William Styron

Alegerea Sofiei

* *

BIBLIOTECA ZZ
adevărul

William Styron

Alegerea Sofiei

* *

Traducere şi note de Cristina Jinga

editura Adevărul holding

Comandaţi cărţile Adevărul:
www.adevarulshop.ro
Telefon: 021.407.76.38 / 51;
Fax: 021.407.76.42

Copyright © William Styron 1976, 1978, 1979

© 2011 by Adevărul Holding, pentru prezenta traducere
în limba română

William Styron: *Sophie's Choice*

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
STYRON, WILLIAM
Alegerea Sofiei / William Styron; trad.: Cristina Jinga. –
Bucureşti: Adevărul Holding, 2011
2 vol.
ISBN 978-606-539-883-2
Vol. 2. - ISBN 978-606-539-885-6

I. Jinga, Cristina (trad.)

821.111(73)-31=135.1

Capitolul 9

Dintre numeroşii comentatori ai lagărelor de concentrare naziste, puţini au fost cei care au scris cu mai multă pasiune decât criticul George Steiner[1]. Am dat peste volumul lui de eseuri, *Limbaj şi tăcere*, chiar în anul publicării, 1967 – un an cu o semnificaţie deosebită pentru mine[2], în afară de simplul fapt, banal, că marca exact două decenii de la vara petrecută de mine în Brooklyn. Doamne, cum mai zburase timpul de când cu Sofia, Nathan şi Leslie Lapidus! Tragedia de familie căreia mă căznisem să-i dau viaţă pe când locuisem la Yetta Zimmermann fusese de mult publicată (şi salutată cu un entuziasm care depăşise cu mult speranţele mele tinereşti); scrisesem de atunci şi alte lucrări de ficţiune, precum şi un număr de articole destul de vagi, lipsite de entuziasm şi neangajate, dar în tonul anilor '60. Cu toate acestea, inima mea rămăsese tot la arta romanului – despre care se spunea c-ar fi muribund sau chiar, ferească Dumnezeu, mort de-a binelea – şi am fost mulţumit ca în anul acela, 1967, să pot demonstra netemeinicia veştii decesului său (cel puţin, spre satisfacţia mea personală) publicând o carte care, pe lângă faptul că îndeplinea condiţiile filosofice şi estetice impuse de mine ca romancier, şi-a găsit sute de mii de cititori – nu toţi

[1] Important critic literar american de origine franceză, eseist, filosof, romancier, traducător şi profesor. A scris pe larg despre relaţia dintre limbaj, literatură şi societate, dar şi despre impactul Holocaustului.

[2] Este anul în care Styron a publicat romanul *Confesiunile lui Nat Turner*.

foarte fericiți de acest eveniment, după cum a ieșit la iveală mai târziu. Însă asta este o altă chestiune și, dacă mi-este iertată lipsa de modestie, aș spune doar că anul acela a fost, în general, unul plin de satisfacții.

Ușoara notă de reținere reiese din faptul că – așa cum e normal după un număr de ani petrecuți în muncă asiduă la o creație complexă – apăruse o mohorâtă lipsă de vlagă, o înăbușitoare și apăsătoare criză de voință în ceea ce privea următorul țel pe care să mi-l aleg. Mulți scriitori simt în acest fel după ce au încheiat o lucrare ambițioasă; e ca un soi de moarte și parc-ai vrea să te târăști înapoi într-un uter umed și să te prefaci în ou. Dar mă chema datoria și din nou, cum o făcusem de atâtea ori înainte, m-am gândit la Sofia. Douăzeci de ani, Sofia și viața Sofiei – trecutul ei și perioada petrecută împreună –, Nathan și teribilele sale neînțelegeri cu Sofia, precum și toate circumstanțele, înlănțuite și progresiv agravante, care o făcuseră pe frumoasa polonează cu părul ca spicele de grâu să se arunce cu capul înainte în distrugere, îmi bântuiseră amintirile ca un tic nervos de nevindecat. Peisajul și personajele vii din vara aceea, ca într-o fotografie neclară și umbrită, găsită între paginile sfărâmicioase și negre ale unui album vechi, deveneau tot mai prăfuite și mai șterse pe măsură ce timpul meu se desfășura cu grabă nepăsătoare, ducându-mă spre vârsta mijlocie, și, cu toate acestea, agonia verii aceleia încă mai striga după o explicație. Astfel, în ultimele luni ale lui 1967, am început să mă gândesc serios la destinul nefericit al Sofiei și al lui Nathan; știam că va trebui să mă ocup de problema aceasta, la fel cum o făcusem cu mulți ani în urmă, cu atâta succes și atât de eficient, în cazul altei femei pe care o iubisem fără speranță – Maria Hunt, cea sortită unui sfârșit tragic. Din diverse motive, s-a dovedit că trebuia să mai treacă mulți ani până să încep povestea Sofiei, așa cum am relatat-o aici. Dar printre pregătirile pe care le-am făcut în acest răstimp s-a numărat și cazna de a absorbi cât de mult am putut din literatura despre *l'univers concentrationnaire*. Și, citind George Steiner, am simțit șocul de-a recunoaște.

„Unul dintre lucrurile pe care nu le pot pricepe, deși am scris adesea despre ele, încercând să le integrez într-o

perspectivă coerentă", scrie Steiner, „este relația cu timpul". Steiner tocmai citase descrierea morții brutale a doi evrei în lagărul de exterminare de la Treblinka. „Exact la aceeași oră la care Mehring și Langner erau executați, copleșitoarea mulțime a ființelor omenești de la un kilometru și jumătate depărtare, în fermele Poloniei, și până la opt mii de kilometri, în New York, dormea sau mânca, sau mergea, la un film sau făcea dragoste, sau se gândea cu îngrijorare că trebuie să se ducă la dentist. Aici, imaginația mea se împotmolește. Naturile celor două experiențe simultane sunt atât de diferite, atât de ireconciliabile după orice normă comună de valori umane, coexistența lor e un paradox atât de hidos – Treblinka există pentru că niște oameni au construit-o și aproape toți ceilalți oameni au lăsat-o să existe –, încât mă uluiește timpul. Să fie oare, după cum o insinuează SF-ul și speculațiile gnostice, specii diferite de timp în aceeași lume, un «timp bun» și falduri înfășurătoare de timp inuman, în care oamenii cad în mâinile metodice ale damnării de vii?"

Până să citesc acest pasaj, gândisem mai curând cu îngustime de minte, că numai eu făceam astfel de speculații, că numai *eu* devenisem obsedat de relația cu timpul – până într-acolo, de pildă, încât încercasem cu mai mult sau mai puțin succes să-mi amintesc cu precizie activitățile din prima zi de aprilie a anului 1943, ziua când Sofia, intrând la Auschwitz, a căzut în „mâinile metodice ale damnării de vie". Mai târziu, în 1947 – la un relativ mic număr de ani depărtare de începutul calvarului Sofiei –, mi-am scotocit prin memorie, încercând să mă localizez în timp în exact aceeași zi în care Sofia pășise pe porțile iadului. Era imperios necesar pentru mine să-mi aduc aminte ce făcusem în prima zi de aprilie din 1943 – ziua păcălelilor – și, după ce am recitit câteva dintre scrisorile pe care mi le trimisese tata, care îmi confirmau cu ușurință activitățile, am ajuns la concluzia, absurdă, că în după-amiaza aceea, când Sofia a pus pentru prima oară piciorul pe peronul gării din Auschwitz, era o frumoasă zi de primăvară în Raleigh, Carolina de Nord, unde eu mă îndopam cu banane. Mâncasem banane până când mi se făcuse rău, asta din cauză că trebuia să mă prezint la examenul medical pentru înrolarea la Pușcașii Marini. La

şaptesprezece ani, măsuram deja peste un metru optzeci înălţime, dar aveam doar vreo cincizeci şi cinci de kilograme şi ştiam că, dacă reuşeam să cântăresc cu un kilogram şi jumătate mai mult, atingeam baremul minim de admitere. Cu burta umflată caraghios, ca de subnutrit, despuiat, pe un cântar în faţa unui bătrân sergent vânjos care s-a holbat la trupul meu de adolescent uscat ca un arac de fasole şi care a scos un „Iisuse Hristoase" (şi, de asemenea, o glumă porcoasă de întâi aprilie), am reuşit să mă strecor trecând cu doar câteva grame peste barem.

În ziua aceea nu auzisem de Auschwitz, nici de vreun lagăr de concentrare, nici despre exterminările în masă ale evreilor europeni, nici măcar nu ştiam prea multe despre nazişti. Pentru mine, inamicii în războiul acela mondial erau japonezii, iar ignoranţa mea despre chinurile care pluteau ca un gaz toxic sumbru peste locuri cu nume ca Auschwitz, Treblinka sau Bergen-Belsen era desăvârşită. Însă asta nu era oare valabilă pentru toţi americanii şi, de fapt, pentru majoritatea fiinţelor omeneşti care locuiau în afara perimetrului ororilor naziste? „Noţiunea aceasta de categorii diferite de timp, desfăşurându-se simultan, dar fără nicio analogie efectivă sau comunicare", continuă Steiner, „poate fi necesară pentru noi, ceilalţi, care am trăit parcă pe altă planetă." Întocmai aşa – mai ales când (şi faptul acesta se uită adesea) pentru milioane de americani răul întrupat la vremea aceea nu erau naziştii, oricât de disprețuiți şi temuţi ar fi fost, ci legiunile de soldaţi japonezi, care mişunau în junglele Pacificului ca nişte maimuţe astigmatice şi turbate şi a căror ameninţare îndreptată asupra continentului american părea cu mult mai primejdioasă, ca să nu spunem respingătoare, dată fiind culoarea lor galbenă şi obiceiurile lor scârboase. Dar chiar şi dacă această animozitate foarte îngust focalizată împotriva unui vrăjmaş oriental n-ar fi fost reală, oamenii tot n-ar fi putut şti mai multe despre lagărele de concentrare naziste, iar asta face cugetările lui Steiner încă şi mai instructive. Legătura dintre „aceste categorii diferite de timp" este, bineînţeles – pentru cei dintre noi care nu fuseseră acolo – cineva care *a fost* acolo, şi asta mă aduce înapoi la Sofia. La Sofia şi, în particular,

la relația dintre Sofia și *Obersturmbannführerul SS* Rudolf Franz Höss.

Am menționat în repetate rânduri reticența Sofiei de a vorbi despre Auschwitz, ferma și încăpățânata ei tăcere despre acea fetidă hazna din trecutul ei. De vreme ce ea însăși (cum a recunoscut, odată, față de mine) își anesteziase cu succes mintea împotriva imaginilor repetitive din prizonieratul ei în abis, nu e de mirare că nici Nathan și nici eu n-am aflat vreodată prea multe despre ce i se întâmplase acolo zi de zi (mai ales în timpul ultimelor luni), în afară de foarte evidentul fapt că fusese gata să moară de malnutriție și din cauza unei boli infecțioase. Astfel, cititorul obosit, suprasaturat cu permanentul festin de atrocități al secolului nostru, va fi scutit aici de o cronică amănunțită a omorurilor, gazărilor, bătăilor, torturilor, experimentelor medicale criminale, înfometării treptate, ultragiilor scârnave, nebuniei delirante și a altor fapte intrate în memoria istoriei, pe care le-au inventariat deja Tadeusz Borowski, Jean-François Steiner, Olga Lengyel, Eugen Kogon, André Schwartz-Bart, Elie Wiesel și Bruno Bettelheim, ca să nu amintesc decât vreo câțiva dintre cei mai elocvenți, care au încercat să zugrăvească infernul total cu sângele inimilor lor. Viziunea mea despre șederea Sofiei la Auschwitz este obligatoriu particularizată și probabil puțin deformată, deși onestă. Chiar dacă ea s-ar fi decis să ne dezvăluie fie lui Nathan, fie mie amănuntele de groază din cele douăzeci de luni petrecute la Auschwitz, aș fi fost constrâns să trag cortina asupra lor, căci, așa cum remarca George Steiner, nu este clar „că aceia care n-au fost ei înșiși direct implicați ar putea să se atingă de aceste agonii și să rămână nevătămați". Eu, unul, trebuie să recunosc, am fost frământat de gândul că eram doar un intrus pe teritoriul unei experiențe atât de bestiale, atât de inexplicabile, inseparabile și, pe drept cuvânt, numai în proprietatea celor care au suferit-o și au murit sau i-au supraviețuit. Un supraviețuitor, Elie Wiesel, a scris: „Romancierii s-au folosit în voie [de Holocaust] în operele lor... Făcând asta, l-au depreciat, l-au golit de substanță. Holocaustul era de acum un subiect fierbinte, la modă, care garantat atrăgea atenția și asigura un succes

imediat...". Nu ştiu cât de valide sunt, de fapt, aceste acuze, dar sunt conştient că există un risc.

Totuşi, nu pot accepta sugestia lui Steiner că tăcerea este răspunsul, că e mai bine „să nu adaugi bagatelele dezbaterii literare sau sociologice unor fapte care nu pot fi exprimate în cuvinte". Nu sunt de acord nici cu ideea că, „în faţa anumitor realităţi, arta este vulgară sau impertinentă". Eu găsesc că este o dovadă de pietate în actul artistic, mai ales atât timp cât nici Steiner n-a rămas tăcut. Şi, cu siguranţă, oricât de cosmic de neînţeles ar putea părea, întruparea răului, aşa cum a devenit Auschwitz-ul, rămâne impenetrabilă doar cât ne ferim să o pătrundem, oricât de inadecvat; şi Steiner însuşi adaugă imediat că, după tăcere, următorul cel mai bun lucru de făcut este „să încerci să înţelegi". M-am gândit că ar fi cu putinţă să fac o tentativă să înţeleg Auschwitz-ul înţelegând-o pe Sofia, care, ca să spun doar atât, era un conglomerat de contradicţii. Deşi nu era evreică, suferise la fel de mult ca orice evreu care supravieţuise aceloraşi chinuri şi – cred că va fi clar –, în anumite privinţe, suferise profund şi mai mult decât alţii. (Este nespus de dificil pentru mulţi evrei să vadă dincolo de natura consacrată a furiei genocide naziste şi, astfel, mi se pare mai puţin o greşeală, cât o omisiune pardonabilă în meditaţiile emoţionante ale lui Steiner, un evreu, faptul că face referire doar în trecere la uriaşa multitudine de non- evrei – slavi şi ţigani – înghiţiţi şi ei în sistemul lagărelor, pierind şi ei, la fel de sigur, ca şi evreii, deşi uneori doar mai puţin metodic.) Dacă Sofia ar fi fost doar o victimă – neajutorată ca o frunză în vânt, o neglijabilă cantitate umană, lipsită de voinţă, ca atâţia alţii dintre tovarăşii ei de damnare –, ar fi părut numai vrednică de milă, o altă fărâmă a nimănui aruncată de furtună în Brooklyn, fără secrete care să merite a fi descoperite. Dar adevărul este că la Auschwitz (şi asta a ajuns ea să-mi mărturisească, treptat, în vara aceea) ea fusese o victimă, desigur, dar deopotrivă şi o complice, factor auxiliar – oricât de întâmplătoare, ambiguă şi necalculată ar fi fost intervenţia ei – la măcelul în masă ai cărui aburi reziduali îngreţoşători îi vedea ridicându-se în spirale spre cer din coşurile crematoriilor de la Birkenau ori de câte ori se uita

peste pajiștile uscate, autumnale, de la ferestrele acoperișului mansardat al casei celui care o ținea în captivitate, Rudolf Höss. Și aceasta era una (deși nu singura) dintre principalele cauze ale vinovăției care o devasta – vinovăție pe care o ascunsese de Nathan și pe care acesta, fără nicio bănuială despre natura sau persistența ei, o arăta uneori cu multă cruzime. Căci ea nu se putea scutura nicio clipă de amintirea sufocantă că fusese un moment în viața ei când jucase, și până la capăt, rolul de părtaș la conspirația crimei. Iar rolul acesta era al unei obsedate și veninoase antisemite – al unei pasionate, avide, obositor de încuiate la minte dușmance a evreilor.

Dintre evenimentele majore care au avut loc în timpul detenției Sofiei la Auschwitz, ea nu mi-a povestit decât despre două, iar lui Nathan nu i-a pomenit de nici unul. La primul dintre acestea – ziua sosirii ei în lagăr –, am făcut deja referire, dar, de fapt, nu mi-a vorbit despre el decât în ultimele ore petrecute împreună. Al doilea eveniment, privitor la foarte scurta ei relație cu Rudolf Höss în același an și la circumstanțele care au condus la aceasta, Sofia mi l-a descris într-o după-amiază ploioasă de august, când am stat împreună la Curtea Arțarului. Sau, ar fi mai bine să zic, o după-amiază ploioasă și o seară. Pentru că deși mi-a povestit deodată episodul cu Höss, cu detalii înșirate atât de febril și totuși grijuliu alese încât a căpătat pentru mine caracterul grafic, cinematic al unor scene observate direct, amintirea, oboseala emoțională și încordarea pe care i le provoca au făcut-o să izbucnească fără voie în plâns, iar eu a trebuit să reconstitui singur restul poveștii mai târziu. Data acelei întâlniri din podul mansardat plin de tristețe al lui Höss a fost – ca și debutul detenției ei, de ziua păcălelilor – instantaneu memorabilă și a rămas încă neștearsă în mintea mea deoarece coincide cu ziua de naștere a trei dintre eroii mei: a tatălui meu, a hăituitului de toamnă Thomas Wolfe și a sălbaticului Nat Turner, fanaticul demon negru al cărui spectru mi-a înflăcărat imaginația întreaga copilărie și tinerețe. Era 3 octombrie și ziua se păstrase gravată în memoria Sofiei în virtutea faptului că era data aniversării

căsătoriei sale de la Cracovia cu Casimir Zawistowski. Însă m-am întrebat (aplicând sugestiile speculației lui George Steiner despre existența unei sinistre și metafizice înfășurări în timp) care fuseseră activitățile prietenului nostru Stingo, nou recrut în Infanteria Marină a Statelor Unite, în clipa când înfiorătoarea pulbere a rămășițelor pământești – într-o ploaie ca o perdea transparentă cernută atât de des încât, folosind cuvintele Sofiei, „o puteai simți pe buze ca pe nisip" – a vreo 2.100 de evrei din Atena și din insulele grecești se învolbura peste peisajul pe care își fixase ea mai devreme privirea, ascunzând complet tabloul pastoral al oilor păscând liniștite ca un zid înalt de ceață adus de vânt din mlaștinile Vistulei? Răspunsul este nemaipomenit de simplu. Eu scriam o scrisoare de felicitare, cu ocazia zilei de naștere a tatălui meu – scrisoarea însăși recuperată nu de mult de la tata, care a păstrat cu drag și cele mai banale însemnări ale mele (de când eram mic), din convingerea că eram destinat unui luminos viitor literar. Redau aici paragraful central, care venea după expresia afectuoasă a urărilor mele. Sunt de-a dreptul îngrozit de stupizenia sa de licean, dar cred că merită să o citez pentru a sublinia încă o dată neconcordanța bătătoare la ochi și, probabil, chiar înspăimântătoare. Dacă ești destul de familiarizat cu istoria, poți avea milă. De asemenea, poți ține cont că aveam optsprezece ani.

Detașamentul de Infanterie Marină, Unitatea
de instrucție V-12 a Marinei S.U.A.
Duke University, Durham, Carolina de Nord
3 octombrie 1943

...oricum, tati, mâine, Duke are meci cu Tennessee, iar atmosfera este de pură isterie (deși stăpânită). Evident că avem mari speranțe și, până când vei primi tu scrisoarea asta, se va fi decis dacă Duke va avea o șansă în campionatul colegiilor și poate chiar la finale, căci, dacă-i batem pe cei de la Tennessee – care sunt adversarii noștri cei mai tari –, vom avea probabil cale liberă până la sfârșitul sezonului. Firește, Georgia pare să aibă echipă puternică și mulți sunt cei care pun pariu că o să iasă prima pe țară. E ca la o cursă de cai,

cum se spune, nu-i așa? Fiindcă veni vorba, ai auzit zvonurile că Rose Bowl s-ar putea să se țină iarăși la Duke (indiferent dacă luăm locul unu sau nu), pentru că guvernul a interzis manifestațiile cu multă lume în aer liber, în California? Se pare că se tem de sabotaj din partea japonezilor. Maimuțele alea mici chiar au stricat ploile multor americani, nu crezi? Oricum, ar fi mare distracție dacă s-ar ține Rose Bowl aici, poate ai veni și tu din Virginia pentru marele derby, chiar dacă Duke or să joace sau nu. Sunt sigur că ți-am spus că, din pură coincidență alfabetică (totul se face alfabetic în armată), Pete Strohmyer și Chuckie Stutz sunt colegii mei de dormitor aici. Toți trei învățăm să fim ofițeri de elită la Pușcașii Marini. Stutz a fost în echipa a doua de All-American[1] din Auburn, anul trecut, și sunt convins că nu-i nevoie să-ți mai spun cine e Strohmyer. Camera asta mișună ca de șoareci de reporteri și fotografi. [Înclinație timpurie pentru metaforă.] *Poate i-ai văzut fotografia lui Strohmyer în revista* Times *de săptămâna trecută împreună cu articolul în care scria că el e cel mai spectaculos alergător de câmp, cel puțin de la Tom Harmon și probabil și de la Red Grance încoace. E și un tip foarte de treabă, tati, și cred că n-ar fi cinstit din partea mea dacă n-aș recunoaște că îmi cam place să mă încălzesc în aura gloriei lui, mai ales că tinerele domnișoare care roiesc în jurul lui Strohmyer sunt atât de numeroase (și fermecătoare), încât întotdeauna rămân câteva și pentru fiul tău, Stingo,* wallflower[2] *masculin. După jocul lui Davidson, de la sfârșitul săptămânii trecute, am organizat, toți, un adevărat bal...*

Cei 2.100 de evrei greci care au fost gazați și arși în crematoriu în timpul când erau scrise rândurile de mai sus n-au reprezentat, cum mi-a atras atenția Sofia, nici pe departe un record în procesul continuu de exterminare în masă de la Auschwitz; măcelul evreilor unguri, de anul următor – supravegheat personal de Höss, întors în lagăr după o absență de mai multe luni special pentru a coordona

[1] Porecla Diviziei a 82-a de aeropurtate, divizie de elită în care se află cei mai buni ofițeri din toate statele americane.

[2] Persoană timidă, care la petreceri (dansante, mai ales) rămâne deoparte, singură, fără partener.

lichidarea aşteptată cu atâta nerăbdare de Eichmann, într-o operaţiune numită *Aktion Höss* –, a implicat omoruri mai numeroase şi de o mai mare anvergură. Dar această ucidere în masă a fost, la momentul acela din evoluţia dispozitivului Auschwitz-Birkenau, uriaş, unul dintre cele mai mari puse în scenă, dificil din cauza problemelor logistice şi din considerente de spaţiu şi debarasare încă neîntâlnite până atunci la un asemenea nivel de complexitate. De regulă, Höss raporta, prin serviciul militar aerian expres în scrisori cu menţiunea *streng geheim* – „strict secret" – *Reichsführerului SS* Heinrich Himmler, despre natura generală, condiţiile fizice şi compoziţia statistică a „selecţiilor" – ocurenţă aproape zilnică (erau zile în care avea loc şi de mai multe ori) prin care evreii care soseau cu trenul erau separaţi în două categorii: apţi, cei destul de sănătoşi ca să muncească, o vreme; şi inapţi, care erau imediat sortiţi morţii. Din cauză că erau fie prea tineri, fie prea bătrâni, infirmi, epuizaţi de călătorie sau convalescenţi după boli avute de curând, relativ puţini dintre evreii care ajungeau la Auschwitz trimişi din diferite ţări erau socotiţi destul de rezistenţi trupeşte pentru a munci; la un anumit moment dat, Höss i-a raportat lui Eichmann că media celor selecţionaţi pentru a mai trăi o vreme era de douăzeci şi cinci, treizeci de procente. Dar din nu se ştie ce motiv, evreii greci au pătit-o cu mult mai rău decât evreii din orice alt grup naţional. Evreii care au debarcat din trenurile venite din Atena au fost găsiţi de către doctorii SS însărcinaţi cu selecţia atât de debili încât doar cu puţin peste unu din zece erau trimişi în partea dreaptă a peronului – partea destinată celor care aveau să trăiască şi să muncească.

Höss a fost nedumerit de acest fenomen, profund nedumerit. Într-un comunicat adresat lui Himmler în cea de-a treia zi de octombrie – o zi pe care Sofia avea să şi-o amintească drept prima în care s-a simţit frigul tăios de toamnă, în pofida fumului murdar predominant şi a duhorii care-ţi tocea percepţia schimbării de anotimp –, Höss a emis teoria existenţei a patru cauze posibile, una din patru sau poate combinaţia tuturor, pentru care evreii greci care erau daţi jos din vagoanele de vite şi de marfă se aflau într-o

stare atât de deplorabilă, mulți dintre ei fiind, într-adevăr, deja morți sau pe cale de a muri: subnutriția din locul de origine; lungimea extremă a drumului combinată cu starea proastă a căilor ferate din Iugoslavia pe ruta stabilită pentru deportați; schimbarea bruscă de la clima uscată și caldă, mediteraneeană, la atmosfera umedă și mlăștinoasă din bazinul Vistulei de Sus (deși Höss adăuga, ca observație secundară, necaracteristică prin lipsa ei de formalitate, că și așa fenomenul era derutant, de vreme ce, în ceea ce privește căldura, cel puțin vara, Auschwitz-ul era „mai fierbinte decât două iaduri la un loc"); și, în sfârșit, o trăsătură de caracter, *Ratlosigkeit*[1], comună locuitorilor din climatele sudice și, prin urmare, și celor cu fibră morală mai slabă, care, pur și simplu, îi făcea să nu reziste șocului dezrădăcinării și al călătoriei care îi aștepta către o destinație necunoscută. Prin ținuta lor neglijentă îi aminteau lui Höss de țigani, care totuși erau născuți pentru a călători. Dictându-i Sofiei gândurile sale, deliberat și fără grabă, cu un accent cumva aspru, sec și deliberat, pe care ea îl recunoscuse mai dinainte ca fiind al unui neamț din nord, din regiunea Balticii, se oprea doar ca să-și aprindă câte o țigaretă (era fumător înrăit, iar ea observase că degetele mâinii lui drepte, mici, chiar pufoase pentru cineva atât de uscățiv ca el, aveau pete de nicotină castanii) și pentru a medita, concentrat, timp de mai multe secunde, apăsându-și ușor fruntea cu mâna. Apoi ridica privirea și întreba, politicos, dacă vorbea prea repede pentru ea. „*Nein, mein Kommandant.*[2]"

Venerabila metodă de stenografiere în limba germană (Gabelsberger) pe care o învățase când avea șaisprezece ani, în Cracovia, și pe care o folosise de atâtea ori pentru tatăl său, îi revenise în minte cu remarcabilă ușurință după atâția ani de când n-o mai folosise; viteza și îndemânarea ei o surprinseseră și pe ea și șoptise iute o rugăciune de mulțumire tatălui ei care, deși aflat în mormânt, la Sachsenhausen, îi asigurase acest mijloc de salvare. O parte din mintea ei se îndrepta spre tatăl ei – „Professor Biegański", cum îi

[1] Confuzie, descumpănire (lb. germană, în original).
[2] Nu, comandante (lb. germană, în original).

spunea adesea în gândurile sale, într-atât de formală şi de distantă fusese întotdeauna relaţia dintre ei – chiar în timp ce Höss, oprit la mijlocul frazei, trăgea din ţigaretă, tuşea, o tuse tabagică, încărcată de flegmă, şi stătea privind afară, peste pajiştea ofilită de octombrie, cu faţa lui colţuroasă, smeadă, nu lipsită de frumuseţe, învăluită în fum albastru de ţigară. Vântul în momentul acela bătea spre coşurile de la Birkenau, iar aerul era curat. Deşi vremea de afară era rece, aici, în mansarda casei comandantului, sub acoperişul uşor în pantă, era destul de cald cât să fie confortabil, căldura ce se ridica din casă fiind prinsă sub streşini şi plăcut îndulcită de încă şi mai multă căldură revărsată de soarele strălucitor de la începutul după-amiezii. Mai multe muşte albastre, captive între geamurile ferestrelor, scoteau un bâzâit vâscos în tăcerea care domnea în cameră sau se lansau în scurte raiduri prin aer, se întorceau, bâzâiau înnebunite, apoi rămâneau nemişcate. Mai erau şi vreo două viespi rătăcite, amorţite. Camera era văruită în alb cu o strălucire aseptică, de laborator; era curată, goală, austeră. Aici era cabinetul particular al lui Höss, sanctuarul şi ascunzătoarea lui, locul unde îşi punea la punct lucrările cele mai personale, confidenţiale şi importante. Nici măcar copiii, pe care îi adora şi care mişunau în voie prin toate cele trei caturi ale clădirii, nu erau admişi aici. Era bârlogul unui birocrat cu sensibilităţi de preot.

Sărac mobilată, camera conţinea o masă simplă din lemn de brad, un fişet de oţel, patru scaune cu speteaza dreaptă, un pat de campanie pe care, uneori, se odihnea Höss atunci când căuta scăpare de la migrena care îl asalta din când în când. Exista şi un telefon, dar era de regulă scos din priză. Pe masă stăteau hârtii oficiale în teancuri ordonate, o colecţie de creioane şi stilouri aliniate frumos, o maşină de scris neagră, greoaie, de birou cu blazonul producătorului, Adler. În ultima săptămână şi jumătate, Sofia se aşezase la această masă pentru mai multe ore pe zi, bătând corespondenţa fie la acea maşină, fie la alta, mai mică (ţinută sub masă când nu era folosită), cu tastatură poloneză. Uneori, ca acum, ea stătea pe un scaun şi scria după dictare. Höss obişnuia să dicteze în rafale scurte, separate prin pauze de-a dreptul

interminabile – pauze în care aproape că se putea auzi cum se țes gândurile în raționamentul gotic gros – și, în timpul acestor hiaturi, Sofia se uita la pereți, lipsiți de orice podoabă, în afară de supremul kitsch grandios, pe care îl văzuse și înainte, un portret al lui Hitler multipastel, eroic, îmbrăcat ca un Cavaler al Graalului în armură de oțel inoxidabil Solingen. Fiind singura podoabă a acestei chilii de călugăr, putea fi portretul lui Hristos. Höss medita, scărpinându-și bărbia mai degrabă peninsulară; Sofia aștepta. El își scosese vestonul de ofițer, își descheiase gulerul cămășii. Tăcerea, aici, în podul casei, era eterică, aproape ireală. Numai două zgomote îngemănate își făceau loc cu greu, auzindu-se slab – un zgomot înfundat, încorporat în însuși ambientul Auschwitz-ului și la fel de ritmic precum valurile mării: pufăitul locomotivelor și uruitul îndepărtat al manevrării vagoanelor de marfă.

— *Es kann kein Zweifel sein* – reluă el, apoi se opri deodată. Nu încape îndoială... nu, e prea tare. Ar trebui s-o spun ceva mai puțin categoric?

Era o întrebare ambiguă. Acum vorbea, cum mai făcuse o dată sau de două ori înainte, cu un ciudat ton scăzut și întrebător în voce, de parcă ar fi vrut să-i solicite Sofiei părerea fără a-și compromite autoritatea făcând-o deschis. Era, într-adevăr, o întrebare adresată amândurora. În conversație, Höss era extrem de clar. Totuși, stilul lui epistolar, observase Sofia, deși elaborat și cu siguranță cultivat, aluneca adesea în perioade poticnite, labirintice, semiopace; avea ritmurile prozaice, șchioape ale unui om cu educație de armată, un etern aghiotant. Höss intră într-una din pauzele lui prelungite.

— *Aller Wahrscheinlichkeit nach*, îi sugeră Sofia, șoptind puțin, deși cu mai puțină timiditate decât ar fi arătat cu câteva zile mai înainte. Asta-i mult mai puțin categorică.

— „După toate probabilitățile", repetă Höss. Da, asta-i foarte bună. Îi îngăduie Reichsführerului mai multă libertate de a-și forma propria părere asupra chestiunii. Scrie așa, deci, și continui...

Sofia simți un licăr de satisfacție, aproape o plăcere, la această remarcă a lui de la sfârșit. Simțea că se fisurase

bariera, chiar dacă foarte puțin, dintre ei doi, după atâtea ceasuri în care purtarea lui fusese impersonală, metalică, strict de serviciu, dictând cu nepăsarea glacială a unui automat. Numai o singură dată până acum – cu o zi înainte și durase foarte puțin –, el coborâse bariera aceea. Nu era sigură, dar chiar i se păruse că desluşeşte o urmă de căldură în vocea lui acum, de parcă i-ar fi vorbit deodată ei, unei ființe omenești cu identitate, nu unei sclave, *eine schmutzige Polin*[1], smulsă din mușuroiul furnicilor bolnave și muribunde printr-un incredibil noroc (sau prin mila Domnului, reflecta ea cu pioșenie câteodată) și în virtutea faptului că era, fără îndoială, printre puținii deținuți, dacă nu chiar singura, care, cunoscătoare a două limbi, poloneza și germana, era pe deasupra și o bună dactilografă în ambele limbi și știa stenografia Gabelsberger. Stenografie și acum, completând penultimul paragraf al lui Höss către Himmler: „După toate probabilitățile, deci, trebuie reconsiderată problema transportului evreilor greci, în caz că se preconizează și alte deportări din Atena în viitorul apropiat. Mecanismul pentru Măsuri Speciale de la Birkenau devenind sever suprasolicitat, depășind toate așteptările, se sugerează respectuos ca, în cazul particular al evreilor greci să se ia în considerație destinații alternative din teritoriile ocupate ale Europei de Est, precum KL Treblinka sau KL Sobibór".

Höss se opri aici, își aprinse încă o țigară de la chiștocul celeilalte. Privea, ușor visător, prin fereastra întredeschisă. Deodată, scoase o scurtă exclamație, destul de tare ca ea să creadă că se întâmplase ceva rău. Dar un zâmbet rapid se răspândi pe fața lui, iar ea îl auzi exclamând: „Aaah!", când se aplecă hotărât peste pervaz, ca să se uite pe pajiștea de lângă casă.

— Aaah!, repetă el încântat, trăgând aer în piept și apoi continuă, aproape șoptind, către ea: Repede! Vino aici!

Ea se ridică și se duse la el, apropiindu-se foarte mult, atât de mult încât îi simți atingerea uniformei, și îi urmări privirea, jos, pe pajiște.

— Harlekin!, exclamă el. E o frumusețe!

[1] Unei polace murdare (lb. germană, în original).

Un splendid armăsar arab alb ca spuma laptelui alerga nebunește, descriind un oval lung, încântător, pe pajiștea de jos, tot numai mușchi și vitează, măturând gardul țarcului cu o coadă albă, pe care și-o ținea în sus și care flutura în urma lui ca un fuior de fum. Își scutură capul nobil cu plăcere arogantă, nepăsătoare, de parcă ar fi fost în totalitate posedat de harul fluid care îi sculptase și îi imprimase mișcare lungilor lui picioare în galop și de puterea sănătoasă, nărăvașă, care-i anima ființa. Sofia mai văzuse armăsarul și înainte, deși niciodată în plin zbor poetic ca acum. Era un cal polonez, unul dintre trofeele de război, și îi aparținea lui Höss.

— Harlekin!, îl auzi ea exclamând din nou, vrăjit de priveliște. O minune!

Armăsarul galopa singur; nu se vedea nici picior de om. Câteva oi pășteau. Dincolo de pajiște, îngrămădindu-se la orizont, erau distrusele păduri, cu arbori piperniciți, greu de descris, care deja începuseră să capete nuanța plumburie a toamnei galițiene. Câteva ferme părăsite punctau liziera. Deprimantă și mohorâtă cum era, Sofia prefera această priveliște celei de pe fereastra din partea opusă a camerei, care dădea spre un peron de gară supraaglomerat, unde aveau loc selecțiile, și spre posomorâtele barăci de cărămidă cenușie din spatele gării, o scenă încoronată de tăblița din fier forjat, în formă de arc, care de aici se citea pe dos: ARBEIT MACHT FREI[1]. Sofia fu străbătută de un fior când, simultan, pe gât simți un curent de aer, iar pe umăr, Höss o atinse cu vârful degetelor. N-o atinsese niciodată până atunci; se înfioră din nou, deși atingerea era foarte impersonală.

— Uită-te la Harlekin, șopti el.

Maiestuosul animal alerga ca vântul în jurul gardului împrejmuitor, ridicând în urma lui un mic ciclon de praf ocru.

— Cei mai grozavi cai din lume, arabii ăștia polonezi, zise Höss. Harlekin – un triumf!

Calul ieși din raza vederii lor. Atunci, comandantul se întoarse abrupt la dictare, făcându-i semn Sofiei să-și reia locul.

[1] Munca te face liber (lb. germană, în original).

— Unde rămăsesem?, întrebă el.

Ea îi citi ultimul paragraf.

— Ah, şi acum, reluă el, să încheiem aşa: „Dar până la primirea de noi dispoziţii, sperăm că decizia actuală luată de comandant, de a folosi cea mai mare parte a evreilor greci apţi fizic în Detaşamentul Special de la Birkenau este aprobată. Dispunerea celor debili cât mai aproape de Măsurile Speciale pare justificată de circumstanţe". Sfârşit de paragraf. *„Heil Hitler!"* Semnează ca de obicei şi dactilografiaz-o imediat.

În timp ce îi îndeplinea rapid ordinul, aşezându-se la maşina de scris, răsucind pe tambur o foaie de hârtie originală şi alte cinci pentru copiile la indigo, îşi ţinu capul aplecat deasupra muncii sale, conştientă acum că, în partea cealaltă a încăperii, el luase un memorator oficial şi începuse să citească. Ochii ei zăriseră în treacăt broşura. Nu era un manual verde SS, ci un manual de-al intendenţei armatei, albastru-ardezie, cu un titlu care înghiţea aproape toată coperta: *Metode îmbunătăţite de măsurare şi predicţie a filtrării fosei septice în condiţii nefavorabile de sol şi climă.* Höss nu pierdea deloc vremea!, gândi Sofia. Nu trecuseră nici două secunde dintre ultimele lui cuvinte dictate şi cufundarea în lectura manualului. Ea încă mai simţea pe umăr amprenta fantomatică a degetelor lui. Îşi coborî ochii, bătând scrisoarea la maşină, niciun moment tulburată de informaţia seacă despre care ştia că zace îmbălsămată dedesubtul frazelor finale ale lui Höss. „Evreii greci fiind un lot atât de jalnic şi oricum pe moarte, sperăm că e în regulă faptul că au fost trimişi unităţilor detaşamentului morţii de la crematorii, unde vor cără cadavrele, le vor extrage dinţii de aur şi le vor arde în cuptoare, până când şi ei, la rândul lor, extenuaţi dincolo de putinţa de a-şi mai reveni, vor fi gata de gazare."

Prin mintea Sofiei trecea această adaptare a prozei lui Höss chiar în timp ce-i dactilografia cuvintele, articulând o idee care, cu şase luni înainte, când sosise în lagăr, i s-ar fi părut atât de monstruoasă încât i-ar fi depăşit puterea de înţelegere, dar pe care acum o înregistra în conştiinţă ca pe un lucru obişnuit, trecător, în noul univers în care locuia, cu nimic mai remarcabil decât (ca în cealaltă lume pe care o

cunoscuse odinioară) faptul că unii se duceau la brutărie să cumpere pâine.

Termină scrisoarea fără nicio greșeală, adăugând un semn de exclamare salutului către Führer cu o precizie atât de riguroasă, încât făcu mașina să răsune cu un ecou de clopoțel. Höss își ridică ochii din manualul său, făcu semn să-i aducă scrisoarea și un stilou, pe care ea i le înmână rapid. Sofia rămase în picioare, așteptând, în timp ce Höss mâzgăli un post-scriptum familiar pe o bucățică de hârtie prinsă cu o agrafă în partea de jos a originalului, murmurând cu voce tare, în cadență, după cum îi era obiceiul, cuvintele pe care le scria:

— „Dragul meu prieten Heini: Regrete personale că nu voi putea să te întâlnesc mâine la Poznań, unde scrisoarea asta este expediată cu un curier aviatic. Mult succes cu discursul tău în fața «Bătrânilor» SS. Rudi."

Îi dădu scrisoarea înapoi, spunându-i:

— Trebuie să plece fără întârziere, dar ocupă-te mai întâi de scrisoarea pentru preot.

Ea se întoarse la masă, punând cu mare efort mașina nemțească pe podea și înlocuind-o cu modelul polonez. Manufacturată în Cehoslovacia, era mult mai ușoară decât mașina de scris nemțească și mai nouă; era și mai rapidă, și considerabil mai prietenoasă pentru degetele ei. Începu să dactilografieze, traducând din mers stenograma mesajului pe care i-l dictase Höss cu o după-amiază mai devreme. Acesta se referea la o problemă minoră, dar supărătoare în legătură cu relațiile cu comunitatea. De asemenea, avea bizare ecouri din *Les Misérables*[1], roman pe care ea și-l amintea... oh, atât de bine. Höss primise o scrisoare de la preotul unui sat din apropiere – dincolo de perimetrul zonei înconjurătoare a lagărului, care fusese evacuată de locuitorii polonezi. Preotul reclama faptul că un mic grup de gardieni beți ai lagărului (numărul exact nu se cunoștea) pătrunsese noaptea în biserică și furase din altar o pereche de sfeșnice de argint valoroase – obiecte de neînlocuit, într-adevăr, lucrări de artă datând din secolul al XVII-lea. Sofia îi tradusese lui Höss, cu

[1] *Mizerabilii* (lb. franceză, în original), roman de Victor Hugo.

voce tare, scrisoarea preotului, într-o poloneză fragmentată, chinuită. Simțise îndrăzneala, ba chiar impertinența scrisorii în timp ce o citea; una sau alta, ori poate chiar simpla prostie îl îndemnase pe neînsemnatul preot al parohiei să trimită o asemenea reclamație comandantului Auschwitz-ului. Totuși, exista o oarecare politețe vicleană; tonul era lingușitor până la slugărnicie („deranjăm răpind din prețiosul timp al comandantului"), când nu era exagerat de delicat („și putem înțelege că un exces de consum alcoolic ar putea duce la o asemenea escapadă, care, fără îndoială, a fost făcută fără rea intenție"), dar era foarte clar că bietul preot scrisese când era înnebunit de necaz, de parcă el și turma lui de credincioși fuseseră deposedați de cel mai sfânt și mai valoros bun al lor, cum fără îndoială că fusese. Citind cu voce tare, Sofia accentuase tonul umil, care cumva sublinia disperarea preotului, iar când sfârșise, îl auzise pe Höss scoțând un mârâit de neplăcere.

— Sfeșnice!, zise el. De ce trebuie să-mi bat eu capul cu niște sfeșnice?

Ea își ridicase ochii, văzuse urma unui zâmbet ironic pe buzele lui și își dăduse seama – pentru prima dată, după atâtea ore petrecute în prezența lui mecanică, impersonală, când orice întrebare pe care i-ar fi adresat-o el ei avea strictă legătură cu stenografia și traducerea – că întrebarea ușor glumeață, retorică, îi era adresată parțial ei. Fusese într-atât de surprinsă încât îi zburase creionul din mână. Își simți gura căscându-se, dar nu spuse nimic și nu reuși să se adune într-atât încât să-i întoarcă zâmbetul.

— Biserica, îi spusese el ei, trebuie să încercăm să fim politicoși cu biserica locală... chiar și aceea dintr-un sat. Este o politică bună.

Fără niciun cuvânt, ea se aplecase și își luase creionul de jos.

Apoi, vorbindu-i direct, el o întrebase:

— Bineînțeles, dumneata ești romano-catolică, nu-i așa?

Ea nu simți nici urmă de sarcasm în întrebare, dar câteva lungi momente nu fusese în stare să-i răspundă. Iar când reuși, răspunzându-i afirmativ, se simți stingherită trezindu-se că adaugă, absolut spontan:

— Și dumneavoastră?

Se roșise toată când realizase extraordinara idiotenie a cuvintelor ei. Dar, spre surprinderea și ușurarea ei, el rămăsese fără expresie, iar vocea îi era chiar impasibilă și degajată când îi răspunse:

— Eu am fost catolic, dar acum sunt un *Gottgläubiger*[1]. Cred că există o divinitate – undeva. Obișnuiam să cred în Iisus Hristos. Dar, adăugă după o pauză, m-am dezis de creștinism.

Și asta a fost tot. O spusese la fel de indiferent de parcă ar fi cerut să fie aruncată o haină veche. Nu-i mai adresase niciun alt cuvânt neoficial, devenind din nou strict preocupat de probleme, în timp ce-i dădea instrucțiuni să scrie un memoriu către *Sturmbannführerul SS* Fritz Hartjenstein, ofițerul comandant al garnizoanei SS, ordonându-i să organizeze o percheziție în barăcile soldaților și să se caute sfeșnicele, depunând toate eforturile pentru a-i prinde pe vinovați, care să fie plasați în custodia ofițerului închisorii militare a lagărului pentru disciplinare. Și așa s-a făcut – un memoriu în cinci exemplare, cu o copie care să-i fie înmânată *Oberscharführerului SS* Kurt Knittel, administratorul Secției VI (*Kulturabteilung*[2]) și responsabilul cu pregătirea și educația politică în garnizoană; de asemenea, una pentru *Sturmbannführerul SS* Konrad Morgen, șeful comisiei speciale SS pentru investigarea cazurilor de corupție din lagărele de concentrare. După aceea, se întorsese la agonia părintelui parohiei, dictându-i o scrisoare în germană, pe care îi ordonă Sofiei s-o traducă în limba preotului și care acum, a doua zi, ea o transcria la mașină mai degrabă mulțumită să simtă că era în stare să întoarcă zgrunțuroasa proză germană a lui Höss în filamentele fin articulate ale polonezei de aur: „Dragă părinte Chybiński, suntem șocați și întristați să auzim despre vandalizarea bisericii dumneavoastră. Nimic nu este mai supărător pentru noi decât ideea profanării obiectelor sacre și ne vom strădui să luăm toate măsurile care ne stau în puteri pentru a ne

[1] Credincios într-un Dumnezeu, agnostic (lb. germană, în original).

[2] Secția sau divizia culturală (de propagandă) a armatei (lb. germană, în original).

asigura de restituirea preţioaselor voastre sfeşnice. Cu toate că soldaţilor din această garnizoană li s-au inoculat cele mai înalte principii ale disciplinei cerute fiecărui membru SS – de fapt, fiecărui german care serveşte în teritoriile ocupate – este inevitabil să apară şi astfel de abateri şi nu putem decât să sperăm sincer că veţi înţelege..." Maşina de scris a Sofiei ţăcănea în liniştea deplină a mansardei, în timp ce Höss îşi studia schiţele de canalizare, muştele bâzâiau şi se zbăteau între geamuri, iar îndepărtatele manevre ale vagoanelor de marfă scoteau un uruit continuu, nedesluşit, ca tunetul de vară.

În clipa în care terminase (din nou adăugând obişnuitul *Heil Hitler!*), îşi simţi inima tresăltându-i din nou tumultuos, fiindcă el îi spusese ceva, iar ea îşi ridicase privirile şi descoperise că se uita fix în ochii ei. Deşi clănţănitul maşinii îi acoperise cuvintele, ea fusese aproape sigură că îi spusese: „Drăguţ batic". Cu degete tremurând, mâna ei se ridicase automat, deşi gestul se încheiase cu o mişcare cochetă, ca să-şi atingă baticul de pe cap. Baticul, în carouri verzi, din muselină ieftină, cusut în închisoare, îi acoperea scalpul golaş, pe care părul ras complet cu şase luni înainte crescuse în smocuri groteşti şi zbârlite. Era, de asemenea, un privilegiu rar această basma; numai prizonierelor destul de norocoase pentru a lucra la Haus Höss li se permitea vreodată să-şi ascundă astfel înjositoarea ţeastă cheală pe care, într-o măsură mai mică sau mai mare, toţi ceilalţi deţinuţi, bărbaţi şi femei, o afişau în această lume închisă în spatele gardurilor electrificate. Minusculul grad de demnitate pe care i-l conferea Sofiei baticul era un lucru pentru care simţea o slabă, dar neîndoielnică recunoştinţă.

— *Danke, mein Kommandant!*

Îşi simţi vocea tremurând. Ideea de a conversa cu Höss, la orice nivel care depăşea sau se abătea de la funcţia ei provizorie de secretară particulară, o umplea de teamă, de o nervozitate aproape intestinală. Iar nervozitatea era sporită de faptul că, într-adevăr, conversaţia cu Höss era dorinţa ei cea mai arzătoare. Stomacul îi chiorăi de frică – nu de comandantul însuşi, ci de o cădere nervoasă, de faptul că, până la urmă, îi va lipsi abilitatea, puterea de improvizaţie,

subtilitatea purtării, talentul histrionic și, în sfârșit, seducătoarea *convingere* prin care tânjea cu disperare să-l aducă într-o poziție într-atât de vulnerabilă încât să-i îndeplinească micile ei cereri.

— *Danke schön!*, spuse ea școlărește, nepermis de tare, gândind: Proasto, țineți gura, o să creadă că ești o gâscă imbecilă!

Își exprimă recunoștința cu o voce mai scăzută și cu o gravă, calculată, clipire de pleoape, lăsându-și cuviincios privirile în jos.

— Lotte mi l-a dat, îi explică ea. Este unul dintre cele două pe care i le-a dăruit *Frau* Höss, iar ea mi l-a lăsat mie. Îmi acoperă bine capul.

Calmează-te, acum, se gândi ea. Nu vorbi foarte mult, nu încă.

Acum, el își trecea privirea peste scrisoarea către preot, deși admisese singur că nu știa niciun cuvânt în polonezâ. Sofia, urmărindu-l, îl auzi spunând:

— *...diese unerträgliche Sprache*, pe un ton ușor amuzat, schimonosindu-și buzele ca să rostească unul dintre cuvintele care se încăpățânau să fie de nepronunțat din acea „limbă imposibilă", dar renunțând repede la efort și ridicându-se în picioare.

— Bine, zise el, sper că l-am îmbunat pe acest părințel nefericit.

Cu pași mari, ieși cu scrisoarea în mână pe ușa mansardei, dispărând pentru moment din vederea Sofiei, și strigă pe palier după aghiotantul lui, *Untersturmführerul* Scheffler, care aștepta tocmai astfel de ordine strigate pe negândite. Sofia ascultă vocea lui Höss, estompată de pereți, ordonându-i lui Scheffler să trimită imediat un mesager cu scrisoarea la biserică. Vocea lui Scheffler răspunse, slab, de jos: „Urc imediat, domnule!", păru să spună el. „Nu, cobor eu și ți-o dau!", îl auzi pe Höss strigând nerăbdător.

Era o neînțelegere pe care comandantul căuta s-o îndrepte, mormăind în barbă pe când tropăia cu cizmele lui de călărie, din piele tare, coborând cele câteva trepte până jos, pentru a sta de vorbă cu aghiotantul, un tânăr locotenent, cu față impasibilă, proaspăt sosit din Ulm. Vocile

celor doi îşi continuară, jos, discuţia nedesluşită, lălăită, în surdină. Atunci, printre sau peste cuvintele lor, doar pentru o fracţiune de secundă, Sofia auzi ceva care – nesemnificativ, în sine, şi foarte scurt – avea să-i rămână, mai târziu, ca una dintre cele mai nepieritoare senzaţii pe care le ţinuse minte din nenumăratele fragmente de amintiri din acel loc şi din acea perioadă. De îndată ce auzi muzica, ştiu că venea de la un masiv fonograf electric ce domina salonul supraîncărcat, în exces capitonat, cu pereţii în damasc colorat, aflat trei etaje mai jos. Aparatul cântase aproape neîntrerupt, toată ziua, timp de o săptămână şi jumătate, de când locuia ea sub acoperişul lui Höss – cel puţin, ori de câte ori putuse ea să-i audă difuzorul, fie când se afla în cotlonul umed şi înghesuit din pivniţă, unde dormea pe un balot de paie, fie aici, sus, în mansardă, când uşile deschise când şi când permiteau sunetelor să ajungă până sub streşini, trecând pe lângă urechile ei neatente.

Sofia nu asculta niciodată muzica, de fapt se străduia s-o ţină cât se putea de departe de ea, căci nu era niciodată decât un gălăgios *schmalz*[1] nemţesc de petrecere, cântece glumeţe tiroleze, iodlere, coruri cu acompaniament de acordeoane, toate saturate de repetate acorduri siropoase de *Trauer*[2] şi revărsări melodice lacrimogene de cafenea berlineză şi varieteu, mai ales vaiete din inimă precum *Nur nicht aus Liebe weinen*[3], ciripit al păsării cântătoare preferate a lui Hitler, Zarah Leander, şi pusă să cânte mereu şi mereu, cu nemiloasă şi monotonă obsesie de către stăpâna casei – Hedwig, nevasta ostentativ şi strident împopoţonată cu bijuterii a lui Höss. Sofia invidiase fonograful până când ajunsese să-l simtă ca pe o rană în piept, aruncând priviri furişe spre el când trecea prin living, la ducere şi la întoarcere din drumurile necesare pe care le făcea între pivniţă şi mansardă. Camera era o copie a unei ilustraţii pe care o văzuse ea odată într-o ediţie poloneză a romanului *Magazinul de antichităţi*: dând pe afară de antichităţi franţuzeşti, italiene, ruseşti şi poloneze, din toate perioadele

[1] Excesiv de sentimental şi înflorit (lb. germană, în original).
[2] Nostalgie, părere de rău (lb. germană, în original).
[3] Numai din dragoste să nu plângi (lb. germană, în original).

și stilurile, arătând ca opera unui decorator nebun, care grămădise pe parchetul lucios sofale, fotolii, mese și scrinuri, banchete, șezlonguri și otomane capitonate – înghesuind într-un singur spațiu, cuprinzător, înalt, dar finit, mobilier cât pentru o duzină de camere. Chiar și în acest hidos talmeș-balmeș, fonograful ieșea cumva în evidență, el însuși o imitație de antichitate, din lemn de cireș, opulent. Sofia nu mai văzuse niciodată un aparat cu amplificare electrică – cele pe care le văzuse ea fuseseră micuțe, cu manivelă – și o aducea la exasperare ideea că o astfel de bijuterie trebuia să cânte doar *Dreck*[1]. Trecând mai aproape de el, descoperise că era un Stromberg Carlson, despre care presupusese c-ar fi o marcă suedeză până când Bronek – un prizonier polonez, cu înfățișare simplă, dar vicleană, care lucrase ca om la toate în casa comandantului și era principalul furnizor de bârfe și informații – îi spusese că era un aparat american, capturat din casa vreunui bogătan sau din vreo ambasadă străină din Vest și transportat aici, printre munți, alături de tonele de prăzi de război adunate cu frenezie de maniac după bogății, din locuințele jefuite de prin întreaga Europă. În jurul aparatului se aflau nenumărate discuri groase, în dulapuri cu uși de sticlă; deasupra fonografului însuși era cocoțată o dolofană păpușă-bebeluș bavareză, din celuloid trandafiriu, cu obrajii umflați gata să-i plesnească, suflând într-un saxofon placat cu aur. Euterpe, gândi Sofia, dulcea muză a muzicii, trecând grăbită la...

Die Himmel erzählen die Ehre Gottes,
und seiner Hände Werk
zeigt an das Firmament![2]

Corul din Câmpiile Elizee, care se strecurase peste murmurul discuției dintre Höss și aghiotantul de jos, stârni în Sofia o exaltare subită și atât de uluitoare încât se ridicase spontan de pe scaunul ei de la mașina de scris, ca într-un

[1] Porcărie, gunoi (lb. germană, în original).
[2] *Cerurile cântă slava lui Dumnezeu/ și lucrarea mâinilor Lui/ se arată pe boltă* (lb. germană, în original); din oratoriul *Creațiunea* (1798), de Joseph Haydn, vers cântat de Arhanghelul Rafael.

omagiu, tremurând. Ce naiba se întâmpla? Ce prost sau ţicnit pusese discul ăsta? Sau poate nu era decât Hedwig Höss însăşi, care-şi pierduse deodată minţile? Sofia nu ştia, deşi nu conta (mai târziu se gândise că trebuie să fi fost a doua fiică a lui Höss, Emmi, o copilă blondă de unsprezece ani, cu o faţă posacă, pistruiată, ca o lună plină, care, din plictiseală, după prânz, se jucase punând să cânte melodii noi şi străine); nu conta. „Osana extatică se mişca pe pielea ei asemenea unor mâini divine, dându-i senzaţia unor fiori de gheaţă; unul după altul, frisoanele îi furnicau pielea; pentru câteva lungi secunde, ceaţa şi noaptea existenţei sale, prin care se târâse ca o somnambulă, se evaporară ca topite de soarele arzător. Făcu un pas spre fereastră. În geamul înclinat îşi văzu reflecţia feţei palide de sub baticul în carouri, deasupra uniformei ei grosolane de deţinut, în dungi albe şi albastre; clipind, lăcrimând, uitându-se drept prin propria imagine străvezie, zări din nou armăsarul alb magic, acum păscând, pajiştea, oile de dincolo de ţarc şi, mai departe încă, parcă la marginea lumii, liziera de postav cenuşiu a pădurii autumnale, transformate de muzica incandescentă într-o frizã înaltă, de frunziş veşted, dar maiestuos, incredibil de frumos, luminând de o slavă imanentă. „Tatăl nostru..." începu ea în germană. Pe jumătate amorţită, purtată mult departe de rugăciune, închise ochii, în timp ce trioul de arhangheli îşi cânta misterioasa laudă a pământului ce se roteşte:

Dem kommenden Tage sagt es der Tag.
Die Nacht, die verschwand
der folgenden Nacht...[1]

— Şi atunci muzica s-a oprit, îmi spuse Sofia. Nu, nu chiar atunci, ci puţin după aceea. S-a oprit în mijlocul acelui pasaj final – poate îl ştii? –, acela care în engleză zice, cred, ceva de genul „Pe tot pământul răsună Cuvântul"... S-a oprit, pur şi simplu, deodată această muzică şi am simţit un gol absolut.

[1] *Din zilele ce vin vorbeşte ziua./ Noaptea, dispărută,/ nopţii ce vine...* (lb. germană, în original); din oratoriul *Creaţiunea*, de Joseph Haydn; vers cântat de trei arhangheli, Rafael, Mihail şi Gavriil.

N-am mai sfârșit de spus *Tatăl nostru*, rugăciunea începută. Nu mai știu acum, dar mă gândesc că acesta a fost momentul în care am început să-mi pierd credința. Dar nu mai știu *când* m-a părăsit Dumnezeu pe mine. Sau eu l-am părăsit pe El. În orice caz, am simțit acel gol. A fost ca și cum aș fi găsit ceva prețios într-un vis în care totul pare atât de real – ceva sau pe *cineva*, vreau să spun, incredibil de prețios –, doar ca să te trezești și să-ți dai seama că persoana prețioasă a dispărut. Pentru totdeauna! Am simțit asta de atâtea ori în viața mea, trezindu-mă cu pierderea asta! Și când muzica s-a oprit, a fost exact la fel, și deodată am știut – am avut premoniția asta – că nu voi mai asculta niciodată o astfel de muzică. Ușa era încă deschisă și îi puteam auzi pe Höss și pe Scheffler vorbind, în capul scărilor. Apoi, departe, de la parter, Emmi – sunt sigură că a fost Emmi – a pus la fonograf, ghici ce! *Polca butoiului de bere*. Am simțit o furie așa de mare atunci! Cățeaua aia mică și grasă, cu fața ca o lună albă, făcută din o-le-o-mar-ga-ri-nă. Îmi venea s-o omor. Pusese să cânte *Polca butoiului de bere* la maximum; se auzea probabil și în grădină, și în barăci, și în oraș. Până în Varșovia. Era cântată în engleză melodia aia stupidă.

Dar știam că trebuie să mă stăpânesc, să uit de muzică, să mă gândesc la altceva. De asemenea, înțelegi, știam că trebuie să-mi folosesc și ultimul strop de *intelligence* pe care o aveam, și ultimul strop de *spirit*, cred că i-ai spune tu, ca să obțin ce voiam de la Höss. Știam că ura polonezii, dar asta nu conta. Făcusem deja asta – *comment dit-on, fêlure*[1]... crăpătură! – o crăpătură în masca lui și acum trebuia să merg mai departe pentru că timpul era *l'essence*. Bronek, omul la toate, ne șoptise nouă, femeilor, în pivniță, că auzise zvonuri cum că Höss avea să fie transferat curând la Berlin. Trebuia să mă mișc repede dacă voiam să... da, am s-o spun, să-l *seduc* pe Höss, chiar dacă mi se face rău uneori când mă gândesc la asta, sperând că voi putea cumva să-l seduc mai degrabă cu mintea mea decât cu trupul. Sperând că nu va trebui să-mi folosesc trupul dacă îl voi putea convinge cu celelalte calități. Okay, Stingo, să-i dovedesc lui că Zofia Maria Biegańska

[1] Cum se zice, fisură (lb. franceză, în original).

Zawistowska, okay, poate că era *eine schmutzige Polin*, știi, *tierisch*, animal, doar o sclavă, *Dreckpolack* et cetera, dar era încă o național-socialistă la fel de convinsă și de bună ca și Höss însuși, și că trebuia să fiu eliberată din acea crudă și nedreaptă închisoare. *Voilà!*

În sfârșit, atunci, Höss s-a întors, urcând iar. Îi puteam auzi cizmele pe trepte deopotrivă cu *Polca butoiului de bere*. Am luat această decizie, că într-un fel lui i-aș fi putut părea atrăgătoare dacă rămâneam, acolo, la fereastră. Sexy, știi. Iartă-mă, Stingo, dar știi ce vreau să spun – să arăt de parcă voiam să mă fut. Să arăt de parcă voiam să mi se ceară să mă fut. Dar, vai, ochii mei! Iisuse Hristoase, ochii mei! Erau foarte roșii, știam, de la plâns, și încă mai plângeam, și m-am temut că asta o să-mi dea planul peste cap. Dar am reușit să mă opresc și să-mi șterg lacrimile cu dosul mâinii. Și m-am uitat din nou pe fereastră, să văd frumusețea pădurii aceleia, când auzisem fragmentul din Haydn. Însă vântul se schimbase deodată, știi, și tot ce-am mai putut vedea a fost fumul de la cuptoarele din Brikenau, coborând peste câmpuri și peste pădure. Atunci a intrat Höss.

Norocoasă Sofia! E remarcabil când te gândești că, în acel moment al existenței sale în lagăr, la șase luni de la sosire, nu era doar foarte sănătoasă, dar mai fusese și cruțată de cele mai rele efecte ale înfometării. Asta nu însemna belșug totuși. Ori de câte ori își amintea despre perioada aceea (și rareori intra în detalii, așa că n-am obținut niciodată de la ea descrierea senzației de a trăi în iad pe care o obții de regulă din mărturiile scrise; totuși, evident că văzuse iadul, îl simțise, îl respirase), sugera că fusese destul de decent hrănită, dar numai în comparație cu înfometarea totală pe care deținuții de rând o îndurau zi de zi, ceea ce însemna că fusese hrănită cu porții foarte reduse. În timpul celor aproximativ zece zile pe care le petrecuse în pivnița lui Höss, de pildă, mâncase resturile de la bucătărie și de la masa lui Höss, în general coji de legume și zgârciuri de carne – pentru care era profund recunoscătoare. Reușise să treacă puțin peste nivelul minim de subzistență, dar numai pentru că avusese noroc. În toate comunitățile de sclavi se dezvoltă

rapid o ierarhie, o ordine piramidală, tipare de influență și privilegii; din pricina marelui ei noroc, Sofia s-a trezit în grupul celor puțini din elită.

Elita aceasta, probabil alcătuită din câteva sute din miile de prizonieri care populau Auschwitz-ul în fiecare moment, o formau cei care, prin diverse stratageme sau, din nou, prin noroc, îndeplineau unele funcții pe care SS-ul le socotea indispensabile sau cel puțin de importanță vitală. („Indispensabil", aplicat strict la ființele omenești captive la Auschwitz, ar fi un *non sequitur*). Funcțiile acestea însemnau supraviețuirea temporară sau prelungită, fireşte în comparație cu rolurile jucate de marele număr al deținuților din lagăr care, din pricina inutilității lor și a ușurinței cu care puteau fi înlocuiți, nu aveau decât o singură menire: să muncească până la epuizare și apoi să moară. Asemenea oricărui grup de meșteri pricepuți, elita din care făcea parte și Sofia (printre care se aflau croitori din Franța și din Belgia care erau puși să facă haine elegante din mărfurile de calitate smulse pe peronul gării de la evreii condamnați, cizmari experți și lucrători în piele de calitate superioară, grădinari miraculoși, tehnicieni și ingineri cu specializări specifice și o mână de oameni ca Sofia, cu abilități multiple lingvistice și de secretariat) era cruțată de la exterminare din motivul pur pragmatic că talentele lor erau foarte aproape de a fi inestimabile, în măsura în care acest cuvânt avea vreo semnificație de genul ăsta în lagăr. Astfel, până când vreun crud capriciu al sorții nu îi mătura și pe ei – o amenințare foarte posibilă, care-i pândea în orice zi –, această elită nu suferea, cel puțin, de rapida prăbușire în dezintegrare, care era destinul tuturor celorlalți.

Poate ar ajuta la clarificarea celor ce s-au petrecut între Sofia și Rudolf Höss dacă am încerca pentru o clipă să examinăm natura și funcția lagărului de la Auschwitz, în general, dar în special în timpul celor șase luni de după sosirea ei, la începutul lui aprilie din acel an 1943. Subliniez data pentru că este importantă. Multe se pot exprima în termenii metamorfozei pe care a suferit-o lagărul în urma unui ordin (fără îndoială pornit de la Führer) ajuns la Höss prin intermediul lui Himmler, cândva în prima săptămână a

lunii aprilie. Ordinul era unul dintre cele mai monumentale şi devastatoare dintre toate cele promulgate de când „soluţia finală" însăşi fusese concepută de creierii fecunzi ai taumaturgilor naziştti: şi anume, camerele de gazare recent construite şi crematoriile de la Birkenau aveau să fie folosite *exclusiv* pentru exterminarea evreilor. Edictul acesta suspenda regulile anterioare de procedură, care îngăduiau la gazare şi ne-evreii (majoritatea polonezi, ruşi şi alţi slavi) pe baza aceleiaşi „baze" de selecţie, a stării de sănătate şi a vârstei, care se aplica şi evreilor. Exista o necesitate tehnologică şi logistică încorporată în noua directivă, al cărei stimul deriva nu din vreo subită grijă din partea germanilor de a-i păstra, dintre deportaţi, pe slavi şi pe ceilalţi „arieni" ne-evrei, ci din obsesia dominantă – izvorâtă de la Hitler şi atingând acum dimensiunile unei manii în minţile lui Himmler, Eichmann şi ale verişorilor lor suzerani în lanţul de conducere al SS-ului – pentru a începe odată eliminarea evreilor până când avea să piară şi ultimul din Europa. Noul ordin era, de fapt, pregătirea în vederea acţiunii: facilităţile de la Birkenau, gargantueşti cum erau, aveau totuşi limite atât de capacitate, cât şi termice; cu prioritatea lor de acum absolută şi incontestabilă pe lista *der Massenmord*, evreilor li se oferea brusc o neobişnuită exclusivitate. Cu foarte puţine excepţii (ţiganii, de pildă), Birkenau era numai al lor. Numai ideea numărului lor enorm „îmi dădea dureri de dinţi noaptea", scria Höss, care voia să spună că scrâşnea din dinţi şi care, în ciuda lipsei lui de imaginaţie, putea exprima plastic o cruzime într-o frază sau două.

În această situaţie, aşadar, Auschwitz-ul ni se relevă în dubla sa funcţionalitate: ca o bază a uciderii în masă, dar şi ca o vastă enclavă dedicată practicării sclaviei. Totuşi, era o formă nouă de sclavie – a fiinţelor omeneşti continuu înlocuite şi lesne dispensabile. Această dualitate este adesea pierdută din vedere. „Cea mai mare parte a literaturii despre lagărele de concentrare tinde să accentueze rolul lagărelor ca locuri de execuţie", scria Richard L. Rubenstein, în capodopera sa *Perfidia istoriei*. „În mod regretabil, puţini teoreticieni ai eticii sau ai gândirii religioase au acordat atenţie faptului politic deosebit de semnificativ că lagărele

erau, în realitate, o nouă formă de societate umană." Cartea sa – lucrarea unui profesor american de istorie a religiilor – este scurtă ca dimensiuni finite (subtitlul său, *Holocaustul și viitorul Americii*, poate da o idee despre ambițioasa – și înfiorătoarea – încercare de a face, deopotrivă, o profeție și o sinteză istorică) și nu este locul aici de a-i sublinia cum se cuvine întreaga forță și complexitate sau rezonanțele morale și religioase pe care izbutește să le transmită; cu siguranță va rămâne un memorator esențial al perioadei naziste, o necropsie înspăimântător de precisă și o imperioasă analiză a propriului nostru viitor nesigur. Noua formă a societății umane dezvoltate de naziști despre care scrie Rubenstein (aprofundând tezele lui Arendt) este o „societate de totală dominare", evoluând direct din instituția sclaviei așa cum a fost ea practicată de marile națiuni ale Occidentului, totuși împinsă până la apoteoza despotismului la Auschwitz, printr-un concept novator care, prin contrast, aruncă o lumină benignă asupra vechii sclavii de pe plantații, chiar și în formele sale cele mai barbare: acest concept cu sânge proaspăt era bazat pe simplul, dar absolutul caracter *dispensabil* al vieții omenești.

Era o teorie care spulbera toate ezitările de dinainte în privința persecuțiilor. Frustrați cum probabil au fost, uneori, de dilema surplusului de populație, proprietarii de sclavi tradiționali din lumea occidentală au fost constrânși de creștinism să evite orice ar fi putut semăna cu „soluția finală" în rezolvarea problemei mâinii de lucru excedentare; nimeni nu putea împuște un sclav costisitor și neproductiv; stăpânul îl suporta pe bătrânul Sam și când devenea împovărat de ani și îi slăbeau puterile, lăsându-l să moară în pace. (Lucrurile n-au stat întotdeauna așa. Sunt multe dovezi, de pildă, că în Indiile de Vest, la mijlocul secolului al XVIII-lea, stăpânii europeni nu simțeau nicio mustrare de cuget când își munceau sclavii până mureau. În general totuși ceea ce am spus este valabil.) Odată cu național-socialismul a apărut o dezbărare de orice rămășițe de pietate. Naziștii, cum subliniază Rubenstein, au fost primii stăpâni de sclavi care au abrogat total orice urmă de sentimente umane privitoare la esența vieții înseși; ei au fost primii „capabili de a preface

fiinţele omeneşti în instrumente în întregime supuse voinţei lor, chiar şi atunci când le cereau să se întindă în propriile gropi ca să fie împuşcate".

De la cei care ajungeau la Auschwitz, după metode discriminatorii privind costurile şi alte formulări savante de investiţii şi profit, se aştepta să se lupte pentru existenţă doar o perioadă bine determinată de timp: trei luni. Sofia şi-a dat seama de asta la o zi sau două după sosirea ei, când, mânată în turmă laolaltă cu alte câteva sute de deţinute proaspăt sosite – în marea majoritate poloneze de toate vârstele, arătând ca o ogradă plină de orătănii jumulite în zdrenţele lor jalnice şi cu scalpurile lucioase, proaspăt rase –, îi pătrunseră în conştiinţa ei traumatizată cuvintele unui funcţionar SS, un anume *Hauptsturmführer* Fritzch, care enunţase clar scopul acestei Cetăţi a Durerii şi le ceruse celor care tocmai intraseră să abandoneze orice speranţă.

— Îmi amintesc exact cuvintele lui, mi-a spus Sofia. A zis: „Aţi venit într-un lagăr de concentrare, nu într-un sanatoriu, şi există o singură cale de ieşire – în sus, pe hornul cuptorului". A mai spus: „Cui nu-i place asta poate încerca să se atârne de gard. Pentru evreicele din acest grup, dacă există, nu aveţi dreptul de a trăi mai mult de două săptămâni". Apoi a spus: „Sunt printre voi călugăriţe? Ca şi preoţii, aveţi o lună. Toate celelalte, trei luni".

Aşadar, în esenţă, naziştii puseseră la punct, cu desăvârşită măiestrie, o moarte-în-viaţă mai cumplită decât moartea şi intenţionat mult mai crudă, pentru că puţini dintre cei osândiţi la început – în acea primă zi – puteau şti că sclavia aceasta cu tortură, boli şi foamete era doar un simulacru malefic de viaţă prin care ei aveau să călătorească, fără a se putea opune, spre moarte. După cum conchidea Rubenstein: „Lagărele erau astfel o mult mai autentică ameninţare permanentă la viitorul omenirii decât ar fi fost dacă ar fi funcţionat numai ca experiment de ucidere în masă. Un centru de exterminare poate doar fabrica cadavre; o societate a dominaţiei totale creează o lume a morţilor vii...".

Sau, cum a spus Sofia: „Cei mai mulţi dintre ei, când ajungeau aici, dacă ar fi ştiut, s-ar fi rugat să fie gazaţi imediat".

Dezbrăcarea și percheziția prizonierilor care aveau loc invariabil de cum soseau la Auschwitz, rareori le permiteau deținuților să-și păstreze vreun obiect personal. Totuși, din cauza realizării haotice și adesea neglijente a acestui proces, existau prilejuri când un nou-venit era destul de norocos să rămână cu o mică avere personală sau cu vreun articol de îmbrăcăminte. Printr-o combinație de ingeniozitate personală, de pildă, și superficialitate din partea unuia dintre gardienii SS, Sofia a izbutit să-și păstreze o pereche foarte ponosită, dar încă purtabilă de ghete din piele, pe care le cumpărase în ultimele zile de ședere în Cracovia. Într-una dintre aceste ghete, amenajat în căptușeală, era un mic compartiment, ca o crăpătură, care conținea un pamflet, cu urme de degete, mânjit, foarte mototolit, dar încă lizibil, de vreo douăsprezece pagini și patru mii de cuvinte pe a cărui pagină de titlu era scrisă această legendă: *Die polnische Judenfrage: Hat der Nationalsozialismus die Antwort?* Adică *Problema evreiască a Poloniei: deține național-socialismul răspunsul?* A fost probabil cea mai flagrantă evaziune a Sofiei (și una cuprinzând cea mai ciudată minciună) faptul că, inițial, îmi tot îndrugase despre extraordinara libertate și toleranță din copilăria ei, păcălindu-mă nu doar pe mine, după cum sunt sigur că l-a păcălit și pe Nathan, dar ascunzându-mi până în ultimul moment posibil un adevăr pe care, doar când a trebuit să-și justifice jocul pe lângă comandant, nu l-a mai putut tăinui: pamfletul fusese scris de tatăl ei, profesorul Zbigniew Biegański, distinsul profesor de jurisprudență la Universitatea Iagellon din Cracovia, doctor în drept, *honoris causa* al universităților Karlova, București, Heidelberg și Leipzig.

Nu era ușor pentru ea să-mi spună toate acestea, mi-a mărturisit mușcându-și buzele și pipăindu-și nervos obrazul tras și livid; era mai cu seamă dificil să-și dea în vileag minciunile după ce crease cu atâta abilitate o perfectă efigie a integrității și decenței paterne: grozavul tată de familie socialist, frământându-se îngrijorat de apropierea terorii, un om aureolat cu toate calitățile în portretul ei, un brav susținător al libertății care își riscase viața ca să-i salveze pe evrei în pogromurile ruseşti. Când mi-a spus acestea, în

vocea ei se simțea un timbru de durere adâncă. Minciunile ei! Își dădea seama că îi puneau la îndoială credibilitatea și în celelalte privințe, acum, când conștiința o forța să admită că toate relatările despre tatăl ei fuseseră pură născocire. Pentru că astea erau – născociri, minciuni jalnice, încă o fantezie servită ca fragilă pavăză, o deznădăjduită și sfărâmicioasă linie de apărare între cei la care ținea, ca mine, și vinovăția ce mocnea într-însa. Aveam, oare, s-o iert, a întrebat ea, acum, că aflasem deopotrivă adevărul și nevoia care o determinase să spună minciuni? I-am mângâiat dosul palmei și, firește, am asigurat-o că o s-o iert.

Pentru că eu n-aș fi fost în stare să înțeleg treaba asta cu Rudolf Höss, am continuat eu, dacă n-aș fi știut adevărul despre tatăl ei. De altfel, nu mă mințise *complet* mai înainte, stăruia Sofia, când îmi descrisese idilicii ani ai copilăriei sale. Casa în care trăise, acolo, în Cracovia, fusese în multe privințe un loc de nemaipomenită căldură și siguranță, în anii aceia dintre războaie. Domnise o dulce tihnă familială, datorată în mare măsură mamei Sofiei, o femeie deschisă, expansivă, iubitoare, a cărei amintire îi era tare dragă, fie numai și pentru pasiunea față de muzică pe care i-o transmisese unicei sale fiice. Încercați să vă închipuiți traiul unei familii aproape academice din lumea occidentală în timpul acelor ani '20 și '30, care se scurgea molcom – cu ceaiuri ritualice și seri muzicale, cu ieșiri, vara, la țară, în peisajul cu dealuri domoale și moleșite, cu dineuri cu studenții și excursii semestriale în Italia, cu anii sabatici la Berlin și Salzburg – și veți avea o idee despre caracteristica vieții Sofiei din zilele acelea și despre parfumul său civilizat, despre coloritul său echilibrat, chiar jovial. Peste această scenă totuși se întindea un nor sumbru, stăruitor, o prezență apăsătoare și înăbușitoare, care contamina înseși izvoarele copilăriei și tinereții ei. Acesta era permanent copleșitoarea personalitate a tatălui ei, un om care exercitase asupra căminului său și mai ales asupra Sofiei o dominație tiranică, atât de inflexibilă și totuși atât de viclean subtilă, încât ea devenise femeie în toată firea până să-și dea seama că îl ura din tot sufletul.

Sunt rare momentele în viață când intensitatea unei

emoții îngropate, pe care cineva a simțit-o față de o altă persoană – o animozitate reprimată sau o dragoste nebună –, țâșnește la suprafața conștiinței cu nemijlocită claritate; uneori este un cataclism trupesc, chiar de neuitat. Sofia a spus că ea, una, nu va uita niciodată momentul precis în care revelația urii pe care o nutrea față de tatăl ei a învăluit-o într-o dogoare oribilă, lăsând-o fără grai, și crezuse că o să moară pe loc...

El era un bărbat înalt, robust, purtând de regulă frac, cămașă cu guler tare și cravată lată, de tip eșarfă, ținută demodată, dar deloc grotescă în Polonia acelor vremuri. Chipul lui era de polonez clasic: pomeți înalți și lați, ochi albaștri, buze cărnoase, nas lătăreț și cârn, urechi clăpăuge de elf. Purta perciuni și părul lui blond, subțire, era pieptănat pe spate și întotdeauna grijuliu frezat. Doi dinți din argint îi știrbeau înfățișarea arătoasă, însă numai când deschidea larg gura. Printre colegii săi, era considerat oarecum un dandy, deși nu la modul absurd; considerabila sa reputație academică îl punea la adăpost de ridicol. Era respectat în ciuda vederilor sale radicale – un ultraconservator într-o facultate de conservatori. Nu numai profesor de drept, ci și avocat practicant, din când în când, se afirmase ca o autoritate în materie de uz internațional al brevetelor – în principal privind schimburile dintre Germania și țările est-europene –, și onorariile încasate din această ocupație secundă, într-un mod perfect etic, îi îngăduiau să se bucure de un nivel de trai ceva mai îmbelșugat decât ceilalți colegi de la facultate, într-o eleganță de proporții modeste. Era bun cunoscător al vinurilor de Mosella și al țigărilor de foi Upmann. Profesorul era, de asemenea, un catolic practicant, deși nici pe departe un habotnic.

Ceea ce îmi povestise Sofia mai înainte despre tinerețea și educația lui era, se pare, adevărat: anii petrecuți cândva la Viena, pe vremea lui Franz Josef, îi hrăniseră pasiunea proteutonică și îl înflăcăraseră definitiv cu viziunea unei Europe salvate prin pangermanism și spiritul lui Richard Wagner. Era o dragoste la fel de pură și de durabilă ca și ura lui față de bolșevism. Cum ar fi putut săraca și înapoiata Polonie (îl auzise Sofia spunând adesea), pierzându-și

identitatea cu regularitate de ceas în fața valurilor succesive de asupritori – în special a barbarilor ruși, care acum erau în ghearele anticristului comunist –, să-și găsească salvarea și mântuirea culturală dacă nu prin intervenția Germaniei, care contopise cu atâta magnificență o tradiție istorică aureolată mitic și supertehnologia secolului al XX-lea, creând o sinteză profetică ce le putea servi drept model națiunilor mai mici? Ce naționalism era mai potrivit pentru o națiune difuză, nestructurată ca Polonia decât naționalismul practic și deopotrivă pasionant estetic al național-socialismului, în care *Die Meistersinger*[1] avea o influență civilizatoare cu nimic mai prejos decât noile mari *autobahn*[2]?

Profesorul – pe lângă faptul că nu era nici liberal, nici câtuși de puțin socialist, cum mi-l înfățișase inițial Sofia – era un aderent declarat al facțiunii politice ultrareacționare cunoscute ca Partidul Național Democrat, poreclit ENDEK, printre ale cărui principii călăuzitoare era și antisemitismul militant. De-a dreptul fanatică în a-i identifica pe evrei cu comunismul internațional și viceversa, mișcarea aceasta a fost deosebit de influentă în universități, unde, la începutul anilor '20, violența fizică împotriva studenților evrei devenise endemică. În calitate de membru al aripii moderate a partidului, profesorul Biegański, pe atunci o tânără stea a facultății, de treizeci și ceva de ani, a scris un articol într-un important ziar politic varșovian, deplângând aceste atacuri, ceea ce a făcut-o pe Sofia, peste mulți ani, să se întrebe – când dăduse peste eseu – dacă el nu suferise cumva un acces de umanism radical-utopic. Bineînțeles, Sofia greșise absurd – așa cum se greșise ori probabil denaturase intenționat adevărul (făcându-se vinovată de încă o minciună față de mine), când susținuse că tatăl ei urâse guvernarea despotică a mareșalului Pilsudski, acel fost radical, pentru că instaurase un regim practic totalitar în Polonia la sfârșitul anilor '20. Tatăl ei îl urâse, într-adevăr, pe mareșal, avea să afle ea mai târziu, îl urâse cu furie, mai ales pentru că, în

[1] *Maeștrii cântăreți*, operă de Richard Wagner, compozitorul care a reprezentat esteticul în antisemitismul nazist și a cărui muzică a fost simbolul naționalismului german.

[2] Autostradă pentru trafic de mare viteză.

modul paradoxal al dictatorilor, el emisese edict după edict pentru protejarea evreilor. Profesorul, aşadar, îşi muşcase zăbala, cum se spune, până după moartea lui Pilsudski, în 1935, când legile care le garantau drepturi evreilor au fost anulate, expunându-i din nou terorii pe evreii polonezi. Din nou, cel puțin la început, profesorul Biegański a îndemnat, prudent, la moderație. Alăturându-se unui grup fascist renăscut, cunoscut ca Partidul Național Radical, care îşi exercita hotărâtor înrâurirea printre studenții universităților poloneze, profesorul – acum o voce dominantă – a sfătuit la temperare, încă o dată lansând avertismente împotriva valului de ciomăgeli şi bătăi care se abătuse asupra evreilor, nu doar în universități, ci şi pe străzi. Cu toate acestea, el dezaproba violența mai puțin pe baza unei ideologii, cât din pricina unei perverse sensibilități personale; deşi aparent îşi frângea mâinile, rămăsese loial obsesiei care îi stăpânise şi îi umpluse ființa atât timp: a început să filosofeze metodic despre necesitatea eliminării evreilor din toate domeniile vieții, începând cu acela academic.

A scris furibund despre această problemă, în poloneză şi în germană, trimițând nenumărate articole distinselor ziare politice şi juridice din Polonia şi din alte centre culturale ca Bonn, Mannheim, München şi Dresda. Una dintre temele sale majore era „inutilitatea evreilor", în legătură cu care a dezbătut pe larg chestiunile „transferului de populație" şi ale „expatrierii". A fost membru al misiunii guvernamentale trimise în Madagascar pentru a cerceta posibilitatea înființării unor aşezări evreieşti. (Îi adusese Sofiei o mască africană – ea-şi amintea că se întorsese bronzat). Cu toate că încă se abținea de la a sugera violența, începuse să ezite, iar insistența sa în privința necesității unei rezolvări practice *imediate* a problemei era din ce în ce mai fermă. O oarecare nerăbdare se manifesta în viața profesorului. Devenise activist de frunte în mişcarea segregaționistă şi fusese unul dintre părinții ideii de separare în „bănci-ghetou" a studenților evrei. Era un pătrunzător analist al crizei economice. Ținea la Varşovia discursuri care incitau gloata. Într-o economie în criză, tuna şi fulgera el, ce drept aveau evreii de ghetou, străini, să concureze pentru slujbe cu polonezii cinstiți, care

se adunaseră în oraş de pretutindeni? Pe la sfârşitul anului 1938, în plin avânt al pasiunii sale, a început să lucreze la al său *magnum opus*, mai sus-menţionatul pamflet, în care pentru prima oară aborda ideea – cu foarte mare prudenţă, retractând şi învăluind totul într-o circumspecţie frizând ambiguul – a „lichidării totale". Ambiguă, tatonantă – dar prezentă. Lichidare. *Nu brutalitate.* Lichidare totală. Între timp, de vreo câţiva ani, Sofia transcria unele dintre dictările tatălui său şi, cu umilinţă şi docilitate ca orice peon, îndeplinise toate corvezile de secretariat pe care i le poruncise el. Truda ei supusă, pe care o efectua cu răbdare, ca toate fiicele poloneze prinse în plasa tradiţiei obedienţei absolute faţă de tată, a culminat într-o săptămână din iarna lui 1938, când bătuse la maşină şi redactase manuscrisul *Problema evreiască a Poloniei: deţine naţional-socialismul răspunsul?* Abia atunci a înţeles ea sau, mai bine spus, a început să înţeleagă ce urmărea tatăl ei.

În pofida întrebărilor sâcâitoare cu care încercam s-o descos pe Sofia despre aceste lucruri, era greu pentru mine să-mi fac o imagine completă despre copilăria şi tinereţea ei, deşi unele lucruri deveniseră foarte clare. Obedienţa ei faţă de tată, de pildă, era completă, la fel ca în orice cultură neopaleolitică a pigmeilor din pădurile tropicale, în care se cere fidelitate absolută de la neajutoratele progenituri. Ea nu pusese niciodată sub semnul întrebării această loialitate; era în sângele ei într-atât încât, pe când fusese copilă, rareori se răzvrătise. Totul era pecetluit de catolicismul ei polonez, în care venerarea tatălui părea potrivită şi necesară oricum. Într-adevăr, a recunoscut că poate simţise chiar plăcere în răspunsurile ei aproape înjositoare, în „Da, tată" şi „Nu, mulţumesc, tată", pe care era silită să le spună zilnic, în îndatoririle şi atenţiile pe care trebuia să i le arate, în respectul ritualic, în obedienţa silită pe care o împărţea cu mama sa. Poate că fusese, admisese ea, de-a dreptul masochistă. La urma urmelor, chiar şi în cele mai nefericite amintiri ale ei, trebuia să recunoască faptul că el nu fusese crud cu nici una dintre ele; avea un simţ al umorului jucăuş, chiar dacă părea crud, şi era, în pofida semeţiei şi maiestuozităţii lui, dispus să le ofere mici recompense, deşi rar.

Pentru a rămâne fericit, un tiran în familie nu poate fi tot timpul neîndurător. Probabil aceste calități atenuante (îngăduindu-i Sofiei să-și perfecționeze franceza, pe care el o considera o limbă decadentă; îngăduindu-i mamei sale să-și cultive dragostea pentru alți compozitori decât pentru Wagner, dintre cei neînsemnați ca Fauré, Debussy și Scarlatti) au făcut-o pe Sofia să accepte fără niciun resentiment conștient dominația lui completă asupra vieții ei și după ce se măritase. În plus, ca fiică a unui distins, deși foarte colorat și controversat, membru al facultății (mulți, dar nicidecum toți colegii lui împărtășeau vederile etnice extremiste ale profesorului), Sofia era doar vag conștientă de convingerile politice ale tatălui ei, de furia lui continuă. El ținea toate acestea departe de familie, deși evident că în primii ani ai adolescenței sale nu se putea ca Sofia să rămână complet neștiutoare de animozitatea lui față de evrei. Însă n-ar fi fost deloc un fapt fără precedent în Polonia să ai un părinte antisemit. Cât despre ea – cufundată în studiile ei, ocupată cu biserica, prietenii și modestele evenimente sociale ale timpului, cu lectura cărților, cu filmele (zeci de filme, majoritatea americane), cu exercițiile la pian împreună cu mama sa, ba chiar și cu vreo două flirturi nevinovate – atitudinea ei în privința evreilor, aflați în cea mai mare parte în ghetoul din Cracovia, spectre abia vizibile, era în general indiferență. Sofia a insistat asupra acestui punct; eu încă o cred. Evreii, pur și simplu, n-au interesat-o – cel puțin până când, în calitatea ei de secretară silită, a început să ghicească adâncimea și amploarea entuziasmului pârjolitor al tatălui ei.

Profesorul îi impusese să învețe dactilografia și stenografia când n-avea decât șaisprezece ani. Poate că el deja își făcuse planul s-o folosească. Poate că anticipa deja timpul când avea să aibă nevoie de serviciile și abilitățile ei; faptul că era fiica lui, fără îndoială îi sporea avantajele de confort și confidențialitate. În orice caz, deși timp de mai mulți ani ea lucrase weekenduri de-a rândul la dactilografierea majorității corespondenței lui bilingve în legătură cu brevetele (uneori folosind un dictafon britanic, pe care ea îl ura pentru glasul deformat, fantomatic și îndepărtat, un pic sinistru), niciodată,

până în preajma Sărbătorilor Crăciunului din 1938, nu fusese pusă să se ocupe de vreunul dintre numeroasele lui eseuri; acestea erau încredințate asistenților lui de la universitate. Astfel se trezise, ca în revărsarea soarelui din zori, în plină bătaie a razelor conceptelor filosofiei lui mustind de ură, când el o pusese să stenografieze după metoda Gabelsberger și apoi să transcrie la mașină, în poloneză și în germană, întregul text al capodoperei sale: *Problema evreiască a Poloniei* etc. Ea își amintea febrilitatea care, din când în când, se strecura în vocea lui, în timp ce, molfăind o țigară de foi, se plimba în sus și-n jos prin micul său birou de acasă, umed și plin de fum, iar ea mâzgălea obedientă pe carnețelul de stenografie simbolurile scheletice ale frazelor lui germane, logic formulate, precise, dar grăbite.

Stilul lui era amplu, totuși discriminator, presărat cu scântei de ironie. Putea fi în același timp caustic și seducător, convivial. Limba era, într-adevăr, o germană superb articulată, care îl ajutase pe profesorul Biegański să-și câștige marele renume pentru propagarea antisemitismului în unele centre olimpiene ca Welt-Dienst, din Erfurt. Scrisul lui avea un farmec idiosincratic. (Odată, în vara aceea din Brooklyn, i-am dat Sofiei un volum de H. L. Mencken, care era pe atunci, ca și acum, una dintre iubirile mele, și menționez aici, pentru că e important, remarca ei că stilul usturător lui Mencken îi amintea de al tatălui ei.) Ea a stenografiat ceea ce i-a dictat el cu mare grijă, dar din pricina fervorii lui, cumva în grabă, așa că abia când se apucase să transcrie notițele la mașină, pentru tipar, începuse să distingă, în cazanul în care clocoteau aluziile istorice, ipotezele dialectale, imperativele religioase, precedentele legale și teoremele antropologice fumegânda, reaua-prevestitoare prezență a unui singur cuvânt – repetat de mai multe ori –, care chiar o zăpăcise, o derutase și o speriase, făcându-și apariția așa cum o făcea, în altminteri convingătorul text practic, în această polemică isteață care dădea glas, într-o imitație batjocoritoare, ușor vulgară, propagandei viclene despre care auzise vorbindu-se nu o dată la masa de cină a familiei Biegański. Însă cuvântul acesta care o alarmase atâta pe ea era doar un punct de plecare.

Pentru că de mai multe ori el o pusese să schimbe „lichidare totală" (*vollständige Abschaffung*) cu *Vernichtung*.

Exterminare. În cele din urmă, chiar era atât de simplu și de lipsit de echivoc. Însă, subtil introdus cum fusese, inserat în supa plină de mirodenii a criticii însuflețite, amuzant acide, a discursului profesorului, cuvântul și întreaga lui forță și semnificație – și, astfel, înțelesul deplin pe care îl dădea întregii substanțe a eseului – erau atât de oribile, încât ea a trebuit să împingă totul într-un cotlon îndepărtat al minții în tot timpul acelui sfârșit de săptămână cu geruri cumplite de iarnă, cât lucrase la peroratia pasionantă a tatălui ei. Se trezise îngrijorată de mânia pe care i-ar putea-o stârni dacă ar fi greșit un accent, dacă ar fi omis o tremă. Și încă își mai reprima înțelesul brut al lui *Vernichtung*, asta până în momentul în care, în amurgul ploios de duminică, grăbindu-se cu teancul de foi dactilografiate ca să-și întâlnească tatăl și soțul, pe Casimir, într-o cafenea din Piața Centrală, a fost izbită de groaza pentru ceea ce spusese și scrisese el și pentru ceea ce ea, complice, dactilografiase. „*Vernichtung*", zisese ea cu voce tare. Vrea să spună, se gândise cu stupidă întârziere, că ar trebui uciși cu toții.

Cum sugera chiar Sofia, imaginea sa ar căpăta probabil strălucire dacă s-ar putea spune că nu numai că devenise conștientă de ura pe care i-o purta tatălui ei în același moment în care își dăduse seama că el era unul dintre cei care năzuiau să fie ucigași de evrei, dar și că ura ei fusese motivată de chiar această aspirație. Însă, deși cele două descoperiri s-au petrecut aproape în același moment, Sofia mi-a mărturisit (și aici o cred, cum am făcut-o adesea, din motive intuitive) că probabil ea fusese coaptă emoțional pentru repulsia orbitoare pe care a simțit-o brusc pentru tatăl ei și că ar fi putut la fel de bine reacționa în același mod și dacă profesorul n-ar fi făcut nicio mențiune la masacrarea apropiată și dorită de el. Mi-a spus că nu va putea niciodată să fie sigură. Vorbim aici de adevăruri fundamentale în privința Sofiei și cred că dovedește destul de grăitor natura sensibilității ei faptul că, expusă atât de mulți ani obsesiei ranchiunoase, diforme și distonante a tatălui ei, iar acum cufundată ca o ființă care se înecă în chiar mijlocul izvorului otrăvit al teologiei lui,

ea a mai păstrat instinctul omenesc de a reacționa cu groază și cu tremur la ceea ce făcuse, strângând atrocele pachet de foi scrise la piept și grăbindu-se pe străzile întortocheate și cețoase ale Cracoviei către revelația ei.

În seara aceea, tata mă aștepta într-una dintre cafenelele din Piața Centrală. Îmi amintesc că era frig și umed afară, cu ace mici de gheață prin aer, anunțând zăpada, știi tu. Soțul meu, Kazic, era la masă cu tata, așteptându-mă, de asemenea. Întârziasem mult pentru că lucrasem toată după-amiaza la dactilografiat manuscrisele și îmi luase mai mult decât crezusem. Îmi era foarte frică să nu se supere tata pentru întârzierea mea. Totul se făcuse în așa mare grabă, înțelegi. Fusese ceea ce numiți voi urgență maximă, iar tipograful – omul care avea să tipărească pamfletul în germană și poloneză – trebuia să vină la o anumită oră la cafenea, la întâlnire cu tata, și să ridice manuscrisul. Înainte de asta, tata se gândise să-și petreacă timpul la masa aceea corectând manuscrisele. El urma să corecteze manuscrisul în germană, ia Kazic, pe cel în poloneză. Așa ar fi trebuit să se întâmple, dar eu întârziasem foarte mult și, când am ajuns acolo, tipograful sosise deja și stătea la masă, cu tata și Kazic. Tata era foarte mânios și, cu toate că îmi cerusem iertare, mi-am dat seama că rămăsese tot furios; mi-a smuls manuscrisele din brațe și mi-a poruncit să stau jos. M-am așezat și am putut simți ceva dureros în stomac, într-atât de frică mi-era de mânia lui. Ciudat, Stingo, cum ne amintim unele amănunte! Vreau să spun, uite, ăsta: că tata bea ceai, Kazic bea șlibovițâ, iar tipograful – îl cunoșteam dinainte, se numea Roman Sienkiewicz; da, ca pe marele scriitor – el bea votcă. Sunt sigură că îmi amintesc acest amănunt atât de clar din cauza ceaiului tatălui meu. Vreau să spun, știi, după ce lucrasem toată după-amiaza, eram complet epuizată și tot ce mi-aș fi dorit atunci era o ceașcă de ceai, ca al tatei. Dar nu mi-aș fi comandat niciodată singură, niciodată! Îmi amintesc că mă uitam la ceainic și la ceașca lui, și doar tânjeam după un ceai fierbinte ca acela. Și dacă n-aș fi întârziat atât de mult, tata mi-ar fi oferit ceai, dar acum era furios pe mine și n-a spus nimic despre ceai, așa că doar am stat acolo, uitându-mă în jos la mâinile din poală, în timp ce tata și Kazic au

început să citească manuscrisele. Părea să dureze ore în șir. Cu tipograful Sienkiewicz – un om gras, cu mustață, care îmi amintesc că râdea mult – am vorbit puțin despre vreme, despre alte nimicuri, dar cel mai mult am stat acolo la masa aceea înghețată, ținându-mi gura închisă, dorindu-mi ceai de parcă dădeam să mor de sete. În cele din urmă, tata și-a ridicat privirea din manuscris, s-a uitat la mine și a întrebat: „*Cine* este acest Neville Chamberlain căruia îi plac operele lui Richard Wagner?". Și se încrunta la mine, iar eu n-am înțeles exact ce voia să spună, ci doar că era foarte supărat. Supărat pe mine. Și n-am înțeles și am întrebat: „Cum adică, tati?". Iar el a repetat întrebarea, de data asta *avec l'accent* pe *Neville*, și deodată mi-am dat seama că trebuie să fi făcut eu o greșeală urâtă. Pentru că, vezi tu, exista scriitorul ăsta englez, Chamberlain, pe care tata îl pomenea în eseu la tot pasul ca să-și sprijine propria filosofie, nu știu dacă ai auzit de el, a scris o carte intitulată *Die Grundlagen des...* Ei, bine, în traducere cred că se numește *Fondarea secolului al XIX-lea*, și este plină de iubire pentru Germania și de venerație pentru Richard Wagner, și, deopotrivă, de ură aprigă pentru evrei, spunând că ei contaminează cultura Europei și altele asemenea. Tata avea o mare admirație pentru acest Chamberlain, și abia acum îmi dau seama că, atunci când îmi dicta numele acesta, eu scriam fără să mă gândesc și Neville, mereu și mereu, pentru că pe atunci se vorbea atât de des despre el la știri, din cauza Münchenului, în loc să scriu *Houston* Chamberlain, cum era numele acelui Chamberlain care îi ura pe evrei. În momentul acela, m-am pierdut cu totul de frică, fiindcă repetasem greșeala mereu și mereu, și în notele de subsol, și în bibliografie și peste tot.

Și, oh, Stingo, rușinea! Pentru că tata, care era atât de maniac în privința perfecțiunii încât pentru o greșeală ca asta nu putea... *fermer les yeux*... trece cu vederea, ci trebuia să facă mare caz de ea, chiar atunci și chiar acolo, și l-am auzit spunând în fața lui Kazic și a lui Sienkiewicz *asta*, n-am să uit niciodată, era atât de plină de dispreț: „Inteligența ta este *terci*, ca și a mamei tale. Nu știu de unde ai făcut rost de corp, dar creierul sigur nu l-ai luat de la mine". Și l-am auzit pe Sienkiewicz pufnind în râs, mai mult stânjenit

decât amuzat, bănuiesc, şi mi-am ridicat ochii la Kazic, iar el zâmbea uşor, numai că eu n-am fost surprinsă că expresia asta de pe faţa lui părea să împărtăşească dispreţul tatălui meu. Acum poate că e bine să afli, Stingo, despre o altă minciună pe care ţi-am spus-o, acum câteva săptămâni. Nu îl iubeam pe Kazic nici atunci, nu aveam pentru soţul meu mai multă iubire decât pentru un străin cu faţă de piatră pe care nu-l mai văzusem niciodată în viaţa mea. Atât de multe minciuni ţi-am spus, Stingo! Sunt mincinoasa *les menteuses*[1]...

Tata îi dădea mai departe despre inteligenţa mea, despre lipsa ei, iar eu îmi simţeam faţa arzând, dar mi-am acoperit urechile, să nu mai aud nimic. Papa, papa, ţin minte că îmi spuneam în sinea mea, *te rog*, tot ce vreau e o ceaşcă de ceai! Apoi tata s-a oprit să mă mai certe şi a început din nou să citească manuscrisul. Şi mi s-a făcut deodată foarte frică, stând acolo, uitându-mă în jos la mâinile mele. Era frig. Cafeneaua aia era ca o premoniţie a iadului. Auzeam lumea murmurând în jurul meu şi mi s-a părut că murmurul acela era într-o cheie dureroasă de minor profund, ca a unuia dintre cvintetele acelea finale ale lui Beethoven, ştii, ca mâhnirea. Şi afară era... era vântul acela, *rece şi umed*, care suspina pe străzi, şi deodată mi-am dat seama că în jurul meu toată lumea şoptea despre venirea războiului. Mi s-a părut că şi aud tunurile, undeva, departe, la orizont, dincolo de oraş. Mi s-a făcut foarte frică şi aş fi vrut să mă ridic şi să fug, dar tot ce-am putut face a fost să stau acolo. În sfârşit, l-am auzit pe tata întrebându-l pe Sienkiewicz cât va dura tipăritul, urgenţă maximă, iar Sienkiewicz a răspuns că până poimâine. După aceea, mi-am dat seama că tata vorbea cu soţul meu, Kazic, despre distribuirea pamfletelor în facultate. Plănuise să trimită majoritatea pamfletelor în diverse locuri din Polonia, Germania şi Austria, dar voia câteva sute, în poloneză, să circule prin facultate, să treacă din mână în mână. Şi am înţeles că îi spunea lui Kazic – *îi spunea*, zic, pentru că îl avea la degetul mic, cum mă avea şi pe mine – că voia să-i distribuie personal pamfletele, la

[1] Mincinoaselor (lb. franceză, în original).

universitate, de îndată ce vor fi fost tipărite. Numai că va avea nevoie de ajutor, firește. Și l-am auzit pe tata spunând: „Sofia o să te ajute să le dai".

Și atunci mi-am dat seama că aproape singurul lucru de pe lume pe care nu voiam să fiu forțată să-l fac era să fiu *impliquée* mai departe în treaba cu pamfletul. Și mă revolta gândul că trebuia să mă plimb prin universitate cu un teanc de din astea și să le dau profesorilor. Dar, așa cum o spusese tatăl meu – „Sofia o să te ajute să le dai" –, știam că urma să fiu acolo cu Kazic, împărțind foile alea, la fel cum făcusem tot ce-mi spusese să fac de când eram mică, alergând pentru comisioane, aducându-i diverse lucruri, învățând să folosesc mașina de scris și stenografia doar ca să mă poată el folosi ori de câte ori voia. Și un gol cumplit m-a cuprins când mi-am dat seama, abia atunci, că nu puteam face nimic, nu aveam cum să spun nu, nu exista nicio cale de a-i spune: „Papa, n-o să te ajut să împrăștii chestia asta". Dar vezi tu, Stingo, există un adevăr pe are trebuie să ți-l spun și pe care nici măcar acum nu-l pot înțelege sau nu mi-l pot limpezi în minte. Pentru că poate ar da mult mai bine dacă aș zice că nu voiam să-l ajut pe tata să împrăștie pamfletul pentru că, în sfârșit, înțelesesem ce scrisese în el: Ucideți evreii. Asta era rău, știam, era groaznic, și nici măcar în clipa aceea nu-mi venea să cred că, într-adevăr, asta scrisese.

Dar ca să fiu sinceră, era altceva la mijloc. În sfârșit, mi-era clar că omul ăsta, tatăl meu, omul ăsta care îmi dăduse viață, nu avea mai multă afecțiune pentru mine decât pentru o servitoare, vreo țărancă sau vreo sclavă, iar acum, fără niciun cuvânt de mulțumire pentru atâta trudă din partea mea, avea de gând să mă facă... să mă umilesc? – da, să mă umilesc pe holurile universității ca un vânzător de ziare, făcând asta din nou doar pentru că spusese el că trebuie. Iar eu eram femeie în toată firea și voiam să cânt Bach, și în clipa aceea m-am gândit c-aș vrea să mor – vreau să spun, să mor nu atât pentru ceea ce voia să mă pună să fac, ci pentru că nu puteam cum să spun nu. Nu aveam nicio cale să-i spun – oh, știi tu, Stingo – „Du-te dracului, papa". Tocmai atunci, el spunea: „Zosia", iar eu mi-am ridicat capul și am văzut că zâmbea puțin la mine, îi puteam zări cei doi dinți

falşi sclipind, iar zâmbetul lui era plăcut. A zis: „Zosia, nu vrei o ceaşcă de ceai?". Iar eu am răspuns: „Nu, mulţumesc, papa". Apoi a stăruit: „Ei, haide, Zosia, trebuie să bei nişte ceai, arăţi palidă şi îngheţată". Aş fi vrut să zbor. Am răspuns: „Nu, mulţumesc, papa, chiar nu vreau ceai". Şi în tot timpul, ca să mă stăpânesc, îmi muşcam buza pe dinăuntru atât de tare, încât mi-a dat sângele şi i-am putut simţi gustul sărat, ca apa mării, pe limbă. Atunci, el s-a întors să-i spună ceva lui Kazic. Şi atunci s-a întâmplat, junghiul acela ascuţit de ură. M-a străbătut cu durerea asta iute, surprinzătoare, şi eu am ameţit şi am crezut c-o să cad la podea. Eram fierbinte, din cap până-n picioare, tot o văpaie. Mi-am spus, în sinea mea: *Îl urăsc* – cu un soi de mirare îngrozită la ura care intrase deodată în mine. Era incredibil, surpriza acestei uri, numai că nespus de dureroasă – ca un cuţit de măcelar înfipt în inima mea.

Polonia este o ţară frumoasă, care-ţi sfâşie inima, îţi rupe sufletul în două şi care, în multe feluri (am ajuns s-o văd prin ochii Sofiei şi prin amintirile ei în vara aceea şi cu ochii mei, ani mai târziu), seamănă sau evocă imagini din Sudul american – sau cel puţin din Sudul de altădată, nu foarte îndepărtat în timp. Nu doar pentru că peisajul încântător, singuratic, nostalgic, creează frecvente similarităţi – lunca lui Narew River, mlăştinoasă, dar monocromă, de neuitat, cu înfăţişarea şi atmosfera de sat din savana mlăştinoasă a Galiţiei, unde numai printr-o uşoară clipire a imaginaţiei poţi vedea strămutat rapid un cătun singuratic de la răspântie de drumuri în Arkansas, aceste colibe dărăpănate, albite de vreme, cu lemnărie strâmbă, aşezate în mijlocul unei palme de pământ lutos pe unde găini pipernicite cotcodăcesc şi ciugulesc –, dar şi prin spiritul naţiei, prin inima ei melancolică, sfâşiată de răni lăuntrice, chinuită până a ajuns la înfăţişarea de acum, ca şi Bătrânul Sud, ca urmare a vitregiilor, lipsurilor şi a înfrângerilor.

Închipuiţi-vă, dacă doriţi, un pământ în care speculanţii străini au mişunat nu un deceniu, ci mii de ani, şi veţi reuşi să înţelegeţi doar un aspect al Poloniei călcate în picioare, cu regularitatea şi monotonia unui metronom, de francezi, suedezi, austrieci, prusaci, ruşi şi posedată chiar

și de niște incubus nesățioși ca turcii. Jefuită și exploatată ca și Sudul, și tot ca el fiind o societate feudală, agrară, dominată de sărăcie, Polonia are, deopotrivă cu Bătrânul Sud, o singură fortăreață împotriva umilirii ancestrale, și aceasta este mândria. Mândria și amintirea gloriei trecute. Mândria în numele strămoșilor familiilor și, de asemenea, cum trebuie să vă reamintiți, în aristocrația sau nobilimea în mare parte artificial apărută. Numele de Radziwill și Ravenel sunt pronunțate cu aceeași semeție intensă, deși ușor găunoasă. Învinse, atât Polonia, cât și Sudul american și-au dezvoltat un naționalism fanatic. Totuși, într-adevăr, dacă lăsăm deoparte asemănările acestea izbitoare, care sunt foarte reale și care își găsesc originea în izvoare istorice similare (ar trebui să adăugăm aici: o hegemonie religioasă bine apărată, autoritară și puritană în spirit), vom descoperi și alte corespondențe, mai de suprafață, totuși la fel de izbitoare: pasiunea pentru cai și titluri militare, dominația asupra femeilor (deopotrivă cu o poftă carnală posomorât-vicleană), o tradiție a spunerii poveștilor și o dependență de binefacerile apei de foc. Și faptul de-a fi ținta glumelor meschine.

În sfârșit, există și o zonă sinistră a asemănărilor dintre Polonia și Sudul american, care, deși nu e superficială, determină ca aceste două culturi să se potrivească perfect de parcă ar fi una singură în extravaganța lor comună – și aceasta este în legătură cu problema de rasă, care, în ambele lumi, a produs secole de-a rândul coșmaruri atotcuprinzătoare rimând cu schizofrenia. În Polonia și în Sud, permanenta prezență a conflictului rasial a creat aceleași simultane cruzimi și compasiuni, bigotism și înțelegere, vrăjmășie și prietenie, exploatare și sacrificiu, ură mistuitoare și dragoste fără speranță. Dacă se poate spune că, de regulă, partea întunecată și urâtă a acestor condiții antagonice a avut întotdeauna câștig de cauză, trebuie să fie amintite, de asemenea, în numele adevărului, un lung șir de date în care decența și onoarea au fost, din când în când, în stare să contracareze dominația absolută a răului rege, de cele mai multe ori în pofida unor sorți potrivnici însemnați, indiferent că a fost la Poznan sau la Yazoo City.

Astfel, când Sofia mi-a înşirat, la început, basmul fantastic despre misiunea riscantă a tatălui său de a-i apăra pe nişte evrei în Lublin, cu siguranţă ştia că nu-mi cerea să cred imposibilul; că polonezii, în numeroase ocazii, în trecutul îndepărtat sau apropiat, şi-au riscat vieţile ca să-i salveze pe evrei de un opresor oarecare este o evidenţă simplă, dincolo de orice discuţie, şi chiar dacă la vremea aceea eu aveam prea puţine informaţii despre astfel de lucruri, nu eram înclinat să mă îndoiesc de Sofia, care, luptându-se cu demonul conştiinţei sale schizoide, a ales să arunce peste profesor aura de-a dreptul eroică a unui fals binefăcător. Dar dacă polonezii, cu miile, i-au adăpostit pe evrei, i-au ascuns pe evrei, şi-au dat vieţile pentru evrei, tot ei, în alte momente, în agonia discordiei lor înrudite, i-au persecutat cu sălbăticie neabătută; acestei continuităţi a spiritului polonez îi aparţine de fapt şi profesorul Biegański şi aici avea să-l reinstaleze Sofia, în cele din urmă, spre profitul meu, pentru a interpreta întâmplările de la Auschwitz...

Merită a fi relatat şi ce s-a mai întâmplat după pamfletul profesorului. Ascultând de tatăl său până la capăt, Sofia împreună cu soţul ei, Kazic, au împărţit pamfletul pe holurile universităţii, dar rezultatul a fost un eşec răsunător. În primul rând, cadrele didactice ale facultăţii, ca toţi ceilalţi din Cracovia, erau prea preocupate de propriile temeri privind apropierea războiului – pe atunci, la numai câteva luni distanţă – pentru a-şi bate prea mult capul cu mesajul lui Biegański. Iadul începuse să erupă. Germanii cereau anexarea Gdanskului, agitând spiritele pentru un „culoar"; în vreme ce Neville Chamberlain încă şovăia, hunii făceau scandal în Occident, zgâlţâind porţile şubrede ale Poloniei. Vechile străduţe pietruite ale Cracoviei au devenit zilnic pline de zumzetul unei panici abia ţinute în frâu. În aceste circumstanţe, cum ar fi putut chiar şi cel mai învederat rasist dintre cei de la facultate să se lase distras de dialectica măiastră a profesorului? Se simţea prea puternic în aer catastrofa inexorabilă pentru a fi cineva distras de un capriciu atât de demodat ca opresiunea evreilor.

În momentul respectiv, toată Polonia se simţea potenţial oprimată. Mai mult, profesorul îşi făcuse nişte calcule, greşite

de la început, atât de grosolan diforme, încât îi puneau sub semnul întrebării judecata călăuzitoare. Nu era vorba doar despre inserarea sordidă a problemei *Vernichtung*-ului – nici cei mai retrograzi dascăli nu puteau digera o noțiune ca asta, nici măcar prezentată în maniera swiftiană a unei satire usturătoare –, dar și de faptul că veneratia lui pentru al Treilea Reich, deopotrivă cu admirația pangermanică, în ultimul timp îl făcuse de-a dreptul orb și surd la patriotismul vibrant și sincer al colegilor lui. În cele din urmă, Sofia și-a dat seama că, doar cu câțiva ani mai înainte, în timpul resurgenței fascismului polonez tatăl ei poate ar fi câștigat niște adepți; acum, cu Wermachtul înaintând amenințător spre est, aceste strigăte teutonice pentru Gdansk, incidentele provocate de germani la toate granițele, cum ar fi putut fi altceva decât o curată nebunie să te întrebi dacă naționalism-socialismul avea răspunsul la orice altceva decât la distrugerea Poloniei? Rezultatul a fost că, și dacă profesorul și pamfletul său erau în general ignorați în haosul vertiginos și accelerat, el a primit, de asemenea, și vreo două supărătoare și neașteptate bobârnace. Doi studenți, rezerviști în armata poloneză, l-au bătut zdravăn într-un vestibul al universității, rupându-i un deget, iar într-o noapte, Sofia își aducea aminte de ceva care a spart o fereastră de la sufragerie – o piatră de pavaj, pictată cu păianjenul negru al unei zvastici.

Dar ca patriot, el nu merita asemenea tratament și măcar atâta lucru poate fi spus în apărarea profesorului. Nu-și crease predica (iar de asta Sofia spunea că e chiar sigură) cu intenția clară în minte de a câștiga favorurile naziste. Pamfletul fusese scris din punctul de vedere particular al culturii poloneze, și, de altfel, profesorul era un gânditor mult prea principial, un om prea devotat adevărurilor largi filosofice pentru a se fi gândit cumva că, în cele din urmă, ar putea încerca să facă din pamfletul lui un instrument pe care să-l folosească în avantajul lui, ca să nu mai spunem pentru salvarea lui fizică. (De fapt, exigențele unui conflict iminent au împiedicat apariția eseului, sub orice formă, în Germania.) Profesorul Biegański nu era propriu-zis un trădător, un colaboraționist în accepțiunea de acum a cuvântului, de vreme ce, în septembrie, când țara a fost

invadată şi Cracovia, virtual nevătămată, a devenit sediul guvernului întregii Polonii, nu cu intenţia de a-şi trăda patria-mamă a căutat să-şi ofere serviciile guvernatorului general, prietenul lui Hitler, Hans Frank, ci doar ca un consilier şi expert într-un domeniu în care polonezii şi nemţii aveau un adversar comun şi un interes comun profund – *die Judenfrage*. Fără îndoială, exista şi un oarecare idealism în efortul lui.

Urându-şi tatăl acum, urându-şi şi lacheul – soţul ei – aproape la fel de mult, Sofia se strecura pe lângă siluetele lor care murmurau în holul casei, când profesorul, îmbrăcat elegant în fracul său, cu splendidele sale bucle cărunte frumos frizate şi mirosind a *Kölnischwasser*[1], se pregătea să iasă pentru a-şi efectua rondul de vizite rugătoare. Dar probabil nu se spălase pe cap. Ea îşi amintea mătreaţa de pe umerii lui drepţi. Murmurele lui erau împletite cu nelinişte şi speranţă. În voce avea un ciudat şuierat. Cu siguranţă, astăzi, chiar dacă guvernatorul general refuzase să-l primească ieri – cu siguranţă astăzi (mai ales că stăpânea atât de bine limba germană) avea să fie întâmpinat cordial de şeful *Einsatzgruppe der Sicherheitspolizei*[2], la care avea „intrare", în forma unei scrisori de recomandare de la un prieten comun din Erfurt (un sociolog, teoretician nazist de frunte al problemei evreieşti), şi care nu se putea să nu fie impresionat de aceste recomandări, de aceste titluri onorifice (pe pergament autentic) de la Heidelberg şi Leipzig, de acest volum legat de eseuri publicat la Mainz, *Die polnische Judenfrage* şi aşa mai departe. Cu siguranţă, astăzi...

Din nefericire pentru profesor, în pofida petiţiilor, vizitelor stăruitoare şi eforturilor de a ajunge în faţă, prezentându-se la zece birouri în tot atâtea zile, eforturile lui din ce în ce mai disperate n-au dus la niciun rezultat. Trebuie să fi fost o grea lovitură pentru el să nu poată atrage nicio clipă atenţia, să nu înduplece urechea birocratică. Dar profesorul făcuse încă o greşeală de calcul şi în altă privinţă. Emoţional şi intelectual, el era moştenitorul romantic al culturii germane

[1] Faimos parfum şi apă de toaletă din Köln („apă de colonie").
[2] Grupul operativ al poliţiei secrete (lb. germană, în original).

dintr-un alt secol, dintr-un timp trecut pentru totdeauna, fără putință de întoarcere și definitiv înmormântat, așadar nu avea nicio idee de cât de imposibil ar fi să intre în grații, în costumația lui demodată, în cabinetele acestei moderne puteri-mamut, de oțel inoxidabil, în cizme militare, primul stat tehnocrat cu *Regulierungen und Gesetzverordnungen*[1], cu sistemul lui de fișe electrice și proceduri de clasificare, cu metodele lui mecanice, impersonale, de procesare de date și comenzi transmise în lanț, decodoare, sisteme de interceptat telefoanele, linie de urgență cu Berlinul – toate funcționând cu viteză ametitoare și fără absolut niciun interes pentru un obscur profesor polonez de drept și documentele lui tipărite, cu umerii ninși de mătreață, cu dinții lui falși scânteietori, cu ghetrele ponosite și o garoafă la rever. Profesorul a fost una dintre primele victime ale mașinii de război naziste, devenit victimă doar pentru că nu fusese „programat" – atât și nimic mai mult. Aproape, dar nu chiar, am putea spune, pentru că un alt motiv important al respingerii lui a fost faptul că era un *Polack* – cuvânt nemțesc care în germană are același sens disprețuitor și batjocoritor pe care îl are și în engleză. De vreme ce era un *Polack* și, în același timp, un profesor universitar, chipul lui extrem de neliniștit, rugător, dornic, nu putea fi mai bine văzut la cartierul general al Gestapoului decât acela al unui purtător de febră tifoidă, dar profesorul în mod clar n-a știut cât de în urma vremurilor rămăsese.

Și, cu toate că n-ar fi avut cum să-și dea seama, în timp ce alerga de la un birou la altul în acele zile de toamnă timpurie, ceasul lui îi bătuse deja. Sub ochii indiferenți ai Molohului[2] nazist, el nu era decât un alt număr pe lista condamnaților la moarte. Așadar, în dimineața aceea cenușie și umedă de noiembrie, când Sofia, îngenunchind la Biserica Sfintei Marii, a avut premoniția pe care mi-a descris-o mai devreme și sărise în picioare și dăduse fuga la universitate – doar pentru a descoperi acolo impunătoarea curte medievală înconjurată de un cordon de soldați germani, care țineau captivi între pușt ile și mitralierele lor o sută optzeci de cadre

[1] Regulamente și ordonanțe legale (lb. germană, în original).
[2] Zeul canaanit al focului, căruia i se aduceau jertfe copii (Biblia, *Levitic* 20: 1–5).

didactice universitare – profesorul şi Kazic erau printre cei nenorocoşi, tremurând în frig, cu mâinile ridicate spre cer. Dar ea nu-i zărise. În versiunea ulterioară, revizuită (şi, sunt convins, adevărată) a poveştii sale, mi-a spus că nu simţise cu adevărat durerea despărţirii de tatăl şi de soţul ei – era, în momentul acela, mult prea înstrăinată de amândoi ca s-o afecteze prea tare –, dar a fost silită să resimtă la un alt nivel şocul, zgâlţâind-o până-n măduva oaselor, îngheţând-o de frică şi de o devastatoare senzaţie de pierdere. Întreaga ei conştiinţă de sine, identitatea ei, se dezmembrase. Pentru că nemţii putuseră comite acest indecent asalt asupra a zeci şi zeci de profesori fără apărare, nebănuind nimic, acesta era un semn că numai Dumnezeu ştia ce alte nenorociri se mai abăteau asupra Poloniei în următorii ani. Numai pentru acest motiv, dacă nu şi pentru altele, ea se aruncase plângând în braţele mamei sale. Mama ei era sincer zdruncinată. O femeie blândă, fără multă minte, docilă, ea îi păstrase o dragoste credincioasă soţului ei până la sfârşit; sub mâhnirea prefăcută pe care Sofia o arăta doar să-i facă ei bine, fără să vrea simţea că i se rupe inima pentru tristeţea mamei sale.

Cât despre profesor – supt ca o larvă oarecare în groapa comună de la KL Sachsenhausen, o îngrozitoare clonă a leviatanului lipsit de orice sentimente pentru suferinţa omenească, după ce fusese depus la KL Dachau, cu ani înainte – eforturile sale de a se salva au fost zadarnice. Şi totul a devenit cu atât mai ironic cu cât este foarte clar că, fără s-o ştie, nemţii arestaseră şi condamnaseră un om pe care, mai târziu, l-ar fi putut socoti un profet de seamă – excentricul filosof slav, a cărui viziune despre „soluţia finală" o precedase pe a lui Eichmann şi pe a acoliţilor săi (chiar şi pe a lui Adolf Hitler, cel care visase şi concepuse totul), şi care îşi avea mesajul, fizic, asupra lui. *Ich habe meine Flugschrift*, scria el, plângăreţ, mamei Sofiei, pe un bileţel murdar, singurul semn pe care ele îl primiseră vreodată de la el. „Am pamfletul la mine. *Ich verstehe nicht Warum*... Nu pot înţelege de ce nu reuşesc să ajung până la autorităţile de aici şi să le fac să înţeleagă..."

Rezistenţa cărnii muritoare şi a dragostei muritoare este uluitor de mare, dar niciodată nu e atât de mare ca atunci când

dragostea este găzduită în amintirea copilăriei: mergând pe lângă ea, trecându-şi degetele prin zulufii părului ei auriu, odinioară, el o luase la o plimbare cu trăsura prin parcul din jurul castelului Wawel, prin mireasma matinală a florilor de vară şi în ciripit de păsărele. Sofia îşi amintise de plimbarea aceea şi nu-şi putuse înăbuşi o clipă de durere sfâşietoare când sosise vestea morţii lui, şi îl văzu căzând, căzând – protestând până în ultima secundă, că nu arestaseră pe cine trebuia – într-o salvă de gloanţe fierbinţi, la un zid din Sachsenhausen.

Capitolul 10

Beciul casei lui Höss, unde dormea Sofia, săpat adânc în pământ şi înconjurat de ziduri groase de piatră, era unul dintre puţinele locuri din lagăr în care nu pătrundea niciodată mirosul de carne de om arsă. Acesta era unul dintre motivele pentru care ea căuta să se adăpostească aici ori de câte ori putea, în ciuda faptului că partea rezervată balotului ei de paie era umedă, prost luminată şi trăsnea a mucegai. Undeva, dincolo de ziduri, se auzea clipocind continuu apa în conductele de la canalizarea şi toaletele de sus, iar, din când în când, era trezită, noaptea, de vizita vreunui şobolan ca o umbră păroasă. Dar una peste alta, acest purgatoriu întunecos era un loc cu mult mai bun decât oricare dintre barăci – chiar şi aceea în care, timp de şase luni, locuise împreună cu mai multe zeci de alte deţinute relativ privilegiate, care stăteau în birourile lagărului. Deşi scutită, între acei pereţi, de majoritatea brutalităţilor şi înjosirilor obişnuite printre deţinuţii din restul lagărului, acolo, zgomotul nu contenise niciodată, iar de intimitate nici nu putuse fi vorba, mai mult, ea suferise de o aproape permanentă insomnie. În plus, nu fusese niciodată în stare să se păstreze curată. Aici, totuşi împărţea locul de dormit cu numai o mână de prizonieri, iar dintre cele câteva condiţii de lux îngăduite de pivniţă, una era vecinătatea cu o spălătorie. Sofia se folosea cu recunoştinţă de aceste facilităţi; de fapt, chiar i s-ar fi impus să le folosească, de vreme ce stăpâna conacului, Hedwig Höss, avea o fobie de

gospodină westfaliană în privința murdăriei și lua măsuri ca toți prizonierii găzduiți sub acoperișul ei să fie nu doar curați, la trup și la haine, ci și să trăiască într-o igienă totală: puternice antiseptice erau prescrise pentru apa de spălat rufele, iar prizonierii domiciliați în casa Höss răspândeau în jurul lor un puternic miros de dezinfectant. Mai era un motiv pentru aceasta: *Frau Kommandant* se temea îngrozitor de molimele din lagăr.

Un alt confort descoperit de Sofia și folosit din plin în pivniță era somnul sau, cel puțin, posibilitatea de a dormi. În afară de mâncare și de intimitate, lipsa de somn era una dintre deficiențele majore și universale din lagăr; dorit de toată lumea cu o lăcomie vecină cu patima, somnul îngăduia singura scăpare sigură de chinurile continue și, destul de ciudat (sau poate că nu atât de ciudat), de regulă aducea vise plăcute, căci, așa cum a remarcat odată Sofia, vorbind cu mine, oamenii în pragul nebuniei ar deveni nebuni de-a dreptul furioși dacă, scăpând din ghearele unui coșmar, s-ar confrunta cu încă unul, în somn. Prin urmare, mulțumită liniștii și izolării din pivnița lui Höss, Sofia izbutise pentru prima oară după luni de zile să doarmă și să se cufunde în fluxul și refluxul viselor.

Beciul fusese împărțit în două părți aproximativ egale. Șapte sau opt deținuți bărbați erau cazați în partea cealaltă a unui perete despărțitor de lemn; majoritatea polonezi, ei lucrau în casă ca servitori sau ajutau la spălatul vaselor în bucătărie; vreo doi erau grădinari. În afară de momentele întâmplătoare în care treceau unii pe lângă ceilalți, bărbații și femeile rareori aveau ocazia să stea împreună. În compartimentul femeilor, împreună cu Sofia mai erau trei deținute. Două dintre acestea erau evreice, croitorese, surori de vârstă mijlocie, din Liège. Mărturie vie a modului expeditiv pe care și-l îngăduiau adesea nemții, surorile fuseseră scutite de gazare numai din pricina măiestriei cu care mânuiau, rapid, dar delicat, acul și ața. Erau marile favorite ale lui *Frau* Höss, beneficiara, împreună cu cele trei fiice ale sale, talentului lor; toată ziua coseau, tiveau și modificau majoritatea hainelor scumpe confiscate de la evreicele trimise la camerele de gazare. Se aflau în casă de

mai multe luni și deveniseră mulțumite de ele și trupeșe, munca lor sedentară permițându-le să acumuleze osânză, ca porcii, arătând bizar printre subnutriții lor tovarăși de prizonierat. Sub protecția lui Hedwig, păreau a-și fi pierdut orice frică de viitor, iar în ochii Sofiei erau foarte binedispuse și sigure pe ele, în timp ce coseau neobosite într-o cameră însorită de la al doilea cat, scoțând etichetele și mărcile ștanțate, Cohen, Lowenstein și Adamowitz, de pe blănurile scumpe și țesăturile proaspăt spălate și aduse doar de câteva ore din vagoanele de marfă. Vorbeau puțin și cu un accent belgian pe care Sofia îl socotea aspru și ciudat ca sonoritate.

Cealaltă ocupantă a temniței Sofiei era o femeie astmatică, pe nume Lotte, de asemenea de vârstă mijlocie, o Martoră a lui Iehova din Koblenz. Ca și croitoresele evreice, ea era o altă răsfățată a sorții, care scăpase de moartea prin injecție sau vreo altă tortură lentă în „spital" pentru a servi drept guvernantă celor mai mici copii ai familiei Höss. O făptură slăbănoagă, cu fața ca o lespede cioplită, cu un accentuat prognatism al maxilarului și cu mâini enorme, semănând cu brutele de femei gardieni care fuseseră trimise în lagăr de la KL Ravensbrück, dintre care una o atacase cu sălbăticie pe Sofia la scurt timp după sosirea ei. Dar Lotte avea o fire prietenoasă, generoasă, care-i dezmințea înfățișarea amenințătoare. Se purta ca o soră mai mare, oferindu-i Sofiei sfaturi importante despre cum trebuia să se poarte la conac, deopotrivă cu mai multe observații valoroase despre comandant și familia lui. Îi spusese odată: „Bagă de seamă cum te porți când e prin preajmă menajera, Wilhelmine". Câinoasă, Wilhelmine, nemțoaică, făcuse pârnaie pentru falsificare de acte. Ocupa două camere de sus. „S-o pupi în fund, o sfătuise Lotte pe Sofia, linge-o cum trebuie și n-o să ai necazuri cu ea." Cât despre Höss, și lui îi plăcea să fie flatat, dar nu trebuia s-o faci prea bătător la ochi, că nu-l prosteai.

Femeie de rând, foarte evlavioasă, practic analfabetă, Lotte părea să înfrunte demonicele vijelii de la Auschwitz ca o corabie primitivă, solidă, liniștită în credința ei de neclintit. Nu încerca să convertească pe nimeni, doar îi dădea de înțeles Sofiei că pentru suferințele din lagăr ea,

Lotte, avea să capete o răsplată generoasă în Împărăția lui Iehova. Restul, inclusiv Sofia, cu siguranță aveau să ajungă în iad. Dar nu era nici urmă de venin în această sentință, nu mai mult decât fusese în remarcile pe care le făcuse atunci când – cu răsuflarea tăiată, într-o dimineață, gâfâind și oprindu-se o clipă cu Sofia pe palierul primului etaj în timp ce urcau spre locurile lor de muncă – adulmecase duhoarea aceea impregnată în tot văzduhul de la rugul funerar din Birkenau și murmurase că evreii ăia și-o meritaseră. Își făcuseră cu mâna lor nenorocirea în care se aflau acum. Căci, la urma urmei, nu fuseseră evreii cei dintâi care-l trădaseră pe Iehova? „Rădăcina tuturor relelor, *die Hebräer*", șuierase ea.

Cu puțin înainte de a se trezi, în dimineața zilei pe care am început s-o descriu, a zecea de când lucra pentru comandant în mansarda acestuia și cea în care se hotărâse să-l seducă – sau dacă nu chiar să-l seducă (ambiguă idee), atunci să-l supună altminteri voinței și planurilor ei –, chiar înainte de a deschide ochii în bezna cu pânze de păianjen a pivniței, devenise conștientă de horcăitul astmatic al lui Lotte, care se chinuia să respire pe paletul ei de lângă zidul din partea opusă. Tresărind, Sofia se deșteptase, zărindu-i printre pleoapele grele trupul mare, la niciun metru depărtare de ea, întins pe spate sub o pătură de lână mâncată de molii. Sofia ar fi întins mâna s-o înghiontească pe Lotte în coaste, cum mai făcuse de atâtea ori înainte, dar târșâitul picioarelor pe podeaua bucătăriei de deasupra i-a dat de veste că era dimineață, aproape de ceasul când toți trebuiau să se trezească și să meargă la muncă, și gândise: Las-o să doarmă. Apoi, ca un înotător care plonjează către adâncimi binevoitoare, amniotice, Sofia încercă să intre din nou în visul acela pe care-l avusese cu puțin înainte de a se trezi.

Era mică, fetița de acum doisprezece ani, și urca prin munții Dolomiți cu verișoara ei, Krystyna; pălăvrăgind în franceză, căutau flori-de-colț. Piscuri întunecate și învăluite în cețuri se înălțau în jurul lor. Tulbure, ca toate visele, cu o vagă amenințare de pericol, viziunea fusese, de asemenea, insuportabil de dulce. Deasupra lor, floarea albă ca laptele

le ademenea de pe stânci, iar Krystyna, luând-o înainte pe o cărare ameţitoare, îi strigase: „Zosia, o aduc eu jos!". Apoi, Krystyna păruse să alunece şi, într-o ploaie de pietricele, gata-gata să cadă în prăpastie: visul devenise întunecat de groază. Sofia se rugase pentru Krystyna, cum ar fi făcut-o pentru ea însăşi: „Îngere al Domnului, îngere păzitor, rămâi alături de ea...". Rosti rugăciunea fără încetare. „Îngere, n-o lăsa să cadă!" Deodată, visul era inundat de soarele alpin şi Sofia se uita în sus. Liniştită şi triumfătoare, înconjurată de un nimb auriu de lumină, copila zâmbea în jos spre Sofia, cocoţată în siguranţă pe un promontoriu acoperit de muşchi, ţinând în mână floarea-de-colţ. *Zosia, je l'ai trouvée!*[1] îi strigă Krystyna. Şi în vis, senzaţia de pericol îndepărtat, de siguranţă, de răspuns la rugăciune şi de fericită reînviere era atât de sfâşietor de pătrunzătoare, încât, atunci când se trezise şi auzise horcăitul lui Lotte, ochii o usturau de sarea lacrimilor. Apoi, pleoapele i se închiseseră la loc într-o zadarnică încercare de a recaptura bucuria fantomatică, dar simţise cum Bronek o zgâlţâia aspru de umăr.

— Am nişte haleală bună pentru voi, doamnelor, în dimineaţa asta, zise Bronek.

Adaptat la punctualitatea germană a conacului, el sosise exact cum era stabilit în program. Într-o cratiţă de alamă hârbuită, aducea mâncarea, aproape invariabil resturi de la cina familiei Höss din seara precedentă. Era întotdeauna rece, hrana aceasta de dimineaţă (de parcă ar fi fost pentru animalele de companie, bucătăreasa o lăsa în cratiţă, în fiecare seară, la uşa bucătăriei, de unde o lua Bronek atunci când lumina), şi de regulă consta într-un amestec slinos de oase, cu bucăţele de carne şi zgârciuri, coji de pâine (în zilele bune, mânjită cu puţină margarină), resturi de legume şi, câteodată, un măr pe jumătate mâncat sau o pară. În comparaţie cu mâncarea ce li se dădea prizonierilor din lagăr, era un ospăţ; într-adevăr, era un adevărat banchet în ceea ce priveşte cantitatea şi, de vreme ce micul dejun era ocazional îmbogăţit, inexplicabil, cu delicatese precum sardine din conservă sau o bucată de cârnat polonez, presupuseseră, pur

[1] Zosia, am găsit-o! (lb. franceză, în original)

şi simplu, că Höss avea grijă ca personalul din gospodăria lui să nu moară de foame. Mai mult, deşi Sofia trebuia să-şi împartă cratiţa cu Lotte, iar cele două surori evreice mâncau în acelaşi fel, faţă în faţă, ca purceii din troacă, fiecăreia i se dăduse o lingură din aluminiu – eleganţă aproape nemaiauzită pentru prizonierii din oricare alt loc din interiorul gardului de sârmă ghimpată.

Sofia a auzit-o pe Lotte trezindu-se cu un geamăt, murmurând silabe fără noimă, probabil vreo invocaţie matinală pentru Iehova, cu un accent renan cavernos. Bronek, împingând cratiţa între ele două, zise:

— Uite, aici, ce-a mai rămas dintr-un picior de porc, care mai are încă nişte carne. Pâine din belşug. De asemenea, nişte bucăţele frumuşele de varză. Am ştiut eu că voi, fetele, o să primiţi hrană bună, din clipa în care am auzit, ieri, că venea Schmauser la cină.

Servitorul, palid şi chel în lumina argintie ce se strecura până la ei, tot numai membre ciolănoase şi încheieturi ca de lăcustă, trecu de la poloneză la germana lui stâlcită, caraghioasă – asta pentru Lotte, pe care o înghionti cu cotul:

— *Aufwecken, Lotte!*, şopti el aspru. *Aufwecken, mein schöne Blume, mein kleine Engel!*[1]

Dacă Sofia ar fi avut vreodată chef să râdă, acest interludiu dintre Bronek şi guvernanta elefantină, căreia în mod clar îi făceau plăcere atenţiile lui, ar fi fost cel mai aproape de a-i produce destinderea comică.

— Scoală-te, mica mea molie de Biblie, stărui Bronek.

În acel moment, Lotte se ridică în capul oaselor. Cu ochii împăienjeniţi de somn, faţa ei de lespede avea o înfăţişare monstruoasă, totuşi eteric placidă şi benignă, ca una dintre efigiile de pe Insula Paştelui. Apoi, fără nicio clipă de şovăială, începu să mănânce.

Sofia se ţinu o clipă deoparte. Ştia că Lotte, femeie cu frică de Dumnezeu, n-avea să-şi înfulece decât partea ei, aşadar, în acest interval de timp, îşi sporea plăcerea mâncării de când avea să-şi primească porţia. Saliva cu poftă la vederea

[1] Deşteptarea, Lotte!... Deşteptarea, frumoasa mea floare, micul meu înger!

unsuroaselor lături din cratiță și binecuvânta numele de Schmauser. Acesta era *Obergruppenführer SS*, echivalentul unui general-locotenent, și superiorul lui Höss de la Wroclaw; se vorbea despre vizita lui de zile bune. Și, astfel, teoria lui Bronek se dovedise a fi exactă: adu un ștab în casă, spunea el, iar Höss o să-i aștearnă în față așa o masă plină, încât o să fie destule resturi cât să li se aplece și gândacilor de bucătărie.

— Cum e pe-afară, Bronek?, întrebă Lotte între două îmbucături.

Ca și Sofia, știa că el are un nas de fermier pentru vreme.

— Frig. Vânt dinspre vest. Soare când și când. Dar o mulțime de nori joși. Aștia țin aerul pe loc. Iar aerul pute acum, dar poate o să se îndrepte. O grămadă de evrei ies pe coș în sus. Scumpa mea Sofia, te rog, mănâncă.

Ultima parte o spusese în poloneză, rânjind, arătându-și gingiile rozalii din care se iteau cioturile a vreo trei sau patru dinți, ca niște aschii albe, neregulate.

Timpul petrecut de Bronek la Auschwitz coincidea cu istoria lagărului însuși. Din pură întâmplare, el fusese unul dintre primii novici și începuse să lucreze în casa lui Höss la scurt timp după încarcerarea lui. Înainte fusese fermier, în apropiere de Miastko, în nordul îndepărtat. Dinții îi căzuseră drept rezultat al participării lui la un experiment despre avitaminoză; ca un cobai sau porcușor de Guineea, fusese sistematic lipsit de acid ascorbic și alte esențiale, până la preconizata ruină a dentiției sale: de asemenea, se prea poate să-l fi făcut și puțin dement. În orice caz, peste el dăduse un noroc de-a dreptul supranatural, cum mai pica uneori, din senin, asupra unor prizonieri, ca un trăsnet. În mod normal, ar fi fost lichidat după o astfel de probă ca o coajă nefolositoare, expediat scurt în noaptea eternă cu o injecție rapidă în inimă. Dar el avea o capacitate de a-și reveni și o vigoare cu adevărat extraordinară ca un fermier. În afara dinților făcuți praf, nu manifesta aproape niciun simptom de scorbut – moleșeală, slăbiciune, pierdere a greutății și așa mai departe – cum fusese scontat în condițiile date. Rămăsese la fel de robust ca un țap, ceea ce îl pusese sub

observația amuzată a doctorilor SS și, indirect, în atenția lui Höss. Cerându-i-se să arunce o privire la acest fenomen, Höss o făcuse, iar, în scurta lor întâlnire, ceva de la Bronek – probabil doar limba pe care o vorbea, germana caraghioasă, stâlcită, a unui polonez fără școală din Pomerania – fusese pe placul comandantului. El îl luase pe Bronek sub protecția casei sale, unde muncise neîntrerupt de atunci, bucurându-se de unele mici privilegii, de libertatea de a merge oriunde prin lagăr, culegând bârfe, și de acea generală scutire de supraveghere permanentă care îi este garantată unui animal de companie sau a unui sclav favorit – astfel de favoriți există în toate societățile sclavagiste. Era un expert șmanglitor și, din când în când, venea cu cele mai remarcabile surprize în materie de mâncare, de regulă din surse misterioase. Mai important, aflase Sofia, Bronek, în pofida aerului de netot, păstra contactul zilnic cu lagărul și era un informator de încredere al uneia dintre cele mai puternice grupări ale rezistenței poloneze.

Cele două croitorese se mișcară în umbrele din partea opusă.

— *Bonjour, mesdames,* le salută Bronek vesel. Micul dumneavoastră dejun vă este servit!

Se întoarse iar spre Sofia:

— Mai am și niște smochine, spuse el, smochine adevărate, închipuie-ți!

— Ei, de unde ai făcut rost de *smochine?*, întrebă Sofia.

Simți o plăcere curioasă când Bronek îi dădu această comoară de nedescris; deși uscate și învelite în celofan, aveau o căldură minunată, cântărite în palmă, și, ridicând pachetul mai aproape de ochi, Sofia văzu dârele deliciosului suc închegat pe pielița lor gri-verzui, le savură aroma estompată, dar încă dulceagă, parfumul deosebit al fructelor proaspete. Gustase odată smochine adevărate, cu mulți ani în urmă, în Italia. Stomacul ei răspunse cu un ghiorț voios. Nu i se oferise niciodată, nici măcar pe departe, perspectiva unui asemenea deliciu, de luni întregi – nu, de ani întregi. *Smochine!*

— Bronek, nu-mi vine să cred!, exclamă ea.

— Păstrează-le pentru mai târziu, zise el dându-i un alt

pachet lui Lotte, nu le mânca pe toate odată. Mănâncă întâi rahatul de deasupra. Sunt lături, dar sunt cele mai bune lături pe care cine știe când le mai primești. Bune de porcii pe care-i creșteam eu în Pomorze.

Bronek vorbea încontinuu. Sofia asculta șuvoiul vorbăriei în timp ce rodea cu lăcomie ciotul înghețat și ațos de porc. Era ars, cartilaginos și scârbos. Dar papilele ei gustative reacționară, de parcă ar fi fost astâmpărate cu ambrozie, la micile bile și punguțe de grăsime după care corpul ei tânjea atât de acut. Ar fi putut înfuleca orice fel de grăsime. Stârnită, imaginația îi recrea în minte festinul la care Bronek ajutase, seara trecută, în calitate de ospătar: magnificul purcel de lapte, găluștele, cartofii aburinzi, varza cu castane, conservele, aspicul și sosurile, o cremă groasă ca desert, totul făcut să alunece pe gâtlejurile SS-iste cu ajutorul sticlelor pântecoase de vin unguresc Sânge de Taur și servite (când era prezent un demnitar atât de înalt ca un *Obergruppenführer*) dintr-un superb serviciu de argint țarist, adus de la vreun muzeu jefuit pe Frontul de Est. Apropo de asta, își dădu seama Sofia, Bronek vorbea acum cu mândria cuiva care se afla în posesia unor vești foarte importante.

— Tot încercau să pară bucuroși, zise el, și pentru o vreme chiar au părut. Dar după aceea au vorbit despre război și totul a fost jale. Noaptea trecută, a spus Schmauser, rușii au fost cât pe-aci să recucerească Kievul. O mulțime de alte vești rele de pe frontul rusesc. Apoi, situația e putredă și în Italia, așa zicea Schmauser. Englezii și americanii se mișcă încoace, toți mor ca păduchii.

Bronek se ridică de pe vine, ducându-se cu a doua cratiță la cele două surori.

— Dar vestea cu adevărat mare, doamnelor, e ceva de nici n-o să vă vină să credeți, dar este purul adevăr – *Rudi pleacă!* Rudi este transferat înapoi la Berlin!

Cum tocmai înghițea cu lăcomie carnea plină de zgârciuri, Sofia aproape că se înecă la aceste cuvinte. *Pleacă?* Höss părăsește lagărul! Nu putea fi adevărat! Se ridică în capul oaselor și îl apucă pe Bronek de mânecă.

— Ești sigur?, îl întrebă. Bronek, ești sigur de asta?

— Tot ce vă spun este ceea ce l-am auzit pe Schmauser

spunându-i lui Rudi, după ce au plecat ceilalți ofițeri. A făcut o treabă excelentă, dar e nevoie de el la Berlin, la Biroul central. Așa că se poate deja pregăti pentru transfer imediat.

— Ce vrei să spui cu *imediat*?, stărui ea. Astăzi, luna viitoare, ce?

— Nu știu, răspunse Bronek, el voia să spună, pur și simplu, curând.

Vocea i se încărcă de presimțiri.

— Eu, unul, nu sunt bucuros de asta, vă spun.

Făcu o pauză, posomorât.

— Adică, cine știe cine o să-i ia locul? Vreun *sadic*, poate, înțelegeți? Vreo *gorilă!* Și-atunci, poate că și Bronek...?

Își dădu ochii peste cap, trecându-și degetul arătător de-a curmezișul gâtului.

— Ar fi putut să mă execute, ar fi putut să-mi dea nițel gaz, ca evreilor – făceau asta atunci, știți –, dar el m-a adus aici și m-a tratat ca pe o ființă omenească. Cred că o să-mi pară rău să-l văd pe Rudi plecând.

Dar Sofia, preocupată, nu-i mai dădea atenție lui Bronek. Intrase în panică la vestea plecării lui Höss. O făcuse să-și dea seama că trebuia să acționeze urgent și expeditiv dacă voia să-l convingă să o observe și, astfel, să încerce să realizeze prin el ceea ce urmărea ea. Pentru vreo oră sau mai bine, spetindu-se cu Lotte la spălatul rufelor casei Höss (deținuții din casă erau scutiți de la apelul nominal interminabil și ucigător de istovitor prin care treceau ceilalți din lagăr; spre norocul ei, Sofia era pusă să spele doar maldărele uriașe de rufărie de la ai casei, anormal de multă din pricina obsesiei lui *Frau* Höss cu germenii și cu mizeria), își făcu în închipuire tot soiul de mici schițe și scenarii în care ea și comandantul ajungeau, în sfârșit, la o relație intimă, grație căreia va putea să-i toarne povestea ce avea s-o ducă la eliberare. Dar timpul începuse să lucreze împotriva ei. Dacă nu acționa imediat și probabil chiar un pic nesăbuit, el ar putea pleca și tot ce plănuise ea să înfăptuiască s-ar fi dus pe apa sâmbetei. Neliniștea ei era chinuitoare și într-un mod irațional se combina cu foamea.

Își ascunsese pachetul de smochine în tivul larg al uniformei vărgate. Cu puțin înainte de ora opt, aproape de

momentul în care trebuia să urce patru rânduri de scări până la biroul de la mansardă, nu mai putu rezista poftei de a gusta din ele. Se piti după un paravan pentru mături amenajat sub scări, unde nu putea fi văzută de celelalte deținute. Și acolo rupse nerăbdătoare celofanul. Ochii i se împăienjeniră de lacrimi când micile globuri moi de fructe (ușor umede și cu o pulpă delicioasă, elastică și dulce, în care se amestecau arhipelaguri de semințe minuscule) îi alunecară pe gât, unul după altul; înnebunită de plăcere, fără rușine pentru că hălpăia ca porcul și că saliva dulce i se prelinge pe degete și pe bărbie, le devoră pe toate. Ochii ei încă mai erau încețoșați și se auzi gâfâind de plăcere. Apoi, după ce mai stătu un moment acolo, în umbră, pentru a lăsa smochinele să i se așeze în stomac și pentru a-și recăpăta expresia sobră, începu să urce încet către mansardă. Urcușul nu dura mai mult de câteva minute, dar, de data aceasta, fu întrerupt de două întâmplări memorabile, care păreau să se potrivească straniu de bine în textura halucinantă a dimineților, după-amiezelor și nopților din Haus Höss...

Pe paliere separate – unul la catul de deasupra pivniței, celălalt, imediat sub mansardă – existau niște ferestre de fronton care dădeau spre partea de vest, de la care Sofia încerca, de obicei, să-și ferească privirile, deși nu întotdeauna cu succes. Priveliștea conținea unele subiecte amorfe – pe fundal, un câmp de instrucție bătătorit și fără iarbă, o baracă mică din lemn, sârmele gardului electrificat înconjurând un pâlc de plopi neașteptat de grațioși –, dar oferea și vedere spre peronul unde se făcea triajul prizonierilor. Invariabil, acolo așteptau șiruri de vagoane de marfă, un fundal sumbru, estompat, pe care se desfășurau scenele șocante, năucitoare, mutilante de cruzime și nebunie. Peronul se afla la jumătatea distanței, prea aproape ca să fie ignorat, prea departe ca să fie văzut clar. Probabil, a povestit ea mai târziu, sosirea ei acolo, pe același *quai* de beton și tot ceea ce însemnase el pentru ea, o făcea să evite scena, să-și întoarcă ochii în altă parte, să-și alunge din vedere imaginile fragmentare și tremurătoare, care, din poziția aceasta, se observau doar imperfect, ca siluetele de umbră grăunțoasă dintr-un vechi film documentar mut: o armă ridicată spre cer, cadavre

scoase pe uşile vreunui vagon de marfă, o fiinţă omenească din carton presat doborâtă la pământ.

Câteodată, văzând mulţimile de oameni defilând docile, târşâindu-şi picioarele până dispăreau din vedere, i se părea că nu era vorba despre nicio violenţă, ci doar despre o înfricoşătoare ordine. Peronul era prea departe pentru ca imaginile să aibă şi sunet; muzica alienatei fanfare a prizonierilor care întâmpina fiecare tren, strigătele gardienilor, lătratul câinilor – toate acestea erau mute, deşi uneori era imposibil să nu auzi detunătura unui pistol. Astfel, drama părea să se joace într-un vid caritabil, din care erau excluse vaietele, ţipetele de groază şi celelalte zgomote ale acelei primiri în infern. Din acest motiv, probabil, îşi zicea Sofia în timp ce urca treptele, ea ceda uneori irezistibilei tentaţii de a arunca o privire, cum o făcuse şi acum, văzând însă numai şirul vagoanelor de marfă nou-sosite, nedescărcate încă. Gardienii SS înconjuraseră trenul învăluit în vălătuci de abur. Ea ştia, din documentele primite de Höss cu o zi înainte, că acesta era al doilea transport, de 2.100 de evrei, din Grecia.

Odată ce-şi satisfăcuse curiozitatea, se întorsese şi deschisese uşa salonului prin care trebuia să treacă pentru a ajunge la scara care urca mai departe. De la fonograful Stromberg-Carlson, o voce de contralto umplea încăperea cu suferinţa emoţionantă a unei îndrăgostite, în timp ce Wilhelmine, menajera, stătea în picioare, ascultând, fredonând şi ea şi aranjând cu mâini îndemânatice un teanc de lenjerie de damă din mătase. Era singură. Salonul era inundat de lumina soarelui.

Wilhelmine (observă Sofia, încercând să traverseze camera cât mai repede) purta una dintre rochiile vechi ale stăpânei sale, papuci roz, cu pompoane roz uriaşe, iar părul ei vopsit cu henna era pus pe moaţe. Faţa părea să-i fie împurpurată cu ruj. Fredona îngrozitor de fals. Se răsuci spre Sofia, care trecea pe lângă ea, ţintuind-o cu o privire care nu părea nicidecum neplăcută, ceea ce era o performanţă remarcabilă, de vreme ce faţa ei însăşi era cea mai neplăcută pe care o văzuse vreodată. (Inoportună cum ar putea părea acum şi probabil lipsită de expresivitate, nu mă pot abţine să nu

reproduc reflecția maniheistă a Sofiei din vara aceea fără alte comentarii: „Dacă o să scrii vreodată despre asta, Stingo, să spui doar că Wilhelmine era singura femeie frumoasă pe care am văzut-o vreodată – nu, nu era chiar frumoasă, ci arăta bine, cu trăsăturile alea strident atrăgătoare pe care le au unele dintre femeile care fac trotuarul – singura femeie care arăta bine și pe care răutatea din ea o făcea de-o urâțenie absolută. Nu pot s-o descriu mai bine de-atât. Era un fel de urâțenie totală. Mă uitam la ea și-mi îngheța sângele în vine".)

— *Guten Morgen*[1], șoptise Sofia, văzându-și grăbită de drum.

Dar Wilhelmine o opri deodată cu un tăios:

— Stai!

Germana este o limbă puternică oricum, iar vocea ei sună ca un răcnet.

Sofia se întoarse cu fața la menajeră; în mod ciudat, deși se văzuseră adesea una pe alta, era prima oară când își vorbeau. În pofida chipului ei neamenințător de acum, femeia inspira teamă; Sofia își simți pulsul zbătându-se rapid în ambele încheieturi, iar gura i se uscă instantaneu. *Nur nicht aus Liebe weinen*[2], jelea vocea pusă pe bocit, lacrimogenă, zgârieturile de pe șelac amplificate lovindu-se din perete în perete. O scânteietoare galaxie de particule de praf plutea prin lumina oblică a dimineții, licărind în sus și-n jos prin toată încăperea înaltă, încărcată cu șifoniere și pupitre, cu sofale aurite, cu vitrine și fotolii. Nu e nici măcar un muzeu, gândise Sofia, ci un monstruos depozit. Deodată, Sofia își dădu seama că salonul trăsnea a dezinfectant, ca și uniforma ei. Menajera o abordă bizar de abrupt:

— Vreau să-ți dăruiesc ceva, se alintă ea, zâmbind, pipăind teancul de lenjerie.

Grămada de chiloți mătăsoși transparenți, arătând proaspăt spălată, era așezată pe o comodă cu blat de marmură cu intarsii din lemn colorat și ornamentată cu benzi și rotocoale de bronz; o piesă uriașă și butucănoasă ar

[1] Bună dimineața (lb. germană, în original).
[2] Numai nu plânge din dragoste (lb. germană, în original).

fi fost grotesc de nepotrivită în Versailles, de unde, de fapt, poate că fusese furată.

— Bronek le-a adus azi-noapte, de la curățătorie, continuă ea pe tonul ei strident, cântat. Lui *Frau* Höss îi place să dăruiască mare parte din ele prizonierelor. Ştie că vouă nu vi se distribuie lenjerie de corp, iar Lotte s-a văitat că uniformele astea iritâ pielea pe fund.

Sofia lăsă să-i iasă aerul din piept. Fără nicio tristeţe, nici şoc, nici măcar cu revelaţie, prin mintea ei trecu un gând în zbor de rândunică: Toate sunt de la evreice moarte.

— Sunt foarte, foarte curate. Unele dintre ele sunt făcute dintr-o nemaipomenită mătase naturală, n-am mai văzut nimic asemănător de când a început războiul. Ce mărime porţi? Pariez că habar n-ai.

Ochii ei fulgerară indecent.

Se întâmplase prea repede acest act gratuit de subită caritate pentru ca Sofia să-i înţeleagă pe loc sensul, dar curând avu o mică bănuială şi apoi se alarmă cu adevărat – se alarmă atât din pricina modului în care Wilhelmine, pur şi simplu, sărise la ea (căci acum realiză că asta făcuse), pândind-o ca o tarantulă până când avea să iasă ea din pivniţă, cât şi de oferta în sine, neaşteptată şi de o generozitate ridicolă.

— Ţesătura aia nu te râcâie pe fund?, o auzi acum pe Wilhelmine întrebând, cu mezzovoce şi cu un uşor tremolo care făcea totul şi mai insinuant şi mai lasciv decât privirile ei sugestive sau cuvintele care o puseseră primele în gardă: *Pariez că habar n-ai.*

— Ba da..., zise Sofia, îngrozitor de stingherită. *Nu!* Nu ştiu.

— Vino, îi murmură, făcându-i semn spre un alcov.

Era un cotlon adăpostit în spatele unui pian mare, cu coadă, Pleyel.

— Hai să încerci o pereche.

Sofia făcu fără să vrea un pas înainte şi simţi atingerea uşoară a degetelor Wilhelminei pe uniforma ei.

— Mi-ai stârnit interesul. Te-am auzit vorbind cu comandantul, vorbeşti o germană minunată, ca o nemţoaică adevărată. Comandantul spune că eşti poloneză, dar nu pot să-l cred, ha! Eşti prea frumoasă ca să fii poloneză.

Cuvintele, vag febrile, se rostogoleau unul peste altul, în timp ce-o împingea pe Sofia către nișa din perete, întunecată și neprevestind nimic bun.

— Toate polonezele de aici sunt atât de vulgare și de urâte, atât de *șleampete*, atât de neîngrijite – tu trebuie să fii suedeză, nu? Sau ai sânge suedez? Arăți foarte tare a suedeză și am auzit că sunt mulți oameni de sânge suedez în nordul Poloniei. Uite-aici, așa, unde nu ne poate vedea nimeni și putem proba o pereche de chiloței din ăștia. Astfel ca frumosul tău popou să rămână alb și catifelat.

Până în clipa asta, tot sperând că se înșală, Sofia își spusese că avansurile femeii ar *putea* fi nevinovate, dar acum, atât de aproape, semnele poftelor ei desfrânate – mai întâi respirația accelerată, apoi trandafiriul bolnav care i se răspândise în pete ca de urticarie pe toată fața ei animalic frumoasă, pe jumătate de Walkirie, pe jumătate târfă de trotuar – nu lăsau nicio îndoială asupra intențiilor ei. Stângace momeală chiloțeii ăia de mătase. Și apucată de un val de veselie, Sofiei îi trecu prin minte că, în gospodăria aceea maniacal de ordonată și de strict programată, nefericita femeie nu putea avea parte de sex decât din zbor, ca să spunem așa, în picioare, într-un alcov din spatele unui pian mamut, în timpul acestor minute scurte, prețioase și neprogramate de după micul dejun, când copiii tocmai plecaseră la școala din garnizoană și înainte de începerea rutinei zilnice. Toate celelalte ore ale zilei, până la ultima bătaie a ceasului, erau ocupate pentru, *voilà!*, pentru propuneri disperate, sub acoperișul unei case de SS-ist riguros reglementate, ale unei înclinații spre amorul safic[1].

— *Schnell, schnell, meine Süsse!*[2], șopti Wilhelmine mai insistentă acum. Ridică-ți fusta puțin, scumpo... nu, mai sus!

Se repezi înainte ca o căpcăună, iar Sofia se simți înghițită de flanela roz, obraji boiți cu ruj, păr vopsit cu hena – o miasmă roșcată trăsnind a parfum franțuzesc. Menajera lucra cu frenezie smintită. Se ocupa cu limba ei

[1] De la Safo (sec. VII–VI î.Hr.), poetesa greacă a lesbianismului.
[2] Iute, iute, drăguța mea! (lb. germană, în original)

tare, lipicioasă, ca de lup, numai o secundă sau două în jurul urechii Sofiei, pipăindu-i sânii grăbită, strângându-i fesele în palme, dându-se puțin înapoi, cu o expresie de poftă sexuală atât de intensă, încât era ca o agonie finală, după care trecu serios la treabă, lăsându-se pe vine, într-o genuflexiune, și strângând șoldurile Sofiei în brațele sale. *Nur nicht aus Lieben weinen...*

— Pisicuță suedeză... frumusețe ce ești, mormăia ea. Ah, *bitte*[1]... mai sus!

Cum deja luase o hotărâre cu câteva clipe mai devreme, Sofia n-avea de gând să-i opună rezistență – aruncându-se cu capul înainte într-un soi de autohipnoză care o plasa mai presus de dezgust, dându-și seama că, în orice caz, era la fel de neajutorată ca un fluture de noapte cu aripile rupte – și lăsă, docilă, să-i fie depărtate coapsele pentru ca botul brutal și vârful limbii ca un glonț să sondeze în ceea ce, cu un soi de satisfacție îndepărtată, vagă, își dădea seama că era uscăciunea ei insensibilizată, la fel de seacă și de lipsită de fluid ca nisipul deșertului. Se legănă pe călcâie și își puse mâinile în șold, leneș și fără împotrivire, mai degrabă conștientă acum că femeia se masturba cu degete frenetice, claia ei de păr încrețit și roșu ca focul săltând sub ea ca un uriaș mac roșu ofilit. Atunci se auzi un bubuit din capătul celălalt al imensei încăperi, o ușă se deschise de perete și vocea lui Höss strigă:

— Wilhelmine! Unde ești? *Frau* Höss vrea să te duci la ea în dormitor.

Comandantul, care ar fi trebuit să fie în biroul lui de la mansardă, se desprinsese scurt din programul bătut în cuie, iar teama pe care ivirea lui neașteptată o provocă sub ea i se transmise instantaneu și Sofiei, care crezu că încleștarea subită și spasmodică a lui Wilhelmine de coapsele ei o să le dezechilibreze și o să le răstoarne pe amândouă la podea. Apoi veni marea ușurare. Höss mai strigă o dată, făcu o pauză, înjură în barbă și plecă grăbit, traversând apăsat camera spre scara care ducea spre mansardă. Desprinzându-se de ea, menajera se lăsă moale la podea, în umbră,

[1] Te rog (lb. germană, în original).

ca o păpușă de cârpe. Abia când Sofia se afla pe treptele spre mansardă, câteva clipe mai târziu, reculul o ajunse din urmă și își simți picioarele ca de gumă, neputincioase, silind-o să se așeze. Nu atacul în sine îi slăbise nervii – nu era nimic nou, fusese aproape violată de o femeie-gardian cu câteva luni mai înainte, la scurt timp după sosirea ei în lagăr –, nici reacția lui Wilhelmine, înnebunită să se pună în siguranță după ce Höss urcase la mansardă („Nu trebuie să-i spui comandantului", îi spusese ea cu un mârâit, apoi repetase aceleași cuvinte, de parcă o implora pe Sofia, într-o frică abjectă, înainte să se furișeze afară din cameră. „Ne-ar omorî pe amândouă!"). Pentru o clipă, Sofia simțise că această situație compromițătoare îi dăduse cumva un avantaj asupra menajerei. Cel puțin dacă nu... (și revelația o luă pe nepregătite și o făcu să se așeze, tremurând, pe trepte), dacă această condamnată pentru falsificări, care câștigase atâta putere în casă, nu s-ar fi folosit de episodul acela de sex zădărnicit ca de o armă împotriva Sofiei, defulându-și frustrarea și întorcând dragostea în răzbunare, dând fuga la comandant cu cine știe ce pârâ născocită (mai exact cum că Sofia avusese inițiativa seducerii) și în felul acesta sfărâmând definitiv suportul oricum șubred al viitorului ei. Știa bine, după cât de mult detesta Höss homosexualitatea, ce avea s-o aștepte dacă i s-ar fi urzit un asemenea scandal și deodată simți – ca toți camarazii ei cinstiți de detenție care se sufocau în limbul lor inundat de frică – acul fantomatic injectându-i moartea în mijlocul inimii.

Ghemuită pe scări, se aplecă în față și își prinse capul în palme. Gândurile i se învălmășeau în minte, năucind-o, iar neliniștea ei deveni de nesuportat. Era acum mai la adăpost de necazuri, după episodul cu Wilhelmine, sau era într-un și mai mare pericol? Nu-și dădea seama. Șuierul sirenei lagărului – înalt, armonios, mai mult sau mai puțin în si minor, și reamintindu-i de fiecare dată de un acord grav, parțial ținut minte, sfâșietor de tristețe, din *Tannhäuser*[1] – zdruncină dimineața, semnalând ora opt. Nu întârziase

[1] Titlul unei opere de Richard Wagner, despre un menestrel din secolul al XIII-lea, ale cărui călătorii aventuroase au devenit subiect de legendă.

niciodată până atunci în biroul de la mansardă, dar acum avea să întârzie, iar gândul că-l făcea pe Höss să aştepte – el, care măsura zilele în miimi de secundă – o umplu de groază. Se ridică şi începu din nou să urce treptele, simţindu-se răvăşită şi cuprinsă de febră. Prea multe lucruri căzuseră pe capul ei deodată. Prea multe gânduri de pus în ordine, prea multe şocuri şi temeri neaşteptate. Dacă nu va reuşi să se stăpânească, în ciuda eforturilor de a-şi păstra calmul, ştia că avea să se prăbuşească, pur şi simplu, ca o marionetă care şi-a executat dansul smucit în sforile ei şi, apoi, abandonată de stăpânul ei, cade la pământ într-o grămăjoară neînsufleţită. O uşoară durere sâcâitoare în jurul osului pubian îi aminti de botul scormonitor al menajerei.

Cu răsuflarea tăiată de urcuş, ajunse pe palierul ultimului etaj, de sub mansarda comandantului, unde o fereastră întredeschisă etala din nou priveliştea de la vest, cu terenul de instrucţie golaş coborând în pantă uşoară spre melancolicul pâlc de plopi, dincolo de care stăteau şirurile negricioase ale nenumăratelor vagoane de marfă, murdare de colbul câmpiilor Serbiei şi Ungariei. De la întâlnirea ei cu Wilhelmine, uşile unui vagon fuseseră larg deschise de către gardieni, iar acum alte câteva sute de călători condamnaţi, din Grecia, umpluseră peronul.

În ciuda grabei, Sofia se opri să privească o clipă la ei, îmboldită în egală măsură de groază. Plopii şi haita de gardieni SS ascundeau în mare parte scena. Nu putea desluşi clar feţele evreilor greci. Nici n-ar fi putut spune în ce erau îmbrăcaţi: pe cei mai mulţi îi vedea în cenuşiu-închis. Dar pe peron se zăreau scăpărând pentru o fracţiune de secundă veşminte multicolore, verzi, albastre şi roşii, un vârtej şi o fluturare ici şi colo de culoare strălucitoare, mediteraneeană, săgetând-o cu dorul viu după acel pământ pe care nu-l văzuse niciodată decât în cărţi şi în imaginaţia ei, şi evocându-i într-o clipă poezia de copii pe care o învăţase la şcoala de maici – uscăţiva Soră Barbara intonând în franceza ei comică, bolovănoasă, slavă:

Ô, que les îles de la Grèce sont belles!
Ô contempler la mer à l'ombre d'un haut figuier

et écouter tout autour les cris des hirondelles,
voltigeant dans l'azur parmi les oliviers![1]

Crezuse că se obișnuise de mult cu mirosul sau cel puțin se resemnase să-l simtă. Dar pentru prima oară, în ziua aceea, duhoarea dulceagă, pestilențială de carne mistuită de foc îi asaltă nările cu brutalitatea francă de abator, punând atât de violent stăpânire pe simțurile sale încât ochii i se întunecară și mulțimea de pe peronul îndepărtat – părând pentru un ultim moment o sărbătoare populară privită de la distanță – îi pieri din vedere. Și, fără să vrea, înfiorată de groază și dezgust, își ridică degetele la buze.

...la mer à l'ombre d'un haut figuier...

Astfel, în aceeași clipă în care înțelese de unde făcuse rost Bronek de fructe, înseși fructele lichefiate se ridicară într-un val acru în gâtul ei, revărsându-se pe gură și împroșcând podeaua de sub picioarele ei. Cu un geamăt, se lipi cu fruntea de perete. Rămase icnind și vomitând multă vreme lângă fereastră. Apoi, cu picioare șovăitoare și vlăguite, se târî la o parte din mizeria pe care o făcuse și căzu în patru labe pe podea, zvârcolindu-se nefericită și chinuită de un sentiment al înstrăinării și al pierderii cum nu mai simțise până atunci.

N-am să uit niciodată ce mi-a spus ea despre momentul acela: își dăduse seama că nu-și mai putea aduce aminte nici cum o cheamă.

— O, Doamne, *ajută-mă!*, se rugase ea, cu voce tare. *Nu știu cine sunt!*

Rămăsese un timp ghemuită acolo, tremurând ca în ghearele gerurilor arctice.

Scos din minți, un ceas cu cuc din dormitorul lui Emmi, copila cu față de lună plină a comandantului, la numai câțiva pași depărtare, cântă de opt ori. Era cu cel puțin cinci minute în urmă, remarcă Sofia cu serios interes și

[1] *Oh, ce frumoase sunt insulele Greciei! / Oh, să contempli marea, la umbra unui smochin înalt / și să asculți în jurul tău chemările rândunelelor / săgetând azurul printre măslini!* (lb. franceză, în original)

ciudată satisfacție. Încet, se ridică dreaptă și începu să urce ultimele trepte, spre vestibulul unde fotografiile înrămate a lui Goebbels și a lui Himmler erau singurele podoabe de pe perete, și mai departe, spre ușa mansardei, larg deschisă, cu deviza sfântă a frăției gravată deasupra ușii: *Onoarea mea este loialitatea mea* – dincolo de care Höss, în cuibul său de vultur, aștepta sub icoana stăpânului și mântuitorului său, aștepta în locșorul lui de retragere celibatară, văruit tot într-un alb de o puritate atât de imaculată încât, în timp ce Sofia se apropia, pereții înșiși, în strălucirea dimineții de toamnă, păreau să fie scăldați într-o lumină orbitoare, incandescentă, aproape sacră.

— *Guten Morgen, Herr Kommandant,* zise ea.

Mai târziu, în ziua aceea, Sofia nu reuși să-și alunge din minte trista veste dată de Bronek despre transferul lui Höss înapoi la Berlin. Într-adevăr, însemna că trebuia să se miște rapid dacă voia să îndeplinească ceea ce-și pusese în cap. Așadar, după-amiază se hotărî să facă primul pas și se rugă în tăcere să nu se piardă cu firea – să aibă sângele rece necesar – ca să-l ducă la bun sfârșit. La un moment dat – așteptând să se întoarcă Höss în mansardă, simțindu-și emoțiile domolindu-se până la un nivel aproape normal, după tumultul stârnit în sufletul ei de acel scurt pasaj din *Creațiunea* lui Haydn –, fusese încurajată de unele schimbări interesante, noi, în purtarea comandantului. Atitudinea lui relaxată, de pildă, apoi încercarea lui destul de stângace, dar reală de conversație, urmată de insinuanta atingere a mâinii lui pe umăr (sau o interpretase ea exagerat?), când amândoi se uitaseră la armăsarul arab: toate acestea i se păruseră semne de fisură în masca lui impenetrabilă.

Apoi, de asemenea, era scrisoarea pentru Himmler pe care i-o dictase el referitoare la starea evreilor greci. Niciodată până atunci nu mai transcrisese vreo corespondență care să nu aibă cumva legătură cu treburile poloneze și cu limba polonă – scrisorile oficiale pentru Berlin fiind responsabilitatea aghiotantului aceluia cu fața impasibilă, de la un etaj mai jos, care urca tropăind greoi scările la intervale regulate, pentru a formula împreună cu Höss mesajele acestuia către

diverși tehnicieni și proconsuli. Acum se gândea la scrisoarea către Himmler cu o ușoară uimire întârziată. Simplul fapt că el o făcuse confidentă într-o chestiune atât de sensibilă nu indica oare... ce? Păi, indica, fără îndoială, că măcar el îi îngăduise, din indiferent ce motiv, o confidențialitate la care puțini deținuți – chiar și deținuții cu statut de care ea nu se îndoia că era privilegiat – nici măcar n-ar fi putut visa, iar încrederea ei că va răzbate până la el mai înainte de a se încheia ziua aceea devenea din ce în ce mai puternică. Se gândea că poate nici n-avea să mai fie nevoie să se ajute de pamfletul (*cum e tatăl, așa și fiica*) dosit într-una dintre ghetele ei încă din ziua în care părăsise Varșovia.

El nu băgase de seamă ceea ce se temuse ea că l-ar fi putut intriga – ochii ei, proaspăt plânși – când intrase pe ușă ca furtuna. Sofia auzise *Polca butoiului cu bere* bubuind ritmic, de jos. Höss ținea în mână o scrisoare, aparent înmânată de aghiotantul lui, de la un etaj mai jos. Fața comandantului era roșie de mânie, o venă ca un vierme i se zbătea pe tâmplă, la rădăcina părului tuns scurt.

— Naiba să-i ia, că știu bine că trebuie să scrie în germană. Dar încalcă sistematic regulamentul. Să-i ia naiba pe toți polonezii ăștia bătuți în cap!

Îi întinse ei scrisoarea:

— Ce zice?

— Stimate comandant..., începu ea.

Traducând rapid, Sofia îl lămuri că mesajul (tipic delator) era de la un subcontractant local, un furnizor de pietriș pentru muncitorii germani de la fabrica de beton a lagărului, care spunea că nu va fi în stare să transporte cantitatea cerută de pietriș la termenul stabilit, implorând indulgența comandantului, din cauza umidității deosebit de mari a terenului din jurul carierei sale, care nu doar că dusese la surpări, dar și împiedicase și încetinise funcționarea utilajelor sale. Prin urmare, dacă stimatul comandant avea să se arate înțelegător (continuă Sofia să citească), termenul de livrare avea să se modifice după cum urmează... – dar Höss o întrerupse brusc, din cale-afară de nerăbdător, aprinzându-și o țigară de la cea care tocmai se termina în mâna lui, tușind răgușit și strigând un aspru:

— Destul!

Scrisoarea evident îl scosese din fire pe comandant. Îşi pungi gura într-o imitaţie caricaturală de enervare, murmură „*Verwunscht*!"[1] – apoi îi ordonă rapid Sofiei să facă o traducere a scrisorii pentru *Hamptsturmführerul SS* Weitzmann, şeful secţiei construcţii a lagărului, cu următorul comentariu ataşat: „Constructor Weitzmann: aprinde un foc sub acest pierde-vară şi fă-l să se mişte".

Şi exact în clipa aceea – când el spunea ultimele cuvinte–, Sofia văzu temuta durere de cap atacându-l pe Höss cu o viteză formidabilă, ca de fulger care îşi găsise un conductor prin scrisoarea negustorului de pietriş până în cripta sau labirintul unde migrena îşi răspândea toxinele-i inflamabile sub ţeastă. Năduşeala apăru la suprafaţă, el îşi duse mâinile la tâmple într-un neajutorat mic balet al degetelor nervoase cu încheieturi albite, iar buzele i se răsfrânseră, lăsând la vedere un pluton de dinţi scrâşnind, într-o fugă staccato a durerii. Sofia observase simptomele şi cu vreo câteva zile înainte, dar într-un atac mult mai blând; acum, migrena revenise şi trecuse la asalt cu toate forţele. De durere, Höss scoase un mic fluierat.

— Pastilele mele, zise el, pentru Dumnezeu, unde sunt pastilele mele?

Sofia se îndreptă iute spre scaunul de la căpătâiul patului de campanie al lui Höss, pe care îşi ţinea flaconul de ergotamină, folosită ca să-şi aline durerile în astfel de crize. Turnă un pahar cu apă dintr-o carafă şi i-l întinse împreună cu două pastile de ergotamină comandantului care, înghiţind medicamentul, îşi rostogoli ochii în cap cu o privire pe jumătate înnebunită, de parcă ar fi încercat să-şi exprime doar cu ochii dimensiunile chinurilor sale. Apoi, cu un geamăt şi cu mâna apăsându-şi fruntea, se prăbuşi pe patul de campanie, întinzându-se pe spate, uitându-se ţintă în tavanul alb.

— Să chem doctorul?, întrebă Sofia. Ultima oară, îmi amintesc că v-a spus...

— Taci din gură, răspunse el, nu suport nimic acum!

[1] La dracu'! (lb. germană, în original)

Vocea era îmbibată de un ton înfricoşat, de scâncet, mai curând ca al unui cățel lovit.

În timpul ultimei crize, cu cinci sau şase zile mai înainte, el îi ordonase ei rapid să plece în pivniță, de parcă ar fi vrut ca nimeni, nici măcar o deținută, să nu fie martor la suferința sa. Acum totuşi se întorsese pe o rână şi zăcea acolo, rigid şi nemişcat, doar pieptul i se ridica şi cobora sub cămaşă. De vreme ce Höss nu-i mai făcea niciun semn, Sofia se întoarse la lucru: începu să dactilografieze o traducere liberă a scrisorii contractorului la maşina nemțească, încă o dată dându-şi seama, fără urmă de şoc sau de mare interes, că plângerea furnizorului de pietriş (oare ar fi putut o singură supărare de calibrul acesta, se miră ea, într-o doară, să apese pe trăgaciul migrenei cataclismice a comandantului?) însemna o nouă întrerupere critică în construirea noului crematoriu de la Birkenau. Oprirea lucrului sau încetinirea lui – adică aparenta inabilitate a lui Höss de a-şi orchestra spre satisfacția lui toate elementele privind furnizarea materialelor, proiectul şi munca în vederea realizării acestui nou complex de cuptoare şi camere de gazare, a cărui construcție depăşise deja termenul cu două săptămâni–rămânea ghimpele principal din coasta comandantului, iar acum era evident cauza pentru toată nervozitatea şi neliniştea pe care ea le observase la el în ultimele zile. Şi dacă acesta era motivul, după cum bănuia ea, pentru noua criză de migrenă, oare ar fi fost cu putință, de asemenea, ca eşecul lui de a construi crematoriul după programul stabilit să aibă vreo legătură cu subitul lui transfer înapoi, în Germania? Bătea la maşină ultimul rând din scrisoare şi în acelaşi timp îşi muncea creierii cu aceste întrebări, când vocea lui izbucni deodată, făcând-o să tresară. Iar când îşi întoarse ochii în direcția lui, îşi dădu seama cu un curios amestec de speranță şi teamă că el o privea probabil de mai multe minute din patul de campanie pe care stătea întins. Îi făcu semn să se apropie şi ea se ridică şi se apropie de el, dar de vreme ce nu-i indică prin niciun gest să ia loc, rămase în picioare.

— E mai bine, zise el, cu voce stăpânită. Ergotamina aia e un miracol. Nu doar că reduce durerea, dar taie şi greața.

— Mă bucur, *mein Kommandant*, răspunse Sofia.

Își simți genunchii tremurând și, nu știa din ce motiv, nu îndrăzni să-l privească în față. În schimb, își fixă ochii pe cel mai evident și mai apropiat obiect din raza ei vizuală: eroicul Führer în armură scânteietoare, privirea lui încrezătoare și senină de sub șuvița de păr ce-i cădea pe frunte, în timp ce se uita spre Walhalla[1] și spre un mileniu de viitor incontestabil. Părea ireproșabil de beningn. Deodată își aminti de smochinele pe care le vomitase cu câteva ore mai devreme pe scări și Sofia simți un junghi de foame în stomac, iar slăbiciunea și tremurul din picioare i se accentuară. Pentru alte câteva lungi momente, Höss nu mai vorbi. Ea tot nu se putea uita la el. Oare ce făcea, acum, în tăcere, o măsura cumva din ochi? *O s-avem un butoi de voie bună, voie bună, voie bună*, răsunau în cor vocile de la parter, groaznica polcă *ersatz*[2], înțepenită acum într-un șanț al discului, repetând la nesfârșit un acord plin și stângaci al unui acordeon.

— Cum ai ajuns aici?, zise, în cele din urmă, Höss.

Cuvintele îi ieșiră brusc pe gură:

— Din cauza unei *łapanka* sau, cum spunem noi, vorbitorii de germană, *ein Zusammentreiben* – o razie, în Varșovia. La începutul primăverii trecute. Eram într-un vagon de tren, la Varșovia, când Gestapoul a efectuat o percheziție. Au găsit la mine niște carne ilegală, o bucată de șuncă...

— Nu, nu, o întrerupse el, nu cum ai ajuns în lagăr, ci cum ai ajuns din barăcile femeilor. Vreau să spun cum ai fost plasată în grupul de stenografe. Atât de multe stenografe sunt civile. Poloneze. Nu sunt prea multe deținute într-atât de norocoase ca să obțină o încadrare ca stenografe. Poți să iei loc.

— Da, am avut foarte mare noroc, zise ea, așezându-se.

Simți relaxarea din vocea ei și se uită la el. Observă că nădușea în continuare abundent. Cu fața în sus, acum, cu ochii pe jumătate închiși, zăcea nemișcat și ud, scăldat de un mănunchi de raze de soare. Era ceva ciudat de neputincios în înfățișarea comandantului, leoarcă de sudoare. Cămașa lui kaki era fleașcă, iar o mulțime de perle de transpirație

[1] În mitologia nordică, palatul în care zeul Odin primește și cinstește sufletele eroilor căzuți brav în bătălie, un soi de paradis.

[2] Surogat, înlocuitor de calitate inferioară (lb. germană, în original).

îi împodobeau fața. Dar era adevărat că părea să nu mai sufere o durere prea acută, deși chinurile de la începutul crizei îl făcuseră lac de sudoare din cap până-n picioare – până și cârlionții blonzi de pe burtă, ce răsăriseră la vedere în spațiul dintre doi nasturi ai cămășii – gâtul, părul blond de la încheieturile mâinilor.

— Am avut, într-adevăr, foarte mare noroc. Cred că trebuie să fi fost capriciul sorții.

După o pauză, Höss zise:

— Ce vrei să spui cu asta, capriciul sorții?

Se hotărî instantaneu să riște, să exploateze calea pe care i-o deschisese el, indiferent cât de absurd de insinuante și de nesocotite i-ar fi sunat cuvintele. După toate aceste luni și avantajul de moment care i se oferise, ar fi însemnat să-și taie singură craca de sub picioare dacă ar fi continuat să joace rolul sclavei indolente cu limba legată, în loc să fie îndrăzneață, chiar dacă exista marele risc de a fi considerată de-a dreptul insolentă. Așadar, dă-i bătaie, gândi ea. Și spuse, atunci, deși încercând să evite orice intensitate, păstrând în voce doar tonul plângăreț al cuiva care a fost pedepsit pe nedrept.

— Soarta m-a adus la dumneavoastră, continuă ea, deși își dădea seama de melodramaticul din această replică, pentru că am știut că numai *dumneavoastră* ați înțelege.

Din nou, el nu răspunse nimic. De jos, *Polca butoiului cu bere* fusese înlocuită de un *Liederkranz*[1] de iodlere tiroleze. Tăcerea lui o tulbura și deodată se simți obiectul unei examinări cu foarte mare suspiciune din partea lui. Poate făcuse o groaznică greșeală. Neliniștea crescu în sufletul ei. După Bronek (și după propriile observații), comandantul îi ura pe polonezi. De ce naiba își închipuise că ea ar putea fi o excepție? Izolată de ferestrele închise de duhoarea fumului de la Birkenau, mansarda caldă avea un miros vag de pod, de tencuială, de praf de cărămidă și de cherestea udă. Era prima oară când remarca mirosul și era ca praful de mucegai în nări. În tăcerea stingheritoare dintre ei doi, ea auzi bâzâitul enervat al muștelor albastre captive, ușoarele lor pocnete

[1] Potpuriu, lanț de cântece (lb. germană, în original).

când se loveau de plafon. Zgomotul manevrelor vagoanelor de marfă era înfundat, slab, aproape neauzit.

— Ce să înțeleg?, zise el, în sfârșit, pe un ton distant, oferindu-i încă o mică deschidere prin care ar fi putut să încerce să înfigă un cârlig.

— Să înțelegeți că s-a comis o greșeală. Că nu sunt vinovată de nimic. Adică, vreau să spun, că sunt vinovată de un fleac, nimic serios. Și că ar trebui să fiu imediat repusă în libertate.

Poftim, o făcuse, o spusese, repede și coerent; cu o ardoare pătimașă care o surprinsese și pe ea, rostise cuvintele pe care de zile nesfârșite le repetase fără încetare, întrebându-se dacă va găsi vreodată curajul să le facă să-i iasă din gură. Acum îi bătea inima atât de puternic și de nebunește, încât o durea în capul pieptului, dar se mândri în sinea ei cu modul în care reușise să-și controleze vocea. De asemenea, se simțea sigură pe accentul ei lejer și dulce, atrăgător, vienez. Micul triumf îi dădu ghes să continue:

— Știu că ați putea considera că asta-i o prostie din partea mea, *mein Kommandant*. Trebuie să spun că, la prima vedere, pare neplauzibil. Dar eu cred că veți fi de acord cu mine că într-un loc ca acesta – atât de vast, cuprinzând un număr atât de mare de persoane – se pot strecura și unele greșeli, unele erori grave.

Făcu o pauză, ascultându-și bătăile inimii, întrebându-se dacă el i le putea auzi, totuși conștientă că vocea ei încă nu se frânsese.

— Domnule, continuă ea, apăsând pe nota de urgență a rugăminții, nădăjduiesc din tot sufletul că mă veți crede când spun că detenția mea aici este o teribilă eroare de justiție. După cum vedeți, sunt poloneză și, într-adevăr, am fost vinovată de fărădelegea de care am fost acuzată în Varșovia – contrabandă cu mâncare. Dar a fost un delict minor, nu înțelegeți, încercam doar s-o hrănesc pe mama, care era foarte bolnavă. Vă implor să încercați să înțelegeți că asta e *un nimic* pus în balanță cu originea mea și a educației mele.

Ezită, într-o agitație tumultuoasă. Oare mersese prea departe? Oare ar fi trebuit să se oprească aici și să-l lase pe

el să facă următoarea mișcare sau să continue? Se hotărî pe loc: Treci la subiect, pe scurt, dar continuă.

— Înțelegeți, domnule, lucrurile stau așa. Eu sunt din Cracovia, unde familia mea era pătimaș filogermană, cu mulți ani în avangarda acelor nenumărați partizani ai celui de-al Treilea Reich, admiratori ai național-socialismului și ai principiilor Führerului. Tata a fost până în străfundul sufletului său un *Judenfeindlich*...

Höss o întrerupse cu un mic geamăt.

— *Judenfeindlich*, șoptiel, cuvocetoropită. *Judenfeindlich*. Când o să încetez să mai aud cuvântul ăsta, „antisemit"? Dumnezeule, mi-e atât de lehamite!

Scoase un oftat adânc.

— Evrei. *Evrei!* O să termin vreodată cu evreii?

Sofia bătu în retragere în fața nerăbdării lui, conștientă că manevrele ei tactice își greșiseră ținta: se lăsase luată de val. Procesul gândirii lui Höss, nici pe departe inapt, era deopotrivă și exhaustiv, și unic direcționat ca botul unui furnicar și nu suferea prea multe abateri. Cu numai o clipă înainte, o întrebase „Cum ai ajuns aici?" și apoi specificase că aștepta ca ea să-i explice cum, precis, punctiform, prin urmare nu voia să audă despre soartă, erori ale justiției și chestiuni de *Judenfeindlich*. De parcă vorbele lui suflaseră peste ea ca un vânt înghețat din nord, ea schimbă tactica, gândind: Fă ce-ți cere el, apoi spune-i adevărul adevărat. Fii concisă, dar spune adevărul. Oricum l-ar putea descoperi singur dacă ar vrea.

— Atunci, domnule, o să vă explic cum am fost distribuită la stenografie. A fost din pricina unei altercații pe care am avut-o cu o *Vertreterin*, în barăcile femeilor, când am sosit aici, în aprilie trecut. Ea era ajutoarea șefei de sector. Cinstit vorbind, am fost îngrozită din pricina...

Șovăi, puțin îngrijorată de a continua cu amănunte despre o posibilă problemă de sexualitate, pe care nuanțele vocii ei, o știa, o sugeraseră deja. Dar Höss, cu ochii larg deschiși acum și privind drept într-ai ei, anticipase ce voia să spună.

— Fără îndoială era lesbiană, tranșă el.

Tonul lui era obosit, dar acid și exasperat.

— Una dintre desfrânatele alea – una dintre scroafele

alea jegoase din mahalalele Hamburgului, pe care le-au îngrămădit în Ravensbrück şi pe care Cartierul general s-a apucat să le trimită aici, cu ideea greşită că ele vor impune *disciplina* asupra voastră – femeile deportate. Ce farsă!

Se opri.

— Era o lesbiană, nu-i aşa? Şi ţi-a făcut avansuri, am dreptate? Era de aşteptat. Eşti o femeie foarte frumoasă.

Iar făcu o pauză, în timp ce ea absorbea ultima lui observaţie. (Însemna ceva?)

— Disprețuiesc homosexualii, continuă el. Numai să-mi închipui oamenii făcând acte din acelea – practici animalice – şi mă apucă greaţa. N-aş suporta niciodată nici măcar să mă uit la vreunul dintre ei, bărbat sau femeie. Dar e ceva cu care te confrunţi când eşti în detenţie.

Sofia clipi. Ca un film derulându-se cu viteza de odinioară, smucită, printr-un proiector, văzu şarada nebună din dimineaţa aceea, văzu claia de păr roşu ca focul al Wilhelminei retrăgându-se dintre picioarele ei, cu buzele flămânde şi umede întredeschise într-un „O" perfect, ochii scânteind de groază; uitându-se la faţa plină de repulsie a lui Höss, gândindu-se la menajeră, simţi că face eforturi să-şi înăbuşe fie un strigăt, fie un hohot de râs.

— De nedescris!, adăugă comandantul strâmbându-se de parcă avea gura plină cu ceva greţos.

— N-au fost doar avansuri, domnule, zise Sofia, simţind că roşeşte. A încercat să mă violeze.

Nu-şi putea aminti să mai fi rostit vreodată cuvântul „viol" în faţa unui bărbat, iar obrajii prinseră să-i ardă mai tare, apoi sângele începu să-i coboare din obraji.

— A fost extrem de neplăcut. Nu mi-am dat seama că o femeie..., şovăi. Că dorinţa unei femei pentru altă femeie poate fi atât de... de violentă. Dar am aflat-o acum.

— În detenţie, oamenii se comportă diferit, ciudat. Povesteşte-mi.

Dar înainte de a putea ea răspunde, el întinse mâna spre buzunarul vestonului, aşezat pe spătarul scaunului de la capul patului de campanie, şi scoase din el un baton de ciocolată învelit în staniol.

— E ciudat, zise el, cu o vocea abstractă a unui clinician,

cu durerile astea de cap. La început, îmi dau o greață teribilă. Apoi, de îndată ce medicamentul începe să-și facă efectul, descopăr că mi-e foarte foame.

Desprinzând staniolul de pe ciocolată, întinse batonul spre ea. Șovăind la invitație, surprinsă – căci era primul gest de acest fel din partea lui –, ea rupse cu nervozitate o bucățică și-o aruncă în gură, știind că trădase o grabă lacomă în mijlocul eforturilor ei de a se arăta degajată. Nu conta.

Începu să-i povestească, vorbind rapid, în timp ce-l urmărea pe Höss devorând restul de ciocolată, conștientă că asaltul atât de recent al menajerei de încredere a celui căruia îi vorbea îi permitea o oarecare vioiciune a tonului.

— Da, femeia era o prostituată și o lesbiană. Nu știu dacă era din Germania – cred că de undeva din nord, vorbea *Plattdeutsch*[1] –, dar știu că era o namilă de femeie care a încercat să mă violeze. Ținuse ochii pe mine câteva zile la rând. Într-o seară, în latrină, s-a apropiat de mine. La început, n-a fost violentă. Mi-a promis mâncare, săpun, haine, bani, orice.

Sofia se opri un moment, cu privirea fixată acum în ochii albaștri-violet ai lui Höss, care o urmăreau atenți, fascinați.

— Îmi era groaznic de foame, dar – ca și dumneavoastră, domnule, nu pot să sufăr homosexualii – nu mi-a fost greu să rezist, să spun nu. Am încercat s-o dau la o parte din calea mea. Atunci, această *Vertreterin* s-a înfuriat și m-a atacat. Am strigat la ea cât am putut de tare și am început s-o rog să mă lase în pace – mă împinsese la perete și îmi făcea lucruri cu mâinile –, și chiar atunci a intrat șefa de sector. Șefa de sector a pus capăt situației, a continuat Sofia. I-a ordonat lui *Vertreterin* să plece de-acolo și-apoi mi-a cerut să vin cu ea în camera ei, la capătul barăcii. Nu era o femeie rea – o altă prostituată, cum spuneți dumneavoastră, domnule, dar nu era soi rău. Într-adevăr, era destul de binevoitoare pentru astfel... astfel de persoană. Mă auzise țipând la *Vertreterin*, a spus ea, și rămăsese surprinsă, pentru că noi, toate cele nou-sosite din baracă, eram poloneze și voia să știe unde învățasem o germană atât de bună. Am stat de

[1] Germana de rând, vernaculară, vorbită în nordul țării.

vorbă, o vreme, şi pot să spun că m-a plăcut. Nu cred că ea era lesbiană. Era din Dortmund. Era fermecată de germana mea. Mi-a bătut apropouri că s-ar putea să fie în stare să mă ajute. Mi-a dat o ceaşcă de cafea şi apoi m-a trimis înapoi, la locul meu. Am mai văzut-o de vreo câteva ori după aceea şi pot spune că prinsese drag de mine. La vreo două zile, mi-a cerut să vin din nou în odaia ei, unde se afla şi unul dintre subofiţerii dumneavoastră, *Hauptscharführer* Günther, de la biroul de administraţie al lagărului. El m-a interogat un timp, întrebându-mă despre diversele mele calificări, iar când i-am spus că ştiam să bat la maşină şi să iau notiţe experte de stenografie în poloneză şi germană, m-a informat că s-ar putea să fiu de vreun folos în corpul de dactilografe. Auzise că acolo ar fi de ajutor cineva care ştia stenografie – specialişti în limbi străine. Şi aşa am ajuns la... Höss terminase de mâncat batonul de ciocolată şi acum, mişcându-se, se ridică într-un cot, pregătindu-se să-şi aprindă o ţigară.

— Vreau să spun, încheie ea, am lucrat la secţia de stenografie până acum zece zile, când mi s-a spus că era nevoie de mine pentru o muncă specială aici. Iar aici...

— Aici, o întrerupse el, iată-te. Ai avut într-adevăr noroc, oftă el.

Iar ceea ce a făcut după asta îi stârni ei o uluire electrizantă. Întinse mâna liberă şi, cu cea mai mare delicateţe, culese ceva de pe marginea buzei de sus a Sofiei; era, îşi dădu ea seama, o fărâmă din ciocolata pe care o mâncase, acum ţinută de el între degete, iar ea îl privi cu mirare serioasă, cum îşi duse încet degetele pătate de nicotină la gură şi îşi vârî în gură bucăţica maroniu-castanie. Ea închise ochii; într-atât era de tulburată de intimitatea ciudată şi grotescă a gestului, încât inima ei începu din nou să bată nebuneşte, iar creierul i se învârti în cap.

— Ce s-a întâmplat?, îl auzi ea spunând. Te-ai albit la faţă.

— Nimic, *mein Kommandant*, răspunse ea fără să deschidă ochii. Doar un pic de slăbiciune. O să-mi treacă.

— *Cu ce-am greşit?*

Vocea era un strigăt atât de puternic încât o sperie şi nici nu deschisese bine ochii, când îl văzu rostogolindu-se

jos din patul de campanie, stând brusc drept în picioare și făcând câțiva pași până la fereastră. Năduşeala îi lipise cămașa de spate, iar ea crezu că-i vede tot corpul tremurând când stătea acolo. Sofia era din cale-afară de nedumerită, nescăpându-l din ochi, gândindu-se că scena cu ciocolata, care durase doar o secundă, fusese probabil preludiul unei mai mari intimități. Și probabil că fusese; acum dădea glas nemulțumirilor sale de parcă ar fi cunoscut-o de ani întregi. Își lovi palma cu pumnul.

— Nu pot să înțeleg unde cred ei că am greșit. Cei din Berlin sunt imposibili. Cer supraomenescul de la un simplu om care de trei ani n-a făcut decât ce a știut el mai bine. Nu sunt deloc rezonabili! Nu știu cum e să ai de-a face cu niște contractanți care nu-și respectă termenele, cu mijlocitori leneși, cu furnizori care rămân în urmă sau, pur și simplu, nu livrează niciodată. Ei nu tratează niciodată cu idioții de polonezi! Eu am făcut, cu loialitate, tot ce mi-a stat în puteri și iată ce mulțumiri primesc. Acest *pretext* – cică ar fi o promovare! Sunt scos pe linie moartă cu o promovare la Oranienburg și trebuie să îndur stinghereala groaznică să-i văd numindu-l în locul meu pe Liebehenschel – Liebehenschel, egoistul acela nesuferit, care se umflă în pene cu reputația lui de eficient. Toată povestea asta e grețoasă. Nu există nici cea mai mică recunoștință.

Era foarte ciudat: în vocea lui era mai degrabă capriciu răsfățat decât adevărată mânie sau resentiment.

Sofia se ridică de pe scaun și se duse lângă el. Simțise încă o deschidere, abia conturată.

— Iertați-mă, domnule, zise ea, și iertați-mi îndrăzneala de a vă sugera lucrul acesta, dacă nu am dreptate, însă ar putea fi într-adevăr un *omagiu* pentru dumneavoastră. Poate că ei înțeleg perfect greutățile pe care le întâmpinați, vitregiile îndurate și cât de mult v-ați obosit cu munca dumneavoastră. Iertați-mă încă o dată, dar în timpul acestor câteva zile aici, în birou, nu am putut să nu observ extraordinara tensiune sub care sunteți încontinuu, uriașa presiune...

Cât de precaută era solicitudinea ei linguşitoare! Își auzi vocea stingându-se, dar continuă să-și țină ochii fixați pe ceafa lui.

— Poate că asta e, într-adevăr, o răsplată pentru tot ce ați... pentru devotamentul dumneavoastră.

Tăcu și îi urmări privirea lui Höss pe fereastră, în pajiștea de jos. Cu schimbarea capricioasă a vântului, fumul de la Birkenau fusese răspândit și dus departe, cel puțin pe moment, iar în limpedea lumină a soarelui, frumosul și nobilul armăsar alb gonea din nou în jurul îngrăditurii țarcului, fluturându-și coada și coama în mici vârtejuri de praf. Chiar și prin fereastra închisă puteau auzi bufniturile copitelor lui lovind pământul în galop. Din gâtul comandantului se auzi un fluierat aspirat; se scotoci în buzunar după o altă țigară.

— Aș vrea eu să ai dreptate, zise el, dar mă îndoiesc. Dacă ar fi înțeles măcar *amploarea, complexitatea!* Par să nu aibă habar de incredibilul număr implicat în aceste Operațiuni Speciale. Mulțimile nesfârșite! Evreii ăștia, venind și venind din toate țările Europei, nenumărate mii, milioane, ca heringii, primăvara, când se adună în golful Mecklenburg. Nici n-aș fi crezut vreodată că-n lume erau atât de mulți din *das Erwählte Volk.*

Poporul ales. Utilizarea expresiei acesteia îi îngăduia ei să-și împingă inițiativa puțin mai departe, lărgind deschiderea unde acum avea încredere că-și asigurase un fragil, dar real punct de sprijin.

— *Das Erwählte Volk* – vocea ei era încărcată cu dispreț când repetă cuvintele comandantului –, *poporul ales*, dacă-mi dați voie să spun așa, domnule, poate că, în sfârșit, plătește prețul binemeritat pentru faptul că s-a separat cu aroganță de restul raselor omenești – pentru faptul că a pretins că ar fi singurul popor demn de mântuire. Sincer, eu nu văd cum s-ar fi putut aștepta să scape de pedeapsă când au comis o asemenea blasfemie, atâția ani, în ochii creștinilor. (Deodată, imaginea tatălui ei se ridică, monstruoasă.)

Neliniștită, ea șovăi, apoi reluă, scornind încă una dintre minciunile ei, îndemnată să continue ca o aschie de lemn săltând la suprafață pe un șuvoi năvalnic de minciuni și neadevăruri.

— Eu nu mai sunt creștină. Ca și dumneavoastră, domnule, am abandonat acea jalnică religie, cu pretextele și evaziunile ei. Totuși, e ușor de înțeles de ce evreii au inspirat atâta ură

creștinilor și oamenilor ca dumneavoastră – *Gottgläubiger*, cum mi-ați spus mie, chiar în dimineața asta –, oameni conduși de dreptate și idealuri, care se luptă doar pentru a aduce o nouă ordine în lume. Evreii au amenințat această ordine și abia acum suferă, în sfârșit, pentru fapta lor. Bine că scăpăm, zic eu.

El era încă cu spatele la ea când îi răspunse, cu voce egală:

— Vorbești cu mult sentiment despre chestiunea aceasta. Pentru o femeie, vorbești ca una care are anumite cunoștințe despre crimele de care sunt capabili evreii. Sunt curios cât știi. Atât de puține femei sunt informate, cunosc sau înțeleg ceva despre lucruri, în general.

— Da, dar *eu* știu, domnule!, zise ea, urmărindu-l cum își întoarce puțin umerii, cât să se uite la ea – acum, pentru prima oară – cu adevărat interes. Am și cunoștințe personale, și experiență personală...

— Ca de exemplu?

Atunci, cu impetuozitate – știa că era un risc, un joc de noroc – se aplecă iute și, cu degete grăbite, scoase pamfletul mototolit și îngălbenit din mica despărțitură a căptușelii ghetei.

— Iată!, zise ea, fluturându-l în fața lui, netezind pagina cu titlul. Am păstrat ăsta în pofida regulamentului, știu că am riscat. Dar vreau să știți că aceste câteva pagini sunt tot ce susțin eu. Știu, pentru că am lucrat cu dumneavoastră, că „soluția finală" a fost un secret. Dar acesta este unul dintre cele dintâi documente poloneze care sugerează o „soluție finală" la problema evreiască. Am lucrat împreună cu tatăl meu – despre care v-am mai vorbit – la redactarea lui. Firește, nu mă aștept să-l citiți cu atenție, la câte noi îngrijorări și preocupări aveți pe cap. Dar vă rog din tot sufletul cel puțin să vă gândiți la el... știu că necazurile mele nu au nicio importanță pentru dumneavoastră... dar dac-ați putea arunca doar o privire... probabil ați putea înțelege întreaga nedreptate a închiderii mele aici... Aș putea să vă mai spun, de asemenea, cum am lucrat în Varșovia pentru Reich, când am dezvăluit ascunzătorile mai multor evrei, intelectuali evrei, căutați de multă vreme...

Începuse să se bâlbâie puțin; era o incoerență în discursul ei care o avertiză să se oprească, ceea ce și făcu. Se ruga să nu se piardă cu firea. Asudând în costumul ei de deținută din cauza amestecului de nădejde și emoție, era conștientă că făcuse o breșă ajungând la atenția lui, cel puțin, implantându-se ca o realitate palpabilă în câmpul percepțiilor lui. Oricât de imperfect și momentan, reușise să stabilească contactul; de-asta era sigură, după privirea pătrunzătoare, de absolută concentrare, pe care i-o aruncă el când îi luă pamfletul din mână. Sfioasă, cochetă, ea-și lăsă ochii în jos. Și fără nicio noimă, își aduse aminte de o vorbă țărănească din Galicia: *mă strecor în urechea lui.*

— Susții, deci, că ești nevinovată, zise el.

În tonul lui era o bunăvoință distantă, care îi dădu curaj.

— Domnule, vă repet, zise ea repede, îmi recunosc vina pentru acuzația minoră care a făcut să fiu trimisă aici – treaba cu bucățica aceea de carne. Nu cer decât ca această infracțiune să fie pusă în balanță cu celelalte fapte ale mele, nu doar ca simpatizantă poloneză a național-socialismului, dar și ca participantă activă și zeloasă în războiul sfânt împotriva iudeilor și iudaismului. Pamfletul din mâna dumneavoastră, *mein Kommandant*, poate fi cu ușurință verificat și îmi va dovedi adevărul spuselor. Vă implor pe dumneavoastră, care aveți puterea de a acorda clemență și libertate să judecați detenția mea în lumina faptelor mele bune din trecut și să mă lăsați să mă întorc la viața mea din Varșovia. E așa un lucru neînsemnat pe care îl cer de la dumneavoastră, un om bun și drept cum sunteți, care aveți puterea de a grația.

Lotte îi spusese Sofiei că Höss era vulnerabil la măguliri, dar se întreba acum dacă nu exagerase – mai ales când îi văzu ochii îngustându-se puțin și îl auzi spunând:

— Sunt curios să aflu mai multe despre pasiunea ta, despre furia ta. Mai exact, ce te determină să urăști evrei cu atâta... atâta intensitate?

Povestea asta, de asemenea, o pusese deoparte pentru când avea să se ivească prilejul favorabil, bazându-se pe teoria că, dacă o minte pragmatică precum a lui Höss ar putea aprecia veninul antisemitismului la modul general,

laturii mai primitive a aceleiași minți i-ar fi plăcut un pic de melodramă.

— Documentul acesta de aici, domnule, conține motivele mele filosofice – cele pe care le-am dezvoltat împreună cu tatăl meu, la universitatea din Cracovia. Vreau să subliniez faptul că noi ne-am fi exprimat aversiunea față de evrei chiar și dacă familia noastră n-ar fi suferit o groaznică nenorocire.

Impasibil, Höss fuma și o aștepta să continue.

— Înclinația spre desfrâu sexual a evreilor este bine cunoscută, e una dintre trăsăturile lor cele mai urâte. Tatăl meu, înainte de a avea un accident nefericit... tatăl meu era un mare admirator al lui Julius Streicher pentru următorul motiv: aplauda modul în care *Herr* Streicher satirizase, atât de instructiv, această trăsătură degenerată din caracterul evreiesc. Iar familia noastră a avut un precedent foarte crud pentru a putea recepta adevărul semnalat de *Herr* Streicher.

Se opri și aruncă o privire, ca și când ar fi suferit amintindu-și, către podea.

— Am avut o soră mai mică; mergea și ea la școala de maici din Cracovia, era cu o clasă în urma mea. Într-o seară, acum vreo zece ierni, trecea pe lângă ghetou și a fost agresată sexual de un evreu – s-a descoperit apoi că era un măcelar – care a târât-o într-un gang și a violat-o de mai multe ori. Fizic, sora mea a supraviețuit atacului acestui evreu, dar mintal, a fost distrusă. Doi ani mai târziu, s-a sinucis, înecându-se, sărmana copilă. Cu siguranță, fapta aceea îngrozitoare a validat, o dată pentru totdeauna, adâncimea înțelegerii lui Julius Streicher în ceea ce privește atrocitățile de care sunt capabili evreii.

— *Kompletter Unsinn!*[1], scuipă Höss cuvintele. Asta îmi sună a *lături! Numai tâmpenii!*

Sofia se simți ca unul care, plimbându-se pe o potecă însorită din pădure, se trezește că îi fuge deodată pământul de sub picioare și se trezește lat, într-o baltă cu noroi. Unde greșise? Fără voie, scoase un mic vaiet.

— Vreau să spun..., începu ea.

[1] Aberații! (lb. germană, în original)

— Lături!, repetă Höss. Teoriile lui Streicher sunt numai mizerii ordinare. Urăsc lăturile astea pornografice. Mai mult decât oricare altul, el a făcut cel mai mare deserviciu partidului şi Reichului, în opinia mondială, cu sforăielile lui despre evrei şi înclinaţiile lor sexuale. Habar n-are despre ce vorbeşte. Oricine e obişnuit cu evreii poate spune că, mai presus de toate, în materie de sex, evreii sunt slabi şi inhibaţi, lipsiţi de agresivitate, chiar patologic de înfrânaţi. Ce i s-a întâmplat surorii tale a fost, cu siguranţă, o aberaţie.

— Dar *s-a întâmplat!*, minţi ea, deznădăjduită din pricina neprevăzutei încurcături. Jur...

El îi tăie vorba.

— Nu mă îndoiesc că a avut loc, dar a fost o ciudăţenie, o aberaţie. Evreii sunt autorii multor forme de rău, dintre cele mai ordinare, dar nu sunt violatori. Ceea ce a făcut Streicher în ziarul lui de-a lungul atâtor ani n-a avut alt rezultat decât că s-a umplut de ridicol. Dacă ar fi spus adevărul în mod sistematic, înfăţişându-i pe evrei aşa cum *sunt într-adevăr* – porniţi să monopolizeze şi să domine economia lumii, otrăvind moralitatea şi cultura, încercând prin bolşevism şi alte mijloace asemănătoare să dea jos guvernele ţărilor civilizate –, poate că ar fi îndeplinit o funcţie necesară. Dar portretul iudeului ca un desfrânat diabolic cu un penis enorm – folosise termenul colocvial *Schwanz*, ceea ce o făcu pe Sofia să tresară, ca şi gestul lui, arătând cu mâinile prin aer un organ de un metru lungime – este un compliment nemeritat adus virilităţii evreieşti. Cei mai mulţi dintre bărbaţii evrei pe care i-am observat sunt neutri, vrednic de dispreţ. Asexuaţi. Moi. *Weichlich*[1]. Şi cu atât mai dezgustători din cauza asta.

Făcuse o prostească eroare tactică în privinţa lui Streicher (ştia că mai făcuse una şi în privinţa naţional-socialismului, dar cum era să prevadă dimensiunea exactă a invidiilor şi a antipatiilor, a certurilor, a luptelor interne şi a dezacordurilor care domneau printre membrii partidului de toate rangurile şi categoriile?), totuşi acum nu părea să mai conteze: Höss, învăluit în fumul albăstrui a celei de-a patruzecea ţigări

[1] Efeminaţi (lb. germană, în original).

Ibar din ziua aceea, se întrerupse brusc din tirada împotriva Gauleiterului[1] din Nürnberg, bătu o dată cu vârful degetelor peste pamflet și spuse ceva care o făcu pe Sofia să-și simtă inima ca pe o bilă de plumb topit.

— Documentul acesta nu valorează *nimic* pentru mine. Chiar dacă ai fi în stare să-mi demonstrezi convingător colaborarea ta în redactarea lui, tot n-ar dovedi mare lucru. Doar că disprețuiești evreii. Asta nu mă impresionează, întrucât se pare că e un sentiment foarte larg răspândit.

Ochii lui deveniră înghețați și distanți, de parcă ar fi privit într-un punct aflat la mai mulți metri în spatele țestei sale cu batic și păr țepos.

— De asemenea, se pare că uiți că ești polonează și, prin urmare, inamică a Reichului, și că ai rămâne inamică și dacă n-ai fi fost vinovată și judecată pentru o infracțiune. Într-adevăr, există unii, printre autoritățile de la vârf – *Reichsführerul*, de pildă – care te consideră, pe tine și pe cei ca tine și pe întreg poporul tău, deopotrivă cu evreii, *Menshentiere*[2], la fel de lipsiți de valoare, la fel de impuri, în sens rasial, justificând în aceeași măsură ura noastră. S-a început marcarea cu un *P* a polonezilor care locuiesc în patrie – un semn rău pentru poporul vostru.

Șovăi o clipă.

— Eu, personal, nu împărtășesc din toată inima acest punct de vedere; cu toate acestea, ca să fiu sincer, unele dintre contractele cu compatrioții tăi mi-au pricinuit atâta amărăciune și frustrare, încât am simțit adesea că există un motiv întemeiat pentru acea antipatie absolută. În privința bărbaților mai ales. Există în ei o adânc înrădăcinată grosolănie. Iar femeile, în marea lor majoritate, sunt urâte.

Sofia izbucni în plâns, deși fără nicio legătură cu acuzele lui. Nu plănuise să plângă – era ultimul lucru la care s-ar fi gândit, o etalare răsuflată a slăbiciunii –, dar nu se putuse abține. Lacrimile țâșniseră de la sine, iar ea își îngropă fața în palme. Totul... totul se dusese de râpă; precarul său punct de sprijin se sfărâmase, iar ea se simțea ca și când ar

[1] Guvernator nazist.
[2] Animale umane (lb. germană, în original).

fi fost îmbrâncită pe coasta unui munte. Nu făcuse niciun pas înainte, nu obținuse niciun avantaj. Era terminată. Suspinând nestăpânit, stătea în picioare, cu lacrimile lipicioase prelingându-se printre degete, simțind apropierea morții. Privea în întunericul umed al mâinilor sale făcute căuș și auzea stridenții cântăreți populari tirolezi din salonul de departe, o hărmălaie de glasuri de ogradă, împinse în sus de un cor de tobe bubuitoare, tromboane și armonici, în ritm de beție.

Und der Adam hat Liebe erfunden,
Und der Noah den Wein, ja![1]

Aproape niciodată închisă, ușa mansardei se închise acum cu un scârțâit de balamale, încet, treptat, ca împinsă de o forță șovăielnică. Știa că nu putuse fi decât Höss cel care închisese ușa și desluși zgomotul cizmelor lui când se întoarse către ea, apoi îi simți degetele înșfăcând-o de umăr cu fermitate, chiar înainte de a-și da ea mâinile jos de la ochi și de a-și ridica privirile. Se sili să se oprească din plâns. Gălăgia din spatele ușii era acum estompată.

Und der David hat Zither erschall[2]*...*

— Ai flirtat fără rușine cu mine, îl auzi ea spunând, cu o voce nesigură.

Deschise ochii. Ochii lui erau înnebuniți, iar felul cum se bulbucau – aparent scăpați de sub control, cel puțin pentru un scurt moment – o umplură de groază, mai ales pentru că îi dădeau impresia că el se pregătea să-și ridice pumnul și s-o lovească. Dar apoi, cu o mare sforțare viscerală, el păru să-și recapete stăpânirea de sine, privirea lui devenind normală sau pe-aproape, iar când vorbi din nou, cuvintele sunară rostite cu obișnuita hotărâre soldățească. Dar chiar și așa, modul cum respira – rapid și adânc – și un oarecare tremur al buzelor îi dezvăluiră Sofiei suferința lui lăuntrică în care,

[1] *Și Adam a inventat iubirea / Și Noe, vinul, da!* (lb. germană, în original)
[2] *Și David a făcut țitera să sune* (lb. germană, în original).

și mai îngrozită, nu putea să nu identifice o extensie a mâniei lui față de ea. Mânie față de ea pentru ce anume, exact, nu putea ghici: pentru pamfletul ei prostesc, pentru că flirtase, pentru că îl lăudase pe Streicher, pentru că se născuse o poloneză murdară – probabil toate la un loc. Apoi, deodată, spre uluirea ei, își dădu seama că, deși în suferința lui intra în mod clar o furie vagă, încă neînchegată, embrionară, nu era furie îndreptată împotriva ei, ci împotriva altcuiva sau a altceva. Mâna lui îi strivea umărul. El scoase un sunet nervos, gâtuit.

Apoi, slăbind strânsoarea, el răbufni în ceva care, în învelișul său de anxietate etnică, Sofia îl percepu ca fiind o replică grotescă a preocupării dezgustătoare a Wilhelminei, din acea dimineață.

— E greu de crezut că ești poloneză, după germana ta superbă și după felul în care arăți – culoarea deschisă a pielii tale și trăsăturile feței, atât de tipic ariane. E o față mai frumoasă decât a majorității femeilor slave. Și, cu toate acestea, ești ceea ce spui că ești, o poloneză.

Sofia detectă acum un ton un pic discontinuu și totodată circular în vorbăria lui, de parcă mintea ar fi dat târcoale, șovăielnică, în jurul miezului periculos a ceea ce încerca el să exprime, orice-ar fi fost aceea:

— Nu-mi plac flirturile, înțelegi tu, e doar un mijloc de a te vârî pe sub pielea mea pentru un favor, de a încerca să obții câteva recompense. Niciodată n-am putut suferi această apucătură a femeilor, această crudă folosise a sexului – atât de necinstită, atât de transparentă. Ai făcut lucrurile foarte dificile pentru mine, m-ai făcut să mă gândesc la prostii, m-ai distras de la adevăratele mele îndatoriri. Flirtul ăsta a fost al dracului de supărător și totuși... și totuși nu poate fi în întregime vina ta, ești o femeie extrem de atractivă.

Cu mai mulți ani în urmă, când plecam de la ferma mea până la Lübeck – eram foarte tânăr, pe atunci – am văzut un film mut, o ecranizare a lui *Faust*, în care femeia care o juca pe Margareta era incredibil de frumoasă și mi-a lăsat o impresie profundă. Atât de frumoasă, așa o față perfectă și un trup minunat... m-am gândit la ea zile în șir, săptămâni de-a rândul după aceea. Mă vizita în visele mele, mă obseda.

Se numea Margareta Nuştiucum actriţa aceea, numele de familie îmi scapă acum. Întotdeauna m-am gândit la ea spunându-i simplu, Margareta. Şi la vocea ei, de asemenea: nu puteam decât să cred că, dacă aş fi putut s-o aud vorbind, germana ei ar fi fost nemaipomenit de pură. Foarte asemănătoare cu a ta. Am văzut filmul de zeci de ori. Am aflat, mai târziu, că a murit foarte tânără – de tuberculoză mi se pare –, şi asta m-a întristat teribil. Timpul a trecut şi, în cele din urmă, am uitat de ea – sau cel puţin nu m-a mai obsedat. N-am putut niciodată s-o uit de tot.

Höss făcu o pauză şi îi strânse încă o dată umărul, cu forţă, îndurerând-o, iar ea se gândi, şocată: Ce ciudat, cu durerea asta, el chiar încearcă să exprime o oarecare tandreţe... Iodlerele de jos amuţiseră. Fără să vrea, ea închise ochii strâns, încercând să nu se chircească de durere şi conştientă acum – în golul întunecat al conştiinţei sale – de sunetele simfoniei morţii din lagăr: zăngănitul metalic al vagoanelor de marfă, în depărtare, ciocnindu-se unele de altele, şi fluierul slab al unei locomotive, jalnic şi ascuţit.

— Îmi dau foarte bine seama că, în multe privinţe, eu nu sunt ca majoritatea bărbaţilor de meseria mea – bărbaţii crescuţi într-un mediu militar. N-am fost niciodată unul dintre camarazi. Întotdeauna am fost distant. Solitar. Nu m-am înhăitat niciodată cu prostituate. Am pus o singură dată în viaţa mea piciorul într-un bordel, pe când eram foarte tânăr, la Constantinopol. A fost o experienţă care m-a dezgustat; mă scârbeşte lascivitatea curvelor. Există ceva în frumuseţea pură şi radioasă a unui anumit gen de femei – cu pielea albă şi părul blond, deşi, dacă este ariană cu adevărat, poate fi bineînţeles şi mai brunetă –, care îmi inspiră idolatria pentru frumuseţea aceea, o adoraţie neţărmurită, aproape un cult. Actriţa aceea, Margareta, a fost una dintre acestea – şi apoi, de asemenea, o femeie pe care am cunoscut-o la München, pentru câţiva ani, o fiinţă splendidă, cu care am avut o pasionată relaţie şi un copil, în afara căsătoriei. În linii mari, cred în monogamie. Nu mi-am înşelat soţia decât în foarte puţine ocazii. Dar femeia aceea, ea... ea era cel mai desăvârşit exemplu al acestei frumuseţi – trăsături extrem de fine şi sânge pur nordic. Atracţia mea pentru ea a fost de o

intensitate mai presus de orice vulgaritate ca sexul simplu și așa-numitelor sale plăceri. Avea legătură cu mai nobilul scop al procreării. Era un lucru înălțător să-mi depun sămânța într-un recipient atât de frumos. Tu inspiri în mine o dorință foarte asemănătoare.

Sofia își ținu mai departe ochii închiși, în timp ce revărsarea straniei lui gramatici naziste, cu bizarele imagini supraîncinse de ciorchini de pompoșenie teutonică suculentă, își făcea loc urcând prin izvoarele tributare ale minții ei, aproape înecându-i rațiunea. Apoi, deodată, valul de miros dinspre torsul lui năclăit de sudoare îi invadă nările duhnind a carne stricată și ea se auzi scoțând un icnet, chiar în clipa în care el o smucea, lipindu-i trupul de al lui. Simți coate, genunchi și râcâituri de tuleie ca de răzătoare. La fel de insistent în ardoarea lui ca și menajera sa, era incomparabil mai stângaci, iar brațele lui în jurul ei păreau nenumărate, ca acelea ale unei muște mecanice uriașe. Își ținu respirația, în timp ce mâinile lui pe spatele ei încercau să execute un soi de masaj. Și *inima* lui – inima galopând nebunește! Niciodată nu și-ar fi închipuit că o singură inimă era în stare de exaltatele bătăi romantice pe care le simțea în tot trupul ca pe niște bătăi de tobă, prin cămașa udă a comandantului. Tremurând ca un om foarte bolnav, el nu încercă nimic atât de cutezător ca un sărut, deși ea era sigură că simțise o protuberanță – limba sau nasul lui – gravitând în jurul urechii ei prinse sub batic. Apoi, o abruptă bătaie în ușă îl făcu să se desprindă iute de ea și să exclame încet și nefericit un:

— *Scheisse!*[1]

Era din nou aghiotantul lui, Scheffler. Își cerea iertare comandantului, dar, zicea Scheffler, stând în prag, *Frau* Höss – acum, pe palier, un etaj mai jos – urcase cu o întrebare pentru comandant. Ea pleca la film, la centrul de recreere al garnizoanei, și voia să știe dacă ar putea s-o ia și pe Iphigenie cu ea. Iphigenie, fiica mai mare, era în convalescență după o săptămână de zăcut la pat de *die Grippe*, iar *Madame* voia să afle dacă, după părerea comandantului, fata era destul

[1] Rahat! (lb. germană, în original)

de înzdrăvenită ca s-o însoțească la matineu. Sau ar trebui să-l consulte pe doctorul Schmidt? Höss mârâi ceva drept răspuns, pe care Sofia nu-l putu auzi. Dar, în timpul acestui scurt schimb de replici, avu o disperată străfulgerare de intuiție, simțind că întreruperea, cu banalul ei iz domestic, nu putea decât să șteargă definitiv momentul magic în care comandantul, ca un Tristan cu sufletul mistuit, avusese slăbiciunea de a se lăsa ademenit. Și când el se întoarse cu fața la ea, ea pricepu că presimțirea i se adeverise și că țelul ei era în continuare profund periclitat.

— Când a venit iarăși la mine, mi-a povestit Sofia, fața lui era chiar și mai schimonosită, și mai răvășită ca înainte. Din nou am avut ciudata senzație că o să mă lovească. Dar n-a făcut-o. În schimb, a venit până foarte aproape de mine și a zis: „Îmi doresc mult să am un raport sexual cu tine" – a folosit cuvântul *Verkehr*, care, în germană, sună la fel de stupid și de formal ca și „raport sexual"; și a continuat: „Un raport sexual cu tine mi-ar îngădui să mă pierd, mi-aș putea găsi uitarea". Însă deodată fața i s-a schimbat. Era de parcă *Frau* Höss schimbase totul în jur, într-o singură clipă. Fața lui devenise foarte calmă și cumva impersonală, știi, și mi-a zis: „Dar nu pot și n-am s-o fac, e mult prea riscant. Ar însemna o condamnare sigură la dezastru". S-a întors cu spatele la mine și s-a dus la fereastră. L-am auzit spunând: „De asemenea, o sarcină aici ar fi exclusă". Stingo, am crezut c-o să leșin. M-am simțit vlăguită deodată, de toată emoția și încordarea mea; de asemenea, bănuiesc, și de foame, căci nu mai mâncasem nimic după smochinele alea pe care le vomitasem în dimineața aceea, în afară de bucățica de ciocolată pe care mi-o dăduse el. S-a răsucit spre mine să-mi vorbească. A zis: „Dacă n-ar fi să plec de aici, aș risca. Indiferent de originea și de educația ta, simt că, în mod spiritual, ne-am putea întâlni pe un teren comun. Aș risca foarte mult să am relații cu tine". Am crezut c-o să mă atingă sau o să mă strângă iar în brațe, dar n-a făcut-o. „Dar ei s-au descotorosit de mine", a zis el, „și trebuie să plec. De aceea, și tu trebuie să pleci. O să te trimit înapoi la Sectorul Doi, de unde ai venit. O să pleci de mâine". Apoi s-a întors iar cu spatele.

— Eu eram îngrozită, a continuat Sofia. Vezi tu, încercasem să mă apropii de el și dădusem greș, iar acum el mă alunga și toate speranțele mele erau năruite. Am încercat să-i vorbesc, dar aveam așa un nod în gât încât vorbele nu voiau să iasă. Era ca și cum avea să mă azvârle din nou în beznă și eu nu puteam face nimic... absolut nimic. Rămăsesem cu ochii la el și tot încercam să vorbesc. Calul acela arab frumos era încă pe pajiște, iar Höss se rezemase de fereastră, uitându-se în jos la el. Fumul dinspre Birkenau se ridicase. L-am auzit șoptind din nou ceva despre transferul lui la Berlin. O spusese cu foarte multă amărăciune. Îmi amintesc că folosise cuvinte ca „eșec" și „ingratitudine", iar o dată a rostit foarte clar „*Eu* știu cât de bine mi-am îndeplinit datoria". Apoi, multă vreme n-a mai zis nimic, doar s-a uitat la calul acela și, în cele din urmă, l-am auzit spunând așa – sunt aproape sigură că astea au fost exact cuvintele lui: „Să scap de corpul omenesc și totuși să trăiesc în natură. Să fiu calul ăla, să trăiesc în animalul ăla. Asta ar fi libertatea".

Se opri, pentru o clipă.

— Am ținut minte totdeauna cuvintele alea. Au fost atât de...

Și Sofia se opri din vorbit, cu ochii împăienjeniți de amintire, uitându-se fix spre fantasmele trecutului ei, parcă uimită.

(„Au fost atât de...") *Cum?*

După ce Sofia mi-a povestit toate acestea, s-a cufundat într-o lungă tăcere. Și-a ascuns ochii în spatele degetelor și a plecat fruntea spre masă, adâncită într-o sumbră reflecție. Se stăpânise destul de bine pe tot parcursul lungii povestiri, dar acum lucirile ude dintre degetele ei mi-au dat de înțeles că începuse să plângă. Am lăsat-o să plângă în tăcere. Stăteam de mai multe ore împreună în acea după-amiază ploioasă de august, cu coatele proptite de una dintre mesele melaminate de la Curtea Arțarului. Trecuseră trei zile de la cataclismul despărțirii dintre Sofia și Nathan, pe care l-am descris cu multe pagini în urmă. Poate vă mai amintiți că, atunci când ei doi își luaseră bagajele și plecaseră, eu mă aflam pe drum, să-i fac o vizită tatălui meu, în Manhattan. (A fost o vizită

importantă pentru mine – şi, de fapt, atunci mă hotărâsem să mă întorc în Virginia cu el – pe care vreau să o descriu în amănunt, puţin mai încolo.) De la această întâlnire, mă întorsesem, fără bucurie, la Palatul Roz, aşteptându-mă să găsesc aceeaşi părăsire şi ruină pe care mi le aminteam din seara aceea – cu siguranţă, fără să anticipez prezenţa Sofiei, pe care am descoperit-o miraculos, printre ce mai rămăsese din odaia ei, îndesându-şi ultimele mărunţişuri într-o valiză jerpelită. Totuşi, Nathan nu se vedea pe nicăieri – eu am considerat asta o binecuvântare – şi după trista şi dulcea noastră reîntâlnire, Sofia şi cu mine ne-am grăbit să ieşim în toiul unei explozive averse de vară până la Curtea Arţarului. Nu-i nevoie să mai spun că am fost copleşit de bucurie să observ că Sofia părea la fel de sincer fericită că mă întâlnise cum eram şi eu pentru că-i vedeam faţa şi corpul aproape, din nou. Din câte ştiu, eu eram, în afară de Nathan şi, probabil, de Blackstock, singura persoană din lume care putea pretinde că îi este cât de cât apropiată Sofiei şi simţeam că şi ea se agăţa de prezenţa mea de parcă ar fi fost într-adevăr dătătoare de viaţă.

Era încă în ceea ce părea să fie o teribilă stare de şoc din pricina fugii lui Nathan (mi-a spus, nu fără o undă de umor sinistru, că se gândise de vreo câteva ori să se arunce de la fereastră în şobolănia de pe Upper West Side, strada pe care se afla hotelul unde zăcea de trei zile), dar dacă mâhnirea despărţirii de el îi alterase, evident, pofta de viaţă, aceeaşi mâhnire, am simţit eu, îi îngăduise să-şi deschidă şi mai mult stăvilarele amintirilor ei, lăsându-le să curgă într-o uriaşă cascadă cathartică. Dar o mică impresie nu-mi dă pace. Oare ar fi trebuit să devin alarmat de ceva pe care nu-l observasem niciodată până atunci la Sofia? Începuse să bea, nu mult – cât bea ea nici măcar nu-i făcea vorbirea mai greoaie –, dar cele trei sau patru pahare de whisky îndoit cu apă pe care le-a dat peste cap în timpul acelei după-amiezi ploioase constituiau o surprinzătoare apucătură pentru cineva care, ca şi Nathan, fusese relativ abstinent. Probabil ar fi trebuit să fiu mai supărat sau mai îngrijorat de acele pahare de Schenley golite. În orice caz, eu am rămas la obişnuita mea bere şi am înregistrat doar în treacăt noua înclinaţie a Sofiei. Fără

îndoială că aș fi uitat de noua ei apucătură, dar, când Sofia a reînceput să vorbească (ștergându-se la ochi și – cu o voce la fel de directă și de lipsită de emoție pe cât se putea s-o aibă în împrejurările acelea – începând să-mi depene mai departe cronica acelei zile cu Rudolf Franz Höss), mi-a dezvăluit ceva care m-a zdruncinat atât de tare, încât am simțit cum toată fața mi se acoperă de ace de gheață înțepătoare. Mi s-a tăiat răsuflarea și mi s-au înmuiat picioarele ca niște cârpe. Și, dragă cititorule, cel puțin atunci am știut că nu mințea...

— Stingo, copilul meu era acolo, la Auschwitz. Da, am avut un copil. Era băiețelul meu, Jan, pe care îl luaseră de lângă mine în ziua în care intrasem acolo. Îl puseseră separat, într-un loc numit Lagărul copiilor; n-avea decât zece ani. Știu că trebuie să ți se pară ciudat că, în tot timpul ăsta de când m-ai cunoscut, nu ți-am pomenit niciodată despre copilul meu, dar e ceva despre care nu m-am simțit niciodată în stare să-i vorbesc nimănui. E prea greu – prea mult pentru mine chiar și să mă gândesc la asta. Da, lui Nathan i-am vorbit odată, cu mai multe luni în urmă. I-am povestit foarte pe scurt și după aceea i-am spus că nu trebuie să mai vorbim niciodată despre asta. Nici între noi, nici cu alții. Așa că acum ți-o spun ție doar pentru că n-ai să poți să înțelegi despre mine și Höss, dacă n-ai să înțelegi despre Jan. Și după asta, n-am să mai vorbesc niciodată despre el, iar tu nu trebuie să-mi pui niciodată vreo întrebare. Nu, niciodată...

Oricum, în după-amiaza aceea, când Höss se uita în jos, pe fereastră, eu i-am vorbit. Știam că trebuia să-mi joc ultima carte, să-i dezvălui ceea ce *au jour le jour*[1] îngropasem chiar și de mine însămi – de frică să nu mor de durere din pricina asta –, să fac orice, să implor, să strig, să țip pentru îndurare, sperând doar că voi putea să îl mișc pe acest om îndeajuns ca să-mi arate un strop de milă – dacă nu pentru mine atunci pentru singurul lucru pentru care-mi mai rămăsese de trăit pe lume. Așadar, mi-am controlat vocea și i-am spus: „*Herr Kommandant*, știu că n-am dreptul să cer mai nimic pentru mine și că dumneavoastră trebuie să procedați conform regulamentului. Dar vă implor să faceți un singur lucru

[1] De la o zi la alta (lb. franceză, în original).

pentru mine, înainte să mă trimiteți înapoi. Am un băiețel, în Lagărul D., unde sunt ținuți toți ceilalți copii. Se numește Jan Zawistowski, are zece ani. I-am aflat numărul, o să vi-l spun și dumneavoastră. A fost cu mine când am sosit, dar nu l-am mai văzut de șase luni. Îmi doresc fierbinte să-l văd. Mă tem pentru sănătatea lui, acum, în prag de iarnă. Vă rog să vă gândiți la vreo cale prin care el ar putea fi el eliberat. Sănătatea lui e șubredă și e atât de mic." Höss nu mi-a răspuns, doar se uita țintă la mine, fără să clipească. Începusem să mă pierd puțin și am simțit că nu mă mai pot controla. Am întins mâna și i-am atins cămașa, apoi m-am agățat de ea și am repetat: „Vă rog, dacă ați fost impresionat cât de puțin de prezența mea, de făptura mea, vă implor să faceți asta pentru mine. Nu să mă eliberați *pe mine*, ci doar să-l eliberați pe băiețelul meu. Există cu siguranță o cale ca să puteți face asta, și-o să v-o spun... Vă rog, faceți asta pentru mine. Vă rog. *Vă rog!*".

Am înțeles atunci că eram iarăși doar un vierme în viața lui, un exemplar de *Dreck* polonez. M-a apucat de încheietură, mi-a dat mâna la o parte de pe cămașa lui și a spus: „Destul!". N-am să uit niciodată *furia* din glasul lui când a spus: *Ich kann es unmöglich tun!* Ceea ce înseamnă „Nici nu poate fi vorba să fac asta!". Și a adăugat: „Ar fi o ilegalitate din partea mea să eliberez orice prizonier fără autorizația cuvenită". Deodată, mi-am dat seama că atinsesem un nerv deosebit de sensibil în el, și doar pentru că adusesem vorba despre asta. A spus: „Este scandalos ceea ce-mi sugerezi! Drept cine mă iei? Vreun *Dümmling*[1] pe care speri să-l poți manipula? Numai pentru că mi-am exprimat un sentiment aparte pentru tine? Crezi că mă poți face să încalc legea pentru că mi-am exprimat un pic de afecțiune?". Apoi a zis: „Găsesc că e dezgustător!".

O să înțelegi ceva, Stingo, dacă îți spun că nu m-am putut abține și m-am aruncat asupra lui, l-am cuprins cu brațele pe după mijloc și l-am implorat din nou, spunând „Vă rog", iarăși și iarăși? Dar am fost sigură, după modul în care i-au înțepenit toți mușchii și după tremurul care îl străbătea c-o

[1] Naiv, fraier (lb. germană, în original).

terminase cu mine. Dar chiar și așa, nu m-am putut opri. Am spus: „Atunci, lăsați-mă barem să-l *văd* pe băiețelul meu, lăsați-mă să-l vizitez, lăsați-mă să-l văd numai o dată, vă rog, faceți numai asta pentru mine. Nu puteți înțelege asta? Aveți și dumneavoastră copii. Permiteți-mi doar să-l văd, să-l mai țin o dată în brațe înainte de a mă întoarce în lagăr". Iar când am spus asta, Stingo, nu m-am putut stăpâni și am căzut în genunchi în fața lui. Am căzut în genunchi în fața lui și mi-am lipit fața de cizmele lui.

Sofia s-a oprit din povestit, privind iarăși momente lungi în trecutul acela care părea acum s-o fi captivat atât de complet, atât de irezistibil; a mai sorbit de câteva ori din paharul cu whisky și a înghițit, o dată sau de două ori în sec, distrată, într-o avalanșă a amintirilor. Și eu mi-am dat seama că, de parcă ar fi căutat la mine orice iluzie de realitate a prezentului pe care eram în stare să i-o ofer, mă apucase de mână și o strângea de-mi amorțise.

— S-a vorbit atât de mult despre oamenii din locuri ca Auschwitz și modul cum s-au comportat acolo. În Suedia, când eram în centrul acela pentru refugiați, adesea, un grup de-al nostru, cei care fuseserăm acolo – la Auschwitz sau la Birkenau, unde am fost trimisă la sfârșit –, vorbeam despre cum se purtaseră diverși oameni de acolo. De ce unul acceptase să devină un *Kapo*[1] înrăit și se arătase crud față de tovarășii lui de detenție și îi făcuse pe mulți să moară. Sau de ce altul, bărbat sau femeie, a făcut ăla sau ăla lucru curajos, uneori dându-și viața ca să poată trăi un semen. Sau își dăduseră pâinea, sau un cartof mic, sau un strop de supă cuiva care murea de foame chiar dacă ei înșiși mureau de foame. Sau dacă erau oameni – bărbați, femei – care ar fi ucis ori ar fi trădat pe un alt prizonier doar pentru o îmbucătură de mâncare. Oamenii se poartă foarte diferit în lagăr, unii într-un mod laș și egoist, alții, curajos și frumos – nu există o regulă. Nu. Dar Auschwitz-ul era un loc atât de cumplit, Stingo, dincolo de orice închipuire, că nu puteai spune cu mâna pe inimă că persoana asta *ar fi trebuit*

[1] Deținut din lagărele de concentrare naziste căruia i se acordau privilegii în schimbul supravegherii echipelor de muncă și care adesea era doar un criminal de drept comun, frecvent brutal față de tovarășii de detenție.

să facă un anumit lucru într-un mod frumos, sau curajos, ca în lumea cealaltă. Dacă el sau ea făcea vreun lucru nobil, atunci puteai să-i admiri, ca pe oricine din alt loc, dar naziştii erau ucigaşi şi, când nu ucideau, prefăceau oamenii în animale bolnave, aşa că dacă oamenii făceau ceva care nu era prea nobil, sau era chiar animalic, atunci trebuia să-i înţelegi fapta, urându-l, poate, dar compătimindu-l în acelaşi timp, pentru că ştiai cât de uşor ar fi fost ca şi tu să te porţi ca un animal.

Sofia făcu o pauză pentru câteva clipe şi îşi închise pleoapele, ca într-o meditaţie delirantă, apoi se uită încă o dată în depărtări ireale.

— Aşa că numai un singur lucru a rămas un mister pentru mine. Şi anume, de vreme ce eu cunoşteam toate astea şi am ştiut că naziştii mă prefăcuseră într-un animal bolnav, ca pe toţi ceilalţi, atunci de ce trebuie să simt atât de multă vină pentru toate lucrurile pe care le-am făcut acolo? Şi pentru că am rămas în viaţă. De vina asta nu pot scăpa şi n-am să scap niciodată.

Se opri din nou, apoi reluă:

— Presupun că din cauza...

Dar şovăi, neputând să-şi formuleze gândul în cuvinte, iar eu am deslusit un tremur în vocea ei – acum, probabil mai mult de extenuare decât din alt motiv – când spuse:

— Ştiu că n-o să scap niciodată de asta. Niciodată. Şi, pentru că n-am să scap niciodată, probabil că ăsta-i cel mai rău lucru cu care am rămas de pe urma nemţilor.

În cele din urmă, îmi slăbi mâna din strânsoare şi se întoarse către mine, uitându-se drept în ochii mei, în timp ce spunea:

— I-am îmbrăţişat cizmele lui Höss. Mi-am lipit obrazul de cizmele alea reci de piele de parcă ar fi fost făcute din blană sau din ceva călduros şi confortabil. Şi vrei să ştii ceva? Probabil i le-am şi lins cu limba, am lins cizmele alea naziste. Şi mai vrei să ştii ceva? Dacă Höss mi-ar fi dat un cuţit sau o armă şi mi-ar fi cerut să omor pe cineva, un evreu, un polonez, nu contează, aş fi făcut-o fără să stau pe gânduri, chiar cu bucurie, dacă asta ar fi însemnat să-mi văd băieţelul numai un singur minut şi să-l ţin în braţe.

Atunci l-am auzit pe Höss spunând: „Ridică-te! Demonstrații de genul ăsta mă insultă. Ridică-te!". Dar când am început să mă ridic, vocea lui s-a îmblânzit și a spus: „Cu siguranță că o să poți să-ți vezi fiul, Sofia". Mi-am dat seama că era prima oară când îmi spunea pe nume. Apoi – oh, Iisuse Hristoase, Stingo, chiar *m-a îmbrățișat* din nou și l-am auzit spunând: „Sofia, Sofia, cu siguranță că o să poți să-ți vezi băiețelul". A zis: „Crezi c-aș fi putut să-ți refuz asta? *Glaubst du, dass ich ein Ungeheuer bin?* Crezi că sunt vreun monstru?".

Capitolul 11

Fiule, Nordul își închipuie că are un adevărat *brevet* pe virtute, zise tata atingându-și ușor cu vârful degetului ochiul proaspăt învinețit. Dar, firește, Nordul n-are dreptate. Crezi că mahalaua Harlemului chiar reprezintă un progres pentru negru față de o plantație de arahide din districtul Southampton? Crezi că negrul o să rămână mulțumit în cartierul ăla insuportabil de sordid? Fiule, într-o bună zi, Nordul o să-și regrete amarnic aceste încercări ipocrite de generozitate, aceste gesturi deștepte și cusute cu ață albă, cunoscute sub numele de *toleranță*. Într-o bună zi, ține minte ce-ți spun, va fi clar demonstrat că Nordul este la fel de exagerat în prejudecăți ca și Sudul, dacă nu mai mult. Cel puțin în Sud prejudecata este la vedere. Dar aici...

Făcu o pauză ca să-și atingă din nou ochiul umflat.

— Mă *înfior* de-a dreptul când mă gândesc la violența și ura acumulate în mahalalele astea.

După o viață de liberalism sudist, conștient de nedreptățile Sudului, tata nu fusese niciodată înclinat să arunce fără noimă diversele păcate rasiale ale Sudului pe umerii Nordului; așadar, cu oarecare surprindere, îl ascultam atent, fără să-mi dau seama – în timpul verii aceleia, din 1947 – cât de profetice se vor dovedi cuvintele sale.

Era târziu, mult după miezul nopții, și noi stăteam amândoi în barul slab luminat, zumzăind de murmure amicale, din Hotelul McAlpin, unde îl dusesem după

dezastruoasa altercație pe care o avusese cu un șofer de taxi pe nume Thomas McGuire, cu autorizația 8608, la numai o oră după sosirea lui în New York. Bătrânul (folosesc termenul numai în sensul patern și sudist, căci la cincizeci și nouă de ani ai lui arăta bine legat și verde) nu fusese rău vătămat, dar fusese mare tevatură și curseseră șiroaie de sânge dintr-o alarmantă, deși inofensivă, tăietură superficială pe frunte. Rana avusese nevoie de un mic bandaj. După ce se restabilise ordinea, când ne-am așezat să bem ceva (el, bourbon, și eu, statornica băutură a imaturității mele, berea Rheingold) și am vorbit, în mare parte despre prăpastia care separa această puzderie diavolească de păcătoșenii urbane de la nord de Chesapeake și pajiștile paradiziace ale Sudului (în acest domeniu, tata cu greu putea fi *mai puțin* profetic, neprevăzând incidentele de la Atlanta), eu am putut, nu o dată, să meditez posomorât că încurcătura bătrânului cu Thomas McGuire îmi permisese măcar pe moment să mai uit de disperarea nouă care mă pălise.

Căci, poate vă mai amintiți, toate acestea se întâmplau la numai câteva ore după momentul acela din Brooklyn, în care eu crezusem că Sofia și Nathan dispăruseră din viața mea pentru totdeauna. Cu siguranță fusesem convins – de vreme ce nu aveam niciun motiv să gândesc altminteri – că pe ea nu o voi mai vedea vreodată. Și de aceea melancolia care mă cuprinsese când părăsisem imobilul Yettei Zimmermann și călătorisem cu metroul ca să mă alătur tatălui meu, în Manhattan, fusese foarte aproape de a-mi provoca o zdrobitoare indispoziție fizică, mai acută decât oricare alta suferită până atunci – mai precis, de la moartea mamei încoace. Acum era vorba despre un amestec de durere a pierderii și neliniște, o situație fără ieșire și năucitor de intensă. Sentimentele alternau. Privind în jur apatic la succesiunea de lumină și întuneric din tunelul metroului prin care trenul trecea iute ca săgeata, am simțit suferința combinată ca pe o uriașă și apăsătoare greutate trântită drept pe umerii mei atât de mare, încât îmi strivea cumva plămânii și mă făcea să respir agitat și sacadat. N-am plâns – mai bine zis n-am putut –, dar de vreo câteva ori mi-am dat seama că sunt pe cale să vomit. Era ca și când aș fi fost martor la o moarte subită și

fără sens, de parcă Sofia (și Nathan, de asemenea, căci, în pofida furiei, a mâhnirii înciudate și a confuziei pe care mi le provocase, era prea strâns legat în triada relației noastre ca eu să abandonez brusc dragostea și loialitatea pe care le simțeam pentru el) ar fi fost ucisă într-unul dintre acele accidente rutiere catastrofale care se petrec într-o clipită, lăsând supraviețuitorii prea șocați fie și să blesteme cerul. Tot ce știam, în timp ce trenul uruia prin catacombele pe care se prelingea apa de sub Eighth Avenue, era că fusesem rupt, cu o repeziciune de care încă nu-mi venea să cred, de lângă singurele două persoane din viața mea la care țineam cel mai mult și că senzația primară de pierdere pe care mi-o produsese stârnise în mine o agonie asemenea aceleia de a fi îngropat de viu sub o tonă de cenușă.

— Îți admir foarte mult energia, zise tata în timp ce mâncam o cină târzie la Schrafft's. Cele șaptezeci și două de ore pe care am de gând să le petrec în burgul ăsta sunt cam tot ce pot suporta muritorii din părțile civilizate. Nu știu cum reușești tu. Tinerețea ta, presupun, minunata flexibilitate a vârstei tale, e cea care îți permite să fii mai curând atras decât devorat de caracatița asta de oraș. Eu n-am fost niciodată acolo, dar, serios, chiar *e cu putință* să fie adevărat că, așa cum mi-ai scris, există părți din Brooklyn care seamănă cu *Richmondul*?

În ciuda lungii călătorii cu trenul din rărunchii ținutului Tidewater, tata era într-o dispoziție de zile mari, ceea ce m-a ajutat să nu mă mai gândesc la haosul meu spiritual, cel puțin cu intermitențe. Mi-a spus că nu mai fusese în New York de pe la sfârșitul anilor 1930 și că, la drept vorbind, orașul părea mai babilonian ca oricând în nerușinata lui opulență.

— E un produs de război, fiule, zise inginerul, care ajutase la fabricarea unor monștri navali ca portavioanele *Yorktown* și *Enterprise*[1], totul în țara asta a devenit din ce în ce mai bogat. A fost nevoie de războiul ăla ca să ne scoată la liman din criză și, totodată, să ne prefacă în cea mai puternică

[1] Portavioane americane scufundate de piloții kamikaze japonezi la baza navală din Pearl Harbor (7 decembrie 1941), atac în urma căruia Statele Unite au declarat război Japoniei, intrând astfel în al Doilea Război Mondial.

națiune de pe pământ. Dacă există un singur lucru care o să ne țină înaintea comuniștilor mulți ani, atunci acela este banul, iar la capitolul ăsta stăm foarte bine.

Nu trebuie să se înțeleagă din această aluzie că tata era, chiar și pe departe, un detractor al roșilor. După cum am spus, era pronunțat de stânga pentru un sudist: șase sau șapte ani mai târziu, la apogeul isteriei McCarthy[1], a demisionat furios din funcția de președinte ales al Fiilor Revoluției americane, filiala de Virginia – din care făcuse parte un sfert de secol –, mai cu seamă din rațiuni genealogice, în momentul în care ramolita și extrem de conservatoarea organizație emisese un manifest în sprijinul senatorului de Wisconsin.

Totuși, oricât de înaintați erau în materie de economie, călătorii din Sud (sau din oricare altă parte din interiorul continentului) cel mai adesea rămâneau perplecși la tarifele și prețurile New Yorkului, iar tata nu făcea excepție, bodogănind încruntat la nota de plată pentru cina de două persoane: cred că era în jur de patru dolari – închipuiți-vă! –, ceea ce nu însemna câtuși de puțin o sumă exorbitantă după standardele metropolitane în acea perioadă de ieftinire generală și nici după tarifele absolut comune ale restaurantului Schrafft's.

— Pentru patru dolari, se plânse el, acasă ai putea benchetui un weekend întreg!

Totuși, își regăsi repede stăpânirea de sine, atunci când ne-am plimbat prin noaptea înmiresmată pe Broadway, spre nord, prin Times Square – un loc ce îl făcu pe bătrân să adopte o expresie de uimită și pioasă speculație, cu toate că el nu fusese niciodată o persoană pioasă, dar cred că reacția lui s-a datorat mai puțin realei sale dezaprobări, decât șocului, ca o palmă peste față, la vederea stranietății zonei respective.

Mi se pare că, în comparație cu abjecta Sodomă în care s-a dezvoltat ulterior, Times Square, în vara aceea afișa doar o idee mai mult a depravare carnală decât a piațetă plicticoasă

[1] În februarie 1950, senatorul de Wisconsin Joseph McCarthy a acuzat Departamentul de Stat că a angajat peste 200 de comuniști. În următorii trei ani, acuzațiile aceluiași senator s-au extins asupra altor oficiali, denigrându-i în ochii opiniei publice; a rezultat o isterie generalizată, americanii acuzându-se unii pe alții, adesea dintr-o încercare de a scăpa de rivali personali sau de a se pune la adăpost de suspiciune.

dintre clădiri bej într-un oraș creștin ca Omaha sau Salt Lake City; cu toate acestea, încă de pe atunci își avea partea ei de prostituate ieftine și excentrici de prost gust, pășind țanțoși prin curcubeiele și vârtejurile de neon, și m-a ajutat să mai uit puțin de profunda mea mâhnire când am auzit înjurăturile șoptite ale tatei – încă putea rosti „Ierusalime!" cu francheța rustică a unui personaj din Sherwood Anderson[1] – și să văd cum privirea lui, urmărind unduirile iridescente ale vreunei târfe mulatre afectate, reflecta, în succesiune rapidă, stupefacție sticloasă și o oarecare dorință inevitabilă. O fi fost vreodată la târfe?, m-am întrebat eu. De nouă ani văduv, cu siguranță ar fi meritat-o, dar, ca majoritatea sudiștilor (sau americanilor, în general) de vârsta lui, era reticent, chiar secretos în ceea ce privea sexul, iar viața lui în acest domeniu îmi era cu totul necunoscută. Sincer, speram că, la anii lui, nu își îngăduise să fie sacrificat pe altarul lui Onan, ca nefericita lui odraslă; sau se poate să-i fi interpretat eu greșit, pur și simplu, privirea de acum și că devenise, în sfârșit, liber de fervoarea aceea?

La Columbus Circle am oprit un taxi și ne-am întors la McAlpin. Probabil că alunecasem iar în deprimarea mea, căci l-am auzit spunând:

— Ce-ai pățit, fiule?

Am bâiguit ceva despre o durere de stomac – mâncarea de la Schrafft's –, iar el n-a mai insistat. Oricât de tare simțeam nevoia de a-mi descărca sufletul, îmi era cu neputință să-i divulg ceva despre recentul cataclism din viața mea. Cum aș fi putut descrie potrivit dimensiunile pierderii mele, cu atât mai puțin încurcata situație care condusese la acea pierdere: dragostea mea pentru Sofia, minunata camaraderie cu Nathan, izbucnirea nebună a lui Nathan din urmă cu vreo câteva ore și, în sfârșit, agonizanta părăsire? Cum nu era cititor de romane rusești (la care te ducea cu gândul scenariul acesta, în unele privințe melodramatic), tata ar fi găsit povestea cu totul de neînțeles.

— N-o duci prea rău cu banii, nu-i așa?, mă întrebă el,

[1] Scriitor american, devenit celebru cu volumul de nuvele *Winesburg, Ohio* (1919), în care înfățișează lupta oamenilor de rând să-și impună individualitatea în epoca standardizată a mașinii.

adăugând că ştia foarte bine că suma provenită din vânzarea tânărului sclav Artiste, pe care mi-o trimisese în urmă cu vreo câteva săptămâni, nu putea dura o veşnicie.

Apoi, în ceea ce am simţit ca pe o abordare pe ocolite, cu delicateţe, a repus pe tapet posibilitatea de a mă întoarce să trăiesc iarăşi în Sud. Nici nu deschisese bine discuţia, atât de reţinut şi de şovăielnic încât nici nu avusesem măcar timp să răspund, că taxiul puse frână şi opri în faţa Hotelului McAlpin.

— N-aş crede că e prea sănătos să trăieşti într-un loc cu indivizi ca aceia pe care tocmai i-am văzut!, zise el.

Atunci am fost martor la un episod care a ilustrat schisma dintre Nord şi Sud mai puternic decât orice studiu bine conceput de artă şi de sociologie. Şi a implicat două nefericite greşeli, reciproc impardonabile, fiecare avându-şi rădăcinile într-o perspectivă culturală net distinctă de cealaltă, ca Saskatoon de Patagonia. Greşeala iniţială în mod sigur a fost a tatei. Deşi în Sud bacşişurile fuseseră – cel puţin până la vremea aceea – evitate sau niciodată luate în serios, el ar fi trebuit să se gândească mai bine înainte de a-i oferi lui Thomas McGuire o monedă de cinci cenţi – mai înţelept ar fi fost să nu-i dea deloc bacşiş. Greşeala lui McGuire a fost să reacţioneze mârâind la tata şi descriindu-l cu un „ticălosul dracului". Asta nu vrea să însemne că un taximetrist *sudist*, neobişnuit cu bacşişurile sau, în orice caz, obişnuit să primească bacşişuri mici şi acelea din când în când, nu s-ar fi simţit puţin jignit; totuşi, oricât de violent s-ar fi putut burzului în sinea lui, şi-ar fi păstrat cumpătul. Cum nu vrea să însemne nici că urechile unui newyorkez n-ar fi luat foc la auzul epitetului lui McGuire; dar cuvinte din acestea sunt monedă curentă pe străzi şi între taximetrişti, iar majoritatea locuitorilor New Yorkului şi-ar fi înghiţit ranchiuna şi şi-ar fi ţinut gura.

Abia ieşit din maşină, tata şi-a vârât nasul pe fereastra portierei din faţă şi, ca şi cum nu-i venea să creadă, întrebă:

— Am auzit eu bine ce-ai spus?

Cuvintele folosite sunt importante – nu „Ce-ai spus?" sau „Ce ziceai?", ci cu accent pe „auzit", cu sensul că nici măcar aparatul auditiv însuşi nu mai avusese vreodată de-a

face cu asemenea obscenități grosolane, nici măcar separat, darămite rostite în tandem. McGuire nu se deslușea prea bine în întuneric – o ceafă groasă și păr roșcat. Eu nu-i văzusem bine fața, dar după voce părea destul de tânăr. Dacă ar fi pornit în viteză, dispărând în noapte, atunci totul s-ar fi putut sfârși cu bine, însă, deși i-am simțit o ușoară ezitare, am simțit deopotrivă și intransigența, țâfna cu iz de Hibernia[1] la moneda de cinci cenți a tatălui meu care făcea pereche bună cu mânia bătrânului la acest limbaj nejustificat. Când McGuire răspunse, oferi o formulare considerabil mai elaborată gândului său:

— Am spus că trebuie să fii un ticălos al dracului.

Vocea tatălui meu deveni un strigăt înfrânat – nu atât tare, cât tremurând de furie – în timp ce îi cerea satisfacție:

— Iar eu cred că dumneata trebuie să fii o parte din drojdia fără de fund a acestui oraș dezgustător care te-a plodit pe dumneata și pe toți cei spurcați la gură de teapa dumitale!, declamă el schimbând cu viteza fulgerului stilul de vorbire la retorica atemporală a strămoșilor săi. Lepădătură execrabilă ce ești, nu ești mai spălat ca un șobolan de canal! În orice cotlon decent din Statele Unite, un ins ca dumneata, care și-ar vomita așa murdăriile lui scârboase, ar fi dus în piața publică și biciuit!

Vocea îi urcase puțin; trecătorii se opriseră sub firma orbitoare de la intrarea Hotelului McAlpin.

— Dar nici ăsta nu e un oraș decent, iar dumneata ești liber să împroști cetățenii cu limbajul tău împuțit...

A fost oprit în mijlocul torentului de abandonul grăbit al lui McGuire, care țâșni cu mașina înainte, dispărând pe bulevard. Dezechilibrat, tata dădu să se prindă de ceva, răsucindu-se spre trotuar, iar eu mi-am dat seama într-o clipă că din inerția rotirii în loc fu proiectat ca un orb în stâlpul dur de oțel al unui panou pe care scria Parcarea interzisă; zgomotul impactului dintre țeasta lui și oțel a produs, ca într-un desen animat, un vibrant *boinng!* Numai că n-a fost deloc amuzant. Am crezut că acesta avea să fie un deznodământ tragic de proporții.

[1] Numele pe care scriitorii greci și romani din Antichitate îl dădeau Irlandei.

Totuşi, o jumătate de oră mai târziu, el era liniştit, sorbind bourbon sec şi perorând împotriva „brevetului de virtute" al Nordului. Sângerase destul de mult, dar, dintr-un noroc de necrezut, „doctorul casei" de la McAlpin umbla de colo-colo prin hol tocmai în clipa în care eu conduceam victima înăuntru. Doctorul casei se dovedi a fi un alcoolic nenorocit, dar ştia cum să aibă grijă de un ochi învineţit. Apa rece şi un bandaj stăviliseră până la urmă sângele, dar nu şi indignarea bătrânului. Pipăindu-şi rana cu grijă, în umbrele barului McAlpin, cu ochiul lui umflat arătând din ce în ce mai mult ca o copie a tatălui său, privat de jumătate din vedere în urmă cu vreo optzeci de ani, la Chancellorsville, continuă să-l ocărască pe Thomas McGuire într-o litanie de-o monotonie deznădăjduită. Începuse să fie un pic cam plictisitor, oricât de pitoresc era limbajul, şi mi-am dat seama că furia bătrânului nu era întemeiată nici pe snobism, nici pe pudoare – ca unul care lucrase pe un şantier naval şi, înainte de asta, ca marinar pe un vas comercial, urechile lui fuseseră asaltate, cu siguranţă, cu astfel de expresii injurioase –, ci pe ceva mult mai simplu, precum trainica sa credinţă în bunele maniere şi în decenţa în societate. „Concetăţenii noştri!" De fapt, era un soi de egalitarism frustrat, din care, am început eu să înţeleg, i se trăgea în bună măsură sentimentul de înstrăinare. Mai exact, oamenii îşi abrogau egalitatea când nu erau capabili să-şi vorbească unii altora în termeni omeneşti. Calmându-se, l-a lăsat în sfârşit în pace pe McGuire şi a început să-şi extindă animozitatea, îmbrăţişând, în general, toate genurile de păcate şi defecte ale Nordului: aroganţa sa, pretenţia ipocrită la superioritate morală. Am văzut deodată ce sudist nereformat era în realitate şi am fost surprins să constat că trăsătura asta părea să nu-i contrazică în niciun fel liberalismul lui de bază.

În cele din urmă, diatriba – probabil combinată cu şocul rănirii, oricât de neînsemnată era aceasta – păru să-l fi epuizat; se făcu palid la faţă şi atunci l-am îndemnat să meargă în cameră, la culcare. Fără tragere de inimă, îmi dădu ascultare şi se întinse într-unul dintre paturile duble ale camerei pe care o rezervase pentru amândoi, la patru caturi mai sus de zgomotosul bulevard. Aici aveam să petrec

două nopți de insomnie agitată (în mare măsură din cauza necontenitei disperări în privința Sofiei și a lui Nathan) și demoralizare, lac de sudoare sub zumzetul unui ventilator electric ca un păianjen negru care împrăștia adieri anemice. În ciuda oboselii sale, tata a continuat să ridice în slăvi Sudul. (Aveam să-mi dau seama, mai târziu, că această parte a vizitei sale era, de fapt, o subtilă misiune de a mă salva din ghearele Nordului; deși nu mi-a spus-o niciodată direct, cu siguranță șmecherul bătrân se aventurase în această călătorie mai cu seamă ca să încerce să mă oprească de a emigra la yankei.) În prima noapte, ultimele sale cuvinte înainte de a se duce la culcare au fost despre speranța că voi părăsi acest oraș aiuritor și mă voi întoarce în ținutul căruia îi aparțineam. Vocea lui venea parcă din depărtări, mormăind ceva despre „dimensiunea umană". Cele câteva zile le-am petrecut împreună exact așa cum și-ar imagina oricine că un tânăr de douăzeci și doi de ani ar putea să-și omoare orele în compania unui tată sudist în general nemulțumit, vara, la New York. Ne-am dus să vedem vreo câteva atracții turistice pe care am mărturisit amândoi că nu le mai văzusem până atunci: Statuia Libertății și Empire State Building. Am luat un vaporaș ca să admirăm priveliștea și împrejurimile Manhattanului. Am fost la Sala de concerte a radioului newyorkez, unde am moțăit la o comedie cu Robert Stack și Evelyn Keyes. (Îmi amintesc cum, în timpul acestei cazne, m-am lăsat înfășurat ca într-un giulgiu de jalea mea după Sofia și Nathan.) Am aruncat o privire prin Muzeul de Artă Modernă, un loc despre care m-am gândit, mai degrabă cu superioritate, că s-ar putea să-l ofenseze pe bătrânul, care însă a părut extraordinar de binedispus – picturile luminoase, ortogonale, ale lui Mondrian[1] stârnind o încântare deosebită ochiului său de tehnician. Am mâncat la uimitoarele automate Horn and Hardart[2], la Nedick și

[1] Piet Mondrian (1872–1944), pictor abstracționist olandez, stabilit în New York, în 1940.

[2] Prima companie din sectorul alimentației publice care a introdus automatele de mâncare în Philadelphia și New York – funcționau pe bază de monede și bancnote și serveau mâncăruri (fast-food) și băuturi simple (ultimul restaurant automat s-a închis în 1991).

la Stouffer şi – într-o încercare a ceea ce, în acele zile, eu socoteam a fi *haute cuisine* – la un restaurant Longchamps din centru. Ne-am dus la vreo două sau trei baruri (inclusiv, din întâmplare, la un bar gay rău famat de pe Forty-second Street, unde i-am cercetat tatei faţa cu atenţie când s-a confruntat cu arătările acelea cu zâmbete afectate şi am văzut-o devenind întâi cenuşie ca terciul de secară, apoi de-a dreptul răvăşită de uluire), dar în fiecare seară ne-am retras devreme, după ce redeschideam discuţia despre ferma cuibărită între plantaţiile de arahide din Tidewater. Tata sforăia. O, Doamne, cum mai sforăia! În prima noapte am reuşit, cumva, să aţipesc o dată sau de două ori în mijlocul acelor fornăieli şi gâlgâieli. Dar acum îmi amintesc că acele formidabile sforăituri (cauzate de o deviaţie de sept, fuseseră blestemul întregii sale vieţi, iar canonada lor prin ferestrele deschise, în nopţile de vară, trezea şi vecinii din somn) în ultima noapte au devenit o parte a urzelii insomniei mele şi au alcătuit un contrapunct turbulent al învălmăşitelor mele gânduri: de la un fugar, dar amar acces de vinovăţie, până la un spasm de obsesie erotică abătut asupra mea ca un incub vorace şi, în cele din urmă, la o aducere-aminte dulce, dureroasă, aproape insuportabilă a Sudului, care m-a ţinut treaz până s-a luminat de ziuă.

Vinovăţie. Stând întins acolo, mi-am dat seama că tata nu mă pedepsise niciodată foarte aspru, cât fusesem copil, decât cu o singură excepţie – şi atunci pentru o mârşăvie pentru care meritam prea din plin pedeapsa. Fusese în legătură cu mama. În anul de dinainte să moară, când eu aveam doisprezece ani, cancerul care o mistuia pe mama începuse să se infiltreze în oasele ei. Într-o zi, piciorul ei slăbit cedase; ea căzuse şi îşi rupsese tibia, care nu se mai refăcuse niciodată. Din momentul acela, a fost nevoită să poarte o proteză şi să meargă doar cu mare greutate, folosindu-se de un baston. Nu-i plăcea să zacă întinsă în pat şi prefera să stea în capul oaselor când putea. Ori de câte ori stătea aşezată, îşi ţinea piciorul beteag, prins în proteză, sprijinit pe un scăunel sau pe vreo canapea. Ea avea pe-atunci numai cincizeci de ani şi eu îmi dădeam seama că ştia că o să moară; câteodată îi surprindeam frica. Mama citea neîncetat cărţi – erau

narcoticul ei până când au început durerile insuportabile și narcoticele adevărate au înlocuit-o pe Pearl Buck[1] – și cea mai vie imagine pe care o păstrez din acea ultimă perioadă a vieții este a capului ei cărunt, cu fața blândă, emaciată, purtând ochelari, aplecat deasupra romanului *Nu te poți întoarce acasă* (fusese o admiratoare devotată a lui Thomas Wolfe înainte ca eu să citesc o singură pagină de-a acestui autor, dar citea, de asemenea, și bestsellerurile cu titluri prețioase – *Osândit la neființă* sau *Soarele e nimicirea mea*), un portret al contemplării, al absorbirii într-o altă lume și al desprinderii indiferente de cea din jur, la fel de domestic, de obișnuit, în felul ei, ca un studiu de Vermeer[2], mai puțin oribila proteză de metal sprijinită pe scăunelul ei. Îmi amintesc, de asemenea, de o venerabilă pătură, colorată și tocită, cu care, pe vreme rece, își acoperea genunchii și piciorul încătușat. Temperaturi cu adevărat scăzute nu se înregistrau aproape niciodată în Tidewaterul Virginiei, dar pentru scurt timp se putea lăsa un ger mușcător, în lunile de iarnă și, pentru că era atât de rar, frigul întotdeauna surprindea. În căsuța noastră, aveam o sobă pe cărbuni care nu dădea prea multă căldură, iar în living mai aveam și-un șemineu micuț.

Pe o sofa în fața șemineului acestuia era locul în care stătea și citea mama în după-amiezile de iarnă. Ca odraslă unică, eram, ca de obicei, socotit nepermis de răsfățat; una dintre puținele corvezi care-mi erau atribuite, în după-amiezile de iarnă, după orele de școală, era să mă întorc repede acasă și să am grijă ca în vatră să fie lemne destule, întrucât, deși mama nu era cu totul infirmă, ar fi fost mult peste puterile ei să arunce lemne pe foc. Exista și un telefon, dar în camera alăturată livingului, la care se ajungea pe niște trepte pe care ea nu le-ar fi putut coborî. Cred că e lesne de ghicit natura nelegiuirii pe care am comis-o într-o după-amiază: am lăsat-o de izbeliște. Am fost ademenit să nu

[1] Scriitoare americană (1892–1973), câștigătoare a numeroase premii literare, printre care Pulitzer (1932) și Nobel (1938) – prima americancă recompensată cu Nobelul pentru Literatură.

[2] Pictor olandez (1632–1675), unul dintre cei mai cunoscuți reprezentanți ai stilului baroc.

mă duc direct acasă de făgăduiala unei plimbări cu maşina împreună cu un coleg şi cu fratele lui mai mare, cu un nou Packard Clipper, una dintre maşinile cele mai şic la vremea aceea. Eram nebun după maşina aia. Mă îmbăta eleganţa ei vulgară. Am străbătut în viteză, cu înfumurare prostească, ţinutul îngheţat, în timp ce după-amiaza se stingea, se lăsa seara şi, implicit, mercurul termometrului scădea; pe la ora cinci, Clipperul s-a oprit undeva departe de casă, în pădurea de pini, şi atunci am devenit conştient brusc de vânt şi de gerul aspru. Şi pentru prima oară m-am gândit la vatră şi la mama mea abandonată şi mi s-au tăiat picioarele de îngrijorare. Iisuse Hristoase, *vinovăţia*...

Zece ani mai târziu, întins în pat la McAlpin şi ascultând sforăitul tatei, meditam, cu un junghi dureros, la vina mea (neştearsă până în acel moment), dar era o durere amestecată cu o curioasă recunoştinţă tandră pentru delicateţea cu care bătrânul aflase de abandonul meu şi luase măsuri. În cele din urmă (nu cred c-am mai pomenit despre asta), el era creştin, din soiul celor care iartă. În după-amiaza aceea cenuşie – îmi amintesc aşchiile de zăpadă care începuseră să danseze prin vânt când Packardul gonea către casă –, tata se întorsese de la muncă şi se ajunsese lângă mama cu o oră înaintea mea. Iar când am sosit, el murmura ceva în barbă şi îi masa mâinile. Pereţii de stuc ai modestei noastre căsuţe lăsaseră să pătrundă frigul iernii ca un tâlhar nemilos. Focul se stinsese de câteva ore, iar el o găsise pe mama tremurând neajutorată sub păturica ei, cu buzele strânse şi livide, cu faţa uscată şi albă de frig, dar şi de spaimă. Camera era numai vălătuci de fum de la un buştean arzând mocnit pe care încercase ea zadarnic să-l împingă în şemineu cu bastonul. Dumnezeu ştie ce vedenii de sloiuri de gheaţă arctice o cuprinseseră când se prăbuşise înapoi printre bestsellerurile ei, toate cărţile alea lunar ridicate în slăvi cu care ea încerca să se baricadeze împotriva morţii, proptindu-şi piciorul pe scăunel cu mişcarea aia de prindere şi ridicare a unei poveri cu ambele mâini, pe care mi-o aminteam bine, şi simţise vergile de metal ale protezei devenind, treptat, la fel de reci ca stalactitele pe piciorul ei nevolnic, nefolositor, ciuruit de carcinom. Când am dat

buzna pe uşă, îmi amintesc şi acum, unul dintre lucrurile care m-au impresionat până-n străfundul sufletului, atât de profund că mi se părea că nu mai există nimic în încăpere, a fost privirea ei. Ochii aceia de culoarea alunei, măriți de ochelari, şi modul în care privirea ei rătăcită, încă îngrozită, s-a încrucişat cu a mea, apoi s-a îndreptat rapid în altă parte. Tocmai *rapiditatea* cu care s-a uitat în altă parte avea să definească, după aceea, vinovăția mea; a fost la fel de rapid ca o macetă retezând o mână. Şi mi-am dat seama îngrozit cât de mult resimțeam împovărătoarea ei suferință. A plâns, atunci, şi am plâns şi eu, dar separat, şi ne-am ascultat unul altuia plânsul, ca peste un lac mare şi pustiu.

Sunt sigur că tata – de regulă atât de blând şi de îngăduitor – a zis ceva aspru, usturător. Dar nu de cuvintele lui îmi aduc aminte, ci doar de frigul acela – de frigul ce-ți îngheța şi sângele în vine şi de întunericul din şopronul cu lemne, unde m-a dus el şi unde m-a făcut să stau până mult după ce întunericul s-a lăsat peste sat şi glaciala lumină a lunii s-a strecurat înăuntru printre crăpăturile carcerei mele. Cât timp am dârdâit şi am plâns acolo nu-mi pot aminti. Ştiam doar că sufeream exact în acelaşi mod în care suferise şi mama şi că primisem întocmai ce meritam; niciun răufăcător nu şi-a îndurat vreodată pedeapsa cu mai puțină ranchiună. Nu cred că am fost închis mai mult de două ceasuri, dar aş fi rămas de bunăvoie acolo până-n zori sau chiar până aş fi murit înghețat dacă aşa îmi puteam ispăşi păcatul. Să fi fost oare simțul justițiar al tatei cel care reacționase instinctiv la nevoia mea de a-mi răscumpăra vina? În orice caz – şi în modul lui calm, stăpânit, făcuse tot ce putuse –, fapta mea era, până la urmă, dincolo de granița ispăşirii, fiindcă în mintea mea avea să fie nedespărțită şi întotdeauna încurcată în faptul sordid organic al morții mamei mele.

A avut parte de o moarte dezgustătoare, într-un delir de durere. În arşița lunii iulie, şapte luni mai târziu, şi-a dat duhul amorțită de morfină, în timp ce, în noaptea dinainte, eu m-am gândit iarăşi şi iarăşi la tăciunii aceia aproape stinşi din camera rece şi plină de fum, spunându-mi cu groază că abandonul meu din ziua aceea o împinsese pe lunga pantă a declinului din care nu-şi mai revenise niciodată. Vinovăție.

Odioasă vinovăție. Vinovăție, corozivă ca apa sărată. Ca tifosul, omul poate păstra o viață întreagă toxina vinovăției. Iar în momentul în care mă răsuceam de pe o parte pe alta pe salteaua umedă și gloduroasă de la McAlpin, tristețea mi-a străpuns pieptul ca o lance de gheață când mi-am amintit spaima din ochii mamei, întrebându-mă încă o dată dacă nu cumva chinurile la care o supusesem atunci îi grăbiseră moartea, întrebându-mă dacă m-a iertat vreodată. La dracu', m-am gândit. Inspirat de o vânzoleală din camera de-alături, am început să mă gândesc la sex.

Aerul ieșind vijelios prin septul deviat al tatălui meu devenise o rapsodie a junglei dezlănțuite – țipete de maimuță, chiăieli de papagal, trâmbițe de elefant. Prin interstițiile, ca să zic așa, acestei țesături de zgomote, am auzit două persoane în camera de-alături dându-se huța – expresia bătrânului pentru păcatul trupesc. Suspine slabe, zgomotul unui pat bușit, o exclamație de plăcere despuiată și alunecoasă. Dumnezeule, am gândit, răsucindu-mă pe partea cealaltă, oare voi rămâne pentru totdeauna un simplu ascultător singuratic al partidelor de sex ale altora – niciodată, niciodată un participant? Amețit de nefericire, mi-am amintit cum prima oară când am aflat despre Sofia și Nathan a fost tot așa: Stingo, neajutoratul care trăgea cu urechea. De parcă mi-ar fi devenit complice la suferința pe care mi-o provoca perechea de dincolo de perete, tata s-a răsucit deodată în pat cu un mormăit și, pentru moment, a tăcut, îngăduind urechilor mele accesul la fiecare nuanță a acelei bucurii. Era un sunet sculptat, incredibil de aproape, parcă tangibil – oh, iubi-iubi-iubi, gâfâia femeia – și un fleoșcăit ritmic (pe care imaginația mea l-a amplificat ca un megafon) care m-a făcut să-mi lipesc o ureche de perete. M-am minunat de colocviul serios de dincolo: el a întrebat dacă l-a avut destul de mare, apoi dacă ea „juisase". Ea răspunse că nu știa. Îngrijorări, îngrijorări. Apoi a urmat o liniște subită (o schimbare de poziții, mi-am imaginat eu) și iscoditoarea antenă a minții mele încercă un tablou cu Evelyn Keyes și Robert Stack într-un *soixante-neuf*[1] care-ți tăia răsuflarea, deși am renunțat

[1] Șaizeci și nouă (lb. franceză, în original).

curând la fantezie, fiindcă logica m-a silit să repopulez propria-mi *mise-en-scène*[1] cu personaje mult mai probabil clienți ai Hotelului McAlpin – doi instructori de dans excitați, domnul și doamna Univers, o pereche de proaspăt căsătoriți nesătui din Chattanooga și așa mai departe; carnavalul pornografic pe care îl desfășuram în minte devenea, rând pe rând, un cazan clocotitor și o jertfire a unei victime. (Mi-ar fi fost imposibil să-mi imaginez pe atunci – și n-aș fi crezut-o nici dacă mi s-ar fi prezis mileniul lui Hristos[2] – că, în câteva decenii, bazarele cinematografice aburinde de pe bulevardul de dedesubt îmi vor îngădui, pentru cinci dolari, să văd liber și fără jenă partide de sex cum au văzut conchistadorii Lumea Nouă: vulve lucitoare roz-coral, la fel de impunătoare ca intrările peșterilor din Carlsbad[3]; păr pubian ca pădurile luxuriante acoperite cu mușchi spaniol[4]; ejaculări de mașinării priapice de mărimea arborilor de sequoia; tinere Pocahontas de dimensiuni mamut, cu buze umede și chipuri de vis, în toate pozițiile imaginabile și minuțios detaliate ale actului sexual cu tot tacâmul.)

Am visat la nurlia Leslie Lapidus cea cu gură spurcată. Umilința timpului neproductiv pierdut cu ea mă silise să mi-o scot din minte în aceste ultime săptămâni. Dar acum, invocând-o în poziția „femeia deasupra" recomandată de cei doi faimoși consultanți în probleme de dragoste conjugală (doctorii Van de Velde[5] și Marie Stopes[6]), pe care îi studiasem clandestin acasă, cu vreo câțiva ani mai înainte, am lăsat-o pe Leslie să mă călărească până când am fost sufocat de sânii ei, pe jumătate înecat în torentul negru al părului ei. Cuvintele

[1] Punere în scenă, regie (lb. franceză, în original).

[2] În Apocalipsa Sf. Ioan este prezis că, la a doua venire a lui Iisus, toți credincioșii vor domni cu el peste pământ o mie de ani.

[3] Parc național din New Mexico, cuprinzând probabil și cea mai mare peșteră din lume, cu spectaculoase formațiuni subterane.

[4] Plantă epifită (parazită) din pădurile tropicale și subtropicale, care arată ca niște mănunchiuri de fire lungi, albastru-cenușiu, atârnate de crengile copacilor.

[5] Theodor Hendrik van de Velde, ginecolog olandez, autorul cărții de mare succes *Căsătoria ideală* (1926), în care pledează pentru cunoaștere și senzualitate în viața de cuplu.

[6] Maria Stopes, paleobotanist și eugenist englez, a fondat prima clinică de măsuri anticoncepționale din Marea Britanie.

pe care mi le şoptea ea la ureche – cuvinte insistente, acum neprefăcute – erau exaltant de obscene şi satisfăcătoare. Încă de pe vremea şedinţelor mele de autoerotism din pubertate, deşi foarte inventive, acestea fuseseră în general conduse cu mâna fermă a moderaţiei protestante; în noaptea asta totuşi, pofta era ca o năvală a animalelor înnebunite şi eu am fost virtual călcat în picioare. O, Doamne, cum mă mai dureau testiculele în timp ce sintetizam un act sexual furtunos nu doar cu Leslie, cât şi cu celelalte două sirene fermecătoare care-mi solicitaseră pasiunea. Acestea erau, fireşte, Maria Hunt şi Sofia. Gândindu-mă la toate trei, mi-am dat seama că una era o WASP sudistă, una o Sarah Lawrence evreică şi ultima o poloneză – colecţie ce se remarca nu doar prin diversitatea sa, dar şi prin faptul că toate trei erau moarte. Nu, nu moarte de-adevăratelea (numai una, lasciva Maria Hunt, se dusese la Creatorul ei), dar, practic, dispărute, defuncte, *kaput*, cel puţin în ceea ce privea rolul lor din viaţa mea.

Să fie oare cu putinţă, mă întrebam eu în fantezia mea smintită, ca pofta sexuală să-mi fi fost aţâţată până la insuportabil de conştientizarea faptului că toate aceste trei bibelouri îmi scăpaseră printre degete dintr-o tragică greşeală sau dintr-o deficienţă personală? Or, tocmai inaccesibilitatea lor definitivă – conştientizarea că le pierdusem pentru totdeauna – era adevărata *cauză* a acestui infern de dorinţă carnală? Mă durea încheietura mâinii. Eram stupefiat de propria-mi promiscuitate şi de insubordonarea ei. Mi-am imaginat un rapid schimb de partenere. Aşa că Leslie s-a transformat în Maria Hunt, cu care stăteam, îmbrăţişaţi, pe o plajă din Chesapeake Bay, ziua în amiaza mare, la vreme de vară; în fantezia mea, ochii ei înnebuniţi se rostogoleau pe sub pleoape şi ea îmi ronţăia lobul urechii. Închipuie-ţi, mi-am poruncit eu, *închipuie-ţi* – şi o posedam pe eroina romanului meu! Eram în stare să-mi prelungesc extazul multă vreme cu Maria; încă ne mai vedeam de treabă ca iepurii, când tata, cu un primitiv horcăit, a încetat sforăitul, s-a ridicat brusc în capul oaselor, în patul lui, apoi a lipăit desculţ până la baie. Am aşteptat cu creierul golit până când, în sfârşit, s-a întors în pat şi a început din nou să sforăie. Şi apoi, cu o dorinţă la

fel de incurabilă și de tumultuoasă ca brizanții unui ocean de amărăciune, m-am trezit că fac dragoste pătimașă cu Sofia. Și bineînțeles că pe ea o dorisem tot timpul. Era uluitor. Căci atât de adolescentin idealizată și de dezastruos romantică fusese dorința mea pentru Sofia toată vara aceea, încât nu îngăduisem niciodată ca vreo fantezie sexuală cu ea, pe deplin conturată, multidimensională și viu colorată să-mi invadeze sau să-mi stânjenească mintea, cu atât mai puțin să pună stăpânire pe ea. Acum, cu disperarea pierderii ei strângându-se în jurul gâtului meu ca niște mâini neîndurătoare, am înțeles pentru prima oară cât de fără de speranță era iubirea mea pentru ea și, de asemenea, cât de nemăsurată era pofta mea trupească pentru ea. Cu un geamăt destul de tare ca să-l facă pe tata să iasă din somnul lui zbuciumat – un geamăt care sunt sigur că sunase neconsolat – am îmbrățișat-o pe imaginara mea Sofia, am ajuns la revărsarea de neoprit și, dându-mi drumul, i-am strigat numele ei iubit. Atunci, prin întuneric, atunci, tata s-a mișcat. I-am simțit mâna întinsă căutând-o pe a mea.

— Te simți bine, fiule?, a întrebat el, cu voce îngrijorată.

Prefăcându-mă adormit, am murmurat ceva intenționat neinteligibil. Dar amândoi eram treji.

Îngrijorarea din vocea lui se prefăcu în amuzament.

— Ai urlat „stafia", zise el. Coșmar delirant. Trebuie să fi fost urmărit de vreun spectru.

— Nu mai știu ce era, am mințit eu.

El rămase tăcut o vreme. Ventilatorul electric zumzăia mai departe, auzindu-se din când în când printre zgomotele nocturne neîncetate ale orașului. În cele din urmă, a zis:

— Te frământă ceva. Îmi dau seama de asta. Vrei să-mi spui și mie despre ce-i vorba? Poate-ți voi fi de ajutor, cumva. E o fată, o femeie, nu-i așa?

— Da, am răspuns după o scurtă șovăială, *o femeie*.

— Vrei să-mi povestești? Am avut și eu partea mea de necazuri din astea.

Într-o oarecare măsură, mi-a făcut bine să-i povestesc, chiar dacă relatarea mea era vagă: o refugiată poloneză fără nume, cu vreo câțiva ani mai în vârstă, frumoasă mai presus de cuvinte, o victimă a războiului. Am făcut aluzie în

treacăt la Auschwitz, dar n-am scos un sunet despre Nathan. O iubisem pentru scurtă vreme, am continuat eu, dar din varii motive situaţia devenise imposibilă. Am alunecat rapid peste detalii: copilăria ei polonezã, venirea ei la Brooklyn, munca ei, dizabilitatea ei prelungită. Într-o zi, dispăruse pur şi simplu, i-am spus eu, şi nu aveam nicio speranţă că s-ar mai fi întors. Am tăcut, câteva momente, apoi am adăugat cu stoicism:

— Cred c-o să reuşesc să trec peste asta, după ceva timp.

I-am dat să înţeleagă că, în mod clar, doream să schimbăm subiectul. Vorbind despre Sofia, începuse să mă ia din nou cu crampe de burtă, valuri-valuri de crampe înfiorătoare.

Tata murmură câteva cuvinte convenţionale de simpatie, apoi tăcu.

— Cum merge lucrarea ta?, întrebă în cele din urmă.

Până atunci, lăsasem deoparte subiectul acesta.

— Ce mai face cartea ta?

Mi-am simţit crampele potolindu-se.

— Merge chiar bine, am zis eu, am reuşit să lucrez spornic, acolo, în Brooklyn. Cel puţin până s-a întâmplat povestea cu femeia, vreau să spun despărţirea asta. De-atunci s-a oprit totul, a încremenit în loc.

Asta, firește, era o subestimare. Mi se făcea rău numai la gândul de a mă întoarce la Yetta Zimmermann, unde să-mi reiau lucrul în golul acela sufocant din urma plecării Sofiei şi a lui Nathan, scriind mai departe într-un loc ce nu mai reprezenta decât o cameră sumbră, cu ecouri ale amintirilor din timpurile bune petrecute împreună, toate dispărute acum.

— Cred c-o să reîncep destul de curând, am adăugat cu jumătate de gură.

Am simţit cum conversaţia noastră se împotmoleşte.

Tata căscă.

— Ei, bine, dacă vrei într-adevăr s-o reporneşti, murmură el cu vocea îngreunată de somn, ferma aia veche din Southampton te aşteaptă. Cred că ar fi un loc minunat unde să lucrezi. Sper că te mai gândeşti la propunere, fiule.

Începu să sforăie din nou, izbutind de data asta nu o hărmălaie zoologică, ci un bombardament îndârjit, de parcă

ar fi fost un jurnal de știri cu coloana sonoră a asediului Stalingradului. Mi-am afundat capul în pernă, exasperat.

Totuși am ațipit, în reprize, ba chiar am reușit să și dorm, destul de agitat. L-am visat pe binefăcătorul meu fantomatic, băiatul sclav Artiste, iar visul a devenit cumva contopit cu visul despre un alt sclav, de care știam de mult – Nat Turner. M-am deșteptat cu un oftat din rărunchi. Era ziuă. M-am zgâit la tavan în lumina opalescentă, am ascultat vaietul sirenei unei mașini de poliție gonind pe strada de dedesubt; creștea, din ce în ce mai tare, mai urât, demențial. L-am ascultat cu ușoara neliniște pe care o provoacă întotdeauna acea alarmă pătrunzătoare; sunetul s-a îndepărtat, devenind un tril demonic înfundat și, în cele din urmă, a dispărut în labirintul străzilor vechi din Hell's Kitchen[1]. Dumnezeule, Dumnezeule, am gândit eu, cum e posibil ca Sudul și acest zbieret urban să coexiste în secolul ăsta? Era mai presus de înțelegere.

În dimineața aceea, tata se pregătea să se întoarcă în Virginia. Probabil din pricina lui Nat Turner, care îmi declanșase torentul de amintiri, m-a covârșit o nostalgie febrilă după Sud în timp ce stăteam întins în pat, în lumina abia înmugurită a dimineții. Sau probabil numai din pricină că ferma din Tidewater, unde tata îmi oferise o locuință gratuită, mi se părea acum o propunere mult mai atrăgătoare, dacă tot îi pierdusem pe cei dragi din Brooklyn. În orice caz, în timp ce ne mâncam clătitele cu gust de cauciuc expandat în restaurantul Hotelului McAlpin, l-am făcut pe bătrân să rămână cu gura căscată de uimire când i-am spus să mai cumpere un bilet și să mă aștepte în Gara Pennsylvania. Mergeam și eu în Sud cu el și aveam să mă duc la fermă, l-am anunțat eu cu verva unei subite ușurări și a bucuriei. Tot ce trebuia el să facă era să mă lase, restul dimineții, să-mi strâng lucrurile și să plec definitiv de la Yetta Zimmermann.

Totuși, așa cum am menționat deja, n-a ieșit cum am plănuit atunci – cel puțin nu atunci. L-am sunat pe tata din Brooklyn, silit să-i spun că mă hotărâsem să rămân totuși în

[1] Bucătăria Iadului (lb. engleză, în original).

oraş. Fiindcă în dimineaţa aceea o întâlnisem pe Sofia, la etaj, în Palatul Roz, stând singură în mijlocul odăii răscolite pe care crezusem că o abandonase pentru totdeauna. Acum îmi dau seama că sosisem într-un moment ciudat de decisiv. Zece minute mai târziu, ea şi-ar fi strâns deja lucrurile rămase şi ar fi fost plecată, şi cu siguranţă n-aş mai fi dat ochii cu ea vreodată. E o prostie să încerci să emiţi probabilităţi despre trecut. Dar nu mă pot abţine să nu mă întreb, şi-n ziua de azi, dacă n-ar fi fost mai bine pentru Sofia dacă ar fi fost scutită de intervenţia mea accidentală. Cine ştie dacă n-ar fi reuşit s-o scoată la capăt, poate chiar ar fi putut supravieţui în altă parte – probabil departe de Brooklyn sau chiar departe de America. Sau aproape în oricare alt loc.

Una dintre operaţiunile mai puţin cunoscute, dar mai sinistre din planul principal al naziştilor era programul numit Lebensborn. Un produs al delirului filogenetic nazist, Lebensborn (literal, Izvor de viaţă) a fost conceput pentru a spori rândurile Noii Ordini, iniţial prin creşterea sistematizată a natalităţii, apoi prin răpiri, organizate în teritoriile ocupate, de copii „corespunzători", care erau expediaţi în interiorul ţării-mamă, plasaţi în familii loiale Führerului şi, astfel, crescuţi într-un mediu naţional-socialist aseptic. Teoretic, copiii trebuiau să fie din familii pur germane. Dar faptul că multe dintre aceste tinere victime erau poloneze reprezintă o altă dovadă a frecventei şi cinicei abordări expeditive a chestiunilor rasiale de către nazişti, de vreme ce, deşi polonezii erau consideraţi subumani şi, laolaltă cu celelalte popoare slave, demni succesori ai evreilor în politica de exterminare, în multe cazuri ei satisfăceau anumite cerinţe pur fizice – trăsăturile lor faciale semănau, destul de mult, cu ale celor de sânge nordic şi adesea aveau părul de un blond-luminos, adică pe placul criteriilor estetice ale naziştilor mai mult ca orice altceva.

Lebensborn nu a atins niciodată proporţiile uriaşe pe care le prevăzuseră naziştii pentru el, dar a înregistrat oarecare succese. Numai numărul copiilor smulşi de la părinţii lor din Varşovia era de ordinul zecilor de mii, iar în covârşitoarea lor majoritate – rebotezaţi Karl sau Liesel, Heinrich sau

Trudi și înghițiți în sânul Reichului – nu și-au mai văzut niciodată familiile adevărate. De asemenea, nenumărați copii care trecuseră inițial de selecții, dar care mai apoi n-au corespuns la teste rasiale mai riguroase, au fost exterminați – unii, la Auschwitz. Programul, firește, trebuia să fie secret, la fel ca majoritatea proiectelor bolnave ale lui Hitler, dar o asemenea nelegiuire cu greu putea fi păstrată complet necunoscută. La sfârșitul anului 1942, frumosul fiu blond, în vârstă de cinci ani, al uneia dintre prietenele Sofiei, care locuia în apartamentul vecin cu al său, în același imobil distrus de bombardamente din Varșovia, a fost furat și nu s-a mai știut niciodată nimic despre el. Deși naziștii se străduiseră oarecum să arunce un văl de ceață asupra faptei, tuturor le era foarte clar cine fuseseră vinovații. Ceea ce o uluise pe Sofia, mai târziu, fusese cum de acest concept, Lebensborn – care în Varșovia în așa hal o îngrozise și o îmbolnăvise de frică, încât adesea îl ascundea pe fiul ei, Jan, într-o debara, ori de câte ori auzea tropote de ghete grele pe scări –, la Auschwitz devenise pentru ea ceva de vis, pe care și-l dorea cu cea mai mare ardoare. Ideea îi fusese insuflată de către o prietenă și o tovarășă de detenție – despre care voi vorbi mai târziu – și ajunsese să i se pară Sofiei singura cale prin care ar fi putut să-i salveze viața lui Jan.

În după-amiaza aceea cu Rudolf Höss, mi-a povestit ea, avusese clar intenția să aducă vorba despre programul Lebensborn. Ar fi trebuit să încerce într-o manieră isteață, pe ocolite. În zilele de dinaintea discuției lor, ea socotise, destul de logic, că Lebensborn ar putea fi singura cale de a-l elibera pe Jan din Lagărul copiilor. Și mai ales că Jan fusese crescut cu două limbi materne, poloneza și germana, ca și ea. Cu această ocazie, Sofia mi-a spus un lucru pe care mi-l ascunsese înainte. Câștigând încrederea comandantului, ea avea de gând să-i sugereze că și-ar putea folosi imensa autoritate pentru a transfera un minunat băiat polonez, blond și vorbitor de germană, cu pistrui caucazieni, cu ochii albaștri ca două flori de cicoare și profilul fin cizelat al unui pilot din Luftwaffe, din Lagărul de copii la vreo unitate birocratică din Cracovia, Katowice, Wroclaw sau de oriunde, care să-i aranjeze apoi transportul la adăpost și siguranță în

Germania. Ea nu i-ar fi cerut să-i spună destinația copilului; ar fi renunțat chiar la orice încercare de a afla despre locul de trai sau viitorul lui atât timp cât ar fi fost încredințată că se afla undeva în siguranță, în inima Reichului, unde probabil ar fi supraviețuit, decât să rămână la Auschwitz, unde ar fi pierit, fără îndoială. Dar, firește, în după-amiaza aceea totul mersese anapoda. În zăpăceala și panica ei, îl rugase pe Höss de-a dreptul să-i elibereze copilul și, din pricina imprevizibilei lui reacții la rugămintea aceasta – furiei lui –, ea se trezise complet dezechilibrată, incapabilă să-i mai vorbească despre Lebensborn nici dacă și-ar mai fi amintit despre el. Totuși, nu era chiar totul pierdut. Pentru a prinde ocazia de a-i propune lui Höss aceste mijloace aproape indescriptibile de salvare a fiului ei, trebuia să aștepte – și acest lucru, în sine, a însemnat o scenă ciudată, chinuitoare, a doua zi.

Dar Sofia nu s-a simțit în stare să-mi spună toate acestea dintr-odată. În după-amiaza aceea, la Curtea Arțarului, după ce mi-a descris cum s-a simțit îngenuncheată în fața comandantului, s-a întrerupt brusc din povestit și, întorcându-și ochii de la mine, spre fereastră, a rămas tăcută multă vreme. După aceea, s-a scuzat în grabă și a dispărut, pentru câteva minute, la toaleta femeilor. Tonomatul se pornise iar; din nou Surorile Andrews. Mi-am ridicat privirea la ceasul din perete, cu plasticul pătat de muște, care făcea reclamă whisky-ului Carstairs – era aproape cinci și jumătate și mi-am dat seama, puțin șocat, că Sofia îmi vorbise aproape toată după-amiaza. N-o mai auzisem niciodată pomenindu-mi despre Rudolf Höss înainte, dar prin elocvența ei simplă, succintă, îl făcuse să existe la fel de viu ca orice apariție dintre cele care îmi bântuiau visele nevrotice. Era însă limpede că n-ar fi putut continua să vorbească la nesfârșit despre un astfel de om și despre un astfel de trecut, de aceea se întrerupsese. Și, de bună seamă, în ciuda sentimentului de mister și de insatisfacție pe care mi le lăsase, nu voiam să fiu atât de mitocan încât s-o îndemn să-mi mai spună. Mi-ar fi plăcut să abandonăm subiectul, cu toate că încă mă mai amețea revelația că avusese un copil. Ceea ce dezvăluise până aici în mod clar o costase destul; o citisem, când îi aruncasem o privire, în ochii ei chinuiți de

fantome, îndurerați și adânciți într-o transă de amintiri mai negre probabil decât putea suporta mintea ei. Așa că mi-am spus, în sinea mea, că deocamdată subiectul era închis.

Am comandat o bere de la chelnerul șleampăt, irlandez, și am așteptat întoarcerea Sofiei. Clienții obișnuiți ai Curții Arțarului – polițai ieșiți din tură, liftieri, maiștri constructori și câțiva stâlpi de cafenea – începuseră să se adune, emanând un abur ușor de la ploaia de vară care dura de mai multe ore. Tunetele încă mai bubuiau pe deasupra meterezelor Brooklynului, dar răpăitul ploii, acum fragil, ca pocnetele intermitente ale unui singur dansator de step, mi-au dat de știre că grosul potopului trecuse. Am ascultat cu o ureche la o discuție despre Dodgers[1], un subiect atât de dezbătut în vara aceea încât friza demența. Am sorbit zdravăn din bere, cu o subită poftă de a mă îmbăta. Impulsul se datora, în parte, tuturor imaginilor pe care mi le sădise în minte Sofia despre Auschwitz, care îmi lăsaseră în nări o duhoare reală, de lințolii putrede și de grămezi jilave de oase sfărâmicioase, cum zărisem odată printre mărăcinii cimitirului săracilor din New York – un loc izolat, pe o insulă[2], pe care ajunsesem să-l cunosc recent, un domeniu, ca Auschwitz-ul, al cărnii moarte arse, și, tot ca el, lagăr al prizonierilor de război. Fusesem trimis pe insulă, pentru scurt timp, la sfârșitul serviciului meu militar. Într-adevăr, simțeam din nou miasma aceea de osuar și, ca s-o alung, beam bere. Dar o altă parte a spaimei mele avea legătură cu Sofia și am privit spre ușa toaletei femeilor cu un subit fior de neliniște – dacă fugise de mine? dacă dispăruse? –, incapabil să îmi închipui cum să fac față noii crize pe care o *inculcase* în viața mea sau nebuniei pasiunii mele pentru ea, care era ca o foame patologică și care îmi paralizase cu desăvârșire voința. Educația mea prezbiteriană cu siguranță nu anticipase o astfel de dereglare.

[1] Brooklyn Dodgers (1911–1957), echipă din Liga întâi de baseball care, mai târziu, a devenit echipa Los Angeles Dodgers.

[2] Insula Hart (0,4 km²), în capătul de vest al brațului de mare Long Island, New York, a avut, de-a lungul vremii, un azil de săraci, un spital, închisori, un lagăr de prizonieri din Războiul Civil, o școală de corecție și o bază pentru rachetele Nike. Astăzi servește drept cimitir al săracilor.

Întrucât lucrul cel mai înspăimântător era că acum, tocmai când o regăsisem – tocmai când prezența ei începuse să se reverse asupra mea ca o binecuvântare –, ea părea să fie încă o dată pe cale de a dispărea din viața mea. Chiar în dimineața aceea, când dădusem pe neașteptate de ea la Palatul Roz, unul dintre primele lucruri pe care mi le spusese fusese că tot avea de gând să plece. Nu venise înapoi decât ca să-și ia lucrurile care îi mai rămăseseră. Doctorul Blackstock, îndatoritor ca întotdeauna, îngrijorat de despărțirea ei de Nathan, îi găsise un apartament micuț, dar foarte potrivit, mult mai aproape de cabinetul lui, în centrul Brooklynului, și acolo se mută ea. Mi se înecaseră brusc corăbiile. Nu era nevoie de cuvinte să-mi dau seama că, deși Nathan o abandonase de-a binelea, ea era încă nebună după el; o foarte vagă aluzie la el din partea mea făcuse să i se aștearnă peste ochi un văl de tristețe. Chiar și lăsând asta la o parte, îmi lipsea cu totul curajul să-mi exprim sentimentele pentru ea; fără a părea caraghios, n-aș fi putut s-o urmez la noua ei locuință, la mai mulți kilometri depărtare – n-aș fi putut s-o fac nicicum, nici dacă aș fi avut mijloacele pentru asta. M-am simțit ologit, paralizat de situație, dar ea era evident pe cale de a ieși de pe orbita existenței mele și a dragostei sale absurde, neapreciate. Era ceva atât de rău-prevestitor în faptul că îmi dădeam seama că se apropia momentul în care o voi pierde că începuse să mi se facă rău. Și, în plus, să simt o neliniște apăsătoare, irațională. De aceea, când am văzut că Sofia nu se mai întorcea de la toaleta femeilor după ceea ce mi se păruse un timp interminabil (nu se putea să fi trecut mai mult de cinci-șase minute), m-am ridicat de la masă, cu intenția de a invada acel teritoriu sacru ca s-o caut – *ah!* –, când a reapărut. Spre încântarea și surpriza mea, zâmbea. Chiar și azi îmi mai amintesc de Sofia zărită în capătul celălalt al localului Curtea Arțarului. În orice caz, fie din pură întâmplare, fie dintr-un tainic scop divin, un mănunchi de raze de soare prăfuite, țâșnind printre ultimii nori ai furtunii care se îndepărta afară, îi lumină pentru o clipă capul și părul, înconjurând-o cu un halou imaculat ca într-un tablou din quattrocento. Date fiind înfierbântatele mele sentimente neabătute pentru ea, nici nu era nevoie

să-mi apară angelică, dar mi-a apărut. Apoi, haloul se evaporă, iar ea înaintă spre mine cu mătasea fustei fluturând și jucând, inocent și voluptuos, în jurul pântecului ei matur conturat și am auzit un sclav sau un măgar în străfundul minelor de sare ale spiritului meu scoțând un slab geamăt de dor. Cât timp, Stingo, cât timp, bătrâne suflete al meu?

— Îmi cer iertare c-a durat atât, Stingo, zise ea, așezându-se lângă mine.

După cronica după-amiezii, era greu de crezut că e atât de veselă.

— La toaletă m-am întâlnit cu o bătrână rusoaică *bohémienne*[1] – o, știi tu, *diseuse de bonne aventure*.

— Ce?, am făcut eu. Ah, vrei să spui o ghicitoare.

O mai văzusem pe bătrâna cotoroanță prin bar de vreo câteva ori, una dintre nenumăratele țigănci pungășoaice din Brooklyn.

— Da, mi-a citit în palmă, zise ea cu vioiciune. Mi-a vorbit pe ruseşte. Și, știi ceva? Să vezi ce-a spus. A spus: „Ai avut de curând un ghinion. În legătură cu un bărbat. O dragoste nefericită. Dar nu te teme. Totul o să iasă bine până la urmă". Nu e minunat, Stingo? Nu e grozav?

Am simțit atunci, ca și acum, și iertată să-mi fie discriminarea, că și femeile care par foarte raționale sunt prăzi ușoare pentru astfel de *frissons*[2] oculte, nevinovate, dar am lăsat de la mine și n-am zis nimic; veștile bune păreau să-i fi redat bucuria Sofiei și, fără voie, i-am împărtășit și eu buna dispoziție. (Dar ce putea să însemne pentru ea?, m-am întrebat eu, îngrijorat. Nathan *nu mai era*.) Cu toate acestea, Curtea Arțarului începuse să vibreze de umbre nesănătoase, mie mi se făcuse dor de soare și, când i-am propus să ieșim la plimbare, să luăm o gură de aer, la sfârșit de după-amiază, ea încuviință fără să stea pe gânduri.

Furtuna spălase Flastbush, care lucea de curățenie. Fulgerele se spărseseră undeva în apropiere; pe stradă mirosea a ozon, acoperind chiar și mirosul de varză murată și de covrigi. Simțeam nisip sub pleoape. Am clipit,

[1] Țigancă nomadă (lb. franceză, în original).
[2] Fiori, înfiorări – de entuziasm, teamă sau plăcere (lb. franceză, în original).

îndurerat, în lumina orbitoare; după amintirile întunecate ale Sofiei şi întunecimea crepusculară din Curtea Arţarului, grupul de case burgheze de la marginea lui Prospekt Park apărea ameţitor, eteric, aproape mediteraneean, ca o Atenă înfrunzită. Am mers până la colţul lui Parade Grounds şi ne-am uitat la copiii care jucau baseball pe terenurile de nisip. Deasupra capetelor, avionul bâzâitor cu bannerul atârnat de coadă, nelipsit în vara aceea din Brooklyn, pe fundalul cerului albastru ultramarin vărgat de nori, făcea reclamă la mai multe distracţii nocturne pe hipodromul de la Aqueduct. Multă vreme am stat pe un petic de iarbă înaltă, udă de ploaie şi puternic mirositoare, eu explicându-i Sofiei regulile baseballului; ea era o elevă silitoare, participând drăgălaş la curs, cu ochi atenţi. M-am trezit ambalându-mă cu discursul meu didactic într-atât încât toate îndoielile şi întrebările despre trecutul Sofiei care plutiseră prin mintea mea de la lungul ei recitativ recent se împrăştiară, chiar şi cea mai temută şi mai misterioasă chestiune, rămasă neclară: ce se întâmplase în final cu băieţelul ei?

Problema însă se întoarse să mă macine când am străbătut scurtul drum până la casa Yettei. M-am întrebat dacă Sofia va putea vreodată să spună cuiva povestea lui Jan. Dar nedumerirea aceasta avea să dispară curând. Eram sâcâit de o altă îngrijorare: mă frământam puternic, în sinea mea, pentru Sofia însăşi. Suferinţa mi se intensifică în clipa în care menţionă din nou că avea să plece, în seara aceea, la noul ei apartament. În seara aceea! Era mult prea clar că „în seara aceea" însemna chiar atunci, pe loc.

— O să-mi lipseşti, Sofia, am izbucnit eu când urcam greoi treptele de la intrare în Palatul Roz.

Eram conştient de vibraţia grea din glasul meu, trădând disperarea.

— Chiar o să-mi lipseşti!

— Oh, dar o să ne mai vedem, nu-ţi face griji, Stingo. Pe cuvânt. La urma urmelor, nu mă duc prea departe. O să fiu tot în Brooklyn.

Tonul vocii ei aduse o oarecare alinare, dar anemică şi fragilă; exprima loialitate şi *un fel* de afecţiune şi de dorinţă – o dorinţă chiar fermă – de a menţine legăturile.

Însă nu atingea pragul emoției care aduce lacrimi și șoapte. Afecțiune pentru mine avea – de asta eram sigur –, dar pasiune, nu. Și despre asta pot spune că nutrisem speranțe, dar nu iluzii deșarte.

— O să luăm mai mereu masa împreună, zise ea, în timp ce mă târam după ea, la etaj. Nu uita, Stingo, că și mie o să-mi lipsești. Tu ești cel mai bun prieten pe care îl am, tu și doctorul Blackstock.

Am intrat în camera ei. Arăta deja gata evacuată. Am fost izbit de faptul că radio-fonograful era încă acolo; vag, mi-am adus aminte că Morris Fink spusese că Nathan își declarase intenția să se întoarcă și să-l ia, dar se părea că n-o făcuse. Sofia deschise radioul și de la WQXR sunetele uverturii din *Ruslan și Ludmila*[1] răsunară cu putere. Era genul de muzică romantică pompoasă, pe care amândoi abia o suportam, dar ea lăsă radioul să cânte; ropotele de copite ale tobelor tătare începură să duduie prin încăpere.

— O să-ți scriu adresa pe ceva, zise ea, scotocind prin poșetă.

Era o poșetă scumpă, făcută dintr-o piele fin lucrată în relief – marochin, cred –, un obiect care-mi atrase atenția numai pentru că îmi aminteam ziua de acum câteva săptămâni când Nathan, cu mândria lui iubitoare extravagantă, i-o dăruise.

— O să vii să mă vezi des și o să ieșim să luăm masa împreună. Sunt multe restaurante bune și ieftine. Ce ciudat, unde-o fi bucățica aia de hârtie pe care aveam adresa? Nici eu n-am reținut încă numărul. Undeva pe o stradă numită Cumberland, se zice că e destul de aproape de Fort Greene Park. O să putem să ne plimbăm împreună, Stingo.

— Oh, dar o să fiu foarte singur, Sofia, i-am spus.

Ea își ridică privirea de la radio și își miji ochii la mine cu o expresie care presupun că putea fi socotită glumeț-răutăcioasă, evident fără să observe Sofiomania mea nedeghizată și rostind cuvintele care alcătuiau ultimul tip de sentiment inept de care aș fi vrut să aud:

— O să-ți găsești tu o fată frumoasă, Stingo, foarte curând –

[1] Operă în cinci acte a compozitorului rus Mihail Glinka, compusă în 1837–1842 și bazată pe un poem de A. S. Pușkin.

sunt sigură de asta. Cineva foarte sexy. Cineva care să arate la fel de bine ca Leslie Lapidus, numai că mai puțin cochetă, mai *complaisante*...

— Oh, pentru Dumnezeu, Sofia, am gemut eu, scuteşte-mă de toate celelalte Leslie de pe lume.

Atunci, deodată, ceva din întreaga situație – iminenta plecare a Sofiei, dar şi poşeta şi camera aproape goală, care-mi aminteau de Nathan şi de zilele de curând trecute, de muzica, veselia şi minunatele timpuri petrecute împreună – m-a umplut cu o posomorâre atât de dezastruoasă şi de copleşitoare, că am lăsat să-mi scape un alt geamăt, destul de tare încât să văd licărind surpriza în ochii Sofiei, ca scânteierile unor mărgele. Şi de-a dreptul zăpăcit de tulburare, m-am trezit apucând-o strâns de braţe.

— *Nathan!*, am strigat. Nathan! Nathan! Ce, Doamne, iartă-mă, s-a întâmplat? Ce s-a întâmplat, de fapt, Sofia? *Spune-mi!*

Eram aproape de ea, nas în nas, şi mi-am zărit unul sau doi stropi de salivă aterizând pe obrazul ei.

— Există un tip nemaipomenit, care e îndrăgostit nebuneşte de tine, Prinţul din poveşti, un bărbat care te adoră – am văzut-o pe faţa lui, Sofia, ca o formă de *divinizare* – şi dintr-odată tu *ai ieşit din viaţa lui*! Ce Dumnezeu s-a întâmplat cu el, Sofia? Te-a scos din viaţa lui! Nu-mi poţi spune că a fost doar din pricina unei suspiciuni prosteşti că tu i-ai fost *necredincioasă*, cum te-a acuzat el, alaltăieri, la Curtea Arţarului. Trebuie să existe un temei mai adânc, o cauză mai profundă decât asta. Sau cum a fost cu mine? Cu mine! *Cu mine!*

Am început să-mi lovesc pieptul cu pumnul ca să-mi subliniez implicarea în tragedie.

— Cum rămâne cu modul în care s-a purtat faţă de mine omul ăsta? Vreau să spun, Dumnezeule mare, nu trebuie să-ţi explic ţie, nu-i aşa, că Nathan a ajuns ca un frate pentru mine, un *frate*, fir-ar al dracului! N-am cunoscut pe nimeni ca el în viaţa mea, pe nimeni mai inteligent, mai generos, mai amuzant şi mai plăcut pentru mine, mai... o, Doamne, pur şi simplu pe nimeni atât de *grozav*. L-am *iubit* pe tipul ăsta! Vreau să spun, practic de unul singur, Nathan a fost cel care

mi-a citit primele pagini scrise de mine și mi-a dat încrederea să continui și să devin scriitor. Am simțit că a făcut-o din *dragoste*. Și apoi din senin – din seninul seninului, fir-ar al dracului, Sofia – s-a întors asupra mea ca un câine turbat. S-a întors să mă atace, mi-a spus că scrisul meu e de căcat, m-a tratat de parcă aș fi fost cel mai dezgustător nenorocit pe care-l cunoscuse vreodată. Și dup-aia m-a șters din viața lui la fel de ferm și definitiv cum te-a șters și pe tine.

Vocea mea urcase cu câteva octave, incontrolabil, devenind de hermafrodit mezzosopran.

— Nu pot *suporta* asta, Sofia! *Ce ne facem?*

Lacrimile care curgeau în șiroaie strălucitoare pe fața Sofiei mi-au spus că n-ar fi trebuit să mă descarc în felul ăsta. Ar fi trebuit să am mai multă stăpânire. Acum vedeam că nu i-aș fi putut provoca o suferință mai intensă nici dacă ar fi avut o cicatrice fierbinte, inflamată, din care i-aș fi smucit cu sălbăticie suturile, într-un oribil ghem de copci proaspete și carne sfâșiată. Dar nu mă putusem abține; într-adevăr, i-am simțit mâhnirea întâlnindu-se cu a mea într-o uriașă și nestăvilită confluență și apoi cum își văd amândouă de drum, în timp ce eu continuam să urlu:

— Nu se poate scutura de iubirea oamenilor pentru el și s-o calce așa în picioare. Nu e drept! E... e... pe toți sfinții, e al dracului de *inuman!*

Ea îmi întoarse spatele, plângând cu sughițuri. A fost ceva un pic somnambulic în modul în care a mers, cu brațele țepene pe lângă ea, până în capătul celălalt al camerei, la marginea patului. Apoi, deodată, s-a trântit cu fața în jos pe cuvertura de culoarea piersicii, cu mâinile la ochi. N-a zis nimic, dar umerii i se zgâlțâiau de plâns. M-am apropiat de marginea patului și m-am aplecat deasupra ei, privind-o. Am reușit să-mi stăpânesc vocea:

— Sofia, am zis eu, iartă-mă pentru toate astea. Numai că nu înțeleg nimic. Nu înțeleg nimic despre Nathan și probabil că nu înțeleg nimic nici despre tine. Deși cred că sunt în stare să-mi explic mult mai multe lucruri despre tine decât voi putea vreodată să-mi explic despre el.

Am făcut o pauză. Era, știam, de parcă i-aș fi creat o nouă rană să-i pomenesc de lucrurile acelea pe care ea, în mod

evident, ura să le discute – şi nu mă prevenise ea, cu gura ei, să nu deschid niciodată subiectul? –, dar simţisem nevoia să spun tot ce avusesem de spus. Am întins mâna şi mi-am aşezat-o uşor pe braţul ei gol. Pielea îi era caldă şi părea să pulseze sub degetele mele ca guşa unei păsări speriate.

— Sofia, în seara trecută... în seara cealaltă, la Curtea Arţarului, când el... când ne-a izgonit pe amândoi. Seara aceea cumplită. Cu siguranţă că el a ştiut că ai avut un fiu în locul acela – nu de mult mi-ai pus că i-ai povestit şi lui. Atunci cum a putut fi atât de crud cu tine, să te chinuiască aşa, să te întrebe cum de ai supravieţuit când atâţia alţii au fost... – cuvântul aproape că m-a sufocat, rămânând ca un ghem în gâtul meu, dar am izbutit să-l dau afară – au fost gazaţi. Cum a putut să-ţi facă cineva una ca asta? Cum a putut cineva să te iubească şi să fie atât de incredibil de crud?

N-a spus nimic, o vreme, ci doar a stat mai departe cu faţa îngropată în palme. M-am aşezat şi eu pe marginea patului lângă ea şi i-am mângâiat braţul plăcut de cald, aproape febril, ocolind delicat cicatricea vaccinului. Din unghiul acela îi puteam vedea clar tatuajul sumbru, negru-albăstrui, şirul de cifre incredibil de clar, ca un mic gard de sârmă ghimpată din cifre ordonate, în care un „şapte" era tăiat de o meticuloasă liniuţă europeană. I-am simţit parfumul herbal pe care îl folosea atât de des. Ar fi oare cu putinţă, Stingo, m-am întrebat eu, să te iubească ea vreodată? Deodată, m-am întrebat dacă aş avea curaj acum să mă dau la ea. Nu, cu siguranţă nu. Întinsă acolo, părea extrem de vulnerabilă, dar izbucnirea mea mă obosise, lăsându-mă cumva zdruncinat şi golit de dorinţă. Mişcându-mi degetele mai sus, i-am atins şuviţele ciufulite ale părului ei de culoarea untului. În cele din urmă, am simţit că nu mai plângea. Apoi, am auzit-o spunând:

— N-a fost niciodată vina lui. Întotdeauna a avut acest demon, acest demon care îşi făcea apariţia când era cuprins de *tempêtes*. Era demonul care-l stăpânea, Stingo.

Nu ştiu care imagine, în acel moment, fiecare ivindu-se aproape simultan la marginea conştiinţei mele, mi-a dat fiorul care m-a străbătut pe şira spinării: aceea a monstruosului Caliban negru sau a înfricoşătorului golem

al lui Morris Fink. Dar m-am simțit cutremurându-mă și, în mijlocul spasmului, am zis:

— Ce vrei să spui, Sofia... un demon?

Ea nu răspunse imediat. În schimb, după o lungă tăcere, și-a ridicat capul și a spus ceva cu o voce liniștită, care m-a dat cu totul peste cap, căci era ceva într-atât de neobișnuit pentru ea, atât de mult aparținea unei alte Sofii pe care nu o cunoscusem până în ziua aceea.

— Stingo, zise ea, nu pot să plec de aici atât de repede. Prea multe amintiri. Fă-mi un mare serviciu. Te rog. Du-te până pe Church Avenue și cumpără-mi o sticlă de whisky. Vreau foarte tare să mă îmbăt.

I-am adus whisky-ul – o sticlă de trei sferturi, de secară – care a ajutat-o să-mi poată spune despre momentele rele din perioada turbulentă de un an petrecută cu Nathan, înainte să apar eu în scenă. S-ar fi putut considera că nu e nevoie să repovestesc toate amănuntele acelea, dacă el nu s-ar fi întors să ne ia din nou în stăpânire viețile.

În Connecticut, undeva pe frumoasa autostradă șerpuind printre copaci, care se întinde de la nord la sud, de-a lungul malului râului, între New Milfords și Canaan, exista un vechi han de țară, cu dușumele de stejar, un dormitor alb, însorit, cu goblenuri pe pereți, doi setteri irlandezi uzi, gâfâind cu limbile scoase, la parter și miros de lemn de măr arzând în cămin – și acolo, mi-a povestit Sofia în noaptea aceea, acolo Nathan încercase s-o omoare pe ea și să se omoare și pe el, în ceea ce a ajuns să fie cunoscut, în limbajul nostru, drept un pact sinucigaș. Aceasta s-a întâmplat în toamnă, când frunzele parcă luaseră foc, la câteva luni după ce făcuseră cunoștință în biblioteca Colegiului Brooklyn. Sofia a spus că și-ar aminti groaznicul episod din mai multe motive (de exemplu, fusese chiar prima oară când el *ridicase vocea* la ea de când se cunoscuseră), dar că n-ar fi în stare să uite niciodată principalul motiv: insistența lui turbată (din nou, pentru prima oară de când erau împreună) ca Sofia să-i dea o explicație care să-l mulțumească pentru modul în care ea supraviețuise Auschwitz-ului, pe când „ceilalți" (cum se exprimase el) pieriseră.

Când Sofia mi-a descris cum o terorizase şi mi-a depănat povestea nefericită a evenimentelor care urmaseră, mi-am amintit imediat, bineînţeles, de purtarea ieşită din minţi a lui Nathan din noaptea aceea de la Curtea Arţarului, când ne spusese amândurora fermul şi definitivul lui adio. Mă pregăteam să-i spun Sofiei despre asemănare şi s-o întreb dacă ea n-o socotea la fel, dar de data asta – devorând un uriaş munte de spaghete aburinde, într-un restaurant micuţ pe care ea şi Nathan îl frecventaseră adesea, pe Coney Island Avenue – devenise atât de absorbită în cronica vieţii lor împreună că am şovăit, poticnindu-mă neajutorat, şi, cu un nod în gât, am tăcut. M-am gândit la whisky. Mă nedumereau total Sofia şi whisky-ul ei – mă nedumereau şi mă copleşeau totodată. În primul rând pentru că avea debitul unui husar polonez; era uimitor să vezi acea făptură aşezată, frumoasă şi de regulă dureros de corectă, îmbătându-se; mai mult de un sfert din sticla de Seagram's, pe care i-o cumpărasem eu, se evaporase până am luat un taxi să ne ducă la restaurant. (Insistase, de asemenea, să ia şi sticla, la golirea căreia, e important să adaug, eu n-am participat deloc, rămânând, ca de obicei, la bere.) Am atribuit această nouă apucătură supărării c-o părăsise Nathan.

Dar chiar şi aşa, am fost şi mai şocat de modul în care bea Sofia decât de cantitate. Pentru că adevărul este că băutura aceea spirtoasă de patruzeci şi trei de grade, diluată cu puţină apă, nu avea niciun efect vizibil tulburător asupra vorbirii Sofiei sau asupra procesului gândirii. Cel puţin aşa s-a întâmplat când am fost pentru prima oară martor al noii sale distracţii. În întregime stăpână pe ea, cu fiecare buclă blondă la locul ei, putea să bea pahar după pahar cu voia bună a unei hangiţe de-a lui Hogarth[1]. Mă întrebam dacă nu era cumva protejată de vreo adaptare genetică sau culturală la alcool, pe care cei de origine slavă par s-o împartă cu celţii. În afara unei uşoare îmbujorări, existau doar două feluri în care Seagram's 7 părea să-i modifice expresia sau purtările. O transforma, într-adevăr, într-un vorbitor limbut. O făcea

[1] William Hogarth (1697–1764), pictor şi gravor englez, cunoscut pentru tablourile satirice ale petrecerilor vesele din viaţa englezească a secolului al XVIII-lea.

să spună tot ce-avea în gușă. Nu că ar fi avut vreodată rețineri față de mine când îmi vorbea despre Nathan sau despre Polonia. Dar whisky-ul îi transforma vorbirea într-o deversare remarcabilă pentru cadențele precise, fără grabă. Era un soi de exprimare care mergea ca unsă, în care multe dintre accentuările poloneze aspre deveneau, ca prin magie, perfect fluide. Celălalt efect al whisky-ului asupra ei era de-a dreptul fermecător. Fermecător, adică, într-un mod înnebunitor de frustrant: o elibera practic de toate reticențele, până atunci bine stăvilite, legate de sex. Mă perpeleam, pradă unui amestec de disconfort și încântare, în timp ce ea vorbea despre viața sa amoroasă cu Nathan. Cuvintele erau rostite încântător de deschis, cu o voce amuzată, fără rușine, ca aceea a unui copil care a descoperit limba păsărească.

— El a spus că aveam un exemplar minunat de cur, anunță ea nostalgic, iar imediat după asta, a adăugat: Obișnuiam să ne-o tragem în fața oglinzilor.

Doamne, dacă i-ar fi trecut prin cap ce delicii dulci dansau prin mintea mea când descria fantezii din acestea!

Dar, în cea mai mare parte, dispoziția ei era de înmormântare când vorbea despre Nathan, fiind evocat cu insistență la timpul trecut; era de parcă vorbea despre cineva de mult mort și îngropat. Iar când mi-a relatat povestea „pactului sinucigaș", din acel weekend înghețat petrecut în provincie, în Connecticut, am fost întristat și uluit. Chiar și așa, nu credeam că uluirea mea la acel mic incident putea fi depășită de vreo formă de surpriză, când, la scurt timp după ce-mi povestise despre întâlnirea ratată cu moartea, ea mi-a dezvăluit o altă informație deprimantă.

— Știi, Stingo, zise ea, șovăind puțin, Nathan lua întotdeauna droguri. N-am știut dacă tu ai putut să-ți dai seama sau nu. Oricum, din nu știu ce motiv, n-am fost chiar sinceră cu tine. N-am fost în stare să menționez lucrul ăsta.

Droguri, am gândit, *Dumnezeule mare și bun!* Era imposibil de crezut una ca asta. Cititorul modern al narațiunii de față foarte probabil a presupus deja asta despre Nathan, dar eu cu siguranță n-o făcusem până atunci. În 1947, eram la fel de neștiutor despre droguri cum eram și despre sex. (Oh, inocenții ani '40 și '50!) Cultura zilelor noastre în materie de

droguri nu văzuse, în acel an, nici măcar sclipirile zorilor, iar cunoştinţele mele despre dependenţă (dacă mă gândisem vreodată la aşa ceva) erau legate de noţiunea de „toxicomani" – nebunii cu ochi holbaţi în cămăşi de forţă, închişi în ospicii izolate şi retrase, băloşi molestatori de copii, zombi bântuind pe străzile lăturalnice din Chicago, chinezi comatoşi în bârlogurile lor fumegătoare şi aşa mai departe. Exista un oprobriu despre droguri care aparţineau viciilor fără scăpare, aproape la fel de rele ca anumite imagini ale actului sexual – pe care, până pe la cel puţin treisprezece ani, mi-l imaginam ca pe un act brutal, comis în secret asupra blondelor vopsite de către beţivani zdrahoni neraşi, foşti puşcăriaşi, care nu-şi scoteau pantofii. Cât despre droguri, nu ştiam nimic despre tipurile şi subtilele gradaţii ale acestor substanţe. În afară de opiu, nu cred că aş fi putut numi un singur drog, iar ceea ce mi-a dezvălui Sofia despre Nathan a produs imediat asupra mea un efect de parcă tocmai auzisem despre o faptă criminală. (Că era, într-adevăr, un delict era incidental pentru şocul meu moral.) I-am spus că n-o credeam, dar ea m-a asigurat că era adevărat şi când, imediat după aceasta, şocul meu s-a transformat în curiozitate şi am întrebat-o ce folosise, am auzit pentru prima oară cuvântul amfetamină.

— Lua o substanţă numită „benzedrină", zise ea, şi, de asemenea, cocaină. Dar doze imense. Destul cât să-l facă uneori să-şi iasă din minţi. Era destul de uşor pentru el să facă rost de ele de la Pfizer, din laboratorul unde lucra. Deşi, firește, nu era legal.

Deci asta era, m-am gândit eu, uimit, asta stătea în spatele acelor crize de mânie, de violenţă distrugătoare, de paranoia. Cât de orb fusesem!

Totuşi, mi-a spus Sofia, ea îşi dădea seama acum că, în majoritatea timpului, el îşi ţinea năravul sub control. Nathan fusese întotdeauna energic, vivace, vorbăreţ, agitat; de vreme ce, în primele cinci luni petrecute împreună (şi stătuseră mereu unul cu altul), ea îl văzuse rareori luând *stuff*[1], nu făcuse decât foarte târziu legătura dintre droguri şi ceea ce crezuse că ar fi, pur şi simplu, comportamentul lui obişnuit,

[1] Drog (argou).

deși frenetic. Și a continuat spunându-mi că, în acele prime luni ale relației lor, purtarea lui – indusă sau nu de droguri –, prezența lui în viața ei, întreaga lui ființă îi adusese cele mai fericite zile pe care le trăise vreodată. Își dăduse seama cât de neajutorată și la voia întâmplării fusese în perioada aceea abia când ajunsese în Brooklyn și în imobilul cu camere de închiriat al Yettei Zimmermann; încercând să nu-și piardă cu totul mințile, încercând să-și alunge trecutul de la marginile memoriei, *crezuse* că era stăpână pe sine (la urma urmelor, nu-i spusese doctorul Blackstock că era cea mai eficientă secretară-recepționeră pe care o cunoscuse vreodată), dar în realitate era pe punctul de a deveni emoțional în derivă, nu mai mult la cârma destinului ei decât un cățeluș care se zbate aruncat într-un torent vijelios.

— Indiferent cine a fost cel care m-a violat cu degetul în ziua aceea, în metrou, m-a făcut să-mi dau seama de asta, a zis ea.

Chiar dacă, pe moment, își revenise din traumă, știa că aluneca la vale – coborând rapid și fatal – și nici nu voia să se gândească la ce i s-ar fi putut întâmpla dacă Nathan (dând peste ea în bibliotecă în ziua aceea memorabilă, căutând un exemplar dintr-o culegere epuizată de nuvele de Ambrose Bierce – binecuvântat să fie Bierce!, lăudat să fie Bierce!) n-ar fi apărut din neant ca un cavaler salvator și n-ar fi redat-o vieții.

Viața. Asta era. El, într-adevăr, îi dăduse viață. Îi redase sănătatea (cu ajutorul intervenției lui Larry, fratele lui), remediindu-i anemia care-i sugea sângele la spitalul Columbia Presbyterian, unde priceputul doctor Hatfield îi descoperise alte câteva nereguli nutriționale care trebuiau îndreptate. Și mai ales descoperise că, și după atâtea luni, ea încă mai avea sechele ale scorbutului. Prin urmare, îi prescrisese medicamente puternice. Curând, nesuferitele mici hemoragii cutanate, care îi apăreau pe tot corpul, dispăruseră, dar mai remarcabilă fusese schimbarea petrecută cu părul ei. Părul ei auriu fusese întotdeauna mândria ei, cea mai reconfortantă calitate fizică, dar trecuse prin Hades ca și restul trupului ei și începuse să-i crească zbârlit, tern și epuizat ca aspect. Tratamentul doctorului

Hatfield schimbase şi aceste neajunsuri şi, nu după multă vreme – peste vreo şase săptămâni –, Nathan torcea ca un motan în belşugul pletelor ei, mângâindu-le fără să se poată abţine şi stăruind c-ar trebui să pozeze pentru reclamele la şampon.

Într-adevăr, sub supravegherea lui Nathan, minunatul sistem medical american o adusese pe Sofia aproape de sănătatea înfloritoare, cât se putuse pentru o persoană care suferise vătămări atât de cumplite –, şi asta inclusese miraculoşii ei dinţi noi. Tocătorii ei, cum îi numea Nathan, îi înlocuiseră falşii dinţi temporari care-i fuseseră montaţi de Crucea Roşie în Suedia şi fuseseră opera unui alt coleg şi prieten de-al lui Larry – unul dintre cei mai distinşi specialişti din New York de tehnică dentară. Dinţii aceia erau greu de uitat. Aveau să fie echivalentul dentar al lui Benvenuto Cellini. Erau dinţi fabuloşi, cu un soi de scânteieri glasate, sidefate; de fiecare dată când deschidea gura mare, îmi amintea de Jean Harlow în prim-planurile săruturilor şi, într-una sau două memorabile zile însorite, când Sofia izbucnise în hohote de râs, dinţii aceia luminaseră toată încăperea, ca un bec de bliţ.

Astfel, adusă înapoi pe tărâmul celor vii, ea nu putea decât să păstreze ca pe o comoară minunatul timp pe care-l petrecuse cu Nathan toată vara aceea şi la începutul toamnei. Generozitatea lui era inepuizabilă şi, cu toate că ei dorinţa de lux nu-i stătea în fire, îi plăcea traiul bun şi acceptase cu plăcere mărinimia lui – mare parte din plăcerea ei provenind atât din încântarea pe care i-o aducea lui simplul gest de a dărui, cât şi din lucrurile însele primite de la el. Iar el îi dăruia şi o făcea părtaşă la absolut orice şi-ar fi putut ea dori: discuri cu muzică frumoasă, bilete la concerte, cărţi poloneze, franţuzeşti şi americane, mese divine în restaurante cu specific naţional de prin tot Manhattanul şi Brooklynul. La fel cum se pricepea la vinuri, Nathan avea şi un incredibil de pătrunzător gust (o reacţie, zicea el, la îmbuibarea din copilărie cu *kreplach*[1] şi cu *gefilte* de peşte)

[1] Un fel de colţunaşi, umpluţi cu carne tocată sau brânză şi serviţi cu supe (în idiş, în original).

și îi făcea o evidentă plăcere să-i prezinte multitudinea de banchete oferite de localurile din New York.

Banii în sine nu păruseră a fi niciodată o problemă; slujba lui la Pfitzer era evident bine plătită. El îi cumpăra haine scumpe (inclusiv „costumele" caraghioase și ademenitoare, pereche cu ale lui, ca acelea în care îi văzusem și eu îmbrăcați prima oară), inel, cercei, brățări, pandantive, mărgele. Apoi erau filmele. În timpul războiului, filmele îi lipsiseră Sofiei aproape la fel de mult cum îi lipsise muzica. În Cracovia, înainte de război, fusese o perioadă când se îndopase cu filme americane – romanțioase, nevinovate și liniștite, din anii treizeci, cu staruri ca Errol Flynn și Merle Oberon, Gable și Lombard. Îl adorase, de asemenea, pe Disney, mai ales desenele cu Mickey Mouse și *Albă-ca-Zăpada*. Și – oh, Doamne! – Fred Astaire și Ginger Rogers în *Top Hat!* Așa că, în New York, paradisul cinematografelor, ea și Nathan o făceau lată, uneori, în câte un weekend – uitându-se, cu ochii roșii, la cinci, șase, șapte filme de vineri seara până la ultima reprezentație de duminică. Aproape tot ce avea ea venise din larghețea de mână a lui Nathan, până și diafragma ei (a spus-o chicotind). Montarea diafragmei, de încă unul dintre asociații lui Larry, a constituit cea din urmă și probabil abil simbolică intervenție din programul de medicină recuperatorie a lui Nathan; ea nu mai folosise o diafragmă înainte și a acceptat-o cu un val de satisfacție eliberatoare, simțind că era mărturia finală a despărțirii ei de Biserică. Dar o eliberase în mai mult de un fel.

— Stingo, a zis ea, niciodată nu m-am gândit că doi oameni se pot fute atât de mult. Sau că le poate plăcea atât de mult s-o facă!

Singurul nor în acest paradis, mi-a spus Sofia, era slujba ei. Adică faptul că ea continua să lucreze pentru doctorul Hyman Blackstock care, la urma urmelor, era un chiropractician. Pentru Nathan, fratele unui doctor de prim rang, un tânăr care se considera el însuși un om de știință pasionat (și pentru care canoanele eticii medicale erau la fel de sacre de parcă el însuși ar fi depus jurământul lui Hipocrat), ideea că ea lucra ca angajată a unui impostor îi era aproape insuportabilă. I-a spus verde în față că, după

părerea lui, era tot una cu a se prostitua şi a implorat-o să plece de-acolo. De bună seamă, multă vreme făcuse glume pe seama întregii situaţii, născocind tot felul de poante şi anecdote despre chiropracticieni şi îndeletnicirea lor de doi bani, care pe ea o făceau să râdă în pofida voinţei sale; atitudinea lui în general amuzată i-a îngăduit Sofiei să creadă că obiecţiile lui nu trebuiau luate în serios. Dar chiar şi aşa, când plângerile lui au devenit mai vehemente şi aversiunea lui mai făţişă şi tăioasă, ea a refuzat ferm să se gândească să-şi părăsească slujba, oricât de mult se părea că-i displace lui Nathan. A fost una dintre puţinele neînţelegeri în relaţia lor, în care ea nu s-a simţit în stare să adopte un punct de vedere subordonat voinţei lui. Şi a rămas fermă pe poziţii. La urma urmelor, nu era *măritată* cu Nathan. Avea nevoie să simtă o oarecare independenţă. Avea să rămână angajată anul acela, în care slujbele erau al naibii de greu de obţinut, mai ales pentru o tânără femeie care (după cum îi tot atrăgea atenţia lui Nathan) nu avea „niciun talent". Mai mult, se simţea foarte în largul ei în postul acesta, unde putea vorbi în limba ei maternă cu şeful şi, pe cinstite, chiar îl îndrăgise pe Blackstock. Era ca un bunic sau un unchi iubitor pentru ea, şi ea nu se jena deloc din pricina asta. Dar, vai, ajunsese să-şi dea seama că şi pe această perfect inocentă afecţiune, care nu implica niciun fel de romantism, Nathan o răstălmăcea, găsind în ea motive în plus pentru a-şi alimenta clocotitoarea animozitate. Ar fi fost probabil uşor comic dacă gelozia neîntemeiată n-ar fi conţinut sămânţa violenţei şi mai rău încă...

Mai devreme, se întâmplase o tragedie, nu lor, direct, dar una care o afectase pe Sofia şi care ar trebui repovestită aici numai din cauza modului în care explică toate cele narate până aici. Fusese în legătură cu soţia lui Blackstock, Sylvia, şi faptul că ea era o „băutoare–problemă"; oribilul eveniment în sine avusese loc la aproximativ patru luni după ce Sofia şi Nathan începuseră să conviețuiască, la începutul toamnei...

— Ştiam prea bine că ea este alcoolică, îi povestise Sofiei după aceea doctorul Blackstock, lamentându-se disperat, dar n-aveam nicio idee cât de mare era problema ei.

Mărturisise, sfâșiat de căință, că se purtase cu o anume orbire voită: venind acasă noapte după noapte din St. Albans, unde se afla cabinetul lui, el încerca să-i ignore vorbirea împleticită după un singur cocktail, de regulă în Manhattan, ceea ce îi ajuta pe amândoi, atribuindu-i limba peltică și mersul nesigur unei simple intoleranțe a alcoolului. Dar chiar și așa, el știa că se mințea singur, din dragostea disperată pentru Sylvia, refuzând să recunoască adevărul care avea să se arate cât se poate de limpede la câteva zile după moartea ei. Ascunsese într-un șifonier din garderoba ei privată – un sanctuar în care Blackstock nu punea piciorul niciodată – peste șaptezeci de sticle goale de un litru de Southern Comfort, pe care biata femeie aparent se temuse să riște să le arunce, deși în mod clar nu avusese nicio bătaie de cap să achiziționeze elixirul tare și dulce și să-l depoziteze în șifonier, cu zecile. Blackstock își dăduse seama – sau își îngăduise în sfârșit să-și dea seama – numai când era prea târziu că treaba asta dura de luni întregi, poate chiar de ani.

— Dacă măcar n-aș fi răsfățat-o atâta, se tângui el la Sofia. Dacă măcar aș fi avut curajul să înfrunt adevărul, că era o... – șoviăia să rostească acel cuvânt – o *beție*. Aș fi dus-o la *terapie psihanalitică*, aș fi vindecat-o.

Era groaznic să-l auzi cum se învinuia.

— E vina mea, numai a mea!, plângea el.

Și cel mai mult, din acest potop de tristeți, îl îndurera faptul că, deși fusese conștient de starea de plâns a soției sale, îi permisese să conducă un automobil.

Sylvia fusese animăluțul său de companie prețios și așa o și alinta: pisicuța mea. Nu avea pe nimeni altcineva pentru care să-și toace banii și, astfel, în loc să dea glas protestelor standard de soț, el, de fapt, îi încurajase frecventele ieșiri la cumpărături în Manhattan. Acolo, cu vreo câteva prietene – rumene în obraji, grase și leneșe ca și ea – trecea ca furtuna prin Altman, Bergdorf, Bonwit și alte vreo șase magazine de lux și se întorcea în Queens cu bancheta din spate ticsită cu cutii de articole de damă, majoritatea ajungând să zacă, neatinse, în sertarele biroului ei sau îndesate în fundul numeroaselor ei șifoniere, unde le-a găsit mai târziu

Blackstock, duzini peste duzini de rochii nepurtate şi de veşminte de ultima modă, uşor atinse de mucegai. Ceea ce Blackstock n-a ştiut, până când răul a fost prea adânc pentru a mai fi îndreptat, a fost că, după orgia cumpărăturilor, ea de obicei se îmbăta cu companioana ei din ziua aceea; prefera salonul Hotelului Westbury, de pe Madison Avenue, unde barmanul era prietenos, indulgent şi discret. Dar abilitatea ei de a face faţă lichiorului Southern Comfort – care chiar şi la Westbury rămânea preferatul său – era rapid subminată, iar dezastrul, când a lovit, a fost extraordinar de neaşteptat, de îngrozitor şi, cum spuneam, aproape indecent de bizar.

Întorcându-se la St. Albans într-o după-amiază, pe Triborough Bridge, pierduse controlul maşinii pe când conducea cu o viteză feroce (poliţia spusese că vitezometrul încremenise la o sută patruzeci de kilometri pe oră), se izbise de partea din spate a unui camion şi se dusese învârtindu-se în balustrada podului, unde Chryslerul se prefăcuse instantaneu în aşchii de oţel şi cioburi de plastic. Prietena Sylviei, o anume doamnă Braunstein, murise trei ore mai târziu, la spital. Sylvia fusese decapitată, ceea ce oricum era o moarte înfiorătoare; iar pentru Blackstock a fost aproape insuportabil faptul că, pe lângă durerea nebună, capul Sylviei dispăruse, catapultat de uriaşul impact drept în East River. (Există în vieţile noastre, ale tuturor, momente stranii, când ne încrucişăm drumul cu o persoană asociată mai apoi cu ceea ce considerăm un eveniment public abstract; în primăvara aceea, eu citisem şi mă înfiorasem de titlul articolului de fond din *Daily Mirror* care anunţa CONTINUĂ CĂUTĂRILE CAPULUI FEMEII ÎN EAST RIVER, fără să bănuiesc că, în curând, urma să am cel puţin o legătură îndepărtată cu soţul victimei.)

Blackstock era, virtual, un sinucigaş. Durerea lui era o revărsare de ape, de-a dreptul amazoniană. Îşi suspendase activitatea la cabinet pe perioadă nedeterminată, lăsându-şi pacienţii în grija asistentului său, Seymour Katz. Anunţase, cu jale, că s-ar putea să nu-şi reia niciodată activitatea, ci să se retragă la Miami Beach. Doctorul nu avea nicio rudă apropiată şi, în durerea pierderii lui înnebunitoare – atât de profund şi de arzător resimţită, încât Sofia fusese mişcată –,

Sofia s-a trezit în rolul unei rude de împrumut, o soră mai tânără sau o fiică. În timpul celor câteva zile în care căutările capului Sylviei continuaseră, Sofia a stat alături de el, în casa din St. Albans, aproape constant, aducându-i sedative, pregătindu-i câte un ceai, ascultând cu răbdare imnurile funebre dedicate soției lui. Zeci de persoane intrau și ieșeau permanent, dar ea era sprijinul de nădejde. Erau probleme cu înmormântarea – el refuzase s-o îngroape fără cap; făcându-și curaj, Sofia trebuise să înghită foarte groteștile discuții teoretice pe această temă. (Ce se va întâmpla dacă nu va fi găsit, până la urmă?) Dar, din mila Cerului, capul apăruse curând, scos de apă la mal, pe Insula Riker. Sofia a fost cea care răspunsese la apelul telefonic de la morga orașului și tot ea a fost cea care, la insistența medicului legist, reușise (deși cu mare greutate) să-l convingă pe Blackstock să renunțe la o ultimă privire aruncată rămășiței pământești. Când, în sfârșit, fusese întregită, Sylvia fusese înmormântată într-un cimitir evreiesc din Long Island. Sofia a fost uimită de marele număr de prieteni ai doctorului și de pacienți care au asistat la înmormântare. Printre cei de față, erau un reprezentant al primarului din New York, un inspector de poliție cu funcție înaltă și Eddie Cantor, faimosul comediant de la radio, căruia Blackstock îi tratase șira spinării.

Întorcându-se în Brooklyn cu limuzina mortuară, Blackstock se prăbușise în brațele Sofiei și plânsese deznădăjduit, spunându-i, în poloneză, încă o dată, cât de mult însemna ea pentru el, că era ca fiica pe care el și Sylvia n-o avuseseră niciodată. Nu s-a putut îndeplini priveghiul evreiesc. Blackstock a preferat singurătatea. Sofia a mers cu el în casa din St. Albans și l-a ajutat să pună ordine în câteva lucruri. Începuse să se înșereze când – trecând peste protestele ei că putea să ia metroul – el a condus-o înapoi, în Brooklyn, cu Fleetwoodul său cât un șlep, lăsând-o chiar la intrarea din Palatul Roz, tocmai când amurgul cețos de toamnă se lăsa peste Prospect Park. El părea mult mai calm acum și chiar își îngăduise o glumiță sau două. De asemenea, dăduse peste cap unul sau două whisky-uri slabe, deși nu se prea omora cu băutura. Dar, stând cu ea în fața casei, se prăbușise însă din nou și acolo, în penumbrele amurgului

o îmbrățișase convulsiv, plimbându-și nasul pe gâtul ei, murmurând cuvinte zăpăcite în idiș și izbucnind în cele mai singuratice suspine pe care le auzise ea vreodată. Atât de energică și de panicată era această îmbrățișare, atât de *totală*, încât Sofia chiar începuse să se gândească dacă, în deznădejdea lui, doctorul nu căuta ceva mai mult decât consolare și mângâiere de la o fiică; simțise o apăsare pe abdomen și o febrilitate aproape sexuală. Dar izgonise gândul din minte. El era așa un puritan convins! Și, dacă în perioada îndelungată cât lucrase cu el nu-i făcuse niciodată vreun avans, părea cu neputință că ar face-o acum, cufundat cum era în nefericire. Această presupunere s-a dovedit, mai târziu, corectă, deși urma să aibă un motiv să regrete acea îmbrățișare prelungită, umedă și mai degrabă neplăcută. Pentru că, din pură întâmplare, Nathan îi urmărise de la fereastră.

Ea era obosită până-n măduva oaselor după calvarul de a-i servi drept soră medicală suferinței doctorului și abia aștepta să se culce. Un alt motiv pentru a merge devreme la culcare, se gândea ea cu entuziasm în creștere, era că a doua zi de dimineață, o duminică, ea și Nathan trebuiau să plece, cât mai matinal, în excursie în Connecticut. Sofia aștepta excursia asta de zile întregi. Deși, de când era copil, în Polonia, auzise despre splendoarea frunzișului multicolor din New England în octombrie, Nathan îi stârnise și mai mult curiozitatea, descriindu-i peisajul pe care urma să-l vadă în stilul lui extravagant, încântător, și spunându-i că unicitatea acestui spectacol american, această înflăcărare de amoc, fără seamăn în toată natura, era o experiență estetică pe care nu trebuia s-o rateze. Reușise încă o dată să împrumute mașina lui Larry pentru weekend și rezervase o cameră la un bine-cunoscut han rural. Numai atât și ar fi fost de ajuns pentru a-i deschide Sofiei pofta de aventură, dar unde mai pui că, în afară de înmormântare și de o singură după-amiază de vară în Montauk, cu Nathan, ea nu ieșise niciodată dintre granițele orașului New York. Prin urmare, această nouă experiență americană cu promisiunile sale de atracții bucolice îi stârnea fiori de bucurie și anticipație mai

puternici decât oricare de același gen de pe vremea verilor din copilărie, când trenul ieșea duduind și pufnind din gara Cracovia, îndreptându-se spre Viena, spre Alto Adige și vălătucii de ceață ai Dolomiților.

Urcând la etaj, începuse să se întrebe cu ce să se îmbrace; vremea devenise aspră, iar ea se gândea care articol din elaborata lor „garderobă de teatru" ar fi mai potrivit pentru pădurile din octombrie, și atunci își amintise deodată de costumul de tweed ușor, pe care i-l cumpărase Nathan de la Abraham & Straus, cu doar două săptămâni mai înainte. Exact când ajunse pe palier, auzi *Rapsodia pentru alto* a lui Brahms cântând la fonograf, exuberanța înflorită și misterioasă a lui Marian Anderson, smulsă triumfal din eoni de disperare. Probabil să fi fost de la oboseală sau să fi fost efectele întârziate ale înmormântării, dar muzica îi aduse o senzație de sufocare în gâtlej și un păienjeniș de lacrimi în ochi. Grăbise pașii și inima îi tresăltă, fiindcă știa că muzica însemna că Nathan era acolo. Dar când a deschis ușa – „Am sosit, iubitule!", strigase ea –, rămase surprinsă negăsind pe nimeni în cameră. Apoi îl așteptase. El zisese că va ajunge după ora șase seara, dar dispăruse.

Se întinse se pe pat, crezându-că o să tragă un pui de somn, dar, zdrobită de oboseală cum era, dormise mult timp, deși agitat. Trezindu-se în întuneric, văzu în ochiul ceasului deșteptător cu slab luminițe fosforescente, verzui, că era trecut de zece și imediat fusese cuprinsă de o îngrijorare gravă. Nathan! Nu-i stătea deloc în fire să nu vină la ora stabilită sau măcar să nu lase un bilet. Avusese o înnebunitoare senzație de părăsire. Sărise din pat, aprinsese lumina și începuse să se plimbe în sus și-n jos prin cameră. Singurul ei gând era că el se întorsese acasă de la muncă, apoi ieșise după ceva și avusese un teribil accident pe stradă. Fiecare sirenă de poliție pe care și-o amintea că țipase strident în visele ei de adineauri îi prevestise cu siguranță o catastrofă. O parte din mintea ei îi spunea că panica asta era prostească, dar nu putea nici să se stăpânească, nici s-o ocolească. Iubirea ei pentru Nathan era atât de complet mistuitoare și, în același timp, era definită de o asemenea dependență copilărească de el și într-o mie de moduri, încât groaza care o împresurase în absența lui fără

explicații era din cale-afară de demoralizantă, de parc-ar fi fost apucată de spaima aceea sufocantă – spaima că poate fusese părăsită de părinți – pe care o simțise adesea când era mică. Știa că și acum spaima era la fel de irațională ca atunci, dar n-o putea potoli. Dând drumul la radio, căută să-și abată gândurile ascultând anunțurile unui buletin de știri gol de înțeles. Continuă să se plimbe prin cameră, văzând cu ochii minții numai nenorociri îngrozitoare și era pe punctul de a izbucni în lacrimi deznădăjduite, când el intră deodată și zgomotos pe ușă. În clipa aceea simți imediat o fericire ca o baie de lumină – înviere din morți. Își amintea că gândise: Nu pot să cred într-atâta iubire.

El o înăbuși în îmbrățișarea lui.

— Hai să facem sex, îi șopti el la ureche. Apoi, zise. Nu, hai să așteptăm. Am o surpriză pentru tine.

Ea tremura în irezistibila lui îmbrățișare ca de urs, la fel de mlădioasă și fragilă ca lujerul unei flori.

— Cina..., începu ea fără rost.

— Să nu vorbim despre cină, zise el cu voce tare, eliberând-o din strânsoare. Avem lucruri mai bune de făcut.

În timp ce se învârtea prin cameră țopăind fericit, ea se uită în ochii lui; sclipirea excentrică pe care o văzu în ei, ca și vocea curgătoare și dominatoare – aproape frenetică, de maniac –, îi indicară imediat că era surescitat de „medicamentul" lui. Dar, deși nu-l mai văzuse niciodată atât de agitat, de-a dreptul extravagant, nu-și făcuse griji. Amuzată, foarte ușurată, dar nu îngrijorată. Îl mai văzuse drogat și înainte.

— O să mergem la un *jam session*[1], la Morty Haber, anunță el, frecându-și nasul de obrazul ei ca un elan în călduri. Ia-ți haina. O să mergem la un *jam session* și sărbătorim!

— Ce sărbătorim, dragul meu?, întrebă ea.

Dragostea ei pentru el și senzația de-a fi salvată erau în momentul acela atât de nebunești, că ar fi încercat să treacă înot Atlanticul dacă el i-ar fi poruncit s-o facă. Totuși, era perplexă și cu totul înghițită de febrilitatea intensă (o împungea și o puternică senzație de foame) și își

[1] Concert de jazz improvizat.

ridică mâinile, fluturându-le într-un efort zadarnic de a-l liniști puțin.

— Ce sărbătorim?, întrebă ea din nou.

Nu se putuse abține să nu chicotească la entuziasmul lui năvalnic. Îl sărutase pe *schnoz*.

— Mai ții minte experimentul de care ți-am povestit?, zise el. Chestia aceea cu clasificarea sângelui de care ne-am împotmolit, săptămâna trecută? Problema despre care ți-am povestit în legătură cu enzimele din limfă?

Sofia dădu din cap. Nu înțelesese niciodată, nici măcar vag, ceva din cercetările lui de laborator, dar ascultase cu evlavie și rămăsese atentă ca un public compus dintr-o singură femeie la expunerile lui complexe de fiziologie și enigmele chimice din corpul omenesc. Dacă ar fi fost poet, i-ar fi citit luxuriantele-i versuri. Dar era biolog și o captiva cu macrocite și electroforeza hemoglobinei și rășini schimbătoare de ioni. Ea nu pricepea nimic din toate astea. Dar iubea totul, pentru că îl iubea pe Nathan, iar acum, ca răspuns la întrebarea lui, care era în bună măsură retorică, ea zise:

— Oh, da.

— Am găsit soluția în după-amiaza asta. I-am dat de cap întregii probleme. Vreau să spun *i-am dat de cap*, Sofia! Era de departe cel mai mare obstacol al nostru. Acum, tot ce avem de făcut este să repetăm întregul experiment, încă o dată, pentru Departamentul de Standarde și Control – o formalitate, atâta tot –, și-o să intrăm ca o bandă de spărgători. O să avem cale deschisă spre cea mai importantă descoperire din istorie!

— Uraa!, zise Sofia.

— Dă-mi un sărut.

Dădu roată și șopti ceva fără noimă pe la marginea buzelor ei cu propriile buze, își vârî limba în gura ei, insinuând-o înăuntru, jucându-se și gâdilând, cu mici înaintări și retrageri, făcând mișcări ușor copulatorii. Apoi se desprinse brusc de ea.

— Deci o să sărbătorim la Morty. Hai să mergem!

— Mi-e foame!, exclamă ea.

Nu era o obiecție fermă, dar se simțise silită s-o spună, simțind spasmele cinstite ale stomacului.

— O să mâncăm la Morty, răspunse el vesel, nu-ți face griji. O să fie destule de *noshing*[1] – hai să mergem!

— „Buletin special."

Vocea crainicului cu ritmurile ei bine exersate și modulate îi opri pe amândoi în aceeași clipă. Sofia îi văzu fața lui Nathan pierzându-și pentru o clipă întreaga mobilitate, de parcă ar fi încremenit, apoi și-o zări și pe a ei, într-o oglindă – cu maxilarul curios sucit într-o parte, ca într-o rigidă grimasă dislocată, și cu o privire îndureratã în ochi, de parcă și-ar fi rupt un dinte. Crainicul spunea că, în închisoarea de la Nürnberg, fostul feldmareșal Hermann Göring fusese găsit mort în celula sa; o sinucidere. Cauza morții fusese, după toate aparențele, otrăvirea cu cianură, înfăptuită oral, cu o capsulă sau o pastilă pe care o avusese ascunsă undeva, asupra lui. Disprețuitor până în ultimele sale clipe (vocea tărăgăna), liderul nazist condamnat evitase astfel de a se da pe mâna dușmanilor săi pentru a-și primi pedeapsa, la fel cum făcuseră și predecesorii lui, ca Joseph Goebbels, Heinrich Himmler și principalul autor al planurilor, Adolf Hitler...

Sofia simțise un fior străbătând-o din cap până-n tălpi și văzu fața lui Nathan ieșind din încremenire, regăsindu-și vivacitatea, în timp ce spunea, gâfâind ușor.

— Iisuse! I-a luat-o înainte! I-a luat-o înainte omului cu șireangul! Șmecherul ăla de pui de cățea!

Se repezi la radio, aplecându-se peste el și căutând pe scală să fixeze postul. Sofia se învârtea prin cameră, neliniștită. Cu o metodică determinare, încercase să-și alunge din minte practic tot ce avea legătură cu războiul trecut și ignorase cu desăvârșire procesele de la Nürnberg, care acaparaseră primele pagini ale ziarelor întreg anul. Într-adevăr, aversiunea ei de a citi despre Nürnberg constituise una dintre justificările de a nu exersa pe ziarele americane ca să-și îmbogățească – sau cel puțin să-și lărgească – un important compartiment al englezei sale. Își scosese totul din minte și totodată aproape orice altceva din trecutul imediat. De fapt, atât de mult scăpase din vedere, în ultimele

[1] A ciuguli ceva, a lua o gustare (în idiș, în original).

săptămâni, scena finală din *Götterdämmerung*[1], care se juca la Nürnberg, încât chiar habar n-avusese că Göring fusese condamnat la spânzurătoare și se simți ciudat de rece la aflarea veștii că scăpase de călău cu doar câteva ore înainte de execuția sa programată.

Cineva pe nume H. V. Kalterborn rostea unul dintre acele necrologuri lungi și infatuate – vocea menționa, printre altele, că Göring fusese dependent de droguri –, iar Sofia începuse să chicotească. Chicoti cu ochii la Nathan, care rostea un monolog de măscărici, contrabalansând biografia deprimantă de la radio.

— Unde mă-sa și-a ascuns capsula de cianură? În cur? Cu siguranță că l-au căutat și-n cur. De douăsprezece ori, nu o dată! Dar în munții ăia de slană de pe obrajii lui poate că n-au văzut-o. Unde în altă parte? În buric? Într-un dinte? Și idioții ăia de la armată nu s-au uitat în buricul lui? Poate într-unul dintre pliurile de grăsime revărsată. Sub bărbie! Pariez că Grăsanul a avut capsula ascunsă acolo tot timpul. Chiar și când rânjea în nasul lui Shawcross sau al lui Telford Taylor, rânjind de nebunia întregii proceduri, el avea capsula vârâtă sub bărbia lui grasă...

Un cârâit de paraziți.

Sofia l-a auzit pe comentator spunând:

— „Mulți observatori informați sunt de părere că, mai mult decât oricare alt conducător nazist, Göring a fost responsabil pentru instituirea conceptului de lagăr de concentrare. Cu toate că era bonom și vesel la înfățișare, amintind multora de un bufon dintr-o operă comică, Göring, se crede, cu geniul lui malefic, a fost adevăratul părinte al unor locuri care vor rămâne pentru totdeauna infame, ca Dachau, Buchenwald, Auschwitz..."

Sofia se depărtă deodată, ascunzându-se după un paravan chinezesc și își făcu de lucru la chiuvetă. Simțea plutind deasupra ei o proastă dispoziție rău prevestitoare la răscolirea și revărsarea tuturor lucrurilor pe care voise să le uite pe lumea asta. De ce nu lăsase nenorocitul ăla de

[1] *Amurgul zeilor* (lb. germană) – ultima parte din tetralogia *Inelul nibelungilor*, operă de Richard Wagner (celelalte părți fiind *Aurul Rinului*, *Walkiria* și *Siegfried*).

radio stins? De după paravan, asculta şuvoiul monologului lui Nathan. Nu i se mai părea amuzant, pentru că ea ştia cât de întărâtat putea ajunge Nathan, cât de supărat şi arţăgos putea deveni când, aflându-se într-o anumită dispoziţie, încerca să ceară socoteală pentru recent petrecutele grozăvii. Uneori se putea atinge o furie obsesivă care o speria cu atâta iuţeală încât el se prefăcea din tipul exuberant, petrecăreţ, extrovertit, care era de obicei, într-un suflet disperat, ciuruit de suferinţă.

— Nathan, îl strigă ea. Nathan, iubitule, închide radioul şi hai să mergem la Morty. Mi-e foame de-adevăratelea. Te rog!

Dar înţelese că n-o auzise sau nu voise s-o audă şi se întrebă dacă – aşa, ca o posibilitate – temelia obsesiei lui despre lucrările naziştilor, întreaga istorie intolerabilă pe care ea-şi dorea atât de mult s-o uite în egală măsură în care el părea dornic s-o absoarbă, nu fusese începută în după-amiaza aceea, cu doar câteva săptămâni mai înainte, când ei văzuseră un jurnal de ştiri.

La cinematograful RKO Albee, unde se duseseră la un film în care juca Danny Kaye (în continuare clovnul ei preferat din toată lumea), explozia de bună dispoziţie stârnită de bufonerii fusese risipită brusc de o scurtă secvenţă într-un jurnal de ştiri arătând un ghetou din Varşovia. Sofia fusese cuprinsă brusc de un torent de amintiri.

Chiar şi în dărâmăturile acelea, ca după erupţia unui vulcan, configuraţia ghetoului îi era familiară (trăise în acelaşi cartier), dar, ca la toate scenele din filme în care se prezentau imagini din Europa distrusă de război, ea era înclinată să-şi mijească mult ochii, de parcă ar fi vrut să filtreze pustietatea aceea şi să o reducă la o simplă pată, o înceţoşare neutră. Însă tot îşi dăduse seama că se înfăţişa o ceremonie religioasă, o adunare de evrei dezvelind un monument care comemora masacrarea şi martirajul lor, iar sunetul vocii unui tenor făcea să răsune recviemul ebraic deasupra scenei dezolante şi cenuşii, ca un înger cu un pumnal înfipt în inimă. Sofia l-a auzit pe Nathan murmurând

un cuvânt pe care nu-l cunoștea, *Kaddish*[1], iar când ieșiseră la lumină își trecuse degetele distrat peste ochi, iar ea îi zărise lacrimile șiroindu-i pe obraji. Rămăsese șocată, căci era prima oară când îl vedea pe Nathan – Danny Kaye al ei, clovnul ei adorat – arătând o astfel de emoție.

Ieși din spatele paravanului chinezesc.

— Haide, scumpul meu, strigase ea, pe un ton ușor implorator, dar înțelese că el n-avea de gând să se dezlipească de lângă radio.

Îl auzi chicotind cu veselie sardonică.

— Tembelii – l-au lăsat pe Grăsan să scape de pedeapsă ca pe toți ceilalți!

În timp ce ea își dădea cu ruj, medita cu mirare cum Nürnbergul și revelațiile sale puseseră stăpânire într-atât pe gândurile lui Nathan în timpul ultimelor două luni. Nu fusese așa dintotdeauna; în timpul primelor zile împreună, el abia părea să-și dea seama de actualitatea dureroasă a experienței prin care trecuse ea, chiar dacă urmările acelei experiențe – malnutriția, anemia, lipsa dinților – fuseseră preocuparea lui constantă și devotată. Cu siguranță, el nu fusese cu totul neștiutor despre existența lagărelor; probabil, se gândise Sofia, enormitatea existenței lor fusese pentru Nathan, ca și pentru mulți americani, o parte a unei drame prea îndepărtate, prea abstracte, prea *străine* (și, ca atare, prea greu de înțeles) ca s-o cuprindă pe deplin cu mintea. Dar apoi, aproape peste noapte, se petrecuse această schimbare în el, această rapidă întoarcere de foaie; scena din jurnalul de actualități cu ghetoul varșovian îl zdruncinase teribil, în primul rând, după care urmase, aproape imediat, foiletonul din *Herald Tribune*, care-i atrăsese atenția: o analiză „în profunzime" a uneia dintre cele mai satanice dezvăluiri, adusă la lumină de tribunalul de la Nürnberg, în care întreaga anvergură a exterminării evreilor de la Treblinka – aproape incredibil de simplu, doar prin parcurgerea evidențelor statistice – a fost revelată.

Demascarea deplină fusese lentă, dar neîndoielnică.

[1] O rugăciune evreiască rostită la ritualul zilnic din sinagogă și de îndoliați la ceremonialul religios de după moartea unei rude apropiate.

Primele veşti despre atrocităţile din lagăre fuseseră făcute publice, fireşte, în primăvara lui 1945, exact la sfârşitul războiului european; asta se petrecuse cu un an şi jumătate mai înainte de proces, dar ploaia de detalii fatale, aglomerarea de dovezi, îngrămădindu-se la Nürnberg şi la procesele din toate celelalte părţi ca nişte munţi de bălegar de nedescris, începuseră să spună mai multe decât putea îndura conştiinţa multora, chiar mai multe decât acele filmuleţe stupide din primele zile cu buldozere împingând stive de cadavre. Privindu-l pe Nathan, Sofia simţi că privea o persoană aflată în gheara unei conştientizări întârziate, ca într-o fază tardivă a şocului. Până atunci, el, pur şi simplu, nu-şi îngăduise să creadă. Dar acum credea pe deplin. Recuperase timpul pierdut absorbind tot ce era disponibil despre lagăre, despre Nürnberg, despre război, despre antisemitism şi despre masacrarea evreilor europeni (în ultimul timp, multe seri care trebuiau să fie unele de film sau de concert pentru Sofia şi Nathan fuseseră sacrificate pentru neostoitele lui scotociri prin filiala principală din Brooklyn a Bibliotecii Publice din New York, unde, în sala periodicelor, el mâzgălea zeci de notiţe despre revelaţiile Nürnbergului pe care le scăpase şi de unde împrumuta volume cu titluri ca *Evreul şi sacrificiul uman*, *Noua Polonie şi evreii*, *Promisiunea ţinută de Hitler*) şi, cu uluitoarea lui ţinere de minte, devenise expert în saga nazistă şi în chestiunile referitoare la evrei, aşa cum o făcuse în multe alte domenii. Nu era oare posibil, o întrebase el pe Sofia o dată – şi, adăugase el, vorbind din punctul de vedere al unui specialist în biologia celulară –, ca, la nivelul comportamentului uman, fenomenul nazist să fi fost analog unei uriaşe şi cruciale colonii de celule devenite aberante moral, creând acelaşi tip de pericol pentru corpul omenirii ca o tumoare malignă virulentă într-un singur corp omenesc? Îi mai punea întrebări de felul acesta din când în când, mai spre sfârşitul verii şi în toamnă, şi se purta ca un suflet cu adevărat tulburat şi posedat.

— „Ca mulţi dintre camarazii lui nazişti de la conducere, Hermann Göring pretindea că iubeşte arta", zicea K. V. Kaltenborn cu vocea lui bătrânicioasă, ca de greiere, „dar era o iubire care a luat-o razna în mod tipic nazist. Căci

Göring a fost responsabil, mai mult decât oricine altcineva de la înaltul comandament german, pentru jefuirea muzeelor de artă și a colecțiilor private din țări ca Olanda, Belgia, Franța, Austria, Polonia..."

Sofia ar fi vrut să-și astupe urechile. Oare n-ar fi putut ca războiul ăla, toți anii ăia, să fie aruncați într-un cotlon întunecat al minții ei și să fie uitați? Gândindu-se să-i abată atenția lui Nathan, ea îi spuse:

— Asta-i minunat, treaba cu experimentul tău, iubitule. Nu vrei să începem să sărbătorim?

Niciun răspuns. Vocea ca de greier încă își mai rostea epitaful său sec, posomorât. Ei bine, își spusese Sofia, gândindu-se la obsesia lui Nathan, dinspre partea ei nu era nicio grijă, putea fi atrasă în pânza aceea periculoasă de păianjen. Ca în multe alte lucruri care aveau legătură cu sentimentele ei, el se arătase decent și respectuos în privința asta. Era unul dintre punctele asupra căruia ea se exprimase cu fermitate răspicată: îi spusese foarte clar că nu ar vrea și nu ar putea să vorbească despre experiențele ei în lagăr. Aproape tot ce îi povestise ea vreodată se strecurase, în detalii sărăcăcioase, în acea unică seară de plăcută amintire, chiar în camera aceasta, în ziua în care îl cunoscuse. Doar acele câteva cuvinte de la ea erau tot ce știa el. Mai târziu, nu trebuise să-i mai spună despre refuzul ei de a mai pomeni despre acea perioadă din viața ei; el fusese admirabil de atent și ea era sigură că simțise, pur și simplu, hotărârea ei de a nu scormoni în adâncurile acestea. Și, astfel, cu excepția acelor momente de după ce o dusese cu mașina pentru testele medicale sau verificări la Columbia și devenise absolut necesar, din motive de stabilire a diagnosticului, să precizeze unele forme specifice ale lipsurilor și abuzurilor suferite, ei nu discutaseră niciodată despre ceea ce se întâmplase la Auschwitz. Chiar și atunci vorbise în termeni criptici, dar el înțelesese foarte clar. Iar această putere de înțelegere a lui era un alt lucru pentru care ea se socotea binecuvântată că-l are pe Nathan.

Auzise radioul închis brusc, iar Nathan dăduse buzna după paravan și o luase în brațe. Ea era obișnuită cu astfel de asalturi năvalnice de cowboy. Ochii lui sclipeau; ea putea

simți cât de drogat era după vibrațiile care pulsau în jurul lui ca dintr-o nouă sursă misterioasă de captare a energiei. El o sărutase din nou; și de data asta limba lui îi sondase și îi explorase gura. Ori de câte ori era sub efectul uneia dintre pilulele lui, devenea ca un taur de prăsilă, febril și nesimțit sexual, tratând-o cu o lipsă de ocolișuri epidermică fierbinte, care de regulă avea puterea să-i provoace propriul ei sânge să-i gonească necontrolat prin vene și s-o facă imediat gata să-l primească. Și în clipa aceea simțise cum începe să se ude, călduț. El îi conduse mâna în jos, spre penisul lui; ea i-l mângâie, simțindu-l la fel de tare și rigid și la fel de clar conturat pe sub flanela umedă ca pe o coadă groasă de mătură. Simți că i se înmoaie picioarele, se auzi scoțând un geamăt și trase de fermoarul lui. Aici se dezvoltaseră – în astfel de momente –, între mâna ei însufletită și penisul lui receptiv o conexiune familiară, simbiotică, drăgăstoasă, care era extraordinar de naturală; ori de câte ori ea începea să-l caute, își amintea de modul în care mânuța unui bebeluș se întinde pentru a apuca de un deget întins.

Dar, deodată, el se desprinse de ea.

— Acum hai să mergem, îl auzi ea spunând. Apoi: O să ne distrăm mai mult, ceva mai încolo. Orgie!

Și ea știa ce însemna asta. Sexul cu Nathan înrobit de amfetamină nu era doar distracție – era dezlănțuit, oceanic, nepământean. Și dura la nesfârșit...

— Nu m-am gândit că avea să se întâmple ceva îngrozitor decât târziu, în timpul petrecerii, mi-a spus Sofia mie. La *jam session*-ul de la Morty Haber. A fost o frică pe care n-o mai simțisem niciodată cu Nathan. Morty Haber avea un pod uriaș, într-o clădire nu departe de Colegiul Brooklyn, și acolo se ținea petrecerea. Morty – l-ai cunoscut, atunci, la plajă – era asistent de biologie la colegiu și era unul dintre bunii prieteni ai lui Nathan. Îmi plăcea Morty, dar, ca să fiu sinceră, Stingo, nu mă dădeam în vânt după prietenii lui Nathan, bărbați sau femei. În parte, era din vina mea, știu. Eram foarte timidă, în primul rând, iar engleza mea nu era prea strălucită pe atunci. Chiar vorbeam serios când spuneam că puteam vorbi englezește mai bine decât înțelegeam și deveneam atât de pierdută când începeau

toți să vorbească foarte repede. Iar ei vorbeau întotdeauna despre lucruri despre care eu habar n-aveam și nici nu mă interesau – Freud și psihanaliză, invidie falică și alte lucruri din astea, pentru care poate c-aș fi arătat ceva mai multă curiozitate dacă ei n-ar fi fost atât de *serioși* și *solemni* tot timpul când discutau din astea. Oh, mă obișnuisem cu ei, trebuie să înțelegi. Numai că îmi închideam mintea și mă gândeam la altceva când începeau ei să vorbească despre teoria orgasmului și organe și altele asemenea. *Quel ennui!*[1] Și cred că și ei mă plăceau, de asemenea, deși întotdeauna fuseseră un pic suspicioși în privința mea și curioși, pentru că eu nu vorbeam niciodată prea mult despre viața mea trecută și rămâneam un pic deoparte. De asemenea, eram singura *shiksa* din grup și poloneză pe deasupra. Asta mă făcea să par cumva ciudată și misterioasă, cred.

Oricum, era târziu când am ajuns noi la petrecere. Vezi tu, încercasem să-l conving să n-o facă, dar, înainte de a pleca de la Yetta, el mai luase o pilulă de benzedrină – un „Benny", cum îi spunea el – și până am ajuns în mașina fratelui său, ca să mergem cu ea până la petrecere, era deja *high*[2], plutea, ca o pasăre, ca un vultur.

La radioul din mașină era *Don Giovanni* – Nathan știa libretul pe dinafară; cântă foarte bine operă italiană – și a început să cânte și el, tare, cât îl țineau plămânii, și s-a lăsat prins atât de mult cu opera că n-a mai cârmit unde trebuia, spre Colegiul Brooklyn, ci a mers drept pe Flatbush Avenue, practic până la ocean. Conducea și foarte repede, iar eu începusem să mă cam neliniștesc. Ei, cu tot cântatul și condusul ăsta, am ajuns la Morty foarte târziu, trebuie să fi fost trecut de unsprezece. Era o petrecere uriașă, cu cel puțin o sută de invitați. Era și faimosul grup de jazz acolo – am uitat cum îl chema pe cel care cânta la clarinet – și am auzit muzica de când ne apropiam de ușă. Era groaznic de tare, am gândit eu. Mie nu prea-mi place jazzul, serios, deși un pic, un pic începuse să-mi placă, tocmai înainte... înainte ca Nathan să plece.

[1] Ce plictiseală! (lb. franceză, în original)
[2] Drogat, în transă (argou).

Cei mai mulţi invitaţi erau de la Colegiul Brooklyn, absolvenţi, profesori etc., dar şi mulţi alţii de peste tot, o adunătură foarte pestriţă. Nişte fete chiar frumoase din Manhattan, care erau manechine, mulţi muzicieni, destul de mulţi negri. Nu mai văzusem niciodată atât de mulţi negri de aproape, erau foarte exotici pentru mine şi adoram să-i aud râzând. Toată lumea bea şi se distra. De asemenea, simţeam un fum care mirosea ciudat, era prima oară când simţeam un astfel de miros în nările mele, iar Nathan mi-a spus că era de la marijuana; el îi spunea „ceai". Cei mai mulţi invitaţi păreau atât de fericiţi şi, la început, petrecerea n-a fost aşa de rea, era bine, încă nu simţeam apropiindu-se ceva groaznic.

L-am găsit pe Morty la uşă când am intrat. Primul lucru pe care Nathan i l-a spus a fost despre experimentul lui, practic i-a strigat marea veste. L-am auzit spunând: „Morty, Morty, am biruit! Am rezolvat problema cu enzima din limfă definitiv!". Morty auzise deja despre toate astea – cum spuneam, preda biologia – şi l-a bătut pe Nathan pe spinare şi au ţinut câteva toasturi cu bere, şi alte câteva persoane s-au apropiat şi l-au felicitat. Mi-amintesc cât de minunat de fericită m-am simţit, fiind atât de aproape, vreau să spun fiind atât de iubită de omul acesta extraordinar, care avea să trăiască veşnic în istoria cercetării medicale. Şi apoi, Stingo, a fost cât pe ce să leşin pe loc. Pentru că exact în clipa aceea el şi-a petrecut braţul pe după umerii mei, m-a strâns tare şi le-a spus tuturor: „Totul se datorează devotamentului şi tovărăşiei acestei încântătoare doamne, cea mai grozavă femeie pe care a produs-o Polonia de la Marie Sklodowska Curie încoace, şi care o să mă onoreze pentru totdeauna, devenind soţia mea!".

Stingo, aş vrea să-ţi pot descrie cum m-am simţit. Închipuie-ţi! Să fiu *măritată!* Eram *năucită.* Nu puteam să cred aşa ceva şi totuşi se întâmpla! Nathan m-a sărutat şi toţi oamenii au venit la noi, zâmbind, să ne felicite. Am crezut că visez toate acestea. Pentru că, vezi tu, a fost atât de *neaşteptat.* Oh, el mai vorbise despre căsătoria noastră şi înainte, dar întotdeauna pe un ton vesel, ca şi cum ar fi făcut o glumă şi, cu toate că întotdeauna mă încânta ideea asta,

n-o luasem niciodată în serios. Așa că, atunci, eram năucită, cu visul ăla în care nu puteam crede.

Sofia făcu o pauză. Când diseca trecutul relației sale cu Nathan și misterul lui Nathan, avea obiceiul să-și îngroape adesea fața în palme, de parcă ar fi căutat un răspuns sau un indiciu în întunericul din căușul palmelor ei. Asta făcuse și acum, și abia după mai multe secunde și-a ridicat capul și a continuat, spunând:

— Acum e atât de ușor de priceput că... că anunțul ăsta fusese făcut doar fiindcă el era sub efectul pilulelor, substanței, în transa aceea care îl lua și-l ducea departe, tot mai departe, în spațiu, ca pe un vultur. Dar la momentul acela eu n-am putut să fac legătura. Am crezut că era reală toată treaba asta cu noi care o să ne căsătorim cândva și nu-mi amintesc să mai fi fost vreodată la fel de fericită. Am început să beau puțin vin, iar petrecerea a devenit foarte plăcută. Nathan s-a dus nu știu unde, la un moment dat, iar eu am rămas să vorbesc cu niște prieteni de-ai lui. Ei încă mă mai felicitau. Era un prieten negru de-al lui Nathan pe care îl plăcusem întotdeauna, un pictor pe nume Ronnie Nu-știu-cum. Am ieșit pe acoperiș cu Ronnie și cu o foarte sexy fată orientală, am uitat cum o chema, iar Ronnie m-a întrebat dacă voiam niște ceai. Nu mi-am dat seama din prima ce era. Firește, pe moment am crezut că se referea, știi, la băutura în care pui zahăr și lămâie, dar el a zâmbit larg și în clipa aia am știut că se referea la marijuana. Mă cam temeam să iau – întotdeauna mi-a fost frică să nu-mi pierd controlul – da, oh, oricum, eram atât de fericită, încât am simțit că puteam să iau orice, fără teamă. Așa că Ronnie mi-a dat o țigaretă subțire și eu am tras adânc din ea și, foarte curând, am putut înțelege de ce oamenii o foloseau pentru plăcere – era minunat!

Marijuana m-a umplut cu o căldură plăcută. Era foarte frig pe acoperiș, dar dintr-odată m-am simțit încălzită, și tot pământul, și noaptea, și viitorul păreau mai frumoase ca niciodată, dacă era cu putință așa ceva. *Une merveille, la nuit!*[1] Brooklynul, la picioarele noastre, cu un milion de

[1] O minune, noaptea! (lb. franceză, în original)

lumini. Am stat afară, pe acoperiș multă vreme, vorbind cu Ronnie și cu fata chinezoaică, ascultând jazz, uitându-mă în sus, la stele, și simțindu-mă mai bine ca niciodată. Nu mi-am dat seama cât de mult timp trecuse, fiindcă, atunci când m-am întors înăuntru, am văzut că era târziu, aproape ora patru. Petrecerea încă era în toi, știi tu, tare, cu multă muzică, dar unii invitați plecaseră și, pentru un timp, l-am căutat pe Nathan, dar nu l-am găsit. Am întrebat vreo câțiva invitați, iar ei mi-au arătat o ușă, aproape la capătul podului. Atunci m-am dus acolo și l-am găsit pe Nathan împreună cu alți vreo șase sau șapte oameni. Acolo nu se mai distra nimeni. Mai degrabă tăceau. Era de parcă tocmai suferise cineva un groaznic accident și ei discutau ce să facă. Era foarte sumbru acolo și, când am intrat, cred că atunci a fost momentul când am început să mă simt puțin deranjată, stingherită. Mi-am dat seama că avea să se întâmple ceva foarte serios, foarte rău cu Nathan. Era un sentiment cumplit, de parcă aș fi fost lovită în plin de un val înghețat de mare. Rău, foarte rău era ceea ce simțeam.

Vezi tu, ei toți ascultau la radio despre spânzurările din Nürnberg. Era o transmisie specială pe unde scurte, dar de fapt – știi tu, în direct – și l-am putut auzi pe reporterul CBS, printre paraziți, sunând ca foarte de departe, descriind totul de la Nürnberg, exact în timp ce îi spânzurau. Spunea că Von Ribbentrop deja murise, și cred că Jodl, și apoi cred că a spus că Julius Streicher era următorul. Streicher! Nu puteam suporta asta! M-am simțit deodată nădușită și lipicioasă din cap până-n picioare, mi-era greață, cumplit. E greu să descriu senzația asta de rău, pentru că, firește, nu puteai să fii decât, vreau să spun, decât nebun de bucurie că oamenii ăștia erau spânzurați – nu de asta mi-era rău –, ci doar pentru că îmi aminteam din nou cât de mult voiam să uit. Am avut același sentiment și primăvara trecută, cum ți-am mai povestit, Stingo, când am văzut în revistă fotografia aia a lui Rudolf Höss, cu funia legată în jurul gâtului. Și la fel, în camera aia, cu oamenii ăia ascultând despre spânzurările din Nürnberg, am vrut deodată să scap, știi, și îmi tot spuneam: N-o să fiu niciodată eliberată de trecut? M-am uitat la Nathan. Era încă în incredibila lui transă,

puteam s-o spun după ochii lui, dar asculta ca toți ceilalți transmisia spânzurărilor și fața lui era foarte întunecată și suferindă. Era ceva înfricoșător și în neregulă cu fața lui. Și cu tot restul. Tot ce era amuzant, ce era cu adevărat vesel la petrecerea aceea dispăruse, cel puțin în camera aceea. Era ca și cum am fi fost la un priveghi. În cele din urmă, transmisia s-a încheiat sau poate că radioul fusese închis sau nu știu, iar cei de față au început să vorbească toți foarte serios și cu subită înflăcărare.

Îi cunoșteam pe toți, puțin, erau prieteni de-ai lui Nathan. Îmi amintesc în special de unul. Mai vorbisem cu el și înainte. Îl chema Harold Schoenthal, de vârsta lui Nathan, bănuiesc, și preda, cred, filosofia la colegiu. Era și el foarte pornit și serios, dar era unul dintre cei de care-mi plăcea un pic mai mult decât de ceilalți. Îl consideram o persoană cu adevărat simțitoare. Întotdeauna mi se păruse foarte chinuit și nefericit, foarte conștient că era evreu, foarte vorbăreț, iar în noaptea aceea îmi amintesc că era chiar și mai surescitat și mai pătimaș, deși sunt sigură că nu era așa de la vreun drog, ca în cazul lui Nathan, nici măcar de la bere sau vin. Avea o înfățișare, ei bine, frapantă, cu un cap chel și o mustață căzută ca de – nu știu cum i se spune animalului pe englezește – *morse* pe un aisberg și o burtă mare. Se plimba în sus și-n jos prin încăpere, cu pipa lui – oamenii întotdeauna îl ascultau când vorbea – și începuse să spună chestii ca „Nürnberg e o *farsă*, spânzurările astea sunt o *farsă*. Asta nu e decât o răzbunare simbolică, un spectacol secundar!". A spus că Nürnbergul era o diversiune obscenă, care să dea iluzia de justiție, în timp ce ura ucigașă de evrei încă mai otrăvea poporul german. Poporul german însuși ar trebui exterminat – cei care îngăduiseră acestor oameni să-i conducă și să ucidă evreii. „Nu acești – și a folosit aceste cuvinte – nu acești câțiva nemernici de bâlci." Și a mai zis: „Cum rămâne cu Germania pe viitor? O să le permitem oamenilor ăstora să se îmbogățească și să măcelărească evreii din nou?". Era ca și cum ai fi ascultat un orator foarte influent. Auzisem că își ținea studenții ca hipnotizați și îmi amintesc că și eu fusesem fascinată uitându-mă la el și ascultându-l. Avea o teribilă *angoisse* în voce când vorbea despre evrei.

A întrebat unde naiba mai erau evreii în siguranţă în ziua de azi? Şi şi-a răspuns singur: nicăieri. *Alors*, a întrebat el, unde naiba fuseseră vreodată evreii în siguranţă? Şi a răspuns iar – nicăieri.

Atunci mi-am dat brusc seama că vorbea despre Polonia. Spunea cum la unul dintre procese, de la Nürnberg sau din altă parte, se depusese mărturie că, în timpul războiului, nişte evrei evadaseră dintr-unul din lagărele din Polonia şi încercaseră să-şi găsească adăpost la localnici, dar polonezii se întorseseră împotriva evreilor şi nu îi ajutaseră. Ba făcuseră ceva şi mai groaznic. Într-adevăr, îi uciseseră pe toţi. Polonezii ăştia i-au ucis, pur şi simplu, pe toţi evreii. Asta fusese o faptă oribilă, a zis Schoenthal, care dovedea că evreii nu puteau fi în siguranţă nicăieri. Aproape strigase cuvântul *nicăieri*. Nici măcar în America! *Mon Dieu*, îmi amintesc furia lui. Când a vorbit de Polonia, m-am simţit şi mai rău, iar inima a început să-mi bată repede, deşi nu cred că se gândea în mod deosebit la mine. A spus că Polonia s-ar putea să fie cel mai rău exemplu, probabil mai rău şi decât Germania sau cel puţin la fel de rău, căci nu în Polonia s-a întâmplat faptul că, după moartea lui Pilsudski, care îi protejase pe evrei, oamenii săriseră să-i persecute pe evrei de îndată ce avuseseră ocazia? A spus că nu în Polonia se întâmplase ca acei tineri şi nevinovaţi studenţi evrei să fie segregaţi, puşi să stea în bănci separate în şcoli şi trataţi mai rău ca negrii din Mississippi? Ce-i făcea pe oamenii ăştia să creadă că nu s-ar fi putut întâmpla şi în America lucruri ca „băncile de ghetou" pentru studenţi? Iar când Schoenthal a vorbit despre asta, bineînţeles nu m-am putut abţine să nu mă gândesc la tatăl meu. Tatăl meu, care ajutase el însuşi la înfiriparea acestei idei. Era deodată ca o prezenţă fizică, *l'esprit*[1] al tatălui meu intrase chiar în camera asta, foarte aproape de mine şi mie îmi venea să intru în pământ. Nu mai puteam suporta nimic din toată asta. De atâta vreme alungasem lucrurile departe de mine, le îngropasem adânc, le vârâsem cu mătura sub preş – o laşitate, bănuiesc, dar aşa am simţit că trebuia să fac – iar acum totul ieşea la lumină din

[1] Duh, spirit (lb. franceză, în original).

gura acestui Schoenthal. Nu mai puteam suporta. *Merde*[1], nu mai puteam suporta! Așa că, în timp ce Schoenthal încă mai vorbea, eu m-am strecurat în vârful picioarelor până lângă Nathan și i-am șoptit că trebuie să mergem acasă, amintindu-i de excursia la Connecticut de a doua zi. Dar Nathan nu s-a clintit. Era ca – ei bine, ca unul hipnotizat, ca unul dintre studenții lui Schoenthal despre care mi se povestise, stătea acolo și se uita fix la el, ascultându-i fiecare cuvințel. Dar, până la urmă, mi-a răspuns tot în șoaptă că el rămâne și că eu ar trebui să mă duc singură acasă. Ochii lui arătau sălbatici, m-am speriat. El a zis „N-am să mai fiu în stare să dorm până la Crăciun". A zis, cu privirea aia smintită: „Du-te acasă, acum, și dormi, iar eu o să vin și-o să te iau, dis-de-dimineață". Și atunci am plecat în mare grabă, astupându-mi urechile să nu-l mai aud pe Schoenthal, ale cărui vorbe mă omorâseră pe jumătate. Am luat un taxi până acasă, simțindu-mă groaznic. Uitasem complet că Nathan spusese că o să ne căsătorim, într-atât de rău îmi era. Simțeam în fiecare minut că o să încep să urlu.

Connecticut.

Capsula în care se afla cianura de potasiu (cristale mici, granulate, la fel de comune ca și cele de Bromo-Seltzer, zicea Nathan, și la fel de rapid solubile în apă, topindu-se aproape imediat, fără să fie însă efervescente) era, într-adevăr, mică, un pic mai mică decât orice capsulă medicinală pe care o văzuse ea vreodată, și avea, de asemenea, reflexii metalice, astfel încât, așa cum i-o ținea Nathan, la cinci centimetri deasupra feței, în timp ce ea stătea întinsă în pat, cu capul pe pernă – jucând-o între degetul mare și arătător și făcând micul oval rozaliu să descrie o mică piruetă în aer – ea putea vedea sclipind pe suprafața ei conflagrația în miniatură ce nu era decât imaginea captată a frunzișului de toamnă de afară, incendiat de soare. Somnoroasă, Sofia adulmecă mirosul de mâncare gătită de la bucătăria aflată două caturi mai jos – un amestec de miros de pâine coaptă și, i se păru ei, de varză – și urmări capsula dansând încet în mâna lui. Somnul se ridica precum fluxul prin creierul ei;

[1] Rahat, la dracu' (lb. franceză, în original).

era conştientă de vibraţiile regulate, liniştitoare, care se transmiteau atât prin imagini, cât şi prin sunete, făcând să-i dispară temerile – transă albastră de nembutal[1]. Nu trebuia s-o înghită. Trebuia s-o muşte o dată, tare, i-a spus el ei, dar nicio grijă: urma să simtă rapid un gust dulce-amărui, ca de migdale, un miros aducând un pic a piersică, apoi nimic. Un *nimic* profund, întunecat – *rienada, fucking nothing!* –, atins atât de instantaneu şi atât de complet, încât să excludă până şi instalarea durerii. Se poate, zise el, doar se poate, să simtă o fracţiune de secundă de suferinţă – mai degrabă disconfort –, dar tot atât de scurt şi de neînsemnat ca un sughiţ. *Rien, nada, niente, fucking nothing!*

„Apoi, Irma, dragostea mea, apoi"...

Un sughiţ. Fără să se uite la el, uitându-se dincolo de el, la fotografia de ambră, ştearsă, a unei bunici cu basma, neclară, imobilizată în umbrele unui perete, ea murmură:

— Ai spus că nu. De mult, azi, ai spus că nu...

— Nu, ce?

— Că n-o să-mi spui aşa. N-o să mă mai numeşti Irma.

— Sofia, zise el, fără emoţie. Sofia, iubire. Nu Irma. Bineînţeles. Bineînţeles. Sofia. Iubire. Sofiaiubire.

Părea mult mai calm acum, frenezia de dimineaţă, sminteala turbată de după-amiază se liniştiseră sau cel puţin pe moment se calmaseră de acelaşi nembutal pe care i-l dăduse şi ei – binefăcătorul barbituric pe care, în groaza lor comună, se gândiseră că nu-l vor mai găsi niciodată, doar, cu numai două ore în urmă, îl găsiseră. El era mai calm, dar, ştia ea, încă tulburat; ce curios, gândi ea, în forma liniştită de acum a tulburării sale mintale el nu mai părea atât de înfricoşător şi de ameninţător, în pofida ameninţării lipsite de echivoc a capsulei de cianură la numai o palmă distanţă de ochii ei. Minuscula marcă Pfizer era clar imprimată pe gelatină; capsula era micuţă. Era, îi explică el, o capsulă specială, de uz veterinar, făcută să conţină antibiotice pentru pisoiaşi şi căţeluşi, pe care el o obţinuse ca s-o folosească drept recipient al dozei; şi, din pricina chestiunilor de amănunt de la birou, fusese mult mai greu de obţinut capsulele, ieri, decât

[1] Un barbituric folosit ca sedativ, hipnotic şi antispastic.

zece grame de cianură de potasiu – cinci grame pentru ea și cinci pentru el. Nu era nicio glumă, Sofia știa; într-un alt loc și într-un alt timp ar fi socotit întreaga scenă ca pe unul dintre trucurile lui morbide: micuța păstaie roz-strălucitor din mâna lui s-ar fi deschis în ultima secundă între degetele lui, pentru a da la iveală o floricică, un granat, o bombonică de ciocolată. Dar nu după ziua de azi și delirul care nu se mai sfârșea. Știa, mai presus de orice îndoială, că micuța capsulă conținea moartea. Ciudat totuși. Nu simțea nimic, decât o moleșeală răspândită în tot corpul, privindu-l cum duce capsula la buzele lui și-o așază între dinți, mușcând doar atât cât să-i îndoaie ușor suprafața, fără s-o spargă însă. Oare lipsa ei de groază să se datoreze nembutalului sau vreunei intuiții că el încă se prefăcea? Mai făcuse asta și înainte. Își scoase capsula din gură și zâmbi.

— *Rienada, niente, fucking nothing!*

Ea își amintea de celălalt moment când flirtase așa, cu mai puțin de două ore în urmă, tot în camera asta, deși i se părea că fusese acum o săptămână, acum o lună. Și se întrebă acum prin ce alchimie miraculoasă (nembutalul?) fusese făcut el să înceteze sporovăiala neîntreruptă de o zi întreagă. Vorbe vorbe vorbe... Vorba nu se oprise decât de vreo câteva ori de azi-dimineață, de la nouă, când urcase în goană pe scările Palatului Roz și o trezise...

...Cu ochii încă închiși, cu capul încă împâslit de somn, îl aude pe Nathan scoțând un chicotit.

— Sus, pe cai!

Ea îl aude spunând:

— Schoenthal are dreptate. Dacă se poate întâmpla aici, n-o să se întâmple aici? Vin cazacii! Aici e doar un băiat evreu care-o să se cărăbănească la țară.

Ea se trezește. Anticipase o împreunare imediată, întrebându-se dacă ar fi trebuit să-și pună diafragma înainte de a se culca, apoi își aminti că făcuse deja asta și se întoarse leneș pe spate, zâmbind somnoroasă, ca să-l salute. Își aduse aminte de pasiunea lui incredibil de lacomă când era drogat. Își aduse aminte cu încântare voluptuoasă – totul – nu doar începutul tandreții flămânde, cu degetele lui pe sfârcurile ei și

blânda, totuşi insistenta, pipăială între picioarele ei, ci toate celelalte şi mai ales un lucru, din nou anticipat flămând şi eliberat la sfârşit (*adieu, Cracow!*), extaz neinhibat, absorbit numai de ea: extravaganta lui abilitate de a o face să aibă orgasm – de a o duce la orgasm nu o dată, nu de două ori, ci mereu şi mereu, până când ajunge la o aproape sinistră pierdere de sine finală, o cufundare în moarte ca o coborâre în peşteri, în care ea n-ar putea să spună dacă e pierdută în ea însăşi sau în el, o senzaţie de întuneric spiralând în jos, până la o fuziune inseparabilă a cărnii. (E aproape singurul moment în care ea mai gândeşte sau vorbeşte în poloneză, şoptind tare, la urechea lui *Weź mnie, weź mnie*, care se aude ieşindu-i de pe buze misterios, spontan, şi care înseamnă „Ia-mă, ia-mă", deşi o dată, când Nathan a întrebat-o ce însemna, ea fusese silită să mintă înveselită, spunându-i „Înseamnă *fute-mă, fute-mă!*") Este, aşa cum Nathan, extenuat uneori, proclamă după aceea, Superfutul secolului douăzeci – când te gândeşti la cât de fad a fost futaiul omenesc de-a lungul secolelor, înainte de descoperirea sulfatului de benzedrină. Acum, ea este din cale-afară de excitată. Mişcându-se, întinzându-se ca o pisică, ridică un braţ spre el, invitându-l în pat. El nu spune nimic. Şi apoi, nedumerită, ea îl aude, din nou:

— Haide! Sus şi pe cai! Acest băiat evreu o să te ducă într-o excursie la ţară!

Ea începe:

— Dar, Nathan...

Vocea lui, întrerupând-o, este deopotrivă insistentă şi înveselită:

— Haide! Haide! Trebuie s-o pornim la drum!

Ea se simte brusc frustrată, în timp ce, în aceeaşi clipă, o amintire din decorurile trecute (*bonjour, Cracow!*) îi dă o uşoară strângere de inimă de ruşine pentru pofta ei desfrânată grăbită şi nestăpânită.

— Haide!, porunceşte el.

Goală, ea se dă jos din pat, îşi ridică ochii, îl vede pe Nathan privind în petele de soare printre frunze în timp ce trage adânc pe nări – printr-o bancnotă de un dolar – ceea ce ştie instantaneu că e cocaină...

...În amurgul din New England, peste mâna lui și otrava din ea, Sofia poate zări infernul de frunze, un copac scăldat în vermillion, contopit cu un altul, lucrat din cel mai aprins aur. Afară, pădurea stătea în tihna înserării, iar vastele petice de culoare ca niște hărți erau surprinse în nemișcare, fără niciun tremur de frunză, în lumina unui soare la apus. În depărtare, mașinile treceau pe autostradă. Ea se simțea moleșită, dar nu căuta somnul. Vedea acum că erau două capsule între degetele lui, gemene, roz, identice.

— „A lui" și „a ei" este unul dintre cele mai drăguțe concepte contemporane, îl auzi ea spunând. „A lui" și „a ei" prin baie, prin toată casa, de ce nu și cianura lui și „a ei", nimicul lui și „al ei"? De ce nu, Sofiaiubire?

Se aude o bătaie la ușă, iar mâna lui Nathan reacționă zvâcnind ușor.

— Da?, făcu el, pe un ton egal, blând.

— Domnul și doamna Landau, zise vocea, eu sunt doamna Rylander. Îmi pare rău că vă deranjez!

Vocea era peste măsură de lingușitoare, sârguincios de mieroasă.

— În extrasezon, bucătăria se închide la ora șapte. Voiam doar să vă spun. Îmi pare rău că v-am întrerupt siesta. Sunteți singurii oaspeți aici, așadar, nu e nicio grabă, deocamdată, doar voiam să vă spun. Soțul meu gătește specialitatea lui, în seara asta, carne sărată de vacă și varză!

Tăcere.

— Vă mulțumesc foarte mult, zise Nathan, o să coborâm imediat.

Pași coborând apăsat scara veche, acoperită de covor; lemnul chelălăie ca un animal rănit. Vorbevorbevorbe. Răgușise de atâtea vorbe.

— Gândește-te, Sofiaiubire, spunea el acum, mângâind cele două capsule, gândește-te cât de intim sunt împletite viața și moartea în natură, care conține pretutindeni semințele beatitudinii și disoluției noastre. Asta, de pildă, HCN, este răspândită prin toată Mama Natură într-o abundență mascată, în forma glicozidelor, adică în combinație cu zaharurile. Zahăr, dulce zahăr. În amăruiele migdale, în sâmburii de piersică, în unele specii ale frunzelor acestora

de toamnă, în para comună, în arbutus. Închipuie-ți, așadar, când acești dinți de porțelan perfect albi ai tăi vor mușca din delicioasa pricomigdală, gustul pe care îl simți este la doar o moleculă organică distanță de al acesteia...

Ea nu ascultă vocea lui, uitându-se din nou la frunzișul uluitor, ca un lac de foc. De jos, îi veni un miros puternic și umed de varză. Și își aminti de o altă voce, a lui Morty Haber, plină de solicitudine nervoasă: „Nu mai face fața asta de vinovată. N-ai fi putut face nimic, pentru că el s-a luat de droguri cu mult înainte de a-l fi cunoscut tu. Dacă poate fi controlat consumul? Da. Nu. Poate. Nu știu, Sofia! Aș da orice să știu! Nimeni nu știe prea multe despre amfetamine. Până la un punct, sunt relativ inofensive. Dar, evident, pot fi periculoase, pot da dependență, mai ales când sunt amestecate cu altceva, precum cocaina.

Lui Nathan îi place să tragă pe nas cocaină peste „Bennies" și asta cred că e al dracului de periculos. Așa, poate să-și piardă controlul și să intre într-o... eu știu, o arie de psihoză, unde nu mai poate comunica nimeni cu el. Am verificat toate datele și, da, este periculos, foarte periculos – oh, la dracu', Sofia, nu vreau să mai vorbesc despre asta, dar, dacă o să capoteze și o să piardă contactul cu realitatea, să vii să mă anunți imediat, pe mine sau pe Larry...". Se uita dincolo de Nathan, la frunze, și simțea furnicături pe buze. Nembutalul? Pentru prima oară, după multe minute, se mișcă ușor pe saltea. Imediat simți o durere ascuțită în coaste, acolo unde el o lovise cu piciorul...

— ...Fidelitatea ți-ar sta mai bine, spunea el, în mijlocul peroraței sale smintite.

Ea îi aude vocea peste vâjâitul curentului de aer care trece pe lângă parbrizul mașinii decapotabile. Deși e frig, Nathan nu a ridicat capota. Stând lângă el, s-a acoperit cu o pătură. Nu înțelege pe deplin ce i-a spus el și pe jumătate strigând, întreabă:

— Ce ai spus, iubitule?

El se întoarce cu fața la ea și ea îi zărește pentru o clipă ochii, rătăciți acum, cu pupile aproape dispărute, înghițite de elipsele violent căprui.

— Am spus că *fidelitatea* ți-ar sta mai bine, ca să folosesc o expresie elegantă.

Ea e nedumerită și cuprinsă brusc de o frică rece și umedă. Își întoarce privirile, cu inima bătându-i puternic. Niciodată, de atâtea luni de când stau împreună, el nu a arătat vreo urmă de mânie împotriva ei. Disperarea rece începe să curgă asupra ei ca ploaia pe pielea goală. Ce vrea să spună? Își fixează privirea asupra peisajului care se învârtește sub ochii ei, la tufele de ienupăr bine tunse de la marginea drumului îngrijit, la pădurea din fundal cu exploziva ei schimbare de frunze, la cerul albastru, soarele strălucitor, stâlpii de telefon. BINE AȚI VENIT ÎN CONNECTICUT/CONDUCEȚI CU ATENȚIE. Ea își dă seama că el conduce cu viteză. Depășește mașină după mașină, trecând pe lângă ele cu un șuierat și o vibrație a aerului. Îl aude spunând:

— Sau ca să nu folosesc o expresie elegantă, mai bine nu te-ai *fute cu oricine*, mai ales în locuri unde te pot vedea eu!

Ea icnește tare, nu-i vine să creadă că el a spus asta.

— Iubitule, de ce...?

— Tacă-ți fleanca!, urlă el, și acum din nou cuvintele se revarsă din el ca dintr-un canal deversor, nestăvilite, o bolboroseală continuă a învălmășelii semicoerente cu care a asaltat-o de când au părăsit Palatul Roz, acum mai bine de o oră. S-ar părea că seducătorul tău cur polonez este irezistibil angajatorului tău, adorabilul șarlatan din Forrest Hills, ceea ce este în regulă, chiar în regulă, ține minte, căci este o piesă încântătoare a echipamentului, dacă trebuie s-o spun eu, pe care nu doar că l-am îngrășat, dar am și folosit din plăcerile lui deloc obișnuite, asta pot înțelege, că doctorul Escrocherie tânjește după el din toată inima și din toată scula lui chinuită de poftă...

Ea îl aude scoțând un hohot descreierat: *he-he-he*.

— Dar ca tu să cooperezi la inițiativa lui, efectiv să te oferi și să te lași *încălecată* de trișorul ăsta scabros și apoi, *apoi* să te etalezi cu isprava ta chiar sub ochii mei, cum ai făcut aseară, lăsându-l să stea acolo și să te mai pipăie o dată, vârându-și limba aia grețoasă chiropractică pe gâtlej în jos – ei, curvi**ș**tina mea poloneză, e mai mult decât pot suporta.

Incapabilă să vorbească, ea își fixează privirea pe vitezometru: 70, 75, 80[1]... Nu-i chiar atât de rău, gândește ea, calculând în kilometri, apoi, recalculând rapid, își spune: *Mile!* O să pierdem controlul mașinii! Gândește: E mai mult decât nebunie gelozia asta, că mă culc cu Blackstock. Departe, în urma lor, se aude slab o sirenă, ea își dă cumva seama de lumina roșie intermitentă, reflecția sa, ca o mică zmeură, clipind, apărând și dispărând pe parbriz. Deschide gura, se pregătește să vorbească („Iubitule!", încearcă să spună), nu poate articula cuvântul. Vorbevorbevorbe... E ca o coloană sonoră dintr-un film mixat de un cimpanzeu, coerent pe părți, dar fără niciun sens final; paranoia asta o face să se simtă rău, vlăguită.

— Schoenthal are sută la sută dreptate, e o tâmpenie pur sentimentală inserată în etosul iudeo-creștin că sinuciderea e un gest împotriva moralei, după Al Treilea Reich, sinuciderea ar trebui să devină opțiunea legitimă a oricărei ființe omenești întregi la minte de pe pământ, nu-i așa, Irma?

De ce-i spunea brusc „Irma"?

— Dar n-ar trebui să mă mire pofta asta a ta de a-ți desface picioarele pentru orice pulă care-ți iese în cale, ca să fiu sincer și n-am mai spus asta înainte. Pentru mine ai fost un mister de când ne-am întâlnit și ar fi trebuit să mă gândesc că ești doar o nenorocită de *goy kurveh*, ce altceva – ce altceva? – vai-vai-vai, ce bizară *Schadenfreude*[2] autoimpusă m-a făcut să fiu atras de o asemenea sosie perfectă a Irmei Griese? Ea arăta remarcabil, potrivit celor care au fost la proces, la Lunenburg, chiar și procurorii își scot pălăria în privința asta, oh, la dracu', iubita mea mamă spunea mereu că eram atras fatal numai de *shiksa* blonde, de ce nu poți să fii un băiat evreu la locul lui, Nathan, și să te însori cu o fată drăguță ca Shirley Mirmelstein, care e atât de frumoasă și are un tată care a câștigat o avere din corsete și care are până și o casă de vacanță în Lake Placid!

Sirena se ținea după ei, țipând slab.

[1] În kilometri: 110, 120, 130.

[2] Bucurie de răul altuia (lb. germană, în original).

— Nathan, zice ea, uite un polițist.

— Brahmanii venerează sinuciderea, la fel și mulți alți orientali, de fapt, ce mare scofală e moartea, până la urmă, *rienada, fucking nothing*, așadar, gândindu-mă mai bine, nu de mult, mi-am spus okay, frumoasa Irma Griese a primit frânghia pentru că a ucis personal x mii de evrei la Auschwitz, dar nu dictează logica că o mulțime de micuțe Irma Griese au scăpat oricum, de pildă cum rămâne cu această frumușică *nafka*[1] poloneză cu care o ard eu, arată ca o poloneză în multe privințe, dar și ca o *echt*[2] nordică, ca vreo starletă de-a nemțoteilor travestită în criminala Contesă de Cracovia, și, de asemenea, aș putea adăuga acea germană absolut perfectă pe care am auzit-o ieșind cu atâta claritate de pe frumoasele tale buze de fecioară a Rinului. O poloneză! Vai, mie! *Das machst du andern weismaehen!*[3] De ce nu recunoști, Irma? Ai cooperat cu SS-ul, nu-i așa? Nu așa ai scăpat din Auschwitz, Irma? Recunoaște!

Ea a trebuit să-și astupe urechile cu ambele mâini, suspinând:

— Nu! Nu!

Simți mașina frânând brusc. Țipătul sirenei devine un mârâit de dragon, diminuendo. Mașina poliției opri în dreptul lor.

— Recunoaște, pizdă fascistă!

...În timp ce zace în lumina înserării, urmărind cum frunzișul se stinge și pălește, aude zgomotul urinei lui ciocnindu-se zgomotos și ferm de apa din closet. Își amintea. Printre frunzele fantastice de mai devreme, în adâncul pădurii, stând deasupra ei, el încercase să urineze în gura ei și nu reușise; acela fusese începutul alunecării lui pe panta întunecării. Ea se mișcă în pat, simțind aburii de varză care se ridicau de la parter, și ochii i se opriră, toropiți, pe cele două capsule pe care el le lăsase în scrumieră. HANUL CAPUL MISTREȚULUI, scria cu litere englezești vechi în jurul marginii sale de porțelan, OBIECTIV AMERICAN. Căscă, gândindu-se cât

[1] Prostituată (în idiș, în original).
[2] Real, autentic (lb. germană, în original).
[3] Cu asta îi prosteși pe alții (lb. germană, în original).

de ciudat era. Cât de ciudat era că nu îi era frică de moarte, dacă el avea, într-adevăr, s-o forțeze să moară, cât se temea, pur și simplu, că va muri numai el, lăsând-o pe ea în urmă. Că prin cine știe ce încurcătură neprevăzută, cum spusese el, doza letală avea să-și facă efectul numai asupra lui, în timp ce ea avea să fie din nou nefericita supraviețuitoare. Nu pot trăi fără el, se auzi ea șoptind în poloneză, conștientă de platitudinea gândului, dar și de adevărul lui absolut. Moartea lui va fi agonia *mea* finală. De departe, o sirenă de locomotivă țipă peste valea cu nume ciudat, Housatonic, un sunet lung, mult mai bogat și mai melodic decât oricare dintre cele ale stridentelor sirene europene, totuși aidoma în modul în care tânguirea de pe șine îi sfâșie inima.

Se gândi la Polonia. La mâinile mamei sale. Se gândise atât de rar la mama ei, acel suflet dulce, modest, discret, și acum, pentru o clipă, nu se putu gândi decât la mâinile elegante, expresive, de pianist, ale mamei sale, cu degete puternice și deopotrivă suple și delicate, ca una dintre nocturnele lui Chopin pe care le interpreta ea, cu pielea ivorie, amintindu-i de albul mat al florilor de liliac. Atât de remarcabil de albe, într-adevăr, încât Sofia numai retrospectiv făcuse prima oară legătura între albeața încântătoare și lipsa de sânge a bolnavului de tuberculoză, suferință care o mistuia pe mama ei încă de pe atunci și care, în cele din urmă, încremenise acele mâini. Mama, mama, se gândi ea. Atât de des mâinile acelea îi mângâiaseră fruntea pe când, copilă fiind, își rostea rugăciunile de dinainte de culcare pe care orice odraslă poloneză le știa pe de rost, întipărite în suflet mai trainic decât orice altă poezie de copii: *Înger, îngerașul meu, ce mi te-a dat Dumnezeu, eu sunt mic, Tu fă-mă mare, eu sunt slab, Tu fă-mă tare și de toate mă păzește, și de rele mă ferește. Amin.* Pe unul dintre degetele mamei sale era un cerc subțire de aur, în forma unei cobre încolăcite, ochiul șarpelui fiind făcut dintr-un mic rubin. Profesorul Biegański îi cumpărase inelul din Aden, prin care trecuse la întoarcerea din călătoria sa în Madagascar, unde fusese ca să prospecteze geografia unuia dintre primele sale visuri: strămutarea evreilor polonezi. Extrema lui vulgaritate. Oare căutase mult până cumpărase o asemenea monstruozitate? Sofia știa că mama ei nu putea

nuferi inelul, dar îl purta din permanenta ei deferență față de soțul ei. Nathan se opri din urinat. Se gândi la tatăl ei și la bogatul lui păr blond, perlat cu sudoare prin bazarurile din Arabia...

— ...Există Dayton Beach pentru cursele de mașini, zice polițistul, asta e șoseaua Merritt, pentru cei pe care îi numim automobiliști. Ei, ce-i cu graba asta?

Are părul deschis la culoare, o față tânără, pistruiată, nu lipsită de frumusețe. Poartă o pălărie de șerif texan. Nathan nu zice nimic, uitându-se drept înainte, dar Sofia îl aude șoptind rapid în barbă. Tot vorbevorbevorbe, dar cu *sotto voce*.

— Vreți să vă prefaceți, dumneata și fata asta frumoasă, într-o statistică?

Numele de pe ecuson al polițistului este S. Grzemkowski.

Sofia spune:

— *Prezpraszam*... (Nu vă supărați...)

Grzemkowski înflorește și răspunde.

— *Czy jestes Polakiem?*

— Da, sunt poloneză, răspunde Sofia, încurajată, continuând în limba ei maternă, dar polițistul o întrerupe.

— Eu nu știu decât vreo câteva cuvinte. Ai mei sunt polonezi, dar locuiesc în New Britain. Ascultă, care-i treaba cu voi?

Sofia spune:

— El este soțul meu. Este foarte supărat. Mama lui e pe moarte, în...

Încearcă disperată să-și aducă aminte numele vreunei localități din Connecticut și reușește să spună:

— ...în Boston. De aceea ne grăbim.

Sofia se uită la fața polițistului, cu ochii ca două violete inocente, o față simplă ca dalele de pavaj, ușor bucolică, fața unui țăran. Gândește: Ar putea paște vacile pe o vale din Carpați.

— Vă rog, insistă ea dulceag, aplecându-se peste Nathan cu cea mai simpatică față supărată a ei: vă rog, domnule, fiți înțelegător, e mama lui la mijloc. Vă promitem că mergem mai încet.

Expresia lui Grzemkowski se întoarce la treburile serioase, vocea devine de poliţist sever:

— De data asta vă dau doar un avertisment. Acum, luaţi-o mai încet.

Nathan spune:

— *Merci beaucoup, mon chef*[1].

Priveşte drept, spre infinit. Buzele i se mişcă fără sunet, neîncetat, de parcă i-ar vorbi unui public neajutorat, aflat în pieptul lui. Începuse să transpire în şiroaie ca glicerina. Poliţistul a plecat. Sofia îl aude pe Nathan şoptind pentru el, în timp ce maşina reporneşte la drum. E aproape amiază. Se îndreaptă (mai domol) spre nord, pe sub bolta copacilor, şi nori joşi, şi furtuni dezlănţuite de frunze multicolore într-un vălmăşag aerian – ba o culoare de erupţie de lavă incandescentă, ba o explozie de stele, toate cum Sofia n-a mai văzut şi nu şi-a închipuit niciodată că există –, iar murmurul înăbuşit pe care nu-l putea înţelege devine sonor, într-un nou acces de paranoia. Şi cu neostoita lui furie o îngrozeşte la fel tare, ca şi când ar fi dat drumul în maşină unei cuşti pline cu şobolani feroce. Polonia. Antisemitism. Şi *tu* ce ai făcut, păpuşă, când au ars ghetourile din temelii? Ştii bancul ăla cu ce-i spune un episcop polonez altui episcop polonez? „Dacă ştiam că veneaţi, v-aş fi fript un jidan!" *Hî-hî-hî!* Nathan, *încetează*, gândeşte ea, nu mă mai face să sufăr aşa! *Nu mă face să-mi amintesc!* Lacrimile se rostogolesc pe faţa ei când îl trage de mânecă.

— Nu ţi-am spus niciodată! Nu ţi-am spus niciodată!, strigă ea. În 1939, tata şi-a riscat viaţa ca să salveze evrei! A ascuns evrei sub podeaua biroului său de la universitate când a venit Gestapoul, a fost un om bun, a murit din cauză că i-a salvat pe aceşti...

Cu nodul lipicios al propriei deznădejdi care i se urcă în gât odată cu minciuna pe care tocmai a spus-o, se sufocă, apoi îşi aude vocea frângându-se:

— Nathan! Nathan! Crede-mă, iubitule, crede-mă.

INTRAREA ÎN ORAŞUL DANBURY.

— V-aş fi fript un jidan! Hî-hî-hî!

[1] Mulţumesc mult, şefule (lb. franceză, în original).

— Vreau să spun *i-a* ascuns, iubitule, nu *s-a* ascuns...

Vorbevorbevorbe – ea ascultă numai pe jumătate acum, gândind: Dacă aș putea să-l fac să oprească și să mâncăm undeva, m-aș putea furișa ca să-i dau un telefon lui Morty sau lui Larry, să-i chem să vină... Și se aude spunând:

— Iubitule, mi-e atât de foame, n-am putea să oprim...

Numai ca să audă, printre vorbevorbevorbe:

— Irma, pisicuța mea, Irma Liebchen[1], eu n-aș putea mânca niciun singur băț de Saltine, nici dacă m-ai plăti cu o mie de dolari, o, la dracu', Irma, zbor, oh, Hristoase, sunt în cer, niciodată n-am fost atât de drogat, niciodată atât de drogat, și-am așa o mare poftă de tine-e-e, micuța mea *nafka* fascistă *goy*, hei, ia pipăie aici...

Îi apucă mâna și i-o pune peste pantaloni, apăsându-i degetele pe umflătura tare a sculei lui; ea o simte cum zvâcnește, apoi se contractă și zvâcnește din nou.

— O muie, de-asta am nevoie, o trebușoară de-a ta orală d-aia de cinci sute de zloți polaci de aur, hei, Irma, câte pule de SS-işti ai supt ca să ieși de acolo, câtă rasă superioară ai înghițit pentru *Freiheit*[2]? Ascultă, lăsând gluma la o parte, Irma, am nevoie să mi-o sugi, o, n-am zburat niciodată atât de sus, Iisuse, să-ți pui buzele alea dulci și hălpăitoare la treabă *chiar acum*, vreau să spun undeva sub cerul liber și frunze de arțar învăpăiate de toamnă, frumoasă toamnă, iar tu să-mi sugi sămânța groasă ca frunzele de toamnă care acoperă izvoarele în Vallombrosa, asta-i din John Milton...

...Gol, el lipăi înapoi până la pat și, ușor, cu grijă, se întinse lângă ea. Cele două capsule străluceau în scrumieră, iar ea se întrebă moleșită dacă uitase de ele, se întrebă dacă o să flirteze și o s-o tachineze iar cu amenințarea lor roz. Nembutalul, înmuind-o treptat spre somn, o trăgea de picioare ca un curent cald de mare blândă.

— Sofiaiubire, zise el, cu vocea de asemenea somnoroasă, Sofiaiubire, regret numai două lucruri.

Ea zise.

[1] Iubito (lb. germană, în original).
[2] Libertate (lb. germană, în original).

— Care, iubitule?

Cum el nu-i răspunse, întrebă din nou:

— Care?

— Numai atât, zise el, în cele din urmă, că toată munca aia de la laborator, toată cercetarea aia, pe care n-am s-o văd niciodată dând roade.

Ciudat, gândi ea în timp ce vorbea el, vocea lui, poate pentru prima oară în ziua aia, îşi pierduse ameninţarea isterică, maniacală, cruzimea, şi devenise, în schimb, plină de tandreţe, familiară, mângâietoare, care era o parte atât de firească din el şi pe care toată ziua ea fusese sigură că n-o va putea regăsi. Oare şi el să fi fost salvat, în ultima clipă, să fi fost împins înapoi, senin, în portul lui mântuitor de barbiturice? Avea să uite, într-adevăr, de moarte şi avea să se lase purtat în voia somnului?

Se auzi un scârţâit pe scări, afară, şi din nou vocea onctuoasă de femeie:

— Domnul şi doamna Landau, iertaţi-mă, vă rog. Dar soţul meu vrea să ştie dacă aţi dori să beţi ceva înainte de cină. Avem de toate. Dar soţul meu se pricepe să facă un excelent punci de rom fierbinte.

După un moment, Nathan zise:

— Da, mulţumesc, un punci de rom. Două.

Şi ea gândi: Sună precum celălalt Nathan. Dar după aceea îl auzi murmurând încetişor:

— Celălalt lucru, celălalt lucru este că tu şi cu mine n-am apucat să avem un copil.

Ea priveşte în amurgul tremurător, pe sub pătură îşi simte unghiile pătrunzând ca lamele în carnea palmei sale, gândind: De ce trebuie să spună asta acum? Ştiu, cum a zis el, la un moment dat, astăzi, am fost o târfă masochistă şi el nu mi-a dat decât ce am vrut eu. Dar de ce nu mă poate scuti de agonia asta?

— Am vorbit serios, aseară, despre căsătorie, îl auzi ea spunând.

Nu-i răspunse nimic. Visa, pe jumătate, la Cracovia şi la timpurile de altădată, şi la cataclop-cataclopul copitelor de cai pe pietrele de pavaj roase de vreme; dintr-odată, văzu în întunericul unei săli de cinematograf strălucitoarea imagine

pastel a lui Donald Duck, care se burzuluia, cu pălăria de marinar pusă pe-o parte, împroșcând proteste în poloneză, apoi o auzi pe mama ei râzând încetișor. Se gândi: Dacă aș putea să descătușez un pic trecutul, poate că aș putea să-i spun și lui. Dar trecutul sau vinovăția, sau știu eu ce altceva, îmi ține gura mută. De ce nu pot să-i spun tot ce am suferit și eu, la rândul meu? Și ce am pierdut...

...În ciuda poezioarei lui smintite, repetate la nesfârșit – „Nu fi rea, Irma Griese, draga mea"–, în ciuda mâinii lui care-i răsucește fără milă părul ca și cum ar vrea să i-l smulgă din rădăcini, în ciuda celeilalte mâini a lui, încleștate de umărul ei, strângând-o cu atâta forță, încât i se face rău de durere, în ciuda pătrunzătoarei senzații pe care o transmite el, întins acolo, tremurând, de om trecut mult dincolo de limite și rătăcind prin propriul său infern, în ciuda spaimei febrile care o cuprinde, ea tot simte, fără voia ei, plăcerea știută dintotdeauna când i-o suge. Și suge, și suge, și suge. Suge la nesfârșit, cu dragoste. Degetele ei râcâie pământul argilos al coastei dealului pe care el stă întins sub ea, simte pământul intrându-i sub unghii. Pământul umed și rece, simte miros de fum de lemne și prin pleoapele ei transparente se filtrează incredibila lumină a frunzișului învăpăiat. Și suge, și suge. Sub genunchi, cioburi de șist îi intră în carne dureros, dar nu face nicio mișcare să-și ușureze suferința. „Oh, Iisuse Hristoase, o, la dracu', suge-mă, Irma, suge-l pe băiețașul evreu." Ea îi prinde testiculele tari în palmă, îi mângâie părul delicat ca pânza de păianjen. Ca întotdeauna, își închipuie în cavitatea ei bucală suprafața alunecoasă a unui palmier dur, cu capul moale, spongios, ale cărui frunze se înfoaie și se desfac în noaptea creierului ei. „Relația asta, lucrul acesta unic pe care îl avem, simbioza asta extatică", își amintește ea, „nu poate rezulta decât din întâlnirea unui mare *schlong* semitic singuratic și erect, care a fost circumcis cu succes de o armată de prințese evreice îngrozite, și o pereche de frumoase mandibule slave avide de felație". Și gândește chiar și acum, în neliniștea ei, în frica ei: Da, da, el mi-a dat și asta, râzând, mi-a alungat vinovăția când a spus că era absurd din partea mea să-mi fie rușine pentru că-mi doream

atât de mult să sug un penis, că nu era vina mea că soțul meu era frigid și că nu mă lăsa s-o fac, și că amantul meu din Varșovia nu mi-a sugerat-o și eu nu puteam să încep s-o fac de la mine putere – eu nu eram, spunea el, decât victima a două mii de ani de condiționare iudeo-creștină antifelație. Mitul ăla păduchios, spunea el, că numai pederaștilor le place s-o sugă. Suge-mă, zicea el întotdeauna, bucură-te, bucură-te! Deci chiar și acum, cu norul de frică în jurul ei, în vreme ce el o necăjește și o violentează – chiar și acum, plăcerea ei nu e doar o bucurie oarecare, moderată, ci o beatitudine constant reînnoită și-o trec valuri-valuri de fiori pe spate în timp ce suge, și suge, și suge. Nici măcar nu e surprinsă că, acum, cu cât îi chinuiește mai tare scalpul, cu cât o irită mai mult cu nesuferitul nume „Irma", cu atât mai lacomă devine pofta ei de-ai înghiți tot penisul, și când se oprește, doar pentru o clipă, și își ridică gâfâind capul ca să exclame „O, Doamne, cât îmi place să ți-o sug", cuvintele sunt rostite cu aceeași neprefăcută și spontană ardoare ca și mai înainte. Își deschide ochii, îi zărește fața schimonosită, își reia orbește acțiunea, dându-și seama acum că vocea lui a devenit un strigăt care începe să stârnească ecouri pe panta muntelui presărată cu stânci. „Suge-mă, scroafă fascistă ce ești, Irma Griese, târâtură care arzi evrei!" Deliciosul palmier dur, trunchiul alunecos tumefiindu-se și dilatându-se, îi spune că e gata să ejaculeze, îi spune s-o lase mai ușor, ca să primească viitura pulsândă, laptele palmierului țâșnind și revărsându-se ca apa mării, și în acea clipă de așteptare a ceea ce dă să vină, ca de obicei, ea-și simte ochii umplându-se de lacrimi inexplicabil de usturătoare...

— ...Plutesc ușor în jos, îl aude ea murmurând în dormitor după o lungă tăcere. Am crezut că o să mă prăbușesc de-a binelea. Am crezut c-o să mă izbesc rău de pământ. Dar cobor lin. Slavă Domnului că am găsit barbituricele.

Făcu o pauză.

— Am avut ceva bătaie de cap să le găsim, nu-i așa, barbituricele?

— Da, răspunse ea.

Era toropită de somn acum. Afară era aproape întuneric

și frunzele înflăcărate deveniseră mate, șterse, sub cerul de toamnă plumburiu-fumuriu. Lumina din dormitor era pe sfârșite. Sofia se mișcă lângă Nathan, uitându-se la peretele unde bunica din New England din alt secol, captivă într-un halo de ambră, se uita înapoi la ea, pe sub basma, cu o expresie și blajină și perplexă. Sofia gândi, somnoroasă: Fotograful tocmai i-a cerut să stea nemișcată un minut întreg. Căscă, ațipi un pic, căscă din nou.

— Unde le-am găsit, până la urmă?, întrebă Nathan.

— În torpedou, zise ea. Tu le-ai pus acolo, de dimineață, apoi ai uitat că le puseseși acolo. Micul flacon de nembutal.

— Hristoase, ce cumplit! Am fost cu adevărat scos de pe orbită. Am fost în spațiu. În Cosmos. Dus!

Cu un brusc fâșâit al cearșafurilor, el se ridică și se întinse după ea.

— Oh, Sofia – Iisuse Hristoase, te iubesc!

Își petrecu un braț pe după ea și, strângând tare, o trase spre el; simultan, dintr-o suflare, ea țipă. N-a fost un țipăt puternic, după cum s-a auzit, ci a fost un țipăt stins, adevărat.

— *Nathan!...*

...(Dar n-a țipat când vârful pantofului lui de piele lustruită a izbit-o cu putere între două coaste, s-a dat înapoi și a lovit din nou, în același loc, scoțându-i aerul din plămâni și făcând să-i înflorească în piept floarea albă a durerii.)

— *Nathan!*

E un geamăt disperat, dar nu un țipăt, aerul respirației ieșind brusc contopindu-se în urechile ei cu vocea lui, venind în mârâituri metodic brutale:

— *Und die... SS Mädchen... spracht*[1]... să te înveți minte... *Jüdinschwein*[2] mizerabilă ce ești!

Ea nu se chircește de durere, ci mai curând o absoarbe, colectând-o în vreo pivniță sau vreo pubelă din adâncul ființei sale, unde depozitase toate sălbăticiile lui: amenințările, batjocurile. Nici nu plânge, încă, întinsă din nou pe jos, în

[1] Și... fata SS... vorbi (lb. germană, în original).
[2] Scroafă iudee (lb. germană, în original).

inima pădurii, un soi de promontoriu cu mărăcinişuri şi tufe, sus, pe coasta dealului, unde el a dus-o, pe jumătate târând-o, şi de unde ea poate vedea printre copaci, jos, departe, maşina, cu acoperişul pliat, stând minuscul şi solitar în parcarea bătută de vânt, printre vârtejurile de frunze şi gunoaie. După-amiaza, cu cerul parţial acoperit, se stinge. Stau în pădure de ore bune. De trei ori o loveşte cu piciorul. Piciorul se retrage încă o dată şi ea aşteaptă, tremurând acum mai puţin de frică sau de durere cât de frigul umed al toamnei care i-a pătruns în picioare, în braţe, în oase. Dar piciorul nu mai loveşte, de data asta, se odihneşte în frunze.

— Mă piş pe tine!, îl aude spunând şi apoi: *Wunderbar*[1], ce idee!

Acum foloseşte piciorul încălţat în pantoful lustruit ca instrument cu care să-i întoarcă faţa, lipită cu un obraz de pământ, ca să se uite în sus, spre el; pielea pantofului e rece şi alunecoasă pe obrazul ei. Şi chiar în timp ce-l priveşte descheindu-şi fermoarul şi, la porunca lui, îşi deschide gura, cade într-o transă de moment şi îşi aduce aminte cuvintele lui: Scumpa mea, cred că eşti la pământ cu stima de sine. Asta i-o spusese cu enormă tandreţe după un episod: sunând de la laborator, într-o seară de vară, el îşi exprimase într-o doară pofta de *Nusshörnchen*, patiserii pe care le mâncaseră împreună în Yorkville, şi, prin urmare, fără ştiinţa lui, ea se plecase imediat, făcând kilometri după kilometri cu metroul, din Flatbush până la Eighty-sixth Street, şi după ce căutase înnebunită, găsise delicatesele, le adusese acasă după multe ore şi i le oferise cu un radios *Voilà, monsieur, die Nusshörnchen!* Dar nu *trebuia* să faci asta, îi spusese el, nespus de iubitor, asta-i nebunie să-mi îndeplineşti aşa şi orice mic capriciu, draga mea Sofia, dulcea mea Sofia, cred că eşti la pământ cu stima de sine. (Ea, ca şi acum, gândise: Aş face orice pentru tine, orice, orice!) Dar acum, cumva, încercarea lui de a urina pe ea a panicat-o pentru prima dată pe ziua aceea.

— Deschide gura mare, îi porunceşte el.

Ea aşteaptă, priveşte, cu gura căscată larg, gata să

[1] Minunat (lb. germană, în original).

primească, cu buzele tremurând. Dar el dă greș. Una, două, trei picături, moi și calde, i se sparg pe frunte, și asta e tot. Ea închide ochii, așteptând. Doar îl simte pe el aplecat deasupra ei, și pământul rece și umed dedesubt, un îndepărtat pandemonium stârnit de vânt, crengile copacilor, frunzele. Apoi îl aude începând să se vaite, un vaiet în care tremură groaza.

— Oh, Hristoase, o să mă prăbușesc!

Deschide ochii, se uită fix la el. Deodată, alb-verzuie, fața lui îi amintește de burta unui pește. Și niciodată (și pe un asemenea frig) nu a văzut o față năduşind mai tare; sudoarea pare lipită de el ca uleiul.

— O să mă prăbușesc!, se vaită el. *O să mă prăbușesc!*

Se lasă pe vine lângă ea, își prinde capul în mâini, își acoperă ochii, geme, tremură.

— Oh, Iisuse, o să mă prăbușesc, Irma, trebuie să mă ajuți!

Și atunci, într-o goană ireală ca într-un vis, coboară poteca de pe coasta muntelui, ea conducându-l pe versantul plin de pietroaie ca o infirmieră alergând cu un rănit, uitându-se înapoi, din când în când, ca să-i călăuzească înaintarea pe sub copaci, în timp ce el se împiedică, pe jumătate orbit de mâna pe care o ține peste ochi, ca un bandaj palid. Coboară și coboară, pe lângă un izvor gălăgios, pe care îl trec peste un pod de scânduri, apoi iar prin pădure, înflăcărată cu trandafiriu, oranj, vermillon, străpunsă de pilaștrii zvelți, drepți și albi ai trunchiurilor de mesteceni. Îl aude, șoptind de data asta:

— O să mă prăbușesc!

În sfârșit, apoi, ies la loc drept, în luminiș, în abandonata parcare a rezervației naturale, unde mașina decapotabilă așteaptă lângă o pubelă răsturnată, scena unui nor ciclonic de cutii de lapte murdare, farfurii de hârtie învârtejate, ambalaje de bomboane. În sfârșit! El se repede spre bancheta din spate unde e pus bagajul, își înșfacă geamantanul și-l aruncă pe pământ, începe să scormonească prin el ca un telal căpiat în căutarea unei comori indescriptibile. Sofia stă deoparte, neajutorată, fără să spună nimic, în timp ce conținutul geamantanului zboară prin aer, împodobind

maşina cu ghirlande: ciorapi, cămăşi, chiloţi, cravate, mărunţişurile unui nebun risipite în vânt.

— Să-l ia dracu' de nembutal!, urlă el. Unde l-am pus! O, căcat! O, Iisuse, trebuie să...

Dar nu-şi termină vorba, în schimb se ridică şi se răsuceşte în loc, aruncându-se pe scaunul din faţă, unde se lungeşte peste volan şi trage cu degetele, înnebunit, de încuietoarea torpedoului. *L-a găsit!*

— Apă!, exclamă el. Apă!

Dar ea, cu toată durerea şi confuzia, capabilă cumva să anticipeze momentul ăsta, ridicase peste marginea banchetei din spate o cutie de *gingerale*[1], din coşul pentru picnic, de care nu se atinseseră până atunci, iar acum, luptându-se cu deschizătorul complicat, desface capacul unei sticle într-un gheizer de spumă şi i-o pune în palmă. El înghite pastilele şi, privindu-l, Sofiei îi vine în minte cel mai ciudat gând. Sărman nenorocit, gândeşte ea, cuvintele pe care el – da, el – le şoptise cu doar câteva săptămâni mai înainte, în timp ce priveau *Weekendul pierdut*[2] şi un înnebunit Ray Milland în căutarea salvării din sticla lui cu whisky. „Sărman nenorocit", murmurase Nathan. Acum, cu sticla verzuie de suc dată peste cap şi cu muşchii gâtului tresăltând în convulsii rapide, ea îşi aminteşte de scena aceea din film şi gândeşte: Sărman nenorocit. Ceea ce în sine nu ar fi ciudat deloc, cugetă ea, dacă nu ar fi faptul că, pentru prima oară, ea a simţit pentru Nathan o emoţie care seamănă foarte mult cu degradanta milă. Sofia nu suportă să-i fie milă de el. Iar şocul acestei descoperiri îi amorţeşte faţa. Se lasă încet în jos, aşezându-se pe pământ, cu spatele sprijinit de maşină. Gunoiul din parcare se îngrămădeşte în jurul ei, în vârtejuri lente de vânt şi praf. Durerea de sub piept o înjunghie, fulgerătoare, arzând viu ca întoarcerea bruscă a unei amintiri neplăcute. Îşi mângâie coastele cu vârful degetelor, uşor, urmărind conturul fierbinte al durerii înseşi. Se întreabă dacă nu i-o fi rupt ceva. Simţindu-se ameţită acum şi în dureroasa încetineală a ameţelii,

[1] Băutură răcoritoare carbogazoasă, cu aromă de ghimbir.

[2] Un film din 1945, care urmăreşte cinci zile (un weekend pierdut) din viaţa unui scriitor ratat, alcoolic cronic şi chinuit, interpretat de actorul Ray Milland (ecranizare după un bestseller de Charles R. Jackson).

ea își dă seama că a pierdut noțiunea timpului. Abia îl aude când, de pe scaunul din față, unde zace întins, dând dintr-un picior (tot ce poate vedea e manșeta pantalonilor stropită de noroi), murmură ceva care, deși înăbușit și neclar, sună ca „necesitatea morții". Apoi urmează râsul, nu tare: *Hî-hî-hî...* Multă vreme, niciun sunet. Apoi:

— Iubitule, zice ea liniștită, să nu-mi mai spui Irma.

— Irma era ceva ce, pur și simplu, nu suportam, mi-a spus Sofia mie. Puteam înghiți orice de la Nathan, dar asta... să mă compare cu Irma Griese. Am văzut-o pe femeia aceea o dată sau de două ori în lagăr – monstrul acela de femeie ar fi făcut-o pe Wilhelmina să pară un înger. Mă durea mai tare decât toate șuturile lui când mă numea Irma Griese. Dar înainte de a ajunge la han, în seara aia, am încercat să-l fac să înceteze să-mi mai spună așa, iar când a început să-mi spună Sofiaiubire, am știut că nu mai era atât de drogat – de nebun. Chiar dacă se mai juca și acum cu micuțele capsule de otravă. Asta mă speria. Nu știam până unde o să meargă. Eram înnebunită cu ideea de a ne trăi viața împreună și nu voiam să murim – nici separat, nici amândoi. Nu. Oricum, nembutalul începuse să-și facă efectul asupra lui, de-asta mi-am dat seama; ieșea încet din transă, iar când m-a strâns în brațe și m-a durut atât de tare, încât am crezut c-o să leșin, și am scos țipătul ăla, atunci și-a dat seama și el ce-mi făcuse. „Sofia, Sofia, ce ți-am făcut, cum am putut să te lovesc?" Și altele asemenea. Dar celelalte pilule de barbiturice – cărora el le zicea barbies – începuseră să-și facă efectul asupra lui și nu-și mai putea ține ochii deschiși; curând, a adormit.

Îmi amintesc că femeia care ținea hanul a urcat iarăși și m-a întrebat prin ușă când voiam să coborâm, că se făcuse târziu, când voiam să coborâm pentru punciul de rom și pentru cină. Iar când i-am spus că eram foarte obosiți și că o să ne culcăm, ea s-a supărat foarte tare și s-a înfuriat și a zis că era cel mai nesimțit lucru etc., dar nu-mi păsa, și eu eram atât de obosită și de somnoroasă. Așa că m-am întors și m-am întins lângă Nathan și am adormit. Dar apoi, oh, Doamne, m-am gândit la capsulele cu otravă care mai erau încă în scrumieră. M-a cuprins panica. Eram, pur și simplu,

îngrozită, pentru că nu știam ce să fac cu ele. Erau groaznic de periculoase, știi. Nu le puteam arunca pe fereastră, nici măcar în coșul de gunoi, pentru că mă temeam c-or să se spargă și vaporii ar putea omorî pe careva. Și m-am gândit la toaletă, dar și asta m-a îngrijorat, temându-mă de vapori și să nu otrăvesc apa sau chiar pământul. Nu știam ce să fac. Știam că trebuia să le ascund de Nathan. Așa că, oricum, m-am hotărât să risc la toaletă. La baie. Înăuntru era o geană de lumină. Am luat cu foarte mare grijă capsulele din scrumieră, m-am dus pe întuneric până la baie și le-am aruncat în toaletă. N-au plutit, cum mi-am imaginat eu, ci s-au scufundat ca două pietricele, și atunci am tras iute apa, și s-au dus.

M-am întors la pat și m-am culcat după aceea. N-am mai dormit niciodată un somn atât de negru și greu, profund. Nu știu cât am dormit. Dar, la un moment dat, peste noapte, Nathan s-a trezit țipând. Trebuie să fi fost reacția la toate drogurile luate, nu știu, dar mi-a fost atât de frică să-l aud țipând ca un demon nebun lângă mine, în toiul nopții. Nici acum nu știu cum de n-a ridicat pe toată lumea în picioare pe o rază de câțiva kilometri. Dar eu am sărit ca arsă la țipetele lui; striga despre moarte și distrugere, spânzurătoare și camere de gazare, evrei arzând în cuptoare și câte și mai câte. Fusesem speriată toată ziua, dar asta a fost cumva mai rău ca orice. Ore de-a rândul, el ba intrase în nebunie, ba ieșise, dar asta era ca și cum și-ar fi pierdut definitiv mințile. „Trebuie să murim!", începuse el să delireze prin beznă. L-am auzit spunând, într-un soi de geamăt: „Moartea e o necesitate", și apoi a tot căutat cu mâna, peste mine, spre măsuța de lângă pat, de parcă ar fi vrut să ia otrava. Dar, ciudat, știi, toate astea n-au durat decât vreo câteva momente. Era foarte slăbit, mi se părea mie, căci puteam să-l țin la distanță cu brațele mele, așa că l-am împins înapoi, culcat, repetându-i la nesfârșit: „Iubitule, iubitule, dormi acuma, totul este în regulă, ai avut un coșmar". Prostii din astea. Dar, cumva, ceea ce am făcut și am spus eu a avut efect asupra lui, pentru că, foarte curând, adormise la loc. Era atât de întuneric în camera aia! L-am sărutat pe obraz. Pielea îi era rece acum.

Am dormit ore și ore și ore. Când, în sfârșit, m-am trezit,

mi-am dat seama după modul în care bătea soarele în fereastră că era pe începutul după-amiezii. Frunzele erau strălucitoare afară, în fața ferestrei, de parcă toată pădurea luase foc. Nathan dormea încă, așa că am rămas și eu întinsă lângă el, multă vreme, gândindu-mă. Știam că nu mai puteam ține îngropat ultimul lucru din lume pe care voiam să mi-l amintesc. Dar nu-l mai puteam ascunde de mine și nu-l mai puteam ascunde nici de Nathan. N-am fi putut trăi împreună decât dacă i-l spuneam. Știam că existau unele lucruri pe care nu i le-aș fi putut povesti niciodată – *niciodată!* –, dar ăsta era, cel puțin, un lucru pe care trebuia să-l știe și el, altminteri n-am mai fi putut continua, cu siguranță nu ne-am fi putut căsători, niciodată. Și fără Nathan, eu aș fi fost... nimic. Așa că m-am hotărât să-i spun lucrul acesta care nu era chiar un secret, ci doar ceva despre care nu-i pomenisem niciodată, din pricină că mă durea și acum mai mult decât puteam îndura. Nathan încă dormea. Fața lui era foarte palidă, dar își pierduse toată nebunia din trăsături și arăta liniștit. Aveam senzația că scăpase de drogurile înghițite, că demonul fugise ca și toate vânturile negre, știi tu, de *tempête*, iar el era din nou Nathan pe care îl iubeam eu.

M-am dat jos din pat și m-am dus la fereastră, uitându-mă la pădure – era strălucitoare și aprinsă, atât de frumoasă. Aproape că uitasem de durerea din coaste și tot ce se întâmplase, și de otravă, și de lucrurile nebunești pe care le făcuse Nathan. Când eram mică, la Cracovia, și foarte evlavioasă, jucam un joc cu mine însămi, pe care îl numeam „forma lui Dumnezeu". Și dacă vedeam ceva frumos – un nor, sau o flacără, sau panta înverzită a unui munte sau modul în care lumina umplea cerul – încercam să descopăr forma lui Dumnezeu acolo, de parcă Dumnezeu chiar ar fi luat forma acelui ceva la care mă uitam eu și trăia în acela, iar eu eram în stare să-L văd acolo. Și în ziua aceea, când m-am uitat pe fereastră la pădurea aceea incredibilă care se întindea până departe, la râu și la cerul atât de curat deasupra, oh, am uitat de mine și, pentru o clipă, m-am simțit iar copil și am început din nou să caut forma lui Dumnezeu în lucrurile acelea. Mirosea nemaipomenit a fum și apoi am văzut și focul, ridicându-se undeva departe, în pădure, și am văzut

forma lui Dumnezeu în asta. Dar apoi – apoi mi-a trecut prin minte că eu chiar ştiam care era adevărul: că Dumnezeu mă părăsise din nou, mă părăsise pentru totdeauna. Am simţit că aproape Îl pot vedea cum pleacă, întorcându-mi spatele ca o mare sălbăticiune şi făcându-se nevăzut printre frunze. Doamne! Stingo, am putut vedea marele Lui spate dispărând în copaci. Lumina s-a întunecat puţin şi am simţit în mine un gol – amintirea venise înapoi şi am ştiut deodată ce trebuia să spun.

Când Nathan s-a deşteptat, în sfârşit, eu eram lângă el, pe pat. El a zâmbit şi a spus câteva cuvinte, iar eu mi-am dat seama că nu prea mai ştia ce se petrecuse în aceste ultime câteva ore. Ne-am spus unul altuia vreo două lucruri obişnuite, ştii tu, chestiile somnoroase care se murmură la deşteptare, după care m-am aplecat mai aproape de el şi i-am spus: „Iubitule, am ceva ce trebuie neapărat să-ţi spun". Iar el a reacţionat, la început, cu un hohot de râs. „Nu te mai uita aşa de..." Oprindu-se apoi, a întrebat: „Ce?". Şi eu i-am spus: „Ai crezut că am fost un soi de femeie fără obligaţii din Polonia, care n-a fost niciodată căsătorită, şi aşa mai departe cu niciun fel de familie sau de trecut memorabil". Am spus: „A fost mai uşor pentru mine să las lucrurile să pară că aşa au fost, căci nu voiam să scormonesc trecutul. Ştiu că a fost mai uşor şi pentru tine, la rândul tău". El arăta îndurerat, iar eu am continuat: „Dar trebuie să-ţi spun. Ascultă. Am fost măritată, cu mai mulţi ani în urmă, şi am avut un copil, un băieţel pe nume Jan, care a fost cu mine la Auschwitz". M-am oprit din vorbit în clipa aceea, întorcându-mi privirea, iar el a tăcut multă, multă vreme, după care l-am auzit spunând: „O, Dumnezeule mare, oh, Dumnezeule mare!". A tot spus asta, de multe ori. Apoi a tăcut şi, în sfârşit, a întrebat: „Ce s-a întâmplat cu el? Ce s-a întâmplat cu băieţelul tău?". Iar eu i-am răspuns: „Nu ştiu. S-a pierdut". Iar el a zis: „Vrei să spui că a murit?" Iar eu am spus „Nu ştiu. Da. Poate. Nu contează. Doar s-a pierdut. Pierdut".

Şi asta e tot ce am putut să spun, în afară de încă un lucru. Am zis: „Acum, că ţi-am spus, trebuie să-mi promiţi asta. Trebuie să te fac să-mi promiţi că n-o să mă mai întrebi niciodată despre copilul meu. Şi nici n-ai să vorbeşti despre

el. Nici eu n-o să mai vorbesc despre el". Iar el a promis, cu un singur cuvânt – „Da", a zis –, dar expresia de pe fața lui era atât de plină de tristețe, încât a trebuit să-mi întorc privirea de la el.

Nu mă întreba, Stingo, nu mă întreba de ce – după toate astea – eu încă eram gata să-l las pe Nathan să facă pe mine, să mă violeze, să mă înjunghie, să mă bată, să-mi scoată ochii, să facă din mine tot ce voia. Oricum, a trecut un timp până mi-a vorbit din nou. Atunci a spus: „Sofiaiubire, sunt nebun, știi. Vreau să-mi cer iertare pentru nebunia mea". Iar după încă o clipă a zis: „Vrei sex?". Și eu am răspuns imediat, fără să mă gândesc a doua oară: „Da. Oh, da". Și am făcut dragoste toată după-amiaza, ceea ce m-a făcut să uit durerea, dar să-l uit și pe Dumnezeu, de asemenea, și pe Jan și toate celelalte lucruri pe care le pierdusem. Și am știut că Nathan și cu mine vom mai fi o vreme împreună.

Capitolul 12

La câteva ore după miezul nopții, când și-a încheiat lungul ei monolog, a trebuit s-o duc pe Sofia la culcare și s-o pun în pat – s-o torn în pat, cum ziceam noi, pe vremea aceea. Eram uluit că, după toată băutura pe care o dăduse pe gât, rămăsese atât de coerentă toată seara; dar când s-a închis barul, pe la patru dimineața, am văzut că era matolită bine. M-am răsfățat cu un taxi pentru un kilometru și jumătate sau cam așa, până la Palatul Roz; pe drum a dormit profund, cu capul pe umărul meu. Am dirijat-o pe scări, ținând-o de mijloc și împingând-o din spate, căci picioarele i se împleticeau periculos. A scos doar un oftat, abia auzit, când am așezat-o binișor în patul ei, îmbrăcată cum era, și instantaneu a intrat într-o stare vecină cu o comă. Și eu eram beat și epuizat. Am aruncat o pătură peste Sofia. Apoi am coborât în camera mea și, după ce m-am dezbrăcat, m-am strecurat în așternut, căzând în somnul greu și fără vise al cretinului.

M-am trezit dimineața târziu, cu soarele în ochi, iar în urechi, cu gâlceava păsărilor printre arțari și sicomori și, din depărtare, cu orăcăitul unor voci de adolescenți, toate rezonând în țeasta-mi îndurerată, în zvâcnetele căreia recunoșteam cea mai cruntă mahmureală suferită în ultimii doi ani. Nu-i nevoie să mai spun că, băută în cantități suficiente, berea poate șubrezi și trup, și suflet. Am sucombat la o abruptă și oribilă amplificare a tuturor simțurilor: pânza cearșafului de sub spinarea mea goală mi se părea ca mirișteа unui

lan de porumb, ciripitul unei vrăbii de afară era zbieretul unui pterodactil, o roată a unui camion dând într-o groapă de pe stradă scotea un zăngănit asemănător cu trântirea porţilor iadului. Toţi centrii nervoşi îmi erau vraişte. Încă ceva: mă perpeleam de dorinţe trupeşti, victimă neajutorată a chinurilor induse de alcool, cunoscute, cel puţin pe vremea aceea, sub numele de „căldurile mahmurului". De regulă pradă unui libido niciodată satisfăcut – după cum cititorul trebuie să-şi fi dat seama –, deveneam, în timpul acestor, din fericire rare, accese mistuitoare din dimineaţa-de-după, un prăpădit de organism total înrobit de pulsiunea genitală, în stare să deflorez şi-un copil de cinci ani de orice sex, gata de împreunare cu aproape orice vertebrată cu puls şi sânge cald. Iar această imperioasă şi febrilă dorinţă nu se lăsa potolită prin mijloacele mele grosolane de autoîmpăcare. O dorinţă ca aceasta era mult prea covârşitoare, izvorâtă din surse prea stringent procreatoare ca să fie satisfăcute printr-un surogat manual. Nu cred că exagerez descriind acest deranjament (căci asta era, de fapt) drept *primordial*: „Aş fi futut şi noroiul" era descrierea puşcaşilor marini pentru o astfel de apucătură. Dar, deodată, cu un zel bărbătesc care m-a foarte mulţumit, m-am înviorat şi am sărit din pat gândindu-mă la Jones Beach şi la Sofia din camera de deasupra.

Am scos capul pe hol şi am strigat spre uşa ei. Auzeam slab acordurile din ceva de Bach. Răspunsul Sofiei de dincolo de uşa ei, deşi nedesluşit, a sunat destul de binedispus, aşa că m-am retras să mă bălăcesc în ritualul purificării de dimineaţă. Era sâmbătă. Cu o seară în urmă, în ceea ce semănase a pornire afectuoasă pentru mine (probabil de la alcool), Sofia îmi promisese să petreacă tot weekendul în Palatul Roz înainte de a se muta la noua ei adresă, lângă Fort Green Park. De asemenea, acceptase cu entuziasm să iasă cu mine la Jones Beach. Nu mai fusesem pe acolo, dar ştiam că era o plajă la ocean mult mai puţin aglomerată decât Coney Island. Acum, în timp ce mă săpuneam sub şiroiul de apă călduţă din sicriul vertical de metal, roz şi mucegăit, care-mi servea drept cabină de duş, am început să fac planuri serioase despre viitorul imediat. Eram mai mult decât conştient de natura tragicomică a pasiunii mele pentru

Sofia. Pe de-o parte, aveam destul simț al umorului ca să-mi dau seama de caraghioslâcul contorsiunilor și zvârcolirilor pe care însăși existența ei mi le pricinuia. Citisem destulă literatură romantică să știu că deplorabilele și frustratele mele reverii puteau, în disperarea lor colectivă, să exemplifice aproape rizibil expresia „nefericit în dragoste".

Cu toate acestea, era doar pe jumătate amuzant de fapt. Pentru că anxietatea și suferința pe care această dragoste unilaterală mi le provocau erau la fel de crude ca și descoperirea că aș fi fost bolnav, pe moarte. Singurul leac pentru această boală era să-mi fi răspuns cu iubire – și o astfel de dragoste sinceră mi se părea la fel de improbabilă ca și un leac pentru cancer. Din când în când (și momentul acesta era una dintre ocazii), îmi venea chiar s-o înjur cu voce tare – „Sofia, scârbo!" –, pentru că aproape c-aș fi preferat disprețul și ura ei în locul acestui sentiment foarte apropiat de dragoste, căruia i se putea spune afecțiune sau tandrețe, dar niciodată dragoste autentică. Mai aveam încă în minte ecourile dezvăluirilor ei de seara trecută, cu groaznica imagine a lui Nathan și a brutalității lui, cu tandrețea disperată și erotismul pervers care o defineau și cu duhoarea morții pe care o răspândea. „Să te ia dracu', Sofia!", am spus cu jumătate de glas, pronunțând rar cuvintele în timp ce-mi săpuneam scrotul. „Nathan a ieșit din viața ta acum, a dispărut definitiv. Forța aceea a morții s-a dus, s-a sfârșit, *kaput*! Așa că, acum, iubește-mă pe mine, Sofia. Iubește-mă. Iubește-mă *pe mine*! Iubește *viața*!"

Pe când mă ștergeam, am calculat la rece, ca un om de afaceri, posibilele obiecții pe care Sofia le-ar fi putut ridica la ideea ca eu să îi devin pretendent, cu condiția, firește, ca eu să-i pot vorbi și să-mi croiesc drum prin toate acele ziduri emoționale și, cumva, să-i câștig dragostea. Potențialele ei rezerve erau destul de îngrijorătoare. Eu, firește, eram cu ani buni mai tânăr (și un coș postpubertate înflorit lângă nas, zărit în oglindă chiar în momentul acela, sublinia faptul), dar asta era o chestiune neînsemnată, cu multe precedente celebre care s-o facă valabilă sau, cel puțin, acceptabilă. Apoi, de asemenea, nu eram nici pe departe la fel de bine situat financiar cum fusese Nathan. Deși nu s-ar fi putut numi

avară, Sofia îndrăgea traiul american îmbelşugat; sacrificiul plăcerilor personale nu era printre calităţile ei predominante şi mă întrebam cu un geamăt stins, dar audibil, cum naiba aveam să fac rost de bani pentru amândoi. Iar în momentul acela, ca printr-un ciudat răspuns reflex la acel gând, am întins mâna şi mi-am luat seiful Johnson & Johnson din ascunzătoarea lui, din dulăpiorul cu medicamente. Şi, spre groaza mea desăvârşită, am văzut că dispăruse şi ultimul dolar din cutiuţă. Eram falit!

Din tumultul emoţiilor negative pe care le încearcă oricine a fost prădat – mâhnire, disperare, furie, ură faţă de specia umană –, cea care de regulă apare la urmă este, de obicei, şi cea mai veninoasă: suspiciunea. Nu mă puteam abţine să nu îndrept în sinea mea un deget acuzator spre Morris Fink, care dădea târcoale prin casă şi avea acces la camera mea, iar găunoşenia pe care o simţeam în suspiciunile mele nefondate era cumva sporită de faptul că începusem să simt o vagă simpatie pentru îngrijitorul cu faţă de cârtiţă. Fink îmi făcuse unul sau două mici servicii, care complica şi mai mult neîncrederea pe care dădeam s-o simt acum faţă de el. Şi cu siguranţă nu-mi puteam exprima cu glas tare bănuielile nici măcar în faţa Sofiei, care ar fi primit vestea jefuirii mele cu milă prietenească.

— Oh, Stingo, nu! Bietul Stingo! De ce?

Se dădu jos din pat unde, sprijinită între perne, citea o traducere franţuzească a romanului *Fiesta*[1].

— Stingo! Cine a putut să-ţi facă una asta?

Într-un capot înflorat de mătase, se aruncă, fără să se gândească, de gâtul meu. Tulburarea mea era atât de intensă, că nu am putut să reacţionez nici măcar simţind plăcuta apăsare a sânilor ei.

— Stingo! *Furat?* Ce îngrozitor!

Mi-am simţit buzele tremurând, eram jalnic de aproape de-a izbucni în plâns pe bune.

— S-au dus!, am zis eu. Toţi! Trei sute şi ceva de dolari, tot ce mă ţinea departe de azilul săracilor! Cum Dumnezeu

[1] Primul mare roman (1926) al lui Ernest Hemingway; *Fiesta* este titlul original al romanului, pe care autorul l-a schimbat mai târziu în *The Sun Also Rises*, după începutul unui verset din *Ecleziastul 1:5*.

o să-mi mai termin de scris cartea acum? Până și ultimul penny pe care-l avem pe lumea asta, în afară...

Străfulgerat de un gând, mi-am scos portofelul și l-am deschis.

— În afară de patruzeci de dolari – patruzeci de dolari pe care am avut inspirația să-i iau cu mine când am ieșit împreună, aseară. O, Sofia, ăsta-i un dezastru complet!

M-am auzit vorbind, pe jumătate conștient că-l imitam pe Nathan cu „*Oy*, ce mai *tsuris*[1] am!".

Sofia avea o misterioasă abilitate de a fi în stare să potolească emoțiile descătușate, chiar și pe ale lui Nathan, cel puțin din momentele în care nu era ieșit din minți și cu totul scăpat de sub control. O ciudată vrăjitorie pe care eu n-am reușit niciodată s-o înțeleg pe deplin, calitatea asta avea legătură atât cu originea ei europeană, cât și cu ceva mai greu de deslușit, ceva seducător-matern.

— Ssst!, spunea ea, pe un anume ton de fals reproș, iar un bărbat nu putea decât să se topească și să sfârșească rânjind.

Dacă dezolarea mea în momentul acela îmi făcea cu neputință orice fel de rânjet, Sofia izbuti totuși să-mi domolească isteria.

— Stingo, zise ea, jucându-se cu umerii cămășii mele, o treabă ca asta e groaznică! Dar nu trebuie să te porți de parcă a căzut o bombă atomică pe tine. Ești bărbat în toată firea și pari gata să plângi. Ce înseamnă trei sute de dolari? Curând o să fii un mare scriitor și o să faci trei sute de dolari pe săptămână! Acum e rău, cu pierderea asta, *mais, chéri, ce n'est pas tragique*[2], nu poți face nimic, așa că trebuie să uiți de toată povestea asta, deocamdată, și hai să mergem la Jones Beach cum am stabilit! *Allons-y!*[3].

Cuvintele ei m-au ajutat considerabil și mi-am venit rapid în fire. Oricât de devastatoare era pierderea mea, mi-am dat seama, cum își dăduse și ea, că nu puteam face nimic să schimb lucrurile, așa că m-am hotărât să mă calmez și să încerc să mă bucur de restul weekendului împreună

[1] Necazuri (în idiș, în original).
[2] Dar, dragul meu, nu e o tragedie (lb. franceză, în original).
[3] Să mergem! (lb. franceză, în original)

cu Sofia. O să fie timp destul să mă confrunt cu viitorul monstruos de luni încolo. Am început să mă gândesc la ieşirea noastră la plajă cu euforia evazionistă a unuia care vrea să scape de plata taxelor şi încearcă să-şi piardă urma în Rio de Janeiro.

Mai degrabă surprins la obiecţiile mele pedante, am încercat să-i interzic Sofiei să-şi îndese sticla de whisky pe jumătate golită în sacoşa de plajă. Dar ea insistă cu veselie, spunând „cui pe cui se scoate", expresie auzită cu siguranţă de la Nathan.

— Nu eşti singurul mahmur, Stingo, adăugă ea.

Oare acela să fi fost momentul în care m-am îngrijorat prima oară serios pentru că se apucase de băutură? Cred că, până atunci, considerasem „setea" asta a Sofiei drept o aberaţie temporară, o retragere într-o consolare de moment, care se datora mai mult faptului că o părăsise Nathan. Acum nu mai eram la fel de sigur; îndoiala şi îngrijorarea nu-mi dădeau pace, în timp ce ne legănam împreună în vagonul zgomotos al unui metrou. Am ieşit curând la lumină. Autobuzul pleca spre Jones Beach de la un terminal jegos de pe Nostrand Avenue, unde un furnicar de brooklynezi obraznici se înghionteau ca să-şi găsească un loc să meargă la soare. În autobuzul nostru, Sofia şi cu mine am fost cei din urmă care au urcat; oprit într-un tunel, vehiculul mirosea urât, era aproape cufundat în beznă şi nimeni nu scotea un cuvânt, deşi maşina era ticsită de o masă neclară şi în continuă mişcare de trupuri omeneşti. Efectul tăcerii a fost sinistru, derutant – cu siguranţă, am gândit eu, în timp ce ne croiam drum spre spatele maşinii, o astfel de gloată ar fi putut scoate măcar un murmur hoinar, un suspin, vreo dovadă de viaţă –, până în momentul în care ne-am găsit şi noi locurile, pe banchetele jerpelite şi sfâşiate.

Imediat după aceea, autobuzul se lansă înainte, ieşi la lumină şi am putut şi eu să-i văd pe ceilalţi pasageri. Erau cu toţii copii, evreiaşi între sfârşitul copilăriei şi începutul adolescenţei, toţi surdomuţi. Sau cel puţin aşa am presupus eu că sunt evrei, de vreme ce unul dintre puşti ţinea o pancartă scrisă de mână, pe care am citit: ŞCOALA PENTRU SURZI BETH ISRAEL. Două femei mămoase, cu piepturi

uriașe, patrulau pe interval cu zâmbete vesele, fluturându-și degetele în limbajul semnelor, de parcă ar fi dirijat un cor fără voci. Ici și colo, câte un copil, radios, le răspundea cu fluturări de mâini ca de aripi. Am simțit că mă cutremur pe dinăuntrul conductei fără fund a mahmurelii mele. Am avut o groaznică senzație de condamnați. Nervii mei iritați dimpreună cu vederea acestor îngeri handicapați și mirosul de combustie defectă strecurându-se de la motor – toate s-au contopit într-o fantasmă de dureroasă anxietate. Panica mea nu se lăsa potolită nici de glasul Sofiei de lângă mine, nici de gustul amar al spuselor ei. Începuse să ia mici înghițituri din sticlă și devenise incredibil de vorbăreață. Dar ceea ce mă uluia era ce spunea despre Nathan, ranchiuna tăioasă din vocea ei. Nici nu-mi venea să cred că aud acel ton, cu totul nou pentru mine, și l-am pus pe socoteala whisky-ului. Peste uruitul motorului și în ceața albăstruie a hidrocarburilor, o ascultam, paralizat de stingherealã, rugându-mă pentru puritatea plajei.

— Noaptea trecută, zise ea, noaptea trecută, Stingo, după ce ți-am povestit ce s-a întâmplat în Connecticut, mi-am dat seama pentru prima oară de un lucru. Mi-am dat seama că eram *bucuroasă* că Nathan mă părăsise așa cum a făcut-o. Cu adevărat și sincer bucuroasă, vreau să spun. Eram atât de complet dependentă de el, vezi tu, și ăsta nu era deloc un lucru sănătos. Nu mă puteam *mișca* fără el. Nu puteam lua nici cea mai mică *décision* fără să mă gândesc mai întâi la Nathan. Oh, știu că îi sunt datoare, că a făcut atâtea pentru mine – știu asta –, dar era nesănătos pentru mine să fiu doar pisicuța lui, pe care s-o mângâie. S-o futã și s-o mângâie...

— Dar ai spus că era sub efectul drogurilor, am întrerupt-o eu, simțind o ciudată nevoie să spun ceva în apărarea lui. Vreau să spun că se purta mizerabil cu tine numai când era chiaun de la drogurile alea...

— Droguri!, îmi tăie ea vorba, răstit. Da, era drogat, dar asta trebuie să fie *o scuză,* pentru numele lui Dumnezeu? Întotdeauna o scuză? Mi-e atât de lehamite de oamenii care spun că trebuie să avem milă de cineva care ia droguri, fiindcă e sub influența lor și asta îi scuză comportamentul.

Îmi bag picioarele în aiurelile astea, Stingo!, exclamă ea, într-un perfect nathanism. Aproape că m-a omorât! M-a bătut! M-a lovit! De ce ar trebui să continui să iubesc un om ca ăsta? Îți dai seama că mi-a făcut ceva despre care nu ți-am mai spus aseară? Mi-a rupt o coastă când m-a lovit cu piciorul. O *coastă!* A fost nevoie să mă ducă la un doctor – nu Larry, slavă Domnului –, a trebuit să mă ducă la un doctor, să-mi facă radiografie și timp de șase săptămâni am purtat toate bandajele alea. Și a trebuit să născocim o minciună pentru doctorul ăla – că am alunecat, am căzut și mi-am fisurat coasta pe trotuar. O, Stingo, mă bucur că am scăpat de-un astfel de om! Așa o persoană crudă, așa de... așa de *malhonnête*[1]. Mă bucur să-l părăsesc, proclamă ea, ștergându-și o picătură de pe buză, sunt chiar *extaziată*, dacă vrei să știi. Nu mai am nevoie de Nathan. Sunt încă tânără, am o slujbă bună, sunt sexy, pot să-mi găsesc cu ușurință alt bărbat. Ha! Poate c-o să mă mărit cu Seymour Katz! N-ar fi surprins Nathan dacă m-aș mărita cu chiropracticianul ăsta cu care mă acuza el pe nedrept că am o relație? Și prietenii lui! Prietenii lui Nathan!

M-am întors să mă uit la ea. Era o sclipire de furie în ochii ei; vocea i se ridicase ascuțit și aș fi vrut s-o fac să vorbească mai încet, până când mi-am dat seama că numai eu o puteam auzi.

— Chiar nu-i puteam suferi prietenii. Oh, țineam mult de tot la fratele lui, Larry. O să-mi lipsească Larry și îmi plăcea foarte mult și de Morty Haber. Dar toți ceilalți prieteni... evreii ăia cu psihanalizele lor, întotdeauna scurmându-și micile bube, făcându-și griji pentru creierașele lor strălucite și pentru psihanaliștii lor și toate celelalte. I-ai auzit, Stingo. Știi ce vreau să spun. Ai mai auzit vreodată ceva atât de ridicol? „Psihanalistul meu așa, psihanalistul meu pe dincolo..." E dezgustător, ai crede că au suferit ceva, acești îmbuibați evrei americani cu doctorul lor Cutare și Cutare, cărora le plătesc o grămadă de dolari pe oră ca să le analizeze meschinele lor sufletele de jidani! *Aaa-ah!*

Se cutremură cu tot trupul și își întoarse privirea.

[1] Fățarnică (lb. franceză, în original).

Ceva din furia și veninul Sofiei, combinate cu băutura – toate acestea atât de noi pentru mine –, mi-au agravat iritarea nervoasă până când senzația a devenit de-a dreptul insuportabilă. În timp ce ea flecărea mai departe, mi-am dat seama, vag, că în corpul meu se petrecuseră niște nefericite transformări: aveam acute arsuri stomacale, transpiram ca un fochist, o tumescență rebelă neurastenică îmi făcuse preaprețiosul penis, copil al nimănui, să devină tare ca osul și țeapăn pe cracul pantalonilor. Iar mijlocul nostru de transport fusese închiriat de diavol. Opintindu-se și clătinându-se, își făcea drum printre bungalow-urile plictisitoare din Queens și Nassau, zăngănind din toate încheieturile, scoțând valuri de fum, autobuzul hârbuit părea că ne întemnițase pentru totdeauna. Ca hipnotizat, ascultam vocea Sofiei înălțându-se ca o arie peste pantomima stranie a copiilor fără grai. Și mi-aș fi dorit să fi fost mai bine pregătit emoțional pentru a accepta povara mesajului ei.

— Jidovi!, exclamă ea. E foarte adevărat, în cele din urmă, toți sunt la fel *sous la peau*, adică pe sub piele, înțelegi. Tata avea, într-adevăr, dreptate când spunea că nu cunoscuse niciodată un jidan care să-i dea ceva de bunăvoie, fără să ceară ceva la schimb. Un *quid pro quo*, cum spunea el. Și, oh, Nathan – ce minunat exemplu era Nathan! Okay, e drept că m-a ajutat foarte mult, m-a făcut bine, dar și ce? Crezi că a făcut-o din dragoste, din bunătate? Nu, Stingo, a făcut un astfel de gest numai ca să mă poată folosi, să mă aibă, să mă fută, să mă bată, să aibă un obiect al lui! Atâta tot, un *obiect* oarecare. Oh, a fost atât de jidănesc din partea lui Nathan să facă asta – nu îmi dădea dragostea lui, mă *cumpăra* cu ea, ca toți jidovii. Nu-i de mirare că jidovii sunt atât de urâți în Europa, închipuindu-și că pot obține tot ce-și doresc doar plătind câțiva bănuți, ceva *Geld*. Chiar și dragostea își închipuie ei c-o pot cumpăra!

Se agăță de mâneca mea și damful de whisky de secară ajunse la mine prin fumul benzinei arse.

— Jidovii! Doamne, cât îi urăsc! Oh, câte minciuni ți-am spus eu ție, Stingo. Tot ce ți-am spus despre Cracovia a fost o minciună. De fapt, toată copilăria mea, toată viața mea

i-am urât pe jidovi. Au meritat-o, ura asta. Îi urăsc, *cochons*[1] mizerabili de jidovi!

— Oh, te rog, Sofia, *te rog*, i-am replicat eu.

Ştiam că e înnebunită de mâhnire, ştiam că nu credea cu adevărat în nici una dintre afirmaţiile astea, ştiam, de asemenea, că găsise în evreismul lui Nathan o ţintă mai uşoară de atac decât pe Nathan însuşi, de care era evident îndrăgostită lulea. Descărcarea asta răutăcioasă mă supărase, chiar dacă aveam impresia că îi înţeleg sursa. Cu toate acestea, puterea de sugestie este puternică, iar sălbatica ei revărsare de bilă mă atinsese într-o atavică susceptibilitate şi, prin urmare, când autobuzul opri hurducându-se în parcarea asfaltată de la Jones Beach, m-am trezit clocind gânduri negre despre tâlhăria pe care-o suferisem recent. Şi despre Morris Fink. *Fink!* Ovreiaşul dracului, am gândit eu, încercând zadarnic să râgâi.

Micuţii surdomuţi au coborât ca şi noi, îngrămădindu-se în jurul nostru, călcându-ne pe picioare, încercuindu-ne şi umplând aerul cu fluturările lor din mâini. Părea că nu mai puteam scăpa de ei; erau cortegiul nostru nepământean, tăcut, pe când străbăteam plaja. Cerul, care fusese atât de luminos în Brooklyn, se acoperise cu nori; orizontul era plumburiu, valurile se încreţeau cu o lene uleioasă. Se vedeau numai vreo câţiva amatori de plajă, risipiţi ici şi colo; aerul era umed şi cald, înăbuşitor. Mă simţeam aproape insuportabil de neliniştit şi deprimat, totuşi, nervii mei încinşi zbârnâiau. În urechi îmi răsuna ecoul delirant, sfâşietor al *Patimilor după Matei*[2], aşa cum se revărsase el, plângător, din radioul Sofiei, în dimineaţa acea, şi fără vreun motiv anume, în perfectă antifonie, mi-am amintit câteva rânduri dintr-un scriitor din secolul al XVII-lea, pe care le citisem nu de mult: „...de vreme ce moartea trebuie să fie Lucina[3] vieţii, până şi păgânii s-au întrebat dacă, aşadar, a trăi nu înseamnă

[1] Porci (lb. franceză, în original).

[2] Oratoriul *Matthäus Passion (BWV 244)* de Johann Sebastian Bach.

[3] În mitologia romană, Lucina era zeiţa naşterii. Mai târziu, a devenit epitet pentru Junona. Numele ei se interpretează, în general, ca „(zeiţa) care aduce copiii la lumină" (în latină, *lux* – lumină), dar ar putea, de fapt, să derive din *lucus* (crâng), după crângul sacru de lotuşi de pe Colina Esquilin (Roma), asociat cu zeiţa.

n muri..."[1] Nădușeam în coconul umed al angoasei mele, amărât că fusesem furat și că rămăsesem aproape în pielea goală, îngrijorat pentru soarta romanului meu și neștiind cum aveam să-l termin vreodată, și întrebându-mă dacă ar trebui sau nu să-l acuz pe Morris Fink. Ca răspunzând la un semnal inaudibil, copiii surdomuți se împrăștiară deodată și se risipiră ca păsările de pe țărm, făcându-se nevăzuți. Sofia și cu mine ne târam picioarele de-a lungul apei, sub un cer mur și pufos ca de moleschin, singuri, pe toată plaja.

— Nathan avea tot ce-i mai rău la evrei, zise Sofia, și nicio fărâmă din ce e bun.

— Ce-i bun la evrei, *mă rog*?, m-am auzit spunând indignat, pus pe ceartă. Ovreiul ăla de Morris Fink mi-a furat banii din dulăpiorul de medicamente, sunt sigur! Nenorocit de ovrei obsedat de bani, avid după bani!

Doi antisemiți, ieșiți vara la plimbare.

O oră mai târziu am calculat că Sofia băuse ceva mai puțin de o litră de whisky. Le trăgea la măsea ca o muncitoare de la oțelăria din Gary[2], Indiana, scăpată într-un bar polonez. Cu toate acestea, nu vădea vreo dificultate în mișcări sau în mers. Numai limba îi scăpase din frâu (făcându-o nu doar să articuleze silabele pe sărite, ci și să vorbească năvalnic, uneori cu viteză amețitoare) și, ca și cu o seară în urmă, am ascultat și am privit cu mirare, în timp ce puternicul solvent al acelei spirtoase din cereale neutre o elibera de toate inhibițiile. Printre altele, pierderea lui Nathan părea să aibă asupra ei un efect pervers erotic, făcând-o să mediteze la amorurile de altădată.

— Înainte de a fi trimisă în lagăr, zise ea, am avut un iubit în Varșovia. Era mai mic decât mine cu vreo câțiva ani. N-avea nici douăzeci de ani. Îl chema Jozef. Nu i-am vorbit niciodată lui Nathan de el, nu știu de ce.

Făcu o pauză, mușcându-și buza de jos, apoi zise:

[1] Din *Hydriotaphia, Urna funebră sau un Discurs despre urnele funerare găsite recent în Norfolk* – lucrare a scriitorului englez Sir Thomas Browne, publicată în 1658.

[2] Oraș faimos pentru oțelăriile sale, unde mâna de lucru este alcătuită în principal din emigranți din Polonia, România, Serbia și Ungaria.

— Ba da, ştiu. Pentru că ştiam că Nathan era atât de gelos, atât de nebun de gelozie încât m-ar fi urât şi m-ar fi pedepsit pentru că am avut un amant chiar şi *în trecut*. Aşa de gelos poate fi Nathan şi de aceea nu i-am mai pomenit şi despre Jozef. Închipuie-ţi, să urăşti pe cineva din trecut care a fost amant! Şi care e mort.

— Mort?, am întrebat. Cum a murit?

Dar păru să nu mă audă. Se răsuci pe pătură. În sacoşa de pânză groasă pe care o avea – spre marea mea surpriză şi încântare – adusese patru cutii de bere. Nici măcar nu m-am supărat că uitase să mi le dea mai devreme. Fireşte, se încălziseră, dar nici că-mi păsa (şi eu, de asemenea, aveam nevoie să mă dreg după beţie), iar ea o deschise pe a treia, lăsând să curgă spuma pe jos, apoi mi-o întinse. Mai adusese şi nişte sandviciuri, imposibil de descris, dar astea rămaseră neatinse. Încântător de izolaţi de restul lumii, ne aşezaserăm într-un soi de *cul-de-sac*[1], pitulat între două dune înalte, acoperite cu petice rare de iarbă aspră. De aici, marea – udând neîncetat nisipul şi de o culoare respingătoare, cenuşiu-verzuie, ca uleiul de motor – abia se vedea, însă nici noi nu puteam fi văzuţi decât de pescăruşii care se roteau pe deasupra, în văzduhul neclintit. Umiditatea plutea în jurul nostru ca într-o ceaţă aproape palpabilă, discul palid al soarelui atârna în spatele norilor cenuşii, care alunecau şi se vălătuceau cu încetinitorul. Într-un fel, era foarte melancolic acest peisaj marin, şi nu mi-aş fi dorit să rămânem acolo prea multă vreme, dar minunata bere Schlitz îmi calmase deocamdată atacul de spaimă de mai devreme. Numai excitaţia sexuală îmi rămăsese, agravată de faptul că Sofia stătea atât de aproape de mine, în costumul ei de baie de Lastex alb, şi de totala noastră izolare, în colţişorul acela liniştit de plajă, al cărui aer clandestin mă înfierbânta puţin. Eram, de asemenea, atât de înnebunitor de priapic, incapabil să mă stăpânesc – primul meu acces de soiul ăsta, de la noaptea ghinionistă petrecută cu Leslie Lapidus –, încât imaginea pe care o aveam în minte despre autocastrare nu mi s-a părut, pentru moment, cu totul deplasată. Din

[1] Fundătură, intrând (lb. franceză, în original).

modestie, stăteam întins hotărât cu fața în jos, în chiloții de baie rămași de când fusesem la pușcașii marini, care arătau idiot și aveau o culoare verde-vomă, jucându-mi, ca de obicei, rolul de confesor răbdător. Și din nou antenele mele au detectat imediat că nu era nicio intenție de a ascunde ceva, nimic echivoc în ceea ce încerca ea să spună.

— Dar mai e un motiv pentru care nu i-aș fi spus lui Nathan despre Jozef, continuă ea. Nu i-aș fi spus nici dacă n-ar fi fost atât de gelos.

— Ce vrei să spui?, am întrebat.

— Vreau să spun că n-ar fi crezut nimic din povestea cu Jozef – absolut nimic. Și iar din pricina evreilor.

— Sofia, nu înțeleg.

— Oh, e atât de complicat.

— Încearcă să-mi explici.

— De asemenea, și din pricina minciunilor pe care deja i le turnasem lui Nathan despre tata, zise ea. Mă îngropasem în ele – cum se zice? – până peste cap.

Am tras adânc aer în piept.

— Uite, Sofia, m-ai ametit. Pune-mă pe drumul cel bun. Te rog. Te rog.

— Bine. Uite, Stingo, Nathan n-ar crede nimic bun despre polonezi când vine vorba de evrei. Nu l-aș putea convinge că au existat și polonezi de treabă, care și-au riscat viețile ca să salveze evrei. Tatăl meu...

Se întrerupse pentru o clipă; cuvintele îi rămaseră în gât, apoi urmă o lungă ezitare, înainte să continue:

— Tatăl meu. O, la dracu', deja ți-am spus – l-am mințit pe Nathan în privința lui, la fel cum te-am mințit și pe tine. Dar până la urmă *tie* ți-am spus adevărul, vezi tu, dar lui Nathan nu i l-aș fi putut spune, pur și simplu pentru că... nu i l-aș fi putut spune, pentru că... pentru că am fost lașă. Am ajuns să înțeleg că tata a fost un asemenea monstru că a trebuit să ascund adevărul despre el, chiar dacă ce a fost și ce a făcut el nu a fost vina mea. Nu a fost nimic pentru care ar trebui să mă simt eu vinovată.

Din nou șovăi.

— A fost atât de frustrant. Am mințit despre tata și Nathan a refuzat să creadă. La urma urmelor, știam că n-aș

fi fost în stare să-i povestesc niciodată despre Jozef. Care a fost bun şi curajos. Şi ăsta ar fi fost adevărul. Îmi amintesc citatul ăsta, pe care Nathan îl făcea întotdeauna să sune atât de american: „Câştigi pe-o parte şi pierzi pe alta". Dar eu n-am putut să câştig pe nicăieri.

— Şi cu Jozef?, am stăruit eu, un pic nerăbdător.

— Locuiam în clădirea aceea din Varşovia care a fost bombardată, dar reparată după aia. Se putea locui în ea. Dar la limită. Era oribil. Nu-ţi poţi închipui ce groaznic era în Varşovia pe atunci, în timpul ocupaţiei. Atât de puţină mâncare, adesea şi apa era pe sponci, şi iarna era atât de frig. Lucram într-o fabrică unde se făcea carton gudronat. Munceam zece-unsprezece ore pe zi. Hârtia gudronată îmi făcea mâinile să sângereze. Tot timpul sângerau. Nu lucram pentru bani, de fapt, ci doar ca să am un permis de muncă. Permisul de muncă mă proteja să nu fiu trimisă în Germania, într-un lagăr de muncă forţată. Locuiam într-un apartament micuţ, la etajul trei al clădirii, iar Jozef locuia cu sora lui vitregă, la parter. Pe sora lui vitregă o chema Wanda şi era puţin mai mare decât mine. Amândoi erau la partizani, în Armata Teritorială, cum se numea ea. Aş vrea să ţi-l descriu pe Jozef, dar nu pot, n-am cuvinte. Ţineam foarte mult la el. Dar nu era o dragoste adevărată, pe cuvânt. Era mic de statură, musculos, foarte energic şi plin de nerv. Era cam prea brunet pentru un polonez. Ciudat, n-am făcut dragoste prea des. Deşi dormeam în acelaşi pat. El zicea că trebuie să-şi cruţe forţele pentru lupta din vremea aceea. N-avea prea multă educaţie, ştii, în mod formal. Era ca mine – războiul ne-a distrus şansele la educaţie. Dar citise mult, era foarte deştept. Nici măcar nu era comunist, era anarhist. Proslăvea memoria lui Bakunin şi era ateu convins, ceea ce era un pic ciudat, pentru că, la vremea aceea, eu eram încă o catolică foarte evlavioasă şi câteodată mă întrebam cum putusem să mă îndrăgostesc de tânărul acela care nu credea în Dumnezeu. Dar ne înţeleseserăm să nu vorbim niciodată despre religie, şi n-o făceam. Jozef era ucigaş...

Făcu o pauză, apoi îşi reformulă ideea:

— Asasin. Era un asasin. Asta făcea el pentru partizani. Omora polonezii care îi trădau pe evrei, care pârau unde erau

ascunși evreii. Erau evrei ascunși prin toată Varșovia, nu cei din ghetouri, *naturellement*, ci evreii din clasele sus-puse – *assimilés*, majoritatea intelectuali. Mulți polonezi îi trădau pe evrei naziștilor, uneori pentru o recompensă, alteori pe degeaba. Jozef era unul dintre luptătorii din ilegalitate care trebuia să-i ucidă pe cei care trădau. Îi strangula cu o coardă de pian. Făcea mai întâi cunoștință cu ei, într-un fel sau altul, și apoi îi strangula. De fiecare dată când omora pe cineva, vomita. A ucis peste șase sau șapte persoane. Jozef, Wanda și cu mine aveam o prietenă, în clădirea de lângă a noastră, care ne era la toți foarte dragă – o fată frumoasă, pe nume Irena, de vreo treizeci și cinci de ani, dar așa de frumoasă! Fusese profesoară înainte de război. Ciudat, preda literatură americană și îmi aduc aminte că era specialistă într-un poet numit Hart Crane[1]. Tu ai auzit de el, Stingo? Și ea era în ilegalitate; vreau să spun, așa credeam noi – pentru că, după un timp, am aflat că era agent dublu și că, de asemenea, trădase mulți evrei. Așa că Jozef trebuia s-o ucidă. Chiar dacă o plăcuse atât de mult. A sugrumat-o cu coarda de pian, într-o noapte, târziu, iar a doua zi n-a făcut altceva decât să stea în camera mea, uitându-se pe fereastră, în gol, fără să spună un cuvânt.

Sofia tăcu. Mi-am lăsat fața pe nisip și m-am gândit la Hart Crane, înfiorându-mă la țipătul unui pescăruș, la ritmicul vuiet al mării, cu valurile care se ridicau și se spărgeau posace. *Și tu lângă mine, proslăvită acum, când sirenele ne cântă amândurora, țesându-ne pe furiș ziua...*

— Cum a murit?, am întrebat din nou.

— După ce-a ucis-o pe Irena, au aflat naziștii despre el. Asta a fost o săptămână mai târziu. Naziștii aveau niște huidume de ucraineni care asasinau pentru ei. Au venit, într-o după-amiază, când eu eram plecată, și i-au tăiat gâtul lui Jozef. Până am sosit eu, îl găsise deja Wanda. Era pe scări, sângera, era pe moarte...

Au trecut minute lungi până să vorbească din nou. Fiecare

[1] Poet modern american, faimos pentru poemul epic *The Bridge*, scris ca replică mai optimistă la *The Waste Land*, al lui Eliot, și celebrând semnificația istorică și spirituală a Americii. A trăit în New York, a avut mari probleme cu homosexualitatea și cu alcoolul și s-a sinucis, la 32 de ani, în 1932.

cuvânt pe care îl spusesese fusese, o ştiam, absolut adevărat, şi mă simţeam copleşit de dezolare. Era un sentiment adânc înrădăcinat într-o conştiinţă plină de remuşcări şi, cu toate că partea logică din mintea mea îmi spunea că n-ar trebui să dau vina pe mine pentru evenimentele cosmice care hotărâseră pentru mine într-un fel şi pentru Jozef într-altul, nu puteam decât să-mi privesc cu dispreţ propria-mi evoluţie. Cu ce se ocupase bătrânul Stingo în timp ce Jozef (şi Sofia, şi Wanda) se zvârcoliseră în Gheena de nedescris a Varşoviei? Ascultase Glen Miller, se îmbuibase cu bere, o arsese prin baruri şi-o luase la labă. Deodată, după o aproape interminabilă tăcere, stând cu faţa încă în jos, pe nisip, am simţit degetele Sofiei intrând pe sub chiloţii mei de baie şi mângâindu-mi uşor acea zonă spectaculos de sensibilă a epidermei, dintre picioare, acolo unde se împreunează coapsa cu fesa, la nici un centimetru de testicule. Era o senzaţie deopotrivă surprinzătoare şi fără echivoc erotică; am auzit un involuntar gâlgâit ridicându-se din adâncul gâtlejului meu. Degetele se retraseră.

— Stingo, hai să ne dăm hainele jos, mi s-a părut c-o aud zicând.

— Ce-ai spus?, am întrebat-o stupid.

— Hai să ne scoatem hainele. Hai să rămânem goi.

Cititorule, imaginează-ţi un moment următoarele. Imaginează-ţi că ai trăit un timp nedeterminat, dar lung, cu bine întemeiata suspiciune că suferi de o boală fatală. Într-o dimineaţă, sună telefonul şi e doctorul tău care-ţi spune: „Nu mai trebuie să-ţi faci griji, a fost o alarmă falsă". Sau imaginează-ţi aşa: ai suferit o pierdere financiară urâtă, care te-a adus atât de aproape de sărăcie şi ruină, încât te gândeai deja la o cale de a-ţi lua zilele. Din nou sună telefonul salvator şi primeşti un mesaj că ai câştigat o jumătate de milion de dolari la loterie. Nu exagerez (poate vă mai amintiţi că am menţionat, o dată, că nu văzusem cu ochii mei niciodată o femeie goală) când spun că astfel de veşti n-ar fi putut crea amestecul de uluire şi fericire curat senzuală la propunerea făcută cu blândeţe de Sofia. Adăugată atingerii degetelor ei, neîndoielnic lascivă, m-a făcut să încep să respir cu o incredibilă repeziciune. Cred că am intrat în starea aceea

cunoscută medicilor ca hiperventilație și am crezut, pentru un moment, că s-ar putea să leșin de tot.

Și în clipa în care mi-am ridicat capul, ea își scotea deja costumul special Cole of California, așa că am avut sub ochi, la numai câțiva centimetri, ceea ce crezusem că o să văd numai după ce o să ajung la vârsta de mijloc: un trup de femeie tânără, goală pușcă, alb ca laptele, cu sâni plini și sfârcuri obraznice, maronii, un pântec ușor rotunjit, pe care remarcai imediat buricul, și (domolește-te, inimă, îmi amintesc că mi-am spus) un triunghi delicios simetric de păr pubian de culoarea mierii. Condiționarea mea culturală – zece ani de hârjoneli neînsemnate cu fete volatile și un camuflaj absolut al formelor omenești – mă făcuse aproape să uit că femeile posedau și acest ultim accesoriu și mă holbam la el, ca trăsnit, când Sofia îmi întoarse spatele și începu să fugă spre plajă.

— Haide, Stingo, îmi strigă ea, scoate-ți hainele și vino în apă!

M-am ridicat atunci și am urmărit-o îndepărtându-se, pironit locului; vorbesc serios când spun că niciun cavaler creștin cast și chinuit de foamea după Graal nu s-ar fi putut holba cu gura căscată de mai multă admirație la obiectul căutărilor sale decât mine când i-am zărit fundul Sofiei săltând – ca o încântătoare inimă de Sfântul Valentin răsturnată. Apoi am văzut-o aruncându-se în oceanul tulbure.

Cred că trebuie să fi fost pura consternare cea care m-a împiedicat s-o urmez în apă. Atât de multe se petrecuseră atât de repede, încât simțurile mele se învârteau amețitor, iar eu am rămas pe plajă de parcă prinsesem rădăcini. Ce schimbare de dispoziție – de la cronica înfiorătoare a Varșoviei la această joacă destrăbălată, într-o clipă. Ce naiba voia să însemne? Eram teribil de excitat, dar buimăcit complet, fără niciun precedent după care să mă ghidez în această răsturnare de situație. Cu exces de fereală – în pofida completei izolări a ungherului aceluia –, mi-am dat jos chiloții de baie și am stat acolo, sub ciudatul cer de vară clocotind cenușiu, etalându-mi neajutorat bărbăția în ochii serafimilor. Am dat peste cap ultima bere, zăpăcit de amestecul de teamă și bucurie. Am privit-o pe Sofia

înotând. Înota bine şi cu ceea ce părea o plăcere relaxată; speram că nu era prea relaxată şi, pentru o clipă, mi-am făcut griji pentru că înota după tot whisky-ul ăla. Aerul era înăbuşitor, închis, dar eu mă simţeam în ghearele unui tremurat ca de malarie şi scuturat de fiori.

— Oh, Stingo, zise ea chicotind, când se întoarse, *tu bandes.*

— *Tu*... ce?

— Ai o erecţie.

O văzuse imediat. Neştiind ce să fac, dar încercând să nu mă fac de râs printr-o extremă stângăcie, mi-am aranjat-o şi pe ea, şi pe mine pe pătură, într-o postură nonşalantă – sau atât de nonşalantă cât a fost posibil, în accesul meu de friguri – cu componenta mea umflată ascunsă sub antebraţ; încercarea a fost zadarnică, fiindcă a ieşit la iveală cu o clipă înainte ca Sofia să se trântească lângă mine şi să ne rostogolim ca delfinii unul în braţele celuilalt. Am tot încercat de atunci, cu disperare, să descriu în cuvinte potrivite excitaţia chinuitoare a acelei îmbrăţişări. M-am auzit scoţând mici nechezături de ponei când o sărutam, dar s-o sărut a fost tot ce-am izbutit; îmi încleştasem braţul în jurul taliei sale ca un maniac, îngrozit s-o mângâi pe undeva, convins c-o să se dezintegreze sub degetele mele nepricepute. Îi simţeam coastele cumva fragile. M-am gândit la şuturile lui Nathan, dar şi la înfometarea de odinioară. Tremuratul şi înfioratul meu continuau; nu eram conştient acum decât de dulceaţa cu aromă de whisky a gurii ei şi de limba mea amestecându-se cald cu a ei.

— Stingo, tremuri aşa de tare, a şoptit ea o dată, trăgându-şi gura din jocul meu cu limba de câine. Relaxează-te!

Dar mi-am dat seama că salivam prosteşte – încă o umilinţă care-mi chinuia mintea când limbile noastre stăteau lipite, ude, una de alta. Nu-mi puteam da seama de ce salivam aşa, iar gândul ăsta mă împiedica să mai explorez sâni, fese sau, Doamne, ai milă, acea foarte tainică firidă pe care mi-o închipuiam atât de tulburătoare în visurile mele. Eram pradă unei paralizii neştiute şi diabolice. Parcă zece mii de profesori de la Şcoala de duminică prezbiteriană se strânseseră deasupra plajei din Long Island într-un nor

amenințător, prezența lor făcându-mi degetele cu totul neputincioase. Secundele treceau ca minutele, minutele ca orele și eu tot nu puteam face o mișcare serioasă. Dar atunci, parcă pentru a pune capăt suferinței mele sau probabil ca să facă lucrurile să meargă, Sofia însăși a făcut o mișcare.

— Ai un *schlong* drăguț, Stingo, zise ea, apucându-mi-l delicat, dar cu subtilă fermitate de expertă.

— Mulțumesc, m-am auzit îngăimând.

Un val de neîncredere m-a traversat (ea chiar mi-o strânge, am gândit), dar am încercat să afișez un salvator *savoir-faire*.

— De ce-i spui *schlong*? La noi, în Sud, îi spunem altfel.

Vocea îmi tremura jalnic.

— Așa îl numea Nathan, răspunse ea. Voi cum îi spuneți în Sud?

— Uneori îi spunem ciocan, am șoptit. Mai spre nord i se spune măciucă sau sculă. Sau știoagăr.

— L-am auzit pe Nathan numindu-l pe al lui făloșie. Și *putz* a lui.

— Îți place a mea?

Abia mă puteam auzi eu însumi.

— E dulce.

Nu-mi mai amintesc ce – dacă a fost vreun lucru anume – a pus punct acestui dialog absurd. M-aș fi așteptat, firește, ca ea să mă complimenteze mai flamboiant – „gigantic", *„une merveille"*, chiar și „mare" ar fi mers, aproape orice altceva, dar nu „dulce" – și probabil numai tăcerea mea întunecată de după asta a îndemnat-o să înceapă să mă frece și să mă pompeze cu un zel în care se împleteau abilitatea unei curtezane și a unei mulgătoare de vaci. Era nemaipomenit; i-am ascultat suspinul, răsuflarea rapidă, am suspinat și eu, iar când a șoptit: „Întoarce-te pe spate, Stingo, iubitule", mi-au fulgerat prin minte scenele nesățioase de dragoste orală cu Nathan, pe care mi le descrisese ea atât de amănunțit. Dar asta a fost prea mult, prea mult de îndurat – toată această divină, desăvârșită frecare și (Doamne, m-am gândit, mi-a spus „iubitule") subita poruncă de a veni cu ea în paradis: cu un behăit de disperare ca de berbec sacrificat mi-am simțit pleoapele închizându-se și am dat drumul stavilelor, lăsând

torentul să pulseze. Apoi am murit. Cu siguranță, în necazul meu din clipa aceea n-ar fi trebuit să chicotească, dar ea a chicotit.

Peste alte câteva minute, simțindu-mi disperarea, ea zise.

— Nu te întrista din pricina asta, Stingo. Se mai întâmplă uneori, știu.

Zăceam mototolit ca o pungă de hârtie udă, cu ochii strâns închiși, chiar incapabil să contemplu dimensiunile eșecului meu. *Ejaculatio praecox* (Psihologie 4 B, de la Universitatea Duke). O legiune de draci răutăcioși chelălăiau batjocoritor expresia în prăpastia neagră a disperării mele. Am simțit că nu mai voiam să deschid niciodată ochii pe lumea asta – o moluscă afundată în mâl, cea mai neînsemnată creatură din mare.

Am auzit-o chicotind din nou și mi-am ridicat ochii spre ea.

—Uite, Stingo, zicea ea, în fața privirii mele neîncrezătoare, face bine la ten.

Și am urmărit-o pe țicnita de polacă luând o înghițitură din whisky direct din sticlă, iar cu cealaltă mână – aceea cu care lucrase asupra mea asemenea combinație de umilință usturătoare și plăcere – își masa pe obraz exsudatul meu nefericit.

— Nathan spunea întotdeauna că sperma e plină de vitamine minunate, zise ea.

Din nu știu ce motiv, ochii mei se fixară pe tatuajul ei; părea profund distonant cu acel moment.

— Nu mai face fața asta atât de *tragique*, Stingo. Nu-i sfârșitul lumii, li se mai întâmplă uneori bărbaților, mai ales când sunt tineri. *Par example*, în Varșovia, când Jozef și cu mine am încercat prima oară să facem dragoste, el a făcut același lucru, exact același lucru. Și el era virgin.

— De unde știi că și eu sunt virgin?, am zis eu cu un suspin nenorocit.

— Oh, pot să-mi dau seama, Stingo. Știu că n-ai avut niciun succes cu fata aia, Leslie, și au fost doar născocirile tale când ai spus că te-ai culcat cu ea. Bietul Stingo... Oh, ca să fiu sinceră, Stingo, n-am știut sigur. Doar am ghicit. Dar am avut dreptate, nu?

— Da, am gemut eu. Virgin ca zăpada proaspăt ninsă.

— Jozef semăna cu tine în multe privințe – cinstit, direct, avea calitatea asta care-l făcea să pară doar un băiețel în unele lucruri. E greu de descris. Poate că de aceea îmi placi atât de mult, Stingo, pentru că îmi amintești un pic de Jozef. Poate că m-aș fi măritat cu el dacă n-ar fi fost ucis de naziști. Știi, nici unul dintre noi n-a putut afla vreodată cine l-a trădat după ce a ucis-o pe Irena. A fost o enigmă totală, dar cineva trebuie să-l fi turnat. Obișnuiam să mergem împreună la picnicuri, ca acesta de acum. Era foarte greu în timpul războiului – atât de puțină mâncare –, dar o dată sau de două ori am fost la țară, vara, și am întins tot așa o pătură...

Asta era uluitor. După sexualitatea înfierbântată din urmă cu câteva clipe, după această comuniune – în pofida stângăciei și eșecului meu, singurul eveniment cataclismic și zguduitor sufletește de acest soi pe care-l trăisem vreodată –, ea trăncănea mai departe despre amintirile ei, ca și cum ar fi fost cufundată într-o visare cu ochii deschiși, părând nu mai afectată de intimitatea noastră prodigioasă decât dacă am fi făcut împreună doi pași pe ringul de dans. Să fi fost și ăsta un efect pervers al alcoolului? Se cherchelise nițel, între timp, și turuia din gură ca o moară stricată. Indiferent care era cauza, nepăsarea ei subită m-a cufundat într-o acută tristețe. Iat-o aici, întinzându-și fără complexe pe față spermatozoizii mei înnebuniți de parcă ar fi dat cu cremă Pond's, vorbind nu despre mine (deși îmi spusese „iubit"!) –, nici despre *noi*, ci despre un amant de mult oale și ulcele. Uitase că, în urmă cu doar câteva minute, fusese gata să mă inițieze în misterele sexului oral, o împărtășanie pe care o așteptasem cu bucurie și neliniște de când aveam paisprezece ani? Deci femeile puteau să-și aprindă și să-și stingă poftele trupești ca de la întrerupător? Și *Jozef!* Preocuparea ei pentru fostul iubit era înnebunitoare și abia suportam gândul – alungat într-un cotlon întunecat al minții – că această subită pasiune pe care o împărțise cu generozitate cu mine timp de câteva clipe fierbinți era rezultatul unui transfer de identitate; că eu eram doar un surogat de moment al lui Jozef, trup care ocupam spațiul într-o fantezie eterică de-a ei. În orice caz,

observasem, de asemenea, că devenise un pic incoerentă; vocea ei avea o intonație care era deopotrivă bombastică și vâscoasă, iar buzele i se mișcau într-un mod ciudat de artificial, de parcă ar fi fost anesteziate cu novocaină. Era mai mult decât îngrijorătoare această stare de hipnoză. I-am luat din mână sticla în care mai rămăseseră vreo două degete de băutură.

— Mi se face rău, Stingo, atât de *rău*, când mă gândesc cum puteau fi toate lucrurile. Dacă Jozef n-ar fi murit. Țineam la el foarte mult. Mult mai mult decât la Nathan, pe cuvânt. Jozef nu s-ar fi purtat niciodată urât cu mine, cum a făcut Nathan. Cine știe? Poate că ne-am fi căsătorit și, dacă ne-am fi căsătorit, viața ar fi fost cu totul alta. Uite, *par example*, sora lui vitregă, Wanda. L-aș fi scos de sub influența ei păcătoasă și asta ar fi fost așa un lucru bun. Unde-i sticla aia, Stingo?

În timp ce vorbea, eu – în spatele meu, nevăzut – vărsam în nisip ceea ce mai rămăsese din băutură.

— Dă-mi sticla! Oricum, *kvetch*[1] aia de Wanda era așa o *kvetch*!

Mie-mi plăcea cuvântul *kvetch*. Nathan, iar Nathan!

— Ea a fost de vină pentru că Jozef a fost ucis. Bine, recunosc – *il fallait que*... adică era necesar să răzbune *cineva* trădarea evreilor, dar de ce de fiecare dată trebuia să fie Jozef asasinul? De ce? Asta era puterea Wandei, acea *kvetch*. Okay, era șefă a grupului de ilegaliști, dar era corect să faci din fratele tău singurul asasin din partea aceea a orașului? Era *corect*, te întreb? Vomita de fiecare dată când omora, Stingo. Vomita! Treaba asta îl *înnebunea* aproape.

Mi-am ținut răsuflarea când fața ei s-a făcut alb-cenușie și, cu un gest disperat, a întins mâna, căutând să înhațe sticla, bombănind.

— Sofia, am zis eu, Sofia, whisky-ul s-a terminat.

Neatentă, rătăcită în amintirile ei, nu păru să mă audă și, de asemenea, era gata să plângă. Deodată și pentru prima oară am înțeles expresia „melancolie slavă": tristețea care i se întindea pe față ca niște umbre negre peste un câmp de zăpadă.

[1] Cârtitoare, cicălitoare, femeie veșnic nemulțumită (în idiș, în original).

— *Pizda* dracului, Wanda! Ea a fost de vină pentru tot. Pentru tot! Pentru că a murit Jozef, pentru că eu am fost trimisă la Auschwitz, pentru tot!

Începu să plângă, iar lacrimile ei îi lăsau pe obraji dâre care o desfigurau. M-am foit în loc, jalnic de stingherit, neștiind exact ce ar trebui să fac. Și cu toate că Eros își luase zborul, am întins mâinile și am luat-o în brațe, trăgând-o lângă mine, pe pătură. Stătea cu fața lipită de pieptul meu.

— Oh, la dracu', Stingo, sunt groaznic de nefericită!, se tângui ea. Unde e Nathan? Unde e Jozef? Unde-i toată lumea? Oh, Stingo, aș vrea să mor!

— Ssst, Sofia, am zis eu ușurel, mângâindu-i umărul gol, o să fie totul bine. (Vezi să nu!)

— Strânge-mă în brațe, Stingo, șopti ea cu disperare, strânge-mă în brațe. Mă simt atât de pierdută! O, Doamne, mă simt atât de pierdută! Ce mă fac? Ce mă fac? Sunt așa de singură!

Alcoolul, epuizarea, mâhnirea, zăpușeala – fără îndoială, toate acestea au făcut-o să adoarmă în brațele mele. Umflat de bere și sleit de puteri, am adormit și eu, ținându-i strâns trupul în brațe, ca pe un colac de salvare. Am visat la întâmplare, vise contorsionate dintr-acelea care, toată viața mea, păreau să fie o specialitate recurentă – vise în vise, cu subiecte absurde, o căutare a unui premiu greu de numit, purtându-mă spre destinații necunoscute: urcând niște trepte abrupte, cu muchii ascuțite, vâslind într-o barcă pe canale mâloase, pe alei strâmbe de popice și depouri de cale ferată labirintice (unde l-am văzut pe profesorul meu preferat de engleză de la Duke, îmbrăcat complet în tweed, stând la pupitrul de comandă al unui macaz care se schimba rapid), prin uriașe subsoluri luminate lugubru, pivnițe și tuneluri. De asemenea, un canal ciudat și înfricoșător. Ce căutam pe acolo era, ca întotdeauna, o enigmă, deși părea să fie ceva în legătură cu un câine pierdut. Apoi, când m-am trezit, primul lucru de care mi-am dat seama a fost că Sofia se desprinsese cumva din strânsoarea mea și plecase. M-am auzit scoțând un strigăt care totuși s-a închis în fundul gâtlejului și a ieșit doar ca un geamăt sugrumat. Mi-am simțit inima luând-o la goană. Luptându-mă să intru din nou în chiloții de baie,

m-am urcat pe marginea colinei de unde puteam să mă uit în lungul plajei – n-am văzut nimic pe toată întinderea aceea mohorâtă de nisip, absolut nimic. Dispăruse. M-am uitat în spatele dunelor – un pustiu de ierburi mlăştinoase uscate. Nimeni. Şi nimeni pe plaja din apropiere, în afară de o siluetă omenească nedesluşită, scundă, rotofeie, îndreptându-se către mine. Am alergat spre silueta aceea care, treptat, a prins forma unui înotător vânjos şi negricios, molfăind un hotdog. Părul lui negru era lipit de ţeastă, pieptănat cu cărare pe mijloc; a rânjit cu îngâmfare amabilă.

— N-ai văzut pe cineva... o fată blondă, vreau să spun o bombă sexy, foarte blondă..., m-am bâlbâit eu.

El a dat din cap, zâmbind.

— Unde?, am întrebat, uşurat.

— *No hablo inglés*[1], a venit răspunsul.

Schimbul acela de cuvinte a rămas totuşi întipărit în memoria mea – probabil cu atât mai viu cu cât exact în clipa în care i-am auzit răspunsul, am zărit-o pe Sofia peste umărul lui păros, mai exact i-am zărit capul, nu mai mare decât un punct auriu, în mijlocul valurilor verde-petrol. N-am stat pe gânduri şi m-am azvârlit în apă după ea. Sunt un înotător destul de bun, dar în ziua aceea am avut o îndrăzneală de-a dreptul olimpică, dându-mi seama chiar în timp ce-mi tăiam drum prin saramura leneşă că frica pură şi disperarea îmi stimulau muşchii braţelor şi picioarelor, propulsându-mă tot mai în larg, cu o putere feroce cum nu credeam că posed. Am înaintat rapid prin marea care îşi ridica leneş cocoaşele; dar chiar şi aşa, eram uimit cât de departe reuşise ea să ajungă, iar când m-am oprit puţin, să calc apa, să-mi iau un punct de reper şi să văd unde era ea, am văzut, spre disperarea mea, că îşi continua înaintarea în largul oceanului, chitită s-ajungă în Venezuela. Am strigat o dată, de două ori, dar a înotat mai departe.

— Sofia, întoarce-te!, am strigat, dar parcă implorasem cerul liber.

Mi-am umplut plămânii cu aer, am înălţat o scurtă rugăciune divinităţii creştine – prima, după ani buni – şi mi-am reluat

[1] Nu vorbesc engleza (lb. spaniolă, în original).

eroicul craul către sud și către smocul ud de păr galben care se îndepărta. Deodată, pe neașteptate, mi-am dat seama că începusem să câștig teren cu viteză dramatică; prin vălul de apă sărată de pe ochii mei, i-am văzut capul Sofiei devenind tot mai mare, tot mai aproape. Am înțeles că se oprise din înotat și, în câteva secunde, eram lângă ea. Scufundată până la ochi, aproape, nu era chiar gata să se înece; dar privirea ei arăta ca a unei pisici încolțite, înghițea apă și, în mod clar, era la capătul puterilor.

— Nu! Nu!, gâfâi ea, împingându-mă cu brațe slăbite.

Dar m-am repezit la ea, am apucat-o ferm de mijloc, din spate, și i-am urlat, cu isterică necesitate:

— Gura!

Îmi venea să plâng de ușurare descoperind imediat că, odată ce-a fost în brațele mele, ea n-a opus rezistența pe care o preconizasem, ci s-a sprijinit de mine și m-a lăsat să înot cu ea, încet, către mal, scoțând mici suspine dezolate, cu bulburuci pe obrazul meu și pe la ureche.

De îndată ce am târât-o pe plajă, a căzut în patru labe și a vomitat o jumătate de galon de apă de mare pe nisip. Apoi, tușind și scuipând, s-a întins cu fața în jos, la marginea apei și, parcă apucată de o criză de epilepsie, a început să tremure nestăpânit, zgâlțâită de o convulsie de deznădejde sfâșietoare, cum nu mai văzusem niciodată la o ființă omenească.

— Oh, Doamne, gemu ea, de ce nu m-ai lăsat să mor? De ce nu m-ai lăsat să mă înec? Am fost atât de *rea* – am fost îngrozitor de rea! De ce nu m-ai lăsat să mă înec?

Rămăsesem în picioare lângă trupul ei gol, neajutorat. Plimbărețul solitar de pe plajă pe care îl acostasem eu stătea leneș în apropiere și ne privea. Am observat că era murdar de ketchup la gură; oferi un posomorât, abia auzit, sfat în spaniolă. Deodată, m-am prăbușit lângă Sofia, conștient de cât de epuizat eram, și mi-am trecut mâna moleșită pe spinarea ei goală. Țin minte și acum impresia tactilă din acel moment: conturul oaselor șirei spinării, cu fiecare vertebră simțită discret, întreaga lungime a acelui șarpe mișcându-se în sus și-n jos, odată cu respirația ei chinuită. Începuse o ploaie fină și caldă, ca o ceață care se condensa în picături

pe obrazul meu. Mi-am lipit capul de umărul ei. Atunci am auzit-o spunând:

— Ar fi trebuit să mă lași să mă înec, Stingo. Nimeni nu e mai josnic decât mine. Nimeni! Nimeni nu are atâta josnicie!

Dar, în cele din urmă, am reușit s-o fac să se îmbrace și am luat autobuzul înapoi spre Brooklyn și Palatul Roz. Cu ajutorul unei cafele, s-a trezit în cele din urmă din beție și a dormit de la sfârșitul după-amiezii până seara. Când s-a trezit, era încă foarte nervoasă – amintirea acelui înot spre nicăieri în mod clar o răscolea –, dar chiar și așa, părea destul de liniștită, pentru cineva care mersese până la marginea abisului. Cât despre neplăcerile fizice, părea să nu fi suferit prea multe, deși înghițitul apei sărate îi provocase o criză de sughiț și, la câteva ore după aceea, tot mai izbucnea în câte un râgâit considerabil, deloc feminin.

Și atunci – ei bine, Dumnezeu știe că mă dusesem deja cu ea până în cele mai de jos taine ale trecutului ei. Dar mă lăsase deopotrivă cu multe întrebări fără răspuns. Probabil că a simțit că nu exista cale de întoarcere la prezent dacă nu-și curăța conștiința, cum se spune, și nu făcea lumină asupra lucrurilor pe care încă le ascundea de mine, ca și (probabil) de ea însăși. Astfel, în restul weekendului aceluia ploios, ea mi-a dezvăluit mai multe despre anotimpul ei în infern. (Mult mai multe, dar nu totul. Exista o chestiune care rămânea îngropată în ea, în tărâmul celor de nerostit.) Iar eu am ajuns, în sfârșit, să discern contururile acelei „josnicii" care se ținuse după ea fără cruțare de la Varșovia la Auschwitz și de acolo pe străzile plăcute, burgheze, ale Brooklynului, urmărind-o ca un demon.

Sofia a fost arestată pe la mijlocul lunii martie, în 1943. Asta se întâmpla la câteva zile după ce Jozef fusese ucis de patrulele ucrainene. O zi cenușie, cu rafale de vânt și nori atârnând grei, încă având înfățișarea crudă a iernii. Ea își amintea că era după-amiaza târziu. Când trenul electric rapid, cu trei vagoane, în care călătorea ea a pus frână, scârțâind, oprindu-se undeva la marginea Varșoviei, ea simțise ceva mai puternic decât o premoniție. Era o certitudine – certitudinea

că avea să fie trimisă într-un lagăr. Această strălucire tulburătoare i-a apărut în minte înainte ca agenții Gestapoului – o jumătate de duzină sau mai mulți – să se urce în vagon și să le poruncească tuturor să coboare. Știa că era *lapanka* – o razie – de care se temuse și pe care o anticipase din clipa în care se oprise, cutremurându-se, vagonul ca de tramvai; ceva în neașteptata și grăbita frânare prevestea necazul. De asemenea, tot necaz se putea ghici și în mirosul acru, metalic, al roților frânate pe șine, și în modul în care, simultan, pasagerii care stăteau pe scaune și cei din picioare, din trenul ticsit de lume, au fost proiectați în față, încercând nebunește să se agațe ori să se țină de ceva. Acesta nu era un accident, gândi ea, era poliția germană. Și-apoi a auzit comanda răstită: *„Raus!"*[1].

I-au găsit aproape imediat bucata de șuncă de patru kilograme. Stratagema ei – legase pachetul învelit în ziare de trupul ei, pe sub rochie, într-un mod care s-o facă să pară gravidă – era îndeajuns de perimată de acum încât să atragă mai cu seamă atenția asupra ei decât să mai păcălească pe cineva; o încercase totuși îndemnată de femeia de la fermă, care-i vânduse prețioasa carne.

— Poți măcar să încerci, îi spusese femeia. Cu siguranță or să te prindă dacă or să te vadă că duci un pachet. Și-apoi, arăți și te îmbraci ca o intelectuală, nu ca babele de la noi de la țară. Asta o să-ți fie de ajutor.

Dar Sofia nu prevăzuse *lapanka*, nici minuțiozitatea percheziției. Și astfel, bruta de la Gestapo, împingând-o pe Sofia cu spatele de un zid umed de cărămidă, nu făcu niciun efort să-și ascundă disprețul pentru tertipul ei nătâng de polacă, scoțând un briceag din buzunarul hainei și înfigând lama cu degajată, aproape familiară delicatețe în umflătura falsei burți, și rânjind. Sofia își amintea mirosul de brânză al răsuflării nazistului și remarca lui când briceagul se adânci în coapsa a ceea ce fusese, până de curând, un porc mulțumit:

— N-ai putea să spui „au", *Liebchen*?

Era incapabilă, în groaza ei, să scoată mai mult decât

[1] Afară! (lb. germană, în original)

banalități oarecare, dar la strădaniile ei primi un compliment pentru germana ei curată.

Era sigură că urma să fie torturată, dar cumva a scăpat de asta. Nemții păreau să fie prinși într-o nemaipomenită harababură în ziua aceea; pretutindeni, sute de polonezi erau scoși în stradă, înconjurați și duși la arest, astfel încât delictul pe care îl comisese ea (unul grav, contrabandă cu carne), dacă în alt moment s-ar fi lăsat cu un interogatoriu dintre cele mai aspre, a fost trecut cu vederea în confuzia generală. Dar în niciun caz n-au rămas neobservate, nici ea, nici șunca. La oribilul cartier general al Gestapoului – acea copie varșoviană cumplită a anticamerei infernului –, șunca zăcea desfăcută din pachet și lucind rozalie pe biroul dintre ea, cu cătușe la mâini, și fanaticul ofițer cu monoclu, care era aproape identic cu Otto Kruger și care a vrut să știe de unde obținuse marfa aceea de contrabandă. Interpreta lui, o fată poloneză, fu apucată de un acces de tuse.

— Tu contrabandist est!, zise el tare, în poloneza lui stâlcită.

Iar când Sofia îi răspunsese în germană, primise cel de-al doilea compliment pe ziua respectivă. Un zâmbet onctuos nazist cu toți molarii la vedere, scos parcă drept dintr-un film hollywoodian din 1938. Însă nu era o glumă.

Nu știuse oare gravitatea faptei sale, nu știuse că orice fel de carne și mai ales cea de calitate, cum era asta, era destinată Reichului? Cu o unghie lungă, desprinse o bucățică mică de șuncă pe care și-o băgă în gură. O mestecă. *Hochquälitatsfleisch*[1]. Vocea îi deveni deodată aspră, un mârâit. De unde luase ea o carne ca asta? Cine i-o furnizase? Sofia se gândise la biata femeie de la fermă, știind că pedeapsa o aștepta și pe ea, și trăgând de timp, răspunse:

— Nu era pentru mine, domnule, această carne. Era pentru mama, care locuiește în capătul celălalt al orașului. Este foarte bolnavă, are tuberculoză.

De parcă un astfel de sentiment altruist ar fi putut avea un cât de vag efect asupra caricaturii aceleia de nazist, care

[1] Carne de calitate superioară (lb. germană, în original).

deja era asaltat de bătăi în ușă și de un țârâit intermitent de telefon. Ce nebunie de zi pentru nemți și pentru *lapanka* lor!

— Mă doare-n cot de maică-ta!, zbieră el. Vreau să știu de unde ai carnea asta! Spune-mi imediat sau pun să te bată până spui!

Dar bătăile în ușă continuau și un alt telefon începuse să sune; micul birou devenise celula unui nebun. Ofițerul țipă la un subordonat s-o ia pe cățeaua poloneză de-acolo – și asta a fost ultima oară când Sofia i-a văzut și pe el, și pe șuncă.

Într-o altă zi poate că nici n-ar fi fost prinsă. Ironia acestei întâmplări o tortura neîncetat, în timp ce aștepta într-o celulă din arest, aproape complet întunecată, cu alți zece varșovieni de ambele sexe, niciunul cunoscut. Cei mai mulți dintre ei – deși nu toți – erau tineri, de douăzeci și de treizeci de ani. Ceva din purtările lor – probabil numai tăcerea lor încăpățânată, mormântală – i-a spus că erau ilegaliști. Din AK – Armia Krajowa, Armata Teritorială. Atunci îi trecu deodată prin minte că, dacă ar fi așteptat măcar o zi (așa cum se plănuise) ca să facă drumul până la Nowy Dwór să ia carnea, nu s-ar fi aflat în vagonul acelui tren, despre care acum își dădea seama că fusese interceptat ca să-i prindă pe niște membri din AK, deghizați în pasageri obișnuiți. Aruncând o plasă mare pentru a prinde cât mai mulți pești cu putință, așa cum făceau ei uneori, naziștii se aleseseră cu o plevușcă pestriță, peștișori mai mici, dar interesanți, iar în ziua aceea făcuse și Sofia parte dintre aceștia. Stând acolo, pe podeaua de piatră (era deja miezul nopții), simțea că se înăbușă de disperare, gândindu-se la Jan și la Eva, rămași acasă fără nimeni să aibă grijă de ei. Pe culoarele din afara celulei, zarva și agitația nu încetau o clipă, potențate de un târșâit de picioare și înghiontiri de corpuri, în timp ce închisoarea continua să se umple cu victimele raziei de peste zi. O dată, prin grilajul ferestruicii ușii, zărise pentru o fracțiune de secundă o față familiară, iar inima i se făcuse ca de plumb. Fața șiroia de sânge. Aparținea tânărului pe care îl cunoscuse numai după numele mic, Wladyslaw; editorul unui ziar ilegalist, vorbise foarte puțin cu ea, în apartamentul Wandei și al lui Jozef, de la etajul de dedesubt. Nu știa de ce, dar în clipa aceea a fost sigură că asta însemna

că şi Wanda fusese arestată. *Maica lui Dumnezeu*, şopti ea o rugăciune instinctivă şi simţise că se înmoaie toată, ca o frunză udă, la această revelaţie: şunca aceea (chiar şi lăsând la o parte faptul că fusese devorată de oamenii Gestapoului) fusese uitată, fără îndoială, iar soarta ei – oricare avea să fie aceasta – era strâns legată de soarta celorlalţi membri ai rezistenţei. Şi o astfel de soartă căzu asupra ei ca o neagră presimţire, îndeajuns de copleşitoare ca să facă din „groază" doar un cuvânt benign şi prăfuit.

Sofia îşi petrecu noaptea fără să închidă un ochi. În celulă era frig şi întuneric ca într-un cavou, iar ea nu putea deslui decât faptul că silueta umană – care fusese azvârlită înăuntru, lângă ea, în primele ore ale dimineţii – era o femeie. Şi când zorii s-au strecurat în celulă printre gratii, Sofia a fost şocată, deşi nu cu totul surprinsă, să vadă că femeia care dormita lângă ea era Wanda. În lumina palidă reuşi să observe, treptat, uriaşa rană de pe obrazul Wandei; era dezgustătoare, amintindu-i Sofiei de strugurii negri striviţi. Dădu s-o trezească, dar, gândindu-se mai bine, şovăi şi îşi retrase mâna; chiar atunci, Wanda se trezi şi gemu, clipi şi se uită drept în ochii Sofiei. Nu uitase niciodată expresia aceea de uluire de pe faţa stâlcită a Wandei.

— Zosia!, exclamase ea îmbrăţişând-o. Zosia! Ce, Doamne iartă-mă, cauţi *tu* aici?

Sofia izbucnise în lacrimi, plângând cu atâta disperare şi nefericire pe umărul Wandei, că trecură minute lungi până să înceapă să îngaime ceva. Tăria răbdătoare a Wandei era consolatoare, ca de obicei; şoaptele ei liniştitoare şi bătăile încurajatoare pe omoplaţi erau deopotrivă de soră, de mamă şi de asistentă medicală; Sofia ar fi putut să doarmă buştean în braţele ei. Dar era chinuită de anxietate şi, când îşi mai veni cât de cât în fire, îi spuse pe nerăsuflate povestea arestării ei în tren. O spuse în doar câteva secunde. Îşi auzise cuvintele trecând dintr-unul într-altul într-un şuvoi continuu, conştientă de graba şi prescurtările, şi mistuitoarea ei nevoie de a ajunge la răspunsul întrebării, care literalmente îi răscolise măruntaiele în ultimele douăsprezece ore.

— Copiii, Wanda! Jan şi Eva. Sunt în siguranţă?

— Da, sunt în siguranţă. Sunt şi ei aici, pe undeva.

Naziștii nu i-au rănit. Au arestat pe toată lumea din casa noastră – pe toată lumea, inclusiv pe copiii tăi. Au curățat toată clădirea.

O expresie chinuită trecu peste trăsăturile ei puternice, șlefuite acum de vânătăile îngrozitoare.

— Oh, Doamne, au arestat atât de multă lume în acțiunea de azi. Știam că nu va mai dura mult, după ce l-au ucis pe Jozef. E o catastrofă!

Cel puțin copiii nu vor păți nimic. O binecuvântă pe Wanda, simțindu-se extrem de ușurată. Apoi nu se putu abține: își plimbă degetele pe deasupra obrazului desfigurat, cu carnea oribil de explodată și învinețită, dar n-o atinse, până la urmă retrăgându-și mâna. Se trezi că plânge din nou.

— Ce ți-au făcut, Wanda, draga mea?, șopti ea.

— O gorilă de la Gestapo m-a îmbrâncit pe scări și-apoi m-a călcat în picioare. O, nemer...

Își ridică ochii la cer, dar imprecația pe care în mod clar voia s-o rostească îi pieri pe buze. Nemții fuseseră blestemați fără încetare și de atâtea ori, încât și cea mai murdară anatemă, oricât de inventivă, ar fi sunat insipid; era mai bine să nu mai zici nimic.

— Nu-i chiar așa de rău, nu cred că mi-a rupt nimic. Pariez că arată mai rău decât se simte.

O luă pe Sofia în brațe, alinând-o ca pe un copil mic.

— Biată Zosia. Să cazi *tu* în capcana lor murdară!

Wanda! Cum ar fi putut Sofia să măsoare vreodată sau chiar să-și definească simțămintele despre Wanda – emoția aceea combinată, de iubire, invidie, neîncredere, dependență, ostilitate și admirație? Erau atât de asemănătoare, în unele privințe, și totuși atât de diferite. La început, ceea ce le atrăsese împreună fusese vraja muzicii, simțită de amândouă. Wanda venise la Varșovia să studieze canto la Conservator, dar războiul îi spulberase aceste năzuințe, cum i le spulberase și pe ale Sofiei. Când, din întâmplare, Sofia venise să locuiască în aceeași clădire cu Wanda și Jozef, prietenia le fusese consolidată de Bach și Buxtehude, de Mozart și Rameau. Wanda era o femeie înaltă, de constituție atletică, cu brațe și picioare băiețești, nu lipsite de grație, și

cu păr roşu ca flacăra. Ochii erau limpezi, de un fascinant albastru-safir, cum Sofia nu mai văzuse niciodată. Faţa îi era o spuzeală de pistrui ca ambra. O bărbie cam prea proeminentă ştirbea impresia de frumuseţe adevărată, dar vivacitatea Wandei şi puternica lumină lăuntrică o transformau într-un mod spectaculos; radia, devenea toată numai flacără şi scântei (Sofia adesea se gândea la calificativul *fougueuse*[1]) ca părul ei.

Însă exista cel puţin o asemănare evidentă în educaţia Sofiei şi a Wandei: amândouă fuseseră crescute într-un mediu entuziast pentru germanism. De pildă, Wanda avea şi un nume transcendental germanic, Muck-Horch von Kretschmann – rezultatul naşterii ei dintr-un tată neamţ şi o mamă poloneză, în Lodz, unde influenţa nemţească asupra comerţului şi a industriei, în special cea textilă, fusese predominantă, dacă nu completă. Tatăl, un fabricant de ţesături ieftine de lână, o pusese să înveţe germana de mică; la fel ca şi Sofia, o vorbea fluent, fără accent, dar inima şi sufletul ei erau de poloneză. Sofia n-ar fi crezut că un patriotism atât de violent ar putea sălăşlui într-o inimă de om, chiar şi pe un meleag al inimilor care tresaltă de patriotism. Wanda era reîncarnarea tinerei Rosa Luxemburg, pe care o şi adora. Pomenea rar despre tatăl ei şi niciodată nu a încercat să explice de ce renegase atât de vehement partea germană din moştenirea ei; Sofia nu ştia decât că Wanda respiră, nutreşte şi visează la idealul unei Polonii libere – şi, mai radios încă, al unui proletariat polonez liber după război –, iar o astfel de pasiune o transformase într-una dintre cele mai temeinice membre ale comitetului rezistenţei. Era neobosită, fără frică, isteaţă – o adevărată instigatoare. Perfecţiunea cu care stăpânea limba hoardelor cuceritorilor o făcea, bineînţeles, extrem de valoroasă în mişcarea clandestină pe lângă zelul ei şi celelalte calităţi. Şi tocmai pentru că ştia că şi Sofia, de asemenea, stăpânea germana încă din copilărie, dar refuza să-şi pună acest talent în slujba rezistenţei, fusese motivul pentru care, la început, Wanda îşi pierduse răbdarea cu ea şi mai târziu cele două prietene

[1] Impetuos (lb. franceză, în original).

ajunseseră în pragul unei rupturi definitive. Căci Sofia se temea cumplit, agonizant, mortal de a se implica în luptele ilegaliste împotriva naziștilor, iar o astfel de neangajare i se părea Wandei nu doar lipsită de patriotism, ci și un act de lașitate morală.

Cu vreo câteva săptămâni înainte de uciderea lui Jozef și de razie, niște membri ai Armatei Teritoriale capturaseră o camionetă a Gestapoului în orașul Pruszków, nu departe de Varșovia. Camioneta conținea o comoară nesperată de documente și planuri, iar Wanda a putut să spună, de la prima privire, că dosarele acelea groase, voluminoase, conțineau lucruri secrete de foarte mare importanță. Dar erau foarte multe și trebuiau urgent traduse. Când Wanda i s-a adresat Sofiei cu rugămintea s-o ajute să traducă, Sofia din nou a fost incapabilă să spună da și din nou se certaseră.

— Eu sunt socialistă, zisese Wanda, iar *tu* nu ai nicio opinie politică. Mai mult, ești ca o evanghelistă. Personal, n-am nimic împotrivă. În alte vremuri decât acestea, n-aș fi avut decât dispreț pentru tine, Zosia, dispreț și aversiune. Mai există încă prieteni de-ai mei care n-ar vrea să aibă nimic de-a face cu o persoană ca tine. Presupun că eu am crescut și am depășit faza asta. Urăsc rigiditatea stupidă a unora dintre camarazii mei. De asemenea, te îndrăgesc foarte mult, cum sunt sigură că-ți dai seama. Prin urmare, nu încerc să fac apel la tine din motive politice sau ideologice. Tu oricum nu vrei să știi de multe dintre acestea. Nu sunt eu exemplul tipic, dar *ei* nu sunt *deloc* tipul tău – și-o știi deja. Oricum, nu toată lumea din mișcarea asta este motivată politic. Eu fac apel la tine *în numele umanității*. Nu încerc să invoc simțul *decenței* tale, ci simțul tău personal de *ființă omenească* și de *poloneză*.

La acest punct, cum făcea de obicei după vreuna dintre argumentațiile Wandei, Sofia îi întorsese spatele fără să spună nimic. Se uitase pe fereastră, la Varșovia distrusă și în gheara iernii, la clădirile distruse de bombe și la maldărele de dărâmături acoperite cu lințoliul (nu e alt cuvânt mai potrivit) zăpezii sulfuroase și năclăite de funingine – un peisaj care odinioară îi adusese în ochi lacrimi de durere, dar care acum îi evoca doar o apatie bolnavă, într-atât

părea să fie doar unul dintre aspectele sordide ale tristeții și nefericirii unui oraș jefuit, temător, flămând, muribund. Dacă iadul ar fi avut suburbii, ar fi semănat cu orașul acela pustiit. Își sugea gânditoare degetele rănite. N-avea voie la nici cea mai ieftină pereche de mănuși. Munca fără mănuși la fabrica de hârtie gudronată îi distrugea mâinile; un deget i se infectase urât și o durea. Îi răspunse Wandei:

— Ți-am mai spus și ți-o mai spun și acum, draga mea, nu pot. N-am cum. Atâta tot.

— Și din același motiv, bănuiesc?

— Da.

Decenu putea accepta Wanda decizia ei ca finală, definitivă și s-o lase în pace? Stăruința ei era înnebunitoare.

— Wanda, zise ea blând, nu vreau să subliniez problema mai mult decât e necesar. E jenant pentru mine să repet ceea ce ar fi trebuit să fie evident pentru tine, întrucât știu că, în esență, ești o persoană perspicace. Dar în situația mea – o spun din nou – nu *pot* să risc, cu copiii...

– Sunt și alte femei din Armata Teritorială care au copii, o întrerupse Wanda abrupt. De ce nu poți să bagi asta la cap?

— Ți-am mai spus și înainte, eu nu sunt „alte femei" și nu sunt în Armata Teritorială, replică Sofia, de data asta cu exasperare. Eu sunt *eu*! Trebuie să fac așa cum îmi dictează conștiința. *Tu* nu ai copii. Ți-e ușor să vorbești. Eu nu pot primejdui viețile copiilor mei. Duc și-așa un trai destul de greu.

— Mă tem că mi se pare foarte jignitor din partea ta, Zosia, să te consideri deasupra tuturor celorlalți. Să nu fii în stare să-ți sacrifici...

— Am sacrificat, zise Sofia cu amărăciune. Am pierdut deja un soț și un tată, iar mama e pe moarte, de tuberculoză. Cât mai trebuie să sacrific, pentru numele lui Dumnezeu?

Nu era de așteptat ca Wanda să știe de antipatia – să-i spunem indiferența – pe care o nutrise Sofia față de soțul și de tatăl ei, de trei ani morți și zăcând în groapa comună de la Sachsenhausen; cu toate acestea, ceea ce spusese conținea un dram de logică și Sofia desluși o moderație a tonului Wandei. Glasul ei căpătă o nuanță aproape imploratoare.

— Dar n-ai fi neapărat într-o poziție primejdioasă, înțelegi,

Zosia? Nu ți s-ar cere să faci nimic cu adevărat riscant – nici pe departe ceva care să semene cu acțiunile camarazilor, nici măcar cu a mea. E nevoie doar de creierul tău, de cap. Sunt atât de multe lucruri, neprețuite, pe care le-ai putea face cu știința ta de limbă germană. Să le monitorizezi transmisiunile pe unde scurte, să le traduci. Documentele astea, care au fost furate ieri, cu camioneta Gestapoului de la Pruszków. Hai să vorbim deschis despre problema asta, chiar acum. Valorează greutatea lor în aur, sunt sigură! E ceva la care pot da și eu o mână de ajutor, desigur, dar sunt atât de multe, iar eu am o mie de alte lucruri pe cap. Nu vezi, Zosia, cât de incredibil de folositoare ne-ai putea fi dacă măcar ai primi câteva dintre acele documente aici, în absolută siguranță – nimeni n-ar ști nimic.

Făcu o pauză și reluă, pe un ton mai insistent:

— Trebuie să te răzgândești, Zosia. Devine de-a dreptul *indecent* din partea ta. Gândește-te la câte ai putea face pentru noi. Gândește-te la țara ta! Gândește-te la Polonia!

Se lăsa seara. Din tavan, un mic bec pâlpâia lipsit de vlagă – din fericire, căci adesea nu aveau curent deloc. Încă din zori, Sofia manevrase stive întregi de hârtie gudronată și acum își dădea seama că o durea spatele chiar mai tare decât degetul umflat și infectat. Ca de obicei, se simțea murdară, îmbâcsită. Cu ochii obosiți, care-o glodeau, se uita deprimată la peisajul orașului, deasupra căruia soarele părea să nu mai arunce niciodată vreo rază. Căscă, epuizată, nemaiascultând vocea Wandei sau, mai precis, nemaiauzindu-i cuvintele, căci vocea devenise stridentă, scandată, inflamată, oratorică. Se întrebă unde era Jozef, dacă se afla în siguranță. Știa doar că urmărea pe cineva, în partea cealaltă a orașului, cu letala sa coardă de pian încolăcită sub jachetă – un băiat de nouăsprezece ani, hotărât în misiunea lui aducătoare de moarte și dreaptă răsplată. Nu era îndrăgostită de el, dar *ținea* foarte mult la el; îi plăcea căldura trupului său în pat, lângă ea, și de fiecare îi ducea grija până îl vedea întorcându-se. *Sfântă Maria, maică a Domnului*, gândi ea, ce mai viață! Pe strada urâtă de dedesubt – cenușie, cu hârtoape și de nerecunoscut, ca un călcâi tocit de pantof vechi – un pluton de soldați nemți tropăia, prin viforul aspru, cu

gulerele mantalelor fluturând, cu puştile atârnate de umăr; cu indiferenţă, îi privi dispărând, trecând de colţ, pe o stradă unde ştia că o singură clădire bombardată o împiedica să vadă direct spânzurătorile publice, din oţel şi fier, de pe trotuar: la fel de funcţionale ca un cuier pe care vânzătorii de haine vechi îşi agăţau hainele de vânzare, de bara lor orizontală nenumăraţi cetăţeni ai Varşoviei se zvârcoliseră şi atârnaseră. Şi încă mai atârnau şi se zvârcoleau. *Hristoase, n-o să mai termine niciodată*?

Era prea sleită de puteri ca să mai încerce o glumă proastă, dar îi trecu prin minte, *aproape*, s-o întrerupă pe Wanda, să-i spună ceva pe care, în mod scandalos, îl purta în adâncul inimii: Singurul lucru care m-ar putea atrage în lumea voastră ar fi radioul acela. Aş asculta Londra. Dar nu veştile despre război. Nu veştile despre victoriile Aliaţilor, nici relatările despre riposta armatei poloneze, nici ordinele de la guvernul polonez din exil. Nimic din toate acestea. Nu, pur şi simplu, cred că mi-aş risca şi viaţa, cum faceţi voi, mi-aş da un braţ sau o mână, doar ca să-l mai ascult o dată pe Sir Thomas Beecham dirijând *Cosi fan tutte*[1]. Ce idee şocantă şi egoistă era – era conştientă de nemărginita neobrăzare a gândului de cum îi răsărise în minte –, dar n-avea ce face, asta simţea.

Pentru o clipă, o năpădi un val de ruşine pentru că gândise aşa ceva, ruşine pentru că fusese în stare să conceapă aşa ceva sub acelaşi acoperiş cu Wanda şi cu Jozef, aceşti doi oameni altruişti şi curajoşi, a căror abnegaţie pentru binele omenirii şi pentru compatrioţii polonezi, a căror îngrijorare pentru evreii vânaţi însemnau o repudiere a tuturor principiilor călăuzitoare ale tatălui ei. În pofida nevinovăţiei sale din prezent, ea se simţea totuşi pătată, murdărită prin asocierea cu tatăl ei, mai ales cu obsesia lui din ultimul an şi cu atrocele pamflet, astfel încât scurta prietenie cu aceşti devotaţi frate şi soră îi adusese o perioadă de binecuvântată purificare. Se înfioră puţin, iar febra ruşinii i se accentuă, deveni mai fierbinte. Ce-ar fi zis ei dacă ar fi aflat despre

[1] Operă bufă de W. A. Mozart, dirijată la Covent Garden (1910) de ilustrul dirijor, impresar şi fondator al Orchestrei filarmonice din Londra (1932), Thomas Beecham.

profesorul Biegański sau ar fi știut că, de trei ani, Sofia purta asupra ei o copie a acelui pamflet? Și pentru ce? *Pentru care motiv de nerostit?* Ca să-l folosească drept mică rezervă, un instrument de posibilă negociere cu naziștii, în caz că s-ar fi ivit ocazia, pe care însă nu și-o dorea și care-i repugna? Da, își răspundea ea, *da* – nu avea cum să tăgăduiască faptul acesta josnic și dezonorant. Iar acum, când Wanda se înfierbântase iarăși, vorbindu-i despre datorie și sacrificiu, ea devenise atât de tulburată de micul ei secret că, pentru a-și ține firea în frâu, îl alungă din minte ca pe o rămășiță urât mirositoare. Ascultă din nou.

— Vine o vreme în viață când fiecare ființă omenească trebuie să se ridice și să dea seama pentru faptele ei, spunea Wanda. Tu știi ce persoană minunată te consider eu. Iar Jozef și-ar da și viața pentru tine!

Vocea ei se ridică acum, începând s-o zgârie pe nervi.

— Dar nu se mai poate să ne tratezi așa. Trebuie să-ți asumi responsabilitatea, Zosia. Trebuie să iei taurul de coarne, nu te mai poți da pe după plop în felul ăsta, trebuie să iei o hotărâre!

Exact atunci, pe stradă, dedesubt, ea îi zări pe cei doi copii ai săi. Veneau încet, pe trotuar, vorbind cu însuflețire, trăgând de timp cum fac copiii mici de obicei. Câțiva trecători își croiră drum pe lângă ei, îndreptându-se spre casă, grăbiți, în amurg; unul, un bărbat mai în vârstă, bine înfofolit împotriva vântului, se ciocni bădăran de Jan, care făcu un gest obscen în urma lui, apoi își reluă mersul lângă sora lui, adâncit în discuția lor, explicând și iar explicând. Se dusese s-o ia pe Eva de la lecția de flaut – o întâmplare, câteodată chiar și neprevăzută (depinzând de urgențele zilei), ținută într-un subsol, printre țevi de canalizare, la vreo zece străzi depărtare. Profesorul, pe nume Stefan Zaorski, fusese flautist la Orchestra simfonică din Varșovia, iar Sofia fusese nevoită să se roage de el, cu șoșele și momele, ca s-o primească și pe Eva ca elevă; pe lângă banii pe care Sofia îi putea plăti, o sumă jalnică, existau prea puține încurajări pentru ca un muzician lipsit de loc de muncă să dea lecții în acest oraș dezolant și lipsit de viață – existau alte căi (deși majoritatea ilegale) de a-ți câștiga pâinea. Era

serios atacat de artrită la ambii genunchi, ceea ce nu-i ușura deloc situația. Dar Zaorski, un bărbat încă tânăr și burlac, făcuse o pasiune pentru Sofia (cum se întâmpla cu mulți alți bărbați, care, de cum o vedeau, se îndrăgosteau lulea) și fără îndoială acceptase să fie profesor doar ca să aibă prilejul de a-și delecta ochii, din când în când, cu vederea frumuseții blonde. De asemenea, Sofia fusese energică, stăruitoare și în cele din urmă convingătoare pentru Zaorski, lămurindu-l că n-o putea crește pe Eva fără să-i dea cunoștințe muzicale. Ar fi fost totuna cu a-i spune pur și simplu nu vieții însăși.

Flautul. Flautul fermecat. Într-un oraș al pianelor distruse sau dezacordate, părea un instrument foarte potrivit pentru un copil ca să-l ajute să facă primii pași în muzică. Eva era înnebunită după flaut și, după vreo patru luni, Zaorski începuse s-o îndrăgească foarte mult pe micuță, uluit de talentul ei natural, făcând mare caz de ea, de parcă ar fi fost un copil-minune (cum poate că ar fi fost), o altă Landowska, un alt Paderewski, un alt polonez oferindu-și contribuția la panteonul muzicii – și, până la urmă, refuzase suma neînsemnată pe care Sofia era în stare s-o plătească. Zaorski apăruse și el acum, în capul străzii, ca de nicăieri, surprinzător, ca un duh blond – un bărbat care părea pe jumătate mort de foame, șchiopătând, cu față roșcovană, cu părul de culoarea paielor de mătură și cu o îngrijorare speriată în ochii lui spălăciți. Puloverul de lână pe care-l purta, verde-fumuriu, era un mozaic de găuri de molii. Uluită, Sofia se aplecă mai mult spre fereastră. Generosul, nevroticul profesor în mod evident o urmărise pe Eva sau, mai bine spus, alergase cât putuse el după cei doi copii, grăbindu-se atâta cale dintr-un motiv sau o preocupare pe care Sofia n-ar fi putut s-o ghicească. Apoi, deodată, misiunea lui deveni limpede. Etern pasionatul pedagog venise șontâc-șontâc după Eva ca să corecteze sau să explice sau să detalieze ceva pe care i-l predase la ultima ei lecție – o chestiune de digitație sau de frazare – sau ce? Sofia nu știa, dar era deopotrivă mișcată și amuzată.

Deschise puțin fereastra, ca să spună ceva grupului de jos, acum strâns la intrarea clădirii de vizavi. Eva își purta părul strâns într-o codiță. Își pierduse dinții din față. Cum putea să mai cânte la flaut?, se întrebă Sofia. Zaorski îi ceru

Evei să deschidă cutia de piele și să scoată instrumentul; îl flutură savant pe sub ochii fetiței, fără să sufle în el, ci arătându-i un arpegiu fără sunete, numai din degete. Multă vreme, Sofia nu reuși să audă nimic. Uriașe umbre treceau pe cerurile iernii. Deasupra, o escadrilă de bombardiere Luftwaffe zumzăia asurzitor, îndreptându-se spre răsărit, spre Rusia, zburând foarte jos – cinci, zece, apoi douăzeci de mașinării monstruoase, proiectându-și siluetele de vulturi pe cer. Treceau în fiecare după-amiază, târziu, parcă după un program bătut în cuie, zgâlțâind toată casa cu vibrațiile lor. Vocea Wandei fu acoperită de mugetul lor. După ce avioanele trecură, Sofia se uită iar în stradă și reuși s-o audă pe Eva cântând, însă numai pentru o clipă. Muzica îi era cunoscută, dar n-o putea numi – Händel, Pergolesi, Gluck? – un tril complicat de nostalgie pătrunzătoare și de miraculoasă simetrie. Zece note în total, nu mai mult, dar care făceau să răsune clopotele antifonice adânc în sufletul Sofiei. Ele îi vorbeau despre tot ceea ce fusese, despre tot ceea ce își dorise să fie – și tot ce își dorea pentru copiii ei, în viitorul pe care li-l va hărăzi Dumnezeu, după voia Sa. Inima ei se pierdu în aceste adâncimi; simți c-o lasă puterile, se clătină, pradă unei iubiri durerose, mistuitoare. Și în același timp o bucurie – o bucurie în mod inexplicabil delicioasă și deopotrivă disperată – îi furnică pielea ca o văpaie răcoroasă.

Însă micuța se opri, iar perfecta suită a notelor suflate se evaporă aproape la fel de curând cum începu.

— Minunat, Eva!, îl auzi pe Zaorski spunând. Exact așa!

Și îl văzu pe profesor dându-le, întâi Evei, apoi lui Jan, o mângâiere afectuoasă pe creștet, înainte de a se întoarce și a porni, sacadat, în lungul străzii, spre pivnița lui. Jan o trase de codiță pe Eva, iar ea dădu un țipăt.

— Încetează, Jan!

După care copiii o luară la fugă, năpustindu-se în holul de la intrarea în imobil.

— *Trebuie* să iei o hotărâre!, o auzi pe Wanda repetând, insistent.

O vreme, Sofia rămase tăcută. La sfârșit, în urechi cu zgomotul copiilor tropăind și urcând treptele, răspunse încetișor:

— Am hotărât deja, după cum ți-am spus. *Nu vreau să mă amestec.* Vorbesc serios! *Schluss!*[1]

Vocea i se ridicase la acest ultim cuvânt și se întrebă de ce o spusese oare în germană.

— *Schluss... aus!* Sfârșit!

În cele aproape cinci luni care au urmat până la arestarea Sofiei, naziștii făcuseră un efort serios ca să se asigure că nordul Poloniei va deveni *Judenrein* – curățat de evrei. Începând din noiembrie 1942 și extinzându-se până în ianuarie următor, a fost instituit un program de deportare, potrivit căruia mai multe mii de evrei care trăiau în districtul de nord-est, Bialystok, au fost înghesuiți în trenuri și expediați în lagărele de concentrare de prin toată țara. Adunați în complexul feroviar din Varșovia, majoritatea acestor evrei din nord s-au trezit, în cele din urmă, la Auschwitz. Între timp, în Varșovia, acțiunea împotriva evreilor se mai domolise – cel puțin, în privința deportărilor masive. Că deportările din Varșovia fuseseră deja extensive, se poate vedea din câteva statistici ale epocii aceleia întunecate. Înainte de invazia germană din 1939 în Polonia, populația evreiască din Varșovia ajungea la aproape 450.000 de suflete – al doilea oraș din lume, după New York, cu cea mai mare concentrație de evrei. Trei ani mai târziu, evreii care locuiau în Varșovia se ridicau la numai 70.000; cea mai mare parte pierise nu doar la Auschwitz, ci și la Sobibór, Belzek, Chelmno, Maidanek și, mai cu seamă, la Treblinka. Acest lagăr din urmă se afla într-o zonă pustie a țării, la o convenabilă distanță de Varșovia, și, spre deosebire de Auschwitz, consacrat în mare măsură muncii forțate, Treblinka devenise un loc consacrat în exclusivitate exterminării. Foarte clar, nu fusese o întâmplare faptul că uriașele „recolonizări" din ghetoul varșovian, care se petrecuseră în iulie și august 1942 și care lăsaseră cartierul acela ca o carcasă goală, coincideseră cu înființarea bucolicului lagăr de la Treblinka, și a camerelor sale de gazare departe de ochii lumii.

[1] Am încheiat! Punct! (lb. germană, în original)

În orice caz, din cei 70.000 de evrei care mai existau în oraș, aproximativ jumătate locuiau „legal" în ghetoul pustiit (chiar în momentul în care Sofia zăcea în închisoarea Gestapoului, mulți dintre aceștia se pregăteau să moară ca martiri în răscoala din aprilie, peste numai câteva săptămâni). Cei mai mulți din restul de 35.000 – locuitori clandestini ai așa-numitului interghetou – se ascundeau, disperați, printre ruine, ca niște animale hăituite. Nu era destul că erau urmăriți de naziști; îndurau și necontenita spaimă de a fi trădați de criminalii „vânători de evrei" – prăzile lui Jozef – și de alți polonezi venali ca, de pildă, profesoara lui de literatură americană; și se întâmpla chiar (nu o dată) ca trădarea lor să vină, prin artificii încurcate, de la evrei de-ai lor. Înspăimântător, cum îi spusese Wanda, în repetate rânduri Sofiei, fusese faptul că trădarea lui Jozef și uciderea lui marcaseră breșa pe care o anticipaseră naziștii. Întreg detașamentul acesta al Armatei Teritoriale – Doamne, ce trist! Dar, la urma urmelor, adăugase ea, nu s-ar fi putut spune că nu se așteptau. Așadar, era adevărat că din pricina evreilor ajunseseră cu toții să fiarbă în aceeași oală.

Nu este lipsit de semnificație faptul că printre membrii rezistenței se aflau și câțiva evrei devotați. Și încă ceva: deși Armata Teritorială, la fel ca membrii rezistenței din oricare altă parte a Europei, avea și alte preocupări în afară de salvarea și de apărarea evreilor (într-adevăr, existau una sau două facțiuni ale partizanilor din Polonia care rămâseseră înverșunat antisemitice), deși ajutorul acordat acestora, la modul general, se afla printre primele pe lista lor de priorități; așadar, nu greșim spunând că, în parte, cel puțin din pricina eforturilor de a-i ajuta pe unii dintre acești evrei necontenit urmăriți, veșnic în pericol de moarte, se întâmplase ca zeci și zeci de luptători clandestini să fie rapid arestați și ca Sofia, de asemenea – Sofia cea fără de pată, cea inaccesibilă și neimplicată –, să fie, accidental, prinsă în capcană.

În cea mai mare parte a lunii martie, inclusiv în cele două săptămâni de detenție a Sofiei în închisoarea Gestapoului, transportul evreilor din districtul Bialystok la Auschwitz, tranzitând prin Varșovia, încetase temporar. Asta ar explica probabil de ce Sofia și ceilalți membri ai rezistenței – acum în

număr de 250 de arestați – nu fuseseră expediați imediat în lagăr; germanii, care întotdeauna gândeau practic, așteptau să-și grefeze noii prizonieri pe un transport mai masiv de carne omenească și, de vreme ce niciun evreu nu mai era deportat din Varșovia, li s-a părut indicată o amânare. O altă problemă-cheie – întreruperea deportărilor evreilor din nord-est – se cere comentată; aceasta a fost legată, se pare, de construirea crematoriilor din Birkenau. De când fusese dat în folosință lagărul, crematoriul inițial de la Auschwitz și camerele sale de gazare serviseră drept principalul instrument de ucidere în masă pentru întregul lagăr. Cele dintâi victime ale sale au fost prizonierii de război ruși. Construcția ansamblului era de tip polonez: barăcile și clădirile de la Auschwitz alcătuiseră nucleul banal al unei foste unități de cavalerie până când fuseseră confiscate de nemți. Cândva, edificiul central scund și dezlânat, cu acoperișul lui de ardezie în pantă, fusese un depozit pentru legume, iar nemții, evident, îl consideraseră arhitectura convenabilă scopului lor; uriașa grotă subterană, unde odinioară erau îngrămădiți napii și cartofii, era perfect potrivită asfixierii în masă a prizonierilor, la fel cum și încăperile anexe, pentru instalarea cuptoarelor de incinerare, păreau aproape anume construite. A mai fost nevoie doar să se adauge unui horn și măcelarii putuseră începe.

Dar locul era prea strâmt pentru hoardele de osândiți care începuseră să se reverse în lagăr. Deși mai multe buncăre temporare pentru exterminare au fost clădite în mare grabă, în 1942, se ajunsese la o criză în ceea ce privește infrastructura de ucidere și debarasare de cadavre, care nu putea fi remediată decât prin completarea noilor crematorii imense de la Birkenau. Nemții – sau, mai precis, sclavii lor evrei și creștini – munceau din greu în iarna aceea. Primul dintre aceste patru gigantice cuptoare de incinerare a fost pus în funcțiune la o săptămână după arestarea Sofiei de către Gestapo și al doilea, cu doar opt zile mai târziu – la câteva ore de la sosirea ei la Auschwitz, pe întâi aprilie. Părăsise Varșovia pe 30 martie. În ziua aceea, ea, Jan și Eva și 250 de membri ai rezistenței, inclusiv Wanda, fuseseră suiți într-un tren în care se aflau deja 1.800 de evrei, trimiși, în sfârșit,

din Malkinia, un lagăr de tranzit din nord-estul Varșoviei, unde se afla ce mai rămăsese din populația evreiască a districtului Bialystok. În afară de evrei și de luptătorii din Armata Teritorială, în tren se mai afla și un contingent de polonezi – cetățeni din Varșovia de ambele sexe, în jur de vreo 200 – care fuseseră arestați de Gestapo într-una dintre spasmodicele, dar nemiloasele lor *lapanka*, victimele în acest caz fiind vinovate de nimic mai mult decât de ghinionul crunt de a fi surprinși pe strada nepotrivită la ora nepotrivită. Sau, cel mult, natura vinovăției tuturor acestora era de natură ipotetică, dacă nu chiar iluzorie. Printre ghinioniști se afla și Stefan Zaorski, pentru că nu avea permis de muncă; el deja îi mărturisise Sofiei că presimțea că va avea mari necazuri. Sofia a rămas interzisă când a aflat că și el fusese arestat. Îl zărise de la distanță, la închisoare, și doar o dată în tren, dar nu izbutise să se apropie să stea de vorbă cu el, în înghesuiala aceea de trupuri asudate și în pandemoniul acela. Al lor fusese unul dintre cele mai aglomerate transporturi care ajunsese la Auschwitz în ultima vreme. Chiar mărimea acestui transport este, probabil, un indiciu de cât de dornici erau nemții să își folosească noile cuptoare de la Birkenau. Printre acești evrei nu s-a făcut niciun fel de selecție ca să-i separe pe cei care ar fi putut fi trimiși la muncă și, chiar dacă nu era ieșit din comun ca un întreg transport să fie exterminat, măcelul în acest caz ar trebui să fie notat, probabil, ca reprezentând zelul nemților de a exploata și de a se mândri cu cel mai nou, cel mai mare și cel mai rafinat instrument din tehnologia uciderii: toți cei 1.800 de evrei au fost trimiși la moarte în acțiunea de inaugurare a Crematoriului II. Niciun suflet dintre toți aceștia nu a scăpat de gazarea imediată.

Deși Sofia fusese extrem de sinceră cu mine în privința vieții ei din Varșovia, a arestării ei și a timpului petrecut în închisoare, a devenit curios de reticentă cu privire la deportarea la Auschwitz și sosirea ei acolo. La început, am crezut că era din pricina ororii faptului în sine și n-am greșit, dar abia mai târziu aveam să aflu adevăratul motiv al tăcerii sale, al șovăielii aceleia – cu siguranță, nu mi-a trezit

bănuieli la momentul respectiv. Dacă paragrafele de dinainte, cu toate statisticile din ele par să aibă o calitate abstractă sau statică, este din pricină că am încercat să recreez, la atâția ani distanță, un fundal mai amplu pentru evenimentele în care Sofia și ceilalți au fost participanți neajutorați, folosind date care cu greu ar fi putut fi disponibile altcuiva decât celor profesional preocupați de acel an de demult, care a urmat sfârșitului războiului. Am meditat mult de atunci. M-am întrebat adesea ce-ar fi fost în mintea profesorului Biegański, dacă ar fi trăit, când ar fi aflat că soarta fiicei sale și, mai ales, a nepoților săi n-a fost decât un efect colateral, totuși în strânsă legătură, al îndeplinirii visului pe care îl împărtășiseră el și idolii lui național-socialiști: lichidarea evreilor. În pofida venerației sale pentru Reich, profesorul avusese mândrie de polonez. De asemenea, trebuie să fi fost și extraordinar de perspicace în problemele care țineau de putere. E greu de înțeles cum putuse fi atât de orb la faptul că uciderea în masă a evreilor europeni de către naziști avea să coboare ca o ceață sufocantă și asupra compatrioților săi – un popor urât cu atâta ferocitate, că numai urgența celeilalte uri purtate evreilor a stat pavăză împotriva nimicirii sale totale. Ura față de polonezi, bineînțeles, îl condamnase și pe profesor. Dar obsesia aceasta a lui trebuie să-l fi orbit în multe privințe și este o ironie că – deși polonezii și ceilalți slavi nu au fost următorii pe lista celor care trebuiau exterminați – el n-a putut să prevadă că această ură grandioasă nu putea decât să adune în miezul ei distructiv, ca pilitura de metal atrasă de un magnet atotputernic, nenumărate mii de victime care nu purtau insigna galbenă. Sofia mi-a spus odată – în timp ce continua să-mi dezvăluie diverse fragmente din viața ei de la Cracovia, pe care inițial le ținuse sub tăcere – că oricât de mult dispreț autoritar ar fi nutrit profesorul pentru ea, adorarea celor doi nepoței ar fi fost necondiționată, sinceră, completă. E imposibil să emit ipoteze despre reacția acestui om chinuit dacă ar fi trăit să-i vadă pe Jan și pe Eva căzând în acel abis întunecat pe care imaginația sa îl concepuse pentru evrei.

Îmi voi aminti totdeauna de tatuajul Sofiei. Mica excrescență urâtă, ca un șir de urme minuțioase ale unor dinți pe antebrațul ei, era singurul detaliu din înfățișarea

ei care – în seara în care am văzut-o prima oară la Palatul Roz – instantaneu mi-a sădit în minte ideea eronată că era evreică. În vaga și neinformata mitologie a epocii aceleia, supraviețuitorii evrei și acest însemn jositor marcaj erau indisolubil legați. Dar, dacă aș fi știut pe atunci despre metamorfoza suferită de lagăr în timpul cumplitelor două săptămâni pe care le-am descris mai sus, aș fi înțeles că tatuajul avea o legătură importantă și directă cu marcajul Sofiei deopotrivă cu evreii, deși ea nu era evreică. A fost așa... Ea și ceilalți ne-evrei au primit o clasificare care, în mod paradoxal, i-a scos dintre cei imediat sortiți morții. A intervenit aici o chestiune birocratică revelatoare. Tatuarea prizonierilor „arieni" a fost introdusă numai în ultima perioadă din martie, iar Sofia trebuie să fi fost printre primii ne-evrei sosiți care au primit marcajul. Dacă la prima vedere ar putea părea de neînțeles, redefinirea politicii e ușor de explicat: era rezultatul imediat al pornirii generatorului morții. Cu „soluția finală" odată începută și cu evreii expediați în grupuri satisfăcător de numeroase către camerele de gazare, n-ar mai fi fost nevoie de numerotarea lor. Himmler dăduse ordinul ca toți evreii să moară, fără excepție. Luându-le locul în lagăr, acum *Judenrein*, arienii erau cei tatuați pentru identificarea lor – sclavi murind încet, agonizant de încet, de celelalte feluri de moarte. Așa a fost cu tatuajul Sofiei. (Sau cel puțin acestea au fost liniile generale ale planului original. Dar, cum se întâmplă de obicei, planul avea să se schimbe încă o dată; ordinele aveau să fie contramandate. Apăruse conflictul dintre pofta de a ucide și nevoia de mână de lucru. La sosirea în lagăr a evreilor nemți, la sfârșitul acelei ierni, se decretase că toți prizonierii apți fizic – femei și bărbați – aveau să fie desemnați muncii forțate. Astfel, în societatea morților vii din care ajunsese să facă parte și Sofia, evreii și ne-evreii erau amestecați.)

Și a fost apoi întâi aprilie, Ziua Păcălelilor. A poantelor cu pești. *Poisson d'avril*[1]. În poloneză, ca și în latină: *Prima*

[1] Literal, „pește de aprilie" – deși tradiția folosirii peștelui nu este clară, în Franța există (din secolul al XVI-lea) obiceiul să agăți un pește de hârtie pe spatele celui pe care vrei să-l păcălești (să-l iei în râs), strigând totodată „Păcăleală!"; obiceiul a fost preluat și de alte țări, deși n-a fost importat și peștele.

Aprilis. De fiecare dată când i-a venit rândul acestei zile, de-a lungul anilor din recentele decenii, eu am asociat data cu Sofia, ceea ce mi-a dat un fior de adevărată durere ori de câte ori am fost expus acelor mici, drăgălaşe şi naive trucuri puse la cale de copiii mei („Păcăleală de întâi aprilie, tati!"); blândul *pater familias* care sunt, de obicei atât de îngăduitor, devin atunci zbârlit ca un arici. Urăsc Ziua Păcălelilor de întâi aprilie, la fel cum urăsc Dumnezeul iudeo-creştin. Aceea este ziua care a marcat sfârşitul călătoriei Sofiei şi, după mine, gluma proastă are mai puţin legătură cu această coincidenţă mai degrabă banală cât cu faptul că, la numai patru zile după aceea, un ordin de la Berlin adresat lui Rudolf Höss stipula că niciun prizonier care nu era evreu nu trebuia să mai fie trimis la camerele de gazare.

Multă vreme, Sofia a refuzat să-mi dea amănunte despre sosirea ei sau probabil că fragilul ei echilibru interior, pur şi simplu, nu-i îngăduia s-o facă – şi probabil că are aceeaşi importanţă. Dar chiar înainte de a afla întregul adevăr despre ceea ce i s-a întâmplat ei, am fost capabil să reconstitui o imagine tulbure asupra evenimentelor din ziua aceea – o zi pe care analele o descriu drept prematur călduroasă, înmugurind verde primăvăratic, în care ferigile se deschideau, forsiţia îmbobocea, aerul era curat şi soarele strălucea. Cei 1.800 de evrei au fost rapid urcaţi în dube şi duşi la Birkenau, o operaţiune care a durat primele două ore de după prânz. Cum am mai spus, nu s-a făcut nicio selecţie; bărbaţi, femei, copii, apţi şi sănătoşi – toţi au murit. La scurt timp după aceea, ca apucaţi de aceeaşi dorinţă de a scăpa de toate victimele care erau la îndemână, ofiţerii SS de pe peron au trimis un vagon plin (respectiv cu 200 de suflete) de membri ai rezistenţei la camerele de gazare. Şi aceştia, de asemenea, au plecat în dube, lăsând în urma lor probabil vreo cincizeci dintre camarazii lor, printre care şi Wanda.

Aici a intervenit o curioasă întrerupere în şirul procedurilor, o aşteptare care a durat până târziu, după-amiaza. În cele două vagoane încă pline, pe lângă cei rămaşi din grupul rezistenţei s-au aflat şi Sofia, Jan şi Eva, împreună cu gloata zdrenţăroşilor polonezi care fuseseră capturaţi în ultima razie din Varşovia. Întârzierea s-a prelungit încă

vreo câteva ore, până spre seară. Pe peron, SS-iștii – ofițeri, medici învățați, gardieni– păreau să fiarbă în sucul propriu al unei nehotărâri. Ordine de la Berlin? Contraordine? E lesne de închipuit nervozitatea lor. Nu contează însă. În cele din urmă a devenit limpede că SS-iștii deciseseră să-și continue lucrarea, dar de data asta aplicând selecția. Subofițerii au poruncit să se dea jos toată lumea din vagoane și să se alinieze apoi în șiruri. Apoi i-au luat în primire doctorii. Procesul de selecție a durat aproape o oră. Sofia, Jan și Wanda au fost trimiși în lagăr. Aproape jumătate dintre deținuți fuseseră selectați pentru acest statut. Printre cei care au fost sortiți morții în Crematoriul II de la Birkenau s-au aflat profesorul de muzică, Stefan Zaorski, și eleva acestuia, flautista Eva Maria Zawistowska, care, într-o săptămână și ceva, ar fi împlinit opt ani.

Capitolul 13

Trebuie să schițez acum o nouă scenă, o vinietă pe care m-am străduit s-o readuc la viață din revărsarea amintirilor Sofiei în timp ce stătea de vorbă cu mine, în weekendul acela de vară. Mă tem că îngăduitorul cititor nu va realiza imediat măsura în care această măruntă amintire ne-ar da o idee despre Auschwitz, dar ne-o dă, după cum se va vedea. Dintre toate străduințele Sofiei de a face lumină în trecutul ei confuz, aceasta rămâne, ca schiță sau fragment, una dintre cele mai stranii și tulburătoare.

Locul este iarăși Cracovia. Timpul – anul 1937, începutul lui iunie. Personajele sunt Sofia, tatăl ei și cineva care n-a mai apărut până acum în narațiunea de față: doctorul Walter Dürrfeld din Leuna, de lângă Leipzig, unul dintre directorii de la I.G. Farbenindustrie[1], acel *Interessengemeinschaft* sau concern industrial de proporții, greu de imaginat și-n zilele noastre, de un prestigiu și o importanță suficiente pentru ca mintea profesorului Biegański să se înfierbânte de o exaltare amețitoare. Ca să nu mai vorbim de doctorul Dürrfeld însuși, căruia, datorită specialității sale academice – legislația internațională în privința patentelor industriale –, profesorul îi cunoaște bine reputația de mare magnat al industriei germane. L-am înjosi gratuit pe profesor subliniind prea îngroșat atitudinea lingușitoare pe care o manifesta uneori

[1] Mare companie chimică germană, cunoscută drept lider printre firmele industriale care au folosit forța de muncă a prizonierilor din lagărul de la Auschwitz.

în fața demonstrațiilor germane de forță și de eficacitate dacă i-am face portretul în timp ce se poartă ca un măscărici servil în prezența lui Dürrfeld; la urma urmelor, are și el propria-i reputație de ilustru cercetător și expert în domeniul său. Este, de asemenea, un om ușor adaptabil la orice mediu social. Sofia vede clar că este peste măsură de încântat să se afle în fața acestui titan, în carne și oase, însă dorinței lui de a se face plăcut îi lipsește doar un strop pentru a deveni de-a dreptul jenantă. Întâlnirea lor nu are un scop profesional, este doar un prilej de socializare și destindere. Dürrfeld și soția se află într-o călătorie de vacanță prin Europa de Est și o cunoștință comună din Düsseldorf – o autoritate în domeniul patentelor, asemenea profesorului – a aranjat această întrevedere prin poștă, cu o droaie de telegrame urgente. Din pricina agendei încărcate, Dürrfeld nu le putea acorda prea mult timp, nu putea fi vorba nici măcar de a lua prânzul împreună; o scurtă vizită, de agrement, pe la universitate, mai precis pe la vestitul ei Collegium Maius[1], apoi una pe castelul Wawel[2] cu tapiseriile lui, o pauză pentru o ceașcă de ceai, poate încă o excursie mică prin apropiere, dar atâta tot. După-amiaza petrecută într-o companie agreabilă, apoi la vagonul de dormit, spre Wroclaw. Profesorul tânjea după o întâlnire cât mai îndelungată, dar trebuia să se mulțumească și cu doar cele patru ore.

Frau Dürrfeld era indispusă: un puseu ușor de *der Durchfall*[3] o determină să rămână în camera lor de la Hotel Francuski. Când ceilalți trei s-au așezat să-și soarbă ceaiul de după-amiază, după ce coborâseră de pe meterezele castelului Wawel, profesorul și-a cerut scuze, înfierând cu probabil prea multă acreală calitatea proastă a apei din Cracovia și și-a exprimat, cu puțin prea mult sentiment, regretul că n-a zărit-o decât o clipită pe Frau Dürrfeld înainte ca ea să fi urcat, grăbită, în cameră. Dürrfeld dădea amabil din cap, în timp ce Sofia se foia stingherită. Știa că, mai târziu, profesorul îi

[1] Cea mai veche clădire universitară din Cracovia, făcând parte din complexul Jagellonian, construită în 1400.
[2] Castel renascentist, construit în Cracovia, în secolul al XVI-lea, de regele polon Sigismund cel Bătrân.
[3] Diaree (lb. germană, în original).

va cere ei ajutorul pentru a reconstitui dialogul de acum, pe care avea să-l consemneze în jurnal. Mai știa că fusese adusă forțat la această întâlnire din două motive decorative: mai întâi, pentru că e trăsnet – după cum se spunea în filmele americane din anul acela –, dar mai ales pentru că poate demonstra ilustrului oaspete, acestui energic cârmaci al comerțului, prin prezența, ținuta și limbajul ei, modul cum fidelitatea față de principiile culturii și educației germane este capabilă de a produce (chiar și într-un mediu periferic, învechit și slav) o fermecătoare *Fräulein*, căreia nici cel mai fanatic susținător al purității rasei din tot Reichul nu i-ar putea reproșa ceva. Sofia continuă să se simtă foarte jenată, rugându-se ca discuția – atunci când va deveni serioasă, dacă va deveni – să evite politica nazistă; tocmai începuse să i se facă greață de atitudinea extremistă și de evoluția opiniilor rasiste ale profesorului, nemaiputând răbda să asculte și să fie obligată, din datorie, să se facă ecoul acelor imbecilități periculoase.

Însă nu are de ce să-și facă griji. Asupra culturii și afacerilor – nu a politicii – e îndreptată mintea profesorului, care conduce cu mult tact conversația. Dürrfeld ascultă, cu un zâmbet vag schițat pe față. Politicos și atent, este un bărbat atrăgător și zvelt, la vreo patruzeci și cinci de ani, cu pielea sănătoasă și rozalie și cu unghii incredibil de îngrijite (remarcă Sofia detaliul), părând aproape lăcuite, manichiurate, cu vârfurile terminate în semiluni ivorii. Are o ținută impecabilă, iar costumul său bine croit, de flanelă de culoarea cărbunelui – stofă englezească, firește –, prin contrast, face ca hainele tatălui ei, largi, dintr-o stofă lucioasă cu dunguțe, să pară fără speranță de lipsite de gust și demodate. Țigările oaspetelui, observă Sofia, sunt tot britanice, Craven A. În timp ce-l ascultă pe profesor, ochii lui au o expresie amuzată, plăcută, întrebătoare. Sofia se simte vag – ba nu, chiar puternic – atrasă de el. Se trezește roșind, își simte obrajii în flăcări. Tatăl ei răspândește acum pe deasupra mesei așchii scânteietoare ca diamantele de informație istorică, subliniind efectul culturii și tradiției germane asupra orașului Cracovia și, de fapt, asupra întregii Polonii de sud. Cât de îndelungată și statornică a fost această

influență! Nici nu mai trebuie spus (deși profesorul o spune) că, până nu demult, Cracovia a fost sub o benefică stăpânire austriacă timp de trei sferturi de veac – *natürlich*, dr. Dürrfeld știe asta, dar știe oare și că orașul e aproape unic în Europa de Est prin faptul că are propria sa constituție, numită chiar și astăzi „drepturile de la Magdeburg" și întocmită pe baza legilor medievale formulate în orașul Magdeburg? Și-atunci se mai miră cineva că întreaga comunitate poartă adânc pecetea culturii și legislației germane, în spirit pur german, în așa măsură încât și acum mai găsești la cetățenii Cracoviei impulsul permanent de nutri un devotament pasionat pentru limba care, după cum spunea Von Hofmannsthal[1] (sau Gerhart Hauptmann[2]?), e cea mai glorios expresivă de la greaca veche încoace?

Deodată, Sofia își dă seama că profesorul își îndreaptă tirul asupra ei. Până și fiica lui, aici de față, continuă el, micuța Zosia, a cărei educație n-a fost, poate, dintre cele mai cuprinzătoare, vorbește atât de fluent, încât stăpânește perfect nu numai *Hochsprache*, germana literară predată la școală, dar și *Umgangsprache*, germana vorbită, ba, mai mult, ar putea imita, pentru a-i face plăcere doctorului, aproape orice accent situat între acești doi poli.

Urmează câteva minute jenante (pentru Sofia) când, la îndemnul stăruitor al tatălui său, trebuie să rostească o propoziție aleasă la întâmplare în diferite dialecte germane. Un șiretlic mimetic pe care l-a deprins cu ușurință încă de când era mică și pe care profesorul l-a exploatat cu multă plăcere totdeauna de atunci. Este unul dintre lucrurile răutăcioase cu care o necăjește din când în când. Sofia, care e oricum foarte timidă, urăște să fie pusă să se dea în spectacol pentru Dürrfeld, dar, cu un zâmbet strâmb și stingherit, se supune, folosind pe rând, la porunca tatălui ei, dialectul șvab, apoi cadența leneșă din Bavaria, apoi tonul unui locuitor din Dresda, apoi din Frankfurt, urmat imediat de sonoritățile germanei nordice, ale unui saxon din Hanovra, pentru ca,

[1] Poet și dramaturg austriac (1874–1929), cunoscut pentru colaborarea sa cu compozitorul Richard Strauss.

[2] Dramaturg german (1862–1946), laureat al Premiului Nobel pentru Literatură, în 1912.

în final – conștientizând că ochii au început să-i trădeze disperarea – să imite un localnic din Schwartzwald.

— *Entzükend!*, aude ea glasul lui Dürrfeld, acompaniat de un râs încântat. Fermecător! Absolut fermecător!

Și înțelege că Dürrfeld, captivat de interpretarea ei, dar intuindu-i în același timp stânjeneala, a pus capăt, cu mult tact, demonstrației. Se simte Dürrfeld ofensat de tatăl ei? Sofia nu poate spune. Dar așa speră. Papa, papa! *Du bist ein*[1]*... Oh, merde*[2]*...*

Își stăpânește cu greu exasperarea, dar reușește să-și mențină trează atenția. Subtil, ferindu-se să pară iscoditor, profesorul a trecut la următorul subiect drag inimii sale: industria și comerțul, mai ales industria germană și comerțul german, și puterea îmbătătoare pe care o confereau aceste domenii impetuos dezvoltate astăzi. Îi câștigă ușor încrederea lui Dürrfeld: cunoștințele profesorului despre structura comerțului mondial sunt exhaustive, enciclopedice. Știe când să abordeze un subiect, când să-l evite cu diplomație, când să-l atace frontal, când să fie discret. N-a pomenit deloc de Führer. Primind, poate cu exagerată recunoștință, trabucul cubanez fin, lucrat manual, pe care i-l oferă Dürrfeld, își exprimă prinosul de admirație pentru o realizare recentă a Germaniei. A citit recent despre ea într-un ziar financiar din Zürich, la care este abonat. Este vorba despre contractul, proaspăt încheiat de I.G. Farbenindustrie cu Statele Unite, de a exporta o mare cantitate de cauciuc sintetic. Ce splendidă reușită a Reichului!, exclamă profesorul – și în acel moment Sofia observă că Dürrfeld, care părea a nu se lăsa ușor de flatat, surâde totuși cordial și începe să vorbească un pic mai însuflețit. S-ar zice că-l încântase capacitatea profesorului de a sesiza partea practică a subiectului, pentru care se înflăcărează și el, aplecându-se peste masă și, pentru prima dată, folosindu-se de mâinile-i cu frumoasa manichiură pentru a susține un aspect, apoi altul și altul. Sofia nu le poate urmări până la capăt detaliile ezoterice, așadar se apucă să-l privească pe Dürrfeld dintr-o perspectivă exclusiv

[1] Ești un... (lb. germană, în original)
[2] O, rahat... (lb. franceză, în original)

feminină: e *într-adevăr* atrăgător, îşi spune ea, apoi, cu o boare de ruşine, îşi alungă din minte acest gând. (Căsătorită, mamă a doi copii, cum se poate!)

Acum, evident făcând eforturi să se stăpânească, Dürrfeld e apucat de o învolburată mânie lăuntrică; nodurile degetelor de la o mână i s-au albit, atât de tare strânge pumnul, buzele i-au devenit livide, crispate. Abia ţinându-şi furia în frâu, vorbeşte despre imperialism, despre *Die Engländer* şi *die Holländer*, despre conspiraţia ţărilor mari şi bogate de a impune şi de a controla într-o asemenea măsură preţurile pe piaţa cauciucului natural, încât să-i alunge pe toţi ceilalţi posibili concurenţi. Şi mai au obrazul să acuze trustul I.G. Farben de practici monopoliste! Ce altceva am fi putut face?, spune el cu o voce tăioasă, caustică, surprinzătoare pentru Sofia, după mieroasa stăpânire de sine anterioară. Nu-i de mirare că am uimit lumea cu reuşita aceasta! Cât timp britanicii şi olandezii sunt unicii stăpâni în Malaysia şi Indiile de Est şi fixează în mod criminal preţuri astronomice pe piaţa mondială, ce altceva ar fi putut face Germania decât să-şi folosească spiritul inventiv tehnologic pentru a crea un substitut sintetic, care nu numai că este economic, durabil şi elastic, dar este şi...

— *Rezistent la petrol!*

Poftim! Profesorul i-a luat lui Dürrfeld cuvintele din gură. Exact, rezistent la petrol! Şi-a făcut bine tema, şiretul profesor, în a cărui memorie s-a întipărit remarcabilul fapt că tocmai rezistenţa la petrol a noului produs sintetic îl face atât de revoluţionar şi-i dă măsura valorii şi a atractivităţii lui. Încă o linguşire care e foarte aproape să-şi facă efectul: Dürrfeld zâmbeşte binevoitor la adresa priceperii profesorului. Dar, cum se întâmplă adesea, tatăl Sofiei nu ştie când să se oprească. Îmbăţoşându-se uşor sub umerii albiţi de mătreaţă ai vestonului cu dungulite, începe să-şi dea aere, murmurând termeni ca „nitril", „Buna-N", „polimerizarea hidrocarburilor". Germana lui curge ca mierea – dar acum Dürrfeld, dat la o parte cu dreapta lui mânie la adresa englezilor şi olandezilor, se cufundă din nou în detaşarea de dinainte, privindu-l cu sprâncenele arcuite pe emfaticul profesor şi cu o expresie vag iritată şi plictisită.

Totuși, oricât de ciudat, când e în vervă, profesorul reușește să fie fermecător. Uneori e în stare să se salveze. La fel se întâmplă și de data asta, în timpul călătoriei spre marea mină de sare de la Wieliczka, la sud de Cracovia, când ei trei stau unul lângă altul pe bancheta din spate a limuzinei hotelului, un Daimler vechi, dar foarte îngrijit, mirosind a lac de lemn, iar disertația temeinic documentată a profesorului despre industria poloneză a sării și istoria ei milenară este captivantă, strălucitoare, absolut deloc plicticoasă. Se folosește de același talent care l-a ajutat să devină un conferențiar fascinant și un orator de vibrantă intuiție. Nu mai este deloc pompos și înfumurat. Numele regelui care a fondat mina de la Wieliczka – Bolesław cel Rușinos – stârnește pentru o clipă amuzamentul; două, trei glume piperate, inserate la locul potrivit, îl fac pe Dürrfeld să se simtă iar în largul său. Dürrfeld se lasă pe spate și Sofia este atrasă de el tot mai mult; ce puțin seamănă cu un atotputernic industriaș german, gândește ea. Îi aruncă o privire piezișă și rămâne impresionată de lipsa lui de aroganță și tulburată de un soi de căldură, nedefinită și vulnerabilă, din el – să fie doar un soi de singurătate? În afara orașului, toată regiunea e înverzită, păduri cât vezi cu ochii, fremătând, și pajiști luxuriante pe care strălucesc florile de câmp – primăvara poloneză în deplina ei voluptate. Dürrfeld laudă peisajul cu încântare sinceră. Sofia îi simte apăsarea brațului lipit de al ei, ceea ce îi dă fiori înghețați care îi fac pielea din dreptul lui ca de găină. Încercă – fără succes, pe bancheta înghesuită – să se tragă mai la o parte. Tremură puțin, apoi se liniștește.

Dürrfeld s-a destins și se poartă acum atât de firesc, încât se simte dator chiar să rostească o vagă scuză: nu trebuia să le permită englezilor și olandezilor să-l tulbure în așa hal, spune el pe ton domol profesorului, iertată-i fie izbucnirea, dar nu încape îndoială că practicile lor monopoliste, manipularea furnizării unui produs natural cum este cauciucul, pe care lumea întreagă ar trebui să-l primească în mod echitabil, sunt abominabile. Un locuitor al Poloniei, țară lipsită, ca și Germania, de posesiuni bogate pe alte continente, putea aprecia acest fapt așa cum se cuvine. În mod sigur, nu

militarismul, nu dorința oarbă de a cuceri (lucruri imputate calomnios anumitor națiuni – Germaniei, da, fir-ar să fie, *Germaniei!*) fac spectrul teribil al războiului foarte posibil, ci această *lăcomie*. Ce ar trebui să facă o națiune ca Germania, când – deposedată de coloniile care i-ar fi putut servi pentru un propriu Straits Settlements[1], privată de echivalentul unei Sumatre proprii sau al unui Borneo – înfruntă o lume ostilă, la hotarele căreia mișună corsarii internaționali și profitorii? Moștenirea Versailles-ului! Da, *ce* să facă? Păi, trebuie să devină *nemaipomenit* de creativă. Trebuie să-și fabrice din haos *propria* substanță – totul! – cu mâinile ei și cu însuși geniul ei și apoi, cu spatele lipit de zid, să se confrunte cu o liotă de inamici. Micul discurs ia sfârșit. Profesorul radiază și chiar aplaudă.

Mai departe, Dürrfeld tace. În ciuda înfierbântării de adineauri, este foarte calm. N-a vorbit cu furie sau tulburare, ci cu o elocință potolită, concisă, degajată, iar Sofia se trezește mișcată de cuvintele auzite și de convingerea fermă pe care o transmiteau. În politică și în afacerile internaționale, ea nu e decât o naivă, dar suficient de isteață s-o recunoască. N-ar putea spune ce o tulbură mai mult, ideile lui Dürrfeld sau prezența lui fizică – poate amândouă laolaltă –, dar simte că tot ceea ce a spus are o motivație cinstită, din inimă: negreșit, nu are nimic din nazistul tipic, obiectul atâtor pamflete furioase scrise de măruntele grupări liberale și radicale din universitate. Poate că *nu* este nazist – gândește ea, cu optimism –, deși un bărbat atât de sus-pus trebuie să fie membru al partidului. Da? Nu? De fapt, nu contează. Acum e sigură de două lucruri: de senzația erotică plăcută, neașteptată, tulburătoare care o asaltează și de faptul că erotismul însuși îi umple sufletul de același simț al pericolului dulceag și delicat, pe care-l mai încercase o dată, de mult, când era copil, la Viena, în vârful înfricoșătoarei roți din parcul de distracții Prater – pericol în același timp delicios și aproape de nesuportat. (Totuși, chiar în clipa în care o inundă emoția, i se strânge fără voie inima, amintindu-și dezastruoasa scenă casnică, despre care știe că-i oferea acum

[1] Numele colectiv pentru coloniile britanice din Asia de Sud-Est.

libertatea, justificarea de a se lăsa pradă unei asemenea dorințe electrizante: silueta soțului ei, în halat de casă, stând în ușa dormitorului lor întunecat, cu numai o lună în urmă. Și cuvintele lui Kazik, la fel de sfâșietoare ca o crestătură rapidă a unui cuțit de bucătărie pe pielea obrazului: „Trebuie să-ți vâri asta în capul tău cel prost, poate chiar mai prost decât spune tatăl tău că e. Dacă nu mai sunt capabil de sex cu tine, aceasta se-ntâmplă, mă-nțelegi, nu din pricina lipsei mele de virilitate, ci pentru că aproape totul la tine, mai ales corpul tău, mă lasă absolut rece... Nu mai suport nici măcar mirosul patului tău".)

Mai târziu, lângă intrarea în mină, unde amândoi își plimbă privirile peste un lan de orz inundat de soare, ale cărui tulpinițe verzi se unduiesc în valuri mici sub vânt, Dürrfeld o întreabă despre ea. Îi răspunde că e... casnică, soție de cadru universitar, dar că studiază pianul și speră ca peste un an sau doi să-și poată continua studiile la Viena. (Pentru moment, sunt singuri și stau unul lângă celălalt, apropiați. Sofia nu-și amintește să-și mai fi dorit vreodată cu atâta ardoare să rămână singură cu un bărbat. Momentul a fost făcut posibil de un mic impas – o tăbliță anunțând că sunt interzise vizitele, mina fiind închisă pentru reparații, ceea ce l-a făcut pe profesor ca, după o cascadă de scuze către Dürrfeld, să se îndepărteze în mare grabă, spunându-le să-l aștepte și declarând că, administratorul fiind o cunoștință de-a lui, era sigur că va rezolva problema.) El îi spuse că arată foarte tânără. O fată! Era greu de crezut, mai zice, că era mama a doi copii. Ea îi răspunse că se căsătorise de foarte tânără! El îi spuse că și el avea doi copii. „Sunt familist." Remarca pare glumeață, ambiguă. Pentru prima oară, ochii li se întâlnesc, privirea lui se contopește cu a ei; și este plină de neprefăcută admirație, privirea aceasta, iar ea se întoarce iute cu spatele, simțind împunsătura unei vinovății adulterine. Se îndepărtează câțiva pași, își pune mâna streașină la ochi și se întreabă, cu voce tare, unde s-o fi dus taică-său. Își aude tremurul din gât și o altă voce din adâncul conștiinței îi spune că mâine-dimineață va trebui să se ducă la biserică, la slujbă. De peste umărul ei, glasul lui o întreabă dacă a fost vreodată în Germania. Da, îi răspunde

ea, într-o vară, cu mulți ani în urmă, a stat la Berlin. Într-o vacanță a tatălui ei. Era doar o copilă. Adăugă că i-ar face multă plăcere să mai călătorească o dată prin Germania, să vadă mormântul lui Bach din Leipzig – și se oprește, rușinată, întrebându-se de ce naiba spusese asta, deși nutrește, într-adevăr, de multă vreme, dorința secretă de a pune un buchet de flori pe mormântul lui Bach. În râsul lui blând găsește însă înțelegere. Leipzig, orașul meu natal! Firește, îi spune el, o să putem face și asta dacă veniți. Am putea vizita toate marile altare ale muzicii. Ea tresare, în sinea ei – „am putea", „dacă veniți". Să înțeleagă oare că e o invitație? Delicată, chiar cu dublu sens – totuși o invitație? Își simte tâmplele zvâcnind și schimbă grăbită subiectul, încercând să se distanțeze cu prudență. Avem foarte multă muzică bună în Cracovia, zice ea, toată Polonia e plină de muzică minunată. Vă cred, încuviințează el, dar nu ca Germania. Dac-ar veni, ar putea s-o ducă la Bayreuth – îi place Wagner? – sau la marile festivaluri Bach, sau să-i asculte pe Lotte Lehmann, pe Kleiber, Gieseking, Furtwängler, Backhaus, Fischer, Kempff... Vocea lui pare un murmur melodic senzual, ademenitor, flirtând politicos, dar scandalos și (spre marea ei deznădejde) insuportabil de excitant. Dacă-i place Bach, de bună seamă că-l apreciază și pe Telemann. *Vom* bea un pahar în amintirea lui la Hamburg! Și-a lui Beethoven, la Bonn! Și exact în clipa aceea, niște pași grăbiți, împrăștiind pietrișul, anunță întoarcerea profesorului, care bolborosește încântat: „Sesam, deschide-te!". Sofia aproape că aude cum i se dezumflă inima, bătând ca bolnavă. Tatăl meu, gândește ea, este tot ce nu poate fi muzica...

Și cam asta (din cât mi-a dezvăluit în rememorările ei) e totul. Impresionantul castel subteran de sare, pe care ea l-a vizitat adesea și care poate că este sau poate că nu este, cum pretinde profesorul, una dintre cele șapte minuni ale Europei făurite de mâna omului, nu-i atât o deziluzie în sine, cât mai degrabă un spectacol care nu reușește, pur și simplu, să i se impună în atenție, atât de tare a răscolit-o acest inexprimabil ce-o-fi-fost – această subită pasiune – care a lovit-o dintr-odată, incendiind-o, ca un trăsnet, făcând-o să se simtă slăbită și un pic suferindă. Nu mai îndrăznește

să-și încrucișeze privirea cu Dürrfeld, deși se mai uită o dată, pe furiș, la mâinile lui; de ce i s-or fi părând atât de fascinante? Iar acum, în timp ce coboară cu ascensorul și apoi pornesc într-o plimbare prin imperiul acela alb și sclipitor al cavernelor boltite, al culoarelor labirintice și al transepturilor avântate – o catedrală răsturnată, un monument îngropat, dedicat veacurilor de trudă omenească, plonjând amețitor prin abisul infernului –, Sofia își interzice să se mai gândească atât la prezența lui Dürrfeld, cât și la prelegerea peripatetică ținută de tatăl ei, pe care a mai auzit-o, oricum, de zeci de ori. Abătută, se întreabă cum poate cădea pradă, atât de ușor, unei emoții deopotrivă prostești și atât de devastatoare. Va trebui să-l alunge ferm din mintea ei pe bărbatul acesta. Da, să-l alunge din minte... *Allez!*

Și asta a și făcut. A povestit, mai târziu, cum îl șterse pe Dürrfeld atât de eficace din gândurile ei, încât, după plecarea lui și a soției lui din Cracovia – la numai o oră sau două după vizita la mina Wieliczka –, nu i-a mai tulburat niciodată memoria, n-a rămas nici măcar în zona cea mai îndepărtată a conștiinței ca o născocire romantică. Acesta fusese, poate, rezultatul unei puteri inconștiente a voinței, poate se întâmplase din pricină că-și dăduse seama de inutilitatea speranței într-o revedere. Ca o piatră căzând într-un puț fără fund din mina Wieliczka a dispărut și el din amintirea ei – încă un flirt nevinovat, pus între coperțile prăfuite ale unui album de fotografii pe care nu-l mai deschizi... Totuși, după șase ani, l-a mai văzut o dată, când rodul pasiunii și al dorinței lui Dürrfeld – cauciucul sintetic – și locul acestuia în matricea istoriei făcuseră ca acest magnat corporatist să devină stăpânul uriașului complex industrial al firmei Farben, cunoscut sub numele de I.G.-Auschwitz. Iar când s-au revăzut acolo, în lagăr, întâlnirea a fost chiar mai scurtă și mai impersonală decât cea de la Cracovia. Totuși, din cele două ocazii separate, Sofia a rămas cu două impresii puternice, în mod semnificativ legate una de alta. Anume: în timpul plimbării făcute într-o după-amiază de primăvară, în compania unuia dintre cei mai influenți antisemiți polonezi, nici admiratorul ei, Walter Dürrfeld, nici gazda lui nu pomenise vreun cuvânt despre evrei. Șase ani mai târziu,

aproape tot ce a auzit din gura lui Dürrfeld era în legătură cu evreii şi condamnarea lor la nefiinţă.

În acel lung weekend petrecut în Flatbush, Sofia nu mi-a vorbit despre Eva decât ca să-mi spună, în câteva cuvinte, ceea ce am aşternut deja pe hârtie: că fusese ucisă la Birkenau chiar în ziua sosirii lor acolo.

— Eva a fost luată de lângă mine şi n-am mai văzut-o niciodată.

N-a mai făcut niciun alt comentariu, iar eu, firește, nu puteam şi nici n-am încercat să insist: era, pe scurt, un lucru teribil şi informaţia asta, pe care mi-o împărtăşise într-un mod atât de nepăsător, în treacăt, m-a lăsat fără grai. Şi azi mă mir de detaşarea Sofiei. S-a întors repede la povestea despre Jan, care supravieţuise selecţiei iniţiale şi care, după cum aflase peste câteva zile din veştile care circulau printre deţinuţi, fusese azvârlit în acea enclavă a disperării cunoscute sub numele de Lagărul copiilor. N-am putut decât să presupun, din ceea ce mi-a povestit despre primele şase luni petrecute la Auschwitz, că durerea şi şocul provocate de moartea Evei o aruncaseră într-o asemenea suferinţă, încât ar fi fost distrusă dacă nu l-ar fi avut pe Jan şi n-ar fi trebuit să se gândească la supravieţuirea lui; faptul că băieţelul mai era încă în viaţă, chiar dacă nu era lângă ea, şi nădejdea că într-o bună zi se va întâmpla şi minunea să-l zărească îi fuseseră un sprijin suficient în fazele incipiente ale coşmarului. Gândurile i se concentrau, aproape fără excepţie, asupra băiatului şi frânturile de informaţii pe care reuşea, din când în când, să le primească despre el – că e destul de sănătos, că trăieşte încă – îi aduceau consolarea uşoară şi cu efect anestezic care o ajuta să traverseze infernala existenţă care o aştepta în fiecare nouă dimineaţă.

Dar Sofia, aşa cum am arătat mai devreme şi cum îi explicase şi ea lui Höss, în ziua stranie când între ei se înfiripase o intimitate repede spulberată, făcea parte din elita deţinuţilor selecţionaţi, fiind deci „norocoasă" în comparaţie cu majoritatea celorlalţi nou-sosiţi în lagăr. La început fusese repartizată într-o baracă unde, dacă evenimentele şi-ar fi urmat cursul normal, ar fi îndurat, cu certitudine,

ncea moarte-în-viață precis calculată, scurtă, destinată celor mai mulți dintre tovarășii ei de suferință. (Povestind despre asta, Sofia îmi reprodusese cuvântarea de bun venit rostită de *Hauptsturmführerul* SS Fritzch și este poate de folos să repet, cuvânt cu cuvânt, ce-au spus amândoi: „Îmi amintesc exact cuvintele lui. A zis: «Ați venit într-un lagăr de concentrare, nu într-un sanatoriu, și există o singură cale de ieșire – în sus, pe hornul cuptorului». A mai spus: «Oricui nu-i place asta poate încerca să se atârne de gard. Pentru evreicele din acest grup, dacă există, nu aveți dreptul de a trăi mai mult de două săptămâni». Apoi a spus: «Sunt printre voi călugărițe? Ca și preoții, aveți o lună. Toate celelalte, trei luni»". La numai douăzeci și patru de ore de la sosire, Sofia era pe deplin conștientă că e condamnată la moarte; n-a fost nevoie decât ca Fritzch să confirme acest lucru în limbajul lui de SS-ist.) Dar, după cum i-a explicat mai târziu lui Höss, în episodul narat de mine ceva mai devreme, un ciudat lanț de evenimente – atacul unei lesbiene asupra ei, în baracă, bătaia, intervenția unei șefe de sector prietenoase – făcuse ca ea să fie distribuită la serviciul de stenografi-translatori și să fie instalată în altă baracă, unde, pentru moment, scăpase de moartea prin uzură lentă a lagărului. Și, desigur, după scurgerea a încă șase luni, o altă ocazie norocoasă îi adusese avantajele și relativa liniște asigurate de chiar casa Höss. Dar, mai întâi, avusese o întâlnire cu probleme. Cu numai două-trei zile înainte de a fi chemată să locuiască sub acoperișul comandantului, Wanda – care rămăsese în toată perioada aceasta întemnițată în una dintre cuștile de nedescris de la Birkenau și nu se mai întâlnise cu Sofia din ziua aceea de aprilie, când sosiseră amândouă în lagăr – aranjă să ajungă până la Sofia și, cu un torent tumultuos de informații, îi umplu sufletul de speranța că va putea găsi o cale de a-l salva pe Jan, îngrozind-o, totodată, cu pretenții de așa natură, încât era sigură că nu va avea curajul să le îndeplinească.

— Va trebui să lucrezi pentru noi tot timpul cât vei sta în cuibul ăla de viespi, îi șoptise Wanda, într-un colț întunecos al barăcii. Nici nu-ți dai seama ce șansă nemaipomenită este asta. Este exact ceea ce aștepta rezistența, minunea pentru

care se ruga, să aibă pe cineva ca tine într-o asemenea poziție! Trebuie să fii numai ochi și urechi, în fiecare clipă. Ascultă-mă, draga mea, e foarte important să ne dai de știre despre tot ceea ce se întâmplă: rotații de personal, modificări de politică, transferuri ale porcilor de frunte SS-iști – toate sunt informații neprețuite. E firul de care atârnă viața lagărului. Știri despre război! Orice poate zădărnici propaganda lor infectă! Nu vezi că nu ne-a mai rămas nimic altceva, în gaura asta de iad, decât principiile morale? Un aparat de radio, de pildă, ar fi o comoară! Firește, șansele tale de a pune mâna pe vreunul sunt practic nule, dar, dacă ai putea șterpeli un radio, să ascultăm Londra, ar face cât salvarea a mii și mii de vieți.

Wanda era bolnavă. Înfiorătoarea rană de pe obraz căpătată la Varșovia nu se mai vindecase. În sectorul femeilor de la Birkenau, condițiile erau cumplite și bronșita cronică de care suferea de când se știa devenise acută, aprinzându-i obrajii cu o roșeață alarmantă, atât de intensă, încât avea culoarea părului ei ca focul sau, mai precis, ca groteștile smocuri care-i mai rămăseseră din el. Cu un amestec de groază, durere și vinovăție, Sofia avu intuiția fulgerătoare că atunci o vedea pentru ultima oară pe această fată curajoasă, hotărâtă, luminoasă ca o flacără.

— Mai pot să stau doar câteva minute, zise Wanda.

Trecu brusc de la poloneză la o germană rapidă, colorată, vulgară, șoptindu-i Sofiei că ajutoarea șefei de coloană care-și făcea de lucru prin preajmă, o boarfă varșoviană cu fața slută, chiar era cum arăta: o iscoadă, un șobolan trădător. În continuare, îi împărtăși Sofiei, în linii generale, planul cu Lebensborn, străduindu-se s-o facă să înțeleagă că, oricât de nesăbuit i s-ar fi părut, acest plan era, poate, singurul mijloc de a-l salva pe Jan din infernul lagărului. Va fi nevoie însă de foarte multă iscusință, adăugase ea, va fi nevoie de o sumedenie de lucruri față de care știa că Sofia nu putea nutri, instinctiv, decât oroare. Se întrerupse, zguduită de o tuse spastică, dureroasă și chinuitoare, apoi reluă:

— De-ndată ce am auzit zvonurile despre tine, am vrut să te văd. La noi se află totul. Mi-am dorit atât de mult să te întâlnesc, toate lunile astea de când suntem aici, dar acum,

cu noul post primit de tine, a devenit absolut obligatoriu să te caut. Am riscat totul pentru a ajunge să te văd – dacă mă prind, mă termină! Dar, până la urmă, în groapa asta cu șerpi nu poate fi vorba de risc, pentru că n-ai nimic de câștigat. Îți spun încă o dată și trebuie să mă crezi: Jan e bine, atât cât te poți aștepta, în condițiile de aici. Da, nu o dată, ci de trei ori l-am văzut prin gard. Nu vreau să te amăgesc, e numai piele și os, ca și mine... E groaznic în Lagărul copiilor – totul e groaznic la Birkenau –, dar să-ți mai spun ceva: pe copii nu-i lasă chiar să moară de foame, ca pe ceilalți. Nu știu de ce, nu pentru că i-ar mustra conștiința. Odată am reușit să-i strecor niște mere. N-o duce foarte rău, poate supraviețui. Haide, draga mea, dă-i drumul și plângi, știu că e îngrozitor, dar să nu renunți niciodată la speranță. Și trebuie să-ncerci să-l scoți de-aici până nu vine iarna. Acum, ideea asta cu Lebensborn poate suna bizară, dar treaba chiar există – am văzut făcându-se așa ceva la Varșovia, îți aduci aminte de copilul soților Rydzón? – de-asta îți spun că trebuie să faci o încercare să fie folosit proiectul ăsta ca să-l trimită pe Jan în altă parte. Da, știu cât de mare e pericolul să-l pierzi definitiv dacă-l trimit în Germania, dar cel puțin va supraviețui și va fi sănătos, nu înțelegi? Sunt mari șanse să-i dai de urmă după aceea, nici războiul ăsta nu poate dura o veșnicie! Ascultă, totul depinde de felul relației ce se va stabili între tine și Höss. Atât de multe depind de asta, Zosia dragă, nu doar ce va fi cu Jan și cu tine, ci și cu noi toți. Trebuie să-l *folosești* pe bărbatul ăsta, să-l influențezi – veți locui sub același acoperiș. Folosește-te de el! Măcar de data asta trebuie să uiți de îngâmfata ta moralitate creștină și să-ți pui sexul la bătaie. Să mă ierți, Zosia, dar dă-i un futai bun și-o să-ți mănânce din palmă. Ascultă, serviciul de informație al luptătorilor clandestini știe totul despre omul ăsta, așa cum a aflat și despre Lebensborn. Höss nu e decât un birocrat suspicios, care moare de poftă după un trup de femeie, dar n-o arată, fierbe sub capac. Folosește-te de pofta lui! Și folosește-l și pe el! N-o să-l deranjeze cu nimic dacă va face ca un copil polonez să fie primit în programul ăla, ba chiar va fi o faptă bună pentru Reich! Iar dacă te culci cu

Höss, nu înseamnă colaborare, ci spionaj – coloana a cincea[1]! Trebuie să storci de la maimuțoiul ăsta tot ce-ți poate da. Pentru numele lui Dumnezeu, Zosia, asta-i şansa ta! Ce faci tu în casa aia poate însemna totul pentru noi, ceilalți, polonezi şi evrei şi tot mănunchiul nenorocit de suferinzi care a fost adunat în lagărul ăsta – *totul*. Te implor, nu ne dezamăgi!

Timpul se scursese. Wanda trebuia să plece. Înainte de asta însă îi mai dădu Sofiei câteva ultime instrucțiuni verbale. Despre Bronek, de pildă. În casa comandantului avea să întâlnească un servitor bun la toate, numit Bronek. El avea să fie o legătură crucială între casă şi rezistența din lagăr. Deşi pe față era un pion neghiob al SS-iştilor, nu era chiar lingăul şi lacheul lui Höss, cum părea din pricina nevoii de a fi primit în casă. Höss avea încredere în el, Bronek era polacul preferat al comandantului; dar sub masca de om simplu, în aparență servil şi îndatoritor, exista o inimă de patriot care dovedise că se putea pune bază pe el în anumite misiuni, cu condiția să nu solicite prea multă inteligență sau să fie prea complexe. Adevărul era că avea un creier de găină, dar isteț – redus la starea de legumă de încredere de experimentele medicale care distruseseră capacitatea de gândire. Nu putea iniția nimic, dar era un instrument gata să execute. Polonia să trăiască! De fapt, zicea Wanda, Sofia ar fi putut descoperi că Bronek era atât de bine pus la adăpost în rolul lui de hamal docil, inofensiv, care din punctul de vedere al lui Höss nu putea fi decât în afară de orice bănuială – şi tocmai în asta constau deopotrivă frumusețea şi natura crucială a acestei funcții de agent activ al clandestinității şi de intermediar. Încrede-te în Bronek, a mai zis Wanda, şi foloseşte-l dacă poți. Acum, Wanda trebuia să plece şi, după o lungă îmbrățişare înlăcrimată, se dusese – lăsând-o pe Sofia şovăitoare şi deznădăjduită, cu sentimentul că nu era potrivită...

Aşa ajunsese Sofia să petreacă acele zece zile sub acoperişul comandantului – perioadă culminând cu acea zi

[1] Numele agenților, diversioniști sau sabotori, infiltrați în rândurile dușmanilor; în al Doilea Război Mondial, aşa se numea agentura nazistă care opera în diferite țări.

nebunească, plină de anxietate, pe care şi-o amintea atât de bine şi pe care deja am descris-o: o zi în care încercarea ei ineficace, dar hotărâtă de a-l seduce pe Höss nu a condus la posibilitatea de a-l elibera pe Jan, ci doar la promisiunea dureroasă, dar totuşi dulce, de a-şi vedea o dată copilul în carne şi oase. (Şi întrevederea asta ar fi putut să fie prea scurtă ca s-o poată îndura.) O zi în care eşuase mizerabil, printr-o combinaţie de panică şi uitare, să pună pe tapet proiectul Lebensborn în faţa comandantului, pierzând prin urmare şansa de a-i sugera mijloace legale de a se ocupa de scoaterea lui Jan din lagăr. (*Doar dacă*, gândi ea, în timp ce cobora scările spre pivniţă, în seara aceea, doar dacă va reuşi să-şi adune minţile şi să fie în stare să-i prezinte planul ei a doua zi dimineaţa, când Höss promisese să-i aducă băieţelul în biroul lui pentru revedere.) Fusese, de asemenea, ziua în care la toate spaimele şi nefericirile ei se adăugase povara aproape insuportabilă a unei noi provocări şi responsabilităţi. Şi, patru ani mai târziu, într-un bar din Brooklyn, ea vorbea despre ruşinea disperată care încă o mai copleşea când îşi amintea cum acea provocare şi responsabilitate o îngroziseră şi, în cele din urmă, o învinseseră. Acesta a fost supremul episod întunecat din confesiunea ei către mine şi miezul a ceea ce numea ea, fără încetare, „josnicia" ei. Iar eu am început să înţeleg că „josnicia" asta depăşea cu mult – mi se părea mie – ceea ce era vinovăţia nelalocul ei pentru efortul stângaci de a-l seduce pe Höss sau chiar deopotrivă de stângacea ei încercare de a-l manipula prin pamfletul tatălui ei. Am început să înţeleg cum, printre alte atribute, răul absolut paralizează la modul absolut. În cele din urmă, şi-a continuat Sofia povestirea cu durere, eşecul ei se redusese la adunătura aia de metal, sticlă şi plastic, ieftină şi banală, totuşi copleşitor de importantă – radioul pe care Wanda crezuse că Sofia nu va avea niciodată incredibila şansă de a-l fura. Şi cu aceasta îşi spulberase şansele definitiv...

La etajul de sub cel care servea drept anticameră pentru mansarda lui Höss se afla o odăiţă ocupată de Emmi, fiica mijlocie a comandantului, dintre cele cinci odrasle, în vârstă de unsprezece ani. Sofia trecuse prin faţa uşii camerei de multe ori, în drumurile sale spre sau de la birou, şi observase

că uşa era lăsată adesea deschisă – nimic neobişnuit, de fapt, reflectase ea, după ce-ţi dădeai seama că furtişagul în gospodăria asta strict organizată şi despotic condusă era aproape la fel de neconceput ca şi o crimă. Sofia se oprise nu o dată ca să arunce o privire şi văzuse că dormitorul ordonat, fără nici urmă de praf al copilei, n-ar fi părut prin nimic extraordinar în Augsburg sau la Münster: un pat masiv de o persoană, cu o cuvertură înflorată, animale împăiate îngrămădite pe un fotoliu, câteva trofee de argint, un ceas cu cuc, un perete cu fotografii în rame ca de turtă dulce (un decor alpin, o paradă a Tineretului Hitlerist, un peisaj marin, copila însăşi într-un costum de baie, ponei jucându-se, portrete ale Führerului, „Onkel Heini" Himmler, mami zâmbitoare, tati zâmbitor în haine civile), o comodă cu un maldăr de casete de bijuterii şi zorzoane, iar alături de acestea, un radio portabil. Radioul îi atrăsese întotdeauna atenţia. Rareori, Sofia văzuse sau auzise radioul în funcţiune, fără îndoială pentru că farmecul lui fusese acoperit de uriaşul fonograf de la parter, care zbiera încontinuu, zi şi noapte.

Odată, când a trecut prin faţa camerei, observase radioul mergând – valsuri moderne, visătoare, în stil Strauss, cântate între comentariile unei voci căreia Sofia îi identifică sursa ca fiind un post de-al Wehrmachtului, posibil Viena, probabil Praga. Corzile simple, în surdină, se auzeau incredibil de clar. Însă radioul în sine o vrăjea, nu muzica lui – era fermecată de dimensiunile lui, de formă, de adorabilul volum redus, de frumuseţea lui, de aspectul lui de miniatură, de incredibila lui portabilitate. Niciodată nu-i trecuse prin minte că tehnologia putea atinge o astfel de condensare minunată, dar, ce-i drept, scăpase din vedere ceea ce al Treilea Reich şi nou-născuta ştiinţă a electronicii reuşiseră să facă în ultimii ani de dezvoltare fără precedent. Radioul nu era mai mare decât o carte de format mediu. Numele Siemens era scris pe o plăcuţă laterală, în relief. De culoare maro-închis, carcasa lui de plastic se putea ridica pe balamale pentru a forma antena, care stătea de strajă deasupra cutiei pline cu lămpi şi baterii, destul de mică pentru a fi ţinută în palma unui om. Radioul o umplu pe Sofia de groază şi dorinţă. Şi, în amurgul acelei zile de octombrie, după confruntarea ei cu Höss, în

timp ce cobora spre lăcașul ei de la subsol, zări radioul prin ușa întredeschisă și simți că face pe ea de frică la simpla idee că, în sfârșit, fără nicio șovăire sau amânare, trebuia să izbutească să-l fure.

Rămăsese în umbra holului, la doar câțiva pași de capătul scării care ducea la mansardă. Radioul cânta încetișor un *schmalz*. De deasupra se auzea zgomotul făcut de cizmele aghiotantului lui Höss, bocănind pe palier. Höss ieșise din casă pentru o inspecție. Stătu nemișcată o clipă, simțindu-se lipsită de puteri, flămândă, cutremurată de fiori înghețați și în prag de a se îmbolnăvi sau de a leșina. Nicio zi din viața ei nu i se păruse mai lungă decât aceasta, când tot ce sperase să înfăptuiască se transformase într-un nimic urât, căscat ca o prăpastie. Nu, nu un nimic absolut: promisiunea pe care i-o făcuse Höss că o s-o lase să-l vadă pe Jan o salvase, într-un fel, de naufragiu. Dar să strice lucrurile în asemenea hal, să se întoarcă, practic, de unde plecase, față în față cu noaptea pieirii în lagăr care începea acum și pentru ea – toate acestea erau mai presus de puterea ei de acceptare sau de înțelegere. Închise ochii și se sprijini de perete, asaltată brusc de amețeală și greață, amândouă din pricina foamei. În dimineața aceea, chiar în locul unde se afla acum, vomitase smochinele acelea: mizeria fusese de mult curățată de vreo slugă de casă SS-istă sau poloneză, dar în închipuirea ei mai adăsta încă aici o urmă de iz acrudulceag, iar foamea își înfipse deodată ghearele în stomacul ei într-o colică arzătoare. Fără să vadă, întinse o mână, căutând cu degetele un punct de sprijin, și atinse deodată o blană. Păreau boașele păroase ale diavolului. Scoase un țipăt scurt, o exclamație gâtuită, dându-și seama, când deschise ochii, că mâna ei atinsese botul unui cerb împăiat, cu coarne rămuroase, împușcat în 1938 – după cum îl auzise povestise Höss unui vizitator SS-ist – chiar în cap, de la trei sute de metri, „la vedere", pe pantele din jurul lacului Königsee, chiar la marginea stațiunii Berchtesgaden, atât de aproape încât Führerul, dac-ar fi fost atunci acolo (și, cine știe, poate chiar fusese) ar fi putut auzi detunătura fatală...

Acum, ochii de sticlă, ieșiți în afară, ai cerbului, reproduși cu măiestrie până și în minusculele firișoare de sânge,

reflectau două imagini ale ei: plăpândă, cu fața ascuțită ca o intersecție de planuri cadaverice. Se uită adânc în ochii cerbului, la dubla sa imagine, gândindu-se cum, în epuizarea, încordarea și nehotărârea momentului, ar putea să-și mai păstreze mințile întregi. În timpul zilelor în care Sofia, în drum spre locul ei de muncă, tropăise în sus și-n jos pe scări, trecând pe lângă ușa camerei lui Emmi, chibzuise la strategia de urmat cu groază crescândă și anxietate. Era obsedată de nevoia de a nu-i înșela încrederea Wandei, dar – oh, Doamne, greutățile! Factorul-cheie se desemna printr-un singur cuvânt: suspiciune.

Dispariția unui instrument atât de rar și de valoros ca un radio ar fi fost o faptă de o îngrozitoare gravitate, care ar fi putut stârni represalii, pedepse, torturi, chiar și ucideri la întâmplare. Deținuții care lucrau în casă ar fi fost cei dintâi suspectați; ar fi fost percheziționați, interogați, bătuți. Până și pe grăsanele de croitorese evreice! Dar exista un element salvator, pe care Sofia își dădu seama că va trebui să mizeze – prezența membrilor SS înșiși. Dacă numai vreo câțiva prizonieri ca Sofia ar fi avut acces la etajele superioare ale casei, ar fi fost complet în afară de orice discuție să concepi un astfel de furt. Ar fi fost sinucidere. Dar, în fiecare zi, membrii SS băteau cu zecile calea până la ușa biroului lui Höss – mesageri, curieri cu ordine, memorandumuri, circulare și transferuri, tot soiul de *Sturmanni*, *Rottenführeri* și *Unterscharführeri*[1], cu diverse misiuni, din diverse colțuri ale lagărului. Și ei, de asemenea, ar fi putut privi cu lăcomie micuțul radio al lui Emmi; existau cel puțin câțiva care nu s-ar fi dat în lături de la un furt și nici ei n-a fi fost imuni la suspiciune. Într-adevăr, pentru că mult mai mulți soldați SS decât deținuți își găseau adesea adăpost sub acoperișul lui Höss, Sofiei i se părea logic să presupună că locatarii de încredere ca ea ar putea scăpa de povara bănuielii imediate – îngăduindu-i astfel o ocazie și mai bună de a scăpa de obiectul furat.

Devenea, așadar, o chestiune de precizie, așa cum îi șoptise lui Bronek, cu o zi înainte: cu radioul ascuns sub costumul

[1] Grade militare din armata germană, echivalente cu soldat, fruntaș și caporal.

ei de deținută, ar fi coborât apoi în grabă scările și i l-ar fi pasat lui, în întunericul pivniței. Bronek, în schimb, avea să înmâneze micul aparat cât mai repede omului de legătură din partea cealaltă a porții conacului. Între timp s-ar fi putut dat alarma. Pivnița avea să fie întoarsă cu susul în jos. Alăturându-se celor care făceau percheziția, Bronek ar fi schiopătat printre soldați cu câte un sfat, arătând zelul odios al colaboraționistului. Furia și agitația nu aveau să conducă la niciun rezultat. Deținuții speriați aveau să se relaxeze în cele din urmă. Undeva, în garnizoană, un *Unterscharführer* cu coșuri imberbe pe față, înghețat de groază, se va auzi acuzat de acest nechibzuit delict. Un triumf minor, în esență, pentru rezistență. Și acolo, în adâncurile lagărului, înglămădiți periculos în întuneric în jurul prețioasei cutiuțe, bărbați și femei ar asculta sunetul îndepărtat și slab al unei poloneze de Chopin și al vocilor cu povețe bune, vești bune și încurajări, și ar trăi un sentiment foarte aproape de revenire la viață.

Știa că trebuia să se miște rapid, acum, și să-l ia sau să fie blestemată veșnic. Și atunci se puse în mișcare, cu inima luându-i-o la goană, fără să scape de frică – se agățase de ea ca un complice nefast – și se strecură în cameră. Trebuia să străbată cei câțiva pași, dar exact când făcea asta, clătinându-se, simți ceva în neregulă, simți umbra unei cumplite erori de tactică și de sincronizare: în clipa în care puse mâna pe suprafața rece de plastic a radioului, avu premoniția dezastrului care umplu spațiul camerei ca un țipăt fără sunet. Și își amintea după aceea, nu o dată, cum exact în clipa contactului cu acel mic obiect după care tânjise îndelung, știind că face o greșeală (de ce se amesteca situația aceasta cu o partidă de crichet?), auzi glasul tatălui ei, într-o grădină îndepărtată din mintea ei, aproape debordând de dispreț: *Tu faci totul anapoda.* Dar nu avu timp să se gândească prea mult la asta, auzind în spatele ei cealaltă voce, atât de nesurprinzătoare în inevitabilitatea sa, încât nici simțul rece, didactic, germanic, de *Ordnung*[1] din cuvintele rostite nu o luă prin surprindere:

[1] Ordine (lb. germană, în original).

— Pentru îndatoririle tale poate că trebuie să treci în sus şi-n jos pe hol, dar în camera asta nu ai nicio treabă.

Sofia se răsuci şi dădu cu ochii de Emmi.

Fata stătea în picioare, lângă uşa dulapului. Sofia n-o văzuse niciodată de atât de aproape. Era îmbrăcată în izmenuţe bleu-pal de mătase artificială; sânii ei precoce, la unsprezece ani, umflau un sutien de aceeaşi culoare spălăcită. Faţa îi era foarte albă şi uluitor de rotundă, ca un biscuit necopt, încununată de ciucurii părului blond şi creţ; trăsăturile ei erau deopotrivă frumoase şi degenerate; captive în forma aceea sferică, pufoase şi drăguţe, nasul, gura şi ochii păreau să fie pictate – la început, Sofia îşi zise ca nişte trăsături pictate pe un cap de păpuşă, apoi ca pe un balon. Gândindu-se mai bine, arăta mai puţin depravată cât... *preinocentă*? Nenăscută? Amuţită, Sofia se holba la ea, gândind: Papa avea dreptate spunând că nu sunt în stare de nimic, dau totul peste cap; aici, tot ce trebuia să fac era să cercetez întâi cum stau lucrurile. Se bâlbâi, apoi îşi regăsi graiul:

— Îmi cer iertare, *gnädiges Fräulein*[1], eu doar...

Dar Emmi o întrerupse:

— Nu te osteni să-mi explici. Ai intrat aici să furi radioul. Te-am văzut. Te-am văzut când erai gata să-l iei.

Faţa Emmei era foarte puţin expresivă, probabil era incapabilă de emoţii. Cu un aplomb contrazis de faptul că era aproape dezbrăcată, ea întinse mâna fără grabă spre şifonier şi scoase un halat pluşat alb. Apoi se întoarse şi spuse cu nepăsare seacă:

— O să te spun tatei. O să te pedepsească.

— Voiam doar să mă uit la el!, improviză Sofia. Jur! Am trecut pe aici de atâtea ori. N-am văzut niciodată un radio atât de... atât de mic. Atât de... atât de *deştept*! Nu-mi venea să cred că funcţionează cu adevărat. Voiam doar să văd...

— Eşti o mincinoasă, zise Emmi, voiai să-l furi. Am văzut clar pe faţa ta. Mutra ta spunea că vrei să-l furi, nu să te uiţi mai bine la el.

— Trebuie să mă crezi, zise Sofia, conştientă de plânsul

[1] Graţioasă domnişoară (lb. germană, în original).

care-i gâlgâia în gât și simțindu-se brusc vlăguită, infirmă, cu picioare înghețate și ca de plumb. Nu voiam să îți iau...

Dar se opri, fulgerată de ideea că nu mai conta. Acum, când stricase în mod ridicol toată treaba, nimic nu mai părea să conteze. Tot ce mai conta încă era faptul că a doua zi avea să-și vadă băiețelul, și cum ar fi putut Emmi să împiedice asta?

— Ba ai vrut să-l iei, stărui fata, și costă șaptezeci de mărci. Ai fi putut asculta muzică la el, jos, la tine în pivniță. Ești o polacă mizerabilă și polacii sunt hoți. Mama spune că polacii sunt hoți mai mari decât țiganii și mai murdari, pe deasupra.

Își încreți nasul, pe fața rotundă:

— Puți!

Sofia simți un val de întuneric ridicându-se în spatele ochilor. Se auzi gemând. Din cauza stresului imens sau de foame, de disperare, de groază sau Dumnezeu știe de ce, ciclul îi întârziase cu cel puțin o săptămână (asta i se mai întâmplase de două ori, în lagăr), dar acum în vintrele ei senzația umed-călduță de curgere se porni năvalnic; simți șuvoiul anormal de abundent și în același timp peste ochi continua să i se întindă vălul negru, imposibil de risipit. Fața ca o lună a lui Emmi deveni încețoșată, apoi fu prinsă în aceeași pânză de întuneric, iar Sofia se trezi căzând, căzând... Legănată ca de valuri leneșe de timp, amorți într-o binecuvântată apatie, și se trezi, cu indiferență, la sunetul unei sirene îndepărtate, care îi crescu din ce în ce mai mult în urechi, devenind un muget sălbatic. Pentru o fracțiune de secundă, visă că era mormăitul furios al unui urs polar și că ea plutea pe un aisberg, biciuit de un vânt înghețat. Nările îi ardeau.

— Scoală-te!, zicea Emmi.

Fața, albă ca ceara, plutea atât de aproape de ea că îi simțea copilei răsuflarea pe obraz. Sofia înțelese atunci că zăcea întinsă pe jos, culcată pe spate, iar fata se lăsase pe vine lângă ea, plimbându-i pe sub nas o sticluță cu săruri de amoniac. Geamul ferestrei fusese deschis larg, lăsând vântul înghețat să umple încăperea. Țipătul din urechile ei fusese sirena lagărului; îi mai auzi glasul îndepărtat, stingându-se.

La nivelul ochilor, lângă genunchiul gol al Emmei, era o mică trusă medicală de plastic, împodobită cu o cruce verde.

— Ai leşinat, zise ea. Nu te mişca. Ţine-ţi capul la orizontală pentru un minut, ca să circule sângele, respiră adânc. Aerul rece o să te ajute să-ţi revii. Până atunci, rămâi nemişcată.

O inundă valul aducerii-aminte şi atunci Sofia avu impresia că fusese actriţă într-o piesă de teatru în care actul central lipsea: acum un minut sau poate mai puţin (nu se putea să fi durat mai mult), copila asta se răstea la ea ca un drac împielităt din trupele de asalt – oare se putea să fie aceeaşi creatură care acum îi dădea îngrijiri cu ceea ce ar fi putut trece drept eficienţă umană, dacă nu compasiune angelică? Leşinul ei stârnise în această înspăimântătoare *Mädel*[1], cu faţa ei ca un fetus umflat, impulsurile înăbuşite de infirmieră? Întrebarea rămase fără răspuns până când Sofia gemu şi dădu să se mişte.

— Trebuie să stai nemişcată!, îi porunci Emmi. Am certificat în prim ajutor – categoria juniori, clasa întâi. Fă cum îţi spun eu, înţelegi?

Sofia stătu nemişcată. Nu purta chiloţi şi se întreba cât de mult se murdărise. Simţea partea din spate a uniformei de deţinut udă fleaşcă. Surprinsă de propria ei delicateţe în circumstanţele date, se întrebă totodată dacă nu-i murdărise şi Emmei podeaua ei fără pată. Ceva din purtarea copilei îi sporea senzaţia de neajutorare, sentimentul de a fi simultan îngrijită şi victimizată. Sofia observă că fata avea vocea tatălui ei, din cale-afară de glacială şi distantă. Iar în autoritatea ei bruscantă, oficială, atât de lipsită de tandreţe în timp ce trăncănea mai departe (acum o plesnea scurt şi puternic peste obraji, spunând că manualul de prim ajutor susţinea că palmele peste ochi ar putea ajuta la reînviorarea victimei unei *die Synkope*, cum insista ea, cu precizie medicală, să numească leşinul), părea un *Obersturmbannführer* în miniatură, spiritul şi esenţa SS-ului – în ipostaza pură – împletite chiar în genele ei.

Dar, în cele din urmă, rafala de palme de pe obrajii Sofiei

[1] Termen argotic pentru fată (lb. germană, în original).

nu creat, aparent, o roșeață satisfăcătoare, iar copila îi porunci pacientei sale să se ridice în fund și să se sprijine cu spatele de pat. Sofia îi dădu ascultare, mișcându-se încet, dintr-odată recunoscătoare pentru felul și momentul în care leșinase. Căci în timp ce privea spre tavan, prin pupilele care acum se refocalizau, își dădu seama că Emmi se ridicase în picioare și o privea cu o expresie asemănătoare cu blândețea sau, cel puțin, cu o curiozitate tolerantă, de parcă îi ieșise din minte supărarea ei pe Sofia pentru că era deopotrivă o polacă și o hoață; ocupându-se brusc de acordarea primului ajutor părea să fi fost cathartică, îngăduindu-i destul spațiu de manevră în exercitarea autorității ca să-și satisfacă frustrarea de micuță SS-istă, după care își recăpătase rotunjimile dolofane ale unei fetițe.

— Recunosc, murmură Emmi, ești foarte frumoasă. Wilhelmine zice că trebuie să fii suedeză.

— Spune-mi, zise Sofia, cu o voce blândă și rugătoare, exploatând fără țintă precisă acalmia, spune-mi ce reprezintă desenul brodat pe halatul tău? E atât de drăguț.

— Este sigla campionatului meu de înot. Am fost campioană, la clasa mea. La începători. N-aveam decât opt ani. Mi-ar fi plăcut să existe o competiție de înot și aici, dar n-avem. E război. Trebuie să înot în Sola și nu-mi place. Râul e plin de nămol. Am fost cea mai rapidă înotătoare la concursul pentru începători.

— Unde asta, Emmi?

— La Dachau. Aveam un bazin excelent pentru copiii din garnizoană. Era chiar încălzit. Dar asta a fost înainte de a fi transferați. Dachau era cu mult mai drăguț decât Auschwitz. E drept că era în Reich. Uite, colo, trofeele mele. Cel din mijloc, ăla mare. Ăla mi-a fost înmânat de însuși Liderul tineretului Reichului, Baldur von Schirach. Stai să-ți arăt albumul.

Se repezi într-un sertar al comodei și își umplu brațele cu un album uriaș, ticsit de fotografii și tăieturi din ziare. Îl cără până lângă Sofia, oprindu-se doar ca să dea drumul la radio. Pârâituri și țiuituri tulburară liniștea camerei. Ea reglă puțin scala și paraziții dispărură, înlocuiți de un cor slab de corni și trompete, exultant, victorios, händelian:

un fior o străbătu pe Sofia prin şira spinării ca o binecuvântare de gheaţă.

— *Das bin ich*[1], începu să-i explice copila.

Spuse asta încă o dată şi încă o dată, arătându-se pe sine în posturi repetate la nesfârşit, în costume de baie care îi strângeau corpul juvenil, adipos, de paloarea ciupercilor. Oare în Dachau nu era niciodată soare?, se întrebă Sofia, într-o disperare somnolentă, bolnavă.

— *Das bin ich... und das bin ich*, continuă Emmi cu tonul ei monoton de copil, împungând cu degetul ei scurt şi gros ca un ciot fotografiile, fermecatul *„eu, eu, eu"* rostit mereu şi mereu, aproape în şoaptă, ca pe o incantaţie. De asemenea, începusem să învăţ şi săriturile de la trambulină, zise ea. Uite, asta-s eu.

Sofia nu se mai uită la fotografii – totul devenise o ceaţă –, în schimb îşi îndreptă privirile către fereastra deschisă larg spre cerul de octombrie, unde atârna luceafărul de seară, uimitor, la fel de strălucitor ca un glob de cristal. Un freamăt în văzduh, o subită îngroşare a luminii din jurul planetei anunţară răspândirea fumului, purtat spre pământ de curenţii de aer rece ai nopţii. Pentru prima oară, din dimineaţa aceea, Sofia simţi, atât de real ca mâna unui strangulator, mirosul de carne de om arsă. Birkenau mistuia ultimii călători din Grecia. Trompete! Imnul religios triumfător al alămurilor se revărsa din eter, osanale, behăituri de berbeci, vestiri de înger – făcând-o pe Sofia să se gândească la toate dimineţile nenăscute ale vieţii sale. Începu să plângă şi zise, cu voce abia şoptită:

— Măcar mâine o să-l văd pe Jan. Măcar atât.

— De ce plângi?, se interesă Emmi.

— Nu ştiu, răspunse Sofia.

Apoi fu cât pe-aci să spună: „Pentru că am un băieţel în Sectorul D. Şi pentru că tatăl tău, mâine, o să mă lase să-l văd. Este aproape de vârsta ta". În loc de asta, fu readusă brusc o tăcere de o voce aspră la radio, care întrerupse corul de alămuri:

— *Ici, Londres!*[2]

[1] Asta-s eu (lb. germană, în original).

[2] Aici, Londra! (lb. franceză, în original)

Ascultă vocea îndepărtată, vorbind ca prin staniol, dar pentru moment destul de clar, o transmisie adresată francezilor, care însă trecuse peste Carpați ca să se facă auzită și aici, la marginea crepusculară a acestui *anus mundi*[1]. Îl binecuvântă pe crainicul necunoscut ca pe un iubit foarte drag, uluită de șuvoiul dezlănțuit de cuvinte:

— *L'Italie a declaré qu'un état de guerre existe contre L'Allemagne*[2]...

Deși Sofia nu-și putea da seama exact cum sau de ce, instinctul ei combinat cu o anumită jubilație subtilă din vocea de la Londra (pe care, uitându-se acum la Emmi, își dădu seama că fata nu o înțelegea) îi spuse că aceste știri rosteau sentința reală și durabilă pentru Reich. Nu conta că Italia însăși era devastată. Era de parcă ar fi auzit vestea ruinei naziste sigure, definitive. Ciulind urechea să audă vocea care acum se pierdea într-un banc de bruiaj, continuă să plângă, dându-și seama că plângea pentru Jan, da, dar și pentru alte lucruri, mai ales pentru ea însăși: pentru eșecul ei de a fura radioul și convingerea fermă că n-ar mai reuși niciodată să-și adune atâta curaj cât să încerce să-l fure iar. Acel instinct de conservare al ei și dragostea maternă pe care în Varșovia, cu doar câteva luni în urmă, Wanda i le considerase atât de egoiste, atât de nerușinate, erau lucruri care, puse la crude încercări, Sofia nu le putea depăși – și acum plângea, neajutorată, rușinată de abandonul ei. Își duse degetele tremurătoare la ochi.

— Plâng pentru că mi-e atât de foame, îi spuse ea, într-un murmur, lui Emmi, iar asta era în parte adevărat; simțea c-o să leșine iar.

Duhoarea devenise mai puternică. Lumina slabă a unui foc răzbătea de la orizontul întunecat de noapte. Emmi se duse la fereastră ca s-o închidă, fie contra mirosului pestilențial, fie contra frigului, fie contra amândurora. Urmărind-o din priviri, Sofia zări pe perete o broderie (înflorată ca și cuvintele germane) înrămată în lemn de pin, cioplit cu ghirlande și lăcuit.

[1] Rectul lumii (lb. latină, în original) – termen folosit adesea de naziști referindu-se în particular la Auschwitz, în literatura Holocaustului.

[2] Italia a declarat stare de război împotriva Germaniei... (lb. franceză, în original).

Aşa cum Tatăl Ceresc a mântuit lumea
de păcat şi de iad,
Hitler mântuieşte poporul german
de la pieire.

Fereastra se închise cu zgomot.

— Duhoarea asta e de la evreii arşi, zise Emmi întorcându-i spatele. Dar bănuiesc că ştii. E interzis să se vorbească despre asta în casă, dar tu.... tu eşti doar o deţinută. Evreii sunt principalii duşmani ai poporului nostru. Sora mea, Iphigenie, şi cu mine am făcut o poezioară despre jidovi. Începe aşa: „*Der Itzig*..."

Sofia îşi înăbuşi un strigăt şi îşi acoperi ochii cu mâinile.

— Emmi, Emmi..., şopti ea.

Pe fundalul întunecat al pleoapelor ei i se proiectă din nou coşmaresca viziune a unui copil ca un fetus, totuşi pe deplin dezvoltat, gigantic, un leviatan fără minte şi senin, înotând liniştit prin apele negre, de neînţeles, de la Dachau şi Auschwitz.

— Emmi, Emmi, izbuti să zică. De ce se află numele Tatălui Ceresc în camera asta?

Acesta a fost, mi-a spus ea după multă vreme, unul dintre ultimele gânduri religioase pe care le-a mai avut.

După noaptea aceea – ultima ei noapte ca deţinut-rezident în casa comandantului –, Sofia a mai petrecut aproape cincisprezece luni la Auschwitz. Aşa cum am spus mai înainte, din pricina tăcerii ei, această lungă perioadă a detenţiei sale rămăsese (şi a mai rămas încă) în mare măsură necunoscută pentru mine. Dar de unul sau două lucruri sunt sigur. După ce a părăsit Huas Höss, a avut destul noroc să îşi recapete funcţia de traducătoare şi dactilografă în echipa de stenografie generală, şi astfel a rămas în micul grup de relativ privilegiaţi; prin urmare, chiar dacă traiul ei a fost mizerabil, iar privaţiunile au fost adesea severe, pentru multă vreme a fost cruţată de condamnarea la moarte lentă şi inevitabilă care le era sortită majorităţii prizonierilor. Abia în ultimele cinci luni de detenţie, când forţele ruseşti se apropiau dinspre est şi lagărul începuse să se dezmembreze,

Sofia a îndurat cele mai mari dintre suferințele ei fizice. Atunci a fost transferată în lagărul femeilor de la Birkenau, unde a îndurat foamea și bolile care au condus-o până în pragul morții.

În timpul acestor luni nesfârșite, ea a fost complet netulburată sau neatinsă de dorințele sexuale. Firește, boala și debilitatea au fost responsabile de această stare – mai ales în timpul lunilor de nedescris de la Birkenau –, dar ea era sigură că fusese și o chestiune psihologică: mirosul pătrunzător și prezența morții făceau orice impuls de reproducere să pară literalmente obscen, o parodie, și astfel – ca într-o boală gravă – să rămână la un nivel atât de scăzut încât să fie practic înăbușite. Cel puțin asta a fost reacția personală a Sofiei, care mi-a spus că se întrebase uneori dacă nu cumva absența totală a sentimentelor amoroase fusese ceea ce îi focalizase și mai precis visul pe care îl avusese în ultima noapte petrecută în pivnița casei comandantului. Sau probabil, se gândea ea, visul acela o ajutase să-și stingă orice dorință viitoare. Ca majoritatea oamenilor, Sofia ținea minte rareori visele pentru mai multă vreme și cu toate detaliile vii sau semnificative, dar acest vis fusese atât de violent, lipsit de echivoc și plăcut erotic, atât de blasfemator și de înfricoșător, și de aceea memorabil, încât la multă vreme după aceea ajunsese să creadă (cu o tendință comică, pe care numai trecerea timpului o îngăduie) că el trebuie s-o fi speriat grozav, alungându-i din minte gândurile despre sex, în afară de starea critică a sănătății sale și disperarea mortală...

După ce plecase din camera lui Emmi, coborâse scările și se prăbușise moale pe patul ei de scânduri. Aproape instantaneu, căzuse într-un somn greu, cu doar o secundă de anticipare a zilei următoare, când avea să-și vadă în sfârșit fiul. Curând, se plimba singură pe o plajă – o plajă, așa cum se întâmplă în vise, deopotrivă familiară și necunoscută. Era o fâșie nisipoasă din țărmul Mării Baltice și ceva îi spunea că ar fi coasta de la Schleswig-Holstein. În dreapta ei era Kiel Baz, cu apele sale puțin adânci bătute de vânt și presărate cu veliere; în stânga ei, cum se plimba spre nord, către coastele sterpe ale Danemarcei, erau dune de nisip, dincolo de care se vedea o pădure de pini și cetini care sclipea în lumina

soarelui de la amiază. Deşi era îmbrăcată, avea senzaţia că era goală, de parcă ar fi fost învesmântată în ţesături de o seducătoare transparenţă. Se simţea provocatoare, fără ruşine, conştientă de legănatul fundului ei pe sub faldurile fustei transparente, atrăgând privirile celor care stăteau pe plajă sub umbrelele de soare. Imediat însă, cei care făceau plajă rămăseseră în urmă. O potecă prin iarba de mlaştină se unea cu plaja; ea îşi continuă plimbarea trecând de locul acela, conştientă acum că o urmărea un bărbat şi că ochii lui erau lipiţi pe coapsele ei şi pe mişcarea extravagantă a şoldurilor pe care ea se simţea îndemnată s-o facă. Bărbatul o ajunse din urmă, se uită la ea, şi atunci ea îşi întoarse privirea. Nu izbutise să-i recunoască faţa: era a unui om de vârstă mijlocie, jovial, blond, foarte neamţ, atrăgător – nu, era mai mult decât atrăgător, o făcea să se topească de dorinţă. Dar bărbatul în sine? Cine era? Se căznea să-l recunoască (vocea, atât de familiară, murmura „*Guten Tag*[1]") şi, într-o străfulgerare, se gândi la el că ar fi un faimos cântăreţ, un *Heldentenor*[2] de la Opera din Berlin. El îi zâmbi, arătându-şi dinţii albii şi curaţi, o mângâie pe fese, rosti câteva cuvinte care erau deopotrivă de neînţeles, dar flagrant lascive, apoi dispăru. Ea simţise mirosul brizei marine călduţe.

Era la uşa unei capele, situate pe o dună cu vedere spre mare. Nu-l putea vedea pe bărbat, dar îi simţea prezenţa. Era o capelă însorită, simplă, cu bănci de lemn de o parte şi de alta a intervalului central; deasupra altarului atârna o cruce de brad nepictată, aproape primitivă, cu muchiile sale ascuţite, neîmpodobite, şi cumva arătându-i-se drept centrul temerii Sofiei de acel loc prin care acum rătăcea, înfierbântată de poftă trupească. Se auzi chicotind. De ce? De ce-ar fi chicotit când micuţa capelă era deodată inundată de durerea unei singure voci de contralto şi de acordurile acelei tragice cantate *Schlage doch, gewünschte Stunde*[3]? Ea stătea în picioare lângă altar, acum fără haine, muzica răsunând

[1] Bună ziua (lb. germană, în original).

[2] Un tenor cu timbru puternic, potrivit pentru rolurile eroice *(helden)*, precum cele din operele wagneriene, de pildă.

[3] Bate, atunci, tu, binecuvântată oră (lb. germană, în original) – titlul unei cantate atribuite compozitorului Georg Melchior Hoffman (1679–1715).

de undeva deopotrivă aproape și departe, îi învăluia corpul ca o binecuvântare. Chicoti din nou. Bărbatul de pe plajă reapăru. Era gol, dar nici acum ea nu reuși să-și aducă aminte numele lui. Bărbatul nu zâmbea de data asta; o încruntătură ucigașă îi întuneca fața, iar amenințarea de pe chipul lui o excita, aprinzând-o mai tare de dorință. El îi ceru sever să se uite în jos. Penisul lui era gros și erect. El îi porunci să îngenuncheze și să i-l sugă. Ea se supuse înnebunită de poftă, trăgându-i pielea înapoi pentru a-i expune glandul în formă de hârleț, de culoare albastru-închis și atât de mare încât știu că nu va putea să-l cuprindă cu gura. Totuși izbuti s-o facă, simțind că se îneacă, o senzație care o topi de plăcere, în timp ce armoniile lui Bach, încărcate de zgomotele morții și ale timpului, îi dădeau fiori pe șira spinării. *Schlage doch, gewünschte Stunde!* El o împinse la o parte de pântecul lui, îi spuse să se întoarcă, să îngenuncheze la altar, sub crucea primitivă care simboliza patimile Domnului, care lumina acum ca un os descărnat. Ea se întoarse la porunca bărbatului, îngenunche în patru labe, auzi un tropot de copite pe podea, îi mirosi a fum, strigă de plăcere când pântecul și vintrele păroase se urcară peste fesele ei goale, îmbrățișând-o ca un veșmânt strâmt, iar pistonul furios pătrunse adânc în vaginul ei, împingând din spate, încă o dată și încă o dată...

Visul încă îi mai stăruia în minte și câteva ore mai târziu, când Bronek o trezi, aducând cratițele lui cu lături.

— Te-am așteptat aseară, dar n-ai venit, zise el. Am așteptat și eu cât am putut, dar se făcuse prea târziu. Omul meu de la poartă a trebuit să plece. Ce s-a întâmplat cu radioul?

Vorbea cu voce joasă. Ceilalți încă dormeau.

Visul! Nu și-l putea scoate din minte, nici după atâtea ore. Amețită, clătină capul. Bronek repetă întrebarea.

— Ajută-mă, Bronek, zise ea nepăsătoare, ridicându-și ochii spre bărbatul mărunțel.

— Ce vrei să spui?

— Am văzut pe cineva... *îngrozitor*.

Chiar în timp ce rostea asta își dădu seama că n-avea niciun rost.

— Vreau să spun, Hristoase, mi-e atât de foame.

— Atunci, ia de mănâncă, zise Bornek. E ce-a rămas din tocana lor de iepure. O grămadă de carne.

Tocana era grasă şi rece, dar a sorbit-o cu lăcomie, urmărind cum se ridica şi cobora pieptul Lottei, care dormea pe paletul de alături. Între două înghiţituri, îl informă pe omul bun la toate că ea urma să plece.

— Doamne, mi-a fost atât de foame de ieri încoace, murmură ea. Bornek, îţi mulţumesc.

— Eu am aşteptat, zise el. Ce s-a întâmplat?

— Uşa camerei fetiţei era încuiată, minţi ea. Am încercat să intru, dar uşa era încuiată.

— Şi azi o să te întorci la barăci. Sofia, o să-ţi duc dorul.

— Şi eu o să-ţi duc dorul, Bronek.

— Poate că o să iei totuşi radioul. Adică, dacă mai ai drum spre mansardă. Eu l-aş mai putea da mai departe şi, în după-amiaza asta, să-l scot pe poartă.

De ce nu tăcea odată imbecilul? Ea o terminase cu radioul ăla – o terminase! Ar fi putut lesne să scape de suspiciune înainte, dar cu siguranţă nu acum. De bună seamă, dacă radioul avea să dispară azi, copila aia îngrozitoare avea să trâncănească despre vizita ei de aseară. Era exclusă orice acţiune în legătură cu radioul acela, mai ales într-o zi ca aceasta, cu certitudinea electrizantă c-o să-l vadă pe Jan – întâlnirea asta pe care şi-o dorise cu o lăcomie încordată dincolo de orice închipuire. Şi, astfel, îşi repetă minciuna.

— Va trebui să uităm de radio, Bronek. E cu neputinţă să ajung la el. Monstrul ăla mic ţine întotdeauna uşa încuiată.

— Bine, Sofia, zise Bronek, dar dacă se întâmplă ceva... dacă poţi să-l iei, doar adu-mi-l mie, cât poţi de repede. Aici, în pivniţă.

Râse sec.

— Rudi n-o să mă bănuiască niciodată pe mine. Crede că mă are la degetul lui mic. Mă crede debil mintal.

Şi în umbrele dimineţii, dintr-o gură plină cu dinţi fărâmaţi, el revărsă asupra Sofiei un zâmbet luminos, enigmatic.

Sofia avea o confuză şi neformată pe de-a întregul credinţă în previziuni, chiar şi în clarviziuni (în mai multe ocazii simţise sau presimţise evenimentele înainte să se întâmple),

deși nu le atribuia supranaturalului. Era totuși înclinată să le dea o astfel de explicație, dar până când i-am adus cu argumente împotrivă. O logică interioară ne-a convins pe amândoi că astfel de momente de supremă intuiție proveneau din „indicii" perfect naturale – circumstanțe care fuseseră îngropate în memorie sau care zăcuseră dormitând în subconștient. Visul ei, de exemplu. Orice în afară de o explicație metafizică părea cu totul imposibilă pentru faptul că partenerul de sex din visul ei fusese un bărbat pe care-l identificase, în cele din urmă, ca fiind Walter Dürrfeld și că ea se întâmplase să-l viseze chiar în noaptea de dinainte de a da ochii cu el, prima oară după șase ani. Era chiar dincolo de hotarele plauzibilității că suavul și seducătorul vizitator care o atrăsese atât de mult în Cracovia avea să apară în carne și oase la doar câteva ore după un astfel de vis (cu exact fața și vocea personajului din vis) – când ea nu se mai gândise niciodată la el, nici nu-i mai auzise numele rostit de atâta amar de vreme.

Dar chiar nu-l auzise? Mai târziu, când scotoci prin amintiri, ea descoperi că de fapt îi *auzise* numele rostit, și nu o dată. Cât de des îl auzise pe Rudolf Höss ordonându-i aghiotantului său Scheffler să-l sune la telefon pe Herr Dürrfeld, la fabrica Buna, fiindcă voia să-i vorbească, fără să-și dea seama (decât în subconștient) că apelatul era cel pentru care odinioară făcuse ea o fixație romantică? Cu siguranță, de zeci de ori. Höss vorbise la telefon cu o persoană pe nume Dürrfeld zile de-a rândul. Mai mult, același nume figurase la loc de cinste pe unele dintre acele documente și memorandumuri ale lui Höss pe care ea își aruncase ochii din când în când. Astfel, până la urmă, după analizarea acestor indicii, n-a fost deloc greu să se mai explice rolul lui Walter Dürrfeld ca protagonist în îngrozitorul, deși deliciosul ei *Liebestraum*[1]. De asemenea, n-a fost prea dificil nici să înțeleg de ce partenerul ei din vis se metamorfozase atât de ușor în diavol.

În dimineața aceea, vocea pe care a auzit-o din anticamera

[1] Vis de dragoste (lb. germană, în original; de asemenea, și titlul unei compoziții de Franz Liszt).

biroului lui Höss de la mansardă era aceeaşi cu a bărbatului din vis. Nu intrase în birou imediat, cum făcuse în fiecare dimineaţă din ultimele zece zile, deşi ardea de nerăbdare de a da buzna pe uşă şi a-şi strânge copilul în braţe. Aghiotantul lui Höss, probabil informat de noul ei statut, îi ordonase brusc să rămână afară şi să aştepte. Atunci ea simţise, deodată, o inexprimabilă îndoială. Chiar era posibil ca, întrucât Höss îi promisese că o s-o lase să-l vadă pe Jan, băieţelul să fi fost în birou, ascultând la discuţia cu voci ciudat de tari dintre Höss şi persoana cu vocea bărbatului din visul ei? Se foise nervoasă sub privirile lui Scheffler, conştientă de purtarea lui glacială faţă de ea, acum, că-şi pierduse privilegiile; era din nou doar o deţinută oarecare, printre cele mai umile. Îi simţea ostilitatea, ca un rânjet dispreţuitor cioplit pe faţa lui. Ea îşi fixă privirile pe fotografia înrămată a lui Goebbels, care împodobea peretele, şi în clipa aceea o ciudată imagine îi răsări în minte: aceea a lui Jan, stând între Höss şi celălalt bărbat, copilul uitându-se întâi la comandant, apoi la străinul a cărui voce era atât de perplex familiară. Deodată, ca un acord scos din ţevile de bas ale unei orgi, ea auzi cuvintele din trecut: „Am putea vizita toate marile altare ale muzicii". Tresări şi simţi reacţia surprinsă a aghiotantului la sunetul înecat pe care îl scosese ea. De parc-ar fi primit o lovitură în plină faţă, ea se clatină, dându-se înapoi, recunoscând vocea aceea, şopteşte ca pentru ea numele posesorului – şi pentru o clipă scurtă şi fugară, ziua aceasta de octombrie şi după-amiaza aceea de la Cracovia, cu ani în urmă, se contopesc devenind una.

— Rudi, este adevărat că răspunzi în faţa superiorilor, spunea Walter Dürrfeld, şi îţi respect punctul de vedere! Dar şi eu răspund, de asemenea, aşadar pare să nu existe o cale de a rezolva problema asta. Superiorii tăi direcţi stau cu ochii pe tine, dar îi am şi eu pe ai mei. Răspund în faţa unei corporaţii care acum insistă asupra unui singur lucru: să mi se furnizeze mai mulţi evrei pentru a menţine norma de producţie prestabilită. Nu doar la Buna, dar şi la minele mele. Trebuie să avem cărbunele ăla! Până acum e bine, n-am rămas încă foarte mult în urmă. Dar toate calculele, toate predicţiile statistice de care dispun sunt... de

rău augur, ca să spun doar atât. Îmi trebuie să am mai mulți evrei!

Vocea lui Höss păruse la început înăbușită, dar în momentul acela răspunsul lui se auzi clar:

— Nu pot forța *Reichsführerul* să se răzgândească în această problemă. Știi asta. Nu pot cere decât o îndrumare și, de asemenea, să sugerez unele lucruri. Însă el pare – din indiferent ce motiv – incapabil să ajungă la o hotărâre în privința acestor evrei.

— Iar părerea ta personală este, firește...

— Părerea mea personală este că numai evreii cu adevărat sănătoși și puternici ar trebui selectați pentru a munci într-un loc ca Buna și în minele Farben. Cei bolnavi n-ar însemna decât o cheltuială în plus a mijloacelor medicale. Dar părerea mea personală nu valorează nimic aici. Trebuie să așteptăm o decizie.

— N-ai putea să-l *sâcâi* pe Himmler ca să ia o decizie?, întrebă Dürrfeld cu o notă de iritare. Ca prieten al tău, ar putea...

O pauză.

— Îți spun că eu nu pot decât sugera, răspunse Höss. Și cred că tu știi bine care au fost sugestiile mele. Îți înțeleg punctul de vedere, Walter, și cu siguranță nu sunt supărat că nu vezi lucrurile cu ochii mei. Vrei mână de lucru cu orice preț. Chiar și o persoană în vârstă, cu un grad avansat de tuberculoză este în stare să producă un anumit număr de unități de energie termică...

— Exact!, îl întrerupse Dürrfeld. Și asta-i tot ce vreau, în primul rând. O perioadă de probă de, să zicem, nu mai mult de șase săptămâni, ca să vedem cum putem să îi folosim pe acei evrei care în prezent sunt supuși la...

Păru să ezite.

— Acțiunea Specială, zise Höss. Dar tocmai asta e esența problemei, nu-ți dai seama? *Reichsführerul* este presat pe de-o parte de Eichmann, pe de alta, de Pohl și Maurer. Este o problemă de securitate versus muncă. Din motive de securitate, Eichmann dorește să vadă toți evreii, până la ultimul, trecuți la Acțiunea Specială, indiferent de vârstă sau de starea de sănătate a evreului individual. N-ar salva

niciun halterofil evreu în perfectă condiție fizică, dacă ar exista vreunul. Practic, instalațiile de la Birkenau au fost înființate pentru a susține această politică. Dar vezi și tu ce s-a întâmplat! *Reichsführerul* a trebuit să modifice ordinul inițial privind Acțiunea Specială pentru toți evreii – și asta, evident, la insistențele lui Pohl și Maurer – ca să satisfacă nevoia de forță de muncă, nu doar la fabrica ta din Buna, dar și la minele și la toate fabricile de armament dotate prin acest ordin. Rezultatul este o scindare – o falie complet pe mijloc. O scindare... Știi tu... care-i cuvântul pe care-l caut? Cuvântul ăla ciudat, expresia aia psihologică însemnând...

— *Die Schizophrenie.*

— Da, ăsta-i cuvântul, răspunse Höss. Doctorul ăla de minți din Viena, îmi scapă numele...

— Sigmund Freud.

Urmă o tăcere mai lungă de ambele părți. În timpul acestei discuții, Sofia aproape fără să răsufle, continua să se concentreze asupra imaginii lui Jan, la gura lui ușor întredeschisă sub nasul cârn și la ochii lui albaștri, ochi care treceau de la comandant (plimbându-se în sus și-n jos prin birou, fără stare, cum îi era obiceiul) la posesorul acelei voci baritonale fără trup – care nu mai era diabolicul violator din visul ei, ci, pur și simplu, străinul pe care și-l amintea c-o încântase cu promisiunile unor excursii la Leipzig, Hamburg, Bayreuth, Bonn. Ești atât de tânără!, murmurase acea voce. O fată! Și următorul lucru: Sunt familist. Își dorea atât de mult să-l vadă pe Jan în fața ochilor, atât de sufocată de anticiparea reîntâlnirii lor (își amintea, mai târziu, cât de greu îi venea să respire), încât curiozitatea ei despre cum mai arăta Walter Dürrfeld acum nu se înregistră în mintea ei decât fugar, pentru a se stinge apoi în indiferență. Cu toate acestea, ceva din vocea aceea – ceva grăbit, peremptoriu – îi spunea că avea să-l vadă aproape imediat și ultimele cuvinte pe care i le spusese comandantului – fiecare nuanță a tonului și a semnificației – i se implântaseră în memorie cu finalitate arhivistică, aidoma șănțulețelor de pe un disc de patefon care nu mai puteau fi niciodată șterse.

Era și o notă de voioșie în voce. Pronunță un cuvânt până atunci niciodată rostit.

— Știm amândoi că, într-un fel sau altul, tot vor muri. Bine, hai să ne oprim aici, deocamdată. Jidanii ne duc pe toți la schizofrenie, mai ales pe mine. Dar când vine vorba de o scădere de producție, crezi că pot pleda nebunia – adică schizofrenia – în fața consiliului meu de directori? Zău așa!

Höss improvizã un răspuns, cu voce scăzută, iar Dürrfeld îi răspunse amuzat că spera că vor discuta din nou, a doua zi. Câteva secunde mai târziu, când trecu pe lângă ea în micuța anticameră, Dürrfeld în mod clar n-o recunoscu pe Sofia – poloneza aceasta palidă, în uniformă de deținută, pătată –, dar când din greșeală o atinse, îi spuse *„Bitte!"*[1] cu aceeași politețe înnăscută și pe același ton de domn manierat pe care și le amintea de la Cracovia. Cu toate acestea, arăta ca o caricatură a personajului aceluia romantic, acum deformat. Se îngrășase la față și devenise rotund ca un porc în talie, iar ea observă că acele degete perfecte care, descriind delicatele arabescuri, o excitaseră în mod misterios atât de tare în urmă cu șase ani, păreau ca niște cârnăciori de cauciuc, când își aranja pe cap pălăria lui Homburg cenușie, pe care Scheffler i-o întinsese slugarnic.

— Și până la urmă ce s-a întâmplat cu Jan?, am întrebat-o eu pe Sofia.

Din nou mi se păruse că trebuia să aflu. Dintre multele lucruri pe care mi le spusese, problema sorții lui Jan rămasă încă o enigmă era una dintre cele care mă rodeau cel mai tare. (Cred că trebuie s-o fi înregistrat ca atare, apoi s-o fi împins într-un colț de umbră a minții mele, ciudata și grăbita ei menționare a morții Evei.) Începusem să văd că ocolea această parte a povestirii ei cu mare stăruință, părând să îi tot dea târcoale, pe departe, șovăind, ca și când ar fi fost mult prea dureroasă ca să o atingă. Eram puțin rușinat de nerăbdarea mea și cu siguranță nu-mi plăcea deloc gândul să pătrund ca un intrus în acea regiune evident fragilă ca pânza de păianjen a memoriei sale, dar într-un mod intuitiv știam că era la un pas de a-și dezvălui secretul, așa că îi dădeam ghes vorbindu-i cu cea mai delicată voce pe care o

[1] (Scuzați-mă) Vă rog! (în lb. germană, în original).

puteam avea. Era duminică seara, târziu – la multe ore după episodul nostru aproape dezastruos cu plaja – şi şedeam la bar, la Curtea Arţarului. Pentru că se apropia miezul nopţii se scurgea şi ultimul crâmpei dintr-un sabat epuizant de umed, noi doi eram aproape singuri în caverna localului. Sofia era trează; amândoi ne mulţumiserăm să bem doar 7-Up. În timpul lungii noastre întrevederi, ea vorbise aproape fără încetare, dar acum se opri să se uite la ceas şi să spună că poate ar fi timpul să ne întoarcem la Palatul Roz şi să ne zicem c-a fost destul pentru azi.

— Mai am să-mi mut lucrurile la noua adresă, Stingo, zise ea. Trebuie să fac asta mâine-dimineaţă şi apoi să mă duc la doctorul Blackstock. *Mon Dieu*, tot uit că sunt un om al muncii.

Arăta trasă la faţă şi obosită, acum cugetând cu ochii rămaşi pe micuţa comoară scânteietoare pe care i-o dăruise Nathan, ceasul de mână. Era un ceas de aur Omega, cu mici diamante în cele patru puncte cardinale ale cadranului. Am şovăit să apreciez cam cât o fi costat. De parcă mi-ar fi citit gândurile, Sofia spuse:

— Chiar n-ar trebui să mai păstrez lucrurile astea scumpe pe care mi le-a dăruit Nathan.

O nouă tristeţe se strecurase în glasul ei, de data asta diferită, probabil mai acută decât aceea care îmbibase amintirile ei din lagăr.

— Bănuiesc că ar trebui să renunţ la ele sau ceva de genul ăsta, de vreme ce n-o să-l mai văd niciodată.

— De ce să *nu* le păstrezi?, am zis eu. El ţi le-a dăruit, pentru Dumnezeu. Păstrează-le!

— M-ar face să mă gândesc la el tot timpul, răspunse ea fără vlagă. Îl mai iubesc încă.

— Atunci *vinde-le*, am zis eu un pic enervat. O merită. Du-le la o casă de amanet.

— Nu spune asta, Stingo, zise ea fără resentiment. Apoi adăugă: Într-o bună zi, o să ştii şi tu cum e să fii îndrăgostit.

O cugetare slavă, posomorâtă şi infinit de plictisitoare.

Am tăcut amândoi pentru o vreme, iar eu am meditat la profunda lipsă de sensibilitate din această ultimă afirmaţie a

mea, care, pe lângă plictiseală, exprima o evidentă nepăsare și uitare pentru prostul de nefericit în dragoste care eram și căruia îi fusese adresată. În tăcere, am înjurat-o cu toată setea iubirii mele ilogice. Deodată am simțit din nou prezența lumii reale, nu mai eram în Polonia, ci în Brooklyn. Și în afară de durerea din suflet pentru Sofia, mă zvârcoleam lăuntric cu o indispoziție ursuză și agitată. Îngrijorări autoflagelatoare începuseră să mă hărțuiască. Fusesem atât de prins de povestirea Sofiei că pierdusem cu desăvârșire din vedere faptul de nezdruncinat că eram aproape adus în sapă de lemn din pricina jafului suferit în ajun. Acest lucru, pe lângă aceea că știam de iminenta plecare a Sofiei din Palatul Roz – și, în consecință, a singurătății mele în acel loc, zbătându-mă fără un penny să rămân la suprafață prin Flatbush, cu fragmentele unui roman neterminat – îmi dădeau o adevărată criză de disperare. Mi-era groază de singurătatea care mă aștepta fără de Sofia și Nathan; asta era mult mai greu de îndurat decât lipsa de bani.

Am continuat să mă frământ lăuntric, uitându-mă la chipul Sofiei, gânditor și plecat în jos. Își luase atitudinea aceea, cu care începusem să fiu obișnuit, cu mâinile lipite ușor peste ochi, o postură care conținea o combinație inexprimabilă de emoții (La ce s-o fi gândind acum?, mă întrebam): perplexitate, uluire, amintirea groazei, tristețe resimțită, furie, ură, pierdere, dragoste, resemnare – toate acestea existau acolo pentru o clipă, într-un hățiș întunecat, sub privirile mele. Apoi s-au risipit. Atunci mi-am dat seama că și ea știa la fel de bine firele care nu se legau în cronica pe care mi-o relatase și care, evident, se apropia de sfârșitul ei. Mi-am dat seama, de asemenea, că impulsul care alimentase revărsarea amintirilor toată seara nu se epuizase cu adevărat și că, în ciuda ostenelii, ea era încă sub influența nevoii de a scormoni și de a scoate la lumină tot restul îngrozitorului și inimaginabilului ei trecut, până la drojdia de pe fund.

Chiar și așa, o curioasă dorință de eschivare părea s-o împiedice de a aborda direct relatarea sorții băiatului ei, iar când am stăruit încă o dată – întrebând-o „Și Jan?" –, ea se lăsă să alunece într-un moment de reverie.

— Mi-e atât de rușine de ce am făcut, Stingo – când am

înotat în largul oceanului. Te-am făcut să-ți riști viața așa... asta a fost atât de josnic din partea mea, atât de rău. Trebuie să mă ierți. Dar o să fiu sinceră cu tine spunându-ți că au fost multe momente, din acele zile de război încoace, când m-am gândit să mă sinucid. Se pare că vine și pleacă periodic. În Suedia, imediat ce războiul se sfârșise și mă aflam în centrul acela pentru persoanele deportate, am încercat să mă sinucid acolo. Și ca în visul ăla pe care ți l-am povestit, capela – am obsesia asta cu *le blasphème*[1]. În afara centrului se afla o biserică micuță, nu cred că era catolică, bănuiesc că trebuie să fi fost luterană, dar nu contează – aveam ideea asta că, dacă o să mă sinucid în biserica aia, avea să fie cel mai mare sacrilegiu pe care aș putea să-l comit vreodată, *le plus grand blasphème*, pentru că, vezi tu, Stingo, nu-mi mai păsa; după Auschwitz n-am mai crezut în Dumnezeu sau că El există. Îmi spuneam: El și-a întors fața de la mine, atunci Îl urăsc și, ca să-i arăt și să-i demonstrez ura mea, voi comite cel mai mare sacrilegiu la care mă pot gândi. Și anume să mă sinucid în Biserica Lui, pe pământ sfințit. Mă simțeam atât de rău, eram atât de slăbită și de bolnavă, dar după o vreme mi-am mai recăpătat din puteri și, într-o noapte, m-am hotărât să-mi duc planul la îndeplinire.

Așa că am ieșit pe poarta centrului cu o bucată ascuțită de sticlă, pe care o găsisem în spitalul unde mă țineau. Era destul de ușor de făcut. Biserica era chiar la doi pași. Nu existau paznici sau supraveghetori și eu am ajuns acolo seara, târziu. Era lumină în biserică și m-am așezat în ultimul rând de bănci, stând multă vreme singură, cu ciobul meu de sticlă. Era vară. În Suedia e întotdeauna lumină, noaptea, în timpul verii, rece și palidă. Locul acela se afla undeva la țară și puteam auzi broaștele de afară și simțeam mirosul de brad și de pini. Era un miros plăcut, care-mi aducea aminte de Dolomiții de când eram copil. O vreme, mi-am închipuit că port o conversație cu Dumnezeu. Unul dintre lucrurile pe care mi le-am imaginat că le spunea El a fost: „De ce vrei să-ți iei viața, Sofia, în sfântul Meu lăcaș?". Și-mi amintesc că i-am răspuns cu voce tare: „Dacă Tu, care ești atoateștiutor,

[1] Blasfemia (în lb. franceză, în original).

nu știi, Doamne, atunci nu pot să-ți spun". Atunci El a zis: „Deci, e secretul tău". Și eu i-am răspuns: „Da, e secretul meu față de Tine. Ultimul meu secret". Și atunci am început să-mi tai venele. Și vrei să știi ceva, Stingo? Chiar mi-am crestat un pic încheietura și a durut și a sângerat un pic, dar după aceea m-am oprit. Și vrei să știi ce m-a oprit? Îți jur, un singur lucru. Un singur lucru! N-a fost din cauza durerii sau a fricii. Nu-mi era frică de nimic. Din pricina lui Rudolf Höss. M-am gândit pe neașteptate la Höss și știam că era viu, pe undeva prin Polonia sau Germania. I-am văzut chipul drept în fața mea, chiar în clipa în care ciobul îmi tăia încheietura. Și m-am oprit din tăiat și – știu că sună a *folie*[1], Stingo – ei bine, am înțeles, într-o străfulgerare, că nu pot să mor câtă vreme Rudolf Höss este viu. Ar fi fost triumful lui final.

Urmă o pauză lungă, apoi:

— Nu mi-am mai văzut niciodată băiatul. Vezi tu, în dimineața aceea, Jan nu era în biroul lui Höss, când am intrat eu. Nu era acolo. Fusesem atât de sigură că era acolo încât am crezut că poate se ascunsese sub masă, știi, ca să mă păcălească. M-am uitat în jur, dar nu era nici urmă de Jan. Am crezut că trebuie să fie o glumă, *știam* că trebuia să fie acolo. L-am strigat. Höss închisese ușa și stătea acolo, urmărindu-mă. L-am întrebat unde era băiețelul meu. El mi-a spus: „Aseară, după ce ai plecat, mi-am dat seama că n-aș fi putut să-ți aduc băiatul aici. Îmi cer iertare pentru decizia aceea nefericită. Să-l fi adus aici ar fi fost periculos – mi-ar fi compromis poziția". Nu-mi venea să cred, nu mi-a venit să cred că spusese asta, chiar nu puteam să cred. Apoi, dintr-odată, am crezut-o, am crezut-o complet. Și atunci mi-am pierdut mințile. Am înnebunit. Am înnebunit!

Nu-mi aduc aminte nimic din ce-am făcut – totul a fost întuneric, pentru o vreme –, dar se pare că am făcut două lucruri. L-am *atacat* pe Höss, l-am atacat cu mâinile goale. Știu asta pentru că, după ce întunericul s-a risipit și eu stăteam în fotoliul unde mă îmbrâncise el, mi-am ridicat ochii și am văzut locul de pe obrazul lui unde-l zgâriasem cu unghiile. Își ștergea niște urme de sânge de pe locul acela cu

[1] Nebunie (în lb. franceză, în original).

batista. Se uita în jos, spre mine, dar în ochii lui nu era nici urmă de mânie, părea foarte calm. Celălalt lucru pe care mi-l amintesc este ecoul din urechile mele, sunetul propriei mele voci, când țipasem la el, în urmă cu un minut: „Gazează-mă, atunci!" mi-amintesc că i-am strigat. „Gazează-mă, cum mi-ai gazat și fetița!". Am strigat la el, încontinuu: „Gazează-mă, atunci, tu..." Et cetera. Și trebuie să-i fi strigat o mulțime de sudalme în germană, pentru că mi le aminteam ca pe un ecou în urechile mele. Dar apoi mi-am luat doar capul în mâini și am început să plâng. Nu l-am auzit spunând ceva și, în cele din urmă, i-am simțit mâna pe umărul meu. I-am auzit vocea: „Repet, îmi pare rău", a zis el, „n-ar fi trebuit să iau acea hotărâre. O să încerc să îndrept lucrurile față de tine cumva, în alt fel. Ce altceva aș mai putea face pentru tine?". Stingo, a fost atât de ciudat să-l aud pe omul acela vorbindu-mi așa – punându-mi o astfel de întrebare cu o asemenea voce, cerându-și iertare, știi, întrebându-mă *pe mine* ce ar putea să facă *el*.

Și atunci, firește, m-am gândit la Lebensborn și la ceea ce spusese Wanda că ar fi trebuit să încerc – lucrul de care ar fi trebuit să-i pomenesc lui Höss cu o zi înainte, dar nu fusesem în stare s-o fac. Așa că m-am calmat și m-am oprit din plâns, iar la sfârșit mi-am ridicat ochii la el și i-am spus: „Ai putea face un lucru pentru mine". Am folosit cuvântul „Lebensborn" și am știut imediat, din privirea ochilor lui, că știa despre ce vorbeam. I-am zis ceva de felul ăsta, i-am zis: „Ai putea să-mi muți băiatul din Lagărul copiilor în programul Lebensborn, pe care îl are SS-ul și de care știi și tu. L-ai putea trimite în Reich, unde ar deveni un bun german. Oricum este blond și arată deja ca un neamț, și vorbește germana perfect, la fel ca și mine. Nu sunt mulți copii polonezi ca el. Îți dai seama cât de potrivit ar fi băiatul meu pentru Lebensborn?". Îmi amintesc că mult timp Höss n-a răspuns nimic, doar a stat acolo, atingându-și ușor locul de pe obraz unde îl zgâriasem eu. Apoi a zis cam așa: „Cred că ceea ce mi-ai spus tu ar putea fi o soluție viabilă. O să mă interesez". Dar asta n-a fost de ajuns pentru mine. Știam că încercam să mă agăț de vreun pai salvator, disperată, și mi-ar fi putut pur și simplu închide gura pe loc – dar trebuia s-o spun, trebuia să spun:

„Nu, trebuie să-mi dai un răspuns mai hotărât decât atât, nu mai pot îndura să trăiesc în nesiguranță". După o clipă, el a spus: „Bine, o să am grijă să fie mutat din lagăr". Dar nici atât nu mi se părea de ajuns. Am spus: „Și eu cum o să știu? Cum o să știu sigur că a fost luat de aici? Trebuie să-mi promiți și asta", am continuat eu, „Trebuie să-mi promiți c-o să-mi spui unde anume a fost dus, în Germania, ca într-o bună zi, când o să se termine războiul, să pot să-l revăd".

Lucrul ăsta din urmă, Stingo, nici nu-mi venea să cred că îl spusesem, că-i adresasem asemenea pretenții acelui om. Dar, adevărul e, vezi tu, că mă bizuiam pe ceea ce simțea el pentru mine, pe emoția aceea pe care o arătase pentru mine în ziua precedentă, știi, când mă îmbrățișase și când spusese „Crezi că sunt vreun monstru?". Mă bizuiam pe vreo fărâmă de omenie rămasă în el ca să mă ajute. Așadar, după ce am spus astea, el a tăcut iarăși o vreme, după care mi-a răspuns așa: „Bine, promit. Promit că băiatul ăla o să fie mutat din lagăr și că o să primești vești din locul în care se află, din când în când". Atunci i-am zis – știam că riscam să-i stârnesc mânia, dar nu m-am putut abține: „Cum aș putea fi sigură de asta? Fetița mea a murit deja, iar fără Jan nu-mi va mai rămâne nimic. Ieri, mi-ai spus că o să mă lași să-l văd pe Jan, dar nu m-ai lăsat. Ți-ai luat cuvântul înapoi". Asta trebuie să-l fi... ei, bine, să-l fi *lovit* cumva, pentru că atunci a spus: „Poți să fii sigură. O să primești un mesaj de la mine, din când în când. Ai asigurările mele și cuvântul meu de ofițer german, cuvântul meu de onoare".

Sofia s-a oprit și a privit în lumina tulbure care se aprindea seara în Curtea Arțarului, invadată de un roi fâlfâitor de fluturi de noapte rătăcitori, localul fiind pustiu acum, în afară de noi doi și de barman, un irlandez obosit care scotea un clinchet înfundat din registrul de casă. Apoi a zis:

— Dar omul ăsta nu s-a ținut de cuvânt, Stingo. Iar eu nu mi-am mai văzut niciodată băiatul. De ce-oi fi crezut eu că SS-istul ăla putea avea acel lucru care se numește onoare? Poate că din pricina tatălui meu, care întotdeauna vorbea despre armata germană și despre ofițerii ei, cu înaltul lor simț al onoarei, cu principii și altele asemenea, nu știu. Dar Höss nu și-a ținut cuvântul, așa că eu nu știu ce s-a

întâmplat. Höss a părăsit Auschwitz-ul, ducându-se la Berlin curând după asta, iar eu m-am întors la barăci, unde eram o stenografă oarecare. N-am primit niciun fel de mesaj de la Höss, niciodată. Nici măcar când a venit înapoi, în anul următor, nu m-a contactat. Multă vreme mi-am închipuit că... ei bine, că Jan fusese scos din lagăr şi trimis în Germania şi că foarte curând aveam să primesc un mesaj din care voi afla cum o duce, dacă e sănătos şi aşa mai departe. Dar n-am aflat niciodată nimic. Apoi, mai târziu, am primit un bilețel de la Wanda, care scria aşa – atât şi nimic mai mult: „L-am văzut iar pe Jan. O duce bine, cât se poate aici". Stingo, era să mor atunci, pentru că, vezi tu, asta însemna că Jan *nu* fusese scos din lagăr, până la urmă, că Höss nu aranjase să fie luat în programul Lebensborn.

Apoi, la câteva săptămâni după asta, am primit un alt mesaj de la Wanda, la Birkenau, printr-o deținută – o femeie din Rezistența franceză, care a venit la cazarmă. Femeia asta a zis că Wanda îi ceruse să-mi spună că Jan plecase din lagărul de copii. Şi asta m-a umplut, pentru scurt timp, de bucurie, până când mi-am dat seama că nu însemna absolut nimic – că putea însemna doar că Jan murise. Nu trimis la Lebensborn, ci de vreo boală sau ceva – sau doar din cauza iernii, căci se făcuse atât de frig. Şi eu nu aveam niciun mijloc de a afla care era adevărul despre Jan, dacă murise acolo, la Birkenau, sau era în Germania, sau în altă parte.

Sofia făcu o pauză.

— Auschwitz-ul era atât de mare, era atât de greu să obții veşti de la cineva. În orice caz, Höss nu mi-a trimis niciodată mesajul pe care promisese c-o să-l trimită. *Mon Dieu*, a fost o asemenea *imbécilité* din partea mea că un astfel de om ar fi putut avea ceea ce numea el *meine Ehre*[1]. Ce mincinos ordinar! Nu era altceva decât ceea ce numeşte Nathan o jigodie. Iar eu pentru el nu eram decât un *Dreck* polonez cu moț.

După o altă pauză, se uită la mine, peste mâna de la ochi:

[1] Cuvântul meu de onoare (în lb. germană, în original).

— Știi, Stingo, n-am aflat niciodată ce s-a întâmplat cu Jan. Ar fi fost aproape mai bine dacă...

Dar vocea i se stinse.

Acalmie. Enervare. Senzația când bate vântul, vara, că ai ajuns la capătul puterilor. Nu aveam grai să-i răspund ceva Sofiei, după toate acestea; cu siguranță, n-am avut nimic de spus când vocea ei, acum ușor mai ridicată, făcu o afirmație fără menajamente care, oricât de stranie și de sfâșietoare era, pentru mine a însemnat o revelație, care, în lumina tuturor celor aflate înainte, părea să fie doar o nouă perioadă de agonie inserată într-un pustiu nemărginit.

— Am crezut că poate voi afla ceva în cele din urmă. Dar, curând după asta, am primit ultimul mesaj de la Wanda, în care mă anunța că fusese prinsă ca agent al rezistenței. Au dus-o în cunoscuta clădire a închisorii. Au torturat-o, apoi au atârnat-o într-un cârlig, lăsând-o să se stranguleze încet, până la moarte... Ieri, am numit-o pe Wanda o *kvetch*. A fost ultima minciună pe care ți-am spus-o. A fost cea mai grozavă persoană pe care am cunoscut-o vreodată.

Stând acolo, în lumina palidă, și Sofia, și eu am avut, cred, sentimentul că nervii ne fuseseră întinși până aproape de a plesni de acumularea lentă de prea mult din ceea ce era virtual de nesuportat. Cu un sentiment al negației decisive, finale, aproape ca o panică, nu mai voiam să mai aud nimic despre Auschwitz, niciun cuvânt în plus. Totuși, o urmă din impulsul de care am vorbit mai rămăsese încă în Sofia (deși mi-am dat seama că și vigoarea ei era zdrențuită și ferfeniță) și a continuat să vorbească, îndeajuns cât să-mi povestească, într-o izbucnire scurtă și înflăcărată, cum își luase rămas-bun de la comandantul Auschwitz-ului.

— Mi-a spus: „Acum, du-te". Și m-am întors și am pornit spre ușă, spunându-i doar „*Danke, mein Kommandant*, pentru că mă ajutați". Atunci, el a zis – crede-mă, Stingo – chiar așa a zis. A zis: „Auzi muzica asta? Îți place Franz Lehár? E compozitorul meu preferat". Am fost atât de surprinsă de această întrebare ciudată încât abia am putut să-i răspund. Franz Lehár, m-am gândit eu, apoi m-am trezit că spun: „Nu, nu chiar. De ce?". El a părut dezamăgit pentru un moment, apoi a zis iar: „Acum, du-te". Și am plecat. Am

coborât, pe lângă uşa camerei lui Emmi, iar acolo era din nou radioul acela, care cânta. De data asta l-aş fi putut lua cu uşurinţă, pentru că m-am uitat în jur cu mare băgare de seamă, şi nu era nici urmă de Emmi, pe nicăieri. Dar, cum spuneam, nu aveam curajul să fac ce ar fi trebuit să fac, cu speranţa mea pentru Jan şi toate celelalte. Şi ştiam că, de data asta, pe mine m-ar fi suspectat cea dintâi. Aşa că am lăsat radioul acolo şi am simţit deodată că mă urăsc din toată inima. Dar l-am lăsat acolo, cântând. Poţi să-ţi închipui ce cânta la radio? Ghiceşte, Stingo!

Există câte un moment într-o naraţiune ca aceasta când o intervenţie de ironie pare nepotrivită, probabil chiar „contraindicată" – în ciuda impulsului stăruitor de-a o face totuşi –, pentru modul în care ironia tinde să devină atât de repede grea ca plumbul, solicitând astfel răbdarea cititorului şi deopotrivă încrederea lui în autor. Dar de vreme ce Sofia era martora mea de toată încrederea, recurgând ea însăşi la ironie ca un soi de *coda* la o mărturisire de care nu aveam niciun motiv să mă îndoiesc, trebuie să-i consemnez aici şi observaţia ei finală, adăugând doar comentariul că aceste cuvinte ale ei au fost rostite cu acel ton şovăitor, de pandemoniu emoţional epuizat, mistuit, indistinct – în parte hilaritate, în parte tristeţe profundă – pe care nu-l mai auzisem niciodată la Sofia şi doar rareori mi se întâmplase să-l aud la alţii şi care semnala, fără îndoială, începutul isteriei.

— Ce cânta?, am întrebat.

— Uvertura la opereta lui Franz Lehár, zise ea cu răsuflarea tăiată, *Das Land des Lächelns* – Ţara Surâsului.

Era mult trecut de miezul nopţii când ne-am întors, mergând agale, la Palatul Roz. Sofia era calmă acum. Nu era nimeni pe afară, în întunericul înmiresmat, iar de-a lungul străzilor străjuite de arţari, casele venerabililor burgeri ai Flatbushului aveau luminile stinse şi cufundate în liniştea somnului. Mergând pe lângă mine, Sofia îşi petrecu braţul pe după mijlocul meu şi parfumul ei pentru moment mi-a răscolit toate simţurile, dar am înţeles că gestul era mai degrabă frăţesc sau prietenesc şi, de altfel, lungul ei recital

mă lăsase mult departe de orice dorință trupească. Tristețea și disperarea atârnau deasupra mea ca însuși întunericul nopții de august și m-am întrebat, într-o doară, dacă voi fi în stare să dorm.

Apropiindu-ne de fortăreața doamnei Zimmermann, unde un bec lumina stins în holul rozaliu, ne-am împiedicat de trotuarul înalt, iar Sofia vorbi pentru prima oară de când părăsiserăm barul.

— Ai vreun ceas deșteptător, Stingo? Trebuie să mă trezesc devreme, mâine-dimineață, ca să-mi duc lucrurile la noua locuință și apoi să ajung la timp la serviciu. Doctorul Blackstock a fost foarte înțelegător cu mine în ultimele zile, dar chiar cred că trebuie să mă întorc la muncă. Vrei să treci pe la mine, pe la mijlocul săptămânii?

Am auzit-o înăbușindu-și un căscat. Eram gata să-i răspund despre ceasul deșteptător, când o umbră, cenușie, se desprinse dintre umbrele mai negre care înconjurau veranda din fața casei. Inima mea a tresărit doar o clipă și am spus:

— O, Doamne!

Era Nathan. I-am șoptit numele exact când îl recunoscu și Sofia și scoase un geamăt slab. Pentru o clipă, m-am gândit, presupun că întemeiat, că avea să ne atace. Dar apoi l-am auzit pe Nathan spunând cu blândețe:

— Sofia.

Iar ea își desprinse brațul de după mijlocul meu cu atâta grabă încât mi-a scos poalele cămășii din pantaloni. M-am oprit și am rămas chiar nemișcat, în timp ce ei s-au repezit unul la altul prin clarobscurul luminii tremurând printre frunze, și am putut auzi sunetele suspinelor pe care le scotea Sofia chiar înainte de a se întâlni și de a se îmbrățișa. Câteva clipe lungi au stat îmbrățișați, contopiți într-un singur trup, prin întunericul nopții de vară. În cele din urmă, l-am văzut pe Nathan lăsându-se încet în genunchi, pe asfalt, unde, îmbrățișându-i picioarele Sofiei, rămase nemișcat un timp ce mi s-a părut interminabil, încremenit într-o postură de venerație, sau fidelitate, sau căință, sau implorare – sau toate acestea la un loc.

Capitolul 14

Nathan ne-a cucerit din nou cu uşurinţă, tocmai la ţanc.

După remarcabila noastră împăcare, dulce şi fără probleme – Sofia, Nathan şi Stingo –, unul dintre primele lucruri pe care mi le amintesc că s-a întâmplat a fost acesta: Nathan mi-a dat două sute de dolari. La două zile după fericita lor întâlnire, după ce Nathan s-a mutat din nou cu Sofia la etaj, iar eu m-am ascuns din nou în bârlogul meu rozprimulă, Nathan a aflat de la Sofia despre faptul că fusesem jefuit. (Morris Fink, întâmplător, nu fusese vinovatul. Nathan observase că geamul de la baia mea fusese forţat – lucru pe care Morris n-ar fi avut de ce să-l facă. Mi-a fost ruşine de mine, pentru bănuiala mea nedreaptă.) În următoarea după-amiază, întorcându-mă de la masa de prânz, de la o braserie de pe Ocean Avenue, am găsit pe biroul meu cecul de la el, pe numele meu, pentru suma aceea care, în 1947, pentru cineva în situaţia mea, de virtuală sărăcie lucie, nu poate fi descrisă decât ca, ei bine, imperială.

Prins cu agrafă de cec, era un bileţel: *Pentru marea glorie a literaturii sudiste.* Am rămas stupefiat. Firește, banii erau mană cerească, scoţându-mă de la ananghie într-un moment în care îmi făceam o mie de griji pentru viitorul apropiat. Era aproape cu neputinţă să-i refuz. Însă diversele mele scrupule religioase şi ereditare îmi interziceau să-i accept ca pe un dar.

Astfel, după numeroase negocieri şi o controversă prietenească, am ajuns la ceea ce s-ar putea numi un compromis. Cele două sute de dolari aveau să rămână un dar atât timp cât şi eu aveam să rămân un scriitor nepublicat. Dar când şi dacă primul meu roman avea să-şi găsească un editor, iar eu aveam să câştig destui bani cât să nu mai fiu sub presiune financiară – *atunci* şi numai atunci Nathan avea să accepte să-i returnez, oricât aş fi dorit eu să-i dau (fără dobândă). O voce rezervată, firavă, răuvoitoare din străfundul conştiinţei îmi şoptea că această generozitate era maniera lui Nathan de a mă împăca pentru grosolanul atac pe care-l făcuse la adresa cărţii mele cu doar câteva nopţi în urmă, atunci când ne expulzase atât de dramatic şi de crud pe Sofia şi pe mine din viaţa lui. Dar mi-am alungat acest gând ca nedemn, mai ales în lumina celor pe care le aflasem de curând, de la Sofia, despre tulburarea indusă de droguri care, fără îndoială, îl făcuse să spună lucruri iresponsabile şi odioase – cuvinte pe care acum era foarte clar că nu şi le mai amintea. Cuvinte care, sunt sigur, nu figurau în amintirea lui cum nu figura nici purtarea lui smintită şi distructivă. Pe de altă parte, îi eram, pur şi simplu, devotat lui Nathan, cel puţin acelui Nathan fascinant, generos, dinamic, care se lepădase de anturajul lui de demoni – şi de vreme ce *acest* Nathan se întorsese la noi, un Nathan mai degrabă tras la faţă şi palid, dar aparent purificat de ororile care-l posedaseră recent, căldura şi afecţiunea fraternă, renăscute, pe care le simţeam acum erau minunate; încântarea mea nu era întrecută decât de reacţia Sofiei, a cărei bucurie era o formă de delir abia controlat, foarte emoţionant la vedere. Continua şi neştirbita ei afecţiune pentru Nathan m-a umplut de veneraţie. Violenţa asupra ei era limpede că fusese fie uitată, fie complet iertată. Sunt sigur că l-ar fi primit înapoi la pieptul ei cu tot atâta ardoare şi iertare necondiţionată şi dacă ar fi fost condamnat ca pedofil sau ca ucigaş feroce.

Nu ştiam unde şi-a petrecut Nathan cele câteva zile şi nopţi de după acel cumplit spectacol pe care-l pusese în scenă la Curtea Arţarului, deşi din aluziile scăpate Sofiei am dedus că îşi căutase adăpost la fratele lui, în Forest Hills. Însă absenţa lui şi locul unde se retrăsese nu păreau să conteze;

în același fel, farmecul lui personal devastator făcea să pară de mică importanță faptul că recent ne făcuse cu ou și cu oțet pe Sofia și pe mine, într-o asemenea revărsare de antipatie și venin, încât ne îmbolnăvise pe amândoi fizic. Într-un fel, dependența aceea cu suișuri și coborâșuri pe care Sofia mi-o descrisese atât de viu și de înspăimântător avusese efectul de a-i deveni încă și mai apropiat lui Nathan, acum, că se întorsese; așa romantică precum fără îndoială că era reacția mea, sinele lui demonic – acel Mr. Hyde, *persona* care îl poseda și îi devora măruntaiele, din când în când – mi se părea acum o parte integrantă și obligatorie a straniului său geniu și i-o acceptam, cu doar foarte vagi temeri despre vreo recurență virulentă în viitor. Sofia și cu mine eram – ca s-o spun pe-a dreaptă – ușor de sedus. Fusese destul ca el să reintre în viețile noastre, ca să simțim că ne aduce același entuziasm, generozitate, energie, amuzament, magie și *dragoste* pe care noi le crezuserăm dispărute pentru totdeauna. Și, de fapt, întoarcerea lui la Palatul Roz și instalarea, încă o dată, în confortabilul cuibușor al dragostei de la etaj mi s-au părut atât de firești, încât nici până în ziua de azi nu-mi amintesc când sau cum își transportase toate lucrurile înapoi, mobilier, haine și tot dichisul, pe care le luase când ridicase tabăra în acea noapte tristă, punându-le la loc astfel încât ziceai că nu plecase niciodată cu toate acelea după el.

Era din nou ca pe vremuri. Rutina zilnică s-a reluat ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic, niciodată – de parcă accesul de furie al lui Nathan nu adusese niciodată camaraderia și fericirea noastră tripartită în prag de distrugere definitivă. Era de acum septembrie, iar arșița verii încă mai plutea deasupra străzilor fierbinți ale cartierului, într-un abur scânteietor. În fiecare dimineață, Nathan și Sofia luau câte un metrou, separat, din gara BMT de pe Church Avenue – el, pentru a se duce la laboratorul său de la Pfizer, ea, la cabinetul doctorului Blackstock, în centrul Brooklynului. Și eu mă întorceam, fericit, la familiara mea masă de scris din stejar. Refuzasem s-o las pe Sofia să mă mai obsedeze ca țintă a dragostei mele, cedând-o de bunăvoie în favoarea bărbatului mai în vârstă, căruia îi aparținea atât de firesc și de drept, și acceptând fără proteste, încă o dată, evidența

că pretențiile mele la inima ei fuseseră tot timpul modeste și, în cel mai bun caz, de amator. Astfel, fără nicio Sofia care să-mi mai provoace reverii zadarnice, m-am întors la romanul meu întrerupt cu sârguință energică și un mai viu simț al obiectivului final. Bineînțeles, ar fi fost cu neputință să nu rămân cu gândul și, într-o oarecare măsură, uneori deprimat, la cele povestite de Sofia din trecutul ei. Însă, în general, puteam să-mi scot povestea ei din minte. Viața într-adevăr merge înainte. De asemenea, am fost luat pe sus de un îmbucurător șuvoi creator și eram foarte conștient că și eu aveam de spus povestea mea tragică, pentru care consacram toate orele mele de muncă. Probabil inspirat de donația bănească a lui Nathan – întotdeauna cea mai bună formă de încurajare pe care o poate primi un artist creator –, am început să lucrez cu ceea ce după mine ar trebui să fie descrisă drept o viteză impetuoasă, corectând și cizelând din mers, tocind unul după altul creioanele mele Venus Velvet, în timp ce cinci, șase, șapte, uneori chiar opt sau nouă foi de hârtie galbenă se strângeau pe masa mea după o lungă dimineață de lucru.

Și (cu totul separat de bani), Nathan își reluase încă o dată rolul de sprijinitor, frate, mentor, critic constructiv și bun prieten drag în toate privințele, pentru care avusesem o deosebită considerație de la bun început. Din nou, el a început să se ocupe de proza mea prelucrată până la epuizare – după mai multe zile de trudă din partea mea, când obțineam vreo douăzeci și cinci, treizeci de pagini, el lua manuscrisul în camera lui, să-l citească, și, după vreo câteva ore, se întorcea, de regulă zâmbind, aproape întotdeauna gata să-mi acorde singurul lucru de care aveam nevoie cel mai mult, lauda, deși mai niciodată lauda aceasta nu era modificată sau cinstit condimentată de câte un calup de critică aspră; ochiul lui era nemilos de ager în a găsi fraza care șchiopăta în vreun ritm stângaci, reflecțiile teatrale, pierderile de vreme onanistice, metaforele mai puțin fericite. Dar, în cea mai mare parte, puteam spune că era captivat de-a dreptul de ficțiunea mea neagră din Tidewater, de peisajul și clima pe care încercam să le redau cu toată pasiunea, precizia și afecțiunea pe care le putea pune la bătaie tânărul meu talent

ce tocmai începea să se dezvăluie, de micul grup înnebunit de durere al personajelor care prindeau viață pe pagină în timp ce le conduceam în călătoria lor funerară, bolnavă de anxietate, prin șesurile Virginiei, și, cred, în cele din urmă și cel mai sincer de o anume viziune proaspătă asupra Sudului care (în pofida influenței lui Faulkner, pe care Nathan o detectase și pe care eu o recunoscusem cu dragă inimă) era unică și, cum spunea el, „electrizant" personală. Eram în secret foarte încântat să știu că, în mod subtil, prin întreaga alchimie a artei mele, păream că reușesc să convertesc, treptat, prejudecata lui Nathan împotriva Sudului în ceva care semăna cu acceptarea sau cu înțelegerea. Am descoperit că nu mai îndrepta asupra mea zeflemelele lui despre buză-de-iepure și herpes, despre linșaje și mârlani. Opera mea începuse să-l impresioneze puternic și fiindcă îl admiram și îl respectam atât de mult mă simțeam nespus de mișcat de reacția lui.

— Acea scenă a petrecerii din clubul provincial este grozavă, mi-a spus el, pe când ședeam în camera mea, într-o după-amiază de sâmbătă. Mai ales fragmentul ăla scurt, cu dialogul dintre mamă și slujnica de culoare – nu știu, mi se pare că e drept la țintă. Iar senzația aia de vară în Sud, nu știu cum o redai atât de bine.

M-am umplut de mândrie, în sinea mea, murmurându-i mulțumiri, și am băut repede din cutia mea de bere.

— Acum merge șnur, am zis eu, conștient de modestia mea forțată. Mă bucur că-ți place, chiar mă bucur.

— Poate ar trebui să mă duc în Sud, zise el, să văd personal cum e. Povestirea asta a ta îmi deschide apetitul. Tu ai putea să-mi fii ghid. Ce-ai zice de asta, bătrâne? O călătorie prin fosta Confederație?

M-am trezit că aprob imediat ideea, cu entuziasm.

— Doamne, da!, am zis. Asta ar fi extraordinar. Am putea să începem din Washington și apoi să coborâm. Am un fost coleg de școală și prieten la Fredericksburg, care știe o grămadă despre Războiul Civil. Am putea să stăm la el și să vizităm toate câmpurile de bătălie din nordul Virginiei. Manassas, Fredericksburg, Wilderness, Spotsylvania – toată scena. Apoi închiriem o mașină și mergem la Richmond,

vedem Petersburgul şi ne îndreptăm spre ferma tatălui meu, în districtul Southampton. Se apropie vremea culesului de arahide...

Pot să spun că Nathan s-a entuziasmat imediat la această propunere, sau această încuviinţare, dând din cap viguros, în timp ce în avântul meu odată pornit continuam să-i vorbesc despre frumuseţile circuitului nostru. Vedeam călătoria asta drept educativă, serioasă, edificatoare, dar şi distractivă. După Virginia: regiunea de coastă din Carolina de Nord, unde copilărise dragul meu tată, apoi Charleston, Savannah, Atlanta şi o excursie de voie prin inima Dixielandului, prin dulcile măruntaie ale Sudului – Alabama, Mississippi – încheind în New Orleans, unde stridiile erau grase şi suculente şi costau doi cenţi bucata, *gumbo*[1]-ul era nemaipomenit, şi langustele se găseau peste tot.

— Ce mai călătorie!, am jubilat eu desfăcând încă o cutie de bere. Bucătărie sudistă. Pui fript. Turte de mălai. Mazăre cu costiţă. Terci de porumb. Varză-de-mare. Şuncă de ţară cu sos de cafea. Nathan, cum eşti tu expert gastronomic, o să înnebuneşti de fericire!

Eram în culmea entuziasmului de la bere. Ziua aproape că zăcea în prostraţie de arşiţă, dar dinspre parc sufla o adiere de vânt şi prin tremurul transperantelor de la fereastră auzeam Beethovenul de la etaj. Ceea ce era, bineînţeles, mâna Sofiei, care se întorsese acasă după jumătatea ei de zi de muncă de sâmbăta şi care întotdeauna dădea fonograful la maximum, în timp ce făcea un duş. Mi-am dat seama, chiar când îmi ţeseam fantezia despre Sud, că băteam toba la greu, vorbind exact ca un sudist învederat, ale cărui atitudini le detestam la fel de tare cum detestam insolenţa newyorkezilor, stăpâniţi de liberalismul ăla doct şi animozitatea faţă de Sud, care mă irita nespus, dar nu conta; eram însufleţit după o lungă dimineaţă de muncă deosebit de rodnică, iar vraja Sudului (ale cărui privelişti şi dialecte mă chinuisem atât să le aştern pe hârtie, storcându-mi sufletul de vlagă) acţiona asupra mea ca un mic extaz sau ca un mare dor. Fireşte, mai simţisem valul ăsta de melancolie

[1] O supă sau mâncare îngroşată cu boabe de bame.

dulce-amăruie de atâtea ori înainte – cel mai recent când, într-un acces considerabil mai puțin sincer, galanteriile mele de mămăligar sudist eșuaseră atât de lamentabil de-a o fermeca pe Leslie Lapidus –, însă azi dispoziția aceasta părea deosebit de fragilă, tremurătoare, subtilă și străvezie, simțeam că stau să plâng, revărsând lacrimi rușinoase, dar magnific de sincere. Minunatul adagio din *Simfonia a IV-a* plutea până la mine, contopindu-se ca o bătaie de inimă omenească liniștită, fermă, cu exaltarea mea.

— De acord cu tine, bătrâne, l-am auzit pe Nathan spunând din fotoliul din spatele meu. Știi, chiar era timpul să văd Sudul. Ai spus tu ceva, pe la începutul verii – pare o veșnicie de atunci –, ai spus ceva despre Sud care mi-a rămas înfipt în creier. Sau cred c-ar trebuit să spun că, mai precis, e despre Nord *și* Sud. Ne-am contrazis noi odată, cum obișnuiam s-o facem, și îmi amintesc că ai spus ceva cum că sudiștii barem s-au aventurat în Nord, ca să vadă cum arată Nordul, în vreme ce nordiștii foarte rar și-au dat osteneala să călătorească vreodată în Sud, ca să se uite de-aproape la ținuturile alea. Îmi amintesc că spuneai ce *infatuați* par nordiștii în ignoranța lor voită și prezumțioasă. Ai spus că asta era ignoranță intelectuală. Cuvintele astea le-ai folosit – iar, la vremea aceea, mi s-au părut teribil de tari –, dar mai târziu am început să mă gândesc mai bine la asta și mi-am dat seama că s-ar putea să ai dreptate.

Se opri câteva clipe, apoi, cu o neprefăcută convingere, spuse:

— Mărturisesc că sufăr și eu de aceeași ignoranță. Cum am putut să urăsc un loc pe care nu l-am văzut sau nu l-am cunoscut niciodată? Sunt de acord cu tine. O să facem călătoria asta!

— Să fie cu noroc, Nathan, am răspuns eu, înduioșat de prietenie și de Rheingold.

Cu berea în mână, m-am îndreptat spre baie, să mă ușurez. Eram un pic mai beat decât crezusem. Am stropit tot scaunul. Peste zgomotul șiroiului, am auzit vocea lui Nathan:

— Am dreptul la câteva zile de concediu de la laborator pe la mijlocul lui octombrie și, până atunci, la cum lucrezi

acum, ar trebui să ai şi tu o bună parte din cartea ta pusă la punct. O să ai nevoie, probabil, de un mic respiro. Ce-ar fi să programăm călătoria pentru atunci? Sofia n-a avut niciun concediu de la şnapanul ăla de când lucrează pentru el, aşa că are şi ea dreptul la vreo două săptămâni. Eu aş putea să împrumut maşina fratelui meu, decapotabila. N-o să aibă nevoie de ea, căci şi-a cumpărat un nou Oldsmobile. O să mergem cu maşina până la Washington...

În timp ce el vorbea, privirea mi s-a oprit la dulăpiorul de medicamente – seiful acela care mi se păruse atât de sigur, până la furtul suferit de curând. Cine fusese oare făptaşul, m-am întrebat, acum, că Morris Fink fusese absolvit de crimă? Vreun borfaş din Flatbush, unde hoţii mişunau întotdeauna. Nu-mi mai păsa cu adevărat şi am simţit că furia şi tristeţea mea de mai înainte erau acum înlocuite de o ciudată şi complicată nelinişte în privinţa banilor furaţi, care, la urma urmelor, fuseseră obţinuţi din vânzarea unei fiinţe omeneşti. Artiste! Sclavul bunicii mele, sursa salvării mele. Băiatul-sclav Artiste mă înzestrase cu mijloacele băneşti pentru traiul meu de vara asta în Brooklyn; prin sacrificiul postum al cărnii şi sângelui său contribuise în mare măsură să mă ţină pe linia de plutire până când începusem să pun romanul pe roate, aşa că poate fusese justiţia divină care hotărâse ca Artiste să nu mă mai sprijine. Supravieţuirea mea nu avea să mai fie asigurată de acei bani pătaţi de-o vină întinsă pe un secol. M-am bucurat într-un fel că nu mai aveam acei bani ai sângelui, că scăpasem de sclavie.

Totuşi, cum aş fi putut *vreodată* scăpa de sclavie? Mi se pusese un nod în gât şi am rostit cuvântul cu voce tare:

— Sclavie!

Sălăşluia undeva în străfundul conştiinţei mele o dorinţă nestăpânită de a scrie despre sclavie, să fac sclavia să-şi dezvăluie cele mai adânc îngropate şi tulburătoare secrete ale sale, la fel de necesară ca şi însăşi dorinţa de a scrie, aşa cum făcusem şi de dimineaţă, despre moştenitorii acelei instituţii care, acum, în anii 1940, se zbăteau să supravieţuiască în mijlocul smintitului apartheid din Tidewater, Virginia – iubita şi hărţuita mea familie de burghezi din Noul Sud, care-şi executa fiecare mişcare, fiecare gest, în prezenţa unei

vaste și prolifice armate de martori negri, toți născuți din pântecul sclaviei. Și oare nu eram cu toții, albi și negri, încă înrobiți? Știam că în febra minții mele și în cele mai neliniștite regiuni ale inimii aveam să fiu înlănțuit de sclavie atât timp cât rămâneam scriitor. Apoi, deodată, după o plăcută, leneșă, și ușor amețită de băutură hoinăreală a minții, de la Artiste la tatăl meu, apoi la viziunea unui botez al negrilor cu robe albe în mâlosul râu James și înapoi la tatăl meu, sforăind în Hotelul McAlpin – m-am gândit pe neașteptate la Nat Turner și am fost străpuns de un junghi de nostalgie atât de intens, că l-am simțit ca pe o lamă de pumnal. M-am extras din baie cu mers împleticit și cu un nume pe buze care, rostit nițel cam prea tare, l-a făcut pe Nathan să tresară din cauza intensității lui incoerente:

— Nat Turner!, am răcnit eu.

— Nat Turner?, repetă Nathan cu o expresie nedumerită. Cine naiba e Nat Turner?

— Nat Turner, am zis, a fost un sclav negru care, în anul 1831, a ucis vreo șaizeci de albi – nici măcar unul dintre aceștia, aș putea adăuga, nefiind băiat evreu. A trăit nu departe de orașul meu natal, de pe malul râului James. Ferma tatălui meu e chiar în mijlocul ținutului unde el și-a condus sângeroasa răscoală.

Și am început să-i povestesc lui Nathan puținul pe care-l știam despre această prodigioasă personalitate de culoare, a cărei viață și fapte fuseseră învăluite într-un asemenea mister, încât până și de existența lui abia de-și aminteau oamenii din ținutul acela izolat, darămite restul lumii. În timp ce vorbeam, în cameră a intrat Sofia, curată și proaspătă, trandafirie și extrem de frumoasă; se așează pe brațul fotoliului lui Nathan. Asculta și ea ce spuneam, cu o expresie dulce și preocupată, mângâind absentă umărul lui. Dar am încheiat curând de vorbit, căci mi-am dat seama că nici eu nu puteam spune prea multe despre acel om; apăruse din ceața istoriei pentru a comite gigantica faptă într-o orbitoare explozie de cataclism, apoi se ștersese din amintirea tuturor, la fel de enigmatic cum venise, nelăsând vreo explicație despre el însuși, nicio identitate, nicio revelație despre persoana lui, nimic decât numele. Trebuia să fie descoperit din nou, iar în

după-amiaza aceea, încercând să le povestesc lui Nathan şi Sofiei, cu înflăcărarea şi entuziasmul meu de om pe jumătate beat, mi-am dat seama pentru prima oară că va trebui să scriu despre el şi să-l fac să-mi aparţină şi să-l reconstitui pentru publicul larg.

— Fantastic!, m-am auzit behăind cu veselie de bere. Ştii ceva, Nathan, tocmai am început să înţeleg. O să fac o *carte* despre sclavul ăla. Şi momentul ales e absolut perfect pentru călătoria noastră. Până atunci o să ajung cu romanul meu la un punct unde o să pot liniştit să mă întrerup – fiindcă o să am o bucată zdravănă scrisă. Şi aşa, când o să mergem la Southampton, o să putem să ne plimbăm prin tot ţinutul lui Nat Turner, să stăm de vorbă cu oamenii, să ne uităm la toate casele vechi. O să pot să mă îmbib de atmosferă şi, de asemenea, să fac o mulţime de însemnări, să adun informaţii. Ăsta o să fie materialul pentru următoarea mea carte, un roman despre bătrânul Nat. Între timp, tu şi Sofia vă veţi adăuga nişte cunoştinţe foarte valoroase educaţiei voastre. O să fie una dintre cele mai interesante părţi ale călătoriei noastre...

Nathan îşi petrecu un braţ pe după Sofia şi o strânse tare în braţe.

— Stingo, zise el, abia aştept. În octombrie o s-o pornim spre Dixieland.

Apoi îşi ridică ochii spre Sofia. Privirile drăgăstoase pe care le-au schimbat – clipa aceea fugară, în care ochii li s-au întâlnit şi s-au topit unii într-alţii, dar extrem de intensă – au fost atât de stingheritor de intime încât m-am întors scurt cu spatele.

— Să-i spun?, o întrebă el pe Sofia.

— De ce nu?, răspunse ea. Stingo e cel mai bun prieten al nostru, nu?

— Şi, de asemenea, cavalerul nostru de onoare, sper. O să ne *căsătorim* în octombrie!, zise el vesel. Deci, călătoria asta o să fie voiajul nostru din luna de miere.

— Dumnezeule mare!, am zbierat eu. Felicitări!

Şi m-am repezit către fotoliu, sărutându-i pe amândoi – pe Sofia, aproape de ureche, unde am simţit parfumul de gardenie, iar pe Nathan, pe nobilul său nas.

— Este pur şi simplu minunat!, am murmurat eu, cu toată

sinceritatea, uitând complet cum, de curând, se dovedise că astfel de momente extatice, care prevesteau o încântare și mai mare încă, aveau aproape întotdeauna o strălucire care orbea ochii, împiedicându-i să mai vadă dezastrul pornit deja cu toată viteza.

Cam la vreo zece zile după aceea, în ultimul weekend de septembrie, am primit un telefon de la fratele lui Nathan, Larry. Am rămas surprins când, în dimineața aceea, Morris Fink m-a chemat la telefonul soios din hol – surprins să primesc în general un telefon, dar mai ales de la o persoană de care auzisem adesea, dar pe care n-o întâlnisem niciodată. Vocea era caldă și plăcută – aproape ca a lui Nathan, cu rezonanță distinctă de Brooklyn – și la început era destul de degajată, însă apoi căpătă o ușoară nuanță de insistență, când Larry întrebă dacă puteam să ne vedem, cu cât mai repede, cu atât mai bine. A spus că prefera să nu vină la doamna Zimmermann și dacă n-aș avea ceva împotrivă să-l vizitez la el acasă, în Forest Hills. A adăugat că, după cum fireşte că-mi dădeam seama, invitația era în legătură cu Nathan – și urgentă. Fără șovăială, i-am spus că voi fi bucuros să-l văd și am aranjat să-l întâlnesc la el acasă, mai târziu, în după-amiaza aceea.

M-am rătăcit fără speranță în labirintul tunelurilor de metrou care unesc districtele Kinga și Queens, am luat un autobuz care nu trebuia și m-am trezit în dezolantul cartier Jamaica, astfel că am ajuns cu mai bine de o oră întârziere; dar Larry m-a primit cu deosebită curtenie și prietenie. M-a întâmpinat la ușa unui apartament spațios și confortabil, într-o zonă destul de cochetă a cartierului. Aproape că nu mai întâlnisem niciodată pe cineva față de care să simt o atracție atât de spontană. Era un pic mai scund și cu mult mai solid decât Nathan, fireşte, era și mai în vârstă, și semăna izbitor cu fratele său; totuși, deosebirea dintre ei doi ieșea rapid la iveală, căci, dacă Nathan era tot o energie nervoasă, volatilă și neprevăzută, Larry era calm și vorbea așezat, aproape flegmatic, într-un mod cât se poate de liniștitor, ceea ce poate să fi fost o parte a calității lui de medic, dar eu sunt convins că ținea de o esențială tărie de caracter sau

bună-cuviință. M-a făcut să-mi treacă repede stinghereala pentru întârzierea mea și mi-a oferit o sticlă de bere canadiană Molson's, în cel mai afabil mod, spunând:

— Nathan zice că ești cunoscător al băuturilor din malț.

Și am luat loc în niște fotolii în dreptul unei uriașe ferestre deschise, care dădea spre complexul frumoaselor clădiri în stil Tudor, îmbrăcate în iederă, cuvintele lui făcându-mă să mă simt de parcă eram deja cunoștințe vechi.

— Nu trebuie să-ți mai spun că Nathan are o foarte bună părere despre tine, zise Larry, și în parte acesta a fost motivul pentru care te-am chemat până aici. Adevărul este că, în scurtul timp de când cred că te cunoaște, sunt sigur că ai devenit probabil cel mai bun prieten al lui. Mi-a vorbit în amănunt despre lucrarea ta și despre ce scriitor al naibii de bun crede el că ești. Ești primul pe lista preferințelor lui. A fost o vreme, știi – bănuiesc că ți-a spus –, când voia și el să scrie. Ar fi putut să devină aproape orice, în circumstanțe potrivite. În orice caz, după cum sunt sigur că ți-ai dat seama, și-a format un simț critic literar deosebit de pătrunzător și cred că s-ar putea să te încurajeze dacă vei afla că el nu doar crede că scrii un roman dintre cele mai bune, dar te admiră și ca... ei bine, ca *mensh*.

Am dat din cap, emițând niște banalități, și am simțit un val de plăcere. Doamne, cu câtă lăcomie am înghițit o astfel de laudă! Dar rămăsesem tot nelămurit despre motivul vizitei mele. Ceea ce am spus atunci, îmi dau seama acum, ne-a silit deodată pe amândoi să ne concentrăm asupra lui Nathan mult mai rapid decât am fi făcut-o dacă am fi continuat discuția despre talentul meu și despre veritabilele mele virtuți personale.

— Ai dreptate despre Nathan. E cu adevărat remarcabil, știi, să descoperi un om de știință care să pună preț pe literatură, cu atât mai rar unul care să aibă o enormă înțelegere a valorilor literare. Vreau să spun, el este un cercetător biolog de primă mână într-o uriașă companie ca Pfizer...

Larry mă întrerupse blând, cu un zâmbet care nu masca îndeajuns durerea din spatele expresiei.

— Iartă-mă, Stingo – sper că-mi dai voie să-ți spun așa –,

iartă-mă, dar vreau să-ți spun asta fără întârziere, împreună cu celelalte lucruri pe care trebuie să le afli. Nathan *nu* este un biolog cercetător. *Nu* este un om de știință *bona fide*[1] și nu are nicio diplomă, în niciun domeniu. Toate acestea sunt pură invenție. Îmi pare rău, dar cred că e mai bine să știi.

Dumnezeule din ceruri! Eram oare sortit să trec prin viață ca un cățel de pripas, credul și prostănac, iar cei la care țineam cel mai mult să mă îmbrobodească tot timpul? Nu era destul că Sofia îmi turnase minciuni peste minciuni, acum și Nathan...

— Dar nu înțeleg, am început eu, vrei să spui că...

— Vreau să spun următoarele, mă întrerupse Larry cu blândețe. Vreau să spun că treaba asta cu biologia este mascarada fratelui meu – o mască, nimic altceva. Oh, e adevărat că se duce la Pfizer în fiecare zi. Are o slujbă în compania aceea, dar la bibliotecă, o sinecură modestă unde poate citi mult fără să deranjeze pe nimeni și, ocazional, face și un pic de cercetare pentru vreunul dintre biologii veritabili din companie. Asta îl ține departe de primejdii. Nimeni nu știe despre asta, nici măcar iubita aceea dulce a lui, Sofia.

Eram mai lipsit de grai decât fusesem vreodată.

— Dar cum..., m-am căznit eu să articulez.

— Unul dintre membrii consiliului director al companiei este prieten bun cu tata. Doar o favoare, îndatoritoare. A fost destul de ușor să-i aranjeze postul, iar când Nathan e stăpân pe el, aparent face treabă bună, în puținul care i se cere. La urma urmelor, după cum bine știi, Nathan este extraordinar de inteligent, poate chiar un geniu. Numai că mai toată viața lui a fost învălmășit, haotic. Nu mă îndoiesc că ar fi putut fi fantastic, sclipitor în orice ar fi vrut să încerce. Scris, biologie, matematică, medicină, astronomie, filologie – orice. Dar n-a reușit niciodată să-și pună ordine în minte.

Larry afișă din nou zâmbetul lui palid, îndurerat și își lipi tăcut palmele una de alta.

— Adevărul e că fratele meu e chiar nebun.

— O, Doamne, am murmurat eu.

— Schizofrenie paranoidă sau cel puțin așa sună

[1] Autentic, veritabil (în limba latină, în original).

diagnosticul lui, deşi eu nu sunt deloc sigur că specialiştii aceia neurologi chiar ştiu cu ce au de-a face. În orice caz, este una dintre acele maladii care timp de săptămâni, luni, chiar ani de-a rândul nu se manifestă în niciun fel, după care – bam! – se declanşează. Ceea ce a agravat oribil situaţia în ultimele luni au fost drogurile pe care le-a luat. Acesta este unul dintre lucrurile despre care voiam să vorbesc cu tine.

— O, Doamne, am zis din nou.

Stând acolo şi ascultându-l pe Larry spunându-mi aceste nenorociri cu o resemnare atât de lipsită de eschivă şi cu atâta sânge-rece, am încercat să-mi stăvilesc furtuna din creier. M-am simţit copleşit de o emoţie foarte aproape de neagră deznădejde şi n-aş fi putut suferi un şoc şi o tristeţe mai mare nici dacă mi-ar fi spus că Nathan e pe moarte, de o boală psihică degenerativă incurabilă. Am început să mă bâlbâi, încercând să mă agăţ de vreun fir, de vreun pai.

— Dar e atât de greu de crezut. Când mi-a spus despre Harvard...

— Oh, Nathan n-a pus niciodată piciorul la Harvard. N-a fost la niciun colegiu. Nu că n-ar fi mai mult decât capabil din punct de vedere mintal, desigur. Din proprie voinţă, a citit mai multe cărţi decât voi fi eu în stare să citesc toată viaţa mea. Dar când cineva e atât de bolnav ca Nathan, pur şi simplu nu poate găsi continuitatea necesară încheierii unui ciclu de educaţie oficial. Adevăratele lui şcoli au fost Sheppard Pratt, McLean's, Payne Whitney şi aşa mai departe. Numeşte tu un ospiciu costisitor, iar el a fost student şi acolo.

— Oh, e atât de-al dracului de trist şi îngrozitor, m-am auzit şoptind. Ştiam că era..., am şovăit.

— Vrei să spui că ştiai că nu e chiar stabil psihic. Nu... normal.

— Da, am răspuns, bănuiesc că orice prost îşi dă seama de asta. Numai că n-am ştiut cum... mă rog, cât de *serioasă* era treaba asta.

—Odată, a fost o vreme, o perioadă de vreo doi ani, pe la sfârşitul adolescenţei sale, când părea că o să se însănătoşească pe deplin. A fost doar o iluzie, firește. Părinţii noştri locuiau pe atunci într-o casă frumoasă în Brooklyn Heights, cam cu

un an sau doi înainte de război. Într-o seară, după o ceartă violentă, lui Nathan i-a intrat în cap că trebuie să încerce să ardă casa aceea din temelii și aproape că a reușit. Atunci a fost nevoie să-l interneze pentru o lungă perioadă. Și a fost prima oară... dar nu și ultima.

Când Larry a pomenit despre război, mi-am amintit de o chestiune care mă nedumerise și care nu-mi dăduse pace de când îl cunoscusem pe Nathan, dar pe care, dintr-un motiv sau altul, n-o băgasem în seamă, lăsând-o să zacă în vreun compartiment gol și prăfuit al minții mele. Nathan era, firește, de o vârstă la care, logic, te-ai fi așteptat să fi petrecut o perioadă în armată, dar de vreme ce el nu-mi oferise niciodată vreo informație despre serviciul lui militar, lăsasem subiectul deoparte, spunându-mi că era treaba lui. Dar acum nu m-am putut abține să nu întreb:

— Ce a făcut Nathan în timpul războiului?

— O, Doamne, a fost strict clasificat inapt pentru serviciul militar.

Într-una dintre perioadele lui de luciditate, chiar a încercat să se înroleze la parașutiști, dar noi i-am retezat dorința din față. N-ar fi putut servi nicăieri în armată. Așa că a stat acasă și a citit Proust și *Principia*[1] lui Newton. Și, din când în când, mai făcea câte-o vizită la casa de nebuni.

Am rămas tăcut o vreme, încercând să prelucrez cât de bine puteam această informație, care valida atât de convingător îndoielile pe care le avusesem despre Nathan – îndoieli și suspiciuni pe care, până acum, le reprimasem cu succes. Stăteam acolo, îngândurat și tăcut, când o femeie cu părul negru, de vreo treizeci de ani, a intrat în cameră, a venit până lângă fotoliul lui Larry și, atingându-i umărul, a zis:

— O să ies un minut, iubitule.

Când m-am ridicat, Larry mi-a prezentat-o, soția lui, Mimi.

— Mă bucur de cunoștință, a zis ea strângându-mi mâna. Cred că ne vei putea ajuta cu Nathan. Știi, ținem atât de

[1] *Philosophiæ Naturalis Principia Mathematica (Principiile matematice ale filosofiei naturale)*, lucrare publicată de Isaac Newton în 1687.

mult la el. Ne-a vorbit adesea despre tine încât, cumva, simt că eşti ca un frate mai tânăr.

Am zis ceva prietenos, de complezenţă, dar mai înainte să mai spun ceva, ea anunţă:

— O să vă las singuri, să vorbiţi pe îndelete. Sper să te mai văd.

Era uluitor de frumoasă şi o plăceai instantaneu şi, în timp ce o priveam plecând, mişcându-se cu graţie unduitoare peste covorul gros din cameră – pe care pentru prima oară am observat-o, lambrisată, primitoare, cu rafturi de cărţi pe pereţi şi pe ansamblu de un lux neostentativ –, inima mea a tresărit: de ce, în loc de scriitorul nepublicat, falit şi luptându-mă cu greutăţile vieţii care eram, nu puteam să fiu şi eu un urolog evreu atrăgător, inteligent, bine plătit, cu o nevastă sexy?

— Nu ştiu cât ţi-a povestit Nathan despre el însuşi. Sau despre familia noastră.

Larry îmi turnă un alt pahar de bere.

— Nu prea multe, am zis, surprins în clipa aceea de adevărul faptului.

— N-o să te plictisesc cu prea multe detalii, dar tata a făcut... ei bine, o avere bunicică. Din, mai cu seamă, conserve de supă cuşer. Când a ajuns aici din Letonia, nu vorbea o boabă de engleză şi, în treizeci de ani, a făcut o grămadă de bani. Bietul de el, acum este într-un azil de bătrâni – un foarte scump azil de bătrâni. Nu vreau să sune vulgar. Precizez asta numai ca să subliniez genul de îngrijiri medicale pe care familia a fost în stare să şi-l permită pentru Nathan. A fost supus celor mai bune tratamente care se puteau obţine cu bani, dar nimic n-a avut efect permanent.

Larry făcu o pauză, scoţând un oftat melancolic şi trist.

— Deci, în toţi aceşti ani el a tot fost internat pe la Payne Whitney, Riggs, Menninger sau prin alte locuri, cu lungi perioade de relativă linişte, când se comportă la fel de normal ca mine sau ca tine. Când i-am obţinut slujba asta măruntă la biblioteca Pfizer, ne-am gândit că ar putea fi momentul în care boala să fi cunoscut o atenuare permanentă. Ameliorări din acestea sau chiar vindecări se mai întâmplă. De fapt, există o rată rezonabil de mare de vindecări. El părea atât

de mulțumit acolo și, cu toate că ne ajungea la ureche faptul că se lăuda la lume și își exagera importanța funcției, ni s-a părut destul de inofensiv. Se părea că se potolise, că era pe drumul spre... ei bine, normalitate. Mă rog, cât de normal poate deveni vreodată un bolnav mintal. Dar acum a apărut iubita asta a lui poloneză, dulcică, tristă, frumoasă și zăpăcită. Biata copilă. El mi-a spus că or să se căsătorească – tu ce zici de asta, Stingo?

— Nu se poate căsători, nu-i așa, în situația lui?, am întrebat eu.

— Puțin probabil. Dar, pe de altă parte, cum l-ar putea opri cineva? Dacă ar fi fost încontinuu lipsit de control, am fi fost nevoiți să-l internăm undeva definitiv. Așa s-ar fi rezolvat totul. Însă dificultatea cea mare, vezi tu, stă în faptul că există perioadele astea lungi când el pare normal. Și cine poate garanta că una dintre aceste lungi ameliorări nu reprezintă cu adevărat ceea ce echivalează cu o vindecare completă? S-au înregistrat multe astfel de cazuri. Cum să pedepsești un om și să-l împiedici de a trăi o viață ca toată lumea presupunând pur și simplu ce-i mai rău, presupunând că își va ieși complet din minți, când s-ar putea să nu fie cazul? Și, pe de altă parte, să presupunem că se însoară cu fata aceea drăguță și c-or să aibă un copil. Cum ar fi să-și piardă atunci mințile?! Cât de nedrept ar fi asta pentru... păi, pentru toată lumea!

După un moment de tăcere, se uită la mine cu o privire pătrunzătoare și zise:

— Nu am niciun răspuns. Tu ai?

Oftă din nou, apoi adăugă:

— Câteodată, mi se pare că viața este o capcană hâdă.

M-am foit în fotoliul meu, deodată atât de deprimat, că parcă purtam în spinare povara întregului univers. Cum i-aș fi putut spune lui Larry că eu tocmai îl văzusem pe fratele lui, atât de dragul meu prieten, mai aproape de buza prăpastiei ca niciodată? Toată viața mea auzisem despre nebunie și, considerând-o o stare îngrozitoare a unor sărmani nefericiți care delirau în celule căptușite, în locuri izolate de lume, o crezusem la o distanță confortabilă de preocupările mele. Și deodată nebunia era călare pe mine.

— Ce crezi că aş putea face eu?, am întrebat. Vreau să spun, de ce m-ai...

— De ce te-am invitat aici?, mă întrerupse el blând. Nu sunt foarte sigur că ştiu. Poate m-am gândit că ai putea fi de folos, ajutându-l să se ţină departe de droguri. Asta-i cea mai mare problemă pentru Nathan acum. Dacă se ţine departe de benzedrina aia, *ar putea* avea o şansă autentică de vindecare. Eu nu pot face prea multe. Suntem foarte apropiaţi, în multe privinţe – chit că-mi place sau nu, eu sunt un fel de model pentru Nathan –, dar îmi dau seama că reprezint pentru el o autoritate pentru care e în stare să nutrească resentimente. De altfel, nu ne vedem foarte des. Dar tu... tu eşti cu adevărat apropiat de el, iar el te şi respectă. Mă întrebam doar dacă n-ar exista vreo cale în care să poţi să-l convingi – nu, e un cuvânt prea mare – să-l *influenţezi* ca să se ţină departe de substanţele alea care l-ar putea ucide. De asemenea – şi nu ţi-aş cere să fii spion, dacă Nathan nu s-ar afla într-o condiţie atât de periculoasă –, de asemenea, ai putea, pur şi simplu, să fii cu ochii pe el şi să mă informezi, printr-un telefon din când în când, cum o mai duce. Foarte des simt că nu mai sunt deloc la curent cu ce i se întâmplă şi că nu pot să fac nimic, dar, dacă aş putea doar să aud de la tine veşti din când în când, ne-ai face tuturor un mare serviciu. Ţi se pare că exagerez şi-ţi cer prea mult?

— Nu, am zis eu, bineînţeles că nu. Sunt bucuros să fiu de ajutor. Să-l ajut pe Nathan. Şi pe Sofia, de asemenea. Îmi sunt amândoi foarte dragi.

Cumva, am simţit că era timpul să plec, aşa că m-am ridicat şi i-am strâns mâna lui Larry.

— Cred că lucrurile or să meargă spre bine, am murmurat cu ceea ce, în străfundul conştiinţei mele, nu părea a fi decât un optimism disperat.

— Cu siguranţă şi eu sper asta, zise Larry, dar expresia de pe chipul lui, deznădăjduită în ciuda efortului de a zâmbi, mă făcu să simt că optimismul lui era la fel de negru şi de tulbure ca şi al meu.

Mă tem că, la scurtă vreme după întâlnirea mea cu Larry, m-am făcut vinovat de o gravă dezertare. Succinta

discuție a lui Larry cu mine fusese, în esență, un apel din partea lui, un apel la mine să fiu cu ochii pe Nathan și să fiu veriga de legătură dintre Palatul Roz și el însuși – să servesc deopotrivă ca santinelă și ca un soi de benign câine de pază, care să fie în stare să-l apuce de manșeta pantalonilor pe Nathan, ținându-l sub control. Pe scurt, Larry s-a gândit că, în acest delicat interval de liniște în dependența lui Nathan de droguri, eu aș putea să-l calmez, să-l așez cu picioarele pe pământ și probabil să exercit asupra lui un efect durabil, binefăcător. La urma urmelor, nu la asta sunt buni prietenii? Însă eu am înșelat așteptările (expresie care nu se folosea pe atunci, dar care descrie perfect neglijența mea sau, mai precis, abandonul meu). Uneori m-am întrebat dacă, rămânând în scenă în zilele acelea cruciale, n-aș fi fost în stare să exercit un oarecare control asupra lui Nathan, împiedicându-l să alunece pe panta finală spre dezastru și mult prea des răspunsul pentru mine însumi a fost un dezolant „da" sau „probabil". N-ar fi trebuit să încerc să-i șoptesc Sofiei despre lucrurile sinistre aflate de la Larry? Dar cum, firește, nu pot fi foarte sigur de ce anume s-ar fi întâmplat, am avut întotdeauna tendința să mă liniștesc cu scuza nefondată că Nathan era în plin proces furibund, neabătut și predeterminat de plonjare către dezastru – proces în care destinul Sofiei era indisolubil legat de al lui.

Unul dintre lucrurile ciudate în legătură cu asta a fost acela că am lipsit pentru scurt timp – nici zece zile. În afară de excursia din sâmbăta aceea cu Sofia la Jones Beach, a fost singura mea călătorie în afara New Yorkului de când sosisem în metropolă, cu multe luni în urmă. Iar călătoria asta nu fusese mult în afara granițelor orașului, ci doar până la o casă rustică tihnită din districtul Rockland, la nici o jumătate de oră cu mașina, la nord de podul George Washington. Fusese rezultatul unei alte voci neașteptate la telefon. Apelantul era un vechi prieten de-al meu de la pușcașii marini, un tip care purta numele excepțional de banal de Jack Brown. Telefonul lui fusese o surpriză totală, iar când l-am întrebat pe Jack cum naiba îmi luase urma, mi-a spus că foarte simplu: telefonase în Virginia și obținuse numărul meu de la tata. Am fost încântat să aud vocea aceea: cadența sudistă, la fel

de bogată şi de amplă ca fluviile noroioase ce străbat şesurile Carolinei de Sud, ţinutul de baştină al lui Jack Brown, mi-a gâdilat urechea precum muzica unui banjo pe care n-ai mai auzit-o de mult. L-am întrebat pe Jack ce mai face.

— Bine, băiete, foarte bine, răspunse el, locuiesc p-aci, printre yankei. Vreau să vii încoace să-mi faci o vizită.

Îl adoram pe Jack Brown. Există prieteni pe care ţi-i faci când eşti tânăr şi de care te bucuri pur şi simplu, pentru care nutreşti o dragoste şi un devotament care lipsesc, în mod misterios, din majoritatea prieteniilor pe care le faci după aceea, indiferent cât de veritabile; Jack era un astfel de prieten. Era deştept, sufletist, citit, cu un talent comic remarcabil de inventiv şi un fler deosebit pentru pungaşi şi trişori. Spiritul lui, care era adesea neiertător şi care se baza pe o subtilă utilizare a retoricii avocăţeşti sudiste (care i se trăgea, fără îndoială, cel puţin în parte de la tatăl lui, un distins judecător), mă ţinuse binedispus în lunile epuizante din timpul războiului la Duke, unde Marina, în hotărârea ei de a ne transforma din carne de tun necoaptă în carne de tun de calitatea întâi, a încercat să ne îndoape doi ani de educaţie în mai puţin de unul, creând astfel o generaţie de absolvenţi de colegiu pe drept cuvânt neterminaţi. Jack era un pic mai mare decât mine – cu nouă luni esenţiale – şi astfel devenise cronologic desemnat să ia parte la luptă, în timp ce eu avusesem noroc şi scăpasem cu pielea intactă. Scrisorile pe care mi le-a scris din Pacific – după ce exigenţele militare ne despărţiseră, iar el se pregătea de asalt pe Iwo Jima, în timp ce eu încă mai studiam tactica plutonului în mlaştinile Carolinei de Nord – erau minunate documente lungi, amuzant obscene şi cu o notă de furioasă, totuşi resemnată hilaritate, pe care o considerasem proprietatea exclusivă a lui Jack, până când am văzut-o reînviată miraculos, peste ani, în *Catch-22*[1]. Chiar după ce a fost oribil mutilat – şi-a pierdut un picior la Iwo Jima –, şi-a păstrat o veselie pe care nu o pot descrie altfel decât exaltată, trimiţându-mi de pe patul de spital scrisori efervescente, cu un amestec de *joie*

[1] Roman de Joseph Keller (1923–1999), ecranizat în 1970 într-o producţie excepţională, în regia lui Mike Nichols, având în distribuţie nume mari, precum Alan Arkin, Buck Henry, Anthony Perkins sau Orson Welles.

de vivre[1] și sarcasm vivace swiftian. Sunt sigur că numai stoicismul lui țicnit și suveran îl împiedicase de a cădea în disperare sinucigașă. Era complet neperturbat de membrul lui artificial, care, spunea el, îi dădea un soi de șchiopătat seducător, ca al lui Herbert Marshall[2].

Am oferit toate aceste detalii doar ca să vă faceți o idee despre personalitatea excepțională a lui Jack și ca să explic de ce am acceptat invitația lui imediat, cu prețul neglijării obligațiilor mele în privința lui Nathan și a Sofiei. La Duke, Jack voia să se facă sculptor, iar acum, după studiile de la Art Student's League, se mutase între pitorești coline de dincolo de Nyack pentru a face uriașe lucrări turnate din fontă și din tablă – ajutat (mi-a mărturisit el fără reticențe) de ceea ce ar fi putut fi considerată o zestre frumușică, soția lui fiind fiica unuia dintre cei mai mari proprietari de fabrici pentru prelucrarea bumbacului din Carolina de Sud. Când, la început, am protestat, cu jumătate de gură, spunând că romanul la care scriam prinsese formă și s-ar fi putut să sufere dacă întrerupeam lucrul brusc, el a pus capăt îngrijorărilor mele, stăruind să vin întrucât casa lui avea o mică aripă unde aș fi putut lucra nestingherit.

— De asemenea, Dolores, adăugă el, referindu-se la soția lui, o are în vizită aici pe sora ei, pe care o cheamă Mary Alice. E o fetișcană de douăzeci și unu de anișori foarte bine făcută și, fiule, crede-mă, e frumoasă ca o cadră. Ca un tablou de Renoir, adică. Mai mult, e *foarte* dornică.

Am cugetat fericit la cuvântul „dornică". Se putea lesne presupune, dată fiind permanent reînnoita și jalnica mea speranță de împlinire sexuală, așa cum am descris-o deja în această narațiune, că nici nu-mi trebuia altă momeală.

Mary Alice. Dumnezeule bun, Mary Alice. Aveam să mă ocup de Mary Alice aproape imediat. Ea este importantă pentru povestirea de față din pricina efectului psihic pervers pe care l-a avut asupra mea – un efect care, un timp, deși din fericire scurt, mi-a colorat malign, în cele din urmă, relația cu Sofia. Cât despre Sofia și Nathan, trebuie

[1] Bucurie de a trăi (în limba franceză, în original).
[2] Actor britanic (1890–1966), celebru pentru rolurile de protagonist din filme romantice americane.

să menționez rapid mica petrecere pe care am avut-o la Curtea Arțarului în seara plecării mele. Ar fi trebuit să fie un moment vesel – și unui observator din afară așa i s-ar fi părut –, dar au fost două lucruri care mă umpleau de presimțiri și neliniște. Mai întâi, problema Sofiei cu băutura. În scurtul interval de după întoarcerea lui Nathan, Sofia, observasem eu, se abținuse de la pileală, probabil numai datorită prezenței prevenitoare a lui Nathan; în „zilele de altădată", rareori îl văzusem pe vreunul dintre ei trăgând la măsea mai mult decât ritualica lor sticlă de Chablis. Acum, în schimb, Sofia revenise la stilul de a bea pe care-l adoptase de față cu mine, în timpul absenței lui Nathan, dând pe gât pahar după pahar de Schenley's, deși, ca de obicei, se ținea mai degrabă bine, în ciuda unei împleticiri a limbii. N-aveam idee de ce se întorsese la spirtoase. N-am spus nimic, firește – Nathan fiind aparent coordonatorul situației –, dar m-a îngrijorat destul de tare, mă tulbura faptul că Sofia părea să se fi transformat atât de repede într-o alcoolică; și am fost și mai descumpănit de faptul că Nathan părea să nu bage de seamă sau, dacă observase, nu luase totuși măsurile de protecție pe care un consum de alcool atât de consistent, nesăbuit și potențial periculos le-ar fi impus.

În seara aceea, Nathan a fost ca de obicei, tonic, vorbăreț, comandând pentru mine pahar după pahar de bere, până când m-am făcut cui și-am fost gata să dau în primire. Ne-a captivat, pe Sofia și pe mine, cu o serie de glume nemaipomenit de hazlii, profund evreiești, pe care le adunase de pe undeva. Mi s-a părut că este în cea mai bună formă a sănătății în care-l vedeam din primele zile de cu multe luni înainte, când îmi luase el cu asalt conștiința și inima; mă simțeam de-a dreptul înfiorat de plăcere în prezența unei atât de amuzante, exuberante și atrăgătoare ființe omenești, pentru ca apoi, cu o singură afirmație scurtă și rapidă, să-mi risipească veselia ca apa gâlgâind la vale pe canal. Tocmai când ne ridicaserăm s-o pornim înapoi spre Palatul Roz, tonul său a devenit serios și, uitându-se la mine din acea regiune tulbure din spatele pupilei ochiului unde știam că pândește demența, zise:

— N-am vrut să-ți spun asta până acum, ca să ai ceva la care să te gândești mâine-dimineață, pe drumul tău la țară.

Dar când te vei întoarce, o să avem ceva de-a dreptul incredibil de sărbătorit. Și anume, echipa mea de cercetări este pe cale să anunțe descoperirea unui vaccin împotriva... – aici făcu o pauză și rosti ceremonios cuvântul, atât de înspăimântător pe vremea aceea, în toate silabele lui spiralate – po-li-o-mi-e-li-tei!

Finis cu paralizia infantilă. Adio March of Dimes[1]. Nathan Landau, mântuitorul omenirii. Îmi venea să plâng. Fără îndoială, ar fi trebuit să spun ceva, dar, amintindu-mi tot ce-mi povestise Larry, pur și simplu n-am putut deschide gura, și, astfel, m-am întors încet, pe întuneric, până la case doamnei Zimmermann, ascultând poliloghia delirantă a lui Nathan despre țesut și celulele de cultură, oprindu-mă o dată ca s-o bat pe spinare pe Sofia, ca s-o exorcizez de sughițurile beției, dar rămânând tot timpul mut și cu inima grea de milă și groază...

Chiar și acum, după atâția ani, mi-ar plăcea să povestesc că șederea mea la Rockland mi-a adus o oarecare ușurare compensatorie pentru grijile în privința lui Nathan și a Sofiei. O săptămână sau zece zile de lucru intens și spornic și vesela păcătuire trupească la care aluziile lui Jack Brown mă făcuseră să sper – astfel de activități ar fi putut constitui o răsplată mulțumitoare pentru anxietatea pe care o suferisem și, Dumnezeule mare, aveam s-o mai sufăr o dată, curând, la o intensitate pe care n-aș fi crezut-o cu putință. Dar îmi amintesc vizita, sau mare parte din ea, drept un fiasco, și am păstrat dovezi convingătoare despre aceasta între coperțile aceluiași carnet de însemnări în care mai devreme, în narațiunea de față, am imortalizat legătura amoroasă cu Leslie Lapidus. Sejurul meu la țară ar fi trebuit să fie, logic, evenimentul euforic, fericit, pe care îl așteptasem cu atâta căldură. La urma urmelor, ingredientele existau: o încântătoare reședință în stil colonial olandez, cu o frumoasă patină a vremii, situată adânc în pădure, o gazdă fermecătoare și soția lui vioaie, un pat confortabil, belșug de mâncare tradițională sudistă bine pregătită, multă bere

[1] Organizație caritabilă americană (înființată în 1938, de președintele F.D. Roosevelt), a cărei misiune este îmbunătățirea sănătății copiilor prin prevenirea malformațiilor, a nașterii premature și a mortalității infantile.

şi alte băuturi, şi via speranţă că îmi voi găsi, în sfârşit, împlinirea viselor în îmbrăţişarea lui Mary Alice Grimball, care avea o faţă strălucitoare, fără pată, triunghiulară, cu gropiţe apetisante, cu buze umede minunat întredeschise, *dornice*, încadrată de plete blonde ca mierea, o diplomă în engleză de la Colegiul Converse şi cel mai grozav fund ca para care s-a legănat vreodată pe la nord de Spartanburg.

Ce ar fi mai îmbietor şi mai încărcat de promisiuni decât un astfel de decor? Iată-l pe tânărul holtei excitat, trudind îndârjit la scrierea lui toată ziua, conştient doar de plăcutul *ding-ding* al daltelor prietenului său sculptor cu picior de lemn şi de mirosul de pui şi de turtiţe de mălai prăjindu-se în bucătărie, munca fiind impulsionată spre trepte şi mai înalte de nuanţare deosebită şi de forţă, datorită faptului că, la marginea conştiinţei, culcuşită ademenitor, aştepta ideea că seara va aduce *o* prietenească destindere, mâncare bună, conversaţii şi murmure nostalgice după Sudul nostru – toate acestea înmiresmate şi înflăcărate de prezenţa a două încântătoare tinere femei, dintre care una, în întunericul nopţii ce va urma, va şopti, va geme şi va exclama de bucurie printre cearşafurile încurcate în şi mai fierbintea încâlceală a dragostei. Într-adevăr, aspectele pur domestice ale acestei fantezii au fost îndeplinite.

Chiar am lucrat foarte mult în acele zile petrecute cu Jack Brown, soţia lui şi Mary Alice. Toţi patru înotam în lacul din pădure (vremea rămăsese într-adevăr călduroasă), întâlnirile la masă erau festive şi pline de voie bună, iar discuţiile erau şi ele pline de amintiri copioase. Dar exista şi suferinţă, de asemenea, şi aceasta se întâmpla în primele ore ale dimineţilor acelor când, în mod repetat, mă furişam afară cu Mary Alice, unde mă descopeream expus, literalmente, la o formă de excentricitate sexuală pe care nici nu visasem c-ar fi existat şi pe care n-am mai trăit-o niciodată de atunci. Căci Mary Alice era – aşa cum am disecat-o posac şi comparativ în însemnările mele (notate cu acelaşi scris frenetic, incredibil, pe care îl folosisem şi când îmi imortalizasem legătura dezastruoasă de cu câteva luni mai înainte) – cu mult *mai rea* decât o cochetă virgină, o artistă a masturbării. Stau aici, în ceasurile de dinaintea răsăritului, ascultând greierii

și contemplându-i tristul meșteșug pentru a treia dimineață la rând, mirându-mă de calamitatea care mi s-a întâmplat. Din nou m-am cercetat în oglinda de la baie, nevăzând nimic în fizionomia mea, într-adevăr trebuie să spun cu modestie că totul e în regulă: nasul meu puternic și ochii căprui inteligenți, față bine proporționată, conformație osoasă excelentă (nu atât de fină, slavă Domnului, cât să pară „aristocratică", dar posedând destule trăsături ascuțite cât să nu arăt grosolan de plebeu) și o gură și o bărbie mai degrabă spirituale, toate contopite într-un chip care ar putea fi clasificat rezonabil de chipeș, deși e cu siguranță departe de a avea frumusețea stereotipă a reclamelor la Vitalis[1]. Așa că nu putea să fi dat înapoi din cauza trăsăturilor mele. Mary Alice este sensibilă, educată, ceea ce vrea să însemne că a citit minuțios vreo două sau trei dintre cărțile care mi-au stârnit și mie interesul, are un decent simț al umorului (nu-i chiar un izvor nesecat de glume bune, dar, de altfel, cum ar putea să fie, în umbra spiritualului Jack Brown), pare destul de avansată și emancipată în chestiunile lumești pentru o fată cu educația sa, care este accentuat sudistă. Destul de atavic, pare să menționeze mersul la biserică un pic prea des. Nici unul dintre noi nu a făcut nimic atât de nechibzuit sau de inconștient cât să emită declarații de dragoste, dar evident este, cel puțin moderat, excitată sexual. În această privință totuși este opusul lui Leslie, de vreme ce, în ciuda pasiunii (în parte prefăcute, cred) pe care o pune în îmbrățișările noastre cele mai fierbinți, este profund pudică (asemenea multor fete din Sud) în domeniul lingvistic. Când, de pildă, la o oră sau cam așa din prima noastră sesiune de „drăgoșteală" de acum două nopți, am fost luat de val destul cât să-i șoptesc o remarcă la adresa minunatului ei cur, în opinia mea, și, în exaltarea mea, am făcut o încercare zadarnică de a-mi strecura brațul la spatele ei și de a pune mâna pe el, ea s-a tras înapoi cu o șoaptă sălbatică („Urăsc cuvântul ăsta!", mi-a zis. „Nu poți spune «șolduri»?") și atunci mi-am dat seama că orice alte indecențe s-ar putea să se dovedească fatale.

[1] Faimos tonic pentru păr, ale cărui reclame erau un accesoriu de bază în revistele șic din anii '40.

Are niște sâni destul de drăguți, rotunzi și plini ca doi pepenași galbeni, dar nimic din înfățișarea ei nu se apropie de perfecțiunea acelui cur care, exceptându-l doar pe al Sofiei, este modelul de perfecțiune al tuturor fundurilor din lume, două globuri lunare de o asemenea nemiloasă simetrie că până și în mai curând anostele fuste de flanelă model Peck & Peck pe care le poartă uneori simt o durere săgetându-mi gonadele de parcă aș primi o lovitură de copită a unui măgar. Pricepere la sărutat: nici-nici, este lemn în comparație cu Leslie, a cărei gimnastică lingvală mă va obseda întotdeauna. Dar chiar dacă Mary Alice, ca și Leslie, nu îmi va permite să pun un deget pe nici una dintre văile sau ascunzișurile corpului incredibil de dezirabil, de ce mă descumpănește oare bizarul fapt că *singurul* lucru pe care *vrea* să-l facă, deși fără plăcere și mai curând cu neatenție, este să mi-o frece, oră după oră, până nu mai rămâne decât o tulpină moartă și lipsită de sevă, epuizat și chiar umilit de această operațiune prostească? La început a fost înnebunitor de excitant, aproape primul contact de genul ăsta din viața mea, să-i simt mânuța aceea baptistă pe prodigios de încordata mea osie și am capitulat imediat, făcându-ne pe amândoi fleașcă, lucru care (spre surprinderea mea, ținând cont de sensibilitatea ei excesivă în general) n-a părut s-o deranjeze, tamponându-se politicoasă cu batista pe care i-am oferit-o. Dar după trei nopți și nouă orgasme separate (câte trei în fiecare noapte, numărate metodic) am devenit aproape desensibilizat și îmi dau seama că e ceva de-a dreptul smintit în activitatea asta. Aluzia mea nerostită (o foarte blândă împingere în jos a capului ei cu mâna mea) că poate dorea să comită asupra mea ceea ce italienii numesc o *fellatio* a fost întâmpinată cu o asemenea demonstrație de repulsie – de parcă ar fi trebuit să mănânce carne crudă de cangur – încât am abandonat pista asta o dată pentru totdeauna.

Și așa trecnopțile, în tăcere nădușită. Sânii ei dulci și tineri rămân ferm în închisoarea rigidă a sutienului Maidenform, pe sub casta bluză albă de bumbac. Nu există nicio întâmpinare binevoitoare sau acces spre acea mult dorită comoară pe care o ține între coapsele ei – e la fel de bine apărată ca

și Fort Knox[1]. Dar iată!, oră după oră, vergeaua mea rigidă sare din nou în sus, iar Mary Alice mi-o înșfacă, în aceeași stoică indiferență, pompând plictisită ca la un maraton de tras clopotele, în vreme ce eu gâfâi și gem ridicol și mă aud scâncind cretinități ca „O, Doamne, așa-i bine, Mary Alice!" și arunc o privire spre fața ei frumoasă și total nepăsătoare în același timp ce în mine cresc pofta de sex și disperarea în aproape egală măsură – cu disperare totuși crescătoare în ceea ce privește afacerea asta grosolană. Este aproape ziuă acum, iar tihnitele dealuri Ramapo sunt învăluite în ceață și în ciripit de păsărele. Bietul meu Domnul P. este la fel de flasc și de muribund ca un vierme jupuit. Mă întreb de ce mi-a trebuit câteva nopți până să-mi dau seama că deprimarea mea aproape suicidară provine, cel puțin în parte, din jalnica înțelegere că actul pe care Mary Alice îl execută asupra mea cu un asemenea *sang froid*[2] eu mi l-aș putea face singur mult mai bine, cu siguranță cu mai multă tandrețe.

Abia pe la sfârșitul ședерii mele la Jack Brown – într-o dimineață cenușie și ploioasă, cu primele răsuflări înghețate de toamnă prin ea – am făcut următoarea însemnare în carnețel. Scrisul împăienjenit, nesigur, pe care firește nu sunt capabil să-l reproduc aici, este mărturia epuizării mele emoționale:

O noapte fără somn, aproape. Nu-l pot învinui pe Jack Brown, care îmi e atât de drag, nici pentru eșecul planurilor mele, nici pentru înțelegerea sa greșită. Nu e vina lui că Mary Alice e așa o sulă-n coaste pentru mine. E foarte clar că el crede că, în ultima săptămână, Mary Alice și cu mine ne-am futut ca potăile în călduri, pentru că unele remarci pe care mi le-a făcut între patru ochi (însoțite de grăitoare înghiontiri) indică neîndoielnic convingerea lui că mi-am făcut poftele cu frumoasa lui cumnată. Laș cum sunt, nu găsesc forța să-i deschid ochii în această privință. În seara asta, după o excelentă cină care a inclus cea mai bună șuncă din Virginia

[1] Garnizoană militară din Kentucky, locul unde este depozitat tezaurul în aur al Statelor Unite.
[2] Sânge-rece (în limba franceză, în original).

pe care am gustat-o vreodată, toți patru am ieșit la un film idiot în Nyack. Mai târziu, puțin după miezul nopții, Jack și Dolores se retrag în dormitorul lor, în vreme ce Mary Alice și cu mine, ascunși în cuibușorul iubirii noastre pe veranda închisă de la parter, ne reluăm ritualul fără speranță. Eu beau multă bere, ca să devin magisterial. Începem giugiuleala, chiar plăcută la început, iar după interminabile minute de preludiu, începe repetitiva și inevitabila ambalare spre ceea ce pentru mine a devenit acum o plictisitoare, aproape insuportabilă bălăceală. Nu mai e nevoie să inițiez eu acțiunea, Mary Alice îmi caută fermoarul, mânuța ei crudă fiind gata să execute operațiunea ei lipsită de însuflețire pe egal de blazatul meu apendice. De data asta, totuși, o opresc la mijlocul drumului, pregătit pentru a da cărțile pe față, cum plănuisem toată ziua. „Mary Alice", zic eu, „de ce să nu fim sinceri unul cu altul? Din nu știu ce motiv, n-am vorbit cu adevărat despre problema asta. Îmi placi foarte mult, dar, cu toată sinceritatea, nu mai pot suporta activitatea asta frustrantă. Să fie oare frica de..." (Am șovăit să fiu prea explicit, în mare parte pentru că era atât de sensibilă în ceea ce privea limbajul.) „Să fie oare frica de... știi ceva? Dacă asta e, vreau doar să-ți spun că am mijloace de a preveni orice... accident. Promit să fiu foarte atent." După o tăcere, ea își lăsă capul cu frumosul ei păr luxuriant mirosind atât de dureros a gardenie, oftează și apoi spune: „Nu-i asta, Stingo". Tace. „Dar ce e, atunci?", zic eu. „Vreau să spun, nu înțelegi că în afară de sărutat eu literalmente nu te-am atins – nicăieri! Nu mi se pare normal, Mary Alice. De fapt, e de-a dreptul pervers ceea ce facem noi." După o pauză, ea zice: „Oh, Stingo, nu știu. Îmi placi foarte mult și tu mie, dar știi că nu ne iubim. Sexul și dragostea după mine sunt inseparabile. Vreau ca totul să fie bine pentru bărbatul pe care-l iubesc. Pentru amândoi. M-am ars atât de rău o dată". Eu replic: „Cum adică te-ai ars? Ai iubit pe cineva?". Ea spune: „Da, așa am crezut. El m-a ars atât de rău. Nu vreau să mă mai ard a doua oară".

Și în timp ce-mi vorbește, povestindu-mi despre defunctul și jelitul ei amor, iese la iveală o înfiorătoare schiță pentru Cosmopolitan, *care explică simultan moralitatea sexuală a acestor ani 1940 și psihopatologia care îi permite ei să mă*

chinuiască în felul în care a făcut-o. A avut un logodnic, un anume Walter, îmi spune ea, un aviator de la Marină, care i-a făcut curte patru luni. În această perioadă, înainte de logodna lor (îmi explică ea, în limbaj ocolitor căruia doamna Grundy[1] nu i-ar fi găsit nicio greșeală) nu au stabilit relații sexuale formale, deși la cererea lui ea a învățat, presupun cu aceeași lipsă de intensitate și îndemânare ritmică pe care le aplicase și pe mine, să-i frământe scula („să-l stimuleze") și s-a dedat la această distracție noapte de noapte, atât ca să-i dea lui o oarecare „degajare" (chiar a folosit acest cuvânt odios), cât și să apere seiful de catifea în care el murea să intre. (Patru luni! Gândiți-vă la pantalonii albaștri de Marină ai lui Walt și la acele oceane de spermă!) Numai când nefericitul zburător și-a declarat oficial intențiile să se căsătorească și apoi a scos inelul (Mary Alice continuă să-mi spună, cu searbădă inocență), ea i-a cedat scumpa ei oală cu miere, căci, în credința baptistă în care a fost crescută, o nenorocire la fel de sigură ca moartea avea să-i lovească pe cei care se angajau în uniune carnală fără măcar perspectiva matrimoniului. Într-adevăr, cum continuă să-mi spună, simțise destul de necuviincios și ceea ce făcuse mai înainte de a contracta o căsătorie. La acest punct, Mary Alice se oprește și, revenind la cele zise, îmi spune ceva care mă face să scrâșnesc din dinți de furie. „Nu pentru că nu te doresc, *Stingo. Am dorințe puternice. Walter m-a învățat să fac dragoste". Și în timp ce continuă să vorbească, torcându-și murmurat banalitățile despre „considerație", „tandrețe", „fidelitate", „simpatie", „înțelegere" și alte fleacuri creștinești, eu am o neobișnuită și copleșitoare poftă să comit un viol. În orice caz, ca să-i închei povestea, Walter a părăsit-o înainte de ziua nunții – șocul vieții ei. „Astfel m-am ars eu atât de rău, Stingo, și pur și simplu nu vreau să mă mai ard din nou în felul ăsta".*

Păstrez tăcerea, o vreme. „Îmi pare rău", zic. „E o poveste tristă", adaug, încercând să încremenesc sarcasmul ce se lupta să ajungă exprimat. „Foarte tristă. Bănuiesc că li se întâmplă

[1] Personaj din piesa *Grăbește plugul* (1798) de Thomas Morton, devenit nume simbolic pentru orice persoană extrem de convențională sau pedantă.

multora. Dar cred că ştiu de ce te-a părăsit Walter. Şi, spune-mi ceva, Mary Alice, chiar crezi că doi tineri sănătoşi care sunt atraşi unul de altul trebuie să treacă prin mascarada asta cu căsătoria înainte să se fută? *Chiar crezi asta?" Am simţit cum înţepeneşte şi am auzit-o scoţând o exclamaţie la odiosul verb; s-a tras la o parte de lângă mine şi ceva din mâhnirea ei afectată m-a enervat şi mai tare. Ea este deodată (iar acum înţeleg că pe bună dreptate) stupefiată la furia mea dezlănţuită revărsată fără oprelişti şi când şi eu mă trag la o parte şi mă ridic în picioare, tremurând, chiar scăpat de sub control, îi văd buzele, cu rujul întins de sărutările noastre, strânse ca să închipuie un mic oval de spaimă. „Walter nu te-a învăţat să faci dragoste, idioată mică, mincinoasă şi ciudată!" am zis eu tare. „Pariez că n-ai avut parte de un futai sănătos în toată viaţa ta! Tot ce te-a învăţat Walter a fost cum să-i faci să ejaculeze pe bieţii prostănaci care voiau să intre în chiloţii tăi! Ai nevoie de ceva care să-ţi facă frumosul tău cur să se învârtească de plăcere, o mătărângă mare şi ţeapănă înfiptă în pizda aia a ta pe care-o ţii sub cheie, oh,* căcat... *"M-am oprit într-un strigăt gâtuit, sufocat de ruşine la izbucnirea mea, dar foarte aproape şi de a izbucni într-un răs dement, căci Mary Alice îşi vârâse degetele în urechi ca o fetiţă de şase ani şi lacrimile i se rostogoleau pe obraji. Am scos un râgâit de bere. Eram dezgustător. Totuşi, nu mă puteam abţine să nu urlu la ea: „Voi, aţâţătoare virgine, aţi prefăcut milioane de tineri bărbaţi, mulţi dintre ei care au murit pentru preţioasele voastre cururi pe câmpul de bătălie al lumii, într-o generaţie de alienaţi sexuali!". Şi-apoi am ieşit năvalnic de pe verandă şi am urcat cu paşi apăsaţi spre dormitorul meu de la etaj. Şi după ore de nesomn, am aţipit şi am avut ceea ce, din pricina evidenţei sale freudiene, m-ar scârbi să-l pun într-un roman, dar ceea ce ţie, Dragă Jurnalule, trebuie să nu mă dau înapoi de a-ţi spune:* primul meu vis homosexual!

Ceva mai târziu în dimineaţa aceea, nu mult după ce sfârşisem de scris cele de mai sus în jurnalul meu şi vreo câteva scrisori, stăteam la masa unde lucrasem atât de bine în zilele acelea, cugetând posomorât la apariţia homoerotică năucitoare, care trecuse ca un nor gros peste conştiinţa mea

(supurând în inima mea și făcându-mă să mă tem pentru starea de bine fundamentală a sufletului meu), când am auzit pașii șchiopătați ai lui Jack Brown pe scări, urmați de vocea lui care mă striga. N-am auzit într-adevăr sau nu am reacționat imediat, într-atât mă adâncisem în spaima pe care mi-o provocase posibilitatea îngrozitoare, dar foarte reală, să mă fi transformat în pederast. Sinapsa dintre respingerea mea de către Mary Alice și prompta metamorfoză într-un deviat sexual părea un pic cam prea subită și, cu toate acestea, nu puteam nega posibilitatea.

Citisem destule despre problemele sexuale pe când studiam la acel remarcabil ateneu de psihologie, Duke University, și mă alesesem cu noțiuni ferm stabilite: că primatele masculi ținute în captivitate, de exemplu, dacă li se refuza tovărășia femelelor, încercau să se împreuneze între ele, adesea cu vesel succes, și că mulți deținuți, după lungi perioade de încarcerare, se orientau atât de repede spre activitatea homosexuală încât părea să fie aproape o regulă. Bărbații care stăteau mai multe luni pe mare își satisfăceau poftele unii cu alții; iar când eram la pușcașii marini (o ramură, firește, a Marinei), am fost intrigat să aflu originea expresiei „momeală de plevușcă", numele argotic pentru dulciuri: evident provenea din tentațiile pe care le ofereau marinarii bătrâni în schimbul favorurilor mușilor cu obrajii imberbi și fundul neted. Ei bine, m-am gândit, dacă devenisem pederast, atunci, fie; exista un amplu precedent pentru condiția mea, de vreme ce deși nu fusesem oficial deținut sau băgat într-o cușcă, judecând după eforturile mele de o viață pentru un futai bun, complet și heterosexual, aș fi putut fi la fel de bine într-o închisoare sau într-un voiaj pe o durată nedeterminată pe o brigantină. Nu era foarte plauzibil ca vreunei supape psihice din mine, asemănătoare cu acel ceva care controlează libidoul unui condamnat pe douăzeci de ani sau al unei maimuțe nefericite în dragoste, să-i fi explodat garniturile de etanșare, lăsându-mă fără știrea mea diferit, victimă a presiunilor selecției biologice, totuși un pervers?

Cântăream întunecat această ipoteză când gălăgia produsă de Jack la ușa mea mă trezi brusc.

— Deşteptarea, juniorule, te caută cineva la telefon!, strigă el.

Mi-am dat seama, până să ajung la parter, că telefonul nu putea veni decât de la Palatul Roz, unde lăsasem numărul lui Jack, şi am avut o presimţire, enorm amplificată apoi când am auzit vocea familiară, îndurerată, a lui Morris Fink.

— Trebuie să vii aici urgent, zise el, fiindcă s-a dezlănţuit iadul.

Mi-a stat inima, după care a repornit într-o goană nebună.

— Ce s-a întâmplat?, am şoptit.

— Nathan a luat-o iar razna. De data asta e chiar nasol. Futangiu nenorocit.

— Sofia!, am zis eu. Ce face Sofia?

— Ea e bine. A bătut-o iar, dar e bine. A zis c-o s-o omoare. Ea a fugit din casă şi nu ştiu unde e. Dar mi-a cerut să te sun pe tine. Mai bine vii aici.

— Şi Nathan?, am întrebat.

— A plecat şi el, dar a zis c-o să se întoarcă. Ticălos nebun. Ce zici, să chem poliţia?

— Nu, nu, am răspuns grăbit. Pentru Dumnezeu, nu suna la poliţie!

După o pauză, am spus:

— Vin imediat. Încearcă să dai de Sofia.

După ce am închis, am fiert înăbuşit câteva minute, iar când Jack a coborât la parter, m-am dus cu el la o cafea, încercând să-mi potolesc agitaţia. Îi mai povestisem despre Sofia şi Nathan şi despre acea *folie à deux*[1] dintre ei, însă doar vag. Acum m-am simţit îndemnat să-i completez informaţia cu vreo câteva dintre detaliile mai dureroase. Sugestia lui promptă a fost să fac ceea ce din nu ştiu ce motiv prostesc nu-mi trecuse prin cap să fac.

— Trebuie să-l suni pe fratele lui, a stăruit el.

— Bineînţeles!, am zis.

Am sărit din nou la telefon, însă doar ca să mă trezesc în acel impas care foarte adesea, într-o viaţă, pare să-i

[1] Literal, nebunie în doi – sindrom psihiatric în care două sau mai multe persoane împărtăşesc aceeaşi iluzie sau psihoză.

împiedice pe oameni exact în momentele de criză. O secretară mi-a spus că Larry se afla în Toronto, unde participa la o întrunire profesională. Nevasta lui îl însoțea. În acele zile antediluviene de dinaintea avioanelor cu reacție, Toronto era la fel de îndepărtat ca și Tokyo, iar eu am scos un geamăt de disperare. Apoi, când tocmai pusesem receptorul în furcă, a sunat din nou telefonul. Încă o dată era statornicul Fink, ale cărui purtări trologodite i le înjurasem adesea, dar pe care acum i le binecuvântam.

— Tocmai am aflat despre Sofia, a zis el.

— Unde e?, am strigat.

— A fost la cabinetul doctorului ăluia polonez pentru care lucrează. Dar nu mai e acolo acum. S-a dus la spital ca să-și facă o radiografie la braț. A zis că s-ar putea să i-l fi rupt Nathan, mizerabilul dracului. Dar vrea să te întorci. O să stea la cabinetul doctorului ăluia în după-amiaza asta, până o să ajungi tu acolo.

Așa că am plecat.

Pentru mulți tineri aflați în convulsiile adolescenței târzii, al douăzeci și doilea an de viață este cel mai plin de anxietate dintre toți. Îmi dau seama acum ce intens nemulțumit, rebel și tulburat am fost eu la vârsta aceea, dar, de asemenea, că scrisul meu mă ferise de suferința emoțională serioasă, în sensul că romanul la care lucram servise ca instrument cathartic prin care puteam să descarc pe hârtie multe dintre cele mai supărătoare tensiuni și nefericiri. Romanul meu, firește, era mai mult decât atât, totuși, era și acest bazin colector pe care l-am descris, și tocmai de aceea îl îndrăgeam cum îndrăgește oricine alcătuirea ființei sale omenești. Totuși, eram foarte vulnerabil; apăreau fisuri în armura în care mă învăluisem și existau momente în care eram asaltat de groaza kirkegaardiană. În după-amiaza în care am dat fuga de acasă de la Jack Brown s-o găsesc pe Sofia a fost unul dintre aceste momente – o grea încercare, extrem de fragilă, ineficientă și plină de autodezgust. În autobuzul care se hurduca spre sud trecând prin New Jersey spre Manhattan, am stat crispat și epuizat într-o aproape indescriptibilă miasmă a fricii. În plus, eram mahmur și nervozitatea discordantă îmi sporea temerea, făcându-mă să

mă cutremur la gândul că voi da ochii cu Sofia şi Nathan. Eşecul meu cu Mary Alice (nici măcar nu-mi luasem la revedere de la ea) îmi desprinsese ancorele a ceea ce mai rămăsese din virilitatea mea şi mă făcuse mai deznădăjduit la suspiciunea că, de-a lungul acestor ani, mă amăgisem singur în privinţa predilecţiilor mele homosexuale. Undeva pe lângă Fort Lee mi-am zărit în geam pentru o clipă faţa lividă şi nefericită, suprapusă peste panorama unei staţii de benzină şi drive-in-uri şi am încercat să-mi închid ochii şi mintea la ororile existenţei.

Se apropia de cinci după-amiază când am ajuns la cabinetul doctorului Blackstock, din centrul Brooklynului. Era aparent după program, căci biroul de recepţie era pustiu, cu excepţia unei fete bătrâne înţepate care îi ţinea locul Sofiei în funcţia de secretară recepţioneră; ea mi-a spus că Sofia, care plecase încă dinainte de amiază, nu se întorsese încă de la spitalul unde-şi făcea radiografia, dar că trebuia să apară dintr-o clipă într-alta. M-a invitat să iau loc şi să aştept, dar eu am preferat să rămân în picioare şi apoi m-am trezit măsurând cu pasul, neliniştit, încăperea zugrăvită – înecată, mai bine spus – în cea mai groaznică nuanţă de purpuriu-intens pe care o văzusem vreodată. Cum putuse Sofia să lucreze aici, zi după zi, îmbăiată într-o astfel de culoare înfiorătoare, era o enigmă pentru mine. Pereţii şi tavanul erau coloraţi în aceeaşi magenta de pompe funebre despre care Sofia îmi spusese că împodobea şi casa lui Blackstock din St. Albans. Şi m-am întrebat dacă această vrăjitorie decorativă căpiată nu fusese, de asemenea, născocită de răposata Sylvia, a cărei fotografie – împodobită cu pânză neagră, ca aceea a unui sfânt – zâmbea de pe unul dintre pereţi cu un soi de bunăvoinţă hulpavă. Alte fotografii, lipite pretutindeni, atestau familiaritatea lui Blackstock cu semizeii şi zeiţele culturii pop, într-o etalare fanatică, *gemütlich*[1], a amiciţiei: Blackstock cu un exoftalmic Eddie Cantor, Blackstock cu Grover Whalen, cu Sherman Billingsley şi Sylvia la Stork Club, cu Major Bowes, cu Walter Winchell, chiar şi Blackstock cu Surorile Andrews, cele trei privighetori cu hălăciugile

[1] Vesel şi confortabil (în limba germană, în original).

de păr înconjurând îndeaproape fața lui ca niște mari buchete rânjite, doctorul bosumflându-se mândru deasupra dedicației mâzgălite cu cerneală: *Lui Hymie cu dragoste de la Patty, Maxene și LaVerne.* În dispoziția morbidă, nervoasă în care mă aflam, fotografiile veselului chiropractician și ale prietenilor săi m-au cufundat și mai adânc în deznădejde, ca niciodată, și m-am rugat ca Sofia să se întoarcă odată și să mă elibereze de această angoasă. Și chiar în clipa aceea, ea a intrat pe ușă.

Oh, biata mea Sofia. Avea ochii încercănați și înfățișarea neîngrijită și epuizată, iar pielea feței avea nuanța spălăcită, vineție, a laptelui smântânit – dar îndeosebi arăta bătrână, o doamnă în vârstă, de vreo patruzeci de ani. Am strâns-o ușor în brațe și, pentru o vreme, n-am zis nimic. N-a plâns. În cele din urmă, m-am uitat la ea și am zis:

— Brațul tău. Cum e?

— Nu e rupt, răspunse ea, am doar o vânătaie urâtă.

— Slavă Domnului, am zis și am adăugat apoi: El unde e?

— Nu știu, murmură ea, clătinând din cap, pur și simplu nu știu.

— Va trebui să facem ceva, am zis, va trebui să-l punem într-un soi de custodie unde să nu-ți mai poată face rău.

Am făcut o pauză, copleșit de o senzație de inutilitate, deopotrivă cu una de vinovăție hâdă.

— Ar fi trebuit să fiu aici, am gemut. N-avea niciun rost să plec. Poate aș fi fost în stare să...

Dar Sofia m-a oprit, spunând:

— Ssst, Stingo! Nu trebuie să te simți așa. Hai să mergem să bem ceva.

Stând pe un scaun înalt la barul imitație de marochin al unui restaurant chinezesc de pe Fulton Street, hidos împodobit cu oglinzi, Sofia mi-a povestit ce se întâmplase în timpul absenței mele. A fost feeric, la început, o bucurie inexprimabilă. Nu-l mai văzuse niciodată pe Nathan într-o dispoziție atât de senină și de însorită. Foarte preocupat de apropiata noastră călătorie în Sud și în mod clar așteptând nerăbdător ziua căsătoriei, intrase într-un soi de criză de nuntă, luând-o pe Sofia în weekend într-o raită de cumpărături (inclusiv o excursie specială în Manhattan, unde petrecuseră

două ceasuri în magazinul Saks Fifth Avenue), cumpărături din care ea se alesese cu un inel de logodnă cu un safir uriaş, un trusou demn de o prinţesă hollywoodiană şi cu o foarte scumpă garderobă de călătorie, concepută să rupă gura târgului prin oraşele mărginaşe ca Charleston, Atlanta şi New Orleans. El se gândise chiar să treacă pe la Cartier's, de unde îmi cumpărase mie un ceas, cadou pentru cavalerul de onoare. Serile care au urmat le-au petrecut cercetând geografia şi istoria Sudului, amândoi răsfoind diverse ghiduri de călătorie şi petrecând ore îndelungate cu *Locotenenţii lui Lee*[1], ca să fie pregătiţi pentru turul câmpurilor de bătălie din Virginia la care făgăduisem să-i duc.

Totul era făcut în stilul metodic, inteligent, îngrijit al lui Nathan, acordând tot atât de multă atenţie specificului diverselor regiuni prin care aveam să călătorim (botanica bumbacului şi a arahidelor, originile diverselor dialecte locale, precum gullah şi cajun, chiar şi fiziologia aligatorilor), cât un constructor al imperiului colonial britanic din epoca victoriană înainte de a porni în expediţie spre izvoarele Nilului. O molipsise şi pe Sofia cu entuziasmul lui, împărtăşindu-i tot felul de informaţii, folositoare sau nefolositoare, despre Sud, pe care el le acumula, bucată cu bucată; iubindu-l pe Nathan, ea îi iubea totul, inclusiv cunoştinţele inutile ca faptul că în Georgia se cultivă mai multe piersici ca în oricare alt stat şi că punctul cel mai înalt din Mississippi are 243 de metri. A mers până într-acolo încât a scotocit prin Biblioteca Colegiului Brooklyn de unde a venit cu două romane de George Washington Cable[2]. Îşi perfecţionase un adorabil accent tărăgănat sudist, care o distra pe Sofia.

De ce nu fusese oare în stare să observe semnalele de avertizare când acestea începuseră să pâlpâie? Îl urmărise cu atenţie în tot timpul acesta, era sigură că nu mai lua amfetamine. Dar apoi, cu o zi în urmă, când plecaseră amândoi la serviciu – ea, la doctorul Blackstock, el la „laboratorul" lui –, ceva trebuie să-i fi provocat devierea, dar

[1] Studiu publicat în 1942, scris de Douglas S. Freeman, despre comanda generalului confederat Robert E. Lee în timpul Războiului Civil.

[2] Scriitor american sudist (1844–1925), interesat de culoarea locală, bine cunoscut pentru descrierile vieţii creolilor.

ea n-avea să știe ce. În orice caz, fusese prinsă stupid cu garda jos și vulnerabilă când el trăsese primele semnale, așa cum mai făcuse și în celelalte dăți, iar ea nu fusese în stare să le detecteze semnificația: euforicul telefon de la Pfizer, vocea prea însuflețită și entuziastă, anunțul unor incredibile victorii în foarte scurt timp, o grandioasă „străpungere", o maiestuoasă descoperire științifică.

Cum putuse să fie atât de bătută-n cap? Descrierea erupției furioase a lui Nathan, nenorocirile rezultate și ruinele rămase au fost pentru mine – în starea mea de amețeală alcoolică – potrivit de laconice, dar cumva mai sfâșietoare tocmai prin scurtimea lor.

— Morty Haber dădea o petrecere pentru un prieten care pleca pentru un an la studii în Franța. Eu am lucrat până târziu, ca să ajut la expedierea notelor de plată, și îi spusesem lui Nathan că o să mănânc la un local din apropiere de cabinet și că o să ne vedem mai târziu la petrecere. Nathan n-a apărut decât la multă vreme după ce am ajuns eu acolo, dar mi-am dat seama de când l-am văzut cât de drogat era. Aproape că am leșinat când l-am văzut, știind că probabil fusese așa toată ziua, chiar și atunci când îmi dăduse telefonul acela, și că eu fusesem prea proastă ca măcar să... măcar să mă alarmez. La petrecere s-a purtat în regulă. Vreau să spun, n-a făcut... scandal sau ceva rău, dar vedeam clar că era sub efectul benzedrinei. A vorbit cu vreo câteva persoane despre noul său tratament de poliomielită, iar inima mea parcă a încetat să mai bată. Mi-am spus că poate lui Nathan avea să-i treacă transa și o să adoarmă pur și simplu. Uneori așa făcea, știi, fără să mai devină violent. Până la urmă, Nathan și cu mine am plecat acasă, nu era foarte târziu, pe la douăsprezece și jumătate. Abia când am ajuns acasă a început să țipe la mine, ambalându-se din ce în ce mai mult în furia sa. A făcut ce face de obicei, știi, când e în mijlocul celei mai rele *tempête* a lui, adică m-a acuzat că i-am fost necredincioasă. Că, ei bine, mi-o trag cu altul.

Sofia se opri pentru o clipă, iar când își ridică mâna stângă pentru a-și înlătura de pe față o șuviță de păr, am simțit ceva ușor nefiresc în gestul ei, m-am întrebat ce anume, apoi

mi-am dat seama că își proteja brațul drept, care atârna moale pe lângă ea. Evident, o durea.

— Cu cine te-a acuzat de data asta?, am întrebat. Blackstock? Seymour Katz? O, Dumnezeule, Sofia, dacă bietul băiat n-ar fi atât de nebun, n-aș fi în stare să suport una ca asta fără să-mi vină să-i trag un pumn de să-i sară dinții din gură. Iisuse, cu cine a crezut că l-ai înșelat de data asta?

Ea clătină violent din cap, părul ei strălucitor fluturând nepieptănat și răzleț pe lângă fața trasă, chinuită.

— Nu contează, Stingo, zise ea, doar cu altcineva.

— Bun, și ce altceva s-a mai întâmplat?

— A răcnit și a urlat la mine. A mai luat benzedrină – poate și cocaină, nu știu exact. Apoi a ieșit pe ușă afară, trântind-o în urma lui asurzitor. Mi-a strigat că nu se mai întoarce niciodată. Am rămas acolo, pe întuneric, n-am putut să adorm multă vreme, eram atât de îngrijorată și de speriată. M-am gândit să te sun pe tine, dar era foarte târziu. În cele din urmă, nu mi-am mai putut ține ochii deschiși și m-am culcat. Nu știu cât am dormit, dar când s-a întors Nathan, era lumină. A dat buzna în cameră ca o explozie. Urlând, turbat de furie. A sculat iar toată casa în picioare. M-a tras jos din pat, m-a azvârlit pe podea și a țipat la mine. Că eu aș fi făcut sex cu... ei, bine, cu alt bărbat, și cum el o să mă omoare, o să-l omoare și pe bărbatul ăla și o să se omoare și el. Oh, *mon Dieu*, Stingo, niciodată, niciodată n-a mai fost Nathan într-o asemenea stare, niciodată! M-a lovit cu piciorul, la sfârșit – m-a lovit tare, în braț, aici, apoi a plecat. Mai târziu, am plecat și eu. Și asta a fost tot.

Sofia tăcu.

Mi-am aplecat încet fața, lipind-o de placa de mahon a tejghelei barului, cu pojghița ei umedă de scrum de țigară și de cercurile paharelor, dorindu-mi cu disperare să intru brusc în comă sau vreo altă formă de binefăcătoare pierdere a cunoștinței. Apoi, mi-am ridicat capul și m-am uitat la Sofia, spunând:

— Sofia, nu vreau să-ți spun asta, dar trebuie. Nathan pur și simplu trebuie internat. E foarte periculos. Trebuie să fie *închis*.

Am auzit gâlgâind în vocea mea un suspin, vag ridicol.

— Pentru totdeauna.

Cu o mână tremurătoare, ea îi făcu semn barmanului și-i ceru un whisky dublu cu gheață. Mi-am dat seama că n-aveam cum s-o conving să renunțe la băutură, nici dacă vorbea deja greoi, împleticit. După ce-i sosi paharul comandat, luă o gură să-și dea curaj și apoi, întorcându-se spre mine, zise:

— Mai există ceva ce nu ți-am spus. Despre atunci când s-a întors el, în zori.

— Ce?, am zis.

— Avea o armă. Un pistol.

— Oh, fir-ar! Fir-ar, fir-ar, fir-ar, fir-ar, fir-ar..., m-am auzit murmurând ca un disc zgâriat.

— A spus că îl va folosi. L-a îndreptat spre capul meu. Dar nu l-a folosit.

Am șoptit o invocație, nu întru totul blasfemiatoare:

— Iisuse Hristoase, ai milă!

Dar nu puteam doar să stăm acolo, sângerând până la moarte din aceste răni căscate în noi. După o lungă tăcere, am trasat un plan de acțiune. Aveam să mă duc cu Sofia la Palatul Roz și aveam s-o ajut să-și strângă lucrurile. Avea să părăsească imediat casa, luându-și o cameră pentru noaptea aceea măcar la Hotelul St. George, care nu era prea departe de cabinetul unde lucra. Între timp, până se instala ea, eu aveam să găsesc cumva un mijloc de a da de Larry în Toronto, anunțându-l de extrema urgență a situației și îndemnându-l să se întoarcă imediat cu orice preț. Apoi, când Sofia avea să fie în siguranță în adăpostul ei temporar, eu trebuia să fac pe dracu'-n patru ca să-l găsesc pe Nathan și să mă înțeleg cumva cu el – deși perspectiva asta îmi strângea măruntaiele de groază într-o minge de fotbal uriașă, bolnavă. Eram atât de răscolit încât, chiar stând acolo, am fost gata să-mi vărs singura bere băută.

— Hai să mergem, am zis. Acum.

La doamna Zimmermann i-am plătit credincioasei cârtițe Morris Fink cinci cenți ca să ne ajute cu bagajele Sofiei. Ea plângea și, după cum vedeam, mai degrabă beată, în timp ce alerga prin cameră îndesând haine, cosmeticale și bijuterii într-o valiză mare.

— Frumoasele mele costume de la Saks, bombănea ea. Oh, ce să fac acum cu ele?

— Ia-le cu tine, pentru Dumnezeu, am spus nerăbdător, îndesându-i numeroasele perechi de pantofi într-o altă valiză. Uită de protocol într-un moment ca ăsta. Trebuie să te grăbeşti. Nathan ar putea să se întoarcă.

— Şi cu frumoasa mea rochie de mireasă? Ce să fac cu ea?

— Ia-o şi pe ea! Dacă n-ai s-o porţi, o poţi zălogi.

— Zălogi?, zise ea.

— Amaneta.

N-am vrut să fiu crud, dar cuvintele mele au făcut-o pe Sofia să scape un combinezon de mătase pe podea, îngropându-şi faţa în palme, bocind tare şi vărsând lacrimi strălucitoare, neajutorate. Morris ne privi morocănos când am strâns-o în braţe pentru o clipă, murmurându-i zadarnice cuvinte de alinare. Era întuneric afară şi urletul unui claxon de camion pe o stradă din apropiere m-a făcut să tresar speriat, sfâşiindu-mi nervii ca un bomfaier demonic. La hărmălaia generală se adăugă acum monstruosul ţârâit strident al telefonului din hol şi cred că mi-am înăbuşit un geamăt sau probabil un ţipăt. Nervii mi s-au slăbit încă şi mai mult când Morris, reducând gorgona la tăcere răspunzând, behăi vestea că telefonul era pentru mine.

Era Nathan. Era chiar Nathan. Clar, fără putinţă de îndoială, fără echivoc, era Nathan. Şi atunci de ce pentru un moment mintea mi-a jucat o festă urâtă, încât am crezut că era Jack Brown care mă suna din Rockland ca să mă întrebe care mai era situaţia? A fost din pricina accentului sudist, acea imitaţie perfect modulată care m-a făcut să cred că posesorul unui astfel de grai trebuia să fie unul crescut cu slană şi mămăligă. Era la fel de neaoş sudist ca şi verbina, sau baptiştii care se spălau pe picioare, sau câinii de vânătoare, sau John C. Calhoun, şi cred că am şi zâmbit când l-am auzit spunând:

— Ce mai fierbe pe foc, dulceaţă? Cum îţi mai spânzură ciocanu'?

— Nathan!, am exclamat, cu forţat entuziasm. Ce mai faci? *Unde* eşti? Doamne, cât mă bucur să te aud!

— Mai facem excursia aia în Sud? Tu, și cu mine, și cu buna Sofia? Dăm o raită prin Dixie?

Știam că trebuia să-i fac cumva pe plac, să flecărim puțin, încercând în același timp să descopăr unde se afla – delicată chestiune –, așa că am răspuns fără să stau pe gânduri:

— De bună seamă c-o să facem călătoria aia, Nathan. Sofia și cu mine tocmai despre asta vorbeam. Doamne, ce haine nemaipomenite i-ai putut cumpăra! Unde ești acuma, bătrâne? Mi-ar plăcea să vin să te văd. Vreau să-ți povestesc despre o altă mică excursie la care m-am gândit...

Vocea mă întrerupse cu onctuozitatea de melasă insinuantă și caldă, încă o neobișnuită imitație a vorbirii din Carolina mea natală, cântată, legănată:

— Și io de-abia aștept călătoria aia cu tine și dom'șoara Sofia. O să fie călătoria vieții noastre, nu-i așa, bătrâne?

— O să fie cea mai strașnică excursie din toate timpurile..., am început eu.

— O să avem o grămadă de timp liber, de asemenea, nu?, zise el.

— Firește că o s-avem o grămadă de timp liber, am repetat eu, neștiind prea bine ce voia să spună. Tot timpul din lume, să facem tot ce vrem. E destul de cald în octombrie pe-acolo. Înotăm. Pescuim. Ne plimbăm cu barca prin Mobile Bay.

— Asta și vreau, toarse el, o grămadă de timp liber. Vreau să spun că, trei oameni, când călătoresc mult împreună, ei, bine, chiar dacă sunt ei *cei mai buni* prieteni, s-ar putea să fie oleacă neplăcut să se țină *scai* unii de alții, în fiecare minuțel. Așa că o să am niște timp liber să fiu de capul meu, când și când, nu-i așa? Doar pentru un ceas sau două, poate, prin Birmingham, sau Baton Rouge, sau alt locșor ca astea.

Făcu o pauză și l-am auzit scoțând un bogat și melodios chicotit.

— Și asta o să-ți dea și ție niște timp liber, nu? Ai putea chiar să ai destul timp liber ca să te îmbârligi nițel. Un băiat sudist mare trebuie să aibă și-o fofoloancă, nu?

Am început să râd, puțin nervos, uluit de faptul că în această ciudată conversație, cu disperarea ei din fundal, cel puțin din partea mea, deja ne afundasem în balta sexului. Dar eram gata să înghit de bunăvoie momeala lui Nathan,

nebănuind nimic despre cangea sălbatică pe care o pregătise pentru captura mea precipitată.

— Ei bine, Nathan, am zis eu, chiar mă gândesc că, pe ici, pe colo, o să dau de vreo marfă bună, gata de acțiune. Gagicile sudiste, am adăugat eu, gândindu-mă sumbru la Mary Alice Grimball, sunt greu de penetrat, dacă-mi ierți expresia, dar odată ce s-au hotărât să și-o pună, sunt nemaipomenit de bune în pat...

— Nu, amice, mă opri el scurt, nu mă referam la fofoloancele sudiste! Eu îți vorbeam de fofoloanca *polacă*! Vreau să spun că, atunci când bătrânu' Nathan pleacă să vadă Casa Albă a domnului Jeff Davis, sau vechea plantație unde Scarlett O'Hara i-a biciuit pe toți negrii ăia cu cravașa ei de călărie – ei, păi, bătrânu' Stingo o să rămână în urmă la Motelul Green Magnolia, și ghici ce-o să facă? Ia ghici! Ghici ce-o să facă bătrânu' Stingo acolo, cu nevasta celui mai bun prieten al lui! Păi, Stingo și cu ea o să fie în pat, iar el chiar o să *încalece* pe bucățica aia poloneză iubitoare și *dornică*, și-or să se *fută* de n-or să mai știe de ei! Hee, hee!

În timp ce spunea cuvintele astea, mi-am dat seama că Sofia se dăduse aproape de mine, aplecându-se peste cotul meu, murmurând ceva ce nu puteam pricepe – neînțelesul datorându-se în parte sângelui meu care zvâcnea galopant în urechi și probabil și faptului că, zăpăcit și îngrozit, nu prea puteam să fiu atent la nimic în afară de slăbiciunea de piftie din genunchii și degetele mele, care începuseră să tresalte scăpate de sub control.

— Nathan!, am zis eu cu voce gâtuită. Dumnezeule mare...

Și atunci, vocea lui, reluându-și dicția pe care întotdeauna o considerasem a fi de brooklynez cu educație înaltă, deveni un mârâit de o asemenea ferocitate că nici miriadele de sinapse electronice zumzăitoare dintre noi nu puteau estompa forța furiei sale nebune, dar omenești.

— Scursoare împuțită! Porc nenorocit! Putrezi-ți-ar oasele în iad o veșnicie pentru că m-ai trădat pe la spate, tu, în care am avut încredere și pe care te-am crezut cel mai bun prieten din viața mea! Și rânjetul ăla al tău, de mâncător de rahat, zi după zi, afișat cu sânge-rece de nici untul nu ți s-ar fi topit

în gură, nu-i așa, când mi-ai dat o bucată din manuscrisul tău să-l citesc – *„oh, drace, Nathan, îți mulțumesc foarte mult"* –, când nu trecuse nici un sfert de oră de când ți-o trăgeai cu femeia cu care eu trebuia să mă însor, am spus trebuia, la trecut, pentru că mai bine ard în fundul iadului decât să mă însor cu o polacă prefăcută, cu două fețe, care-și desface picioarele pentru un parșiv de căcăcios sudist care mă trădează ca...

Mi-am luat receptorul de la ureche și m-am întors spre Sofia care, cu gura căscată, în mod clar ghicise despre ce urla Nathan.

— Oh, Doamne, Stingo, am auzit-o șoptind, n-am vrut să știi că tot spunea asta, că tu erai cel cu care eu...

Am ascultat din nou, neputincios și suferind:

— Vin să pun mâna pe amândoi!

Apoi, a urmat un moment de tăcere, asurzitor, năucitor. Și am auzit un declic metalic. Dar mi-am dat seama că nu se întrerupsese legătura telefonică.

— Nathan, am zis, *te rog!* Unde ești?

— Nu departe, bătrâne. De fapt, sunt chiar după colț. Vin să pun mâna pe tine, scârnăvie trădătoare. Și-apoi știi ce-o să fac? Știi ce-o să vă fac amândurora, nenorociți de porci escroci ce sunteți? Ascultă...

Izbucni o detunătură în urechea mea. Prea slabă din cauza distanței sau a orice o fi existând într-un telefon care, din fericire, atenuează zgomotul și-l împiedică să distrugă auzul omenesc, impactul împușcăturii mai degrabă m-a uluit decât m-a rănit, totuși m-a lăsat cu un țiuit prelungit și dezolat în timpan ca zumzetul unui roi de o mie de albine. N-am să știu niciodată dacă Nathan a tras glonțul ăla în receptorul telefonului din mâna lui, sau în aer, sau în vreun zid dosnic, anonim, dar a sunat destul de aproape ca să fie, după cum spunea, chiar după colț, și am scăpat din mână receptorul, cuprins de panică, și, răsucindu-mă, am apucat-o pe Sofia de mână. Nu mai auzisem niciun foc de armă de la război încoace și sunt aproape sigur că fusesem convins că nu voi mai auzi vreodată un altul. Îmi deplâng oarba inocență. Acum, după ce s-a scurs un timp din acest secol însângerat, ori de câte ori se întâmplă vreuna dintre acele inimaginabile

fapte de violență care ne sfâșie sufletul, gândul mi se întoarce iar la Nathan – bietul nebun pe care l-am iubit, delirând de droguri și cu un pistol fumegând în vreo cameră fără nume sau în vreo cabină telefonică –, iar imaginea lui mi s-a părut întotdeauna că prevestea acești nenorociți ani de nesfârșită nebunie, iluzii, erori, vise și luptă. Dar în momentul acela am simțit doar o inexprimabilă frică. M-am uitat la Sofia, ea s-a uitat la mine și am fugit.

Capitolul 15

În dimineața următoare, trenul din Pennsylvania care ne ducea pe Sofia și pe mine spre Washington D.C., în drumul nostru spre Virginia, a suferit o pană de curent și a încremenit pe terasament, în dreptul fabricii Wheatena din Rahway, New Jersey. În timpul acestei întreruperi din călătoria noastră – o oprire care a durat numai vreun sfert de oră –, a pogorât în mine o remarcabilă liniște și m-am trezit privind cu speranță la ceea ce-mi rezerva viitorul. Încă și acum mă uimește faptul că am fost capabil să păstrez acest calm, aproape o elegantă relaxare, după fuga noastră unde văzuserăm cu ochii, din calea lui Nathan și după noaptea agitată, fără somn, pe care Sofia și cu mine o petrecuserăm în adâncul gării de metrou Pennsylvania. Ochii mă usturau de neodihnă și o parte din mintea mea încă mai stăruia cu durere asupra catastrofei pe care abia-abia o evitaserăm. Pe măsură ce treceau orele acelei nopți, începuse să ni se pară din ce în ce mai probabil, Sofiei și mie, că Nathan nu fusese chiar în apropiere când dăduse telefonul acela; cu toate acestea, amenințarea lui nemiloasă ne făcuse să fugim disperați din Palatul Roz, cu numai o valiză mare de fiecare, căutându-ne salvarea la ferma din Southampton. Ne înțeleseserăm că aveam să ne ocupăm mai târziu de lucrurile rămase. Din acel moment, amândoi fuseserăm posedați – și într-un sens, uniți – de o singură și încăpățânată idee: să fugim de Nathan și să ajungem cât mai departe de el cu putință.

Chiar şi aşa, răstimpul de stăpânire nervoasă care mă cuprinsese până la urmă în tren cu greu ar fi fost posibilă dacă n-ar fi fost primul dintre cele două telefoane pe care am reuşit să le dau din gară. Şi anume lui Larry, care a înţeles imediat natura disperată a crizei fratelui său şi mi-a spus că va părăsi Toronto fără întârziere, va veni acolo şi se va ocupa de Nathan cât de bine va putea. Ne-am urat reciproc succes şi ne-am promis să ţinem legătura. Aşadar, cel puţin mă simţeam scutit de responsabilitate faţă de Nathan, fără să-l fi abandonat definitiv în eforturile mele de a scăpa; la urma urmelor, fugisem să-mi salvez viaţa. Celălalt telefon fusese către tatăl meu; el, fireşte, a întâmpinat cu bucurie anunţul meu că Sofia şi cu mine eram pe drum spre Sud.

— Ai luat o decizie excelentă!, l-am auzit strigând peste sutele de kilometri distanţă, cu vădită emoţie. Bine că părăseşti lumea aia care nu e bună de nimic!

Şi, astfel, pe când stăteam în trenul oprit, mult deasupra oraşului Rahway, în vagonul aglomerat, cu Sofia moţăind lângă mine, şi molfăiam o plăcintă daneză stricată, cumpărată de la un vânzător ambulant de dulciuri împreună cu o cutie de lapte călâu, am început să mă gândesc la anii care mi se aşterneau în faţă cu calm şi afecţiune. Acum, că-l lăsasem în urmă pe Nathan, şi Brooklynul odată cu el, mă pregăteam să întorc foaia unui nou capitol al vieţii mele. În primul rând, socoteam că romanul meu, care dădea semne c-o să fie unul destul de lung, era deja o treime scris. Întâmplător, ceea ce lucrasem la Jack Brown acasă mă adusese într-un loc care-mi permitea să întrerup o vreme naraţiunea, într-un punct de unde simţeam că-mi va fi uşor să reînnod firele, odată ce mă voi fi instalat la fermă cu Sofia. După vreo săptămână în care urma să ne obişnuim cu noua noastră viaţă – să fac cunoştinţă cu negrii care mă ajutau cu ferma, să umplu cămara cu alimente, să-mi cunosc vecinii, să învăţ să conduc camionul vechi şi rablagit şi tractorul, despre care-mi spusese tata că intrau în moştenire –, aveam să mă găsesc într-o situaţie favorabilă pentru a-mi relua scrisul şi, muncind sârguincios, aş fi putut avea norocul ca, pe la sfârşitul lui 1948, să am gata tot materialul, doar să-l propun unei edituri.

Cu aceste gânduri optimiste în minte, m-am uitat la

Sofia. Dormea adânc, cu capul blond și ciufulit rezemat de umărul meu, și atunci, cu blândețe, i-am petrecut un braț pe după umeri și i-am atins ușor părul cu buzele. M-a fulgerat junghiul unei amintiri rătăcitoare, însă i-am alungat durerea; cu siguranță, nu puteam fi homosexual, nu-i așa, de vreme ce simțeam pentru această făptură o asemenea dorință perseverentă și sfâșietoare. Desigur, trebuia să ne căsătorim, odată ce ne vom fi stabilit în Virginia; obiceiul timpului și al locului fără îndoială că nu îngăduia o coabitare liberă. Însă în ciuda acestor probleme sâcâitoare, care într-adevăr implicau ștergerea amintirii lui Nathan și a diferenței de vârstă dintre mine și Sofia, aveam sentimentul că ea mi-ar fi acceptat propunerea, așa că m-am hotărât să aduc discuția pe departe, de îndată ce se va fi trezit. Se mișcă în somn și murmură ceva, arătând chiar și în epuizarea sa răvășitoare atât de încântătoare, încât simțeam că îmi dădeau lacrimile. Doamne, am gândit, femeia asta s-ar putea să fie foarte curând soția mea.

Trenul zvâcni brusc, înaintă puțin, șovăi și se opri din nou, un geamăt înăbușit colectiv străbătând vagonul. Un marinar care stătea lângă mine, pe interval, bea dintr-o cutie de bere. Din spatele meu, un copil începu să orăcăie ca din gură de șarpe; eu m-am gândit că, în mijloacele de transport în comun, soarta plasa inevitabil singurul prunc urlător pe locul cel mai apropiat de al meu. Am strâns-o ușurel pe Sofia lângă mine și m-am gândit din nou la cartea mea; mă străbătu un fior de mândrie și de mulțumire când am socotit câtă migală artistică onestă pusesem până atunci în povestire, clădindu-i calea predestinată cu grație și frumusețe către deznodământul exploziv, care rămânea să fie așternut pe hârtie, dar pe care deja îl schițasem în minte de mii de ori: fata chinuită, înstrăinată, mergând spre moartea ei singuratică, vara, pe străzile indiferente ale orașului pe care tocmai îl lăsasem în urmă. Am avut un moment de întunecare: Oare voi fi în stare să-mi adun pasiunea, pătrunderea psihologică pentru a-i face portretul acestei tinere sinucigașe? Oare voi putea să fac totul să pară *real*? Mă neliniștea cumplit apropiata cazna a *imaginării* calvarului prin care trecea sărmana fată. Cu toate acestea, mă simțeam atât de sigur și senin

în ceea ce priveşte integritatea acestui roman încât deja îi pregătisem un titlu potrivit şi melancolic: *Moştenirea nopţii*[1]. Îl împrumutasem din *Requiescat* al lui Matthew Arnold, o elegie pentru spiritul unei femei, al cărui vers final spune aşa: „Noaptea asta moşteneşte palatul nesfârşit al Morţii". Cum ar fi putut o carte ca aceasta să nu captiveze sufletele a mii de cititori? Întorcându-mi privirile spre fereastră, m-am uitat la faţada murdară a fabricii Wheatena – masivă, comună, ferestrele ei albastre, industriale, reflectau lumina dimineţii – şi m-am înfiorat de fericirea mea şi apoi iarăşi de mândrie la calitatea excepţională a celor pe care le pusesem eu în cartea mea, în virtutea unei atât de îndelungate munci solitare, cu năduşeală şi, da, chiar cu ocazionale revărsări de mâhnire; şi gândindu-mă încă o dată la deocamdată nescrisul punct culminant, mi-am îngăduit să-mi imaginez un rând dintr-o recenzie a unui critic fascinat de prin 1949 sau 1950: „Cel mai puternic exemplu de monolog interior feminin de la Molly Bloom[2] încoace". Ce nebunie!, am gândit. Ce trufie!

Sofia dormea. Înduioşat, m-am întrebat câte zile şi câte nopţi avea să mai aţipească astfel lângă mine în anii care vor veni. Meditam la patul nostru matrimonial de la fermă, la dimensiunile şi forma lui, m-am întrebat dacă salteaua avea suficientă grosime, elasticitate şi rezistenţă ca să facă faţă silitorului desfrâu pe care cu siguranţă avea să-l cunoască. M-am gândit la copiii noştri, numeroşii micuţi cu părul precum câlţii mişunând prin fermă ca nişte flori de piciorul-cocoşului poloneze şi ca scaieţii, şi la poruncile mele paterne vesele: „E timpul să mulgi vaca, Jerzy!" „Wanda, dă mâncare la găini!" „Tadeusz! Stefania! Închideţi uşile hambarului!" M-am gândit la ferma însăşi, pe care nu o văzusem decât în diapozitivele tatei, încercând să mi-o imaginez ca pe locuinţa unei proeminente figuri literare. Ca şi casa din Mississippi a lui Faulkner, „Rowan Oak[3]", va trebui să aibă un nume,

[1] A devenit romanul din 1951 al lui Styron, *Lie Down in Darkness (Să zaci în întuneric)*, care i-a lansat cariera de scriitor la vârsta de 26 de ani.

[2] Soţia lui Leopold Bloom, personajul principal din romanul *Ulysse*, al lui James Joyce; o femeie care foloseşte un limbaj vulgar, cu referinţe explicite la actele sexuale.

[3] Numele unui arbore mitologic, stejarul *(oak)* druizilor cu proprietăţile magice ale scoruşului *(rowan)*.

unul probabil potrivit cu plantația de arahide căreia îşi datora existența. „Paradisul Untului de arahide" era mult prea poznaş şi curând am abandonat toate celelalte variante pe motivul arahidelor, jucându-mă în schimb cu nume mai impozante, nobile, demne: „Cinci ulmi" probabil (speram ca ferma să aibă cinci ulmi sau măcar unul), sau „Măceşul" sau „Câmpiile Mari" sau „Sofia", ca un omagiu adus iubitei mele doamne. În minea mea, anii ca nişte dealuri albastre se rostogoleau paşnic, îndreptându-se către orizontul viitorului îndepărtat. *Moştenirea nopții*, un remarcabil succes, câştigând laurii care rareori încununau opera unui scriitor atât de tânăr. După aceea, un roman scurt, de asemenea lăudat, cu un subiect inspirat din experiențele mele din timpul războiului – o carte spilcuită, usturătoare, care-i diseca pe militari într-o tragicomedie a absurdului. Între timp, Sofia şi cu mine trăiam pe modesta plantație într-o izolare demnă, reputația mea creştea, autorul însuşi fiind din ce în ce mai des deranjat de media, dar refuzând cu străşnicie orice interviu. „Eu doar cultiv arahide", spune el, văzându-şi de drum spre treaba lui. La vârsta de treizeci de ani sau pe-aproape, o altă capodoperă, *Aceste frunze arzătoare*[1], cronica acelui tragic rebel negru, Nat Turner.

Trenul se smuci înainte, începu să duduie cu precizie lină, bine unsă în timp, ce câştiga viteză, iar viziunea mea s-a evaporat într-o efervescentă ceață peste zidurile mohorâte din Rahway, rămase din ce în ce mai în urmă.

Sofia se trezi brusc, cu un țipăt uşor. Am privit în jos, spre ea. Părea să aibă un pic de febră; fruntea şi obrajii îi erau aprinşi şi pe buza de sus avea o subțire mustață înrourată de năduşeală.

— Unde suntem, Stingo?, întrebă ea.

— Undeva prin New Jersey, i-am răspuns.

— Cât durează călătoria asta până la Washington?

— Oh, cam vreo trei sau patru ore.

— Şi după aceea, până la fermă?

— Nu ştiu exact. O să luăm un tren spre Richmond, apoi

[1] Romanul va fi publicat sub titlul de *Confesiunile lui Nat Turner*, în 1966, şi va câştiga Premiul Pulitzer.

un autobuz până la Southampton. Vor fi mult mai multe ore. Se află, practic, în Carolina de Nord. De aceea cred că va trebui să petrecem noaptea în Washington şi abia după aceea să ne îndreptăm spre fermă, mâine-dimineaţă. Am putea să ne oprim pentru noapte şi în Richmond, bănuiesc, dar aşa poţi să vezi şi tu puţin din Washington.

— Okay, Stingo, zise ea, luându-mă de mână. O să fac cum spui tu.

După o pauză, adăugă:

— Stingo, vrei să te duci să-mi aduci nişte apă?

— Desigur.

Mi-am făcut cu greu loc pe intervalul ticsit de lume, majoritatea militari, iar lângă culoar am găsit ţâşnitoarea, de unde am adunat apă caldă, neplăcută la vedere, într-un pahar de hârtie cerată. Când m-am întors, încă plutind în exaltarea viziunilor mele de opioman, entuziasmul mi s-a prăbuşit ca piatra văzând-o p Sofia ţinând în mână o sticlă plină de un litru de Four Roses, pe care o scosese din valiză.

— Sofia, am zis eu blând, pentru Dumnezeu, e încă dimineaţă. N-ai mâncat nimic. O să faci ciroză.

— N-are nimic, zise ea, turnându-şi whishy în pahar. Am mâncat o gogoaşă în gară. Şi un 7-Up.

Am gemut uşurel, dându-mi seama, din experienţa trecută, că nu exista nicio cale de a trata această problemă scurt, fără complicaţii care să ducă la o scenă. Tot ce puteam spera era s-o prind într-un moment de neatenţie şi să-i fur sticla, aşa cum mai făcuse o dată sau de două ori înainte. M-am prăbuşit înapoi pe locul meu. Trenul gonea peste zona industrială aridă, satanică, din New Jersey, purtându-ne cu uruitul lui sacadat pe lângă mahalale mizere, depozite cu pereţi de tablă, autoserviri insalubre, cu firme rotitoare, depozite, alei de popice construite ca nişte crematorii, crematorii construite ca nişte patinoare, mlaştini de nămol verde-chimic, parcări, rafinării de ţiţei barbare cu erectele lor coşuri fusiforme ejaculând flăcări şi fum galben-muştar. Ce-ar fi gândit Thomas Jefferson dacă ar fi văzut asta?, am meditat eu. Sofia, nervoasă, agitată, ba privea afară, la peisajul acesta, ba îşi turna whisky în pahar, în cele din urmă întorcându-se către mine şi spunând:

— Stingo, trenul ăsta mai oprește undeva până să ajungă la Washington?

— Numai câte un minut sau două, ca să urce și să coboare pasagerii. De ce?

— Vreau să dau un telefon.

— Cui?

— Vreau să sun și să aflu vești despre Nathan. Vreau să știu dacă e bine.

O posomoreală crudă m-a cuprins recapitulând agonia din noaptea trecută. Am luat-o pe Sofia de braț și am strâns-o tare, prea tare; s-a chircit.

— Sofia, am zis, ascultă-mă. Ascultă ce-ți spun eu. Partea aia s-a terminat. Nu mai poți face nimic. Nu poți să-ți dai seama că el a fost chiar la un pas de a ne ucide pe amândoi? O să vină Larry din Toronto, o să dea de Nathan și... ei bine, o să se ocupe de el. La urma urmelor, e fratele lui, cea mai apropiată rudă. Nathan e nebun, Sofia! Trebuie să fie... internat într-un ospiciu.

Ea începuse să plângă. Lacrimile îi picurau peste degete, care deodată arătau foarte subțiri, rozalii și emaciate, în timp ce ținea strâns paharul. Și încă o dată am remarcat acea nemiloasă urmă a tatuajului de pe antebrațul ei.

— Numai că nu știu cum o să fac față mai departe, vreau să spun fără el.

Făcu o pauză, suspinând. Apoi:

— Aș putea să-l sun pe Larry.

— Nu l-ai găsi acum, am insitat eu. Trebuie să fie într-un tren, pe undeva pe lângă Buffalo.

— Atunci l-aș putea suna pe Morris Fink. El o să poată să-mi spună dacă Nathan a venit înapoi, la Palatul Roz. Uneori, știi, face și asta, când e în transă. Vine înapoi, ia niște nembutal și se culcă. Apoi se trezește și e bine. Sau aproape bine. Morris o să știe dacă a făcut asta și acum.

Își suflă nasul, continuând să plângă cu mici sughițuri.

— Oh, Sofia, Sofia, am șoptit eu, vrând să-i spun, dar nefiind în stare să articulez: „S-a terminat totul".

Intrând cu bubuit de tunet în gara Philadelphia, trenul frână scârțâind și se zgâlțâi din încheieturi, oprindu-se într-o cavernă unde nu ajungea lumina zilei, provocându-mi

o neașteptată nostalgie. În geamul ferestrei mi-am zărit fața, palidă de la prea mult stat între patru pereți, în strădaniile literare, și dincolo de ea mi s-a părut că văd pentru o clipă o copie mai tânără – chipul meu de băiat de acum vreo zece ani în urmă. Am râs tare la amintirea aceasta și, brusc revigorat și inspirat, m-am hotărât s-o distrag pe Sofia de la neliniștea ei crescândă și s-o înveselesc, sau măcar să încerc.

— Asta-i Philadelphia, am zis.

— E o localitate mare?, întrebă ea.

Curiozitatea ei, deși înlăcrimată, m-a încurajat.

— Mm, așa și așa. Nu e o metropolă uriașă ca New Yorkul, dar destul de mare. Cred că e cam de mărimea Varșoviei de dinainte de ocupația nazistă. A fost cu adevărat primul mare oraș pe care l-am văzut în viața mea.

— Când asta?

— Prin 1936, când aveam unsprezece ani. Nu mai fusesem niciodată în Nord până atunci. Și îmi amintesc cel mai amuzant episod pe care l-am trăit vreodată, din ziua în care am sosit. Aveam o mătușă și un unchi care locuiau în Philadelphia, iar mama mea – asta se întâmpla cu vreo doi ani înainte să moară – a hotărât să mă trimită aici, pentru o vizită de-o săptămână, în vacanța de vară. M-a trimis singur, cu un Ogar cenușiu[1]. Copiii călătoreau adeseori singuri în zilele acelea; nu era niciun pericol. În orice caz, era o călătorie de o zi întreagă cu autobuzul – o lua pe cel mai lung traseu din Tidewater, ocolind mult până la Richmond, apoi ajungând în Washington și apoi la Baltimore. Bucătăreasa de culoare a mamei – mi-aduc aminte că se numea Florence – îmi pregătise o pungă de hârtie plină cu pui fript și mai aveam și-un termos cu lapte rece – merinde de călătorie foarte *gourmet*, înțelegi, și eu mi-am înfulecat prânzul pe undeva între Richmond și Washington, iar apoi, pe la jumătatea după-amiezii, autobuzul s-a oprit în Havre de Grace...

— Ca în franceză, adică?, întrebă Sofia. Portul...

— Da, e un orășel din Maryland. O să trecem și noi prin el. Oricum, ne-am dat jos cu toții, la popas, unde era un restaurant

[1] Autobuz (al companiei de transport cu același nume) care circulă între principalele orașe din Statele Unite.

mic și jegos și unde puteai face pipi și unde vindeau sirop cu sifon și altele asemenea, iar eu am văzut un tonomat cu niște grozave curse de cai. În Maryland, știi, spre deosebire de Virginia, existau mai multe jocuri de noroc legale și puteai vârî o monedă de cinci cenți în tonomatul ăsta și să pariezi pe unul dintre, oh, să zicem, cei vreo zece cai micuți de metal care alergau pe o pistă. Îmi amintesc că mama îmi dăduse patru dolari de cheltuială – o grămadă de bani, în timpul Marii Crize – și eu m-am înflăcărat foarte tare la ideea de a paria pe un căluț, așa că am vârât moneda. Ei bine, Sofia, n-o să-ți vină să crezi. Drăcăria aia de mașină a nimerit potul cel mare – știi ce înseamnă pot? I s-au aprins toate beculețele și din ea a început să curgă un torent de monede – zeci de monede, sute! Nu-mi venea să cred! Cred că am câștigat vreo cincisprezece dolari în monede de cinci cenți. Se risipiseră pe toată podeaua. Îmi ieșisem din minți de bucurie. Dar problema era, vezi tu, cum să transport toată prada asta. Îmi amintesc că purtam niște pantaloni scurți de in, albi, și mi-am îndesat buzunarele cu monedele alea, dar chiar și așa, încă mai erau foarte multe care îmi tot cădeau, răspândindu-se pretutindeni. Și partea cea mai rea era că localul era ținut de o femeie cu înfățișare hapsână, iar când am întrebat-o dacă ar putea să-mi schimbe monedele în dolari de hârtie, a izbucnit într-o criză de furie teribilă, urlând la mine că trebuia să ai optsprezece ani ca să joci la tonomatul cu curse de cai și că evident eu încă mai aveam caș la gură, și că ea o să-și piardă autorizația de funcționare din cauza mea, și că, dacă nu plec dracului de acolo, o să cheme poliția.

— Aveai unsprezece ani, zise Sofia, luându-mă de mână. Nu pot să cred, Stingo la unsprezece ani. Trebuie să fi fost un băiețel tare drăguț, în pantalonii tăi scurți de in alb.

Sofia mai avea nasul înroșit, dar lacrimile se opriseră pe moment, iar în ochii ei mi s-a părut că văd o scânteie care aducea cu amuzamentul.

— Așa că m-am întors la autobuz, pentru restul călătoriei până la Philadelphia. E un drum lung. De fiecare dată când făceam vreo mișcare cât de mică, o monedă sau mai multe îmi alunecau din buzunarele alea ale mele, umflate până la refuz, și se rostogoleau pe interval. Iar când mă ridicam

ca să le iau înapoi, era mai rău, pentru că, aplecându-mă, alte monede îmi curgeau din buzunare şi se rostogoleau după primele. Şoferul era aproape înnebunit când am ajuns la Wilmington şi tot drumul pasagerii s-au uitat în jos, la şiroaiele de bani.

M-am oprit, uitându-mă la siluetele fără de chipuri de pe peronul gării, care se îndepărtau într-o mişcare mută, retrogradă, în timp ce trenul ieşea din gară, vibrând încetişor.

— Oricum, am zis eu, întorcându-i Sofiei strângerea de mână, tragedia finală s-a întâmplat în staţia de autobuz, care trebuie să fie nu departe de aici. În seara aceea, mătuşa şi unchiul meu mă aşteptau, iar când am alergat spre ei, m-am împiedicat şi am căzut drept în fundul meu mic, buzunarele mi s-au spart şi aproape toţi afurisiţii ăia de bănuţi, până la ultimul, au curs de pe peron şi au intrat pe sub autobuzele din parcarea întunecată, şi cred că atunci când unchiul meu m-a ridicat şi m-a scuturat de praf, mai erau doar vreo cinci monede rămase în buzunarele mele. Celelalte s-au dus definitiv.

M-am oprit, amuzat şi încălzit de această anecdotă absurdă pe care i-o povestisem Sofiei fără să inventez nimic, fără să fie nevoie de înfrumuseţări.

— E o poveste cu morală, am adăugat, despre natura distructivă a lăcomiei.

Sofia îşi ţinea o mână la faţă, ascunzându-şi expresia, dar, de vreme ce umerii ei tremurau, am crezut că cedase impulsului de a râde. M-am înşelat. Vărsa din nou lacrimi, lacrimi de suferinţă de care părea să nu se poată elibera nicicum. Deodată, mi-am dat seama că trebuie să-i fi stârnit, inoportun, amintirile despre băiatul ei. Am lăsat-o să plângă în tăcere pentru o vreme. Apoi, lacrimile s-au rărit. În cele din urmă, s-a întors spre mine şi a zis:

— În Virginia, acolo unde mergem noi, Stingo, crezi că există vreo şcoală Berlitz, o şcoală unde se învaţă limbi străine?

— La ce naiba îţi trebuie aşa ceva?, am zis eu. Deja ştii mai multe limbi decât oricare altă persoană pe care o cunosc.

— Mi-ar trebui pentru engleză, răspunse ea. Oh, ştiu să

vorbesc bine acum, ba chiar să și citesc, dar trebuie să învăț s-o și scriu. Stau foarte prost la scris în engleză. Ortografia e atât de ciudată.

— Păi, nu știu, Sofia, am zis, există probabil școli de limbă în Richmond sau în Norfolk. Dar amândouă orașele astea sunt destul de departe de Southampton. De ce întrebi?

— Vreau să scriu despre Auschwitz, zise ea, vreau să scriu despre experiențele mele de acolo. Presupun că aș putea scrie în poloneză, sau în germană, sau poate în franceză, dar mi-ar plăcea mult mai mult să fiu în stare să scriu în engleză...

Auschwitz. Era un loc care, printre evenimentele din ultimele câteva zile, îl gonisem atât de departe din gândurile mele că aproape uitasem de existența lui; acum se întorcea ca o lovitură în moalele capului și durea. M-am uitat la Sofia, care trase o duș că din paharul ei, apoi scoase un mic râgâit. Cuvintele îi sunau deja ca rostite cu limba umflată, calitate pe care învățasem s-o recunosc drept un semnal care prevestea o gândire dezordonată și un comportament dificil. Tare-aș mai fi vrut să dau cu paharul ăla de pământ. Și mă ocăram în minte pentru slăbiciunea mea, sau nehotărârea, sau lipsa de fermitate sau ce naiba era aia, care încă mă împiedica să mă port mai sever cu Sofia în astfel de momente. Așteaptă tu până ne-om căsători, am gândit.

— Sunt atât de multe lucruri pe care oamenii încă nu le cunosc despre locul acela!, zise ea cu violență. Sunt atât de multe lucruri pe care nu ți le-am spus nici ție, Stingo, și totuși ți-am spus o mulțime. Știi, despre cum tot locul acela era acoperit cu mirosul de evrei arși, zi și noapte. Asta ți-am povestit. Dar nu ți-am povestit mai nimic despre Birkenau, când au început să mă înfometeze ca să mor, iar eu m-am îmbolnăvit și-a fost cât pe-aci să dau colțul. Sau despre atunci când am văzut un paznic smulgând hainele de pe o călugăriță și-apoi întărâtându-și câinii ca s-o atace și s-o muște atât de rău de corp și de față, încât a murit, câteva ore mai târziu. Sau...

Iar aici se opri, se uită în depărtare, apoi continuă:

— Sunt atât de multe lucruri groaznice pe care le-aș putea povesti. Dar poate că le-aș putea scrie ca pe un roman, înțelegi, dacă aș învăța să scriu bine în engleză, și apoi să-i

fac pe oameni să înțeleagă cum te sileau naziștii să faci lucruri pe care n-ai fi crezut niciodată că le poți face. Höss, de pildă. N-aș fi încercat niciodată să-l ademenesc să mă fută, dacă n-ar fi fost pentru Jan. Și n-aș fi pretins niciodată că-i uram din cale-afară pe evrei sau chiar că am scris pamfletul tatălui meu. Toate acestea au fost pentru Jan. Și radioul ăla pe care nu l-am putut lua. Încă aproape mă ucide gândul că nu l-am furat, dar nu înțelegi, Stingo, că aș fi putut strica totul în privința băiatului meu? Și în același timp nu puteam să deschid gura, pur și simplu nu puteam raporta oamenilor din Rezistență, nu puteam să suflu niciun cuvânt despre toate lucrurile pe care le aflasem lucrând pentru Höss, pentru că îmi era frică...

Vocea i se frânse. Mâinile îi tremurau.

— Îmi era atât de frică! M-au făcut să-mi fie frică de orice! De ce să nu le spun adevărul despre mine? De ce să nu scriu într-o carte că am fost o laşă oribilă, că am fost o mizerabilă de *collaboratrice*, că am făcut tot ce era rău, doar ca să mă salvez?

Scoase un geamăt sălbatic, atât de tare, încât, cu tot vuietul trenului, capetele celor din jur se întoarseră spre noi și o sumedenie de priviri întrebătoare se ațintiră asupra mea și a Sofiei.

— Ssst, Sofia!, i-am poruncit eu. Știi bine că n-ai fost colaboratoare. Te contrazici singură! Știi bine că ai fost doar o victimă. Mi-ai povestit tu însăți, vara asta, că un loc ca lagărul ăla te făcea să te porți cu totul altfel decât în lumea obișnuită. Așadar, te rog, Sofia, *te rog*, nu te mai chinui! Nu faci altceva decât să-ți macini sufletul cu lucruri care n-au fost din vina ta – și asta o să te *îmbolnăvească*! Te rog, încetează.

Mi-am coborât vocea și-am folosit un cuvânt de alint pe care nu-l mai folosisem niciodată înainte, cuvânt care m-a surprins și pe mine.

— Te rog, încetează cu asta acum, iubito, pentru binele tău.

Sunase pompos cu „iubito" ăla – deja mă purtam ca un soț –, dar, una peste alta, trebuia să i-o spun.

De asemenea, eram pe cale să rostesc cuvintele alea care-mi stătuseră pe buze de sute de ori, în vara aceea –

„te iubesc, Sofia". Perspectiva pronunțării acestei propoziții simple mi-a făcut inima să o ia la goană și să bată neregulat, dar până să apuc eu să deschid gura, Sofia mă anunță că trebuia să se ducă la toaletă. Goli paharul înainte să plece. Am privit-o îngrijorat cum începe să se înghesuie ca să ajungă în capătul vagonului, capul ei blond săltând prin mulțime, frumoasele-i picioare călcând nesigur. Atunci m-am întors înapoi la lectura revistei *Life*. Probabil am ațipit sau, mai degrabă, am adormit de-a binelea, cufundat în somn ca înecat după epuizarea unei nopți albe, cu tensiunea și haosul ei, căci în clipa în care vocea conductorului din apropiere m-a trezit cu răcnetul „Poftiți în vagoane!", am sărit drept în sus și mi-am dat seama că trecuse o oră, dacă nu mai mult. Sofia nu se întorsese la locul ei de lângă mine și deodată frica se înfășură în jurul meu ca o pătură țesută din multe mâini ude. M-am uitat în întunericul de afară, am văzut scânteierile fugare dintr-un tunel și mi-am dat seama că ieșeam din Baltimore. În mod normal, cred că mi-ar fi luat două minute să-mi croiesc drum până în capătul celălalt al vagonului, împingând și înghiontind printre burțile și fundurile celor cincizeci de călători care stăteau în picioare, dar acum am izbutit în câteva secunde, doborând pur și simplu un copil la pământ. Într-o groază nemărginită, am bătut cu pumnii în ușa toaletei femeilor – ce mă făcea să cred că mai era încă acolo? O negresă grasă cu păr zbârlit ca o perucă și cu pudră strălucitoare ca polenul de gălbenele pe falcă își scoase capul pe ușă și țipă ascuțit:

— Pleacă de-aici! Ești nebun?

Mi-am continuat drumul. În vagoanele mai elegante ale trenului am fost învăluit de un mieros Muzak. Acordurile din *Country Gardens* al lui Percy Grainger, de când era bunica fată, m-au urmărit în timp ce mă uitam înnebunit din compartiment în compartiment, sperând că Sofia se rătăcise în vreunul dintre ele și probabil adormise. Eram acum alternativ obsedat de gândul că se dăduse jos în Baltimore și că... O, la dracu', celălalt era de neconceput. Am deschis ușile mai multor toalete, am străbătut spațiile plușate, funerare, din vreo patru sau cinci vagoane-salon, cercetând cu speranță vagonul-restaurant, unde chelneri negri cu șorțuri albe se

preumblau în sus şi-n jos pe intervalul dintre mese, printre aburii de ulei rânced prăjit. În cele din urmă: vagonul-club. Un mic birou, o casă de bani – custodele său era o femeie de vârstă mijlocie, prietenoasă, cu părul cărunt, care şi-a ridicat ochii din lucrul ei cu o privire tristă.

— Da, sărmana, zise ea, după ce îi trântisem întrebarea mea nervoasă, căuta un telefon. Închipuie-ţi, într-un tren! Voia să sune în Brooklyn. Biata de ea, plângea. Părea, ei bine, puţin abţiguită. A luat-o încolo.

Am găsit-o pe Sofia la capătul vagonului, care era un vestibul ca o cuşcă neagră, zăngănind asurzitor, şi totodată capătul trenului. O uşă de sticlă încuiată cu lacăt şi acoperită cu o plasă de sârmă dădea spre şinele de jos, care se derulau în urma trenului, sclipind în soarele după-amiezii târzii, şi se întâlneau într-un punct, marcând infinitul printre pădurile verzi de pini din Maryland. Ea stătea pe podea, grămădită lângă perete, cu părul ei blond fluturând în curentul de aer, iar într-o mână strângea sticla de whisky. Ca atunci când înotase spre uitare, cu săptămâni înainte – când epuizarea, şi vinovăţia, şi durerea o conduseseră mult în larg – şi de data asta mersese cât putuse de departe. Îşi ridică privirile şi îmi spuse ceva, dar n-am reuşit să aud nimic. M-am aplecat mai aproape de ea şi acum – pe jumătate citindu-i de pe buze, pe jumătate reacţionând la acea infinit de tristă voce – am auzit-o spunând:

— Nu cred c-am s-o scot la capăt.

Funcţionarii de la hoteluri cu siguranţă că vin în contact cu o mulţime de ciudaţi. Dar încă mă mai întreb ce-i trecuse oare prin minte bunicuţului aceluia de la recepţia Hotelului Congress, nu departe de Capitoliul nostru naţional, când s-a trezit cu tânărul reverend Wilbur Entwistle, purtând un evident costum neecleziastic, de bumbac cu dunguliţe, dar ţinând la vedere o Biblie, şi cu teribil de mototolita şi ciufulita lui soţie blondă, care bălmăjea lucruri fără noimă cu un accent străin, cât au durat formalităţile de înregistrare, faţa ei fiind mânjită de funingine de tren şi de lacrimi, şi în mod evident cherchelită. În cele din urmă, fără îndoială că a trecut peste toate acestea, căci eu pusesem la cale un

camuflaj. În pofida hainelor mele neoficiale, mascarada pe care o concepusem păru să fie cât se poate de eficientă. În anii 1940, persoanelor necăsătorite nu li se permitea să stea în aceeași cameră de hotel; în plus, era un delict pasibil de pedeapsă dacă se înregistrau, în mod fals, drept soț și soție. Riscul creștea dacă doamna era beată. Disperat, știam că îmi asumam un risc, dar era unul care părea cu putință să fie minimalizat dacă aș fi izbutit să răspândesc o modestă aură de cucernicie. Prin urmare, exista Biblia cu coperte negre, pe care o pescuisem din valiza mea chiar înainte ca trenul să oprească în Union Station și, de asemenea, exista adresa pe care am scris-o mare în registru, ca pentru a valida decisiv vocea melodioasă și purtarea mieroasă de pastor: Seminarul Teologic Unional, Richmond, Virginia. Am fost ușurat să văd că viclenia mea a servit să-i distrag atenția funcționarului de la Sofia; bătrânul gentleman cu gușă, fiind sudist (ca mulți alți simbriași din Washington), a fost impresionat de acreditările mele și, de asemenea, avea limbuția amabilă sudistă:

— Ședere plăcută la noi, părinte, dumitale și doamnei. În ce confesiune practicați?

Era cât pe-aci să răspund „prezbiteriană", dar începuse să turuie mai departe fără țintă precisă, ca un beagle de vânătoare, lătrând ușurel prin râpe, credincios stăpânului:

— Eu, unul, sunt baptist, de cincisprezece ani asist la slujbele celei de A Doua Biserici Baptiste din Washington, și-avem acuma un preot nemaipomenit de bun, reverendul Wilcox, poate ai auzit de el. Vine din districtul Fluvanna, Virginia, unde s-a născut și a crescut, deși, firește, este foarte tânăr.

Cum eu începusem retragerea, cu Sofia agățată de brațul meu și sprijinindu-se cu toată greutatea, funcționarul sună după singurul băiat de serviciu, un negru adormit, și îmi întinse o carte de vizită.

— Îți place mâncarea cu specific marin, părinte? Încearcă restaurantul ăsta, la malul mării. Se numește Herzog's. Cei mai buni crabi din oraș.

Și, când ne-am apropiat de străvechiul ascensor, cu uși decolorate, verde-mazăre, el stărui:

— Entwistle. Nu cumva din familia Entwistle de prin districtul Powhatan, părinte?

Eram din nou în Sud.

Hotelul Congress respira un aer de *troisième classe*. Camera ca o cabină de vapor pe care o luasem pentru şapte dolari era mohorâtă şi sufocantă, iar ferestrele dădeau spre o indescriptibilă stradă lăturalnică, care lăsa să pătrundă doar o slabă lumină a soarelui de amiază. Sofia, clătinându-se şi disperată să doarmă, s-a aruncat pe pat chiar înainte ca băiatul de serviciu să ne fi lăsat valizele pe un cuier şubrezit şi să accepte cei douăzeci şi cinci de cenţi bacşiş. Am deschis o fereastră deasupra unei cornişe albite de găinaţ de porumbei şi o adiere caldă de octombrie împrospătă deodată camera. În depărtare auzeam zăngănitul şi ţiuiturile trenurilor din Union Station, în vreme ce dintr-o sursă ceva mai apropiată ajungeau până la noi rafale şi înfloriturі, trompete, talere, făloşenia alămurilor unei fanfare militare. Vreo două muşte bâzâiau înfundat în umbrele aflate aproape de tavan.

M-am întins şi eu lângă Sofia pe pat, care rămăsese fără arcuri la mijloc, nu atât îngăduindu-mi, cât forţându-mă să mă rostogolesc spre ea, ca într-un hamac puţin adânc, şi pe deasupra aşternuturilor tocite, care răspândeau un miros slab de mosc şi clor, fie de la înălbitorul de la spălătorie, fie de la spermă, fie de la amândouă. Aproape total vlăguit şi îngrijorat pentru starea Sofiei, mi se pleoştiseră imaturele dorinţe sexuale pe care le simţeam permanent pentru ea, dar miasma şi adâncitura din mijloc a patului – seminală, erotică, produsul a zeci de mii de păcătuiri trupeşti –, simpla atingere a Sofiei şi proximitatea ei mă făceau să mă foiesc, să mă răsucesc, să mă vânzolesc, incapabil să dorm. Am auzit un clopot îndepărtat bătând ora prânzului. Sofia dormea sprijinită de mine, cu gura întredeschisă şi respiraţia duhnind slab a whisky. Rochia de mătase cu decolteu adânc pe care o purta îi dezvelise un sân aproape complet, provocându-mi o irezistibilă dorinţă de a-l atinge şi asta am şi făcut, mângâind pielea cu vinişoare albastre, mai întâi uşor, cu vârful degetelor, apoi începând să apăs şi să dezmierd mai temeinic sânul plin şi catifelat, între palmă şi degetul mare. Accesul de poftă carnală pură care

însoțea această tandră frământare îmi dădea deopotrivă și un fior de rușine; era ceva ascuns, aproape necrofil în acest act, o violare chiar și a suprafeței epidermice a Sofiei în intimitatea somnului ei profund, comatos – de aceea m-am oprit și mi-am tras mâna înapoi.

Totuși, nu puteam să adorm. Creierul îmi vâjâia de imagini, sunete, voci, trecutul și viitorul făceau schimb de locuri, uneori se amestecau: urletul de mânie al lui Nathan, atât de crud și de smintit, încât a trebuit să-l gonesc hotărât din mintea mea; scene scrise recent din romanul meu, personajele îndrugându-și dialogurile în urechea mea ca actorii pe o scenă; vocea tatălui meu la telefon, generoasă, primitoare (Oare bătrânul nu se simțea bine? Oare n-ar fi trebuit să fac de-acum Sudul sălașul meu permanent?); Sofia, pe un mal acoperit cu mușchi al unui imaginar lac, adânc în mijlocul pădurii de dincolo de câmpurile primăvăratice ale fermei „Cinci ulmi", trupul ei însănătoșit, refăcut, spectaculos, cu picioarele lungi, într-un costum de baie de Lastex, cu un elf zâmbitor pe genunchi, primul nostru născut; acel oribil foc de armă vuind în urechile mele; apusuri de soare, partide de amor nebune, cu uitare de sine, la miez de noapte, măreție răsărituri, copii dispăruți, triumf, durere, Mozart, ploaie, septembrie înverzit, odihnă, moarte. Dragoste. Fanfara îndepărtată, stingându-se pe acordurile „Marșului colonelului Baubau", îmi provoacă un dureros sentiment de nostalgie flămândă și mi-am amintit anii de război, nu de mult trecuți, când, plecat în permisie din vreo tabără din Carolina sau Virginia, stăteam treaz (fără vreo femeie) într-un hotel din acest oraș – unul dintre puținele orașe americane cutreierate de morți reînviați din istorie – și mă gândeam la străzile de dedesubt și la cum trebuie să fi arătat ele acum un secol, în mijlocul celui mai nefericit război care ridicase vreodată fratele să-și ucidă fratele, când trotuarele forfoteau de soldați în uniforme albastre, de jucători de noroc și de curve, de șarlatani ageri cu jobene pe cap, de zuavi bătători la ochi, de jurnaliști agresivi, de oameni de afaceri în devenire, de cochete drăguțe cu pălărioare împodobite cu flori, de iscoade confederate strecurându-se ca umbrele, de hoți de buzunare și de antreprenori de pompe

funebre – aceştia din urmă întotdeauna grăbindu-se la munca lor fără de sfârşit, aşteptându-i pe acei zeci de mii de martiri, majoritatea abia nişte băieţi, care erau măcelăriţi pe disperatele câmpuri de bătălie de la sud de Potomac şi care zăceau îngrămădiţi în stive ca lemnele de foc, pe câmpurile însângerate şi prin pădurile care se întindeau de la marginea fluviului somnoros. Întotdeauna mi s-a părut straniu – chiar îngrozitor – că moderna şi curata capitală Washington, atât de impersonală şi de oficială în frumuseţea ei expansivă, ar trebui să fie unul dintre puţinele oraşe bântuite de fantomele autentice ale naţiunii. Fanfara se pierdea în depărtare, alămurile sale stingându-şi armoniile blând, sfâşietor, în auzul meu, ca un cântec de leagăn. Am adormit.

Când m-am trezit, Sofia stătea în genunchi, pe pat, uitându-se la mine. Dormisem ca o persoană intrată în comă şi îmi dădeam seama, după schimbarea luminii din cameră – fusese ca de amurg şi la prânzul cel mare, dar acum era aproape întuneric –, că trecuseră mai multe ore. De cât timp se uita Sofia la mine n-aş fi putut să spun, firește, dar aveam senzaţia neplăcută că o făcea de o bună bucată de vreme; expresia ei era blândă, gânditoare, puţin amuzată. Mai plutea încă acea umbră de rătăcire şi de pustiire pe chipul ei, iar sub ochi avea cearcăne vineţii, dar părea reînsufleţită şi acceptabil de trezită din beţie. Părea să-şi fi revenit, cel puţin pentru moment, din acea groaznică criză din tren. Când am clipit spre ea, a zis, cu accentul acela exagerat pe care îl mai adopta uneori, pentru amuzament:

— Ei, pastore En-wiiistle, ai dormit bine?

— Doamne, Sofia, am spus eu, uşor cuprins de panică, cât e ceasul? Am dormit ca un mort.

— Am auzit adineauri clopotele de la biserica de afară. Cred că a bătut de trei.

M-am mişcat somnoros, mângâindu-i braţul:

— Trebuie să ieşim în recunoaştere, cum se obişnuia să se spună în armată. Nu putem sta aici toată după-amiaza. Vreau să vezi şi tu Casa Albă, Capitoliul, Monumentul lui Washington. De asemenea, Teatrul lui Ford, ştii, unde a fost împuşcat Lincoln. Şi Lincoln Memorial. Şi am putea să ne gândim şi la ceva de mâncat...

— Mie nu mi-e foame deloc, răspunse ea. Dar vreau să văd orașul. Mă simt mult mai bine după ce-am dormit.

— Ai adormit instantaneu, am zis.

— La fel și tu. Când m-am trezit, dormeai buștean, cu gura deschisă, sforăind.

— Glumești, am zis eu, cu o undă de reală consternare. Eu nu sforăi. N-am sforăit în viața mea! Nu mi-a mai spus nimeni asta până acum.

— Asta pentru că n-ai mai dormit cu nimeni, replică ea, tachinându-mă.

Și se aplecă și își lipi pe buzele mele un minunat sărut cu buze umede și elastice, garnisit cu o surprinzătoare limbă care a făcut un raid rapid prin gura mea, apoi a dispărut. Ea se întoarse la poziția stând în genunchi, aplecată deasupra mea, mai înainte să încep eu să reacționez, deși inima își începuse goana zgomotoasă.

— Doamne, Sofia, am început, nu face asta dacă nu...

M-am ridicat și mi-am șters buzele.

— Stingo, mă întrerupse ea, unde mergem?

Puțin nedumerit, i-am răspuns:

— Tocmai ți-am spus. Mergem să vedem atracțiile turistice din Washington. O să trecem pe lângă Casa Albă, putem să aruncăm o privire și la Harry Truman...

— Nu, Stingo, mă opri ea, mai serioasă acum, vreau să spun unde ne ducem, *de fapt*? Noaptea trecută, după ce Nathan... Ei bine, noaptea trecută, după ce el a făcut ce-a făcut, iar noi ne-am strâns lucrurile atât de repede, tu tot spuneai: „O să mergem acasă, acasă!" Ai tot repetat asta, „Acasă!" Și eu m-am ținut așa după tine pentru că eram foarte speriată, dar acum suntem împreună în orașul ăsta și nu știu foarte bine de ce. Unde mergem cu adevărat? Care acasă?

— Păi, știi, Sofia, ți-am spus. Mergem la ferma aceea despre care v-am povestit, în sudul Virginiei. Nu am mai multe de adăugat față de ceea ce deja v-am explicat despre locul acela. Este în principal o fermă de arahide. Eu n-am văzut-o niciodată, dar tata zice că e confortabilă, cu toate dotările americane moderne. Știi tu – mașină de spălat, frigider, telefon, instalație sanitară, radio și toate celelalte.

Aparatele. După ce ne instalăm, sunt sigur că vom putea să mergem cu maşina la Richmond şi să investim într-un fonograf deştept şi o grămadă de discuri. Toată muzica pe care o iubim amândoi. Există un magazin acolo, numit Miller and Rhoads, care are o secţie de discuri excelentă, cel puţin avea, când mă duceam eu la şcoală, în Middlesex...

Acum mă întrerupse iar, spunând cu blândeţe, dar cercetător:

— „După ce ne instalăm"? Ce o să se întâmple atunci? Ce vrei să spui cu „ne instalăm", Stingo dragă?

S-a căscat un vid uriaş şi tulburător cu întrebarea asta, la care nu puteam să dau un răspuns imediat, căci mi-am dat seama că ar fi fost unul prea încărcat cu înţelesuri grele, aşa că am înghiţit prosteşte în sec şi am tăcut un lung moment, conştient de sângele care-mi curgea în valuri rapide, aritmice, pulsându-mi în tâmple, şi de dezolata tăcere mormântală din cămăruţa ponosită. În cele din urmă, am spus, încet, dar cu mai multă uşurinţă şi îndrăzneală decât am crezut că aş putea vreodată să-mi adun:

— Sofia, te iubesc. Vreau să mă căsătoresc cu tine. Vreau să trăim împreună, la fermă. Vreau să-mi scriu cărţile acolo, poate pentru tot restul zilelor mele, şi vreau să fii acolo, cu mine, să mă ajuţi şi să ne întemeiem o familie.

Am şovăit o clipă, apoi am zis:

— Am foarte mare nevoie de tine. Foarte, foarte multă nevoie de tine. E prea mult să sper că şi tu ai nevoie de mine?

În momentul în care am rostit aceste cuvinte, mi-am dat seama că aveau exact timbrul şi rezonanţa tremurătoare a unei cereri în căsătorie pe care o văzusem şi o auzisem odată de la George Brent, tocmai el dintre toţi imbecilii solemni, făcută Oliviei de Havilland pe puntea de promenadă a unui ridicol transatlantic hollywoodian, dar fiindcă spusesem ceea ce trebuia să spun atât de hotărât, mi-am trecut cu vederea patosul, gândindu-mă într-o fracţiune de secundă că, probabil, întotdeauna primele declaraţii de dragoste sună ca-n scenariile de filme.

Sofia şi-a pus capul jos, lângă al meu, încât îi puteam simţi obrazul uşor febril, şi mi-a vorbit la ureche, cu voce

înăbușită, în timp ce eu îi urmăream șoldurile acoperite în mătase legănându-se ușor deasupra mea.

— Oh, drăguțul de Stingo, ești așa un scump. Ai avut grijă de mine de atâtea ori. Nu știu ce m-aș fi făcut fără tine.

O pauză, apoi buzele ei îmi atinseră gâtul.

— Știi ceva, Stingo, am peste treizeci de ani. Ce te-ai face tu cu o femeie bătrână ca mine?

— M-aș descurca, am răspuns eu. M-aș putea descurca eu cumva.

— Ba ai vrea pe cineva mai apropiat de vârsta ta cu care să faci copii, nu pe cineva ca mine. De altfel...

Tăcu.

— De altfel, ce?

— Păi, doctorii au spus că trebuie să am mare grijă să nu mai fac copii după...

O altă pauză.

— Vrei să spui după cele prin care ai trecut?

— Da, dar nu e doar asta. Într-o bună zi voi fi bătrână și urâtă, iar tu vei fi încă tânăr și n-am să te învinovățesc dacă pleci la vânătoare după toate tinerele și frumoasele *mademoiselles*.

— Oh, Sofia, Sofia, am protestat șoptit, gândind cu disperare: Ea nu mi-a răspuns tot cu „te iubesc". Nu vorbi așa. Tu întotdeauna vei fi... ei bine, vei fi...

Am scormonit în minte după o expresie care să fie potrivit de tandră, dar n-am putut spune decât:

— Numărul Unu.

Suna exasperant de banal.

Ea se ridică din nou.

— Vreau să merg cu tine la ferma aia. Îmi doresc atât de mult să văd Sudul, după tot ce ai povestit tu și după ce-am citit Faulkner. De ce să nu mergem acolo, o vreme, și să pot să stau cu tine fără să fim căsătoriți, și să putem decide...

— Sofia, Sofia, am întrerupt-o eu, mi-ar *plăcea* asta. Nimic nu mi-ar plăcea mai mult. Nu sunt maniac al matrimoniului. Dar nu-ți dai seama ce fel de oameni trăiesc acolo. Vreau să spun, sunt sudiști cumsecade, generoși, cu inimă bună, dar, într-o mică localitate de provincie ca aceea în care vom trăi noi, ar fi *imposibil* să nu fim căsătoriți. Iisuse Hristoase,

Sofia, locul colcăie de *creştini*! Odată ce s-ar duce vestea că trăim în păcat, cum numesc ei asta, acei cumsecade cetăţeni din Virginia ne-ar acoperi cu catran şi cu pene, ne-ar lega de o scândură şi ne-ar arunca dincolo de graniţa Carolinei. Pe cuvânt, asta s-ar întâmpla.

Sofia chicoti.

— Americanii sunt atât de ciudaţi. Credeam că polonezii erau foarte puritani, dar închipuie-ţi...

Mi-am dat seama că se auzea o sirenă sau un cor de sirene şi că bubuitorul pandemoniu care le acompania ţiuiturile a rupt membrana fragilă a dispoziţiei Sofiei, care, în parte datorită îngrijirilor mele atente, devenise paşnică, luminoasă pe la margini, dacă nu chiar însorită. Sirenele oraşului chiar şi la distanţă generează un zgomot oribil, aproape întotdeauna slobozit cu o frenezie inutilă, care-ţi sfârtecă sufletul. Acesta de acum, ridicându-se de pe străduţa strâmtă de la numai două etaje mai jos, drept sub fereastra noastră, era amplificat ca de pereţii unui canion, ricoşând din clădirea posomorâtă de vizavi şi intrând pe fereastra de lângă a noastră ca un rât uriaş, ca un ţipăt solidificat. Îţi înnebunea timpanul, o tortură pur sadică pentru auz, şi am sărit din pat ca să închid fereastra. La un capăt al străzii întunecoase, o trâmbă de fum negru se ridica in ceea ce părea un depozit, dar maşinile de pompieri exact din dreptul ferestrei noastre, ţinute în loc de nu ştiu ce impediment, continuau să arunce spre cer incredibilele explozii sonore.

Am trântit fereastra, închizând-o, ceea ce a însemnat o oarecare uşurare, dar pe Sofia nu părea s-o fi ajutat deloc; întinsă pe pat, dădea din picioare, cu o pernă trântită peste cap. Locuitori recenţi de oraş, amândoi eram obişnuiţi cu astfel de intervenţii, destul de comune, de altfel, dar rareori ne fusese dat să auzim unele mai stridente şi mai la mică distanţă. Orăşelul înghesuit Washington produsese un tărăboi cum nu mai auzisem niciodată în New York. Dar, încet, maşinile de pompieri trecură de ceea ce le obstrucţiona înaintarea, zgomotul scăzu şi mi-am reîndreptat atenţia spre Sofia. Ea se uită în sus, la mine. Dacă hărmălaia cumplită pe mine doar mă râcâise pe nervi, în mod clar pe ea o torturase, parcă biciuind-o cu un gârbaci de vite. Faţa îi era

aprinsă și congestionată, iar Sofia se rostogoli spre perete, cutremurându-se și încă o dată izbucnind în lacrimi. M-am așezat pe pat, lângă ea. Am urmărit-o în tăcere vreun minut, până când în sfârșit suspinele au început să i se domolească și am auzit-o spunând:

— Îmi pare rău, Stingo. Se pare că nu pot să mă controlez.

— Te descurci foarte bine, am zis eu, fără prea multă convingere.

O vreme a rămas tăcută, fără să-și schimbe poziția, contemplând peretele. La sfârșit, spuse:

— Stingo, ai avut vreodată vise care se repetă, pe care să le visezi mereu și mereu? Nu se numesc vise *recurente*?

— Da, am zis eu, amintindu-mi visul pe care îl avusesem când eram băiat, după moartea mamei – sicriul ei deschis, în grădină, fața udă de ploaie și descompusă uitându-se la mine, în agonie. Da, am zis din nou, am avut unul pe care l-am tot visat după ce a murit mama.

— Crezi că au vreo legătură cu părinții? Cel pe care l-am visat toată viața mea e despre tata.

— Ciudat, am zis eu. Poate. Nu știu. Mamele și tații... sunt nucleul vieții fiecăruia. Sau ar putea fi.

— Când am dormit, a fost zi, am avut visul ăsta despre tata pe care l-am mai visat de nenumărate ori. Dar probabil uitasem de el, când m-am trezit. Însă mașina aia de pompieri de adineauri... sirena aia. A fost oribil, dar avea o ciudată muzicalitate. Oare asta să fi fost... muzica? M-a șocat și m-a făcut să mă gândesc iar la visul meu.

— Despre ce e?

— Vezi tu, are legătură cu ceva mi s-a întâmplat în copilărie.

— Ce anume, Sofia?

— Mai întâi ar trebui să înțelegi ceva, înainte să-ți spun visul. S-a întâmplat pe la unsprezece ani, ca și la tine. Era în vara aceea când ne-am petrecut vacanța în Dolomiți, despre care ți-am mai povestit. Îți aduci aminte că ți-am spus că tata, în fiecare vară, închiria o vilă acolo, în apropiere de lacul Bolzano – într-un mic sat numit Oberbozen, de limbă germană, firește. Exista și o colonie micuță de polonezi,

profesori din Cracovia şi Varşovia şi unii polonezi... bănuiesc că i-ai putea numi aristocraţi polonezi, adică aveau bani. Îmi amintesc că unul dintre profesori era faimosul antropolog Bronislaw Malinowski. Tata a încercat să şi-l apropie pe Malinowski, dar Malinowski nu-l putea suferi pe tata. Odată, în Cracovia, am surprins un adult care spunea că profesorul Malinowski credea că tata, profesorul Biegański, nu era decât un parvenit şi extraordinar de vulgar. În orice caz, acolo, la Oberbozen, era şi o polonezã bogată, pe nume prinţesa Czartoryska, pe care tata a ajuns s-o cunoască bine şi s-o viziteze des în timpul acestor sejururi. Ea era dintr-o foarte veche şi foarte nobilă familie polonezã, iar tata o plăcea pentru că era bogată şi, ei bine, îi împărtăşea sentimentele despre evrei. Asta se întâmpla pe vremea lui Pilsudski, înţelegi, când evreii polonezi erau protejaţi şi duceau, cum bănuiesc că i-ai zice tu, o viaţă decentă, iar tata şi prinţesa Czartoryska se întâlneau şi vorbeau despre problema evreiască şi despre necesitatea de a scăpa de evrei, într-o bună zi. Ştii, Stingo, e ciudat, pentru că tata, când era la Cracovia, se arăta foarte reţinut în a discuta despre evrei şi ura lui pentru ei de faţă cu mama sau cu mine sau altcineva. Cel puţin, când eram eu copil. Dar în Italia, înţelegi, la Oberbozen, cu prinţesa Czartoryska era altfel. Ea era o femeie de optzeci de ani, care întotdeauna purta rochii lungi, chiar şi-n miezul verii, şi se împodobea cu bijuterii – avea o imensă broşă cu smaralde, îmi amintesc eu –, iar ea şi cu tata beau ceai în foarte eleganta ei *Sennhütte*, adică vilă, şi vorbeau despre evrei. Întotdeauna vorbeau în germană. Ea avea un foarte frumos Saint-Bernard, un uriaş câine de munte, iar eu mă jucam cu câinele şi trăgeam cu urechea la discuţia lor, aproape întotdeauna despre evrei. Despre a-i trimite undeva, pe toţi, ca să scape de ei. Prinţesa chiar voia să stabilească un fond pentru asta. Întotdeauna vorbeau despre insule – Ceylon, Sumatra şi Cuba, dar mai ales Madagascar, unde voiau ei să-i trimită pe evrei. Eu ascultam doar cu jumătate de ureche, în timp ce mă jucam cu micul nepot al prinţesei Czartoryska, care era englez, sau mă jucam cu uriaşul câine sau ascultam muzică la fonograf. Ei, muzica asta, înţelegi tu, Stingo, are legătură cu visul.

Sofia tăcu din nou și își apăsă degetele peste ochii închiși. Ceva se precipită în tonul vocii ei. Se întoarse către mine, de parcă atenția i-ar fi fost distrasă de la amintire.

— Deci o să avem muzică acolo unde mergem, Stingo. N-aș fi în stare să rezist mult fără muzică.

— Păi, ca să fiu sincer, Sofia, dincolo de centrul evenimentelor – în afara New Yorkului, adică – nu e nimic la radio. Niciun WQXR, niciun WNYC. Numai Milton Cross și Opera Metropolitană, sâmbăta după-amiaza. Restul e muzică populară de cowboy. Unele bucăți sunt nemaipomenite. Poate o să te fac fan Roy Acuff. Dar, cum spuneam, primul lucru pe care o să-l facem după ce-o să ne mutăm acolo va fi să cumpărăm un fonograf și discuri...

— Am devenit atât de răsfățată, mă întrerupse ea, după toată muzica aia pe care mi-a cumpărat-o Nathan. Dar e în sângele meu, în sângele vieții mele, știi, și n-am ce să fac.

Se opri, încă o dată adunându-și firele amintirilor ei. Apoi zise:

— Prințesa Czartoryska avea un fonograf. Era unul dintre primele aparate de acest soi, nu foarte bun, dar a fost primul pe care l-am văzut și l-am ascultat. Ciudat, nu-i așa, că bătrâna asta poloneză care-i ura pe evrei iubea în schimb muzica. Avea o mulțime de discuri și aproape că mă înnebunea de plăcere când le punea să cânte pentru noi – mama, tata și cu mine și alți invitați care se mai întâmplau să fie – și ascultam cu toții discurile alea. Majoritatea erau arii din opere italiene și franceze – Verdi, Rossini și Gounod –, dar mai era și un disc de care îmi amintesc că m-a făcut aproape să leșin, atât de mult mi-a plăcut. Trebuie să fi fost un disc foarte rar și prețios. Era greu de crezut, pentru că era foarte vechi și plin de zgomote, dar eu îl adoram pur și simplu. Era Madame Schumann-Heink interpretând două *Lieder*[1] de Brahms. Țin minte că, pe o parte, era *Der Schmied*, iar pe cealaltă era *Von ewige Liebe*[2], iar când am auzit discul prima oară, am stat ca în transă, ascultând acea minunată

[1] Cântece, lieduri (în limba germană, în original)

[2] *Der Schmied (Fierarul)*, cântec pentru voce și pian, Op. 19/4 și *Von ewige Liebe (Din dragoste eternă)* op. 43 no. 1 sunt două piese ale compozitorului romantic Johannes Brahms (1833–1897).

voce venind printre toate zgârieturile alea, gândindu-mă tot timpul că era cea mai frumoasă interpretare pe care o auzisem vreodată, că era un înger venit pe pământ. Ciudat, am auzit piesele astea două numai o dată, în toate vizitele pe care tata i le-a făcut prinţesei. Îmi doream atât de mult să le mai ascult! O, Doamne, simţeam c-aş fi făcut orice – aş fi făcut chiar şi ceva foarte rău – doar ca să le mai aud o dată, şi muream să cer să le mai pună să cânte, dar eram prea timidă şi, de altfel, tata m-ar fi pedepsit dacă vreodată aş fi fost atât de... de îndrăzneaţă...

Aşadar, în visul care mi s-a tot repetat de-a lungul anilor, o văd pe prinţesa Czartoryska în rochia ei frumoasă, mergând la fonograf şi întorcându-se şi spunând, totdeauna, de parcă îmi vorbeşte mie: „Ţi-ar plăcea să asculţi *Lieder* de Brahms?" Şi eu întotdeauna încerc să spun da. Însă mai înainte să pot spune ceva, intervine tata. El stă lângă prinţesă şi se uită fix la mine, şi zice: „Vă rog, nu puneţi muzica aceea pentru fată. E mult prea proastă să înţeleagă". Şi atunci mă trezesc, cu durerea asta... Numai că, de data asta, a fost şi mai rău, Stingo. Pentru că în visul pe care l-am avut acum el părea să-i vorbească prinţesei nu despre muzică, ci despre...

Sofia şovăi, apoi murmură:

— Despre moartea mea. El voia ca eu să mor, cred.

M-am întors cu spatele de la Sofia. Am făcut câţiva paşi, copleşit de o neliniştе şi de o nefericire care erau ca o durere adâncă, viscerală. Un miros slab şi amar de ars se strecurase în încăpere, dar, în pofida acestuia, am deschis fereastra şi am văzut locul de unde fumul se împrăştia pe stradă în fragile văluri albastre. În depărtare, pe deasupra clădirii care ardea, un nor se ridica în vălătuci murdari, dar n-am văzut nicio flacără. Duhoarea, devenită mai puternică, era de vopsea arsă, sau de catran, sau de lac amestecat cu cauciuc fierbinte. Mai multe sirene s-au făcut auzite, dar de data asta nu atât de tare, venind din direcţie opusă, şi am zărit un jet de apă care se ridica spre cer, către ferestre ascunse, se ciocnea de vreun infern ascuns şi se evapora într-un nimb de vapori. De-a lungul trotuarelor de jos, mai mulţi gură-cască îmbrăcaţi în cămăşi cu mâneci suflecate se duceau, fără convingere, către incendiu, şi am văzut doi

polițiști începând să blocheze strada cu bariere de lemn. Nu exista niciun pericol pentru hotel sau pentru noi, dar m-am trezit înfiorat de neliniște.

Când m-am întors înapoi spre Sofia, ea se uită la mine din pat și zise:

— Stingo, trebuie să-ți spun ceva acum, ceva ce n-am mai spus nimănui, niciodată.

— Spune-mi, atunci.

— Dacă nu știi asta, n-ai să înțelegi nimic despre mine. Și îmi dau seama că trebuie să-i spun cuiva, în cele din urmă.

— Spune-mi, Sofia.

— Trebuie să-mi iei ceva de băut, mai întâi.

Fără nicio ezitare m-am dus la valiza ei și am scos din teancul alunecos de lenjerie și mătăsuri a doua sticlă de un litru de whisky, despre care știam că o ascunsese acolo. Sofia, îmbată-te, am gândit, ai câștigat acest drept. Apoi m-am dus în baie și am umplut pe jumătate cu apă un pahar de plastic de un verde-bolnav, pe care i l-am adus la pat. Sofia a turnat whisky în pahar până l-a umplut.

— Vrei și tu?, m-a întrebat ea.

Am clătinat din cap și m-am întors la fereastră, inhalând câteva guri de aer acide, cafenii, chimice, dinspre focul din depărtare.

— În ziua aceea, când am ajuns la Auschwitz, am auzit-o spunând din spatele meu, era frumos afară. Forsiția era în floare.

Eu mâncam banane în Raleigh, Carolina de Nord, mi-am spus eu, gândindu-mă că nu era prima oară, de când o cunoșteam pe Sofia, și totuși era poate pentru prima oară în viața mea când îmi dădeam seama de înțelesul Absurdului și al ororii sale finale, irevocabile.

— Dar, vezi tu, Stingo, în Varșovia, într-o noapte din iarna aceea, Wanda și-a prevestit propria moarte, și moartea mea, și moartea copiilor mei.

Nu-mi amintesc precis când, în timpul povestirii Sofiei despre acele întâmplări, reverendul Entwistle a început să se audă pe sine șoptind „O, Dumnezeule! O, Dumnezeul meu!". Dar păream să-mi dau seama, în timpul derulării povestirii ei, în vreme ce fumul se învâltora pe deasupra acoperișurilor

din apropiere şi focul erupea, în sfârşit, către cer, într-o sălbatică văpaie, că acele cuvinte care începuseră ca o pioasă rugă prezbiteriană au devenit, în cele din urmă, lipsite de orice înţeles. Adică, vreau să spun că acele „O, Dumnezeule" sau „O, Dumnezeul meu" sau chiar „Iisuse Hristoase" pe care le şopteam fără încetare erau la fel de goale de semnificaţie ca şi visul oricărui idiot despre Dumnezeu sau ca ideea că ar putea exista aşa ceva.

— Îmi vine uneori să cred că tot ce e nu e bine pe lume, tot răul care a fost vreodată inventat, are legătură cu tatăl meu. În iarna aceea, în Varşovia, nu m-am simţit deloc vinovată pentru tata şi pentru ce scrisese el. Dar am simţit adesea această cumplită *ruşine*, care nu e acelaşi lucru cu vinovăţia. Ruşinea e un sentiment murdar, care e chiar mai greu de îndurat decât vinovăţia, şi abia puteam trăi cu ideea că visele tatălui meu deveneau adevărate chiar sub ochii mei. Ajunsesem să ştiu o mulţime de lucruri pentru că locuiam cu Wanda sau foarte aproape de ea. Ea obţinea foarte multe informaţii despre ce se petrecea pretutindeni şi eu aflasem despre faptul că deja transportaseră mii de evrei la Treblinka şi Auschwitz. La început se credea că erau trimişi acolo doar la muncă, dar Rezistenţa avea o bună reţea de spionaj şi foarte curând am ştiut şi noi adevărul, am ştiut despre gazări şi crematorii şi toate celelalte. Asta era ceea ce îşi dorise tatăl meu – şi mă îmbolnăvea.

Când mi-am început munca la fabrica de carton gudronat, mă duceam pe jos până acolo sau, uneori, cu câte un tramvai, trecând pe lângă ghetou. Nemţii încă nu evacuaseră ghetoul, dar se ocupau de asta. Adesea vedeam şirurile de evrei cu braţele ridicate, împinşi de la spate ca vitele, cu naziştii îndreptând armele spre ei. Evreii arătau atât de *cenuşii* şi de neajutoraţi; o dată a trebuit să cobor din tramvai şi mi s-a făcut rău. Şi tot timpul mi se părea că tata... *autorizase* aceste orori, nu numai că le autorizase, dar le şi *crease*, într-un fel. Nu mai puteam ţine totul în mine şi ştiam că trebuia să-i spun cuiva. Nimeni din Varşovia nu ştia prea multe despre originile mele, îmi păstrasem numele de după măritiş. M-am hotărât să-i spun Wandei despre... despre răul ăsta.

Și totuși... totuși, știi, Stingo, trebuia să recunosc și altceva în sinea mea. Și anume faptul că eram fascinată de acest lucru incredibil care li se întâmpla evreilor. Nu puteam să-mi dau seama exact ce era sentimentul ăsta. Nu era deloc plăcere. Era opusul, în cel mai rău caz – greață. Și totuși, când treceam pe lângă ghetou, pe la distanță, mă opream și chiar intram în transă din cauza anumitor priveliști, văzându-i cum îi strângeau pe evrei. Și am înțeles atunci motivul pentru fascinația asta și asta m-a stupefiat. Abia mai puteam respira de povara acestei revelații. Și anume, înțelesesem deodată că, atâta vreme cât nemții își puteau folosi incredibila energie ca să-i nimicească pe evrei – energie supraomenească, într-adevăr – eu eram în siguranță. Nu, nu chiar în siguranță, dar mai ferită. Oricât de rele erau lucrurile, noi eram, oh, mult mai în siguranță decât acei neajutorați evrei prinși în cursă. Și astfel, câtă vreme nemții consumau atâtea resurse ca să-i nimicească pe evrei, eu mă simțeam mai în siguranță pentru mine și pentru Jan și pentru Eva. Și chiar și pentru Wanda și Jozef, cu toate lucrurile alea periculoase pe care le făceau. Dar asta mă făcea să mă simt și mai rușinată și, astfel, în seara despre care îți vorbesc, am hotărât să-i spun Wandei.

Îmi amintesc că am terminat masa aceea foarte sărăcăcioasă – ciorbă de fasole și napi și o imitație de cârnat. Vorbiserăm despre cât de dor ne era să ascultăm muzică. Amânasem tot timpul mesei să spun ceea ce voiam de fapt să spun, dar mi-am adunat curajul și-am întrebat:

— Wanda, ai auzit vreodată numele de Biegański? Zbigniew Biegański?

Ochii Wandei au părut goi pentru o clipă.

— Oh, da, te referi la profesorul ăla fascist din Cracovia. A fost faimos, o vreme, înainte de război. Ținea discursuri isterice și aici, în oraș, împotriva evreilor. Uitasem cu totul de el. Mă întreb pe unde-o mai fi. Probabil lucrează pentru nemți.

— A murit, am zis eu. A fost tatăl meu.

Am văzut-o pe Wanda cutremurându-se. Era atât de frig, și afară, și în case. Se auzea un zgomot ca de scuipat când lapovița lovea în fereastră. Copiii erau la culcare, în

camera de alături. Îi pusesem să doarmă acolo pentru că în apartamentul meu de la parter nu mai aveam nici lemne, nici cărbuni, iar Wanda avea măcar o plapumă mare pe pat, care le mai ţinea de cald. Mă tot uitam la Wanda, dar nu se deslușea nicio emoţie pe faţa ei. După o vreme, zise:

— Deci a fost tatăl tău. Trebuie să fi fost ciudat să ai un astfel de om tată. Cum era?

Am fost surprinsă la reacţia ei, părea să fi primit informaţia atât de calm, atât de firesc. Vreau să spun, dintre toţi oamenii din Rezistenţa din Varşovia, ea era cea care îi ajutase probabil cel mai mult pe evrei – sau măcar *încercase* să-i ajute pe evrei, căci era atât de greu. Presupun că puteai spune că asta era specialitatea ei, să încerce să le dea ajutor celor din ghetou. Era de părere că oricine îi trăda pe evrei, sau chiar şi-un singur evreu, trăda Polonia. Wanda a fost cea care îl împinsese pe Jozef pe calea asta, să-i ucidă pe polonezii care îi trădaseră pe evrei. Era atât de *militantă* în privinţa asta, atât de devotată, atât de socialistă. Dar nu păruse să fie deloc şocată că tatăl meu fusese cine fusese şi evident nu credea că eu eram... ei bine, molipsită. Am spus:

— Îmi vine tare greu să vorbesc despre el.

Iar ea mi-a răspuns, foarte blând:

— Atunci, nu vorbi, scumpa mea. Nu-mi pasă cine a fost tatăl tău. Nu poţi fi învinuită tu pentru păcatele lui mizerabile.

Atunci am zis:

— E atât de ciudat, ştii. El a fost ucis de nemţi, în interiorul Reichului. La Sachsenhausen.

Dar nici măcar această... această *ironie* n-a părut s-o impresioneze. A clipit şi şi-a trecut mâna prin păr. Părul ei era roşu şi aspru, fără niciun pic de luciu – atât de uscat şi de aspru din pricina mâncării proaste. Ea a spus doar:

— Trebuie să fi fost unul dintre membrii Universităţii Jagellon, care au încasat-o chiar la începutul ocupaţiei.

— Da, am zis, şi soţul meu la fel. Nu ţi-am spus niciodată despre asta. El era un discipol al tatălui meu. L-am urât. V-am mințit pe amândoi. Sper să mă iertaţi pentru că odată v-am spus că a murit luptând în timpul invaziei.

Şi am început să duc până la capăt ceea ce voiam să spun –

scuza asta –, dar Wanda m-a întrerupt. Și-a aprins o țigară, îmi amintesc că fuma ca un șarpe ori de câte ori putea face rost de țigări. Și a zis:

— Zosia, iubito, nu contează. Pentru Dumnezeu, crezi că-mi pasă ce-au fost ei? Tu contezi. Soțul tău putea să fi fost și-o gorilă, iar tatăl tău, Joseph Goebbels, că tot ai fi fost cea mai bună prietenă a mea.

S-a dus la fereastră și a lăsat jaluzeaua. Făcea asta numai când se apropia vreo primejdie. Apartamentul era la al cincilea cat, dar clădirea în care se afla fusese cea care rămăsese în picioare dintre mai multe altele dărâmate de bombardament și tot ce se petrecea în ea putea fi văzut de nemți. Așa că Wanda nu risca niciodată. Îmi amintesc că atunci s-a uitat la ceas și a zis:

— O să avem niște vizitatori, într-un minut. Doi lideri evrei din ghetou. Vin să ia niște pistoale.

Îmi amintesc că mi-am spus în gând „Dumnezeule din ceruri!" Întotdeauna îmi sărea inima din piept și simțeam că mi se face greață ori de câte ori pomenea Wanda de arme, de întâlniri secrete sau orice avea de-a face cu pericolul sau posibilitatea de a fi surprinși de nemți. Să fii prins ajutându-i pe evrei însemna moarte, știi. Pe mine mă treceau toate nădușelile și mi se înmuiau genunchii – oh, eram așa o lașă! Speram că Wanda nu observase simptomele astea și, ori de câte ori mă apucau, mă întrebam dacă lașitatea nu era un alt lucru rău pe care îl moștenisem de la tata. Dar Wanda a spus:

— Am auzit de unul dintre evreii ăștia prin informatori. Se zice că e un tip foarte curajos, foarte competent. Totuși, e disperat. Există o oarecare rezistență acum, dar e dezorganizată. A trimis un mesaj grupului nostru, spunând că mai mult ca sigur o să fie o revoltă de amploare în ghetou, în curând. Am mai tratat și cu alții, dar omul ăsta e un generator de energie, o forță motrice. Cred că îl cheamă Feldshon.

I-am așteptat o vreme pe cei doi evrei, dar n-au apărut. Wanda mi-a spus că armele erau ascunse la subsolul clădirii. M-am dus până în dormitor să mă uit la copii. Chiar și în dormitor aerul era rece, tăios ca un cuțit, iar deasupra

capetelor lui Jan şi a Evei plutea câte un norişor de aburi. Auzeam vântul şuierând prin crăpăturile din jurul ferestrei. Dar plapuma era o plapumă poloneză uriaşă, umplută cu puf de gâscă, şi îi proteja pe copii în locul unei sobe. Îmi amintesc că m-am rugat, totuşi, să fiu în stare să găsesc nişte cărbuni sau nişte lemne pentru apartamentul meu, ziua următoare. Afară, dincolo de fereastră, era incredibil de întuneric, un întreg oraş cufundat în beznă. Tremuram de frig. În seara aceea, Eva fusese răcită şi o duruseră foarte tare urechile, încât îi trebuise mult până s-adoarmă. Suferise atât de rău. Dar Wanda găsise nişte aspirină, care era foarte rară – bine, Wanda putea face rost de aproape orice –, iar Eva adormise. M-am rugat iarăşi, ca dimineaţa, infecţia ei să fi trecut şi să n-o mai doară. Apoi am auzit o bătaie în uşă şi m-am întors în camera de zi. Nu mi-l amintesc prea bine pe celălalt evreu – n-a prea vorbit –, dar mi-l amintesc pe Feldshon. Era vânjos, avea părul nisipiu şi, bănuiesc, în jur de vreo patruzeci şi cinci de ani, dar avea mai ales nişte ochi foarte pătrunzători şi inteligenţi. Parcă treceau prin tine, chiar dacă te priveau din spatele lentilelor groase ale ochelarilor şi îmi amintesc că una dintre lentile era crăpată şi el o lipise la loc. Îmi amintesc ce furios părea, dincolo de politeţe. Părea să clocotească de mânie şi resentimente, chiar dacă purtările îi erau cuviincioase. I-a spus Wandei imediat:

— N-o să pot să te plătesc acum, să-ţi achit pe loc armele.

Nu-i înţelegeam poloneza prea bine, căci era, ştii, nesigură şi greoaie.

— Cu siguranţă o să te pot plăti curând, a mai zis el cu vorba lui stângace, furioasă, dar nu acum.

Wanda i-a invitat, pe el şi pe celălalt evreu, să ia loc şi a început să vorbească în germană. Primul lucru pe care l-a spus a fost foarte crud.

— Accentul tău e german. Poţi vorbi în germană cu noi, sau în idiş, dacă-ţi convine...

Dar el a întrerupt-o iritat, furios, într-o germană perfectă:

— N-am nevoie să vorbesc idiş! Vorbesc germana de dinainte să te fi născut tu...

Atunci, foarte calmă, l-a întrerupt Wanda pe el.

— Nu-i nevoie de explicații amănunțite. Vorbește în germană. Prietena mea și cu mine vorbim amândouă germană. Nu ți se cere să plătești pentru arme deloc, mai ales nu acum. Sunt furate de la SS-işti și nu vrem banii voștri în aceste circumstanțe. Am putea folosi fonduri, în schimb. O să vorbim despre bani altă dată.

Ne așezaserăm toți patru. Ea stătea lângă Feldshon, sub becul cu lumină săracă. Lumina era galbenă și pâlpâitoare, nu știam niciodată cât o să dureze. Ea le-a oferit lui Feldshon și celuilalt țigări, pe care ei le-au acceptat. Ea a zis:

— Sunt țigări iugoslave, și astea furate de la nemți. Lumina se poate stinge dintr-o clipă într-alta, așa că hai să vorbim despre treburile noastre. De unde ești dumneata, Feldshon? Vreau să știu cu cine am de-a face și am dreptul să știu. Așa că, vorbește. S-ar putea să facem afaceri mai multă vreme.

Era remarcabil, știi, modul ăsta pe care-l avea Wanda absolut direct de a discuta cu oamenii – cu oricine, cu străini. Era aproape... Cuvântul ar trebui să fie *tupeu*, bănuiesc, se purta ca un bărbat dur, dar erau destule lucruri care arătau că era tânără și femeie, o anumită blândețe, de asemenea, care îi îngăduia să scape basma curată cu tupeul. Îmi amintesc că m-am uitat atunci la ea. Arăta foarte... *tracasată*, bănuiesc că ai putea spune. Nu dormise deloc de două nopți, lucrase continuu, se mișcase, întotdeauna înfruntând vreun pericol. Petrecea mult timp lucrând la un ziar clandestin; asta era foarte periculos. Cred că ți-am mai spus, nu era cu adevărat frumoasă – avea fața palidă, lăptoasă și pistruiată, cu o falcă proeminentă – dar avea atâta magnetism încât o transforma, o făcea ciudat de atrăgătoare. Mă tot uitam la ea – fața îi era la fel de dură și de nerăbdătoare ca și a evreului –, iar intensitatea asta merita într-adevăr văzută. Hipnotică.

Feldshon a zis:

— M-am născut în Bydgoszcz, dar părinții m-au luat în Germania când eram mic.

Apoi, vocea i-a devenit furioasă și sarcastică.

— Ăsta-i motivul pentru care vorbesc prost poloneza. Mărturisesc că unii dintre noi o vorbesc cât se poate de

puțin în ghetou. Ar fi plăcut să vorbești o altă limbă decât a opresorului tău, nu? Tibetana? Eschimosa? Scuzați diversiunea!, adăugă el imediat, pe un ton mai blând. Am crescut la Hamburg și am fost educat acolo. Am fost unul dintre primii studenți la noua universitate din oraș. Mai târziu am devenit profesor de gimnaziu, la Würtzburg. Predam literatura franceză și engleză. Acolo eram când am fost arestat. Când s-a descoperit că eram născut în Polonia, am fost deportat aici, în 1938, împreună cu soția și cu fiica mea, și cu alți câțiva evrei de origine polonă.

Se opri și zise cu obidă:

— Am scăpat de naziști și acum ne dărâmă zidurile peste noi. Dar de cine ar trebui să mă tem mai mult, de naziști sau de polonezi – polonezii pe care bănuiesc că ar fi trebuit să-i consider compatrioții mei? Cel puțin, din partea naziștilor știu de ce sunt capabili.

Wanda i-a ignorat acuzația. A început să vorbească despre arme. A zis că, în momentul acela, se aflau la subsolul clădirii, învelite în hârtie. Exista, de asemenea, și o cutie cu muniție. S-a uitat la ceas și a spus că peste exact cincisprezece minute, doi membri ai Armatei Teritoriale aveau să fie în subsol, gata să care lăzile în hol. Acolo aveau un semnal prestabilit. Când ea avea să-l audă, trebuia să-i facă semn lui Feldshon și celuilalt evreu. Ei urmau să părăsească apartamentul imediat și să meargă la parter, în hol, unde aveau să-i aștepte pachetele. După aceea, trebuiau să iasă din clădire cât puteau mai repede. Îmi amintesc că a zis că voia să atragă atenția asupra unui lucru. Unul dintre pistoale – îmi amintesc că erau marca Luger – avea un percutor rupt sau un altceva rupt, dar că va încerca să îl înlocuiască cât de curând va avea un altul disponibil.

Atunci, Feldshon a zis:

— Mai e un lucru pe care nu ni l-ai spus. Câte arme sunt?

Wanda s-a uitat la el.

— Am crezut că totuși vi s-a spus. Trei pistoale automate Luger.

La vorbele acestea, fața lui Feldshon a devenit albă, de-adevăratelea albă.

— Nu pot să cred, a zis el, în șoaptă. Mi s-a spus că vor fi

zece pistoale, poate chiar cincisprezece. Și niște grenade. Nu pot să cred!

Am putut vedea cât de plin de mânie, dar și de disperare era. Clătină din cap:

— Trei automate Luger, unul cu percutorul rupt. Dumnezeule!

Wanda a spus, într-un mod foarte detașat – deși încercând să-și controleze sentimentele, d-asta îmi dădeam seama:

— Este tot ce-am putut face, deocamdată. O să încercăm să mai facem rost și de altele. Cred că vom reuși. Sunt patru sute de cartușe, muniție. O să aveți nevoie de mai multe și o să încerc să vă fac rost și de acelea.

Feldshon a zis deodată, cu o voce mai blândă, aproape cerându-și iertare:

— O să-mi ierți reacția, sper. Numai că mi s-a dat de înțeles să mă aștept la mai mult, și e o dezamăgire. De asemenea, azi, mai devreme, am încercat să tratez cu un alt grup de partizani, am încercat să văd dacă ne putem baza pe ajutorul lor.

Și s-a oprit, uitându-se la Wanda cu o expresie furioasă:

— A fost oribil, a fost incredibil! Beți vi nenorociți! Pur și simplu ne-au râs în față și s-au bucurat că au râs și au rânjit la noi. Ne-au numit gujbeideri! Și ăștia erau *polonezi*!

Wanda l-a întrebat, ca în treacăt:

— Cine erau oamenii ăștia?

— Își ziceau O.N.R[1]. Dar aceeași dificultate am întâmpinat-o și ieri, cu un alt grup de luptători ilegaliști polonezi.

Se uită la Wanda plin de furie și de disperare și zise:

— Primesc trei pistoale, și batjocuri și râsete, ca să țin piept la douăzeci de mii de soldați naziști. Pentru numele lui Dumnezeu, *ce se întâmplă*?

Wanda devenise foarte agitată, în discuția cu Feldshon, îmi dădeam seama, pur și simplu furioasă pe toate – pe *viață*.

— O.N.R., șleahta aia de colaboraționiști. Fanatici fasciști.

[1] Gruparea Națională Radicală (Oboz Narodowo-Radykalny), partid politic polonez, de extremă dreapta, naționalist și antisemit, care a aprobat crimele naziștilor.

Ca evreu, ai fi putut primi mai multă simpatie de la ucraineni sau de la Hans Frank. Dar lasă-mă să te avertizez pentru viitor. Comuniştii sunt la fel de răi. Mai răi, chiar. Dacă dai vreodată de partizani roşii, sub generalul Korczynski, rişti să fii împuşcat pe loc.

— E de necrezut!, zise Feldshon. Sunt recunoscător pentru astea trei pistoale, dar acum înţelegi de ce îmi vine să râd? E ceva mai presus de orice imaginaţie ce se petrece aici! Ai citit *Lord Jim*[1]? Despre ofiţerul care părăseşte corabia ce se scufundă, luând o barcă de salvare, în timp ce pasagerii neajutoraţi sunt lăsaţi în voia sorţii? Iartă-mi referinţa, dar nu mă pot abţine să nu văd că asta se întâmplă şi aici. Am fost lăsaţi să ne înecăm de către compatrioţii noştri!

Am văzut-o pe Wanda ridicându-se şi sprijinindu-şi vârfurile degetelor pe masă, când se aplecă spre Feldshon. Din nou încerca să se controleze, dar îmi dădeam seama că îi era foarte greu. Arăta atât de palidă şi de istovită. Şi a început să vorbească pe un ton disperat:

— Feldshon, eşti ori prost, ori naiv, ori amândouă. Pare îndoielnic ca o persoană care-l apreciază pe Conrad să fie proastă, aşa că trebuie să fii naiv. Cu siguranţă n-ai uitat de simplul fapt că Polonia este *o ţară antisemită*. Tu însuţi ai folosit cuvântul „opresor". Trăind în mijlocul unei naţiuni care practic a inventat antisemitismul, trăind într-un ghetou, pe care polonezii l-au construit, cum te-ai putut aştepta la vreun ajutor din partea compatrioţilor dumitale? Cum te-ai putut aştepta la orice de la oricine, în afară de câţiva dintre noi care, indiferent din ce motiv – idealism, convingeri morale, simplă solidaritate omenească, mă rog –, vrem să facem ce putem ca să salvăm vieţile câtorva dintre voi? Doamne, Feldshon, părinţii tăi probabil au părăsit Polonia cu tine ca să scape de cei care-i urau pe evrei din spinarea lor. Bieţii de ei, cu siguranţă n-au avut de unde să ştie că acelaşi sân cald, asimilant, iubitor de evrei şi umanist al Germaniei avea să se prefacă în foc şi gheaţă şi să vă surghiunească. Ei n-au avut de unde să ştie că, atunci când te vei întoarce dumneata în Polonia, te va aştepta, pe dumneata şi pe fiica

[1] Roman de Joseph Conrad, publicat în 1900.

și soția dumitale, aceeași ură împotriva evreilor gata să vă macine pe toți și să vă prefacă într-un pumn de țărână. Asta e o țară crudă, Feldshon. A devenit atât de crudă de-a lungul anilor, pentru că de atât de multe ori a gustat *înfrângerea*. În pofida *Dreck*-ului din Sfintele Scripturi, adversitățile nu produc înțelegere și compasiune, ci cruzime. Iar polonezii, un popor înfrânt, știu cum să fie nespus de cruzi față de ceilalți care s-au ținut deoparte, ca voi, evreii. Mă miră faptul că ați scăpat de banda O.N.R. doar cu insulta de gujbeideri!

S-a oprit o secundă, apoi a zis:

— O să ți se pară ciudat, atunci, că eu încă mai iubesc această țară mai mult decât aș putea spune – mai mult decât viața – și că, dacă ar trebui, mi-aș da viața pentru ea, de bunăvoie, și peste zece minute începând de acum?

Feldshon îi aruncă o privire mânioasă Wandei și-i spuse:

— Mă tem că aș vrea să mi se pară, dar bineînțeles că nu pot, fiind gata să mor eu însumi.

Începusem să-mi fac griji pentru Wanda. N-o mai văzusem niciodată atât de obosită, bănuiesc că s-ar putea spune *dărâmată*. Muncise mult, mâncase puțin, nu dormise. Vocea i se pierdea, uneori, și i-am văzut degetele tremurând când și le lipise de masă. Și-a închis ochii, i-a ținut strâns închiși o vreme și s-a cutremurat, clătinându-se puțin. Am crezut că o să leșine. Apoi a deschis ochii și a vorbit din nou. Vocea îi era răgușită și încordată, plină de mâhnire.

— Ai pomenit despre *Lord Jim*, o carte pe care se întâmplă s-o fi citit. După părerea mea, comparația e bună, dar probabil ai uitat sfârșitul. Cred că ai uitat cum, la sfârșit, eroul se absolvă de trădarea de odinioară, se mântuiește prin moartea lui. Prin propria sa suferință și moarte. Oare e prea mult să sper că și unii dintre noi, polonezii, vom fi în stare să răscumpărăm trădarea voastră, a evreilor, de către compatrioții noștri? Chiar dacă eforturile noastre nu vă salvează? Nu contează. Dacă vă salvează sau nu, eu una voi fi satisfăcută că am încercat – prin suferința noastră și, probabil, prin propria noastră moarte.

După un moment, Wanda zise:

— N-am vrut să te jignesc, Feldshon. Ești un om curajos, asta-i limpede. Ți-ai riscat viața venind aici în noaptea asta.

Știu prin ce crâncenă încercare treceți voi. Am știut-o încă de vara trecută, când am văzut primele fotografii făcute pe furiș la Treblinka. Eu am fost printre primii care le-au văzut și, ca toți ceilalți, nu le-am crezut la început. Acum însă le cred. Suferința voastră este o oroare fără seamăn. De fiecare dată când mă apropii de ghetou îmi inspiră niște șobolani într-un butoi împușcați de un nebun cu o mitralieră. Așa văd eu neajutorarea voastră. Dar și noi, polonezii, suntem neajutorați în felul nostru. Avem mai multă libertate decât aveți voi, evreii – mult mai multă, mai multă libertate de mișcare, suntem mai feriți de pericolul iminent –, dar și noi trăim o zilnică stare de asediu. În loc să fim șobolanii din butoi, noi suntem șobolanii dintr-o clădire în flăcări. Ne putem mișca mai departe de flacără, putem găsi colțișoare mai reci, putem să coborâm în pivniță, unde-i sigur. Câțiva pot chiar scăpa din clădire. În fiecare zi, mulți dintre noi sunt arși de vii, dar e o clădire mare și suntem, de asemenea, salvați de numărul nostru mare. Focul nu ne poate ajunge pe toți, și apoi, într-o bună zi – poate –, focul se va istovi și se va stinge. Dacă o face, vor fi destui supraviețuitori. Dar butoiul – aproape nici unul dintre șobolanii din butoi nu va trăi.

Wanda trase adânc aer în piept și se uită direct la Feldshon:

— Dar dă-mi voie să te întreb ceva, Feldshon. Câtă preocupare te așteptși să aibă șobolanii îngroziți din clădire pentru ceilalți, șobolanii din butoi – șobolani cu care n-au simțit niciodată vreo legătură de rudenie, oricum?

Feldshon doar se uită la Wanda. Nu-și dezlipise ochii de la ea de câteva minute. Dar nu-i răspunse.

Wanda s-a uitat atunci la ceas.

— Peste exact patru minute o să auzim un fluierat. Asta înseamnă că voi doi o să ieșiți de aici și o să vă duceți în hol, la parter. Pachetele or să vă aștepte la ușă.

Apoi, după ce-a spus asta, a continuat:

— Acum trei zile negociam în ghetou cu unul dintre compatrioții voștri. N-o să-i spun numele, nu-i nevoie. Voi spune doar că e un lider al uneia dintre fațiunile acelea care se opun violent fațiunii voastre, grupului tău. Cred că e poet sau romancier. Mi-a plăcut de el, e adevărat, dar n-am

putut suporta unele lucruri pe care le-a spus. Sună atât de pretențios modul ăsta de a vorbi al evreilor. A folosit expresia „prețioasa noastră tradiție a suferinței".

La acest punct, Feldshon a intervenit și a zis ceva care ne-a făcut să râdem puțin. Chiar și Wanda a zâmbit. A zis:

— Ăsta nu poate fi decât Lewenthal. Moses Lewenthal. Ce *Schmaltz*!

Dar atunci Wanda a zis:

— Resping ideea că suferința poate fi prețioasă. Toată lumea suferă în războiul ăsta – evrei, polonezi, țigani, ruși, cehi, iugoslavi, toți ceilalți. Toată lumea e victimă. Evreii mai sunt, în plus, și victime ale victimelor, asta-i principala diferență. Dar niciuna dintre suferințe nu e prețioasă și toți mor de niște morți mizerabile. Mai înainte ca voi doi să plecați, aș vrea să vă arăt niște fotografii. Le aveam cu mine, în buzunar, și când am vorbit cu Lewenthal. Tocmai le obținusem. Am vrut să i le arăt și lui, dar din nu știu ce motiv n-am făcut-o. O să vi le arăt vouă.

Chiar în clipa aceea, însă, s-a luat curentul, iar micul bec s-a stins simplu. Am simțit atunci un junghi de frică în mijlocul inimii. Uneori, era doar o pană de curent. Alteori, însă, știam că atunci când nemții se pregătesc de o ambuscadă, întrerup ei curentul într-o clădire, ca să-i poată prinde pe oameni în bătaia reflectoarelor. Am rămas cu toții nemișcați pentru un moment. Exista o oarecare lumină dinspre micul șemineu. Apoi, când Wanda a fost sigură că era doar o cădere de curent, a adus o lumânare și a aprins-o. Eu încă mai tremuram, speriată, când Wanda a aruncat câteva fotografii pe masă, lângă lumânare, și a zis:

— Uitați-vă la astea.

Ne-am aplecat cu toții să ne uităm. La început n-am văzut mare lucru, doar un maldăr de bețe – un morman mare de bețe, ca niște crengi de copaci. Apoi am înțeles ce era – o insuportabilă privelițte, un vagon de marfă plin cu copii morți, zeci și zeci de copii, poate sute, toți înțepeniți în poziții contorsionate, care nu puteau fi decât rezultatul morții prin îngheț. Celelalte fotografii erau la fel – alte vagoane de marfă cu zeci de copii, toți țepeni, înghețați.

— Aceștia nu sunt copii evrei, mai zise Wanda, sunt

copii polonezi, niciunul peste doisprezece ani. Există şi unii şobolani mai mici care nu rezistă în incendiul clădirii. Aceste fotografii au fost făcute de membrii Armatei Teritoriale care au dat peste vagoanele asta pe o linie lăturalnică, undeva între Zamość şi Lublin. Sunt câteva sute, în fotografiile astea, şi dintr-un singur tren. Au mai fost şi alte trenuri trase pe linii moarte, în care copiii ori au murit de foame, ori de îngheţ, ori de amândouă. Asta e doar o mostră. Numărul celorlalţi care au murit se ridică la mai multe mii.

Niciunul n-a vorbit. Eu doar ne puteam auzi pe toţi patru respirând, dar niciunul n-a zis nimic. În cele din urmă, tot Wanda a rupt tăcerea şi pentru prima oară vocea ei era cu adevărat gâtuită şi nesigură – aproape că-i puteai simţi epuizarea şi adânca mâhnire din ea:

— Tot nu ştim exact de unde au venit aceşti copii, dar credem că ştim cine sunt. Se crede că sunt cei care au fost respinşi de la programul de germanizare, programul Lebensborn. Credem că au venit din regiunea din jurul Zamośćului. Mi s-a spus că erau printre miile care au fost luaţi de la părinţii lor, dar n-au fost socotiţi corespunzători din punct de vedere rasial şi, prin urmare, au fost expediaţi pentru eliminare – adică exterminare – la Maidanek sau Auschwitz. Dar n-au mai ajuns până acolo. La momentul potrivit, trenul, ca multe altele, a fost deviat pe o linie moartă unde copiilor li s-a permis să moară în condiţiile pe care le vedeţi aici. Alţii au murit de foame, şi mai mulţi, sufocaţi în vagoane ermetic închise. Treizeci de mii de copii polonezi au dispărut numai din regiunea Zamość. Mii şi mii dintre ei au murit. Şi asta este tot ucidere în masă, Feldshon.

Îşi trecu degetele peste ochi, apoi zise:

— Voiam să vă spun şi despre adulţi, despre miile de bărbaţi şi femei nevinovaţi măcelăriţi numai în Zamość. Dar n-am s-o mai fac. Sunt foarte obosită şi m-a luat cu ameţeală. Copiii ăştia sunt destul.

Wanda se clătină puţin. Îmi aduc aminte că am prins-o de cot şi am încercat s-o împing uşurel să stea pe scaun. Dar ea a continuat să vorbească la lumina lumânării, cu vocea monotonă, seacă, de parcă se afla într-o transă:

— Naziştii vă urăsc cel mai mult pe voi, Feldshon, şi voi

o să suferiți cel mai mult, asta-i sigur, dar n-o să se oprească la evrei. Crezi că după ce o să termine cu voi, evreii, or să se scuture de praful de pe mâini și-or să se oprească din ucis și or să facă pace în lume? Le subestimezi răutatea dacă te amăgești cu o astfel de iluzie. Pentru că, odată ce-or să termine cu voi, or să vină și-or să mă înhațe pe mine. Chiar dacă sunt pe jumătate nemțoaică. Îmi închipui că n-or să mă lase să scap prea ușor până la urmă. Or să mi-o prindă și pe frumoasa mea prietenă blondă de aici și or să-i facă și ei ceea ce v-au făcut vouă. Și totodată n-or să-i cruțe nici copiii, nu mai mult cum i-au cruțat pe micuții ăștia înghețați pe care-i vedeți aici.

În camera de hotel cât o cutie de pantofi, învăluită în întuneric, din Washington D.C., Sofia și cu mine, aproape fără să ne dăm seama, făcuserăm schimb de locuri, astfel încât acuma eu eram cel care stătea întins pe pat, fixând tavanul, în vreme ce ea stătea la fereastră, unde la început mă postasem eu, cugetând la focul din depărtare. Rămase tăcută pentru o vreme și îi puteam zări profilul, adânc cufundat în amintiri, cu privirea ațintită undeva în zare. În tăcerea aceea am auzit uguitul porumbeilor de pe cornișa de afară și un îndepărtat zgomot neclar, de acolo de unde oamenii încă se mai luptau cu focul. Clopotul bisericii bătu din nou: era ora patru.

În cele din urmă, Sofia vorbi din nou:

— La Auschwitz, anul următor, după cum ți-am spus, au prins-o pe Wanda și au torturat-o, și au atârnat-o într-un cârlig și au lăsat-o să se sugrume încet, până la moarte. După ce-am auzit asta, m-am gândit la ea în așa de multe feluri, dar mai ales mi-am amintit-o atunci, în noaptea aceea din Varșovia. O vedeam în minte, după ce Feldshon și celălalt evreu plecaseră după arme, stând la masă, cu fața îngropată în palme, complet epuizată și plângând. E ciudat, dar n-o mai văzusem niciodată plângând până atunci. Cred că întotdeauna considerase plânsul o slăbiciune. Dar îmi amintesc că m-am întins de pe scaunul de lângă ea și i-am pus o mână pe umăr, urmărind-o cum plânge. Era tânără, de vârsta mea. Și atât de curajoasă.

Era lesbiană, Stingo. Nu mai contează acum ce a fost,

n-a contat nici atunci. Dar am crezut că poate ai vrea să ştii, după ce ţi-am spus atât de multe despre toate celelalte. Ne-am culcat împreună o dată sau de două ori – aş putea să-ţi spun şi asta –, dar n-a însemnat prea mult pentru niciuna dintre noi, cred. Ştia, în adâncul inimii, că eu... ei bine, că nu-i răspundeam în acelaşi fel la sentimente, aşa că nu m-a forţat niciodată să continui. Niciodată nu s-a înfuriat sau ceva de genul ăsta. Am iubit-o, totuşi, pentru că ea era mai bună decât mine, atât de incredibil de curajoasă.

Deci, cum spuneam, ea a prezis moartea ei, şi moartea mea, şi moartea copiilor mei. A adormit cu capul pe braţe, pe marginea mesei. N-am vrut s-o deranjez tocmai în momentul acela şi m-am gândit la ceea ce povestise despre copii şi despre fotografiile acelor trupuri micuţe îngheţate – m-am simţit brusc mai răvăşită şi mai îngrozită ca niciodată, nici măcar în toiul depresiei pe care o simţisem de atâtea ori, depresie care are gustul morţii. M-am dus în camera unde dormeau copiii mei. Eram atât de copleşită de ceea ce spusese Wanda că am făcut ceva despre care ştiam că n-ar trebui să-l fac chiar din clipa în care îl făceam – i-am trezit pe Jan şi pe Eva şi i-am luat pe amândoi în braţe, să-i simt lângă mine. Erau atât de grei amândoi, gemând şi şoptind, totuşi ciudat de uşori, cred, din cauza dorinţei mele frenetice de a-i ţine pe amândoi în braţe. Şi eram cuprinsă de groază şi de disperare din pricina cuvintelor Wandei despre viitor, convinsă de adevărul cuvintelor ei, dar nefiind în stare să înfrunt ceva atât de monstruos, atât de imens. În spatele ferestrei era ger şi beznă, nicio lumină în Varşovia, un oraş îngheţat şi mai întunecat decât se poate spune, cu nimic în el decât întunericul, şi lapoviţa îngheţată, şi vântul. Îmi amintesc că am deschis fereastra şi am lăsat să pătrundă înăuntru frigul şi vântul. Nu-ţi pot spune cât de aproape am fost să mă arunc cu copiii în beznă chiar în clipa aceea – sau de câte ori de atunci nu m-am blestemat pentru că n-am făcut-o.

Vagonul trenului care-i transporta pe Wanda, pe Sofia şi pe copiii ei la Auschwitz (laolaltă cu un grup amestecat de membri ai Rezistenţei şi de alţi polonezi prinşi la ultima razie) era unul neobişnuit. Nu era nici vagon de marfă, nici

de vite, pe care le foloseau de regulă nemții la transportul prizonierilor. Uimitor de spus, era un foarte vechi, dar încă funcțional vagon de dormit, complet, cu covor pe interval, compartimente, lavabouri și chiar mici plăcuțe metalice roz, romboidale, care în poloneză, franceză, rusă și germană avertizau călătorii, la fiecare fereastră, să nu se aplece în afară. După dotările lui – banchetele foarte roase, dar destul de confortabile, candelabrele împodobite, dar acum fără lustru –, Sofia și-a putut da seama că acel venerabil vagon transportase cândva pasagerii de clasa întâi; cu o singură deosebire, ar fi putut fi unul dintre acele vagoane din copilăria ei, în care tatăl ei – căruia întotdeauna îi plăcea să călătorească elegant – își ducea familia la Viena, Bozen sau Berlin.

Deosebirea – atât de rău prevestitoare și de apăsătoare încât s-o facă să tresară când a dat cu ochii de ea – era că ferestrele erau bătute bine în scânduri. O altă deosebire era că, în fiecare compartiment, făcut pentru șase sau opt persoane, nemții înghesuiseră câte cincisprezece sau șaisprezece trupuri, cu tot cu bagajele pe care și le aduseseră. Scăldați în lumina slabă, astfel comprimați, o jumătate de duzină de prizonieri sau mai mulți stăteau în picioare sau parțial în picioare pe foarte îngustul interval dintre banchete, ținându-se unii de alții ca să se sprijine în neîncetatele frânări și accelerări ale trenului și fiind continuu proiectați în poala celor așezați. Unul sau doi dintre liderii Rezistenței, mai ageri de minte, preluaseră comanda. S-a stabilit un plan potrivit căruia cei care stăteau jos și cei care stăteau în picioare să se schimbe între ei, regulat; asta a fost de ajutor, dar nimic nu putea ajuta împotriva efectului căldurii înăbușitoare emanate de trupurile atâtor ființe omenești presate unele într-altele, sau a miasmei acre și fetide care a persistat de-a lungul călătoriei. Deși nu chiar o tortură, era un purgatoriu de dezolant disconfort. Jan și Eva erau singurii copii din compartiment; făceau cu rândul, stând în poala Sofiei sau în poala celorlalți. Cel puțin o persoană vomită în celula aproape lipsită de lumină și însemna o luptă disperată cu toți mușchii ca să te strecori din compartiment și pe culoarul la fel de înțesat până la una dintre toalete.

— Ar fi fost mai bun un vagon de marfă, își amintea Sofia că gemuse cineva, ce puțin te puteai întinde pe jos.

Dar, în mod curios, după standardele celorlalte transporturi cu destinația iad care traversau Europa în sus și-n jos la vremea aceea, oprite și trase pe linii secundare și întârziate la mii de joncțiuni ale spațiului și timpului, călătoria lor nu a fost neobișnuit de lungă: ceea ce ar fi trebuit să dureze doar o jumătate de zi, de la șase dimineața până la prânz, n-a avut nevoie de zile pentru a fi efectuată, ci numai de vreo treizeci de ore.

Posibil, pentru că (așa cum mi-a mărturisit ea mie, în repetate rânduri) întotdeauna comportamentul ei fusese guvernat de o gândire optimistă, ea găsise un oarecare confort în faptul că nemții îi înghesuiseră, pe ea și pe ceilalți deținuți, în acel inedit mijloc de transport. De acum era bine cunoscut faptul că naziștii foloseau vagoanele destinate mărfurilor și vitelor ca să-i expedieze pe oameni în lagăre. De aceea, odată îmbarcată cu Jan și cu Eva, ea a respins rapid gândul logic ce-i fulgerase prin cap, că nemții recurseseră la acest elegant vagon, chiar dacă jerpelit, pur și simplu pentru că era avantajos și disponibil (ferestrele improvizate din scânduri ar fi putut fi o dovadă în acest sens). În schimb, ea dăduse de ideea mult mai liniștitoare că aceste facilități aproape odihnitoare, în care polonezii și turiștii bogați moțăiseră și dormitaseră în zilele de dinaintea războiului, acum indicau un tratament privilegiat, acum însemna că ea avea să fie tratată mai bine decât cei 1.800 de evrei de la Malkinia, în partea din față a trenului, înghesuiți până la refuz în vagoanele de vite întunecate, în care erau sigilați de mai multe zile. După cum s-a dovedit, ideea aceasta era la fel de prostească și de fantezistă (și rușinoasă, zău) ca și ideea pe care și-o făcuse ea despre ghetou: că simpla prezență a evreilor și preocupările naziștilor de a-i extermina i-ar fi benefice, cumva, pentru propria siguranță. Și siguranța lui Jan și a Evei.

Numele de Oświęcim – Auschwitz – care se murmurase prin vagon la început o făcuse să-și piardă puterile de frică, dar nu se îndoise nicio clipă că într-acolo se îndrepta trenul. O minusculă rază de lumină, licărindu-i în ochi, îi atrăsese

atenția asupra unei crăpături minuscule din placajul bătut în cuie peste fereastră și, în timpul primei ore a călătoriei, ea fusese în stare să vadă destul, în lumina zorilor, pentru a-și da seama de direcția lor: spre sud. Spre sud, pe lângă satele care se înghesuiau în jurul Varșoviei în locul obișnuitelor suburbii, spre sud, pe lângă lanuri verzi și dumbrăvi de mesteceni, spre sud, în direcția Cracoviei. Numai Auschwitz-ul, dintre toate destinațiile plauzibile, se afla la sud, iar ea își reaminti disperarea pe care o simțise când verificase cu ochii ei încotro se îndreptau. Reputația Auschwitz-ului era de rău augur, infamă, îngrozitoare. Deși în închisoarea Gestapo-ului zvonurile tinseseră să indice Auschwitz-ul ca locul probabil al expedierii lor, ea sperase neîncetat și se rugase pentru un lagăr de concentrare din Germania, unde atâția alți polonezi fuseseră duși și unde, potrivit altor zvonuri, condițiile erau mai puțin brutale, mai puțin aspre. Dar Auschwitz-ul se profilase din ce în ce mai inevitabil și acum, în tren, devenise sigur. Sofia era sufocată de conștientizarea faptului că era o victimă a pedepsirii prin asociere, retribuită printr-o coincidență ghinionistă. Își tot spunea: Locul meu nu e aici. Dacă avusese sau nu ghinionul de a fi arestată odată cu atâția alți membri ai Armatei Teritoriale (o neșansă complicată ulterior de legăturile ei cu Wanda și de locuința lor comună, chiar dacă ea nu mișcase un deget ca să ajute rezistența), ea ar fi putut fi găsită vinovată de serioasa infracțiune a contrabandei cu carne, dar nu de infinit mai grava crimă a activității subversive și, ca atare, poate că nu s-ar mai fi îndreptat spre o destinație atât de îngrozitor de malignă. Dar, printre alte ironii, își dăduse ea seama, fusese și aceasta: că ea nu fusese *judecată*, nu primise o sentință că ar fi fost vinovată de ceva, ci doar interogată și uitată. Iar după aceea fusese aruncată la întâmplare printre acei partizani, unde fusese victima mai puțin a vreunei pedepse judiciare specifice, cât a furiei generale – un soi de poftă nebună de dominație totală și opresiune generală care-i apuca pe naziști ori de câte ori înregistrau câte o victorie împotriva rezistenței și pe care, de data asta, o extinseseră asupra a sute de polonezi necinstiți prinși în plasă la ultima razie de proporții.

Unele lucruri din călătoria aceea şi le amintea cu deosebită claritate. Duhoarea, lipsa de aer, necontenitele schimbări de poziţie – stai în picioare, stai jos, stai în picioare din nou. În clipa unei subite opriri îi căzuse în cap o cutie, fără s-o năucească, ba chiar fără s-o rănească prea tare, dar ridicându-i un cucui cât un ou în creştetul capului. Priveliştea întrezărită prin crăpătura din fereastră, unde lumina primăverii se întunecase într-o ploaie măruntă: printr-o peliculă de ploaie, mestecenii încă suferinzi de pe urma zăpezilor zdrobitoare de peste iarnă se încovoiaseră în forma unor arcuri parabolice albe, a unor arbalete, a unor catapulte, a unor frumoase schelete frânte, a unor bice. Pretutindeni, punctele galbene ca lămâia ale forsiţiei. Câmpuri de un verde fraged, unindu-se în depărtare cu păduri de molizi, zadă şi pini. Iarăşi soare. Cărţile lui Jan, pe care el se căznea să le citească în lumina săracă, în timp ce stătea în poala ei: *Un Robinson elveţian*, în limba germană şi, în ediţii poloneze, *Colţ Alb* şi *Penrod şi Sam*. Cele două obiecte personale ale Evei, pe care ea refuzase să le lase aranjate în plasa de bagaje şi le ţinea strâns în braţe, de parcă în orice moment i-ar fi putut fi smulse cu forţa din mâinile ei; flautul în cutia lui de piele şi iubitul ei *mís* – ursuleţul de pluş rămas cu o ureche şi cu un singur ochi, pe care îl avea încă din leagăn.

Iar ploaie afară, o aversă. Acum izul de vomă, pătrunzător, de nealungat, amintind a brânză. Tovarăşii de drum: două fete de la şcoala de maici de vreo şaisprezece ani, suspinând, dormind, trezindu-se ca să murmure rugăciuni către Fecioara Maria; Viktor, un tânăr cu părul negru, aprig, mânios, membru al Armatei Teritoriale, deja complotând o revoltă sau o evadare, scriind neîncetat mesaje pe bucăţele de hârtie pe care le trimitea, din mână în mână, Wandei, în alt compartiment; o bătrână stafidită, moartă de frică, pretinzând că era nepoata lui Wieniawski[1], pretinzând că pachetul de foi de pergament pe care-l ţinea strâns la piept ar fi fost manuscrisul original al faimoasei *Polonaise*, pretinzând un soi de imunitate, topindu-se în lacrimi ca

[1] Henryk Wieniawski, compozitor polonez (1835–1880), care a creat în stilul naţional al muzicii poloneze şi a compus lucrări pentru vioară.

școlărițele la remarca șuierată de Viktor că naziștii se vor șterge la cur cu inutila *Polonaise*. Începutul crampelor de foame. Absolut nimic de mâncare. O altă bătrână – moartă de-a binelea – întinsă afară, pe culoar, unde o doborâse infarctul, cu mâinile încremenite pe un crucifix și cu fața albă ca varul deja mânjită de ghetele și pantofii celor care călcau peste și în jurul ei. Prin crăpătură, încă o dată: Cracovia noaptea, gara familiară, depourile luminate de clarul de lună, unde au stat, trași pe linie moartă, oră după oră. În lumina verzuie a lunii, o priveliște extraordinară: un soldat german în uniformă *feldgrau*[1] și cu arma atârnată de umăr, masturbându-se cu ritm egal în penumbra depoului pustiu, rânjind și expunându-se acelor prizonieri curioși, indiferenți, sau amuzați, care se uitau, poate, la el, prin găuri și crăpături. O oră de somn, urmată de lumina zorilor. Traversând Vistula, noroioasă și acoperită de ceață. Două mici orașe pe care ea le-a recunoscut, în timp ce trenul înainta spre vest, prin aurul ca de polen al luminii dimineții: Skawina și Zator. Eva începând să plângă pentru prima oară, sfâșiată de spasme de foame. Ssst, draga mamei. Alte câteva momente de somnolență, intersectate de un vis splendid, scăldat în soare, tulburător, înnebunitor: ea însăși în rochie lungă, cu diademă pe cap, așezată la clape în fața a zece mii de privitori, totuși cumva – șocant – zburând, *zburând*, înălțându-se spre izbăvire în acordurile celeste ale *Imperialului*[2]. Pleoapele i se deschid tremurând. Zdruncinătura unei opriri bruște. Auschwitz.

Au așteptat în vagon aproape tot restul zilei. La un moment dat, motoarele încetaseră să mai funcționeze; becurile se stinseseră în compartiment și lumina care mai rămase era alb-lăptoasă, filtrată prin crăpăturile din placajul care bloca fereastra. Sunetul îndepărtat al unei fanfare, strecurându-se până în compartiment. Prin vagon se simțea o vibrație de panică, aproape palpabilă, ca un fior ce-ți face pielea de găină pe tot corpul, iar prin semiîntuneric se ridică un val de șoapte îngrijorate – aspre, crescând în

[1] Brun-cenușie; culoarea uniformelor infanteriștilor germani (în limba germană, în original).
[2] Concertul nr. 5 pentru pian și orchestră, compus în 1809 de Ludwig van Beethoven.

volum, dar rămânând de neînțeles, ca foșnetul unei armate de frunze. Fetele de la școala de maici începură să boceaască la unison, implorând-o pe Fecioara Maria. Viktor le strigă să tacă, în vreme ce, în același moment, Sofia prindea curaj de la vocea Wandei, slabă, din celălalt capăt al vagonului, rugând membrii Rezistenței și deportații să-și păstreze calmul și să stea liniștiți.

Trebuie să fi fost devreme, pe la începutul după-amiezii, când a venit zvonul privindu-i pe sutele și sutele de evrei din Malkinia, din vagoanele din față ale trenului. *Toți evreii în dube*, veni un bilet pentru Viktor, un bilet pe care el îl citi cu voce tare în semiîntuneric, și pe care Sofia, prea amorțită de frică să-i mai și țină strâns pe Jan și pe Eva la pieptul ei, pentru consolare, îl traducea imediat în: Toți evreii s-au dus la gazare. Sofia li s-a alăturat măicuțelor în devenire, rugându-se. Când se ruga ea, Eva a început să se vaite ascuțit. Copila fusese curajoasă în timpul călătoriei, dar acum foamea îi înflorise într-o durere veritabilă. Scâncea, chinuită, în vreme ce Sofia încerca s-o legene și s-o mângâie, dar nimic nu părea să mai meargă; țipetele copilei au fost, pe moment, mai îngrozitoare pentru Sofia decât vestea despre evreii condamnați. Însă, curând, s-au oprit. Ciudat, Jan venise în ajutor. Avea un fel al lui de a se purta cu sora-sa, și acum preluă el controlul – la început, o liniști în cuvintele unui limbaj pe care-l știau numai ei doi, apoi lipindu-se de ea, cu cartea lui. În lumina palidă începu să-i citească din povestea lui Penrod, despre poznele băieților dintr-un orășel înverzit paradiziac, din inima Americii; el a putut să râdă și să chicotească, iar glasul lui subțire, melodios, de soprană, aruncă o vrajă blândă care, combinându-se cu epuizarea Evei, o alină și o adormi.

Au mai trecut câteva ore. După-amiaza se apropia de sfârșit. Încă un bilețel îi parveni lui Viktor: *AK primul vagon în dube*. Asta însemna clar un singur lucru – că, aidoma evreilor, cele câteva sute de membri ai Armatei Teritoriale din vagonul de dinaintea lor fuseseră transportate la Birkenau, la crematorii. Sofia se uita țintă în fața ei, cu mâinile adunate cuminte în poală, pregătită pentru moarte, simțind inexprimabila teroare, dar pentru prima oară

gustând și binecuvântata, amăruia ușurare a resemnării. Bătrâna nepoată a lui Wieniawski căzuse într-o stupoare aidoma comei, cu manuscrisul *Polonaise* mototolit și răvășit și cu pârâiașe de salivă curgându-i din colțurile gurii. Încercând să reconstituie acel moment, după multă vreme de la petrecerea lui, Sofia se întreba dacă nu cumva își pierduse cunoștința și ea, pentru că următorul lucru de care își amintea era propria-i prezență, amețită de lumina zilei, pe peronul de afară, cu Jan și cu Eva alături și în față cu un Hauptsturmführer Fritz Jemand von Niemand, doctor.

Sofia nu-i cunoștea numele pe atunci și nici nu avea să-l mai vadă vreodată. Eu l-am botezat Fritz Jemand von Niemand, pentru că mi se pare un nume foarte potrivit pentru orice doctor SS – și pentru unul care i-a apărut Sofiei ca de nicăieri și a dispărut în același mod, definitiv din fața ochilor ei, și care a lăsat totuși câteva urme interesante ale personalității lui. Una dintre ele: impresia unui bărbat relativ tânăr – treizeci și cinci, patruzeci de ani – și înfățișarea chipeșă, inadecvată, de o anume delicatețe, tulburătoare. Într-adevăr, urmele doctorului Jemand von Niemand și ale apariției sale, a vocii și a manierelor lui, ca și a celorlalte atribute, aveau să rămână întipărite în amintirea Sofiei pentru totdeauna. Primele cuvinte pe care i le-a adresat, de exemplu: *„Ich möchte mit dir schlafen"*. Ceea ce înseamnă, cât se poate de pe șleau și fără orice tentativă de seducție: „Mi-ar plăcea să mă culc cu tine". Jalnic de grosolane cuvinte, rostite dintr-o poziție avantajos intimidantă, fără nicio finețe, niciun pic de clasă, neîmpodobite și crude, o remarcă pe care te așteptai s-o auzi într-un film de serie B de la vreun *Schweinhund*[1] nazist. Dar acestea, după spusele Sofiei, au fost primele cuvinte pe care le-a rostit. Urâte vorbe pentru un doctor și un domn (probabil chiar un aristocrat), deși era vizibil și indiscutabil beat, ceea ce ar putea să explice o asemenea grosolănie. De ce Sofia, la prima privire, îl crezuse un aristocrat – prusac, probabil, sau de origine prusacă? Pentru că semăna foarte tare cu un iuncher, prieten de-al tatălui ei, pe care îl văzuse ea odată, când avea vreo șaisprezece ani, într-o vizită de vară la Berlin.

[1] Porc de câine (în limba germană, în original).

O înfățișare foarte „nordică", atrăgătoare, în felul ei, cu buze subțiri, austere, inflexibile, tânărul ofițer o tratase glacial în timpul scurtei lor întâlniri, aproape sfidător și plictisit; cu toate acestea, fără voia ei, ea se simțise atrasă de izbitoarea lui frumusețe, de – surprinzător – ceva nu chiar efeminat, dar mai degrabă catifelat, ca de femeie, în trăsăturile feței lui. Semăna un pic cu un Leslie Howard militarizat, pentru care făcuse o pasiune încă de când îl văzuse în *Pădurea împietrită*[1].

În ciuda aversiunii pe care i-o inspirase și a satisfacției de a nu-l mai fi văzut pe acest ofițer german niciodată, ea își amintea că gândise despre el, destul de îngrijorător: Dacă ar fi fost femeie, ar fi fost o persoană de care cred că m-aș fi putut simți atrasă. Dar acum avea în față perechea, aproape copia lui fidelă, cu uniforma lui SS ușor hăisită, stând pe prăfuitul peron de beton, la ora cinci după-amiaza, aprins la față de vin, sau de coniac, sau de rachiu, și rostind răspicat aceste cuvinte patriciene, cu o voce indolent patriciană, cu accent berlinez: „Mi-ar plăcea să mă culc cu tine".

Sofia n-a dat atenție cuvintelor lui, dar în vreme ce le spunea, surprinsese unul dintre acele amănunte neînsemnate, dar de neșters – o altă urmă spectrală a doctorului –, care întotdeauna avea să-i țâșnească în minte ca un viu *trompe l'œil* din confuza amintire despre ziua aceea: o rouă de boabe de orez fierte pe reverul tunicii sale de SS-ist. Nu erau decât vreo patru sau cinci boabe, încă strălucitoare de umezeală, care semănau cu viermii. Ea le-a scrutat zăpăcită, și în vreme ce făcea asta, realiză pentru prima oară bucata muzicală cântată chiar atunci de fanfara de întâmpinare a deținuților – fără speranță de fals și haotic, totuși biciuindu-i nervii cu nostalgia sa erotică și cu ritmul emfatic pe care îl simțise încă din vagonul întunecat – era tangoul argentinian *La Cumparsita*. De ce nu-l putuse identifica mai devreme? Ba-dum-*ba*-dum!

— *Du bist eine Polack*, zise doctorul. *Bist du auch eine Kommunistin?*

Sofia puse un braț peste umerii Evei și celălalt pe după

[1] Un film american cu gangsteri, din 1936, în care au jucat Leslie Howard, Bette Davis și Humphrey Bogart.

mijlocul lui Jan, fără să-i răspundă. Doctorul râgâi, apoi reformulă, mai tăios:

— Știu că ești polonezâ, dar ești cumva și una dintre jegoasele alea de comuniste?

Iar apoi, în aburii alcoolului său, se întoarse către următorul deținut, părând aproape s-o fi uitat pe Sofia.

De ce nu făcuse pe proasta? Cu un „*Nicht sprecht Deutsch*" ar fi putut salva momentul. Exista atât de multă lume acolo. Dacă nu i-ar fi răspuns în germană, poate că el i-ar fi lăsat pe cei trei să treacă la grămadă. Dar intervenise factorul de gheață al terorii, iar teroarea o făcuse să se poarte fără minte. Știa acum ceea ce oarba și milostiva ignoranță îi împiedicase pe cei câțiva evrei care sosiseră aici s-o știe, la rândul lor, dar pe care, grație asocierii ei cu Wanda și cu ceilalți, ea îl aflase și simțise față de el o groază de nespus: selecția. Ea și copiii ei erau supuși chiar în acel moment cumplitei probe despre care auzise – zvonită în Varșovia de zeci de ori, în șoaptă –, dar care i se păruse deopotrivă prea crunt de îndurat și prea puțin probabil să i se întâmple ei, încât și-o scosese din minte. Dar iată că ajunsese aici, și aici se afla doctorul. În vreme ce dincolo – chiar după acoperișurile vagoanelor recent golite de evreii de la Malkinia sortiți morții – era Birkenau, iar doctorul putea selecta pentru porțile lui de infern pe oricine dorea. Asta, totuși, i-a provocat o asemenea teroare, încât, în loc să-și țină gura închisă, spusese:

— *Ich bin polnisch! In Krakow geboren!*[1]

Apoi, bolborosise, deznădăjduită:

— Nu sunt evreică! Nici copiii mei... nici ei nu sunt evrei. Sunt puri, din punct de vedere al rasei, adăugase ea. Vorbesc amândoi germana.

În final, anunță:

— Sunt creștină. Sunt o catolică practicantă.

Doctorul se întorsese din nou spre ea. Sprâncenele lui se arcuiră și se uită la Sofia cu ochi beți, umezi, instabili, lipsiți de zâmbet. Acum era atât de aproape de ea încât îi simțea clar aburii de alcool – un iz rânced de orz sau de secară –, iar ea nu era destul de puternică încât să-i susțină privirea.

[1] Sunt polonezâ! M-am născut în Cracovia! (în limba germană, în original)

Atunci a înțeles că făcuse o prostie, probabil fatală. Își feri fața pentru o clipă, aruncând o privire spre șirul prizonierilor de alături, care-și târșâiau picioarele prin Golgota selecției lor, și îl văzu pe profesorul de flaut al Evei, Zaorski, exact în clipa imortalizată a condamnării lui – trimis spre stânga și spre Birkenau de un aproape imperceptibil semn din cap al doctorului. Acum, întorcând iar privirile, îl auzi pe doctorul Jemand von Niemand spunând:

— Deci nu ești comunistă. Ești o credincioasă.

— *Ja, mein Hauptmann.* Cred în Iisus Hristos.

Ce prostie! Simțise, din atitudinea lui, din privirea lui – din noua lumină intensă apărută în ochii lui – că tot ce spusese ea, departe de a o proteja, o condusese cumva către rapida ei pieire. Se gândi: Fă-mă să amuțesc brusc!

Doctorul era un pic nesigur pe picioare. Se aplecă în față pentru o clipă, privind o listă din mâna unui recrut, și murmură ceva, absorbit totodată să se scobească în nas. Eva, lipindu-se strâns de piciorul Sofiei, începu să plângă.

— Deci crezi în Mântuitorul Iisus?, zise doctorul, cu limba împleticită, dar ciudat de abstractă, ca a unui lector care examinează fațetele delicat șlefuite ale unui postulat de logică. Atunci zise ceva care, pentru o clipă, a fost cu totul de neînțeles. N-a spus El „Lăsați copiii să vină la Mine"?

Se întoarse iarăși spre Sofia, cu mișcările metodice și smucite ale unui bețiv. Sofia, cu o gogomănie pe vârful limbii și gâtuită de frică, era gata să-i răspundă, când doctorul zise:

— Poți să-ți păstrezi unul dintre copii.

— *Bitte*?, făcuse Sofia.

— Poți să-ți păstrezi unul dintre copii, repetă el. Celălalt va trebui să plece. Pe care îl păstrezi?

— Vreți să spuneți că trebuie să aleg?

— Ești o polacă, nu o jidoavcă. Asta-ți dă privilegiul... alegerii.

Mintea i se opri în loc. Își simți genunchii cedând.

— Nu pot să aleg! Nu pot să aleg!

Începu să țipe. Oh, cum își amintea propriile țipete! Nici îngerii chinuiți n-au strigat vreodată atât de tare pe deasupra pandemoniului iadului.

— *Ich kann nicht wählen!*, țipa ea.

Doctorul își dădea seama că atrăgea o nedorită atenție.

— Gura!, ordonă el. Repede, treci și alege. Alege, fir-ar să fie, sau îi trimit pe amândoi acolo. Repede!

Ei nu-i venea să creadă nimic din toate astea. Nu putea să creadă că acum îngenunchease pe betonul dur, abraziv, trăgându-și copiii lângă ea atât de sufocant de strâns, încât i se părea că ar putea să-și insereze carnea lor într-a ei, chiar și prin straturile de haine. Neputința ei era totală. Era neputința de a crede reflectată și în ochii deșiratului tânăr Rottenführer, cu piele măslinie, ajutorul doctorului, la care ea se trezise, inexplicabil, uitându-se în sus, implorator. El părea perplex și îi întoarse privirea cu o expresie încurcată, de parcă ar fi zis: Nici eu nu pot să înțeleg.

— Nu mă puneți să aleg, se auzi ea rugându-se în șoaptă. Nu pot să aleg.

— Atunci trimite-i pe amândoi acolo, zise doctorul spre ajutorul lui, *nach links*[1]!

— Mama!

Auzi firavul, dar înaltul strigăt al Evei în clipa în care o împingea pe copilă de la ea și se ridica de pe beton cu o mișcare stângace, împiedicată.

— Luați-o pe copilă!, strigă ea. Luați-o pe fetiță!

În acel moment, aghiotantul – cu o delicatețe grijulie pe care Sofia se va strădui în zadar să o uite – a tras-o pe Eva de mână și a condus-o spre legiunea condamnaților în așteptare. Avea să-și amintească totdeauna o încețoșată impresie că fetița continuase să se uite înapoi, implorând. Dar pentru că acum era aproape complet orbită de lacrimi sărate, grele, abundente, a fost scutită de a vedea expresia, care o fi fost ea, de pe fața Evei, și avea să fie de-a pururi recunoscătoare pentru asta. Căci în cea mai sumbră sinceritate a inimii ei știa că n-ar fi fost niciodată capabilă s-o îndure, pe jumătate înnebunită doar de ultima imagine neclară a micuței siluete care se îndepărta.

— Încă își mai ținea *mís*-ul... și flautul, zise Sofia, când sfârși să-mi povestească. Toți anii ăștia n-am fost în stare să suport cuvintele astea. Nici să le rostesc, în nicio limbă.

[1] La stânga (în limba germană, în original).

De când Sofia mi-a spus toate astea, m-am gândit adesea la enigma doctorului Jemand von Niemand. În cel mai bun caz era un rebel, un zeflemitor; cu siguranță, ceea ce a pus-o pe Sofia să facă nu putea să fi fost prevăzut în codul regulamentelor SS. O dovedește stupefacția tânărului Rottenführer. Doctorul trebuie să fi așteptat multă vreme până să ajungă față în față cu o Sofia și copiii ei, sperând să-și pună în practică ingenioasa lui idee. Și ceea ce, în josnicia inimii lui, cred că a avut cea mai arzătoare poftă să facă a fost să impună asupra Sofiei sau a altcuiva în situația ei – vreo fragilă și pieritoare creștină – comiterea unui păcat absolut de neiertat. Tocmai pentru că tânjise cu atâta patimă să comită acest cumplit păcat cred că doctorul acela a fost excepțional, probabil unic, printre camarazii lui, simpli roboți SS: dacă nu a fost nici un om bun, nici un om rău, a păstrat încă o certă propensiune deopotrivă pentru bunătate, cât pentru răutate, iar strădaniile lui au fost esențial religioase.

De ce spun religioase? În primul rând pentru că probabil a fost atât de atent la profesiunea de credință a Sofiei. Dar o să risc să duc speculația și mai departe, din pricina unei viniete pe care Sofia a adăugat-o poveștii sale, puțin mai târziu. A spus că, în timpul acelor haotice zile de imediat după sosirea ei în lagăr, a fost într-o asemenea stare de șoc – atât de făcută bucăți de ceea ce se întâmplase pe peron și de dispariția lui Jan în Lagărul copiilor – că abia a reușit să-și păstreze mințile. Dar în baraca ei, într-o zi, nu a putut să nu fie atentă la o discuție dintre două evreice nemțoaice, deținute nou sosite, care reușiseră să supraviețuiască selecției. Era clar după descrierea fizică făcută că doctorul despre care vorbeau ele – cel căruia îi datorau supraviețuirea – era același doctor care o trimisese pe Eva la camera de gazare. Ceea ce își amintise Sofia cu cea mai mare acuratețe fusese că una dintre femei, care era din cartierul berlinez Charlottenburg, spusese că își amintise foarte clar de doctor din tinerețea ei. El nu o recunoscuse pe ea, pe peron. Ea, în schimb, nu îl cunoscuse bine odinioară, deși fuseseră vecini. Cele două fapte pe care ea și le amintea despre el – în afară de înfățișarea lui izbitor de frumoasă –, cele două lucruri pe care nu fusese în stare să

le uite despre el, deși nu știa motivul, erau că tânărul era un enoriaș evlavios și că întotdeauna își dorise să devină preot. Un tată mercantil îl silise să facă medicina.

Și alte amintiri ale Sofiei indică faptul că doctorul era o persoană religioasă. Sau, cel puțin, un credincios ratat căutând mântuirea, bâjbâind disperat după o reînnoire a credinței. De pildă, un indiciu – beția lui. Tot ce putem deduce din povestirile despre el arată că, în îndeplinirea datoriilor, ofițerii SS, inclusiv doctorii, se asemănau călugărilor în bună-cuviință, sobrietate și devotament față de reguli. Dacă solicitarea măcelăririi la aproape cel mai primitiv nivel al ei – mai ales în vecinătatea crematoriilor – a cauzat consumul unei mari cantități de alcool, această muncă sângeroasă pica în general în sarcina soldaților, cărora li se îngăduia alcoolul (și, într-adevăr, adesea aveau nevoie) pentru a se imuniza la activitatea lor. Pe lângă faptul că erau scutiți de aceste corvezi speciale, ofițerilor din SS, ca și ofițerilor de pretutindeni, li se cerea să mențină un comportament demn, mai ales când își îndeplineau datoriile. Atunci de ce Sofia avusese rara ocazie de a da peste un doctor ca Jemand von Niemand, în starea lui – când era cherchelit zdravăn, ceacâr de băutură, și cu o ținută atât de dezordonată încât să mai poarte încă pe rever boabele unui orez gras, probabil de la o masă bună, irigată din belșug cu alcool? Asta trebuie să fi fost și pentru doctor o foarte periculoasă postură.

Întotdeauna am presupus că, atunci când a întâlnit-o pe Sofia, doctorul Jemand von Niemand tocmai trecea prin criza vieții lui: pârâia dezmembrându-se ca bambusul, dezintegrându-se chiar în clipa în care întindea mâinile după o mântuire spirituală. Nu se pot face decât speculații despre cariera lui Von Niemand de mai târziu, dar dacă era la fel ca șeful lui, Rudolf Höss, și ca SS-iștii în general, se modelase și el drept *Gottgläubiger* – ceea ce înseamnă că respinsese creștinismul în timp ce, pe dinafară, profesa credința în Hristos. Cum să creadă cineva în Dumnezeu după ce a practicat știința la care se pricepe timp de mai multe luni într-un asemenea mediu detestabil? Așteptând sosirea nenumăratelor trenuri din toate colțurile Europei, pe urmă selectându-i pe cei sănătoși și apți de muncă din

jalnicele cohorte de şchiopi, ştirbi şi orbi, de debili mintali şi de spastici, şi de nesfârşitele turme de bătrâni neajutoraţi şi copii mici neajutoraţi, el era, fără îndoială, pe deplin conştient că uzina de sclavi pentru care lucra (în sine, o maşinărie mamut de ucis, care vărsa din când în când rămăşiţe pământeşti) era o batjocorire şi o negare a lui Dumnezeu. Pe de altă parte, era, în fond, un vasal al lui I.G. Farben. De bună seamă nu-ţi puteai păstra credinţa când petreceai un timp într-un astfel de loc. El fusese nevoit să-l înlocuiască pe Dumnezeu cu atotputernicia datoriei de îndeplinit. De vreme ce majoritatea covârşitoare a celor asupra cărora era chemat să-i judece erau evrei, trebuie să se fi simţit uşurat când, încă o dată, sosise ordinul expres al lui Himmler ca toţi evreii, fără excepţie, să fie exterminaţi. Nu mai era nevoie de ochiul lui selectiv. Asta l-ar fi dat la o parte de oribilul peron, îngăduindu-i să efectueze activităţi medicale mult mai normale. (Poate fi greu de crezut, dar vastitatea şi complexitatea Auschwitz-ului permiteau câteva benigne lucrări medicale, ca şi experimentele de nedescris, pe care – dată fiind ipoteza că doctorul Von Niemand era un om de o oarecare sensibilitate – el le-ar fi evitat.)

Însă ordinul lui Himmler fusese rapid contramandat. Era nevoie de carne umană pentru a umple gura nesăţioasă a lui I.G. Farben; ceea ce a însemnat înapoi la peron pentru chinuitul doctor. Selecţiile aveau să înceapă din nou. Curând, numai evreii aveau să mai ajungă în camerele de gazare. Dar până ar fi venit ordinele finale, evreii şi arienii treceau deopotrivă prin procesul de selecţie. (Aceasta va cunoaşte şi unele capricioase excepţii, precum transportul de evrei din Malkinia.) Reînnoita oroare a sfâşiat ca o lamă de oţel sufletul doctorului, ameninţând să-i fărâmiţeze raţiunea. A început să bea, să dobândească obiceiuri dezgustătoare când mânca şi să-i lipsească Dumnezeu. *Wo, wo ist der lebende Gott?* Unde este Dumnezeul părinţilor mei?

Dar, desigur că, într-o dimineaţă, întrezărise răspunsul şi presupun că revelaţia îl făcuse să radieze de speranţă. Avea legătură cu subiectul păcatului sau, mai exact, cu absenţa păcatului şi a propriei conştientizări că absenţa păcatului şi absenţa lui Dumnezeu erau inseparabil împletite. Nu exista

păcat. Suferise plictiseala și anxietatea, ba chiar și dezgustul, însă niciun simț al păcatului în urma crimelor bestiale la care contribuise și el nu-l făcuse să înțeleagă că, trimițându-i pe acei mii de nefericiți nevinovați în uitare, el încălcase legea divină. Totul fusese o monotonie inexprimabilă. Toată depravarea lui fusese interpretată ca un rol de teatru într-un vid profesional în care nu existau nici păcat, nici Dumnezeu, în vreme ce sufletul lui era însetat de beatitudine.

Nu era cel mai simplu, așadar, să-și restaureze credința în Dumnezeu și, în același timp, să-și afirme capacitatea omenească de rău, comițând cel mai insuportabil păcat pe care a fost în stare să-l conceapă? Binele putea veni și mai încolo. Dar, mai întâi, un mare păcat. Unul a cărui glorie stă în subtila sa mărinimie – o alegere. La urma urmelor, el avea puterea să-i ucidă pe amândoi. Aceasta este singura cale prin care am fost în stare să explic ceea ce doctorul Jemand von Niemand i-a făcut Sofiei, când ea a apărut, cu cei doi copii ai săi, de 1 aprilie, ziua păcălelilor, în vreme ce zănaticul ritm al tangoului *La Cumparsita* duruia și zornăia, insistent fals, în înserarea care se apropia.

Capitolul 16

Toată viața am avut o incontrolabilă înclinație spre didacticism. Dumnezeu știe în ce abisuri sufocante de disconfort mi-am azvârlit, de-a lungul anilor, familia și prietenii care, din dragoste, mi-au tolerat frecventele crize de așa ceva, ascunzându-și, cu mai mult sau mai puțin succes, căscatul, ușoarele trosnete ale mușchilor fălcilor și acei picuri grăitori, iviți pe canalele lacrimale, semnele unei încleștări pe viață și pe moarte cu plictisul. Dar în rarele ocazii când momentul este tocmai cel potrivit, iar publicul e foarte interesat, abilitatea mea enciclopedică de a turui la nesfârșit despre un subiect mi-a fost de mare folos; atunci când situația cere binevenita lansare a vreunei diversiuni, cât de absurde, nimic nu poate fi mai liniștitor decât informațiile inutile și statisticile goale. Astfel, mi-am utilizat toate cunoștințele despre *arahide* – din toate subiectele posibile! –, doar ca să-i suscit interesul Sofiei, în timp ce ne plimbam prin Washington, în seara aceea, trecând agale pe lângă Casa Albă, scăldată în lumina reflectoarelor, și apoi făcând un ocol către restaurantul Herzog's și către „cei mai buni crabi din oraș".

După cele ce îmi povestise mai devreme, arahidele păreau banalitatea potrivită din care să croim noi canale de comunicare. Pentru că, în cele aproape două ceasuri scurse de la povestirea ei, nu cred că fusesem în stare să-i spun mai mult de trei sau patru cuvinte adunate. Nici ea nu mai fusese în stare să-mi vorbească. Dar arahidele îmi îngăduiau să sparg,

în sfârşit, tăcerea, şi să încerc să împrăştii norul depresiei care plutea deasupra noastră.

— Arahida nu e o nucă, explicam eu, ci o mazăre. E-o verişoară a mazărei şi a fasolei, cu o deosebire importantă: îşi dezvoltă păstăile sub pământ. E o plantă anuală, care nu se înalţă prea mult de la sol. În Statele Unite se cultivă trei specii de bază de arahide – cea cu bob mare din Virginia, cea cătărătoare şi cea spaniolă. Arahidele trebuie să aibă mult soare şi o lungă perioadă de creştere fără îngheţuri. De aceea se cultivă în Sud. Principalele state cultivatoare de arahide sunt, în ordine, Georgia, Carolina de Nord, Virginia, Alabama şi Texas. A existat un savant negru incredibil de capabil, George Washington Carver, care a inventat zeci de întrebuinţări pentru arahide. În afară de simpla folosire ca alimente, sunt utilizate şi în fabricarea cosmeticelor, a maselor plastice, a izolaţiilor, a explozibililor, a unor medicamente şi a o grămadă de multe alte lucruri. Arahidele sunt o cultură de mare viitor, Sofia, şi cred că micuţa noastră fermă va creşte şi va tot creşte şi foarte curând nu doar că nu vom duce lipsă de nimic, ci poate vom fi chiar bogaţi – sau cel puţin cu dare de mână. Pâinea noastră zilnică nu va mai depinde de Editura Alfred Knopf sau de Harper and Brothers. Motivul pentru care vreau să ştii şi tu câte ceva despre cultivarea arahidelor e simplu: dacă vei fi stăpâna moşiei, vor exista unele momente în care va trebui să dai şi tu o mână de ajutor la conducerea operaţiilor. Acum, în ceea priveşte cultivarea propriu-zisă, arahidele se plantează după ultimul îngheţ, în cuiburi, la intervale de zece până la douăzeci şi cinci de centimetri, în rânduri la o jumătate de metru distanţă între ele. Păstăile ajung la maturitate cam la o sută patruzeci de zile după însămânţare...

— Ştii, Stingo, tocmai m-am gândit la ceva, zise Sofia, întrerupându-mi monologul în acest punct. E ceva foarte important.

— Ce anume?, am întrebat.

— Nu ştiu să şofez. Nu ştiu să conduc o maşină.

— Şi?

— Dar o să locuim la fermă. Din ceea ce spui tu, e foarte departe de lume. Va trebui să ştiu să conduc o maşină,

nu-i așa? În Polonia n-am învățat așa ceva – atât de puține persoane aveau mașini. Și apoi, nu înveți să conduci decât atunci când ești mai în vârstă. Iar aici... Nathan mi-a promis c-o să mă învețe, dar n-a mai făcut-o. Fără îndoială, va trebui să știu cum să conduc.

— E ușor, i-am răspuns. O să te învăț eu. Există deja o camionetă la fermă. Oricum, în Virginia sunt foarte îngăduitori în acordarea carnetului. Doamne..., mi-a fulgerat prin minte, îmi amintesc că eu mi-am luat carnetul la a *paisprezecea* aniversare. Vreau să spun că era *legal*!

— La paisprezece ani?, zise Sofia.

— Hristoase, aveam vreo patruzeci de kilograme și abia vedeam peste volan. Îmi aduc aminte că polițistul care se ocupa de testare s-a uitat la tata și a întrebat: „E fiul dumneavoastră sau vreun pitic?" Dar mi-am luat carnetul. Ăsta-i Sudul... Întotdeauna e câte ceva foarte diferit în Sud față de alte locuri, chiar și în chestiunile cele mai banale. De pildă, problema tinereții. În Nord, niciodată nu ți s-ar permite să obții un permis de conducere la o vârstă atât de fragedă. E ceva ce ține de mediu, care încurajează dezvoltarea, maturizarea, poate. Ca în bancul ăla cu definiția din Mississippi a unei virgine. Răspunsul e: o fetiță de doisprezece ani, care aleargă mai repede decât taică-său.

M-am auzit chicotind cu mulțumire de sine, în primă instanță de ceea ce ar fi putut fi numită, chiar și forțat, bună dispoziție, simțită după atâtea ore. Și deodată pofta mea de a mă întoarce în districtul Southampton, unde să-ncep să-mi fixez rădăcinile, a devenit la fel de intensă ca și pofta reală din momentul acela de a mânca din faimoșii crabi de la Herzog's. M-am apucat să sporovăiesc, cu o neînfrânare descreierată, fără să uit propriu-zis cele pe care tocmai mi le povestise ea, ci mai curând fără să mă gândesc la starea sufletească fragilă pe care i-o crease Sofiei propria confesiune.

— Vasăzică, am spus cu cea mai autentică voce de pastor sfătos de care eram în stare, am senzația, după unele lucruri pe care le-ai menționat, că tu crezi că n-o să-ți găsești locul acolo unde mergem. Dar ascultă-mă pe mine, nu-i nimic mai departe de adevăr. S-ar putea să fie un oarecare stat deoparte la început – iar tu îți vei face griji pentru accentul

tău şi pentru faptul că eşti străină şi aşa mai departe –, dar dă-mi voie să-ţi spun ceva, draga mea Sofia, sudiştii sunt cei mai inimoşi, cei mai *primitori* oameni din America, odată ce ajung să te cunoască. Nu ca huliganii şi impostorii fără scrupule din oraşele mari. Deci, nu-ţi face griji. Bineînţeles, va trebui să ne pliem şi noi puţin la regulile lor. Cum am mai spus, cred că nunta va trebui s-o facem cât mai curând – ştii, măcar ca să evităm bârfele. Deci, după ce ne obişnuim cu atmosfera locului şi facem cunoştinţă cu lumea – o să ne ia doar câteva zile, atâta tot –, o să ne facem o listă lungă de cumpărături, o să luăm camioneta şi o să mergem la Richmond. O să avem nevoie de mii de lucruri. Ferma e dotată cu cele de bază, dar o să mai avem nevoie de atâtea altele. Cum îţi spuneam, un fonograf şi un teanc de discuri. Apoi se pune problema trusoului tău de nuntă. Fireşte că vei dori să fii îmbrăcată frumos la ceremonie, aşa că o să facem cumpărăturile în Richmond. N-ai să găseşti acolo modele pariziene, dar sunt câteva magazine excelente...

— Stingo!, mă întrerupse ea scurt. Te rog! Te rog! Nu te ambala aşa, cu trusou de nuntă şi alte lucruri din astea. Ce crezi că am în valiză, chiar în clipa asta? Zi, ce?

Ridicase glasul, tremurat şi supărat, îmbibat de o mânie cum nu îndreptase niciodată împotriva mea.

Ne-am oprit din mers şi m-am întors să mă uit la faţa ei prin umbrele serii răcoroase. Avea ochii împăienjeniţi de o nefericire tulbure şi atunci mi-am dat seama, cu o dureroasă strângere de inimă, că spusesem ceva total nepotrivit.

— Ce?, am întrebat, stupid.

— Trusoul de mireasă, a spus ea sumbru, hainele pe care mi le-a cumpărat Nathan de la Saks. N-am *nevoie* de nicio rochie de mireasă. Nu înţelegi...

Ba da, înţelegeam. Spre marea mea nefericire, chiar înţelegeam. Era rău. În clipa aceea am simţit pentru prima dată distanţa dintre noi – o intolerabilă distanţă care, deşi nu băgasem până atunci de seamă, ocupat cu iluzoricele mele visuri despre un cuibuşor al iubirii în Sud, ne ţinuse departe unul de celălalt tot atât de ferm ca un fluviu lat, curgând năvalnic, împiedicând orice comuniune reală. Cel puţin pe planul iubirii pe care mi-o doream atât de mult. Nathan. Ea

era încă femeia lui Nathan, într-atât încât până și tristele veșminte nupțiale cărate atâția kilometri în geamantan aveau o uriașă importanță pentru ea, atât palpabilă, cât și simbolică. Și deodată mi s-a relevat un alt adevăr: cât de ridicol fusese din partea mea să mă gândesc la o nuntă și la dulcii ani de conviețuire cu Sofia pe vechea plantație, când stăpâna inimii mele – care stătea înaintea mea acum cu fața trasă și schimonosită de suferință – târa după ea hainele de nuntă menite să-i placă unui bărbat pe care ea îl iubise atât încât fusese gata să moară. Hristoase, ce prostie din partea mea! Limba mi se preschimbase în plumb, am încercat zadarnic să-mi găsesc cuvintele, dar n-am putut să zic nimic.

Peste umărul Sofiei, cenotaful lui George Washington, ca un stilet strălucitor înfipt în cerul nopții, era învăluit în ceturile de octombrie și oameni minusculi forfoteau în jurul piedestalului său. Mă simțeam fără puteri, fără speranță, iar partea centrală a ființei mele abia se mai târa. Fiecare secundă care se scurgea părea s-o îndepărteze pe Sofia de mine cu viteza luminii.

În clipa aceea, ea murmură ceva neînțeles. Scoase un mic șuierat, aproape neauzit, și chiar în locul acela, pe Constitution Avenue, unde ne aflam, se aruncă la pieptul meu și se cuibări în brațele mele.

— O, Stingo, dragule, șopti ea, te rog să mă ierți. N-am vrut să mă răstesc la tine. Vreau să merg în Virginia cu tine. Chiar vreau. Și-o să pornim la drum mâine, împreună, nu-i așa? Numai că, atunci când pomenești de *căsătorie*, mă simt atât de....profund tulburată. Atât de nesigură. Înțelegi?

— Da, i-am răspuns.

Desigur că o înțelegeam, deși cu întârziere, bătut în cap ce eram! Am strâns-o la piept.

— Bineînțeles că înțeleg, Sofia.

— Oh, o să mergem mâine la fermă, spuse ea, strângându-mă, chiar o să mergem. Dar să nu mai vorbești de căsătorie. Te rog!

Și în momentul acela mi-am dat, de asemenea, seama că micul meu elan euforic fusese întemeiat pe ceva nu întru totul autentic. Conținea un dram de fugă de realitate

strădania mea de a înşirui atracţiile raiului pământesc din vecinătatea lui Dismal Swamp[1], unde nu bâzâia nicio muscă, nu se defecta nicio pompă, nu se strica nicio cultură, nu exista niciun negru supărat că-i prost plătit pe plantaţiile de bumbac şi unde nu puţea de trăsnea a excremente de porc; din câte ştiam, în ciuda încrederii în părerile tatălui meu, bătrâna fermă „Cinci ulmi" putea să fie doar o gospodărie mizeră, cu o dărăpănătură prăpădită de casă, şi ca eu s-o prind pe Sofia în capcană, cum s-ar zice, ademenind-o într-o magherniţă de pe Drumul Tutunului, ar fi însemnat să mă fac de ruşine fără drept de apel. Mi-am alungat însă astfel de gânduri din minte; nici nu puteam concepe una ca asta. Şi mai era o chestiune şi mai îngrijorătoare. Ceea ce apăruse acum hidos la suprafaţă era că scurta noastră bălăceală în cada înspumată cu bună dispoziţie se răcise, nu mai avea haz, trecuse. Când ne-am reluat plimbarea, întunericul care o învăluia pe Sofia părea aproape material, palpabil, ca o negură din care, după ce-ai fi întins mâna către ea, s-o atingi, ţi-ai fi retras-o umedă de disperare.

— Oh, Stingo, am mare nevoie să beau ceva, zise ea.

Am continuat să mergem prin umbrele serii într-o linişte mormântală. Renunţasem să-i mai arăt clădirile-simbol şi obiectivele turistice din metropolă, abandonând rolul de ghid pe care-l jucasem la începutul plimbării din dorinţa de a o înveseli. Mi-era clar că, oricât se străduia, nu reuşea să se desprindă de amintirea ororilor pe care se simţise îndemnată să mi le povestească în cămăruţa de la hotel. Nici eu nu reuşeam, e-adevărat. Aici, pe Fourteenth Street, în aerul rece cu miros de cidru al unei seri de toamnă timpurie, cu spaţiile elegante, dreptunghiulare proiectate de L'Enfant[2], strălucind de lumină pretutindeni în jur, era evident că eu şi Sofia nu eram capabili să apreciem nici simetria

[1] Cu 60 de kilometri lungime şi 20 de kilometri lăţime, Dismal Swamp (Mlaştina întunecată) se întinde la graniţa dintre Carolina de Nord şi Virginia şi, în pofida numelui, se bucură de soare majoritatea anului; cu lacul Drummond în centru, constituie o rezervaţie naturală de importanţă deosebită pentru flora şi fauna sa.

[2] Pierre Charles L'Enfant (1754–1825), arhitect american de origine franceză şi inginer de construcţii civile, cel dintâi care a proiectat, în 1791, City of Washington, centrul noii capitale a SUA.

orașului, nici atmosfera lui sănătoasă, de pace binevoitoare. Dintr-odată, Washingtonul părea paradigmatic american, steril, geometric, ireal. Mă identificasem atât de tare cu Sofia, încât mă simțeam polonez, cu sângele pervertit al Europei curgându-mi prin artere și prin vene. Auschwitz-ul încă îmi urmărea sufletul, ca și pe al ei. Nu exista niciun sfârșit pentru asta? Niciunul?

În cele din urmă, așezați la o masă de unde se vedea scânteietorul fluviu Potomac în care se oglindea luna, am întrebat-o pe Sofia despre băiețelul ei. Am văzut-o înghițind o dușcă zdravănă de whisky, înainte de a răspunde:

— Mă bucur că-mi pui întrebarea asta, Stingo. Mă așteptam la ea, doream să mi-o pui, fiindcă nu știu de ce n-am reușit să deschid eu însămi discuția. Da, ai dreptate. M-am gândit adesea: Dacă aș ști măcar ce s-a întâmplat cu Jan, dacă aș reuși măcar să-l găsesc, aș putea să scap cu adevărat de toată amărăciunea asta care vine peste mine. Dacă l-aș găsi pe Jan, aș fi – oh, *salvată* de toate aceste sentimente îngrozitoare pe care încă le mai am, de dorința asta pe care am avut-o și o mai am încă de a... încheia socotelile cu viața. De a spune *adieu* acestei lumi care e atât de misterioasă și de stranie și... atât de nedreaptă. Dacă aș reuși să-mi găsesc băiatul, cred că asta m-ar putea salva.

S-ar putea chiar să mă vindece de vinovăția pe care o simt față de Eva. Într-un fel, știu că n-ar trebui să mă simt deloc rău fiindcă am făcut ceva de genul ăla. Înțeleg că era – oh, știi tu – peste puterile mele, totuși e atât de cumplit să te trezești în fiecare dimineață, atâtea dimineți la rând, cu amintirea faptei aceleia, să fii silit să trăiești cu asta. Dacă e s-o adaug la celelalte ticăloșii comise de mine, totul devine insuportabil. Absolut insuportabil.

De nenumărate ori m-am întrebat dacă ar mai exista vreo șansă ca Jan să fie viu, pe undeva. Dacă Höss a făcut ceea ce a promis, atunci poate că mai trăiește, undeva în Germania. Dar nu cred că l-aș putea găsi vreodată după atâta timp. Le-au schimbat identitatea copiilor din Lebensborn, le-au dat alte nume atât de repede, i-au transformat atât de repede în germani – nici n-aș ști de unde să încep să-l caut. Dacă este într-adevăr acolo, adică. La centrul de refugiați

din Suedia era singurul lucru la care mă puteam gândi zi şi noapte – să mă fac bine, sănătoasă, ca să mă pot duce în Germania să-mi găsesc băiatul. Dar după aceea am întâlnit o femeie, o poloneză din Kielce, care avea chipul cel mai tragic, cel mai hăituit din câte văzusem vreodată. Ea fusese în detenţie la Ravensbrück. Îşi pierduse şi ea copilul, o fetiţă, prin Lebensborn şi luni întregi după război cutreierase Germania, cercetând şi iar cercetând. Dar n-a reuşit să-şi găsească fetiţa. Mi-a spus că nimeni nu şi-a mai găsit vreodată copilul. Era destul de dureros, mi-a spus, că nu-şi găsea fiica, dar căutarea era şi mai rea, curată agonie. Să nu te duci, îmi spunea, să nu te duci. Pentru că dacă ajungi acolo, o să-ţi vezi copilul pretutindeni, în oraşele alea devastate, la fiecare colţ de stradă, în fiecare grup de şcolari, în toate autobuzele care trec, în maşini, făcându-ţi cu mâna de pe terenurile de joacă, peste tot – şi o să-l strigi şi o să te repezi la el cu braţele deschise, numai că n-o să fie copilul tău. Şi uite-aşa o să ţi se sfâşie sufletul de sute de ori pe zi şi până la urmă e chiar mai rău decât să ştii că e mort.

Dar, ca să fiu foarte sinceră, Stingo, după cum îţi spuneam, nu cred că Höss a mişcat vreun deget pentru mine, sunt sigură că Jan a rămas în lagăr şi, dacă e aşa, sunt convinsă că nu mai e în viaţă. Când eram la Birkenau, bolnavă eu însămi, în iarna aceea, înainte de sfârşitul războiului – atunci nu ştiam nimic, am aflat mai târziu, îmi era aşa rău încât a fost gata să mor –, SS-ul a vrut să se descotorosească de copiii rămaşi, mai erau câteva sute, departe, în Lagărul copiilor. Veneau ruşii, iar SS-ul voia să termine copiii. Majoritatea erau polonezi; cei ai evreilor muriseră deja. S-au gândit să-i ardă de vii într-o groapă sau să-i împuşte, dar în cele din urmă au recurs la o metodă care să nu lase prea multe urme şi dovezi. Aşadar, cu tot gerul aspru de afară, i-au dus pe copii până la râu, iar acolo i-au pus să-şi scoată hainele şi să le înmoaie în apă, ca şi cum le-ar fi spălat, apoi să le îmbrace la loc, aşa ude cum erau.

După aceea i-au adus înapoi, pe platoul din faţa barăcilor în care locuiau, şi au făcut apelul. I-au ţinut acolo, cu hainele ude pe ei. Apelul a durat ore în şir, copiii stăteau uzi, în picioare. A venit noaptea. Toţi micuţii au murit în urma

frigului îndurat. Au murit înghețați și de pneumonie, repede de tot. Cred că și Jan a fost printre ei...

Dar asta n-o știu sigur, sfârși Sofia, uitându-se la mine cu ochii uscați, dar lunecând în rostirea îngreunată pe care pahar după pahar de alcool o dăduseră limbii ei, deopotrivă cu calmantul binevenit și alinător de suferință pe care-l oferiseră pentru memoria ei chinuită. Cum e mai bine, să fii sigură de moartea propriului copil, chiar și de una atât de îngrozitoare, sau să știi că trăiește, dar că n-ai să-l mai vezi niciodată, niciodată? Nu sunt sigură de niciuna dintre variante. Să presupunem că l-aș fi ales pe Jan să meargă... să meargă la stânga, în locul Evei. Ar fi schimbat asta ceva?

Făcu o pauză și privi în noapte, spre țărmurile întunecate ale Virginiei, destinația noastră, scoasă în afara interesului de către mărturisirile Sofiei, cu descumpănitoarele dimensiuni spațiale și temporare din întunecatul, blestematul și – pentru mine, chiar și în momentul acela – cu totul enigmaticul ei trecut.

— Nimic n-ar fi putut schimba ceva, zise ea.

Gesturile Sofiei nu aveau, de regulă, nimic teatral, dar pentru prima oară de când o cunoșteam făcu următorul lucru straniu: îndreptă arătătorul chiar în centrul pieptului și apoi trase în lături, cu toate degetele, un văl invizibil, ca pentru a dezveli o inimă atât de încercată și disperată cât nici cu mintea nu poți cuprinde.

— Numai asta s-a schimbat, cred. A fost atât de rănită că s-a prefăcut în piatră.

Știam că lucrul cel mai bun pe care ar fi trebuit să-l facem era să ne odihnim bine înainte de a ne continua călătoria spre miazăzi, spre fermă. Prin diverse stratageme conversaționale, inclusiv mai multe informații agronomice amestecate cu toate anecdotele sudiste pe care am putut să mi le dezgrop din memorie, i-am insuflat Sofiei suficientă bună dispoziție ca să reziste până la sfârșitul cinei. Am băut, am mâncat turte de crab și am reușit să uităm de Auschwitz. Pe la ora zece, ea era din nou pilită și cu mersul șovăielnic – ca și mine, la drept vorbind, care aveam cantități incomensurabile de bere la bord – , așa că a trebuit să ne întoarcem la hotel

cu taxiul. Deja ațipise, cu capul pe umărul meu, până am ajuns pe treptele murdare de marmură și apoi în holul cu miros de tutun al Hotelului Congress și, în lift, s-a ținut de mijlocul meu, sprijinindu-se cu toată greutatea și oboseala ei. Fără o vorbă, fără să se dezbrace, se prăbuși pe patul care se învârtea cu ea și adormi instantaneu. Am acoperit-o cu o pătură și, dezbrăcându-mă până la indispensabilii subțiri, m-am întins lângă ea și am adormit și eu, ca lovit în cap cu bâta. Cel puțin, un timp. Apoi au început visele. Clopotul bisericii, răsunând periodic în somnul greu în care mă cufundasem, nu era lipsit de muzicalitate; avea însă un dangăt zăngănitor, gol, protestant, de parcă fusese turnat dintr-un aliaj ieftin; demonic, în mijlocul zbuciumatelor mele viziuni erotice, bătea cu glasul păcatului. Reverendul Entwistle, narcotizat cu bere Budweiser și în pat cu o femeie care nu-i era nevastă, nu se simțea, în fond, deloc în largul său în această ambianță ilicită, nici măcar în somn. MARE PĂCAT! GREA OSÂNDĂ! – glăsuia afurisitul de clopot.

Într-adevăr, sunt sigur că atât reziduurile calvinismului meu, cât și deghizamentul clerical – deopotrivă cu blestematul de clopot la bisericii – și-au dat mâna în eșecul rușinos de când m-a trezit Sofia. Să tot fi fost pe la ora două noaptea. Ar fi trebuit să fie acel moment din viața mea când, literalmente, toate visele au devenit realitate, după cum se spune, fiindcă în penumbră mi-am dat seama, prin ceea ce simțeam și prin ce-mi dezvăluiau ochii încă încețoșați de somn, că Sofia era goală, că îmi lingea, tandru, canelurile urechii și că îmi căuta penisul. Eram treaz sau dormeam? Ca și când toate acestea n-ar fi fost destul de aiuritor de dulci – simulacru de vis – visul s-a risipit într-o clipă, la auzul șoaptei Sofiei:

— Oh... acum, Stingo dragă, vreau să mă fut.

Și am simțit-o cum trage de chiloții mei.

Am început s-o sărut pe Sofia ca unul gata să moară de sete, iar ea mi-a întors, gemând, sărutările, dar asta-i tot ce-am făcut (mai bine zis, tot ce am putut eu să fac, în ciuda manipulărilor ei blânde și experte, excitante) timp de mai multe minute. Ar însemna să mint dacă aș exagera disfuncționalitatea mea, fie în durata ei, fie în efectul asupra mea, deși a fost atât de completă, încât îmi amintesc că m-am

hotărât să mă sinucid dacă nu-mi revin curând. Sexul meu se încăpățâna să rămână, între degetele Sofiei, o râmă bleagă. Ea se lăsă să alunece în jos pe pântecele meu și începu să mi-o sugă. Îmi aduc aminte cum, odată, în abandonul confesiunii ei despre Nathan, îmi spusese, drăgăstoasă, că el obișnuia s-o numească „cea mai elegantă muistă din lume". Poate că avusese dreptate; n-am să uit niciodată cu câtă ardoare și cât de natural se mișca pentru a-mi demonstra pofta și devoțiunea ei, plantându-și genunchii ferm între picioarele mele ca o veritabilă maestră ce era, apoi aplecându-se și luându-l în gură pe micuțul meu camarad, care deodată nu mai era chiar atât de zgârcit, ci convins să se umfle și să salte de o asemenea voioasă abilitate, nepăsător-zgomotoasă combinație de ritmuri labiale și linguale, încât puteam simți întreaga unire alunecos-dulce a gurii și a membrului rigid ca o descărcare electrică care mă străbătea din creștet până-n tălpi.

— Oh, Stingo, gâfâi ea, oprindu-se să respire, nu-ți da drumul încă, iubitule.

Slabe speranțe. Aș fi stat întins acolo și aș fi lăsat-o să mă sugă până aș fi încărunțit și-aș fi chelit.

Varietatea experiențelor sexuale este, presupun, atât de amplă, încât este o exagerare să spun că Sofia și cu mine am făcut în noaptea aceea tot ce era cu putință de făcut. Dar jur că am fost foarte aproape și un lucru care a rămas imprimat pentru totdeauna în creierul meu a fost inepuizarea noastră reciprocă. Eu eram inepuizabil pentru că aveam douăzeci și doi de ani și eram virgin, iar acum o strângeam în brațe pe zeița nesfârșitelor mele fantezii. Pofta sexuală a Sofiei era la fel de nemărginită ca a mea, sunt sigur, dar din motive mult mai complexe; avea de-a face, firește, cu pasiunea ei naturală, primară, animalică, dar era deopotrivă și o cufundare în uitarea de sine carnală, o fugă de amintire și de durere. Mai mult decât atât, îmi dau seama acum, a fost o încercare frenetică și orgiastică de a sili moartea să dea înapoi. Dar la momentul acela eram incapabil să observ asta, funcționând la temperatura unui tanc Sherman supraîncălzit, scos din minți de excitare și simțind toată noaptea o uimire tâmpă pentru frenezia noastră combinată. Pentru mine era mai

puțin o inițiere, cât o completă și bine definitivată ucenicie sau mai mult, iar Sofia, profesoara mea de iubire, nu înceta să-mi șoptească încurajări la ureche. Era de parcă printr-un tablou vivant, în care eu însumi eram un participant, se jucau toate răspunsurile la întrebări cu care aproape mă înnebunisem singur încă de când începusem să citesc în secret ghidurile pentru cuplurile căsătorite și nădușisem deasupra paginilor lui Havelock Ellis și ale altor savanți ai raporturilor sexuale. Da, sfârcurile femeii chiar se întăreau ca niște mici bumbi roz de cauciuc sub degete, iar Sofia m-a îmboldit chiar la și mai dulci bucurii, cerându-mi să-i excit cu limba. Da, clitorisul era într-adevăr acolo, drăguțul muguraș; Sofia mi-a condus degetul pe el. Și, oh, vulva era într-adevăr udă și caldă, udă cu o secreție ca saliva, care m-a uluit cu fierbințeala ei; mădularul țeapăn aluneca înăuntru și în afara acelui tunel incandescent mai fără de efort decât visasem vreodată, iar când pentru prima oară am împroșcat abundent undeva în adâncurile ei fără de fund, am auzit-o pe Sofia scoțând un strigăt în obrazul meu, spunându-mi că a simțit jetul. Vulva avea, de asemenea, și gust bun, am descoperit ceva mai târziu, când clopotul bisericii – de acum lipsit de dojană – lăsă să scape patru bătăi de gong în noapte; vulva era, simultan, astringentă și sărată, și i-am auzit suspinul Sofiei, care mă ghida blând de urechi ca de două mânere, în timp ce eu o lingeam acolo.

Și apoi au fost toate pozițiile alea faimoase. Nu cele douăzeci și opt descrise în manuale, dar cu siguranță, în plus de cea standard, trei sau patru sau cinci. La un moment dat, Sofia, întorcându-se de la baie unde-și ținea lichiorul, a aprins becul și ne-am futut într-o lumină ușor arămie; am fost încântat să descopăr că poziția „femeia deasupra" era în absolut toate privințele așa de plăcută cum susținea doctorul Ellis, nu atât pentru avantajele sale anatomice (deși, și acestea erau excelente, am gândit eu când, de dedesubt, i-am prins sânii Sofiei în palme sau, alternativ, îi strângeam și îi mângâiam fesele), cât pentru priveliștea pe care mi-o îngăduia asupra acelei fețe cu osatură slavă aplecate asupra mea, cu ochii închiși și expresia atât de frumos tandră, și pătrunsă, și abandonată în pasiunea ei încât a trebuit să-mi

întorc privirea. „Nu mă mai pot ține", am auzit-o murmurând și am știut că e adevărat. Am stat întinși, liniștiți, o vreme, unul lângă altul, dar curând, fără nicio vorbă, Sofia s-a prezentat într-un asemenea mod încât mi-a îndeplinit toate fanteziile trecute într-o desăvârșită apoteoză. Luând-o pe la spate, în timp ce ea stătea în genunchi, înfigându-mi-o în fanta dintre acele două globuri netede și albe, am strâns deodată din ochi și, îmi amintesc, m-am gândit într-un ciudat avânt de cogniție la necesitatea redefinirii „bucuriei", „împlinirii", „extazului", ba chiar și a lui „Dumnezeu". De mai multe ori ne-am oprit îndeajuns de mult pentru ca Sofia să bea și pentru ca ea să-mi toarne și mie whisky îndoit cu apă pe gâtlej. Băutura, departe de a mă amorți, mi-a înțețit imaginile și senzațiile a ceea ce atunci a înflorit într-o fantasmagorie... Vocea ei la ureche, cuvintele în poloneză de neînțeles și totuși înțelese, îndemnându-mă să trag tare ca într-o cursă, îndemnându-mă către o linie de sosire care se îndepărta permanent. Futându-ne, din nu știu ce motiv, pe podeaua tare și zgrunțuroasă, motivul neclar, vag, stupid – *de ce*, pentru numele Domnului? – s-a luminat apoi brusc: ca să vedem, ca un film pornografic pe un ecran, corpurile noastre palide și întrepătrunse reflectate de oglinda fără luciu a ușii de la baie.

Un soi de furios, obsesiv și mut final – nu polonez, nu englez, nicio limbă, numai răsuflare. *Soixante-neuf* (recomandat de doctor), în care după ce m-am sufocat minut după minut în mlaștina unduitoare a vulvei ei umede și flocoase, mi-am dat drumul, în sfârșit, în gura Sofiei, ejaculând într-un spasm atât de mult întârziat, prelungit, și de o deosebită intensitate, încât am fost cât pe-aci să țip sau să spun o rugăciune, și vederea mi s-a întunecat și am pierit, cu recunoștință. Somnul, apoi – un somn care a fost mai presus de un simplu somn. Leșinat. Anesteziat. Mort.

M-am trezit cu fața plutind într-o baltă de lumină solară și am întins mâna, instinctiv, după Sofia, după brațul, părul, sânii ei, ceva. Reverendul Entwistle era, ca să spunem fără ocolișuri, gata pentru încă o partidă de sex. Această căutare a plăcerii de dimineață, somnoroasa întindere după femei, era un reflex pavlovian pe care aveam să-l

experimentez adesea în următorii ani. Dar Sofia plecase. Plecase! Absența ei, după cea mai completă (sau probabil ar trebui să spun singura) unire carnală din viața mea, era fantomatică, aproape palpabilă, și am realizat toropit că avea, în parte, o legătură cu mirosul ei, care rămăsese ca un abur în aer: un parfum genital moscat, încă incitant, încă lasciv. În zăpăceala de proaspăt trezit, m-am uitat în jos, prin peisajul așternuturilor încâlcite, nevenindu-mi să cred că după toată acea trudă fericită, epuizantă, membrul meu încă stătea în picioare, viteaz, servind ca băț de cort cearșafului mototolit și lipicios. Apoi am fost străfulgerat de o panică oribilă, dându-mi seama după unghiul oglinzii că Sofia nu era în baie și, prin urmare, nu era deloc în cameră. Tocmai când am sărit din pat, durerea de cap a mahmurelii m-a pocnit în creștet ca un mai, iar în lupta mea acerbă cu pantalonii am fost cuprins de o altă panică sau, mai bine spus, groază: afară bătea clopotul și i-am numărat dangătele – era amiază! Zbieretele mele la telefonul prăpădit nu primiră niciun răspuns. Îmbrăcat pe jumătate, murmurând în barbă înjurături, reproșuri, pline cu presentimente de vești sumbre, am ieșit valvârtej din cameră și am galopat pe scările de incendiu până în holul mare, unde erau doar singurul băiat de serviciu negru al hotelului, care împingea un mop, ghivecele cu plante artificiale și fotoliile cu arcurile ieșite la vedere și scuipătorile dând pe dinafară. Moșneagul care mă întâmpinase la sosire picotea în spatele tejghelei, aruncând o privire de somnambul peste desuetudinea de la amiază a camerei de așteptare. Dând cu ochii de mine, deveni alert și începu să depene ceea ce era pur și simplu cea mai rea veste pe care o primisem vreodată.

— A coborât foarte devreme, părinte, zise el, atât de devreme că a trebuit să mă trezească.

Se uită la băiatul de serviciu:

— Ce oră să fi fost, Jackson?

— Să fi fost în jur de șase.

— Da, în jur de ora șase. Chiar în zori. Arăta făcută bine, părinte.

Pauza lui păru să aducă a scuză.

— Vreau să spun, ei bine, cred că răsese vreo câteva beri.

Părul îi era hălăciugă. Oricum, s-a dus la telefonul de colo, a cerut o convorbire interurbană la Brooklyn, New York. N-am putut să nu aud ce spunea. A vorbit cu cineva – un bărbat, bănuiesc. A început să plângă amarnic și i-a spus că pleca într-acolo imediat. Îi tot spunea ăluia – era foarte supărată, părinte. Mason. Jason. Ceva de genul ăsta.

— Nathan, am zis eu, auzindu-mi crisparea din glas. Nathan! Dumnezeii mă-sii...

Simpatia și îngrijorarea – un amalgam emoțional care deodată mi se păru mai degrabă sudist și demodat – îi umplură ochii bătrânului funcționar.

— Da, Nathan. N-am știut ce să fac, părinte, explică el. Ea a urcat în cameră, apoi a coborât din nou cu valiza și Jackson, aici de față, a condus-o la gară, la Union Station. Părea din cale-afară de supărată și m-am gândit la dumneata și m-am întrebat... m-am gândit să vă sun la telefon, dar era atât de devreme. Și, oricum, nu voiam să-mi vâr nasul. Vreau să spun, nu era treaba mea.

— Dumnezeii mă-sii, Dumnezeii mă-sii, mă tot auzeam murmurând, pe jumătate conștient de privirea întrebătoare de pe fața bătrânului care, ca membru al celei de A Doua Biserici Baptiste din Washington era, fără îndoială, nepregătit pentru asemenea impietate de la un predicator.

Jackson mă conduse înapoi la etaj în ascensorul străvechi, de al cărui perete neprietenos, de fier forjat cu înfloriturí, m-am rezemat, cu ochii închiși într-o stare de stupefacție, neputând să cred nimic din toate astea sau, mai bine spus, să le accept. Desigur, am gândit, Sofia o să fie în pat când o să mă întorc în cameră, cu părul ei de aur strălucind într-o pată de soare, cu mâinile ei agile și iubitoare întinse spre mine, făcându-mi semn către o reînnoită plăcere...

În loc de asta, lipit de oglinda de deasupra chiuvetei de la baie era un bilet. Mâzgălit cu creionul, era o dovadă de netăgăduit a imperfectei stăpâniri a englezei scrise de care Sofia mi se plânsese recent, dar, de asemenea, și a influenței germanei, pe care o învățase de la tatăl ei, cu atâția ani în urmă, în Cracovia, și care, până în momentul acela, nu-mi dădusem seama că se încastrase cu atâta obstinație, precum cornișele și scafele de piatră gotice, în arhitectura minții ei.

Preascumpul meu Stingo, aşa frumos Iubit eşti şi eu urăsc să plec şi iartă-mă că La Revedere nu spun, dar trebuie să mă întorc la Nathan. Crede-mă c-o să găseşti tu vreo minunată Mademoiselle ca să te facă fericit la Fermă. Ţin atât de mult la tine – nu trebuie să crezi de la aceasta că sunt crudă. Dar când m-am trezit m-am simţit atât de groaznic şi im Disperare pentru Nathan, bei care vreau să spun atât de plină de Vină şi gânduri de Moarte era ca Eis Gheaţa curgându-mi în Blut. Deci trebuie să fiu cu Nathan din nou pentru oricât va însemna asta. Poate n-am să te mai văd, dar să mă crezi că spun cât de mult ai însemnat pentru mine că te-am cunoscut. Eşti un mare Iubit Stingo. Mă simt atât de rău, trebuie să plec acum. Iartă-mi proasta englisch. Îl iubesc pe Nathan dar acum simt Ura asta de Viaţă şi Dumnezeu. LA DRACU cu Dumnezeu şi toată Hände Werk a lui! Şi cu Viaţa. Şi chiar ce-a rămas din Iubire.

Sofia

Nu mi s-a mai oferit niciodată ocazia de a descoperi ce anume s-a petrecut exact între Sofia şi Nathan, când s-a întors ea, în sâmbăta aceea, în Brooklyn. Pentru că ea îmi povestise atât de amănunţit groaznicul weekend în Connecticut, de cu o toamnă înainte, s-ar putea ca eu să fiu singura persoană care i-a cunoscut pe amândoi şi care să aibă o vagă bănuială despre ceea ce s-a petrecut în camera lor, când s-au întâlnit pentru ultima oară. Dar nici eu nu pot decât să ghicesc; n-au lăsat nicio însemnare de ultim minut care să servească drept cheie lămuritoare. Aşa cum se întâmplă de obicei în astfel de cazuri cumplite, au existat mai multe „dacă"-uri tulburătoare, făcând încă şi mai dureros, în retrospectivă, să te gândeşti la căile prin care ar fi putut fi prevenită nenorocirea. (Nu că aş crede că într-adevăr ar fi putut fi prevenită, în cele din urmă.) Cea mai importantă dintre aceste supoziţii îl implica pe Morris Fink, care, date fiind capacităţile sale limitate, deja acţionase mai inteligent decât s-ar fi putut aştepta cineva din partea lui. Nimeni n-a putut determina exact când s-a întors Nathan la Palatul Roz, în cele treizeci şi şase de ore scurse de când Sofia şi cu mine fugiserăm şi până când se întorsese Sofia. Pare ciudat că Fink – care atâta vreme şi

cu atâta asiduitate ținuse un ochi pe intrările și ieșirile din casă – nu observase că, la un moment dat, Nathan se întorsese și se închisese în camera Sofiei. Dar el a protestat, ulterior, că nici nu-l zărise măcar pe Nathan și eu n-am văzut niciun motiv să mă îndoiesc de asta, cum nu m-am îndoit nici de afirmația lui că n-o văzuse nici pe Sofia când și ea, la rândul ei, se întorsese acasă. Presupunând că nu intervenise nicio avarie sau întârziere în orarul trenurilor și al metrourilor, întoarcerea ei la Palatul Roz trebuie să se fi petrecut în jurul orei prânzului, în aceeași zi în care mă părăsise pe mine, lăsându-mă în Washington.

Îl plasez pe Fink într-o poziție atât de importantă în desfășurarea acestor mișcări de trupe pur și simplu pentru că Larry – întors de la Toronto și dând fuga în Flatbush ca să stea de vorbă cu Morris și cu Yetta Zimmermann – îi încredințase supraveghetorului misiunea să-l sune imediat când și dacă îl vedea pe Nathan intrând în casă. Aceleași instrucțiuni i le dădusem și eu; în plus, Larry îl stimulase pe Morris cu un bacșiș gras. Dar fără îndoială că Nathan (imposibil de spus în ce fel de stare mintală și din ce motiv) se strecurase în casă când Fink nu era atent sau dormea, în vreme ce sosirea ulterioară a Sofiei probabil că scăpase pur și simplu vigilenței sale. Mai bănuiesc, de asemenea, că Morris dormea când Sofia i-a telefonat lui Nathan. Dacă Fink ar fi luat legătura cu Larry puțin mai devreme, doctorul ar fi ajuns la Yetta în câteva minute; era singura persoană din lume care putea să se înțeleagă cu fratele lui dement și sunt sigur că, dacă ar fi fost chemat, povestea aceasta ar fi avut alt final. Probabil nu mai puțin tragic, dar diferit.

În sâmbăta aceea, pe coasta de est a Americii se instalase o toamnă prelungită, aducând o vreme caldă, de ieșit în cămașă, muște, oameni cu buna dispoziție renăscută și pentru majoritatea lumii, acel sentiment absurd și amăgitor că ofensiva iernii nu este decât o iluzie neplăcută. Și eu am trăit sentimentul acela, în aceeași după-amiază, în Washington (cu toate că numai de vreme nu-mi ardea), și-mi imaginez că și Morris Fink a simțit la fel, în Palatul Roz. Ulterior avea să declare că prima oară când își dăduse seama, cu mirare crescândă, că Sofia era în camera ei fusese atunci când

auzise muzică venind de la etaj. Asta se întâmplase în jur de ora două. Habar n-avea de muzica pe care ea şi Nathan o ascultau atât de frecvent; o descrise simplu drept „clasică" – îmi mărturisise odată că, deşi era prea „profundă" pentru el, o găsea mai plăcută decât gunoaiele populare care se auzeau de la radiourile sau patefoanele celorlalţi chiriaşi.

În orice caz, fusese surprins – nu, de-a dreptul stupefiat – să constate că Sofia se întorsese; mintea lui făcuse imediat legătura cu Nathan şi deja se pregătea pentru eventualitatea în care va trebui să-l sune pe Larry. Dar nu avea nicio dovadă că Nathan ar fi fost în casă şi a şovăit să-l cheme pe Larry când ar fi putut fi o alarmă falsă. Ajunsese să se teamă grozav de tare de Nathan (fusese destul de aproape de mine, cu două seri înainte, ca să mă vadă dând înapoi la focul de pistol primit prin telefon) şi îi ardeau degetele să cheme poliţia – pentru protecţie măcar. Simţise mereu o stranie prezenţă în casă de la ultima răbufnire de furie a lui Nathan, şi începuse să se simtă atât de nervos în privinţa situaţiei dintre Nathan şi Sofia în general, atât de speriat şi în nesiguranţă, încât era gata să renunţe la camera cu jumătate de preţ obţinută în schimbul serviciilor sale de îngrijitor şi s-o anunţe pe doamna Zimmermann că se va muta la soră-sa, în Far Rockaway. Nu mai avea nicio îndoială că Nathan era cea mai sinistră formă de golem. Un pericol. Dar Larry îi spusese că nici el, nici altcineva nu trebuia să anunţe poliţia. Astfel că Morris aştepta la parter, lângă uşa dinspre hol, simţind căldura lipicioasă ca de vară şi ascultând complicata şi enigmatica muzică revărsându-se de sus.

După aceea, spre nespusa lui uimire, văzuse cum se deschide uşa de la etaj şi cum Sofia iese pe jumătate din cameră. Înfăţişarea ei nu avea nimic neobişnuit, îşi amintea el mai târziu; arăta poate... păi, uşor obosită, cu cearcăne sub ochi, dar nimic din expresia ei nu trăda încordare, nefericire, deprimare sau orice altă emoţie negativă, cum ar fi fost logic s-o arate după zbuciumul din ultimele zile. Dimpotrivă, cum a rămas un moment acolo, mângâind uşor cu palma clanţa uşii, faţa i se luminase de un zâmbet fugar, ciudat, uşor amuzat, de parcă ar fi fost gata să râdă blând; buzele i se întredeschiseseră, dinţii ei strălucitori reflectaseră o rază

din lumina după-amiezii, apoi Morris îi văzuse vârful limbii trecut peste buza superioară, oprind cuvintele pe care lăsase impresia că dorea să le rostească. Morris înțelese că ea îl văzuse și simțise un gol în stomac. De multe luni o iubea în tăcere; frumusețea ei continua să-l îndurereze, cum o făcuse zi de zi, invariabil, trezindu-i în profunzimile ființei senzații amestecate, de strângere de inimă și excitație. Cu siguranță ea merita ceva mai bun decât acel *meshuggener* de Nathan.

Dar acum rămăsese cu gura căscată văzând ce purta – un costum care până și în ochii lui de necunoscător părea demodat, dar care punea foarte bine în evidență frumusețea ei extraordinară: jachetă albă peste fustă plisată de satin, de culoarea vinului, o eșarfă de mătase în jurul gâtului, iar pe cap, o beretă roșie, pusă pe-o parte. O făcea să arate ca o vedetă de cinema de odinioară – Clara Bow, Fay Wray, Gloria Swanson, în stilul acestora. N-o mai văzuse gătită astfel înainte? Cu Nathan? Nu-și amintea. Morris era foarte uimit, nu numai de înfățișarea Sofiei, ci și de faptul că se afla acolo. Cu nici două seri înainte, plecase, cu bagajul făcut și cu... Ăsta era un alt motiv de perplexitate. Fusese gata s-o întrebe, prietenos: „Unde-i Stingo?" Dar, până să deschidă gura, ea făcuse cei câțiva pași până la balustradă și, aplecându-se, îl rugase:

— Morris, vrei să-mi cumperi și mie o sticlă de whisky?

Și lăsase să-i cadă o bancnotă de cinci dolari, care fluturase până jos și pe care el o prinsese din zbor, între degete.

Mersese cale de cinci străzi până la Flatbush Avenue și cumpărase o sticlă de trei sferturi de Carstairs. La întoarcere, prin zăpușeala crescândă, zăbovise o clipă la marginea parcului, privind terenurile de sport de pe Parade Grounds, unde băieți și bărbați tineri băteau mingea, și-o pasau și se placau unii pe alții, proferând obscenități voioase în familiara larmă de fond a Brooklynului. Cum de câteva zile nu mai plouase, praful se ridica în vârtejuri conice, înălbind iarba uscată și frunzișul de la marginea parcului. Atenția lui Morris se lăsa distrasă cu ușurință. Mai târziu și-a dat seama că, vreme de cincisprezece, douăzeci de minute, uitase cu desăvârșire că era plecat cu un comision, până când muzica clasică îl smulsese din reveria-i fără

conținut, răsunând asurzitor de la fereastra Sofiei, aflată la mai multe sute de metri distanță. Muzica era tumultuoasă, cu foarte multe alămuri. Îi amintise lui Morris de comisionul pe care ieșise afară să-l îndeplinească, așa că o luase la trap ușor spre Palatul Roz, gata să fie călcat pe Caton Avenue (își aminti perfect, la fel cum reținuse multe amănunte ale acelei după-amiezi) de o camionetă galbenă de întreținere a firmei Con Edison. Pe măsură ce se apropia de casă, muzica se auzea tot mai tare și el se gândise că ar fi înțelept s-o roage cât mai delicat pe Sofia să mai reducă din volum, dar se răzgândise: la urma urmei, era ziuă, o sâmbătă perfectă, iar ceilalți chiriași lipseau de acasă. Muzica se răspândea inofensivă peste casele învecinate. Las-o dracului să cânte.

Bătuse la ușa Sofiei, dar nu primise niciun răspuns; ciocănise mai insistent, dar tot nu răspunsese nimeni. Așezase sticla de Carstairs lângă prag, pe podea, și coborâse la parter, intrase în camera lui și petrecuse o oră aplecat peste albumele sale cu ambalaje pentru chibrituri. Morris era colecționar: își ticsise camera și cu capace de la sticlele de băuturi răcoritoare. Luă hotărârea să tragă obișnuitul pui de somn de după-amiază. Când se deșteptase, era după-amiază târziu, iar muzica se oprise. Își aducea aminte de presimțirea rea, lipicioasă, pe care o avusese; temerile lui făceau parte parcă din zăpușeala apăsătoare, nepotrivită cu anotimpul, cam ca într-o sală a cazanelor, care chiar și acum, când se apropia seara, rămânea în văzduhul neclintit de nicio adiere și care-l făcea lac de transpirație. Dintr-odată devenise prea *liniște* în casă, observase el pentru sine. La capătul cel mai îndepărtat al parcului străluminase un fulger și i se păruse că aude un bubuit înfundat de tunet dinspre vest. Urcase tropăind la etajul casei tăcute, care începuse să se cufunde în întuneric. Sticla de whisky era tot la ușă. Morris bătuse din nou. Ușa avea un joc de prea multă folosire, o crăpătură, un spațiu liber acolo unde se unea cu tocul, și se încuia automat când o trânteai, dar avea și o altă yală care o încuia pe dinăuntru; prin acea crăpătură, Morris constatase că ușa era încuiată pe dinăuntru, deci Sofia n-ar fi avut pe unde să iasă. O strigase pe nume de două, trei ori, dar nu-i răspunsese decât tăcerea, iar perplexitatea i se

transformă în îngrijorare când își lipi ochiul de crăpătură și observă că în cameră nu ardea nicio lumină, deși se întuneca rapid. Abia atunci se gândi că ar fi o idee bună să-l sune pe Larry. Doctorul sosise în mai puțin de o oră și, împreună, spărseseră ușa...

În acest răstimp, fierbând în suc propriu în odăița din Washington, eu ajunsesem la o hotărâre care mă împiedicase efectiv să pot influența cumva evenimentele. Sofia avea un avans de mai bine de șase ore; dar chiar și așa, dacă aș fi pornit fără zăbavă pe urmele ei, poate c-aș fi ajuns la timp în Brooklyn pentru a devia lovitura care deja se apropia. Eu însă m-am tot perpelit și am agonizat și, din motive pe care nu le pot înțelege nici azi prea bine, m-am decis să-mi continui călătoria spre Southampton fără ea. Cred că intrase și un dram de resentiment în luarea acestei decizii: mânie indignată la trădarea Sofiei, un junghi de reală gelozie și concluzia amară, deprimantă, că de aici înainte n-avea decât să-și poarte singură de grijă. Nathan, *shmuck*-ul ăla! Eu făcusem tot ce-mi stătuse în putință. N-avea decât să se întoarcă la iubitul ei evreu nebun, la ticălosul ei genial. Prin urmare, verificându-mi resursele tot mai sărace din portmoneu (în mod ironic, încă mai subzistam din cadoul lui Nathan), mi-am ridicat tabăra de la hotel și, animat de vagi porniri antisemite, m-am târât prin căldura ca de junglă cale de mai multe străzi până la stația de autobuz, unde am cumpărat un bilet pentru lunga călătorie până la Franklin, Virginia. Îmi pusesem în minte s-o dau uitării pe Sofia.

Se făcuse deja ora unu după-amiază. Nu realizam, dar eram într-o criză profundă. Resimțeam atât de intens această ticăloasă, această monstruoasă dezamăgire – trădarea asta! –, încât un soi de dans al Sfântului Vitus[1] începuse să pună stăpânire pe mâinile și pe picioarele mele. În plus, disconfortul fizic și nervos al mahmurelii devenise îngrozitor, mi-era o sete cumplită, și când autobuzul începu să-și facă loc prin traficul sufocant din Arlington, eram deja în plin atac de anxietate, apreciat ca deosebit de sever de către

[1] Coree, în special la tineri, este o boală a sistemului nervos caracterizată prin mișcări involuntare și necoordonate.

toate reperele mele psihice, ale căror semnale de alarmă îmi fulgerau prin tot corpul. Multe dintre simptomele acestea se datorau whisky-ului pe care Sofia mi-l turnase pe gât. În viața mea nu-mi mai văzusem mâinile tremurând în halul ăla și nu-mi aminteam să nu fi fost vreodată în stare să-mi aprind țigara. Zona pe care o străbătea autobuzul acum avea un bizar și coșmaresc aspect de peisaj selenar, care-mi agrava deprimarea și groaza. Suburbii jalnice, penitenciare cu multe etaje, lacul Potomac cu apa vâscoasă din cauza canalelor deversoare. Când eram copil, nu foarte de mult, regiunile meridionale ale districtului dormitau într-un farmec prăfuit, ca o salbă de răspântii bucolice. Dar, Doamne, uită-te acum la ele! Uitasem de boala care făcuse ravagii în statul meu natal; umflată de profiturile din război, mizeria umană fecundă și obscenă din districtul Fairfax trecea pe dinaintea ochilor minții mele ca o recapitulare halucinantă a peisajului din Fort Lee, New Jersey, întinsul deșert de beton pe care, doar cu o zi înainte, mă gândeam că-l părăsisem pentru totdeauna. Să fi fost, toate astea, un cancer yankeu care își întindea tentaculele în vechea și iubita mea Virginie? Lucrurile se vor îmbunătăți, negreșit, mai la sud; cu toate acestea, am simțit nevoia să-mi sprijin căpățâna dureroasă de speteaza scaunului, zbătându-mă într-o combinație de frică și extenuare pe care n-o mai trăisem nicicând.

Când șoferul anunță: „Alexandria", am știut că trebuie s-o șterg din autobuz. Ce va zice oare rezidentul de la spitalul local, mă întrebam, când se va trezi cu această nălucă slăbănoagă și gălbejită, într-un costum boțit de bumbac, cerând să fie pusă într-o cămașă de forță? (Și atunci să fi fost oare clipa când am știut cu certitudine că nu voi mai trăi niciodată în Sud? Așa cred, deși nu pot fi sigur nici în ziua de azi.)

Am reușit, în cele din urmă, să mă controlez rezonabil, alungând demonii neurasteniei. Printr-o serie de oportunități interurbane (incluzând un taxi, care aproape m-a lăsat fără un sfanț), am ajuns înapoi la Union Station, la timp ca să prind trenul de ora trei spre New York. Până când mi-am ocupat locul în vagonul sufocant, n-am fost în stare să-mi permit imagini sau amintiri despre Sofia. Doamne, poloneza

mea adorată, repezindu-se spre moarte! Am realizat, într-o străfulgerare a minții, că o alungasem din gânduri, pe parcursul recent eșuatei mele incursiuni în Virginia, doar pentru că subconștientul îmi interzisese să prevăd, sau să accept ceea ce mintea, în luciditatea ei sfâșietoare de acum, repeta obsesiv: că ceva teribil li se întâmplase, ei și lui Nathan, și că înapoierea mea disperată în Brooklyn n-ar putea în niciun fel să modifice soarta pe care și-o aleseseră ei. Am ajuns la concluzia asta nu pentru că aș fi fost clarvăzător, ci pentru că până atunci fusesem cu bună știință orb, ori tâmpit, ori ambele. Nu lăsase să se înțeleagă, în ultimul ei bilet, atât de clar că până și un puști de șase ani ar fi ghicit, și nu dădusem eu dovadă de neglijență, de o ticăloasă neglijență în renunțarea de a alerga după ea, în loc de a lua, imbecil, acel autobuz care mă dusese dincolo de Potomac? Mi s-a frânt inima. La sentimentul de vinovăție care o chinuia, care cu siguranță că o omorâse, tot atât de sigur cum și copiii îi fuseseră omorâți, trebuise să i se adauge acum propria mea vină de a fi comis păcatul unei omisiuni oarbe care probabil îi va pecetlui soarta la fel de sigur ca mâna lui Nathan? Doamne, unde o fi un telefon?, mi-am spus atunci. Ar trebui să-i previn pe Morris Fink sau pe Larry înainte de a fi prea târziu. Dar chiar când am gândit aceasta, trenul a pornit zguduindu-se și am realizat că n-aveam să mai comunic cu nimeni până când...

Și astfel am intrat într-o convulsie religioasă ciudată, scurtă, dar intensă. *Sfânta Biblie* – purtată cu mine într-o boccea, alături de revistele *Time* și *Washington Post* – luase parte la itineranta mea existență ani de-a rândul. Îmi mai folosise, desigur, ca accesoriu la deghizarea mea în reverendul Entwistle. Nu fusesem nici pe departe o făptură cu sămânța credinței în suflet, iar *Scripturile* fuseseră pentru mine, în primul rând, un accesoriu literar, care-mi oferea referințe și citate pentru romanul meu, în care unul sau două personaje erau bigoți evlavioși. După părerea mea eram agnostic, suficient de eliberat de cătușele credinței și în același timp destul de curajos pentru a rezista chemării oricărei astfel de făpturi inefabile și îndoielnice ca divinitatea, chiar și în momentele de mari încercări și suferințe. Dar, șezând în

tren – deprimat, vlăguit din cale-afară, îngrozit, definitiv pierdut –, mi-am dat seama că mă desprinsesem din toate ancorele, iar *Time* şi *Washington Post* păreau să nu ofere nicio reţetă pentru zbuciumul meu. O doamnă ciocolatie, de-o maiestuoasă greutate şi o impresionantă circumferinţă, se înghesui pe locul de lângă mine, umplând spaţiul din jur cu parfumul ei de heliotropă. Goneam spre nord, acum, ieşind din districtul Columbia. M-am întors să mă uit la ea, că-mi dădeam seama că mă privea. Mă fixa cu ochii ei negri, rotunzi, umezi şi prietenoşi, mari cât fructele de sicomor. Zâmbi, gâfâind, şi mă învălui cu o privire care exprima toată grija maternă după care-mi tânjea inima în clipa aceea de disperare.

— Fiule, zise ea cu o incredibilă credinţă şi voie bună, există o *singură* Carte Bună. Şi e chiar la tine în mână.

Odată stabilită încrederea, tovarăşa mea de drum scoase propria Biblie dintr-o sacoşă de piaţă şi se puse pe citit, cu un adânc oftat de plăcere şi plescăind umed din buze.

— Crede în Cuvântul Lui, îmi aminti ea, şi vei fi mântuit, asta-i învăţătura Evangheliei şi Adevărul Domnului, amin!

Am răspuns: „Amin", deschizând Biblia chiar la mijloc, acolo unde, reţinusem de la lecţiile idioate ale Şcolii de Duminică, se aflau *Psalmii lui David*. „Amin", am rostit din nou. *În ce chip doreşte cerbul izvoarele apelor, aşa Te doreşte sufletul meu pe Tine, Dumnezeule... Adânc pe adânc cheamă în glasul căderilor apelor Tale. Toate talazurile şi valurile tale peste mine au trecut.* Deodată, am simţit nevoia să mă ascund de ochii tuturor oamenilor. Împleticindu-mă până la toaletă, m-am încuiat înăuntru şi m-am aşezat pe vasul de WC, mâzgălind în carnet mesaje apocaliptice către mine însumi, al căror conţinut îl înţelegeam cu greu, în vreme ce ele ţâşneau din conştiinţa mea derutată; ultimele buletine medicale ale unui osândit, rătăcirile unuia care, pierind pe cel mai îndepărtat şi mai putred ţărm al pământului, lansează mesaje ţicnite, în sticle, pe marea întunecată şi nepăsătoare a veşniciei.

— De ce plângi, fiule?, mă întrebă femeia mai târziu, când m-am trântit din nou lângă ea. Te-a supărat rău cineva?

N-am ştiut ce să-i răspund, dar ea propuse ceva şi, după

un timp, am devenit destul de stăpân pe mine ca să citesc odată cu ea, vocile noastre ridicându-se într-un armonios, fierbinte imn acoperind zgomotul roților de tren: „Psalmul optzeci și opt", îi propuneam eu. Ea răspundea: „Acela-i un psalm frumos". *Doamne, Dumnezeul mântuirii mele, ziua am strigat și noaptea înaintea Ta. Să ajungă înaintea Ta rugăciunea mea; pleacă urechea Ta spre ruga mea, Doamne, că s-a umplut de rele sufletul meu și viața mea de iad s-a apropiat...* Am citit amândoi, cu voce tare, în timp ce treceam prin Wilmington și Chester, pe lângă Trenton, recurgând din când în când la *Ecleziast* și la *Isaia*. La un moment dat, am încercat *Predica de pe Munte*, dar nu-mi mergea; vechea și marea suferință ebraică părea mai purificatoare, așa că ne-am întors la *Iov*. Când, târziu, mi-am ridicat ochii și m-am uitat afară, se făcuse întuneric și fulgere verzui se ridicau deasupra orizontului de la vest. Preoteasa neagră, de care mă ataşasem, dacă nu chiar o îndrăgeam, a coborât în Newark.

— O să fie totul bine, prezise ea.

În noaptea aceea, Palatul Roz, privit de afară, arăta ca decorul uneia dintre acele filme polițiste brutale, specioase pe care le văzusem de sute de ori. Până în ziua de azi îmi amintesc atât de clar sentimentul de resemnare, când m-am îndreptat de la trotuar spre casă, și de dorința mea să nu fiu surprins. Toate avatarurile morții erau prezente, așa cum le prefigurasem: ambulanțe, mașini de pompieri, camionete de urgență, mașini de poliție cu girofarurile pulsând roșii – acestea în număr exagerat de mare, de parcă bietul imobil gata să se dărâme ar fi adăpostit cine știe ce teribil masacru, și nu doi oameni care s-au sinucis într-un act final aproape elegant, trecând în liniște din somn în moarte. Lumina unui proiector învăluia totul în strălucirea sa de acetilenă, exista una dintre acele bariere lugubre cu pancarta TRECEREA INTERZISĂ și pretutindeni stăteau grupuri de polițiști cu înfățișare de bătăuși, mestecând gumă și legănându-și nepăsători posterioarele grase. M-am certat cu unul dintre acești polițiști – un irlandez coleric bocciu – declamându-mi dreptul de a intra, și poate c-aș fi rămas afară cu orele, dacă n-ar fi fost Larry. Mă zărise și s-a răstit scurt la bruta

cu față cărnoasă, drept pentru care mi s-a dat voie să intru în holul de la parter. În camera mea, cu ușa dată de perete, Yetta Zimmermann pe jumătate stătea, pe jumătate zăcea prăbușită într-un fotoliu, murmurând pierdută în idiș. În mod foarte clar tocmai fusese informată despre ceea ce se petrecuse; fața ei lătăreață, plăcută, de regulă un portret al umorului sănătos, era lipsită de culoare, cu privirea ațintită în gol, șocată. Un asistent de la ambulanță se învârtea pe lângă ea, gata să-i administreze o injecție. Fără să zică nimic, Larry mă conduse la etaj, trecând pe lângă un ciorchine de reporteri anchetatori cu fețe viermănoase și vreo doi sau trei fotografi care păreau să reacționeze la orice obiect în mișcare explodându-și blitzurile. Fumul de țigară atârna atât de gros pe palier încât pentru o clipă am crezut că locul fusese mai devreme cuprins de un incendiu. Lângă intrarea în camera Sofiei, Morris Fink, chiar și mai lipsit de culoare decât Yetta și arătând sincer inconștient, vorbea cu glas tremurător cu un detectiv. M-am oprit destul cât să pot schimba câteva cuvinte cu Morris. Mi-a povestit un pic despre după-amiază, despre muzică. Și, în cele din urmă, m-am uitat în cameră, îmbăiată într-o reflecție corai, dulce, dincolo de ușa spartă.

Am clipit să-mi obișnuiesc ochii cu lumina săracă, apoi, treptat, i-am deslușit pe Sofia și Nathan, întinși pe cuvertura de culoarea piersicii. Erau îmbrăcați ca în sâmbăta aceea de demult, când îi văzusem pentru prima oară împreună – ea, în hainele sport dintr-o epocă apusă a modei, el, în acel costum anacronic din flanelă cenușie, cu dungi late, fanfaroane, care îl făceau să semene cu un cartofor de succes. Îmbrăcați astfel, dar întinși în pat și strâns îmbrățișați, păreau, din locul de unde îi priveam, la fel de pașnici ca doi îndrăgostiți care se costumaseră ghiduși pentru o plimbare de după-amiază, dar, dintr-un capriciu de moment, se hotărâseră să se întindă și să tragă un pui de somn, sau să se sărute și să facă dragoste, sau pur și simplu să-și șoptească unul altuia cuvinte de dragoste, și încremeniseră în această gravă și tandră îmbrățișare pentru totdeauna.

— Eu nu m-aș uita la fețele lor dac-aș fi în locul tău, zise Larry. Apoi, după o pauză, adăugă: Dar n-au suferit. A fost cianură de potasiu. S-a terminat totul în câteva secunde.

Spre rușinea și amărăciunea mea, mi-am simțit genunchii înmuindu-se și-aproape am căzut, dar Larry m-a prins și m-a ținut. Apoi mi-am revenit și am făcut un pas spre ușă.

— El cine este, doctore?, întrebă un polițist, tăindu-mi calea.

— Din familie, zise Larry, spunând adevărul. Lăsați-l să intre.

Nu era nimic în plus de văzut în cameră, sau nimic în minus, sau ceva care să explice moartea cuplului de pe pat. N-am mai putut să mă uit la ei. Nu știu de ce, m-am îndreptat spre fonograf, care se închisese singur, și-am aruncat o privire la teancul de discuri pe care Sofia și Nathan le ascultaseră în după-amiaza aceea. *Goarna solitară*, de Purcell; concertul pentru violoncel al lui Haydn, o parte din simfonia *Pastorala*, lamentația pentru Euridice din *Orfeu* de Gluck – acestea printre alte vreo zece discuri de șelac pe care le-am scos de pe ax. Mai erau două compoziții ale căror titluri aveau pentru mine o semnificație deosebită, fie și din pricina faptului că știam ce însemnătate avuseseră ele pentru Sofia și Nathan. Una era larghetto-ul din Concertul pentru pian în si bemol major al lui Mozart – ultimul pe care îl scrisese compozitorul – și mă aflasem lângă Sofia de multe ori când îl ascultase, întinsă pe pat, cu un braț pus peste ochi, în timp ce măsurile lente, dulci, tragice inundau încăperea. Mozart fusese atât de aproape de sfârșitul vieții lui când îl scrisese; acesta să fi fost oare motivul (îmi amintesc că se mira ea, cu voce tare) pentru care muzica era plină de o resemnare care aducea cu bucuria? Dacă ar fi fost vreodată destul de norocoasă să devină pianistă, continua ea, aceasta ar fi fost una dintre primele piese pe care și-ar fi dorit să le interpreteze din memorie, stăpânind fiecare nuanță din ceea ce ea simțea că era sunetul „veșniciei". Nu știam pe atunci aproape nimic despre trecutul Sofiei, nici nu puteam aprecia pe de-a-ntregul ceea ce, după o pauză, ea spusese despre această piesă: că nu o ascultase niciodată fără să se gândească la copii jucându-se în amurg, strigând cu glasuri îndepărtate, subțirele, în vreme ce umbrele serii se lăsau din zbor peste vreo pajiște verde și liniștită.

Doi asistenți de la morgă, în halate albe, au intrat în

cameră cu un foşnet de saci de plastic. Cealaltă piesă muzicală era una pe care amândoi, Nathan şi Sofia, o ascultaseră toată vara. Nu vreau să-i acord mai mare semnificaţie decât merită, pentru că Sofia şi Nathan părăsiseră credinţa. Dar discul fusese în vârful teancului şi n-am putut să nu fac această instinctivă presupunere, în timp ce-l puneam la loc, că în suferinţa lor finală – sau extaz sau orice altă copleşitoare revelaţie i-o fi unit chiar înainte de întunericul final – sunetele pe care le-au auzit au fost *Iisus, bucuria sufletului omenesc*[1].

Aceste însemnări finale ar trebui intitulate, bănuiesc, ceva de genul „Un studiu despre învingerea durerii".

I-am înmormântat pe Sofia şi pe Nathan unul lângă celălalt, într-un cimitir din districtul Nassau. A fost mai puţin dificil să organizăm totul decât şi-ar fi putut închipui cineva. Pentru că fuseseră îngrijorări. La urma urmelor, un evreu şi o catolică într-un „pact sinucigaş" (aşa cum îl denumise *Daily News*, într-un articol bogat ilustrat de pe pagina a treia), amanţi necăsătoriţi, trăind în păcat, semnificativ frumoşi şi atrăgători, instigatorul tragediei, un tânăr cu un trecut marcat de episoade psihotice şi aşa mai departe – acesta era material pentru un superscandal în 1947. Puteai să anticipezi tot soiul de obiecţii la o dublă înmormântare. Dar ceremonia a fost relativ uşor de aranjat (şi Larry s-a ocupat de tot), pentru că aici nu existau obiecţii religioase de respectat. Nathan şi părinţii lui Larry fuseseră evrei ortodocşi, dar mama era moartă, iar tatăl, acum la optzeci şi ceva de ani, avea o sănătate şubredă şi era senil. Mai mult – şi de ce n-am recunoaşte-o? am spus noi –, Sofia nu avea nicio rudă mai apropiată decât pe Nathan. Aceste consideraţii au fost cu atât mai convingătoare pentru ca Larry să hotărască în ce rit avea să fie făcută, lunea următoare, înmormântarea. Nici Larry, nici Nathan nu mai călcaseră într-o sinagogă de ani buni. Iar eu i-am spus lui Larry, când mi-a cerut părerea, că eram convins că Sofia n-ar fi vrut un preot sau vreo slujbă de-a Bisericii ei – probabil o presupunere blasfemiatoare, şi una care a trimis-o pe Sofia în iad, dar eram sigur (şi încă

[1] Cantata 147, de Johann Sebastian Bach.

mai sunt) că n-am greșit. În viața viitoare, Sofia ar fi fost capabilă să îndure orice iad.

Așadar, la un sediu din centru al lui Walter B. Cooke, am participat la funeralii civilizate și decente, cât era posibil în circumstanțele date, cu boarea lor (din cauza publicului care se zgâia de afară, cel puțin) de pasiune murdară și fatală. A trebuit să avem necazuri cu oficiantul slujbei; omul era o catastrofă, dar din fericire nu mi-am dat seama de asta, în timp ce stăteam cu Larry, în după-amiaza aceea, primind condoleanțele rudelor și prietenilor îndoliați. N-au fost prea mulți. Prima care a sosit a fost sora fraților Landau, mai mare, măritată cu un chirurg. Venise cu avionul de la St. Louis, împreună cu fiul ei adolescent. Cei doi chiropracticieni îmbrăcați în haine foarte scumpe, Blackstock și Katz, au venit însoțiți de două femei mai tinere, care lucraseră cu Sofia, la biroul cabinetului; plângeau nestăvilit și aveau fețe trase și nasurile înroșite. Yetta Zimmermann, legănându-se în prostrație, a sosit împreună cu Morris Fink, iar studentul rabin cel gras, Moishe Muskatblit, care dădea o mână de ajutor ca s-o susțină pe Yetta, dar după a cărui față palidă și străvezie ca zerul și după mersul nesigur părea să fi avut nevoie el însuși de sprijin.

O mână de prieteni de-ai Sofiei și ai lui Nathan și-a făcut apariția – șase sau șapte tineri cercetători și profesori de la Colegiul Brooklyn, care cuprindeau, cum i-am numit eu, „grupul Morty Haber", inclusiv Morty însuși. Acesta era un savant amabil, cu vorbă blândă. Îl cunoscusem puțin și îl plăceam, așa că m-am ținut pe lângă el o vreme, în ziua aceea.

A existat o deosebit de grea, aproape copleșitoare atmosferă de solemnitate cu această ocazie, în care nici măcar o răsuflare sau fugara glumă nepotrivită momentului pe care unele morți le permit: tăcerea și chipurile ca niște măști, crispate, nefericite, trădau conștiința realului șoc, a realei tragedii. Nimeni nu-și bătuse capul să se ocupe de muzică și asta a fost atât o ironie, cât și o rușine. Când îndoliații au intrat în vestibul, în trosnetele blitzurilor, am putu auzi scâncetul unei orgi Hammond cântând *Ave Maria* de Gounod. Gândindu-mă la dragostea și nobila reacție a

Sofiei – şi, de fapt, şi a lui Nathan – la muzică, acea vulgară şi arţăgoasă interpretare mi-a întors stomacul pe dos.

Stomacul meu oricum n-o ducea strălucit, şi nici echilibrul meu. După călătoria cu trenul din Washington am fost aproape tot timpul abţiguit şi n-am dormit deloc. Cele întâmplate mă lăsaseră un insomniac plimbăreţ, activ, cu ochii injectaţi; şi de vreme ce somnul nu voia să mă viziteze, am umplut ceasurile nelegiuite – în care m-am furişat pe străzi şi prin barurile din Flatbush, murmurând „De ce, de ce, de ce?" – cu obsesivă lăcomie de alcool, mai mult bere, care m-a ţinut parţial beat, dar nu complet. Eram pe jumătate beat şi treceam prin cele mai bizare senzaţii ale dislocării şi ale epuizării din viaţa mea (preludiu la ceea ce ar fi putut fi adevărate halucinaţii alcoolice, mi-am dat eu seama mai târziu), când m-am prăbuşit într-una dintre stranele comerciale ale firmei Walter B. Cooke şi l-am ascultat pe reverendul DeWitt „predicând" deasupra sicrielor Sofiei şi al lui Nathan. N-a fost chiar vina lui Larry pentru reverendul DeWitt. El simţise că ar fi nevoie de un om al Bisericii oarecare, dar un rabin păruse nepotrivit, un preot, inacceptabil – aşa că un prieten de-al lui sau un prieten al unui prieten i-l sugerase pe reverendul DeWitt. El era de la Biserica universalistă, un om de vreo patruzeci şi ceva de ani, cu o faţă artificial senină, blond şi cu păr ondulat, pieptănat cu grijă, şi o pereche de buze roz, mobile şi feminine. Purta un costum de zi obişnuit, cafeniu, cu o vestă cafenie sub care îşi ascundea începutul de burtă, peste care strălucea cheia de aur a frăţiei conducerii colegiului, Omicron Delta Kappa.

Atunci am scos primul meu chicotit perceptibil, pe jumătate smintit, provocând o mică agitaţie printre persoanele din apropierea mea. Nu mai văzusem niciodată cheia aceea purtată de cineva şi cu atât mai puţin de cineva trecut de vârsta mea, mai ales în afara graniţelor unui campus, iar asta adăuga un plus de ridicol unei persoane pe care n-o putusem suferi de cum o văzusem. Şi cum ar mai fi hohotit Nathan la această şopârlă de apă de *goy*! Cocârjat lângă Morty Haber în semiîntuneric, inhalând mirosul siropos al calelor, am hotărât că reverendul DeWitt, mai mult decât oricare altă persoană pe care o cunoscusem

vreodată, ridica în mine întregul meu potențial criminal. Fornăia neîntrerupt, insultător, invocându-i pe Lincoln, Ralph Waldo, Emerson, Dale Carnegie, Spinoza, Thomas Edison, Sigmund Freud. L-a menționat o dată și pe Hristos, în termeni mai curând distanți – nu că m-ar fi deranjat. M-am lăsat din ce în ce mai jos pe banca mea și am început să-mi schimb frecvența, ca să nu-l mai aud, cum tai la radio sunetele unui post învârtind butonul de reglare, îngăduind minții mele să capteze, somnolentă, numai platitudinile cele mai crase și mai mustoase. Acești copii pierduți. Victime ale unei epoci de materialism agresiv. Pierderea valorilor universale. Eșecul principiilor de modă veche ale încrederii în forțele proprii. *Inabilitatea de intercomunicare!*

„Ce căcat idiot!", am gândit eu, apoi mi-am dat seama c-o spusesem cu voce tare, căci am simțit mâna lui Morty bătându-mă pe genunchi și i-am auzit blândul „Ssst!", pe care l-a amestecat cu o pufnire în râs pe jumătate înăbușită, ca să sublinieze clar că era de acord cu mine. Trebuie să fi adormit atunci – alunecând nu chiar în somn, ci pe un tărâm cataleptic, unde toate gândurile din creier fug mâncând pământul, ca niște chiulangii –, pentru că următoarea senzație de care mi-am dat seama a fost oribila vedere a celor două sicrie negre-cenușii, împinse pe lângă mine pe intervalul dintre bănci pe strălucitoarele lor cărucioare.

— Cred c-o să vomit, am spus, prea tare.

— *Ssst!*, a zis Morty.

Mai înainte de a ne sui în limuzină ca să mergem la cimitir, m-am strecurat într-un bar din apropiere și am cumpărat o cutie mare de carton cu bere. Puteai cumpăra unul cu treizeci și patru de cenți pe vremea aceea. Mi-am dat seama că probabil era o lipsă de tact din partea mea, dar nimănui nu părea să-i pese, așa că m-am făcut criță până am ajuns la cimitir, imediat la ieșirea din Hampstead. Destul de ciudat, Sofia și Nathan erau printre primii care și-au ocupat locurile în acea nou-nouță necropolă. Sub soarele cald de octombrie, nesfârșitele hectare de pajiște verde se întindeau până în zare. În vreme ce convoiul nostru șerpuia pe drumul spre un mormânt îndepărtat, m-am temut că iubiții mei neînsuflețiți aveau să fie îngropați pe un teren de

golf. Pentru o clipă, gândul chiar părea o realitate. Căzusem într-o transă de fantezie răsturnată sau de iluzie psihică de care sunt uneori apucați beţivii: am văzut generații peste generații de jucători de golf ţintind de pe mormintele Sofiei şi al lui Nathan, strigând „Înainte!" şi făcându-şi de lucru cu crosele şi cărăuşii lor, în vreme ce sufletele decedaţilor se foiau neliniştite sub iarba ce vibra.

Într-unul dintre Cadillacuri, stând lângă Morty, am răsfoit antologia de poezie americană a lui Untermeyer[1], pe care o adusesem cu mine, deopotrivă cu nelipsitul meu carnet de însemnări. Îi sugerasem lui Larry să citesc ceva din ea, iar lui îi plăcuse ideea. Eram hotărât ca înainte de ultimul rămas-bun Sofia şi Nathan să-mi audă vocea; indecenţa reverendului DeWitt care ţinea să aibă ultimul cuvânt a fost mai mult decât am putut suporta, aşa că dădeam paginile conştiincios prin secţiunea generos dedicată lui Emily Dickinson, în căutarea celei mai frumoase declaraţii pe care aş fi putut s-o găsesc. Îmi amintisem cum, la biblioteca Colegiului Brooklyn, Emily fusese cea care-i adusese împreună pe Nathan şi Sofia; am crezut că era potrivit ca tot ea să le spună la revedere. Euforic, o veselie de alcool a pus stăpânire pe mine, irezistibilă, când am găsit poezia potrivită sau ar trebui să spun perfect potrivită; cotcodăceam încetişor pentru mine, în momentul în care limuzina trase scurt la marginea mormântului, şi eu m-am revărsat afară din maşină, aproape să mă întind lat în iarbă.

Recviemul reverendului DeWitt la cimitir a fost o versiune condensată a ceea ce ne spusese în camera mortuară. Am avut impresia că Larry îi sugerase că ar fi mai bine dacă ar fi mai scurt. Predicatorul a contribuit cu o dovadă de prost gust liturgic în forma unei sticluţe cu praf, pe care la sfârşitul discursului său o extrase din buzunar şi o goli peste cele două coşciuge, jumătate peste al Sofiei, jumătate peste al lui Nathan, la doi metri distanţă. Dar nu era obişnuita ţărână a muritorilor. El le-a spus celor din asistenţă că era una ce fusese adunată de pe cele şase continente ale lumii, plus

[1] Louis Untermeyer (1885–1977), poet american, autor de antologii, critic şi redactor.

Antarctica de sub gheţuri, şi reprezenta nevoia noastră de a ne aminti că moartea este universală, afectând persoanele de toate credinţele, culorile şi naţionalităţile. Din nou mi-am amintit cu o strângere de inimă cum, în perioadele sale lucide, Nathan avusese atât de puţină răbdare pentru imbecilitatea tagmei lui DeWitt. Cu ce plăcere şi-ar fi bătut joc şi l-ar fi rotit în frigarea genialei sale capacităţi de a imita pe acest şarlatan interminabil. Dar Larry a făcut semn din cap spre mine şi eu am păşit înainte. În nemişcarea după-amiezii fierbinţi, strălucitoare, singurul sunet era un uşor zumzet de albine, atrase de florile îngrămădite la marginea celor două gropi. Clătinându-mă şi de-a dreptul amorţit, acum, m-am gândi la Emily, şi la albine, şi la imensitatea lor în poezia ei, la zumzăitoarea lor metaforă a veşniciei.

Să faci patul acesta larg
Să faci patul acesta cu evlavie
În el să aştepţi până ce vine judecata
Excelentă şi dreaptă.

Am şovăit puţin, înainte de a continua. N-aveam nicio problemă să pronunţ cuvintele, dar mă îneca ilaritatea, de data asta amestecată cu tristeţea. Nu exista oare un înţeles tainic în faptul că întreaga mea experienţă cu Sofia şi Nathan fusese circumscrisă la un pat, din primul moment – părea să fi trecut secole de-atunci – când i-am auzit deasupra mea, în gloriosul circ al partidei lor de sex, până la ultimul tablou, din acelaşi pat, a cărui imagine avea să rămână cu mine până când senilitatea sau propria mea moarte mi-l va şterge din minte? Cred că atunci am început să simt că leşin, şi cad, şi mă sfărâm încet în bucăţi.

Să-i fie salteaua dreaptă,
Să-i fie perna rotundă;
Şi niciun zgomot galben de răsărit
Să nu tulbure acest pământ.

Cu multe pagini în urmă am menţionat relaţia de dragoste-ură pe care o aveam cu jurnalul pe care-l ţineam în zilele

acelea ale tinereții mele. Pasajele vii și valoroase – cele care în general m-am abținut să le arunc – mi se par în ultima vreme a fi cele în legătură cu emasculările mele, cu potrivniciile în calea virilității mele și cu pasiunile trunchiate. Ele cuprind nopțile mele de neagră disperare cu Leslie Lapidus și Mary Alice Grimball, și au, de asemenea, un loc legitim în romanul de față. Atât de mult din restul lucrurilor pe care le scrisesem era alcătuit din meditații naive, pretențiozități pseudo-gnomice, excursuri prosteşti în seminarii filosofice unde nu era treaba mea să-mi vâr nasul, încât le-am tăiat definitiv vreo șansă de perpetuare, încredințându-le, acum vreo câțiva ani, unui spectaculos autodafé în curtea din spate. Câteva pagini răzlețe au supraviețuit pârjolului, dar chiar și pe acestea le-am păstrat mai puțin pentru valoarea lor intrinsecă, cât pentru contribuția lor la consemnarea cronologică – adică, mărturie despre mine însumi.

Din jumătatea de duzină sau pe-aproape de pagini pe care le-am păstrat despre acele zile din urmă, de pildă – începând cu frenetica mâzgălitură pe care am făcut-o în toaleta trenului ce se întorcea de la Washington și extinzându-se până la ziua de după înmormântare –, doar exact trei rânduri cred că merită să fie păstrate. Și nici acestea nu se bucură de interes pentru că ar fi în ele ceva nepieritor, ci pentru că, oricât de lipsite de artă cum par acum, au fost cel puțin stoarse ca pe un lichid vital dintr-o ființă a cărei supraviețuire a fost problematică o vreme.

Într-o zi voi înțelege Auschwitz-ul. Aceasta este o bravă afirmație, dar inocent absurdă. Nimeni nu va înțelege vreodată Auschwitz-ul. Ceea ce aș fi putut scrie poate cu mai multă acuratețe ar fi fost: *Într-o zi o să scriu despre viața și moartea Sofiei, și în acest fel voi contribui la a demonstra că răul absolut nu a pierit niciodată de pe lume.* Auschwitz-ul rămâne, în sine, inexplicabil. Cea mai profundă afirmație făcută până acum despre Auschwitz nu a fost deloc o afirmație, ci un răspuns:

La întrebarea: „La Auschwitz, spune-mi, unde era Dumnezeu?", răspunsul a fost: „Dar omul unde era?"

Al doilea rând pe care l-am salvat din neant se poate să fie un pic prea facil, dar l-am păstrat, totuși. *Fie ca iubirea*

ta să se răspândească peste toate ființele vii. Aceste cuvinte, la un anumit nivel, au calitatea unei omilii solide. Cu toate acestea, sunt remarcabil de frumoase, înșirate unul după altul în cinstitele lor silabe englezești ca mărgelele, așa cum le văd acum pe pagina de registru, pagina însăși fiind de culoarea unei narcise galbene presate și oxidată încet de timp până a devenit semitransparentă, ochii mei sunt atrași de furioasele sublinieri – *harști, harști, harști,* biciuiri – de parcă suferindul Stingo pe care l-am locuit cândva sau care m-a locuit cândva, învățând la prima mână și pentru prima oară în viața lui matură despre moarte, și durere, și pierdere, și înfiorătoarea enigmă a existenței omenești, încercase fizic să scoată la lumină din hârtie singura rămășiță de adevăr – probabil singura suportabilă. *Fie ca iubirea ta să se răspândească peste toate ființele vii.*

Dar sunt vreo două probleme în privința preceptului ăsta al meu. Prima este, bineînțeles, că nu e al meu. A venit din univers și este proprietatea lui Dumnezeu, iar cuvintele au fost interceptate – din zbor, ca să spunem așa – de gânditori ca Lao Tze, Iisus, Gautama Buddha și mii și mii de alți profeți mai mărunți, inclusiv naratorul vostru, care a auzit teribilul adevăr al lor zuruind undeva între Baltimore și Wilmington și le-a așternut pe hârtie cu furia unui nebun dăltuind piatra. Treizeci de ani mai târziu, ele sunt încă în călătorie prin eter; le aud celebrate exact așa cum le-am scris eu, într-un splendid cântec vibrant difuzat la un program de country, în timp ce mă aflam la volan prin New England, noaptea. Dar asta ne aduce la a doua problemă: adevărul cuvintelor – sau, dacă nu adevărul lor, atunci imposibilitatea lor. Căci n-a blocat oare Auschwitz-ul efectiv fluxul de iubire titanică, precum o fatală embolie în circulația sângelui omenirii? Sau nu a alterat cu totul natura iubirii, până a redus-o la absurd, ideea iubirii unei furnici, sau a unei salamandre, sau a unei vipere, sau a unei broaște râioase, sau a unei tarantule, sau a virușilor de rabie – sau chiar a lucrurilor binecuvântate și frumoase – într-o lume care a permis ca un edificiu ca Auschwitz-ul să fie construit? Nu știu. Probabil e prea devreme să spun. În orice caz, am păstrat aceste cuvinte ca pe o amintire a unei fragile și totuși durabile speranțe...

Ultimele cuvinte pe care le-am păstrat din jurnal alcătuiesc un vers de poezie al meu, personal. Sper că-mi vor fi iertate, ținând cont de contextul din care au ieșit. Căci după funeralii mi s-a rupt filmul, cum se spunea în acele zile despre amnezia totală din timpul beției. M-am dus la Coney Island cu metroul, gândindu-mă să-mi omor cumva suferința. N-am știut, la început, ce m-a atras încă o dată pe acele străzi de mahala murdară, care mi se părea că n-ar fi trebuit niciodată să existe printre cele mai frumoase atracții ale orașului. Dar în după-amiaza aceea târzie, vremea se păstra caldă și senină, eu eram nespus de singur și mi s-a părut un loc bun ca oricare în care să mă pierd. Steeplechase Park era închis, ca toate celelalte zone de amuzament, iar apa era prea rece pentru înotători, dar ziua îmbălsămată atrăsese newyorkezii grupuri-grupuri. În lumina de neon a amurgului, sute de sportivi și de leneși inundaseră străzile. În fața mizerei cafenele Victor's, unde gonadele mele au fost atât de himeric agitate de Leslie Lapidus și depravarea ei goală de miez, m-am oprit, am trecut mai departe, apoi m-am întors; cu amintirea înfrângerii aceleia, mi se părea un loc bun ca oricare altul să mă scufund. Ce le-a făcut pe ființele omenești să-și pricinuiască lor înseși aceste stupide tăieturi de foarfecă de nefericită amintire? Dar curând am uitat-o pe Leslie. Am comandat o halbă de bere, apoi încă una, și încă una, și m-am îmbătat într-o lume de apoi a halucinațiilor.

Târziu, în orele înstelate ale nopții, înghețat acum de suflarea toamnei și a umezelii vântului dinspre Atlantic, am stat pe plajă, singur. Era liniște aici și, în afară de stelele strălucitoare, totul era învăluit în întuneric; bizare spire și minarete, acoperișuri gotice, turnuri baroce înălțându-și siluetele fusiforme pe fundalul luminos al orașului. Cel mai înalt dintre aceste turnuri, o schelă ca o pânză de păianjen, cu cabluri atârnând de vârful lui, era turnul de parașutiști și de pe cel mai înalt parapet al acestei amețitoare drăcii îi auzisem eu hohotele de râs ale Sofiei când s-a prăbușit spre pământ împreună cu Nathan – căzând cu bucurie la începutul verii, care acum părea la ani-lumină depărtare.

Atunci, în sfârșit, lacrimile au țâșnit în afară – nu lacrimi de bețiv plângăreț, ci lacrimi cărora, începând din călătoria

aceea cu trenul din Washington, încercasem cu bărbăție să le rezist și cărora nu le mai puteam, totuși, rezista, și fiindcă le stăvilisem atâta vreme, acum, aproape alarmant, curgeau în șiroaie calde printre degetele mele. Era, bineînțeles. amintirea saltului în gol al Sofiei și al lui Nathan de demult ceea ce stârnise această revărsare, dar era, de asemenea, o descătușare a furiei și a durerii profunde pentru mulți alții care; în timpul acestor ultime luni, îmi tot bătuseră la porțile gândului și acum îmi cereau să-i jelesc: Sofia și Nathan, da, dar și Jan și Eva – Eva cu *mís*-ul ei cu un singur ochi – și Eddie Farrell, și Bobby Weed, și tânărul meu salvator negru Artiste, și Maria Hunt, și Nat Turner, și Wanda Muck-Horch von Kretschmann, care au fost doar câțiva dintre copiii lumii bătuți, măcelăriți, trădați și martirizați. N-am plâns pentru cele șase milioane de evrei sau cele două milioane de polonezi sau pentru cei un milion de sârbi sau cele cinci milioane de ruși – nu eram pregătit să plâng pentru întreaga omenire –, dar am plâns pentru aceşti alții care, într-un fel sau altul, îmi deveniseră dragi, iar suspinele mele au făcut o larmă lipsită de rușine pe plaja pustie; apoi, n-am mai avut lacrimi de vărsat și m-am lăsat încet pe nisip, pe picioarele care deodată păreau ciudat de șubrede și debile pentru un bărbat de douăzeci și doi de ani.

Și am adormit. Am avut vise abominabile – care păreau să fie compendiul tuturor povestirilor lui Edgar Allan Poe: eu însumi fiind despicat în două de mecanisme monstruoase, înecat într-un vârtej de noroi, zidit de viu în piatră, și, cel mai înfricoșător, îngropat de viu. Toată noaptea, senzația de neajutorare, de neputință de a vorbi, o inabilitate de a mă mișca sau de a striga împotriva inexorabilei greutăți a pământului care era azvârlit cu bufnituri ritmice, *buf-buf-buf*, în corpul meu rigid, paralizat, culcat pe spate, un cadavru viu pregătit pentru a fi înmormântat în nisipurile Egiptului. Deșertul era amarnic de înghețat.

Când m-am trezit, era dimineață. Am stat uitându-mă drept în sus la cerul albastru-verzui, cu străveziul său șal de ceață; ca un mic glob de cristal, solitar și senin, Venus strălucea prin ceață deasupra oceanului liniștit. Am auzit sporovăială de copii în apropiere. M-am mișcat.

„Izzy, s-a trezit!" „Du-te, bă, 'tu-ți mustața mă-tii!" „Te fuuuut!" Binecuvântându-mi reînvierea, mi-am dat seama că puștii mă acoperiseră cu nisip, protector, și că stăteam, în siguranță, ca o mumie, sub această frumoasă și înfășurătoare mantie. Atunci, în mintea mea am înscris cuvintele: „*Sub nisipul rece am visat despre moarte/ dar m-am trezit în zori să văd/ gloriosul, strălucitorul, luceafăr.*"

Aceasta nu era ziua Judecății de Apoi– era doar dimineața. O dimineață excelentă și dreaptă.

Sfârșit

Cuprins

Capitolul 9 5
Capitolul 10 57
Capitolul 11 107
Capitolul 12 191
Capitolul 13 239
Capitolul 14 287
Capitolul 15 331
Capitolul 16 389